

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

historické vědy – české dějiny

Jiří S t o č e s

**Saský univerzitní národ pražské
právnické univerzity (1372-1419)**

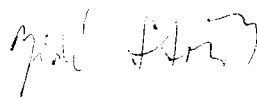
vedoucí práce – Prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc.

konzultant – PhDr. Michal Svatoš, CSc.

2006

Prohlašuji, že jsem disertační práci vykonal samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Plzni 29. března 2006

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Miroslav Pláček'.

Obsah

Úvod	1
I. Prameny a literatura	4
1. Prameny	4
2. Hlavní směry současné historiografie středověkých univerzit	19
II. Univerzitní národy v Boloni, Paříži a na dalších evropských univerzitách ...	49
1. Boloňa	50
2. Paříž	56
3. Ostatní univerzity západní a jižní Evropy	61
4. Obecná charakteristika univerzitních národů	65
III. Univerzitní národy na pražském obecném učení	68
1. Vznik univerzitních národů v Praze	68
2. Podoba univerzitních národů po oddělení právnické univerzity	74
3. Národy na třífakultní univerzitě a jejich vzájemné spory	85
4. K povaze národů na juristické univerzitě	115
IV. Saský univerzitní národ pražské právnické univerzity	123
1. Matrika a metody výzkumu	123
2. Frekvence a regionální původ imatrikulovaných	127
3. Sociální původ imatrikulovaných	145
4. Univerzitní peregrinace	157
5. Kariéry učených právníků.....	161
Závěr	175
Exkurz I: Konzervátoři práv předhusitského pražského obecného učení	183
Exkurz II: Ukázka z připravovaného biografického repertoria	229
Prameny a literatura	246
Seznam zkratk	278

Úvod

Předkládaná disertační práce chce být příspěvkem k nejstaršímu období dějin pražské univerzity. V centru její pozornosti je instituce univerzitních národů, s níž se na moderních univerzitách dávno nesetkáváme. Na řadě středověkých univerzit včetně pražské však hrály univerzitní národy velmi významnou roli. Představovaly jednak podpůrné korporace, které poskytovaly svým příslušníkům sociální zázemí a případnou pomoc, zároveň byly nástrojem, pomocí něhož v rámci univerzity prosazovaly své zájmy. Stávaly se tak jedním ze základních prvků univerzitní správy.

Cíl této práce je dvojitý. V první části se pokusím nastínit vývoj univerzitních národů v Praze a popsat jejich často značně konfliktní vztahy. Především však mi půjde o postižení charakteru těchto národů jakožto jedné ze základních institucí středověké univerzity. Ačkoliv dosavadní česká historiografie věnovala univerzitním národům poměrně velkou pozornost, a to zvláště v souvislosti s vydáním Kutnohorského dekretu, některé události zůstávají nadále opomíjeny a institucionální podoba pražských univerzitních národů rovněž nebyla dostatečně objasněna. Tuto skutečnost do jisté míry ilustruje i fakt, že k tomuto tématu v českém dějepiscectví dosud neexistuje nejen samostatná monografie, ale ani důkladnější studie. O něco více pozornosti těmto otázkám věnovala historiografie německá, ovšem i tak zůstává kolem univerzitních národů v Praze řada nejasností. Tato práce by chtěla zmíněný dluh české historiografie alespoň částečně vyrovnat. Některé otázky se pokusím zodpovědět, řada z nich zůstane otevřená, ale rád bych k nim touto prací alespoň podnítil diskusi. Určitým doplňkem k této části je exkurz I, který je věnován jiné instituci úzce související se středověkou univerzitou, totiž konzervátorům práv obecného učení. I tato problematika nebyla dosud podrobněji zpracována. Připojení exkurzu není nahodilé, právě konzervátorů se týkal jeden z málo známých sporů mezi univerzitními národy.

Druhá část vtiskla této práci její název. Jejím cílem je prosopografický výzkum saského univerzitního národa pražské právnické univerzity. Zajímat nás především bude regionální a sociální původ imatrikulovaných, jejich univerzitní peregrinace a kariéra. Zkoumání těchto otázek by mělo leccos vypovědět o významu pražské juristické univerzity pro rozsáhlé území severních oblastí Svaté říše římské

a severní Evropy vůbec a vedle toho samozřejmě umožit bliže poznat pražské scholáry. Základním pramenem, bez něž by žádné takové kladení otázek vůbec nebylo možné, je juristická matrika, patrně nejstarší rektorská matrika vůbec.

Prosopografická část metodicky navazuje na moji diplomovou práci, která vznikla v semináři Univerzitní prosopografie pod vedením dr. Michala Svatoše v roce 1998. Ta byla tehdy věnována výzkumu regionálního a sociálního původu příslušníků bavorského univerzitního národa. Protože další dvě kolegyně stejným způsobem zpracovaly národy český a polský (viz kapitola II/2), vstupoval jsem do doktorského studia s představou, že podrobím témuž výzkumu poslední zbývající saský národ a následně všechny národy porovnáám.

Zásadním momentem se ukázala být první studijní cesta do Německa. Zjistil jsem, že celou řadu imatrikulovaných osob lze dohledat přímo v pramenech a jejich kariéru sledovat krok za krokem. Také se ukázalo, že dosavadní způsob identifikace míst a z nich odvozovaná příslušnost k určité sociální skupině stály na řadě předpokladů, které se v pramenech příliš nepotvrzují. Začal jsem tedy shromažďovat údaje z nejrůznějších edic pramenů a vytvářet postupně daleko přesnější a v mnohém objevené biografie. Původní plán srovnání všech čtyř národů byl opuštěn (mimo jiné proto, že díky rozdílnému heuristickému záběru přestal být výzkum saského národa kompatibilní s uvedenými diplomovými pracemi), za cíl jsem si vytkl „pouze“ důkladný rozbor saského národa, doplněný o biografie jeho příslušníků. Tento cíl platí dodnes, i když se ukázalo, že je nad mé síly vše stihnout během let vymezených na doktorské studium, zvláště při zaměstnání. Přestože se mi podařilo získat další stipendia a celkově jsem studiem v německých knihovnách strávil více jak dva roky, stále zbývá dokončit excerpce asi u třetiny z 1245 imatrikulovaných, navíc by bylo třeba zpracovat některé nedávno vyšlé edice. Ještě o něco větší zdržení mám ve vyplňování údajů do databáze.

V prosopografické části práce tedy předkládám pouze předběžné výsledky, vyvozené z již získaných a vyplněných údajů. Jsem přesvědčen, že i tak mají značnou vypovídací hodnotu a přinášejí nové poznatky. Počítám samozřejmě s tím, že celý výzkum bude během několika málo let dokončen podle původního plánu, tedy že jeho výsledkem bude daleko důkladnější a komplexnější prosopografická analýza a vedle ní rozsáhlé biografické repertorium, které jednak českému čtenáři představí dosud neznámé osudy jednotlivých středověkých scholárů, a zároveň

odhalí celou rozsáhlou heuristickou základnu prosopografického výzkumu. Ten se totiž jinak ve svém výsledku vždy tak trochu nespravedlivě „skryje“ do většího či menšího počtu tabulek a grafů s komentářem. Ukázkou z připravovaného biografického repertoria obsahuje exkurz II.

Tato práce by zajisté nevznikla, nebýt rady kolegů, přátel a mé rodiny. Díky dr. Michalu Svatošovi jsem se vůbec pro starší dějiny pražské univerzity rozhodl, on byl iniciátorem a duchovním otcem celého prosopografického výzkumu. Vedení disertace se ochotně ujal prof. dr. Zdeněk Beneš, jemuž vděčím jednak za podnětné semináře, ale především za to, že byl ochoten na poslední chvíli tuto práci číst. S laskavým a nesmírně velkorysým přístupem jsem se setkal ve všech německých institucích, které mi poskytly stipendium. Konkrétně chci zmínit alespoň prof. dr. Rolfa Decota, dr. Ralpa Melvilla (Institut für Europäische Geschichte Mainz) a dr. Norberta Kerskena (Herder-Institut Marburg). Zvláštní poděkování směřují i ke svým kolegům, z nichž považuji za nezbytné zmínit alespoň mého hlavního poradce ve věcech církevní správy a záludností latiny mgr. Jana Hrdinu a dr. Janu Borovičkovou, která databázi podle mých přání (a opět pod nemalým časovým tlakem) vyhodnocovala. Dík největší patří mé ženě, nejen za vydatnou pomoc, ale hlavně za to, že mě vždy podržela, když jsem měl všeho dost a chtěl to vzdát.

I. Prameny a literatura

1. Prameny

Základní prameny k dějinám pražského obecného učení podává známá ediční řada *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*, která ve třech svazcích již více jak 170 let zpřístupňuje historikům děkanskou knihu artistické fakulty, právnickou matriku, velkou část listin z univerzitního archivu a konečně statuta artistické fakulty i celé univerzity.¹ Podnětem k jejímu vytvoření bylo čtyřsté výročí založení pražského obecného učení. Z hlediska dnešních edičních kritérií jde o edici značně zastaralou a nekvalitní. Její tvůrci převáděli středověkou latinu do klasické, zcela změnili celkovou úpravu matriky, nijak nerozlišovali písařské ruce a tudíž ani pozdější přípisy a glosy, přímo v textu učinili občas interpretační poznámku, opravovali písařské chyby a ignorovali přeškrtnuté části. Především je však třeba mít neustále na paměti, že ani samotná transkripce jednotlivých písmen není vždy správná, což zvláště při prosopografickém výzkumu, který je závislý na osobních a místních jménech, představuje někdy značnou komplikaci. Bylo by nanejvýš užitečné, kdyby se někdo – a vnějším podnětem může být klidně opět některé kulatější výročí vzniku pražského obecného učení - ujal důkladné revize této ediční řady, či spíše vytvořil edici zcela novou. Jistý problém však přitom představuje skutečnost, že originály obou univerzitních matrik byly společně se zakládajícími listinami a řadou dalších archiválií v samém závěru druhé světové války ztraceny.² Naštěstí však byly v době první republiky obě matriky přefotografovány. Z těchto

¹ *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis* (budu používat zkratku MUPr, jinde v literatuře se zkracují i MUP či MHUP), I/1-2, II/1, III, Praha 1830, 1832, 1334 a 1848. První díl má dva svazky a obsahuje tzv. *Liber decanorum* artistické fakulty. V jejím úvodu jsou přepsána fakultní statuta, následuje soupis děkanů a především vlastní evidence graduovaných. Poněkud matoucí je titulní stránka druhého dílu, který naznačuje existenci více svazků (označení II/1), což ovšem neodpovídá skutečnosti. Druhý díl sice obsahuje dva logické celky - *Album* právnické univerzity, v titulu chybně nazývané právnickou fakultou, a edici listin z univerzitního archivu – ale oba jsou součástí jednoho svazku. Ačkoli mezi nimi není žádné výraznější formální rozdělení a paginace je průběžná, bývá někdy druhá ze zmíněných částí citována jako II/2, případně je celý druhý díl označován navzdory titulní straně jako MUPr II. Pouze u třetího dílu, který obsahuje univerzitní statuta a vyšel oproti předchozím svazkům s jistým časovým posunem, jsou uvedeni editoři Anton Ditrich a Anton Spirk. Právnické matrice, která představuje základní pramen k mému prosopografickému výzkumu, se budu ještě detailněji věnovat v kapitole IV/1.

² Soupis těchto ztrát podává Karel KUČERA – Miroslav TRUC, *Archiv University Karlovy. Průvodce po archivních fondech*, Praha 1961 (Sbírka pramenů a příruček k dějinám University Karlovy I.) (dále jen *Archiv UK – průvodce*), s. 171-178.

fotokopií bylo vydáno faksimile děkanské knihy³ a v současné době univerzitní archiv (konkrétně dr. Michal Svatoš) zvažuje podobné faksimilové vydání matriky právníků. To však nic nemění na potřebnosti nové edice, protože četba matrik v originále, resp. ve faksimile, vyžaduje značnou zručnost v praktické paleografii.

Mezi edicemi matrik je třeba ještě uvést pro naše téma zvláště významný matriční zlomek se zápisy do saského univerzitního národa, který objevil a publikoval Franz Doelle.⁴ Tímto fragmentem a jeho interpretací se budeme podrobněji zabývat v kapitole III/2, protože představuje určitý klíč k pochopení instituce univerzitních národů na pražském obecném učení.

Pro poznání institucionální podoby univerzity jsou dále nezbytné edice pramenů normativní povahy, tedy univerzitních statut. Jejich velkou výhodou je postupné zapisování nových ustanovení, díky nimž můžeme dobře sledovat institucionální vývoj dané univerzitní korporace. Historické bádání má v tomto ohledu k dispozici vedle již zmíněných edic statut třífakultní univerzity⁵ a artistické fakulty ještě statuta Karlovy koleje.⁶

Listiny, listy a notářské instrumenty tvoří další důležitý pramen pro poznání institucionálních dějin pražských univerzit. Těchto pramenů není až tak málo, ovšem jsou uloženy na různých místech a publikovány v různých edicích. Základní listinný fond je uložen v Archivu Univerzity Karlovy.⁷ Většinu těchto listin z nejstaršího období (do r. 1410) obsahuje univerzitní diplomatář v rámci zmíněné řady *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis* (i o něm ovšem platí výše uvedené kritické připomínky).⁸ Řadu diplomatického materiálu k dějinám pražského *studia generale* obsahují edice listin zaslaných do českých zemí papežskou kanceláří⁹ a podobně lze využít regestový katalog listin Archivu pražské kapituly.¹⁰

³ *Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*. Praha 1983.

⁴ Franz DOELLE, *Ein Fragment der verlorengegangenen Prager Universitätsmatrikel aus 14. Jahrhundert*, in: *Miscelanea Francesco Ehrle III*, Roma 1924 (Studi e testi 39), s. 88-102.

⁵ Jejich počátek však vznikl ještě v době před secesí právníků. Podrobněji bude o těchto statutech pojednáno v kapitole III/1 v souvislosti s konstituováním univerzitních národů v Praze.

⁶ Poslední jejich edici podal Josef TŘÍŠKA, *Starší pražská univerzitní literatura a karlovská tradice*, Praha 1978, s. 75-87.

⁷ Regestový soupis in: *Archiv UK – průvodce*, s. 81-99, všem s několika chybami.

⁸ MUPr II/1, s. 217-444.

⁹ *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia* (dále jen MVB), tomus I, Acta Clementis VI. pontificis Romani 1342-1352, ed. Ladislav KLICMAN, Praeae 1903; II, Acta Innocentii VI. pontificis Romani 1352-1362, ed. Jan Bedřich NOVÁK, s. n. [Praha] 1907; III, Acta Urbani V. 1362-1370, edd. Bedřich JENŠOVSKÝ, Praeae 1944; III, Acta Urbani V. 1362-1370, Indices, ed.

Mezi diplomatickými edicemi je třeba zmínit i *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, ovšem jejich vydávání, obnovené poměrně nedávno, zatím postoupilo pouze do roku 1363.¹¹ Řadu listin k dějinám předhusitské pražské univerzity obsahují regesta z doby vlády Václava IV., zásadní překážkou v jejich běžném používání je však absence rejstříku k jejich prvému dílu.¹² Edice několika dalších listin jsou publikovány v drobných spisech či člancích¹³ a některé listiny ještě na svoji edici stále ještě čekají.¹⁴

Vzhledem k symbióze a personálnímu prolínání univerzity s církví jsou pro historika univerzitních dějin nezbytné i edice úředních knih pražského arcibiskupství, zejména soudních akt pražské konsistoře, které evidují řadu sporů příslušníků univerzity.¹⁵ Poznatky biografického charakteru k jednotlivým příslušníkům

Věra JENŠOVSKÁ, Prae 1954; IV/1-2, Acta Gregorii XI. 1370-1378; ed. Karel STLOUKAL, Prae 1949-1953; V/1-2, Acta Urbani VI. et Bonifatii IX. pontificum Romanorum, 1378-1396, 1397-1404, ed. Kamil KROFTA, s. n. [Praha] 1903-1905; VII/1-3, Acta Martini V. pontificis Romani 1417-1422, 1423-1431, Indices, ed. Jaroslav ERŠIL, Prae 1996-2001. Pomyslný šestý díl vyšel v letech normalizace pod názvem Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praeussitici et hussitici illustrantia (dále jen ASPB), tomus I-II, Acta Innocentii VII., Gregorii XII., Alexandri V., Johannis XXII. nec non acta concilii Constantiensis 1407-1417, Acta Clementis VII. et Benedikti XIII. 1378-1417, ed. Jaroslav ERŠIL, Prae 1980.

¹⁰ *Archiv pražské metropolitní kapituly I, Katalog listin a listů z doby předhusitské (-1419)*, edd. Jaroslav ERŠIL - Jiří PRAŽÁK, Praha 1956.

¹¹ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, pars V (1346-1355), fasc. 1-5, edd. Blažena RYNEŠOÁ - Jiří SPĚVÁČEK - Jana ZACHOVÁ, Praha 1957-2005, pars VI (1355-1358), fasc. 1-3, edd. Bedřich MENDL - Milena LINHARTOVÁ, Praha 1928-1954, pars VII (1358-1363), fasc. 1-5, edd. TÍŽ, Praha 1954-1963.

¹² *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.* (dále jen RBMV), tomus I, Fontes archivi metrop. capituli Pragensis, fasc. 1-7, ed. Věra JENŠOVSKÁ, Prae 1967-1981; ostatní díly se k pražské univerzitě vztahují jen minimálně.

¹³ Pouze namátkou uvádím Vojtěch Jaromír NOVÁČEK, *Několik listin týkajících se koleje Karlovy z let 1367 - 1424*, Věstník královské české společnosti nauk (dále jen VKČSN) 12, 1895 [1896], s. 1-30, či Ivan HLAVÁČEK, *Jeden dokument ke vztahu university a pražských měst v druhé polovině 14. století*, Acta Universitatis Carolinae - Historia Universitatis Carolinae Pragensis (dále jen AUC-HUCP) 2/1, 1961, s. 89-96. Uvítat je třeba i nedávné drobné edice, které publikovali Michal SVATOŠ, *Středověká vysvědčení absolventů pražské univerzity (Studie k univerzitnímu diplomatáři III)*, in: Historia docet. Sborník k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc., usp. Miloslav Polívka a Michal Svatoš, Praha 1992 (Práce Historického ústavu ČSAV, řada C - Miscellanea, 7), s. 463-474, a František ŠMAHEL, *Zwei Vorlesungsverzeichnisse zum Magisterium an der Prager Artistenfakultät aus deren Blütezeit 1388-1390*, Jahrbuch für Universitätsgeschichte (dále jen JbU) 4, 2001, s. 195-207, byť se týkají výuky a nikoli institucionálního a sociálního vývoje univerzity, k jehož poznání chce tato práce přispět.

¹⁴ Například několik listin z Archivu Univerzity Karlovy, dále víme o třech listinách uložených v Národním archivu, ve fondu Archiv pražského arcibiskupství (viz strojopisný inventář tamtéž), či o několika listinách v Archivu Národního muzea, které eviduje Marie HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář pražské university v první době jejího trvání*, Praha 1948 (Zvláštní otisk Sborníku příspěvků k dějinám hlavního města Prahy), s. 44-52.

¹⁵ *Soudní akta konsistoře pražské*, ed. Ferdinand TADRA, sv. I-VII, Praha 1893-1901 (dále jen SA).

univerzity lze vytěžit i z erekčních a konfirmačních knih, personální propojení obou institucí dokumentují i knihy svěcenců.¹⁶

Posledním, často opomíjeným typem pramenů úřední proveniencce jsou různé formulářové sbírky. Například ke sporu univerzitních národů o obsazování míst v kolejích (viz kapitola III/3) nalezl právě ve formulářích některé velmi důležité doklady F. Tadra.¹⁷ Na základě vlastní zkušenosti jsem přesvědčen, že detailní studium formulářů, často ukrytých v kodexech s rozličným zaměřením, může ještě dnes přinést některé zcela nové poznatky.¹⁸ Druhým možným zdrojem nových informací mohou být edice listin v zahraničí. Vzhledem k hojně univerzitní peregrinaci a troufám si říci výsostnému postavení pražských univerzit ve středoevropském (a koneckonců i severo- a východoevropském) prostoru v nich lze občas najít zajímavé a dosud české historiografii neznámé skutečnosti.¹⁹

Pokud jde o prameny narativní, je třeba konstatovat, že z nich může univerzitní historiografie čerpat jen velmi omezeně, zvláště v otázkách institucionálních a sociálních dějin. Jde v podstatě pouze o jednotlivé zmínky v soudobých kronikách, zvláště bývají citovány kroniky Františka Pražského a Beneše Krabice z Weitmile, které ve vší stručnosti popisují počátky obecného učení.²⁰ Ani strohá a ryze kompilační tzv. Kronika pražské univerzity, nepřináší s jednou jedinou výjimkou žádnou podstatnější informaci.²¹

¹⁶ *Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV et XV*, vol. I-V, ed. Klement BOROŮVÝ, Pragae 1878-1889; tom. VI, ed. Antonín PODLAHA, Pragae 1927; *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim*, lib. I-IV, ed. Josef EMLER, Pragae 1865-1870; lib. V, ed. František Antonín TINGL, Pragae 1865; lib. VI-X, ed. Josef EMLER, Pragae 1883-1889; *Liber ordinationum cleri 1385-1416*, ed. Antonín PODLAHA. K vzájemné provázanosti mezi svěcenci a univerzitou viz v následujícím oddíle uvedené práce Evy Doležalové.

¹⁷ Ferdinand TADRA, *Příspěvky k dějinám university Pražské ve čtrnáctém století*, VKČSN [7], 1890 [1891], s. 283-308; jiný univerzitní spor je zmiňován in: *Summa cancellarie (Cancellaria Caroli IV.)*, *Formulář královské kanceláře XIV. století*, ed. TÝŽ, Praha 1895.

¹⁸ Viz exkurz II.

¹⁹ Několik takových zmínek jsem našel při hledání životopisných údajů o příslušnících saského univerzitního národa pražské právnické univerzity. S výjimkou článku Jiří STOČES, *Rostocký doklad o činnosti konzervátora práv pražského obecného učení*, in: *Evropa a Čechy na konci středověku*. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi, vyd. Eva Doležalová, Robert Novotný a Pavel Soukup, Praha 2004, s. 395-411, jsem se však zatím k jejich publikaci nedostal.

²⁰ *Kronika Františka Pražského*, ed. Josef EMLER, in: *Fontes rerum Bohemicarum* (dále jen FRB), sv. IV, Praha 1884, s. 347-456, nové kritické vydání *Chronicon Francisci Pragensis*, ed. Jana ZACHOVÁ, Praha 1997 (FRB, Series nova 1); český překlad Marie Bláhové in: *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 55-168; *Kronika Beneše Krabice z Weitmile*, ed. František PALACKÝ – Josef EMLER, in: FRB IV, s. 459-548; český překlad Marie Bláhové opět in: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 173-254.

²¹ *Tak zvaná Kronika university pražské*, ed. Jaroslav GOLL, in: FRB V, Praha 1893, s. 567-588, komentář editora k této kronice na s. XL-XLII; srov. Petr ČORNEJ, *Tzv. Kronika university pražské*

Přehlédlí jsme nyní základní prameny k poznání institucionálních a sociálních dějin pražských předhusitských univerzit.²² Podobně by bylo možné popsat edice pramenů ostatních středoevropských univerzit 14. a počátku 15. století. Personální provázanost mezi nimi je naprosto zjevná, velmi podobná byla i jejich institucionální podoba a sociální role ve společnosti. Protože Praha stála v mnohém těmto univerzitám vzorem, což platí ponejvíce pro univerzitu ve Vídni a zejména v Lipsku (projevuje se to mimo jiné převzetím a zachováním instituce univerzitních národů), můžeme na základě srovnávacího studia zdejších pramenů odvodit řadu skutečností, které v Praze přímo doloženy nejsou. Pro prosopografický výzkum mají zásadní význam edice univerzitních matrik,²³ jejichž studiem lze získat poznatky o hojně univerzitní peregrinaci, podobně lze využívat matriky či děkanské knihy jednotlivých fakult²⁴ či jiné podobné úřední knihy.²⁵ Naprostá většina středoevropských univerzit

a její místo v husitské historiografii, AUC-HUCP 23/1, 1983, s. 7-25. Onou výjimkou mám na mysli zprávu o výsledku sporu o obsazování mistrovských kolejí – viz kapitola III/3.

²² Další edice pramenů, vydaných do roku 1975, eviduje Miloslava MELANOVÁ - Michal SVATOŠ, *Bibliografie k dějinám pražské univerzity do roku 1622*, Praha 1979, s. 21-27.

²³ *Die Matrikel der Universität Wien* (dále jen MU Wien), Bd. I, Registerbände I-II, bearb. von Franz GALL – Willi SZEIVERT, Wien-Graz-Köln 1957-1961 (Publikationen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Reihe 6, Abt. 1, Bd. 1-2); *Die Matrikel der Universität Heidelberg von 1386 bis 1662*, Bd. I, III (Register), hrsg. von Gustav TOEPKE, Heidelberg 1886, 1893; *Die Matrikel der Universität Köln*, Bd. I, III (Nachträge und Register), hrsg. von Hermann KEUSSEN, Köln 1928 (2. vydání), 1931 (Publikationen der Gesellschaft für Rheinische Geschichtskunde 8); *Acten der Erfurter Universität*, Bd. I, III, bearb. von Johann Christian Hermann WEISENBORN, Halle 1881-1899 (Geschichts-Quellen der Provinz Sachsen und angrenzender Gebiete 8); *Die Matrikel der Universität Leipzig 1409-1559*, Bd. I, III, Halle 1895-1902 (Codex diplomaticus Saxoniae regiae II/16-18); *Die Matrikel der Universität Rostock*, Bd. I, hrsg. von Adolph HOFMEISTER, Rostock 1889, Bd. VI, VII (Register), bearb. von Ernst SCHÄFER, Rostock 1919-1922. Zcela zvlášť musím uvést edici krakovské matriky *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, tom. I, ed. Żegot Pauli i Bolesław Ulanowski, Kraków 1887 (rejstřík k ní představuje *Indeks studentów Uniwersytetu krakowskiego w latach 1400-1500*, opr. Jerzy Zathej i Jerzy Reichan, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974) a zejména zcela novou edici *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400-1508*. *Biblioteka Jagiellońska rkp. 258*, tom I-II, wyd. Antoni GAŚSIOROWKI, Tomasz JUREK i Izabela SKIERSKA, Kraków 2004. K důkladným rešerším příslušníků saského národa pražské právnické univerzity v této matrice zatím totiž z ryze časových důvodů nedošlo, nicméně některé namátkově vedené sondy dávají tušit, že v Krakově z nich studovalo poměrně málo. U těchto i všech dalších odkazů na celé ediční řady cituji pouze ty svazky, které byly v rámci výzkumu používány.

²⁴ Některé z výše uvedených edic zahrnují i matriky fakult, zejména artistických (např. matriky v Heidelbergu, Lipsku a Rostocku). Pro biografický a prosopografický výzkum příslušníků pražských univerzit jsou zvlášť významná *Acta Facultatis Artium Universitatis Vindobonensis 1385-1416*, hrsg. von Paul UIBLEIN, Graz-Wien-Köln 1968 (Publikationen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Reihe 6, Abt. 2); podobně vyšla již předtím *Acta Facultatis Medicae Universitatis Vindobonensis (1399-1558)*, Bd. I-III, hrsg. von Karl Schrauf, Wien 1893-1904, a *Die Akten der Theologischen Fakultät der Universität Wien*, Bd. I-II, hrsg. von Paul UIBLEIN, Wien 1978. Vzhledem k tématu této práce je třeba ještě zmínit existující matriku právnické fakulty ve Vídni, vedenou od roku 1402, která však není edičně zpřístupněna a zatím jsem neměl příležitost ji excerpovat. Z ostatních univerzit uvádím alespoň stále ještě poměrně novou edici *Das Bakkalarenregister der Artistenfakultät der Universität Erfurt 1392-1521*, hrsg. von Rainer Ch.

má – stejně jako univerzita pražská - v edicích k dispozici i svoje statuta²⁶ a více či méně rozsáhlý diplomatář.²⁷

Základním stavebním prvkem prosopografického výzkumu jsou jednotlivé biogramy. Vzhledem k jejich často značnému počtu (v našem případě 1245 osob) je třeba si hned na začátku výzkumu stanovit, jaké otázky budou zkoumány, a tomu podřídít hloubku, rozsah i strukturu jednotlivých biogramů. Rovněž je zapotřebí si předem jasně vymežit, které prameny budou excerpovány a které již nikoli. Jak již bylo řečeno v úvodu této práce, mé představy o hloubce a rozsahu jednotlivých biogramů se radikálně změnili poté, co jsem se během svého prvního zahraničního pobytu v Německu blíže seznámil s tamějšími edicemi. Ukázalo se, že původ i kariéru celé řady osob, o nichž česká historiografie dosud kromě zmínky v matrice nevěděla nic nebo jen velmi málo, je možné v pramenech poměrně detailně sledovat.

SCHWINGES und Klaus WRIEDT. Jena-Stuttgart 1995 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Thüringen, Große Reihe 3), doplněný o základní biografické údaje k jednotlivým osobám. Pro úplnost připomínám i polské novinky mezi edicemi *Księga promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z XV wieku*, wyd. Antoni GAŚIOROWSKI, Kraków 2000; *Liber beneficiorum et benefactorum Universitatis Jagellonicae in saeculis XV-XVIII*, tomus 1, *Fundationes pecuniariae Universitatis Jagellonicae in saeculis XV-XVIII*, tomus 2, *De beneficiorum Universitatis Jagellonicae decimis, columbationibus, missalibus clericaturisque XV-XVIII saec.*, edd. Jerzy MICHAŁEWICZ – Maria MICHAŁEWICZOWA, Kraków 1999 (Z prac Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, seria D, vol. 1, 2). Součástí druhé jmenované edice je i zlomek statut artistické fakulty z roku 1406 a soupis mistrů pořízený dva roky poté.

²⁵ Mám na mysli především postupně vydávanou edici *Libri actorum Universitatis Heidelbergensis = Die Amtsbücher der Universität Heidelberg, Reihe A: Acta Universitatis Heidelbergensis = Die Rektorbücher der Universität Heidelberg*, hrsg. von Jürgen MIETHKE, Bd. I, 1386-1410 (zugleich das erste Amtsbuch der Juristischen Fakultät), bearb. von Heiner LUTZMANN - Hermann WEITER, Heft 1, 2, Heidelberg 1986, 1990, Bd. II, 1421-1451, bearb. von Heiner LUTZMANN unter Mitarbeit von Andreas DAFFENER, Heft 1, Heidelberg 2003. Tato edice však zatím postrádá rejstříky. První podnětné historické zpracování této edice publikoval Matthias NUDING, *Die Universität, der Hof und die Stadt um die Wende zum 15. Jahrhundert: Fragen an die ältesten Heidelberger Rektoratsakten*, Zeitschrift für die Geschichte Oberrheins (dále jen ZGORh) 146 (N. F. 107), 1998, s. 197-248.

²⁶ Namísto jejich výčtu odkazují na práci Arno SEIFERT, *Statuten- und Verfassungsgeschichte der Universität Ingolstadt*, Berlin 1971, která v druhé kapitole (s. 40-74, zvl. s. 48-54) podává přehledný výklad o statutech univerzit předcházejících univerzitě v Ingolstadtu, samozřejmě s patričními odkazy na jejich edice.

²⁷ Ve vztahu k pražskému univerzitnímu prostředí jsou důležité univerzitní diplomatáře lipský a heidelberský - *Urkundenbuch der Universität Leipzig von 1409 bis 1555*, hrsg. von Bruno STÜBEL, Leipzig 1879 (Codex diplomaticus Saxoniae regiae 11), starší diplomatář publikoval Friedrich ZARNCKE, *Die urkundlichen Quellen zur Geschichte der Universität Leipzig in den ersten 150 Jahren ihres Bestehens*, Leipzig 1857 (Abhandlungen der phil.-hist. Klasse der königlichen Sächsischen Gessellschaft der Wissenschaften 2); *Urkundenbuch der Universität Heidelberg*, Bd. I-II, hrsg. von Eduard WINKELMANN, Heidelberg 1886.

Opojen pocitem objevitele jsem tak excerpoval v podstatě všechny nalezené edice. Jediné prameny, od nichž jsem vědomě abstrahoval, byly prameny nevydané, a dále takové edice, které postrádaly rejstříky.²⁸ Postupem času jsem také víceméně upustil od excerpcí listinářů klášterů, protože se ukázalo, že pokud jde o sledování kariér bývalých studentů práv, přináší tato práce jen velmi hubené výsledky.²⁹ Jsem stále přesvědčen, že takto důkladná heuristika má svůj smysl a je pro historiografii přínosem, odvrácenou stranou této skutečnosti však je neustálé protahování celého výzkumu, nesmírná časová i finanční náročnost a v neposlední řadě závislost na zahraničních knihovnách.

Pokusím se nyní představit alespoň základní typy používaných edic, přičemž je zřejmé, že zdaleka nepůjde o jejich celkový přehled. U každé jednotlivé osoby byly nejprve vzaty v potaz dosud známé biografické údaje z literatury (viz kapitola I/2), dále byl ověřován výskyt dotyčného člověka ve výše popsaných univerzitních pramenech pražské provenience a prohledány uvedené matriky ostatních tehdejších středoevropských univerzit. Následně byla dotyčná osoba hledána v *Repertoriu Germanicu*,³⁰ což je zhuštěná registrová obdoba české edice *Monumenta Vaticana*.

²⁸ Jako příklad takovéto edice lze uvést např. *Regesta Historiae Neomarchicae*, Abteilung 1, Die Urkunden zur Geschichte der Neumarkund des Landes Sternberg, hrsg. von Karl KLETKE, Berlin 1867 (Märkische Forschungen X); *Urkundenbuch der Stadt Halle, ihrer Stifter und Klöster*, Teil III, Bd. 1-2 (1351-1380, 1381-1403), bearb. von Artur BIERBACH, Halle 1954-1957 (Quellen zur Geschichte Sachsen-Anhalts 2, 5); srov. též následující poznámku.

²⁹ Jedinou výjimkou se zdá být benediktinský klášter sv. Michala v Lüneburku, v němž bychom našli minimálně čtyři bývalé studenty pražské právnické univerzity, včetně pozdějšího opata a brémského arcibiskupa Balduina z Wenden, ovšem obsáhlý *Urkundenbuch des Klosters St. Michaelis zu Lüneburg*, Lieferung 2 (1301-1400), 3 (1401-1500), Hannover 1860, 1870 (Lüneburger Urkundenbuch, 7. Abtheilung) rovněž postrádá rejstříky. Základní informace k osobě Balduina podává *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448. Ein biographisches Lexikon*, hrsg. von Erwin GATZ unter Mitwirkung von Clemens BRODKORB, Berlin 2001, s. 104, či Josef TRÍŠKA, *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348-1409*, Praha 1981, s. 38.

³⁰ *Repertorium Germanicum. Verzeichnis der in den päpstlichen Registern und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien vom Beginn des Schismas bis zur Reformation*, Bd. I, Clemens VII. von Avignon (1378-1394), bearb. von Emil GÖLLER, Berlin 1916 (přetisk Hildesheim 1991), Bd. II, Urban VI., Bonifaz IX., Innocenz VII. und Gregor XII. (1378-1415), Lieferung 1, Einleitung und Regesten, bearb. von Gerd TELLENBACH, Berlin 1933-1938 (přetisk Berlin 1961, Hildesheim 2000), Lieferung 2, Personenregister, bearb. von TÝŽ, Berlin 1938 (přetisk Berlin 1961, Hildesheim 2000), Lieferung 3, Ortsregister, bearb. von Hermann DIENER, Berlin 1961, Bd. III, Alexander V., Johann XXIII, Konstanzer Konzil (1409-1417), hrsg. von Ulrich KÜHNE, Berlin 1935 (přetisk Hildesheim 1991), Bd. IV, Martin V. (1417-1431), Teil 1-3, hrsg. von Karl August FINK, Berlin 1943-1958 (přetisk Hildesheim 2000), Teil 4, Personenregister, bearb. von Sabine WEISS, Tübingen 1979 (dále bude tato edice citována jen jako RG I-IV, jednotlivé svazky dílů není třeba vzhledem k průběžnému číslování sloupců uvádět). Místní rejstřík posledního jmenovaného dílu se teprve připravuje. Zcela nedávno vyšel dlouho očekávaný Bd. V, Eugen VI., Teil 1, bearb. von Hermann DIENER – Brigide SCHWARZ, Lieferung 1-3, Tübingen 2004, Teil 2, Indices, bearb. von Christoph SCHÖNER, Tübingen 2004, který jsem však již nemohl pro účely této práce používat, mimo jiné proto, že ho

Pro studenty z Dánska (ale i příhraničních oblastí, tedy z Holštýnska, Meklenburska a Předních Pomořan, zvláště z Rujány, která patřila do diecéze Roskilde) byla používána analogická edice *Acta pontificum Danica*,³¹ pro Švédy *Acta pontificum Svecica*.³² Tyto edice evidují různá obročí a církevní úřady konkrétních osob, zároveň však představují v podstatě jedinou pomůcku pro případ, že z matriky či jiných univerzitních pramenů nevíme, odkud dotyčný student pocházel. Zmínka o držbě obročí v papežských registrech tak umožňuje další studium regionálních pramenů.³³

Po excerpici uvedených edic diplomatické produkce papežské kanceláře následovala rešerše zemských diplomatářů. Jedná se zpravidla o rozsáhlé řady, jejichž kvalita značně závisí na době vzniku. Mezi starší a méně kvalitní diplomatáře s častými chybami v rejstřících - a ty jsou při jakémkoli biografickém studium naprosto klíčové - můžeme zařadit braniborský diplomatář o 41 svazcích, který zahrnuje i Starou a Novou Marku a lze v něm najít i osoby z okrajových oblastí (využíval jsem ho například pro osoby z Pomořan - viz dále).³⁴ Pro oblast Nové Marky ho doplňuje o něco mladší stručný registář listin uložených před druhou světovou válkou v pruském Königsbergu (dnes Kaliningrad).³⁵ Zhruba podobné kvality jako kodex braniborský dosahuje i edice bývalé země Braunschweig-Lüneburg, vyznačující se rozsáhlými registry, které svojí délkou dosahují až polovinu

dosud žádná tuzemská knihovna, pokud je mi známo, nezakoupila. Další díly této řady jsou uvedeny na <http://www.dhi-roma.it/publikation.htm>.

³¹ *Acta pontificum Danica. Povelige aktstykker vedrørende Danmark 1316-1536* (dále jen APD), Bind II (1378-1431), VII (Supplementum), udgivet af Alfred KRARUP - Johannes Peter LINDBÆK, København 1907, 1918.

³² *Acta pontificum Svecica I, Acta cameralia*, Vol. II (1371-1492), ed. Ludvig Magnus BÅÅTH, Holmiae 1957 (Diplomatarium Svecanum, Appendix).

³³ *Repertorium Germanicum* vhodně doplňují registry papežských listin z příjemeckých kancelářů v Dolním Sasku a v Pomořanech - *Regesten der in Niedersachsen und Bremen überlieferten Papsturkunden*, hrsg. von Brigide SCHWARZ, Hannover 1993; Adolf DIESTELKAMP, *Päpstliche Urkunden zur Geschichte Pommerns von 1378-1415*, I, Baltische Studien Neue Folge 36, 1934, s. 268-275, II, Baltische Studien Neue Folge 37, 1935, s. 274-381 (další části již nevyšly, registry končí v devadesátých letech 14. století). Tyto edice však samozřejmě nepomohou při zjišťování regionálního původu hledané osoby.

³⁴ *Riedel's Codex diplomaticus Brandenburgensis* (dále jen CDBran), Haupttheil I: 25 Bände, Haupttheil II: 6 Bände, Haupttheil III: 3 Bände, Haupttheil IV: 1 Band, Supplementband, Namensverzeichnis: 3 Bände, Chronologisches Register: 2 Bände, celkem 41 sv., Berlin 1838-1869. U citací z tohoto diplomatáře se někdy jednotlivé hlavní části označují písmeny A-D a odkazuje se pouze na stranu, protože číslování listin není průběžné, ale vztahuje se vždy k danému konkrétnímu místu, z něž byla listina převzata. Základní pořádací princip diplomatáře je totiž geografický.

³⁵ *Repertorium der im kgl. Staatsarchive zu Königsberg i. Pr. befindlichen Urkunden zur Geschichte der Neumark*, bearb. von Erich JOACHIM, hrsg. von Paul van NIESSEN, Landsberg a. W. 1895 (Schriften des Vereins für Geschichte der Neumark 3)

textu samotné listiny.³⁶ O poznání kvalitnější jsou o něco pozdější diplomatáře meklenburský,³⁷ saský,³⁸ a anhaltský.³⁹ Pouze saský diplomatický kodex, používaný k identifikace příslušníků saského univerzitního národa jen velmi okrajově, však chronologicky překračuje rok 1400. Do téhož roku je doveden i novější diplomatář pro Šlesvicko-Holštýnsko⁴⁰ a v tištěné podobě i zcela nový listinář dánský.⁴¹ Pro zjišťování biografických údajů studentů z Livonska⁴² byl velmi důležitý tamější diplomatář.⁴³ Určitou bílou plochou v pomyslném pokrytí území, z něhož přicházeli a do nějž se vraceli příslušníci saského univerzitního národa v Praze, představuje především oblast Pomořan. Přitom právě tato země měla na pražském obecném učení velmi silné zastoupení (viz kapitola IV/3). Pomořanský diplomatář, jehož vydávání obnovil Herder-Institut v Marburgu, je doveden zatím pouze do roku 1345.⁴⁴ Podobně není do zkoumaného období dotažena edice vestfálská, vydávaná podle diecézí (zajímala by nás především biskupství Paderborn a Minden).⁴⁵ Vůbec neexistuje

³⁶ *Urkundenbuch zur Geschichte der Herzöge von Braunschweig und Lüneburg und ihrer Lande*, hrsg. von Hans Sudendorf, Bd. IV.-XI., Hannover 1864-1880, Göttingen 1883. Časově edice končí rokem 1406.

³⁷ *Meklenburgisches Urkundenbuch* (dále jen MUB), Bd. XV-XXIV (1360-1400), Schwerin 1890-1913, Bd. XXV/A, Nachträge, Schwerin 1936, Bd. XXV/B, Nachträge, bearb. von Friedrich STUHR, Register zum Band XXV A und B, bearb. von Hugo CORDSHAGEN, Schwerin 1977.

³⁸ *Codex diplomaticus Saxoniae regiae*, Haupttheil I-II, celkem 24 svazků, Leipzig 1864-1909. Edice je řazena podle jednotlivých archivů, editoři jsou různí. Přístupné též na <http://isgv.seveftp.org/codex>.

³⁹ *Codex diplomaticus Anhaltinus*, Bd. IV-VI, hrsg. von Otto von HEINEMANN, Dessau 1879-1883 (reprint všech svazků Osnabrück 1986)

⁴⁰ *Schleswig-Holsteinische Regesten und Urkunden* (dále jen SHRU), Bd. VI, 1376-1400, Teil 1-2, bearb. von Heinrich von KOCHERDÖRFER – Werner CARSTENS, Neumünster 1962, 1971, Bd. VII, Nachträge und Register zu Band 6, Lieferung 1-2, bearb. von Hans Harald HENNINGS, Neumünster 1979, 1980.

⁴¹ *Diplomatarium Danicum*, Række III, Bind 9: 1371-1375, udgivet af C. A. CHRISTENSEN – Herluf NIELSEN, København 1982, Række IV, Bind 1- 2; 1376-1379, 1380-1385, udg. af Herluf NIELSEN, København 1984, 1987, Bind 3: 1386-1388, udg. af Thomas RIIS, København 1993, Bind 4-5: 1389-1392, 1393-1395, udg. af Herluf NIELSEN, København 1994, 1998, Bind 6: 1396-1398, udg. af Aage ANDERSEN, København 1998, Bind 7: 1399-1400, Udg. af Aage ANDERSEN – Russell FRIEDMAD – Herluf NIELSEN, København 2000. Teprve zcela nedávno jsem zjistil, že další svazky (Række 4, Bind 8-12) jsou publikovány na internetové adrese <http://www.diplomatarium.dk>. Biografické údaje z nich ještě zapracovány nebyly.

⁴² Livonskem nazývám v souladu s tradicí české historiografie celé dnešní Lotyšsko a Estonsko, ačkoli to není zcela přesné. Toto území řádu německých rytířů bylo tradičně děleno na tři provincie, přičemž Livonsko byla jen jednou z nich.

⁴³ *Liv-, esth- und curländisches Urkundenbuch nebst Regesten*, Abt. I, Bd. 3-10, hrsg. von Friedrich Georg von BUNGE – Hermann HILDEBRAND, Reval 1857 – Riga 1896, reprint Aalen 1970-1981.

⁴⁴ *Pommerisches Urkundenbuch*, naposledy Bd. X-XI, bearb. von Klaus CONRAD, Köln 1984-1990 (Veröffentlichungen der historischen Kommission für Pommern, Reihe II). S pomocí rejstříků této edice šlo alespoň přibližně v některých případech odhadnout sociální či geografický původ daného studenta.

⁴⁵ *Westfälisches Urkundenbuch*, naposledy vyšlé svazky Bd. VIII, Die Urkunden des Bistums Münster von 1301-1325, bearb. von Robert KRUMBHOLZ, Münster 1913, Bd. IX, Die Urkunden des

diplomatická edice pro dnešní Dolní Sasko, což je dáno historickým vývojem tohoto území. Namísto ní však je možné používat několik edic původních panství či oblastí (vedle již zmíněného listináře brunšvicko-lüneburského jde o diplomatář oldenburský,⁴⁶ východofríský,⁴⁷ calenberský,⁴⁸ či asseburský,⁴⁹ rovnou však budiž řečeno, že s pražskými juristy se v nich setkáváme jen zřídka), zejména však solidní množství vydaných edic listin uložených v městských archivech. Volně k těmto zemským edicím ještě připojme listinář hanzovní, při rešerších biografických dat pražských právníků však nehrál nijak významnou roli.⁵⁰

Vedle zemských edic mají pro výzkum kariér pražských učených právníků mimořádný význam edice církevních institucí, zejména kolegiálních kapitul. Velká část z bývalých studentů se totiž stávala právě kanovníky. Dosvědčuje to například velmi hojně diplomatář hildesheimské kapituly, a to i když je doveden pouze do roku 1398.⁵¹ Vydanou diplomatickou edicí má také kapitula při biskupském kostele v Halberstadtu,⁵² ale i další zdejší kapituly sv. Pavla, Bonifáce a Jana.⁵³ Absenci vestfálské diplomatické edice pro sledované období mohou v diecézi Paderborn částečně nahradit listináře zdejší kapituly sv. Petra a Ondřeje nazývané Busdorf

Bistums Paderborn 1301-1325, Lieferung 1-5, bearb. von Joseph PRINZ, Münster 1972-1993, Bd. X, Die Urkunden des Bistums Minden 1301-1325, bearb. von Robert KRUMBHOLZ - Joseph PRINZ, Münster 1977 (2. dopl. vyd.), XI. Band: Die Urkunden des Kölnischen Westfalen 1301-1325, Lieferung 1-2, bearb. von Manfred WOLF, Münster 1997-2000 (zatím pouze do roku 1320 a bez rejstříku).

⁴⁶ *Oldenburgisches Urkundenbuch*, Bd. I-VII, hrsg. von Ditrich KOHL – Gustav RÜTHNING, Oldenburg 1914-1935. Edice je řazena podle teritoriálního principu a není příliš přehledná.

⁴⁷ *Ostfriesisches Urkundenbuch*, hrsg. von Ernst FRIEDLAENDER, Bd. I., 787-1470, Emden 1878 (reprint Vaduz/Liechtenstein 1988).

⁴⁸ *Calenberger Urkundenbuch*, Abt. I, III, hrsg. von Wilhelm von HODENBERG, Hannover 1855-1858.

⁴⁹ *Asseburg Urkundenbuch*. Urkunden und Regesten zur Geschichte des Geschlechts Wolfenbüttel-Asseburg und seiner Besitzungen, Theil II, III, hrsg. von Johann Graf von BOCHOLTZ-ASSEBURG, Hannover 1905 (reprint Osnabrück 1975)

⁵⁰ *Hansisches Urkundenbuch*, Bd. IV (1361-1392), V (1392-1414), bearb. von Karl KUNZE, Halle a. S. 1896, Leipzig 1899. Totéž lze říci o edici *Hanserecesse*. *Die Recesse und andere Akten der Hansetage von 1256-1430*, Abt. I, Bd. 1-8, Leipzig 1870-1897, reprint Hildesheim 1975.

⁵¹ *Urkundenbuch des Hochstifts Hildesheim und seiner Bischöfe*, bearb. von Hermann HOOGEWEG, Theil V (1341-1370), VI (1370-1398), Hannover 1907, 1911 (Quellen und Darstellungen zur Geschichte Niedersachsen 28).

⁵² *Urkundenbuch des Hochstifts Halberstadt und seiner Bischöfe*, hrsg. von Gustav SCHMIDT, Theil IV 1362-1425, Leipzig 1889 (Publicationes aus den k. Preußischen Staatsarchiven 40).

⁵³ *Urkundenbuch der Collegiat-Stifter S. Bonifacii und S. Pauli in Halberstadt*, bearb. v. Gustav SCHMIDT, Halle 1881 (Geschichtsquellen der Provinz Sachsen und angrenzender Gebiete 13); *Urkundenbuch des Stifts St. Johann bei Halberstadt 1119/23-1804*, bearb. von Adolf Diestelkamp – Rudolf ENGELHARDT – Josef HARTMANN, Weimar 1989.

(nejde o kapitolu při biskupském kostele)⁵⁴ a kapituly a města Bielefeldu.⁵⁵ Jen na samý počátek 14. století dospěly ediční práce na registáři magdeburského arcibiskupství.⁵⁶ Naopak až do doby reformace je dotažena velmi podrobná edice pramenů biskupství Lübeck.⁵⁷ Mezi místními církevními prameny uveďme ještě edici pramenů reformované komunity (*Fraterhaus*) v Höxteru⁵⁸ a statuta kaminské kapituly, v jejichž příloze nalezneme soupis známých kanovníků a dalších držitelů obročí, což je pro edicemi málo pokryté Zadní Pomořany velmi důležité.⁵⁹

Další fázi heuristického postupu při vytváření biografii příslušníků saského univerzitního národa představují excerpce městských listinářů. Opět se jedná o edice rozličné kvality a rozsahu, potěšitelné je, že zvláště v Dolním Sasku jsou zpracovávány a vydávány do dnešních dnů s příkladnou pravidelností a pečlivostí. Není možné zde uvést všechny, omezím se tedy pouze na ty, které byly pro vytváření biografii příslušníků saského univerzitního národa zásadní. Na prvním místě je mezi městskými edicemi třeba jmenovat rozsáhlé diplomatáře Lübecku⁶⁰ a Brém,⁶¹ které vzhledem k významu zachycují osoby i ze značně vzdálených oblastí (v „hlavním městě“ hanzy Lübecku měly své zájmy a kontakty rodiny z řady dalších měst z Pomořan, Livonska či dokonce Švédska a Dánska). Podobně koncipovaný

⁵⁴ *Die Urkunden des Stifte Busdorf in Paderborn*, Lieferung 1-2, bearb. von Joseph PRINZ, Paderborn 1975 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission Westfalens 37; Westfälische Urkunden 1).

⁵⁵ *Urkundenbuch der Stadt und des Stiftes Bielefeld*, hrsg. von Bernard VOLLMER, Bielefeld-Leipzig 1937.

⁵⁶ *Regesta archiepiscopatus Magdeburgensis. Sammlung von Auszügen aus Urkunden und Annalisten zur Geschichte des Erzstifts und Herzogthums Magdeburg*, naposledy III. Theil (1270-1305), hrsg. von Mülverstedt, George Adalbert von MÜLVERSTEDT, Magdeburg 1886, Orts-, Personen- und Sachregister, bearb. von Georg WINTER – Georg Hermann Theodor LIEBE, Magdeburg 1899.

⁵⁷ *Urkundenbuch des Bistums Lübeck*, Bd. II-V, bearb. von Wolfgang PRANGE, Neumünster-Hamburg 1994-1997 (Schleswig-Holsteinische Regesten und Urkunden 13-16; Veröffentlichungen des Schleswig-Holsteinischen Landesarchiv 36, 45, 46, 58).

⁵⁸ *Das Fraterhaus zu Herford*, Teil I, bearb. von Wolfgang LEESCH, Münster/Westf. 1974. Edice listin postrádá rejstřík, ale vzhledem k menšímu rozsahu je možné s ní pracovat. Její excerpce se navíc ukázala jako nutná, neboť se nepodařilo nalézt v diecézi Minden žádnou jinou edici pro sledované období.

⁵⁹ Robert KLEMPIN, *Diplomatische Beiträge zur Geschichte Pommerns aus der Zeit Bogislaw X.*, Berlin 1859, s. 305-472. Soupis kleriků této kapituly (od s. 412) patří teoreticky do literatury, zařazení mezi prameny však bylo ponecháno vzhledem k vazbě na zmíněnou edici statut.

⁶⁰ *Codex diplomaticus Lubecensis (Lübeckisches Urkundenbuch)*, Abteilung I. Urkunden der Stadt Lübeck, Bd. 3-7, Lübeck 1843-1885.

⁶¹ *Bremisches Urkundenbuch*, Bd. III-V, hrsg. von Dietrich Rudolf EHMCK, Bremen 1880-1902, reprint Osnabrück 1980. Jistou nevýhodou této edice je řazení osobních rejstříků podle stavů a úřadů, což komplikuje jejich používání.

diplomatář Hamburku došel pouze do roku 1350, takže ho bylo možné používat pouze k doložení rodin žijících ve městě před tímto datem.⁶²

Již bylo zmíněno, že nejvíce městských diplomatických edic vyšlo a vychází v Dolním Sasku. Řadu dokladů o pražských juristech nabízí zejména edice archivu biskupského města Hildesheim.⁶³ Starý diplomatář města Lüneburgu⁶⁴ vhodně doplňuje poměrně nedávno vydaný listinář blízkého města Uelzen.⁶⁵ Obsáhlý diplomatář brunšvický se zatím dostal teprve na počátek námi sledovaného období, ale intenzivně se na něm pracuje.⁶⁶ Mezi dalšími městy v této oblasti s vlastní jedno- či dvousvazkovou edicí listin je třeba jmenovat alespoň Göttingen,⁶⁷ Duderstadt,⁶⁸ Celle,⁶⁹ Osnabrück⁷⁰ či Stade.⁷¹ Edice hannoverská končí rokem již rokem 1369,⁷² diplomatář Goslaru 1365.⁷³

⁶² *Hamburgisches Urkundenbuch*, poslední svazek Bd. IV., 1337-1350, bearb. von Jürgen REETZ, Hamburg 1967. V současné době vzniká pokračování této edice, jednotlivé listiny jsou postupně zpřístupňovány na internetové adrese http://www1.uni-hamburg.de/hamburgisches_ub; srov. též Jürgen SARNOVSKY, *Das virtuelle Hamburgische Urkundenbuch – ein digitales Editionsprojekt*, *Hansische Geschichtsblätter* 121, 2003, s. 161-170.

⁶³ *Urkundenbuch der Stadt Hildesheim*, Bd. II (1347-1400), III (1401-1427), hrsg. von Richard DOEBNER, Hildesheim 1886, 1887 (reprint Aalen 1980). Následující svazky zachycují městské účty, pro prosopografii pražských juristů mají malý význam, poněvadž vesměs nezachycují kleriky.

⁶⁴ *Urkundenbuch der Stadt Lüneburg*, bearb. von Wilhelm Friedrich VOLGER, Bd. II 1370-1387, Hannover 1875, Bd. III 1387-1402, Lüneburg 1877. Rejstříky jsou řazeny podle stavů a úřadů.

⁶⁵ *Urkundenbuch der Stadt Uelzen*, bearb. von Thomas VOGTHERR, Hildesheim 1988 (Lüneburger Urkundenbuch, Abt. 14; Veröffentlichungen zur Geschichte Niedersachsens und Bremen 37; Quellen und Untersuchungen zur Geschichte Niedersachsens im Mittelalter 9).

⁶⁶ *Urkundenbuch der Stadt Braunschweig*, bearb. von Josef DOLLE, Bd. VI-VII, Hannover 1998-2003 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Niedersachsen und Bremen 37, 215). Edice je dnes dovedena do roku 1387, excerptována však mohla být zatím pouze do roku 1374 (Bd. VI).

⁶⁷ *Urkundenbuch der Stadt Göttingen*, Bd I-II., hrsg. von Karl Gustav SCHMIDT, Hannover 1863-1867 (reprint Aalen 1974 jako 6. a 7. svazek řady Veröffentlichungen des Historischen Vereins für Niedersachsen). Osobní rejstřík je řazen podle stavů a úřadů.

⁶⁸ *Urkundenbuch der Stadt Duderstadt bis zum Jahre 1500*, hrsg. von Julius JAEGER, Hildesheim 1885. Duderstadtský městský archiv je také dostupný na internetu – <http://www.archive.geschichte.mpg.de/duderstadt/>.

⁶⁹ *Urkundenbuch der Stadt Celle*, bearb. von Dieter BROSIUS, Hannover 1996 (Lüneburger Urkundenbuch, Abt. 17; Veröffentlichungen zur Geschichte Niedersachsens und Bremen 37; Quellen und Untersuchungen zur Geschichte Niedersachsens im Mittelalter 20).

⁷⁰ *Urkundenbuch der Stadt Osnabrück 1301-1400*, bearb. von Horst-Rüdiger JARCK, Osnabrück 1989 (Veröffentlichungen des Vereins für Geschichte und Landeskunde von Osnabrück, Osnabrücker Urkundenbuch 6).

⁷¹ *Urkundenbuch der Stadt Stade*, bearb. von Jürgen BOHMBACH, Hildesheim - Stade 1981 (Bremer Urkundenbuch, 12. Abteilung; Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Niedersachsen und Bremen 37, Quellen und Untersuchungen zur Geschichte Niedersachsens im Mittelalter 4; Veröffentlichungen aus dem Stadtarchiv Stade 1).

⁷² *Urkundenbuch der Stadt Hannover*, Teil I, hrsg. von Karl Ludwig GROTEFEND – Georg Friedrich FIEDELER, Hannover 1860-1871, reprint Aalen 1975.

⁷³ *Urkundenbuch der Stadt Goslar und der in und bei Goslar belegenen geistlichen Stiftungen*, naposledy Theil IV (1336-1365), hrsg. von Georg BODE, Halle etc. 1905 (Geschichtsquellen der Provinz Sachsen und angrenzender Gebiete 32).

I mimo Dolní Sasko se lze s městskými diplomatáři setkat, ovšem již ne tak často. Pro východní Vestfálsko existuje edice listin uložených v nestátním paderbornském archivu.⁷⁴ V dnešním Sasku-Anhaltsku má vydaný diplomatář biskupské město Halberstadt,⁷⁵ arcibiskupské sídlo Magdeburg⁷⁶ a pak několik menších měst, z nichž jmenujme alespoň Quedlinburg⁷⁷ a Zerbst.⁷⁸ Dále na východ či na sever je již městských diplomatářů vydáno poskrovnu, za zmínku stojí alespoň listinář a listář z dnes estonského Tallinu.⁷⁹ Tam, kde existují rozsáhlé zemské edice (např. Braniborsko, Meklenbursko), jsou fondy městských archivů zpravidla jejich součástí.⁸⁰

Pro některá města existují také edice vybraných městských knih. Používány byly zejména tam, kde nebyly prameny jiné. Asi nejvíce pomohla v zjišťování původu i následné kariéry pražských juristů *Liber memorialis* ve Stralsundu,⁸¹ z téhož města byla vydána kniha soudních protokolů.⁸² Podobně užitečné byly jednotlivé edice městských knih v pomořanském Anklamu,⁸³ v Lüneburgu,⁸⁴ Rostocku,⁸⁵ Rize,⁸⁶ Tallinnu⁸⁷ či v maličkém Garzu na Rujáně.⁸⁸ Edice městských

⁷⁴ *Das Archiv des Vereins für Geschichte und Altertumskunde Westfalens, Abteilung Paderborn e. V. Die Urkunden bis zum Jahr 1500*, bearb. von Ulrike STÖWER, Münster 1994 (Inventare der nichtstaatlichen Archive Westfalens, Neue Folge 14).

⁷⁵ *Urkundenbuch der Stadt Halberstadt*, Bd. I-II, bearb. von Schmidt, Gustav SCHMIDT, Halle 1878-1879, (Geschichtsquellen der Provinz Sachsen und angrenzender Gebiete 7).

⁷⁶ *Urkundenbuch der Stadt Magdeburg*, Bd. I-II, bearb. von Gustav HERTEL, Halle 1892-1894, reprint Aalen 1975-1978 (Geschichtsquellen der Provinz Sachsen und angrenzender Gebiete 26, 27).

⁷⁷ *Urkundenbuch der Stadt Quedlinburg*, Abt. I-II, bearb. von Karl JANICKE, Halle 1873-1882 (Geschichtsquellen der Provinz Sachsen und angrenzender Gebiete 2).

⁷⁸ *Regesten der Urkunden des Herzoglichen Haus- und Staatsarchivs zu Zerbst aus den Jahren 1401-1500*, hrsg. von [Hermann] Wäschke, Dessau 1909. Jak vyplývá z názvu, nejde čistě o městskou edici, ale svým obsahem se jí do značné míry podobá.

⁷⁹ *Revaler Urkunden und Briefe von 1273 bis 1510*, bearb. von Dietrich HECKEMANN, Köln 1995 (Veröffentlichungen aus den Archiven Preussischer Kulturbesitz 25).

⁸⁰ Značně výběrová a pro biografické účely ne příliš využitelná je edice *Regesty dokumentów miasta Szczecina z lat 1243-1856*, opracowanie i tłumaczenie Radosław GAZIŃSKI – Jerzy GRZELAK – Jerzy PODRALSKI, Szczecin 1993.

⁸¹ *Der Stralsunder liber memorialis*, Teil I-V, bearb. von Horst-Diether SCHROEDER, Schwerin 1964, Weimar 1969-1982 (Veröffentlichungen des Stadtarchivs Stralsund V/1-5).

⁸² Otto FRANCKE, *Das Verfestungsbuch der Stadt Stralsund*, Halle 1875 (Hansische Geschichtsquellen 1).

⁸³ *Das Stadtbuch von Anklam*. Ältester Teil 1401-1429, Teil 2 1429-1453, hrsg. von Johannes Weygardus BRUINIER, Köln 1960, 1964 (Veröffentlichungen der historischen Kommission für Pommern, Reihe IV: Quellen zur pommerschen Geschichte 4-5).

⁸⁴ *Lüneburgs Ältestes Stadtbuch und Verfestungsregister*, hrsg. von Wilhelm REINECKE, Hannover-Leipzig 1903 (Quellen und Darstellungen zur Geschichte Niedersachsens 8).

⁸⁵ *Das Rostocker Weinbuch von 1382 bis 1391. Festschrift für die Jahresversammlung des Hansischen Geschichts Verein für niederdeutsche Sprachforschung*, hrsg. von Ernst DRAGENDORF – Ludwig KRAUSE, Rostock 1908.

knih v Greifswaldu a Štětíně končí hluboko před rokem 1372, takže byly opět používány pouze k ověření měšťanských rodin, ovšem ani tak nemohly poskytnout jednoznačné doklady.⁸⁹ Ke stejnému účelu bylo možné využít i soupisy městských rad (tzv. *Ratslinie*), které někde vznikaly průběžně, jinde byly vytvořeny zpětně některým z historiků.⁹⁰

Zvláštním a velmi vhodným typem pramene pro prosopografický výzkum jsou knihy testamentů. V oblastech saského univerzitního národa jsem jich v podobě edice našel celkem šest, ovšem jejich časové rozpětí je značně různé. Velmi kvalitní je zpracování závětí v Lüneburgu,⁹¹ dále byly využívány testamenty z Hamburku,⁹² Brunšviku,⁹³ Stralsundu⁹⁴ a Tallinnu.⁹⁵ Šestá sbírka testamentů je dánská.⁹⁶ Jinak samozřejmě platí, že závěti se často objevují i v ostatních diplomatických edicích.

⁸⁶ *Die Erbebücher der Stadt Riga 1384-1579*, bearb. von Jakob Gottlieb Leonhard NAPIERSKY, Riga 1888, reprint Hannover-Döhren 1975; *Die Libri redituum der Stadt Riga*, hrsg. von TÝŽ, Leipzig 1881.

⁸⁷ Wilhelm STIEDA, *Revaler Zollbücher und -quittungen des 14. Jahrhunderts*, Halle 1887, reprint Hildesheim 2005 (Hansische Geschichtsquellen 5); *Das zweitälteste Erbebuch der Stadt Reval (1360-1383)*, hrsg. von Eugen von NOTTBECK, Reval 1890 (Archiv für die Geschichte Liv-, Est- und Curlands III/2); *Das drittälteste Erbebuch der Stadt Reval (1383-1458)*, hrsg. von TÝŽ, Reval 1890 (Archiv für die Geschichte Liv-, Est- und Curlands III/3); *Das Revaler Bürgerbuch 1409-1624*, hrsg. von Otto GREIFENHAGEN, Reval 1932 (Publikationen aus dem Revaler Stadtarchiv 6).

⁸⁸ *Das älteste Stadtbuch der Stadt Garz auf der Insel Rügen*, bearb. von Gottlieb von ROSEN, Stettin 1885 (Quellen zur pommerschen Geschichte 1), reprint Wolfenbüttel s. d. [1995].

⁸⁹ *Das älteste Greifswalder Stadtbuch (1291-1332)*, bearb. von Dietrich W. POECK – Horst-Diether SCHROEDER, Köln 2000 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Pommern IV/14); *Das älteste Stettiner Stadtbuch (1305-1352)*, hrsg. von Martin WEHRMANN, Stettin 1921 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Pommern I/3).

⁹⁰ Uvádím pouze namátkou Friedrich CRULL, *Die Rathslinie der Stadt Wismar*, Halle 1875 (Hansische Geschichtsquellen 2); Friedrich Georg von BUNGE, *Die Revaler Rathslinie nebst Geschichte der Ratsverfassung und einem Anhang ueber Riga und Dorpat*, Reval 1874, reprint Hannover-Döhren 1973; soupis známých konšelů ve Štětíně nabízí *Chronik der Stadt Stettin*, hrsg. von Ilse GÜDDEN-LÜDDEKE, Leer 1993, s. 26-29, v Kolobrzegu Peter TEPP, *Untersuchungen zur Soukal- und Wirtschaftsgeschichte der Hanse- und Salzstadt Kolberg im Spätmittelalter. Strukturwandel und soziale Mobilität*. Diss. Hamburg 1980, s. 102-103 (na s. 109 soupis kleriků ve městě v roce 1427).

⁹¹ *Lüneburger Testamente des Mittelalters: 1323 bis 1500*, bearb. von Uta REINHARDT, Hannover 1996.

⁹² *Hamburger Testamente 1351-1400*, bearb. von Hans-Dieter LOOSE, Hamburg 1970 (Veröffentlichungen aus dem Staatsarchiv der Freien und Hansestadt Hamburg 11).

⁹³ Dietrich MACK, *Testamente der Stadt Braunschweig*, celkem 5 sv., Göttingen s.d. (Beiträge zur Genealogien Braunschweiger Familien, Forschungsberichte zur Personen- und Sozialgeschichte der Stadt Braunschweig III/1-3, IV, V)

⁹⁴ Edice stralsundských testamentů neexistuje, ale jejich soupis uvádí ve své studii Johannes SCHILDHAUER, *Stralsunder Bürgertestamente*, in: Akteure und Gegner der Hanse. Zur Prosopographie der Hansezeit, hrsg. von Detlev Kattinger – Horst Wernicke – Ralf-Gunnar Werlich, Weimar 1998 (Hansische Studien 9; Abhandlungen zur Handrl- und Sozialgeschichte 30), s. 327-403.

⁹⁵ *Revaler Regersten*, Bd. III, Testamente Revaler Bürger und Einwohner aus den Jahren 1369 bis 1815, bearb. von Roland SEEBERG-ELVERFELD, Göttingen 1975 (Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung 35).

Na závěr tohoto přehledu pramenů připojme ještě dvě poznámky. Jednak je třeba zdůraznit, že prohledávány nebyly pouze prameny z toho města či té oblasti, do níž se imatrikulovaný hlásil, nebo kterou „napovědělo“ *Repertorium Germanicum*, ale i všechny prameny z měst a oblastí sousedních. Zvláště v případě významných osob se lze s jejich jmény setkat v pramenech z velmi rozsáhlého území. Největším problémem pro identifikaci původu je vždy situace, v níž z matričního zápisu známe pouze jméno a jakési *cognomen* bez bližšího geografického určení (i případný název lokality však ještě nemusí znamenat, že právě odtud daná osoba pocházela – viz kapitola IV/3), a ani *Repertorium Germanicum* v této otázce nijak neporadí. Pro tyto případy bylo vybráno asi deset (většinou zemských) edic z co nejodlišnějších oblastí, které bylo nutno prohledat před tím, než mohla být daná osoba zařazena mezi neidentifikované.

Druhá poznámka se týká určitého nerovnoměrného rozprostření pramenů ve zkoumaných oblastech. Zatímco některá města a regiony mají pramenů dostatek (např. Hildesheim, Halberstadt, Lüneburg, Lübeck, Meklenbursko, Stralsund apod.), v jiných oblastech máme edic žalostně málo (zejména Zadní Pomořany,⁹⁷ diecéze Minden včetně Hannoveru, severozápad Dolního Saska a Frísko). K tomu přistupuje problém dostupnosti pramenů pro vzdálenější země. Zatímco pro Livonsko a Dánsko tento problém vcelku nijak palčivý nebyl, nedostal jsem se zatím k excerpčním větším edicím švédské⁹⁸ a rovněž jsem zatím nepátral po pramenech nizozemských. I proto mohou být předkládané výsledky pouze předběžné. Na druhou stranu patří k omezením historika, že je závislý na dochovaných pramenech. S tím, že o osobách v jednom regionu budeme vědět více než v jiném, je třeba se smířit, ovšem zároveň si musíme být vědomi toho, že při vyhodnocování celého výzkumu může tato skutečnost značně ovlivnit jeho výsledky.

⁹⁶ *Testamenter fra Danmarks middelalder indtil 1450*, udg. af Kristian ERSLEV, København 1901.

⁹⁷ Pro tuto zemi jsem se snažil používat naprosto jakékoliv dostupné prameny, např. několik osob jsem našel v edici *Liber beneficiorum des Karthäuser-Klosters Marienkron bei Rügenwalde*, bearb. von Hugo LEMCKE, Stettin 1922 (Quellen zur pommerschen Geschichte 5)

⁹⁸ Základní rešerši švédských pramenů ohledně švédských studentů v Praze již provedla Clara THÖRNQVIST, *Svenska studenter i Prag under medeltiden*, Kyrkohistorisk Årsskrift 1929 [1930], s. 235-298. Její údaje jsem tedy mohl převzít.

2. Hlavní směry současné historiografie středověkých univerzit

Univerzitní historiografie, a nejen česká, je do značné míry určována "kulatými výročími".⁹⁹ Není-li obvyklý rytmus narušen například změnou politického režimu, vycházejí takřka pravidelně v padesátiletém intervalu syntetické práce k dějinám té či oné univerzity,¹⁰⁰ shrnující historický výzkum povětšinou dvou generací historiků v onom půlstoletí, přičemž vcelku logicky bývá první z těchto generací poněkud upozaděna, respektive bývá druhou, autorskou generací překryta, ačkoliv často položila základy, na nichž bylo možné stavět dál.

Nedávné 650. výročí založení nejstaršího obecného učení ve střední Evropě přineslo nové čtyřdílné *Dějiny univerzity Karlovy*,¹⁰¹ reprezentativní a zároveň kvalitní syntézu, vycházející z historického bádání minimálně od vzniku Ústavu dějin Univerzity Karlovy v roce 1959 (jednotliví pracovníci obnoveného Ústavu dějin a Archivu UK byli také editory všech svazků, nehledě na výrazný autorský podíl).¹⁰² Zároveň výročí přímo vybízelo k bilancování a k vytýčení nových úkolů.¹⁰³

⁹⁹ Tuto skutečnost kritizuje již např. Notker HAMMERSTEIN, *Jubiläumsschrift und Alltagsarbeit. Tendenzen bildungsgeschichtlicher Literatur*, Historische Zeitschrift (dále jen HZ) 236, 1983, s. 601-633. Na tuto důležitou stať upozornil Michal SVATOŠ, *Směry bádání o dějinách univerzit*, AUC-HUCP 24/1, 1984, s. 73-75.

¹⁰⁰ Srv. např. *Semper apertus. Sechshundert Jahre Ruprecht-Karl-Universität Heidelberg 1386-1986*, 6 Bände, hrsg. von Wilhelm DOERR, Heidelberg-Berlin 1985, nebo Erich MEUTHEN, *Die Alte Universität*, Köln-Wien 1988 (Kölner Universitätsgeschichte 1). U příležitosti šestistého výročí znovuzaložení krakovské univerzity se objevilo hned několik popularizačních prací s většinou reprezentativní grafickou úpravou, zejména Krzysztof STOPKA – Andrzej Kazimierz BANACH – Julian DYBIEC, *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 2000 (zároveň anglicky pod titulem *The history of the Jagiellonian University*); Stanisław DZIEDZIC, *Alma mater Jagellonica*, Bydgoszcz 1999 (anglicky tamtéž 2000); Zdzisław PIETRZYK, *Poczet rektorów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1400-2000*, Kraków 2000. Pro historika, zvláště pak medievistu, jsou však tyto publikace určitým zklamáním. Naštěstí došlo (nejen v souvislosti s jubileem) i na opravdu kvalitní práce, založené na výzkumu. Mám na mysli především Mieczysław MARKOWSKI, *Dzieje Wydziału Teologii Uniwersytetu Krakowskiego w latach 1397-1525*, Kraków 1996 (Studia do Dziejów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego 2), a Stanisław SZCZUR, *Papież Urban i powstanie uniwersytetu w Krakowie w 1364 r.*, Kraków 1999. Práci Jerzy WYROZUMSKI, *Z najstarszych dziejów Uniwersytetu Krakowskiego. Szkice*, Kraków 1996 jsem bohužel zatím neměl možnost posoudit.

¹⁰¹ *Dějiny Univerzity Karlovy I-IV*, edd. Michal SVATOŠ - Ivana ČORNEJOVÁ - Jan HAVRÁNEK - Zdeněk POUSTA, Praha 1995-1998.

¹⁰² Z prací předcházejících této syntéze jmenujme alespoň monografie Josef PETRÁŇ, *Nástin dějin filosofické fakulty Univerzity Karlovy*, Praha 1983; Ludmila HLAVÁČKOVÁ - Petr SVOBODNÝ, *Dějiny pražských lékařských fakult 1348-1990*, Praha 1993; Jiří KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, Praha 1995. K dějinám a významu Ústavu dějin Univerzity Karlovy srov. Michal SVATOŠ, *Das Institut für die Geschichte der Karlsuniversität in Prag. Versuch einer Bilanz der letzten zwanzig Jahren*, Bohemia 33/2, 1992, s. 361-370; Miroslav KUNŠTÁT, *Das Archiv der Karls-Universität Prag und das Institut für die Geschichte der Karls-Universität*, in: Archivpraxis und Historische Forschung. Mitteleuropäische Universitäts- und Hochschularchive. Geschichte,

Ačkoli nejvíce „bílých míst“ v univerzitních dějinách se nachází jednoznačně v novověku a zvláště v době poměrně nedávné, stojí v centru naší pozornosti předhusitské pražské *studium generale*, od roku 1372 rozdělené na dvě univerzitní korporace - tzv. třífakultní univerzitu pod vedením artistů a teologů a samostatnou univerzitu juristů.¹⁰⁴ Tato podkapitola chce být určitým přehledem novější střeoevropské historiografické produkce, vyšlé po roce 1989, ovšem vzhledem ke snaze zachovat (a zdůraznit) nespornou kontinuitu výzkumu s předchozím obdobím, budou často zmiňovány i práce starší.¹⁰⁵ Takto pojatý historiografický přehled si ovšem také neklade za cíl představit veškerou literaturu používanou v rámci prováděného výzkumu, kterému je tato disertační práce věnována.¹⁰⁶

Bestände, Probleme und Forschungsmöglichkeiten, hrsg. von Kurt Mühlberger, Wien 1992 (Schriftenreihe des Universitätsarchivs Universität Wien 6), s. 23-32.

¹⁰³ Michal SVATOŠ, *Místo "dějin vzdělanosti" v poválečné české historiografii*, in: Studie a články. K dějinám vědy a vědeckých institucí, red. Hana Barvíková a David Pazdera, Praha 2002 (Práce z Archivu Akademie věd A/7), s. 13-22, a Blanka ZILYNSKÁ, *Prameny a pomůcky ke studiu dějin vzdělanosti (Bilance a desiderata)*, tamtéž, s. 23-37; svým způsobem lze za bilanci výzkumu k pražské středověké univerzitě považovat i František ŠMAHEL, *Počátky pražského obecného učení. Kritická reflexe k jubileu jednoho národního monumentu*, ČČH 96/2, 1998, s. 253-291 (německy vyšlo jako *Die Anfänge der Prager Universität*, *Historica* 3-4, 1996/97, s. 7-50). V této souvislosti stojí za to zmínit alespoň tři bilanční zprávy německé historiografie k dějinám univerzit, a sice Hermann WEISERT, *Universitätsgeschichte*, *Blätter für deutsche Landesgeschichte* (dále jen *BdL*) 126, 1990, s. 421-473; Rainer Christoph SCHWINGES, *Resultate und Stand der Universitätsgeschichte des Mittelalters vornemlich im deutschen Sprachraum – einige gänzlich subjektive Bemerkungen*, in: *Mensch – Wissenschaft – Magie. Mitteilungen der Österreichischen Gesellschaft für Wissenschaftsgeschichte* (dále jen *MÖGW*) 20, 2000, s. 97-119, a nejnoveji, byť velmi výběrově Notker HAMMERSTEIN, *Bildung und Wissenschaft vom 15. bis zum 17. Jahrhundert*, München 2003 (Enzyklopädie Deutscher Geschichte 64).

¹⁰⁴ Základní literatura k dějinám pražské právnické univerzity: Peter MORAW, *Die Juristenuniversität in Prag (1372-1419), verfassungs- und sozialgeschichtlich betrachtet*, in: *Schule und Studium im sozialen Wandel des hohen und späten Mittelalters*, hrsg. von Johannes Fried, Sigmaringen 1986 (Vorträge und Forschungen 30), s. 439-486 - dále cituji podle českého překladu *Pražská právnická univerzita 1372-1419 (Studie k jejím institucionálním a sociálním dějinám)*, AUC-HUCP 32/1-2, 1992, s. 7-50; již zmíněná monografie J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, a její stručnější verze in: *Dějiny UK I*, s. 163-182, a také F. ŠMAHEL, *Počátky pražského obecného učení*, zvl. s. 262-268.

¹⁰⁵ Literaturu vydanou do roku 1975 v maximální úplnosti zprostředkovala bibliografie M. MELANOVÁ – M. SVATOŠ, *Bibliografie*. Starší německou i českou literaturu velmi důkladně sesbírala a shrnula ve své jinak čistě kompilační disertaci Renate DIX, *Frühgeschichte der Prager Universität. Gründung, Aufbau und Organisation 1348 -1409*. Diss. Bonn 1988. Nejdůležitější novější práce zmiňují *Dějiny UK I* v bibliografiích na závěr kapitol, jako bohatý zdroj informací o nové literatuře lze využívat i tradičně velmi kvalitní poznámkový aparát prací Fr. Šmahela. Tento text má ambici přinést systematický přehled nejnovější literatury, samozřejmě však nemůže nahrazovat potřebnou komplexní bibliografii.

¹⁰⁶ Celá tato podkapitola je upravenou verzí mého článku Jiří STOČES, *Hlavní směry současné historiografie středověkých univerzit. Přehled střeoevropské historické produkce po roce 1989 s důrazem na předhusitské pažské univerzity*, ČČH 102/2, 2004, s. 342-371.

Univerzitní historiografie posledních zhruba třiceti let vidí středověké univerzity především jako sociální a kulturní fenomén.¹⁰⁷ Tím nemá být řečeno, že ostatní směry bádání jsou již vyčerpány, i zde je zapotřebí jednak stále doplňovat mozaiku našich znalostí a zároveň znovu přehodnocovat dosavadní představy o jednotlivých středověkých univerzitách i o univerzitním studiu obecně. Někteří badatelé jsou přesvědčeni, že nejvíce je zapotřebí se věnovat studiu odborné i literární produkce příslušníků univerzity,¹⁰⁸ jiní zdůrazňují nutnost ujasňování univerzitní terminologie.¹⁰⁹

Pokud jde o přehodnocování našich představ o středověké univerzitě, nelze nezmínit Petera Morawa, jehož práce věnované středověkému pražskému univerzitnímu prostředí přinesly bezesporu řadu nových kritických pohledů a podnětů pro další studium, především však vyprovokovaly diskusi o zásadních otázkách nejstarších dějin pražského učení. Moraw zdůraznil dualismus a napětí mezi právníky a zbylými fakultami, a to už od počátku vzniku univerzity, dále do značné míry zpochybnil kvalitu i řádné fungování univerzity v prvním dvacetiletí její existence a za vůdčí sílu celého pražského učení označil studenty práv. Zároveň odmítl s odvoláním na postoj tehdejší křesťanské Evropy termín *husitská univerzita* jako protimluv a navrhl pro celé dlouhé období 1417-1622 používat označení artistická škola (*Artistenschule*).¹¹⁰ Ve světle těchto tezí pak vyložil i pečeť univerzity. Na

¹⁰⁷ Srov. již zmíněnou stať M. SVATOŠ, *Místo „dějin vzdělanosti“*.

¹⁰⁸ Tento názor vyjádřil F. ŠMAHEL, *Počátky pražského obecného učení*, s. 288-289. Této problematice se naposledy věnoval Zdeněk UHLÍŘ, *Mistři a studenti Karlovy Univerzity ve středověku a jejich dílo v dobovém kontextu*, Praha 1998.

¹⁰⁹ Univerzitní terminologii se trvale věnuje Olga WEIJERS, její základním dílem na tomto poli je práce *Terminologie des universités au XIIIe siècle*, Roma 1987 (Lessico intellettuale Europeo 39), dále jmenujme alespoň studii věnovanou kolínské univerzitě TÁŽ, *Le vocabulaire de l'enseignement et des examens de l'université de Cologne*, in: Die Kölner Universität im Mittelalter. Geistige Wurzeln und soziale Wirklichkeit, hrsg. von Albert Zimmermann, Berlin-New York 1989 (Miscelanea mediaevalia 20), s. 415-432. Typologii univerzitních matrik podal Jaques PAQUET, *Les matricules universitaires*, Turnhout 1992 (Typologie des sources du Moyen Age occidental 65). Z českých lingvistů přispěli do terminologické diskuse Dana MARTÍNKOVÁ, *Výrazy označující pražskou univerzitu v bohemikálních latinských památkách 14. a 15. století*, Listy filologické 104, 1981, s. 208-211 a Josef TRÍŠKA, *Středověká pražská univerzitní terminologie*, Miscelanea oddělení rukopisů a starých tisků 8, 1991, s. 5-39, z historiků pak především František ŠMAHEL, *Scholae, collegia et bursae Universitatis Pragensis*, in: Vocabulaire des collèges universitaires (XIIIe -XVIe siècles). Actes du colloque Leuven 9-11 avril 1992, éd. par Olga Weijers, Turnhout 1993 (Études sur le vocabulaire intellectuel du Moyen Age 6), s. 115-130.

¹¹⁰ Shrnuji zde závěry následujících prací: náznaky již Peter MORAW, *Die Universität Prag im Mittelalter. Grundzüge ihrer Geschichte im europäischen Zusammenhang*, in: Die Universität zu Prag, München 1986 (Schriften der Sudetendeutschen Akademie der Wissenschaften und Künste 7), s. 9-134. Jednoznačně již v TÝŽ, *Pražská právnická univerzita*, zvl. s. 10-22, a především TÝŽ, *Die*

základě její legendy (SIGILLVM: VNIVERSITATIS SCOLARIUM. STUDII: PRAGENSIS†) ji přiřknul juristické univerzitě, resp. juristickým scholárům a označil ji za doklad jejich výsadního postavení v pražském studiu. Artisté pravděpodobně museli vystačit s dochovanou pečetí rektorátu (*sigillum rectoratus Pragensis universitatis*). Otázkou nicméně i pro Morava zůstává, kdy a za jakých okolností se údajná juristická pečeť dostala do rukou tří fakultní univerzity.¹¹¹ Na tento výklad reagoval František Šmahel, jenž připomněl zmínku o opatření pečeti právnické univerzity v roce 1378 v matrice, a především poukázal na to, že tří fakultní univerzita používala spornou univerzitní pečeť nejpozději v roce 1408, tedy ještě před secesí způsobenou Dekretem kutnohorským. Šmahel zároveň s odvoláním na písemné zmínky předkládá hypotézu o vzniku pečeti obou univerzit až na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let, kterou však zatím nelze prokázat.¹¹²

Vedle Morava věnoval z německých historiků zvláštní pozornost pražské univerzitě ještě Roderich Schmidt, a sice ve dvou studiích. První věnoval zakládacím aktům univerzity.¹¹³ Ve druhé se věnuje otázce univerzitních národů a snaží se

Prager Universitäten des Mittelalters. Perspektiven von gestern und von heute, in: Spannungen und Widersprüche. Gedenkschrift für František Graus, hrsg. Susanne von Burghartz u. a., Sigmaringen 1992, s. 109-123; TÝŽ, *Schlesien und die mittelalterlichen Universitäten in Prag*, Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau 34, 1993, s. 55-72, zvl. s. 56-59. Moraw své závěry promítnul i do interpretace postavení pražských univerzit v rámci střední Evropy - viz dále.

¹¹¹ TÝŽ, *Das älteste Prager Universitätssiegel in neuem Licht*, in: Vorträge und Abhandlungen aus geisteswissenschaftlichen Bereichen, Redaktion Eduard Hlawitschka, München 1999 (Schriften der Sudetendeutschen Akademie der Wissenschaften und Künste 20), s. 131-151.

¹¹² František ŠMAHEL, *Záhada nejstarší pečeti pražské univerzity*, AUC-HUCP 41/1-2, 2001, s. 11-31, kde i shrnutí starší literatury (německy *Das Rätsel des ältesten Prager Universitätssiegels*, Bohemia 43/1, 2002, s. 89-113, ve zkrácené verzi *Záhady nejstarší pečeti Univerzity Karlovy*, Dějiny a současnost 23/3, 2001, s. 2-7). S Morawovým výkladem počátků univerzit také nepřímou polemizuje Michal SVATOŠ, *Pražská univerzitní autonomie za Karla IV.*, in: *Scientia nobilitat*. Sborník k počtě prof. PhDr. Františka Kavky, DrSc., usp. TÝŽ, Praha 1998 (Příspěvky k dějinám vzdělanosti 1), s. 57-69, zvl. s. 59.

¹¹³ Roderich SCHMIDT, *Begründung und Bestätigung der Universität Prag durch Karl IV. und die kaiserliche Privilegierung von Generalstudien*, in: *Kaiser Karl IV. 1316-1378. Forschungen über Kaiser und Reich*, hrsg. von Hans Patze, Sonderabdruck der Aufsätze aus BdL 114, 1978, s. 695-719, přetisk in: Roderich SCHMIDT, *Fundatio et confirmatio universitatis. Von den Anfängen deutscher Universitäten*, Goldbach 1998 (Bibliotheca eruditorum 13), s. 1-25.

vystopovat počátek národnostních rozporů.¹¹⁴ Oproti Morawovi však vcelku žádné převratně nové pohledy nepřináší, navíc čerpá především ze starší literatury.¹¹⁵

Vraťme se však ke konstatování, že hlavní důraz současné univerzitní medievistiky je kladen na sociální a kulturní rozměr univerzity a na její vazby na soudobou společnost. V tomto ohledu můžeme v evropské univerzitní historiografii spatřovat z metodologického hlediska tři základní směry výzkumu, které se samozřejmě občas vzájemně doplňují a kombinují. Prvním z nich je bezesporu prosopografie, druhým komparativní studia a třetím, nejméně konzistentním směrem je výzkum všedního dne a mentalit ve středověkém univerzitním prostředí. Pokusme se nyní alespoň stručně přehlédnout základní práce z poslední doby v těchto třech tematických a metodologických okruzích a porovnat zahraniční historickou produkci s českou. Omezíme se přitom na středoevropský prostor (reprezentovaný především německou historiografií), jehož byly obě pražské univerzity bytostnou součástí, ba co víc, který do značné míry formovaly.

Metoda prosopografie se řadí mezi kvantitativní, sociostatistické metody. Prosopografický výzkum, velmi stručně a zjednodušeně řečeno, si klade za cíl vytvořit *kolektivní životopis* zkoumaného souboru osob, který je většinou určen příslušným pramenem (v oblasti univerzitních dějin především matrikami), a to statistickým zpracováním biogramů jednotlivých osob z tohoto souboru.¹¹⁶ Ačkoliv

¹¹⁴ TÝŽ, *Die Prager Universitäts-Nationen bis zum Kuttenberger Dekret von 1409 und die Anfänge "nationaler" Gedanken im Königreich Böhmen*, in: *Deutsche in den böhmischen Ländern I*, hrsg. von Hans Rothe, Köln-Weimar-Wien 1992 (Studien zum Deutschtum im Osten 25/1), s. 47-65, přetisk in: R. SCHMIDT, *Fundatio et confirmatio*, s. 27-45. Tématu Kutnohorského dekretu se v jedné ze svých raných studií věnoval též Ferdinand SEIBT, *Johannes Hus und der Abzug der deutschen Studenten aus Prag 1409*, Archiv für Kulturgeschichte 39, 1957, s. 63-80 (přetisk in: Ferdinand SEIBT, *Hussitenstudien*, München 1987, s. 1-15).

¹¹⁵ Ve své stati o univerzitních národech například ignoruje zásadní práci Sabine SCHUMANN, *Die "nationes" an der Universitäten Prag, Leipzig und Wien. Ein Beitrag zur älteren Universitätsgeschichte*, Diss., Freie Universität Berlin 1974.

¹¹⁶ Ke vztahu mezi biografii a prosopografií Peter MORAW, *Personenforschung und Deutsches Königtum*, in: *Personenforschung im Spätmittelalter*, Zeitschrift für historische Forschung (dále jen ZHF) 2/1, 1975, s. 9, a zvláště pak Neithard BULST, *Zum Gegenstand und zur Methode von Prosopographie*, in: *Medieval Lives and the Historian. Studies in Medieval Prosopography*, Proceedings of the First International Interdisciplinary Conference on Medieval Prosopography, University of Bielefeld, 3-5 December 1982, ed. by Neithard Bulst and Jean-Philippe Genet, Kalamazoo (Michigan) 1986, s. 6-7 (článek vyšel i ve francouzském překladu: *Objet et méthode de la prosopographie*, in: *L'Etat moderne et les élites, XIIIe - XVIIIe siècles. Apport et limites de la*

při vlastním statistickém zpracování velmi pomůže výpočetní technika,¹¹⁷ zůstává prosopografie velmi náročnou a pracnou metodou vzhledem k množství biografii, které je nutno sestavit.

O prosopografické metodě se začíná v Německu hovořit již koncem padesátých let, ovšem zpočátku je chápána jako pouhé „*shromáždování a třídění všech osob určitého okruhu, vymezeného časem a prostorem*“. Pro vlastní vyhodnocení takto shromážděného materiálu německá historiografie nejprve používala zvláštní termín *historische Personenforschung*,¹¹⁸ teprve později byl pod vlivem především francouzské historiografie pojem prosopografie obsahově rozšířen. Stejně jako jinde v Evropě se prosopografie nejprve prosazovala při výzkumu pozdní antiky a raného středověku,¹¹⁹ teprve v sedmdesátých letech se začíná aplikovat i na vrcholně a pozdně středověká témata.¹²⁰ Od osmdesátých let se stává prosopografie nezastupitelnou při výzkumu politických, hospodářských, církevních a v neposlední řadě intelektuálních elit.¹²¹

Pokud jde o prosopografický výzkum středověkých univerzit, představuje zásadní (nikoli však jednoznačně první¹²²) průkopnickou práci habilitační spis Rainera Christoha Schwingese, věnovaný návštěvnosti německých pozdně

méthode prosopographique. Actes du colloque international CNRS-Paris I, 16-19 octobre 1991, ed. par Jean-Philippe Genet et Günther Lottes, Paris 1996, s. 467-482).

¹¹⁷ V zapojování výpočetní techniky do historického výzkumu sehrála obecně prosopografie velmi významnou roli.

¹¹⁸ Citováno podle Jürgen PETERSOHN, *Zu Forschungsgeschichte und Methode*, in: *Personenforschung im Spätmittelalter*, s. 1. S termínem *Personenforschung* ve smyslu prosopografie se lze výjimečně setkat i v současnosti.

¹¹⁹ Základní starší literaturu uvádí a komentuje jak J. PETERSOHN, *Zu Forschungsgeschichte*, s. 1-5, tak N. BULST, *Zum Gegenstand*, s. 1-16, zde zvláště s. 11-16.

¹²⁰ Vedle již zmíněných také sborník *Prosopographie als Sozialgeschichte? Methoden personengeschichtlicher Erforschung des Mittelalters*, Hamburg 1978. Z metodologického hlediska je v německé historiografii vysoce ceněna i stať Lawrence STONE, *Prosopographie - englische Erfahrungen*, in: *Quantifizierung in der Geschichtswissenschaft. Probleme und Möglichkeiten*, hrsg. von Konrad Hugo Jarausch, Düsseldorf 1976, s. 64-97.

¹²¹ Za vzorovou prosopografickou práci je v Německu mimo jiné považována obsáhlá monografie *Augsburger Eliten des 16. Jahrhunderts. Prosopographie wirtschaftlicher und politischer Führungsgruppen 1500-1620*, hrsg. von Wolfgang REINHARD, bearb. von Mark HÄBERLEIN, Berlin 1996.

¹²² Srov. např. Werner KUHN, *Die Studenten der Universität Tübingen zwischen 1477 und 1534, ihr Studium und ihre spätere Lebensstellung*, Göppingen 1971 (Göppinger akademische Beiträge 37/38) či klasické dílo Franz EULENBURG, *Die Frequenz der deutschen Universitäten von ihrer Gründung bis zur Gegenwart*, Leipzig 1904, přetisk Berlin 1994 (Abhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Klasse 24). U těchto starších prací nelze ještě hovořit přímo o prosopografickém výzkumu, ovšem jejich cíle a závěry jsou srovnatelné.

středověkých univerzit.¹²³ Vzhledem k omezení se na dnešní německé univerzity, což je samo o sobě poněkud anachronické, není bohužel do souboru zkoumaných univerzity zahrnuta Praha, což ale neznamená, že by ji Schwinges ignoroval, i z výzkumu frekventantů jiných univerzit například dospěl k tvrzení o bezkonkurenčním postavení zejména pražského juristického učení v rámci střední Evropy, a to až do počátku 15. století.¹²⁴ Schwinges se touto prací stal klasikem univerzitní prosopografie a mnohé pozdější práce na něj metodicky navazují. Vycházejí z univerzitních matrik a zkoumají sociální a regionální původ imatrikulovaných, jejich studium a získané grady a konečně jejich kariéry, ať už v rámci univerzit nebo mimo ně. Různé bývá však vymezení souborů zkoumaných osob.

Pro výzkumy samotného Schwingese je do značné míry příznačný velmi široký záběr a snaha po postižení obecných tendencí. Zkoumané období bývá relativně dlouhé a počty imatrikulovaných tak dosahují desetitisíců, což je samozřejmě pro jednotlivce nezvládnutelné. Tyto práce proto sahají ke statistiky používané metodě náhodného výběru, konkrétně se zpravidla zkoumají imatrikulovaní pouze v každém pátém roce. Mezi Schwingesovými následovníky¹²⁵ v tomto ohledu jmenujme především Christoha Fuchse a jeho výzkum imatrikulovaných v Heidelbergu¹²⁶ a Matthiase Ascheho, jenž Schwingesovy postupy aplikoval na novověkém materiálu rostocké univerzity.¹²⁷ Sám Schwinges pokračoval ve výzkumu středověkých studentů.¹²⁸

¹²³ Rainer Christoph SCHWINGES, *Deutsche Universitätsbesucher im 14. und 15. Jahrhundert. Studien zur Sozialgeschichte des alten Reiches*, Stuttgart 1986 (Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte, Abteilung Universalgeschichte 123; Beiträge zur Sozial- und Verfassungsgeschichte des Alten Reiches 6). V práci jsou uvedeny i autorovy předchozí přípravné studie, především o nemajetných studentech a univerzitní peregrinaci.

¹²⁴ *Tamtéž*, s. 469. Tím potvrdil tezi, kterou vyslovil již P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 23.

¹²⁵ Příznačné je, že takřka všechny dále zmiňované prosopografické monografie vznikaly jako práce disertační. Prosopografie se stala jednoznačně doménou mladší historické generace.

¹²⁶ Christoph FUCHS, *Dives, pauper, nobilis, magister, frater, clericus. Sozialgeschichtliche Untersuchungen über Heidelberger Universitätsbesucher des Spätmittelalters (1386-1450)*, Leiden-New York-Köln 1995 (Education and the society in the Middle Ages and Renaissance 5).

¹²⁷ Matthias ASCHE, *Von der reichen hansischen Bürgeruniversität zur armen mecklenburgischen Landeshochschule. Das Regionale und soziale Besucherprofil der Universitäten Rostock und Bützow in der Frühen Neuzeit (1500-1800)*, Stuttgart 2000 (Contubernium - Tübinger Beiträge zur Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte 52). Srov. také TÝŽ, *Der Ostseeraum als Universitäts- und Bildungslandschaft im Spätmittelalter und in der Frühen Neuzeit - Baustein für eine Hansische Kulturgeschichte*, BdL 135, 1999, s. 1-20.

¹²⁸ Rainer Ch. SCHWINGES, *Französische Studenten im spätmittelalterlichen Reich*, in: *Les échanges universitaires franco-allemands du Moyen Age au XXe s.*, Actes du Colloque de Göttingen Mission

V modifikované podobě, konkrétně s omezenějším rozsahem zkoumaných skutečností, využil Schwingesovu metodu i Achim Link, který zkoumal frekvenci a regionální původ studentů univerzity v Greifswaldu.¹²⁹ Otázkou regionálního původu, navíc výhradně u nemajetných studentů se zabývá také nedávno publikovaná studie Schingesových žáků Christiana Hebeiseina a Thomase Schmida.¹³⁰ Pro dějiny pražské juristické univerzity je přínosná již 13 let stará, v českých zemích však neznámá magisterská práce Morawovy studentky Heike Pietsch. Její pozornost patřila výlučně graduovaným pražským juristům, u nichž sledovala opět pouze frekvenci a regionální původ.¹³¹

Pomyslný druhý směr univerzitní prosopografie ze Schwingese samozřejmě metodicky rovněž vychází, liší se ale v jednom podstatném rysu, totiž v docenění samotných biografii. Zkoumané soubory jsou vymezeny tak, aby počet osob byl nižší (např. kratší časový úsek, osoby stejného regionálního původu, příslušníci jednotlivé fakulty či univerzitního národa), do výzkumu jsou zahrnuti všichni imatrikulovaní a pravidlo náhodného výběru tak odpadá. Tím pádem je možné se detailněji věnovat právě jednotlivým biografii. Výsledky těchto studií jsou sice méně obecné, zároveň však přesnější a kompaktnější. Většinou (bohužel však ne vždy) je součástí takových prací obsáhlé a v mnohém objemné biografické repertorium, které plasticky dokládá na jednotlivých případech provázanost univerzity s elitami soudobé středověké společnosti. Toto repertorium je pak využitelné i při studiu státní, církevní, či městské

Historique Française en Allemagne 3-5 novembre 1988, textes réunis par Michel Parisse, Paris 1991, s. 37-54; TÝŽ, *Migration und Austausch. Studentenwanderungen im Deutschen Reich des späten Mittelalter*, in: *Migration in der Feudalgesellschaft*, hrsg. von Gerhard Jaritz und Albert Müller, Frankfurt/Main-New York 1988 (Studien zur Historischen Sozialwissenschaft 8), s. 141-155; TÝŽ, *Europäische Studenten des späten Mittelalters*, in: *Die Universität in Alteuropa*, hrsg. von Alexander Patschovsky und Horst Rabe, Konstanz 1994 (Konstanzer Bibliothek 22), s. 129-146; TÝŽ, *Erfurts Universitätsbesucher im 15. Jahrhundert. Frequenz und räumliche Herkunft*, in: *Erfurt. Geschichte und Gegenwart*, hrsg. von Ulman Weiß, Weinar 1995, s. 207-222; TÝŽ, *On Recruitment in German Universities from the Fourteenth to Sixteenth Centuries*, in: *Universities and Schooling in Medieval Society*, ed. by William J. Courtenay and Jürgen Miethke, Leiden-Boston-Köln 2000 (Education and society in the Middle Ages and Renaissance 10), s. 32-48.

¹²⁹ Achim LINK, *Auf dem Weg zur Landesuniversität. Studien zur Herkunft spätmittelalterlicher Studenten am Beispiel Greifswald (1456-1524)*, Stuttgart 2000 (Beiträge zur Geschichte der Universität Greifswald 1).

¹³⁰ Christian HEBEISEIN - Thomas SCHMID, *De Zusato, Coloniensis dioecesis. Über Herkunftsräume armer Universitätsbesucher im Alten Reich (1375 bis 1500)*, JbU 6, 2003, s. 28-50.

¹³¹ Heike PIETSCH, *Die graduierten Juristen an der mittelalterlichen Universität zu Prag*, Magisterarbeit, Gießen 1990 (strojopis).

správy, pomůže samozřejmě i badatelům zkoumajícím jiné středověké univerzity, nemluvě o jeho přínosu pro regionální historiografii.¹³²

První takto detailněji pojatou prosopografickou monografií publikoval Rolf Häfele již v druhé polovině osmdesátých let. Vzhledem k tomu, že zkoumaný soubor osob vymezil regionálně na čtyři francká města, bývá bohužel jeho průkopnická práce často zapomínána.¹³³ Naopak plné pozornosti se dostalo monografii Schwingesova žáka Jürga Schmutze, věnované německému národu na středověké boloňské univerzitě.¹³⁴ Jeho soubor čítá neuvěřitelných 3601 osob (včetně nejistých a anonymních), v jejich biogramech se ovšem mohl opřít o starší Knodovu práci,¹³⁵ kterou doplnil zejména o údaje z *Repertoria Germanica* a vybranou biografickou literaturu.¹³⁶ Do studia regionálních pramenů se z celkem pochopitelných důvodů již nepouštěl.

¹³² Důvody pro absenci repertoria mohou být prostorové či finanční (jeho rozsah je zpravidla mnohem větší než samotná analýza, často je psáno ve zkratkách, řada čtenářů ho jednoduše přeskóčí), ale také „taktické“. Biogramy jsou samy o sobě velmi cenným tezaurem informací, které lze následně využít pro řadu dalších výzkumů. Jejich publikováním toto své výhradní právo autor přenechává i ostatním. Konečně také autor zveřejněním biogramů zcela odkrývá svoji heuristiku, čímž se stává snadněji kritizovatelný.

¹³³ Rolf HÄFELE, *Die Studenten der Städte Nördlingen, Kitzingen, Mindelheim und Wunsiedel bis 1580. Studium, Berufe und soziale Herkunft*, Teil 1, 2, Trier 1988 (Trierer Historische Forschung 13).

¹³⁴ Jürg SCHMUTZ, *Juristen für das Reich. Die deutschen Rechtsstudenten an der Universität Bologna 1265-1425*, Teil 1, 2, Basel 2000 (Veröffentlichungen der Gesellschaft für Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte 2). Práce je významná jak z hlediska metodologického, tak faktografického, proto je do tohoto přehledu zahrnuta, byť se bezprostředně nevztahuje k středoevropské univerzitě.

¹³⁵ Gustav C. KNOD, *Deutsche Studenten in Bologna (1289-1526). Biographisches Index zu den Acta nationis germanicae univesitatis Bononiensis*, Berlin 1899, přetisk Aalen 1970.

¹³⁶ Zejména o rozsáhlou řadu *Germania Sacra*, kterou vydává Max-Planck-Institut für Geschichte v Göttingen - soupis vyšlých i plánovaných svazků na <http://www.germania-sacra.mpg.de>. V Basileji vychází analogická řada pro švýcarská biskupství *Helvetia sacra*, soupis vydaných svazků na <http://www.helvetiasacra.ch>. Mimo to existuje množství podobně zpracovaných monografií k jednotlivým kapitulám, které vyšly v rámci jiných edičních řad. Z těch, které Schmutz používal, jmenujme alespoň: Antonia BÖSTERLING-RÖTTGERMANN, *Das Kollegiatstift St. Mauritz - Münster. Untersuchungen zum Gemeinschaftsleben und zur Grundherrschaft des Stiftes von den Anfängen bis zur Mitte des 14. Jahrhunderts. Mit einer Liste der Pröpste, Dechanten, Kanoniker, Vikare und Kapläne des Stifts*, Münster 1990 (Westfalia Sacra 9); Gerhard FOUQUET, *Das Speyerer Domkapitel im späten Mittelalter. Adlige Freundschaft, Fürstliche Patronage und päpstliche Klientel*, Bd. 1, 2, Mainz 1987 (Quellen und Abhandlungen zur mittelrheinischen Kirchengeschichte 57); Adolf FRIDERICI, *Das Lübecker Domkapitel im Mittelalter 1160-1400. Verfassungsrechtliche und personenstandliche Untersuchungen*, Neumünster 1988 (Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins 91); Margit KALUZA-BAUMRUKER, *Das Schweriner Domkapitel (1171-1400)*, Köln-Wien 1987 (Mitteldeutsche Forschungen 96); Johannes KIST, *Das Bamberger Domkapitel von 1399 bis 1556. Ein Beitrag zur Geschichte seiner Verfassung, seines Wirkens und seiner Mitglieder*, Weimar 1943 (Historisch-Diplomatische Forschung 7); Michael HOLLMANN, *Das Mainzer Domkapitel im späten Mittelalter (1306-1476)*, Mainz 1990 (Quellen und Abhandlungen zur mittelrheinischen Kirchengeschichte 64); Andreas RÖPCKE, *Das Eutiner Kollegiatstift im Mittelalter 1309-1535*, Neumünster 1977 (Quellen und

Právníkům se věnoval také další Schwingesův žák Beat Immenhauser, a sice vídeňským.¹³⁷ Jeho práce je cenná o to více, že vídeňská juristická matrika dosud čeká na svoji edici. Bohužel však tato nad očekávání stručná studie neobsahuje ani biogramy, ani jakékoliv konkrétní jméno. Doufejme tedy, že mladý autor ještě neřekl k tématu svoje poslední slovo.

S ohledem na důkladnost, s jakou vznikaly jednotlivé biogramy zkoumaných osob, musíme jednoznačně nejvýše ocenit nejmladší z uváděných prací, a sice disertaci Roberta Gramsche *Erfurter Juristen im Spätmittelalter*.¹³⁸ Vedle již zmíněných pramenů a literatury totiž neváhal excerpovat i mnohasvazkové listináře jednotlivých zemí, významných měst či církevních institucí, nehledě na rozsáhlou regionální literaturu. Oproti Schmutzovy také rozšířil používané církevní biografické soupisy.¹³⁹ Díky svému stipendijnímu pobytu v Německém historickém ústavu v Římě mohl také do biografii zapracovat i údaje z tehdy teprve připravovaného pátého dílu *Repertoria Germanica*. Soubor erfurtských právníků imatrikulovaných v letech 1392-1470 čítá 715 osob. Navíc musel Gramsch na rozdíl od ostatních

Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins 71); Gerhard SCHINDLER, *Das Breslauer Domkapitel von 1341-1417. Untersuchungen über die Verfassungsgeschichte und persönliche Zusammensetzung*, Diss. Breslau 1937. Cenný biografický materiál představuje také kniha Christiane SCHUCHARD, *Die Deutschen an der päpstlichen Kurie im späten Mittelalter (1378-1447)*, Tübingen 1987 (Bibliothek des Deutschen historischen Instituts in Rom 65). Údaje o studentech z českých zemí čerpal Schmutz pouze z Marie BLÁHOVÁ, *Studenten aus den böhmischen Ländern in Italien im Mittelalter. Die Premyslidische Zeit*, Studii e Testi 13, 1993, s. 153-178; Ivan HLAVÁČEK, *Das Urkunden- und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV.) 1376-1419, Ein Beitrag zur spätmittelalterlichen Diplomatik*, Stuttgart 1970 (Schriften der Monumenta Germaniae Historica 23), a z klasické práce Ferdinand TADRA, *Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu Lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV. (1310-1420). Příspěvek k diplomacie české*, Praha 1892. K českým studentům v zahraničí před rokem 1348 srov. ještě Marie BLÁHOVÁ, *Pražské školy předuniverzitního období*, in: Škola a město, Sborník příspěvků z konference „Škola a město“ pořádané AMP a ÚDAUK dne 5.-6. října 1992, Praha 1993 (Documenta Pragensia 11), s. 26-39, a TÁŽ, *Artes und Bildung im mittelalterlichen Böhmen (Vor der Gründung der Prager Universität)*, in: Scientia und ars im Hoch und Spätmittelalter, hrsg. von Ingrid Craemer-Ruegenberg und Andreas Speer, Berlin-New York 1994 (Miscellanea Mediaevalia 22), s. 777-794.

¹³⁷ Beat IMMENHAUSER, *Wiener Juristen. Zur Sozialgeschichte der juristischen Besucherschaft der Universität Wien von 1402 bis 1519*, MÖGW 17, 1997, s. 61-102.

¹³⁸ Robert GRAMSCH, *Erfurter Juristen im Spätmittelalter. Karrierenmuster und Tätigkeitsfelder einer gelehrten Elite des 14. und 15. Jahrhunderts*, Leiden-Boston 2003 (Education and Society in the Middle Ages and Renaissance 17). Za laskavé dlouhodobé zapůjčení rukopisu disertace ještě před vydáním knihy vděčím autorovi.

¹³⁹ Christiane SCHUCHARD, *Die päpstliche Kollektoren im späten Mittelalter*, Tübingen 2000 (Bibliothek des Deutschen historischen Instituts in Rom 91); *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1448 bis 1648. Ein biographisches Lexikon*, hrsg. von Erwin GATZ unter Mitwirkung von Clemens BRODKORB, Berlin 1996; Alfred BRUNS, *Der Archidiakon Nörten*, Göttingen 1967 (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 17, Studien zur Germania Sacra 7); Ernst DÖLL, *Die Kollegiatstifte St. Blasius und St. Cyriacus zu Braunschweig*, Braunschweig 1967 (Braunschweiger Werkstücke 36) a další.

zkoumané osoby jako právníky nejprve identifikovat, protože neexistuje jejich samostatný soupis, pouze celouniverzitní matrika.

Mezi prosopografické monografie patří ještě publikovaná disertace Stephanie Irrgangové. Cílem její práce byla vedle samotného biografického a prosopografického výzkumu komparace univerzitních kariér, zvláště pak univerzitní peregrinace, ve dvou odlišných regionech, totiž v Meklenbursku a Pomořanech (univerzity Rostock a Greifswald) a ve středním Porýní (univerzity v Trevíru a Mohuči) v 15. století. Soubor osob si vymezila velmi úzce jako *univerzitní elitu*, do níž zahrnuje osoby, které se v pramenech objevují v některém z univerzitních úřadů. Ty na jmenovaných univerzitách již zastávali výhradně profesori, ovšem doklady pouze o učitelském působení k zahrnutí do zkoumaného souboru nepostačovaly. Významné je i časové vymezení na opravdu pouze počáteční fázi vývoje zkoumaných univerzit. Takto definovaný soubor čítá pouhých 95 osob ze všech čtyř univerzit. Při tvorbě biografii však autorka dosáhla maximální možné heuristické úrovně. Vedle veškeré dosud uvedené literatury poctivě objížděla jednotlivé archivy a excerpovala nevydané prameny. Biografické repertorium tak přináší řadu zcela nových a dosud nepublikovaných faktů, a to i o 9 vůdčích osobnostech rostocké univerzity, které svoji univerzitní kariéru začínaly v Praze. Samotné srovnání kariér ve vztahu k uvedeným regionům je také v mnohém objevné, byť pro definitivní závěry není vymezený soubor přece jen dostatečně početný.¹⁴⁰

V přehledu prosopografických prací o středověkých univerzitách ve střední Evropě je třeba zmínit ještě alespoň tři francouzsky píšící badatele. Prvním z nich je Japonec Mineo Tanaka, který v Paříži obhájil svoji disertaci o anglo-německém národě na pařížské univerzitě.¹⁴¹ Druhým pak přední francouzský medievista Jacques Verger, který se univerzitním dějinám dlouhodobě věnuje a jehož studie o slovanských a uherských studentech na západoevropských univerzitách má rovněž prospografický charakter.¹⁴² Třetí autorkou je Vergerova kolegyně Elisabeth Mornet,

¹⁴⁰ Stephanie IRRGANG, *Peregrinatio academia. Wanderungen und Karrieren von Gelehrten der Universitäten Rostock, Greifswald, Trier und Mainz im 15. Jahrhundert*, Stuttgart 2002 (Beiträge zur Geschichte der Universität Greifswald 4).

¹⁴¹ Mineo TANAKA, *La nation anglo-allemande de l'université de Paris à la fin du Moyen Age*, Paris 1990 (Mélange de la Bibliothèque de la Sorbonne 20). Stejně jako práce Schmutzova má nesporný význam i pro středoevropské prostředí.

¹⁴² Jacques VERGER, *Les étudiants slaves et hongrois dans les universités occidentales (XIIIe-XVe siècle)*, in: *L'église et le peuple chrétien dans les pays de l'Europe du centre-est et du nord (XIVe-XVe siècle)*. Acte du colloque organisé par l'École française de Rome avec la participation de

kteřá se již od sedmdesátých let zabývá studenty ze Skandinávie, a to nejen v Paříži, ale i ve střední Evropě.¹⁴³ Bohužel ani jeden z těchto autorů neuvádí životopisné údaje konkrétních osob.¹⁴⁴

Jak je na tom prosopografie v současné české medievistice?¹⁴⁵ Obecně lze říci, že zatím příliš nezdomácněla, nicméně i v české kotlině se najde několik historiků, kteří ji používají a propagují. Mezi prvními upozornil na prosopografickou metodu počátkem devadesátých let Zdeněk Hojda.¹⁴⁶ Na nevelkém souboru necelé padesátky táborských kněží aplikoval prosopografickou metodu Eduard Maur.¹⁴⁷ Za zmínku rozhodně stojí také práce Lenky Bobkové o českých exulantech v Pirně, ač se jedná o téma novověké a těžiště práce představuje edice.¹⁴⁸ Cílevědomě a systematicky se

l'Instituto polaco di cultura cristiana (Rome) et du Centre européen de recherches sur le congrégations et ordres religieux (CERCOR), Rome 27-29 janvier 1986, Roma 1990 (Collection de l'École française de Rome 128), s. 83-106. Sám Verger publikoval několik prosopografických studií o francouzských univerzitách ve středověku (jeho postavení v rámci francouzské medievistiky je přinejmenším analogické s významem Schwingese pro německou).

¹⁴³ Z hlediska prosopografického výzkumu středoevropských univerzit je třeba především jmenovat Elisabeth MORNET, *Pauperes scolares. Essai sur la condition matérielle des étudiants scandinaves dans les universités aux XIVe et XVe siècles*, Le Moyen Age 84 (4. sér. 33), 1978, s. 53-102; TÁŽ, *Préliminaires à une prosopographie du haut clergé scandinave: le chapitre cathédral de Roskilde 1367-1493*, in: *Medieval Lives and the Historian*, s. 139-162; TÁŽ, *Les recherches prosopographiques au Danemark: haut clergé et noblesse laïque XIVe-XVIIe siècle*, in: *Prosopographie et genèse de l'état moderne. Actes de la table ronde organisée par le Centre National de la Recherche scientifique et l'École Normale Supérieure de jeunes filles*, Paris 22-23 octobre 1984, éd. par Françoise Autrand, Paris 1986 (Collection de l'École Normal Supérieure de jeunes filles 30), s. 67-76; TÁŽ, *Les chanoines de Roskilde au service des pouvoirs du début du XIVe siècle au milieu du XVIe siècle*, in: *I canonici al servizio dello Stato in Europa secoli XIII-XVI / Les chanoines au service de l'Etat en Europe du XIIIe au XVIe siècle*, sous la direction de Helène Millet, avec la collaboration de Elisabeth Mornet, Ferrara, s. d. [1992], s. 185-206, a zvláště pak TÁŽ, *Fiabilité et incertitudes de la prosopographie d'une élite sociale et intellectuelle: évêques et chanoines scandinaves à la fin du Moyen Age*, in: *L'Etat moderne*, s. 277-289. Uvádím i studie přednostně věnované církevním elitám, které jsou však do značné míry personálně totožné s bývalými studenty.

¹⁴⁴ Biogramy o některých cizincích na středověké pařížské univerzitě publikoval již před více jak sto lety Alexander BUDINSZKY, *Die Universität Paris und die Fremden an derselben im Mittelalter. Ein Beitrag zur Geschichte dieser hohen Schule*, Berlin 1876, přetisk Aalen 1970, jde však o práci zastaralou, která si ani v nejmenším nemůže činit nároky na úplnost. Ve studii E. MORNET, *Fiabilité*, s. 286-289 je sice přetištěna tabulka švédských studentů v Praze, ovšem údaje v ní obsažené vycházejí pouze z pražské juristické matriky, doplněné o údaje o případných imatrikulacích na jiných univerzitách.

¹⁴⁵ Žádné polské prosopografické práce k dějinám střeoevropských univerzit, tedy především univerzity krakovské, mi nejsou známy. Tématem studentů se nejnověji zabývala Waclawa SZELIŃSKA, *Ślązacy w Uniwersytecie Krakowskim w XV i XVI wieku w świetle ich ksiąg i księgozbiorów*, Katowice 1997. Tato studie mi zatím zůstává nedostupná, nicméně vzhledem k názvu neočekávám, že půjde o prosopografii.

¹⁴⁶ Zdeněk HOJDA, *Přínos a hranice prosopografické metody*, Folia Historica Bohemica 15, 1991, s. 613-619.

¹⁴⁷ Eduard MAUR, *Příspěvek k prosopografii duchovních táborské orientace v počátcích husitské revoluce*, Tábořský archiv 9, 1999, s. 49-89.

¹⁴⁸ Lenka BOBKOVÁ, *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639*, Praha 1999 (Documenta Pragensia Monographia 8).

prosopografii věnuje Martin Nodl, konkrétně při výzkumu sociální a národnostní skladby měšťanů středověkého Stříbra.¹⁴⁹ Právě Martin Nodl představil také v roce 1999 prosopografickou metodu na 8. sjezdu českých historiků v Hradci Králové v medievistické sekci.¹⁵⁰ Shodou okolností na témže sjezdu zazněl v sekci dějin vědy a vzdělanosti v českých zemích referát Jany Borovičkové a předkladatele této práce k prosopografii univerzitní.¹⁵¹

Prosopografický výzkum středověké pražské univerzity mohl do značné míry navázat na starší statistické a sociostatistické výzkumy Heinze Zatscheka,¹⁵² Františka Kavky,¹⁵³ Františka Šmahela,¹⁵⁴ Hany Václavů¹⁵⁵ a pro raně novověké období Jiřího Peška a Davida Šamana.¹⁵⁶ Od podzimu 1994 začal při Ústavu českých dějin Filozofické fakulty UK pracovat seminář o univerzitní prosopografii, vedený Michalem Svatošem z Ústavu dějin a Archivu Univerzity Karlovy. Ze semináře

¹⁴⁹ Martin NODL, *Národnostní vývoj předhusitského Stříbra (Modelová prosopografická analýza)*, ČČH 94/3, 1996, s. 528-559; TÝŽ, *Populační vývoj Stříbra v letech 1380-1419 (Integrace - fenomén dějin středověkého města)*, *Minulostí Západočeského kraje* 35, 2000, s. 7-47.

¹⁵⁰ TÝŽ, *Středověká prosopografie jako metodická inovace*, in: VIII. sjezd českých historiků (Hradec Králové 10.-12. září 1999), ed. Jiří Pešek, Dolní Břežany 2000, s. 146-149.

¹⁵¹ Tiskem vyšlo jako Jana BOROVIČKOVÁ - Jiří STOČES, *Nové metody - prosopografie*, in: *Studie a články*, s. 47-61. Pro úplnost je nutno dodat, že v rámci sjezdu prezentovala svůj prosopografický projekt i Eva Doležalová - viz dále.

¹⁵² Heinz ZATSCHEK, *Studien zur Geschichte der Prager Universität bis 1409*, *Zeitschrift für sudetendeutsche Geschichte* 3, 1939, s. 81-128. Výzkumy, které vlastně prováděli Zatschekovi studenti a studentky, jsou bohužel vedeny již v silně nacionalistickém duchu, veškeré výsledky mají doložit *německost* pražské středověké univerzity. Jednotlivé výpočty nelze bohužel ověřit (v jednotlivých případech se značně liší od novějších studií), není nijak popsána metodika výzkumu. Kvalita práce je tím pádem značně diskutabilní.

¹⁵³ František KAVKA, *Mistři-regenti na artistické fakultě pražské university v letech 1367-1420. Statistická studie*, in: *Z českých dějin. Sborník prací in memoriam prof. dr. Václava Husy*, usp. Zdeněk Fiala a Rostislav Nový, Praha 1966, s. 77-96.

¹⁵⁴ František ŠMAHEL, *Pražské univerzitní studentstvo v předrevolučním období 1399-1419*, Praha 1967 (Rozpravy ČSAV 77/3); TÝŽ, *Mistři a studenti pražské lékařské fakulty do roku 1419*, AUC-HUCP 20/2, 1980, s. 35-68. Metodicky podobné jsou i některé Šmahelovy studie věnované předbělohorskému období - srov. TÝŽ, *Regionální původ, profesionální uplatnění a sociální mobilita graduovaných studentů pražské univerzity v letech 1433-1622*, *Zprávy Archivu Univerzity Karlovy* 4, 1982, 3-28, francouzská verze *L'Université de Prague de 1433 à 1622: recrutement géographique, carrières et mobilité sociale des étudiants gradués*, in: *Les universités européennes du XVIe au XVIIIe siècle. Histoire sociale des populations étudiantes*, Tome I, études rassemblées par Dominique Julia, Jacques Revel et Roger Chartier, Paris 1986 (Recherches d'histoire et de sciences sociales / Studies in History and the Social Sciences 17), s. 65-88.

¹⁵⁵ Hana VÁCLAVŮ, *Počet graduovaných a negraduovaných studentů na pražské artistické fakultě v letech 1367-1398 a jejich rozdělení podle původu do univerzitních národů*, AUC-HUCP 17/1, 1977, s. 7-32.

¹⁵⁶ Jiří PEŠEK - David ŠAMAN, *Príspevek k počítačové analýze staršího pramenného materiálu*, *Archivní časopis* 28/2, 1978, s. 66-84, a zvláště pak TÝŽ, *Studenti z Čech na zahraničních univerzitách v předbělohorském čtvrtstoletí*, *Ústecký sborník historický* 1983, s. 173-218 (v upravené verzi francouzsky *Les étudiants de Bohême dans les universités et les académies d'Europe centrale et occidentale entre 1596 et 1620*, in: *Les universités européennes du XVIe au XVIIIe siècle I*, s. 89-111).

nicméně vzešly tři úspěšné diplomové práce, prosopografické studie o regionálním a sociálním původu imatrikulovaných v českém, polském a bavorském univerzitním národě.¹⁵⁷ Vzhledem k vymezenému tématu nejsou součástí těchto studií jednotlivé biogramy. Dále vznikla v semináři ještě prosopografická práce, věnovaná předbělohorské univerzitní inteligenci ve východních Čechách.¹⁵⁸ Zkušenosti týmu s používáním prosopografické metody byly několik let využívány v rámci projektu Výzkumného centra pro dějiny vědy v Praze „*Databáze české vědy 1882-2000*“.¹⁵⁹ Původní záměr edice juristické matriky přitom nebyl zcela opuštěn.¹⁶⁰

Vzhledem k úzké souvislosti církevních dějin s dějinami předhusitské univerzity (absolventi univerzity totiž nacházeli v této době uplatnění především v církvi) je třeba také upozornit na prosopografický výzkum světců pražské diecéze Evy Doležalové. Po několika dílčích studiích obhájila na toto téma svoji disertaci a v současné době ji připravuje do tisku.¹⁶¹ Tato mladá badatelka také

¹⁵⁷ Jana BOROVIČKOVÁ, *Regionální a sociální původ studentů polského univerzitního národa na pražské právnické univerzitě v letech 1372 až 1419*, Dipl. práce, FF UK, Praha 1997 (strojopis); Magida SUKKARIOVÁ, *Regionální a sociální stratifikace studentů českého univerzitního národa na pražské právnické univerzitě 1372 až 1419*, Dipl. práce, FF UK, Praha 1997 (strojopis); Jiří STOČES, *Regionální a sociální původ příslušníků bavorského univerzitního národa na pražské právnické univerzitě v letech 1372 až 1419*, Dipl. práce, FF UK, Praha 1998 (strojopis). Výtah z těchto prací a vzájemné srovnání zkoumaných univerzitních národů v článku Jana BOROVIČKOVÁ - Magida SUKKARI - Jiří STOČES: *Český, bavorský a polský univerzitní národ na pražské právnické univerzitě 1372 - 1419*, AUC-HUCP 38-39/1-2, 1998 - 1999, který však dosud nevyšel. Některé závěry byly použity jako ilustrace k již zmíněnému metodologicky zaměřenému článku J. BOROVIČKOVÁ - J. STOČES: *Nové metody - prosopografie*. Všechny tyto výzkumy proběhly bez vědomí o existenci uvedené práce H. Pietsch, ve vzájemném srovnání se české práce jeví jako důkladnější.

¹⁵⁸ Bořek NEŠKUDLA, *Učitelé partikulárních škol v kraji hradeckém a chrudimském v předbělohorském období*, Dipl. práce, FF UK, Praha 1998 (strojopis).

¹⁵⁹ Srov. Antonín KOSTLÁN, *Výzkumné centrum pro dějiny vědy*, ČČH 101/3, 2003, s. 741-745; <http://www.vcdv.cas.cz>. Projekt do značné míry navazuje na původní grant Ústavu dějin a Archivu Univerzity Karlovy - srv. Blanka ZILYNSKÁ: *Zpráva o grantovém projektu "Prosopografie studentů pražské univerzity 1802-1989" zpracovávaném v ÚDUK-AUK Praha*, in: *Rozpravy Národního technického muzea* 145, řada Dějiny věd a techniky 3, Praha 1997, s. 94-96.

¹⁶⁰ Michal Svatoš připravuje faksimilové vydání juristické matriky, následovat by měl nová edice. Předkladatel této disertace by se měl na edici podílet. J. Borovičková se stále více specializuje na tzv. historical computing - srv. Jana BOROVIČKOVÁ, *Počítačová zpracování univerzitních matrik - program Paradox a prosopografie pražské právnické univerzity*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica* 7, 2000, s. 201-231; TÁŽ, *Historik a počítač - využití výpočetní techniky v historickém výzkumu*, Disertace, FF UK, Praha 2002 (strojopis).

¹⁶¹ Eva DOLEŽALOVÁ, *Eine vorläufige quantitative Auswertung der Ordinationsliste von Klerikern in der Prager Erzdiözese (1395-1416)*, in: *Geist, Gesellschaft, Kirche im 13.-16. Jahrhundert*, hrsg. von František Šmahel, Praha 1999 (Colloquia mediaevalia Pragensia 1), s. 214-222; TÁŽ, *Obraz kléru v pražské arcidiecézi v předvečer husitské revoluce na základě zpracování Liber ordinationum cleri (1395-1416)*, in: VIII. sjezd českých historiků, s. 150-153 a zvláště pak TÁŽ, *Kleriker an der Prager Universität am Vorabend der hussitischen Revolution*, JbU 6, 2003, s. 89-106. Monografie TÁŽ, *Prosopografie světců pražské diecéze z let 1395-1416*, která představuje upravenou disertaci autorky, je v edičním plánu nakladatelství Historického ústavu AV ČR.

v zimním semestru 2003/2004 přednášela o prosopografii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.¹⁶²

K prosopografii předhusitské pražské univerzity připojme ještě jednu poznámku. Na první pohled se zdá, že nejpracnější fáze výzkumu, tedy sestavování biografii na základě studia pramenů, už je dávno vykonána díky životopisnému slovníku Josefa Tříšky.¹⁶³ Je však nutné jednoznačně říci, že slovník obsahuje řadu chyb (identifikace, překlepy apod.). Ty lze ještě omluvit obrovským množstvím zpracovávaných osob. Závažnějším nedostatkem však zůstává absence řady údajů. Jistěže Josef Tříška nemohl na přelomu 70. a 80. let 20. století plně čerpat z německých (či třeba dánských a švédských) pramenů a literatury, ovšem ani jím uváděné prameny, zejména *Repertorium Germanicum*, zdaleka systematicky nevytěžil, pouze tu a tam zaznamenal nějakou zmínku. V případě údajů z jiných univerzitních matrik již byl o poznání pečlivější, nicméně i zde některé údaje chybí. Relativně spolehlivý je Tříškov slovník, pokud jde o excerpce ze starší české literatury.¹⁶⁴ Celkově lze tedy říci, že toto biografické repertorium rozhodně představuje užitečnou pomůckou k první orientaci a evidenci osob, nicméně pro kvalitní prosopografický výzkum napříště nemůže stačit.

Vedle Tříškova slovníku je k dispozici ještě dvoudílný *Biografický slovník pražské lékařské fakulty*.¹⁶⁵ Jeho časový záběr sahá až do roku 1939, nicméně obsahuje i jména známých předhusitských mediků a ve srovnání s Tříškou je důkladnější, ovšem zdaleka ne kompletní, zejména pokud jde o zahraniční prameny.

Při sestavování biografii je třeba vedle zmíněných dvou životopisných slovníků vycházet z novější biografické literatury, především z rozpracovaných biogramů od Pavla Spunara,¹⁶⁶ Petera Morawa,¹⁶⁷ Sönke Lorenze,¹⁶⁸ Dietmara

¹⁶² Výběrová přednáška *Osudy kleriků ve 14. a 15. století. Prosopografie a výběrová bibliografie* (Ústav českých dějin FF UK, Seminář českých středověkých dějin).

¹⁶³ Josef TRÍŠKA, *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348-1409*, Praha 1981, doplňky v TÝŽ, *Příspěvky k biobibliografiím středověkých pražských osobností*, Miscellanea odd. rukopisů a starých tisků 9, 1992, s. 5-42.

¹⁶⁴ Ze „zpracovaných“ biografických soupisů, které nejsou uvedeny v jiném kontextu, je třeba jmenovitě zmínit alespoň Rostislav ZELENÝ - Jaroslav KADLEC, *Učitelé právnické fakulty a právnické univerzity pražské v době předhusitské (1349-1419)*, AUC-HUCP 18/1, 1978, s. 61-106.

¹⁶⁵ *Biografický slovník pražské lékařské fakulty 1348-1939*, díl I-II, Praha 1988, 1993. Středověké období zpracovával Karel Beránek (1. díl, s. 50-58, 2. díl, s. 33-42), přičemž využil starší biografické soupisy Karel BERÁNEK, *O počátcích pražské lékařské fakulty 1348-1622*, AUC-HUCP 9/2, 1968, s. 44-87, zde zvl. s. 70-86, a F. ŠMAHEL, *Mistři a studenti pražské lékařské fakulty*, zvl. s. 49-65.

¹⁶⁶ Pavel SPUNAR, *Repertorium auctorum Bohemorum provectum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans I*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1985 (Studia Copernicana

Willoweita,¹⁶⁹ Dagmar Drüllové,¹⁷⁰ Jürga Schmutze¹⁷¹ a zvláště pak Roberta Gramsche.¹⁷² Velikou službu prokazují v tomto směru také již dříve zmiňované církevní biografické soupisy¹⁷³ a samozřejmě jednotlivé životopisné studie, publikované samostatně¹⁷⁴ či společně s edicí díla příslušné osoby (pouze výběrově

25). Práce je zaměřena především filologicky, obsahuje však i životopisná data autorů. Ty naopak neobsahuje o něco starší soupis František ŠMAHEL, *Verzeichnis der Quellen zum Prager Universalienstreit 1348-1500*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1980 (Mediaevalia Philosophica Polonorum 25).

¹⁶⁷ P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 27-46.

¹⁶⁸ Sönke LORENZ, *Studium generale Erfordense. Zur Erfurter Schulleben im 13. und 14. Jahrhundert*, Stuttgart 1989 (Monographien zur Geschichte des Mittelalters 34), zvl. s. 161-328.

¹⁶⁹ Dietmar WILLOWEIT, *Das juristische Studium in Heidelberg und die Lizentiaten der Juristenfakultät von 1386 bis 1436*, in: *Semper apertus*, Band I: Mittelalter und Frühe Neuzeit 1386-1803, s. 85-135, zvl. s. 101-114.

¹⁷⁰ Dagmar DRÜLL, *Heidelberger Gelehrtenlexikon 1386-1651*, Berlin-Heidelberg-New York 2002, který však obsahuje pouze biografie mistrů a doktorů.

¹⁷¹ J. SCHMÜTZ, *Juristen für das Reich*, Teil 2.

¹⁷² R. GRAMSCH, *Erfurter Juristen*, Personenkatalog, CD ROM.

¹⁷³ Viz pozn. 136 a 139, dále především *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448. Ein biographisches Lexikon*, hrsg. von Erwin GATZ unter Mitwirkung von Clemens BRODKORB, Berlin 2001, kde i další biografická literatura k jednotlivým biskupům. Práce k dějinám kapitul shrnují Rudolf HOLBACH, *Zu Ergebnissen und Perspektiven neuerer Forschung zu spätmittelalterlichen deutschen Domkapiteln*, Rheinische Vierteljahrsblätter 56, 1992, s. 148-180, a Peter MORAW, *Stiftsprüden als Elemente des Bildungswesens im spätmittelalterlichen Reich*, in: *Studien zum weltlichen Kollegiatstift in Deutschland*, hrsg. von Irene CRUSIUS, Göttingen 1995 (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 114, Studien zur Germania Sacra 18), s. 270-297, zvl. s. 294-297. Oba soupisy postrádají několik starších a méně známých prací, především Leonid ARBUSOW, *Livlands Geistlichkeit vom Ende des 12. bis ins 16. Jahrhundert*, I, Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik (dále jen JGHS) 1900, Mitau 1902, s. 33-80, II, JGHS 1901, Mitau 1902, s. 1-160, III, JGHS 1902, Mitau 1904, s. 39-134, IV, JGHS 1911, 1912 und 1913, Mitau 1914, s. 1-433, a dále Klaus HARMS, *Das Domkapitel zu Schleswig von seinen Anfängen bis zum Jahre 1542*. Diss. Kiel, Preetz 1914, a Bernard VONDERLAGE, *Das Hamburgische Domkapitel in seiner persönlichen Zusammensetzung bis zur Einführung der Reformation*, Diss. Hamburg 1924 (strojopis; za kopii vděčím Galaxis Borja-Gonzalesové). Prosopografický výzkum merseburské kapituly připravuje doktorand lipské univerzity Markus Cottin. Jako užitečné soupisy duchovenstva, zvláště pro saský univerzitní národ, lze využít i starší práce: Theodor PYL, *Geschichte der Greifswalder Kirchen und Kloster, sowie ihrer Denkmäler nebst einer Einleitung vom Ursprunge der Stadt Greifswald*, Theil 2, Geschichte der Greifswalder Geistlichkeit und Schule zur Reformation, Chronologische Übersicht der Geistlichen b. z. Gegenwart u. alphabetisches Personen-Verzeichnis, Greifswald 1886; Hellmuth HEYDEN: *Pommersche Geistliche vom Mittelalter bis zum 19. Jahrhundert*, Köln 1967 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Pommern V/11), zde s. 1-256; Hermann HOOGEWEG, *Die Stifter und Klöster der Provinz Pommern*, Bd. I-II, Stettin 1924-1925, a v neposlední řadě již mezi prameny zmíněnou práci R. KLEMPIN, *Diplomatische Beiträge*.

¹⁷⁴ Např. Hans-Jürgen BRANDT, *Universität, Gesellschaft, Politik und Pfründen am Beispiel Konrad von Soltau (†1407)*, in: *The Universities in the late Middle Ages*, ed. by Jozef IJSEWIJN and Jacques PAQUET, Leuven/Lovain 1978 (Mediaevalia Lovaniensia, Series I, Studia 6), s. 614-627; Erik SODER, *Dr. Johannes Ambundii, Haßfurter Oberpfarrer, Kirchenreformer und Erzbischof*, in: *750 Jahre Stadt Haßfurt 1235-1985. Beiträge zur Heimatgeschichte*, Haßfurt 1985, s. 177-183; Christiane SCHUCHARD, *Busso Rathenow aus Berlin, päpstlicher Diplomat und Kollektor in der Zeit des Großen Schismas (1378-1417)*, *Der Bär von Berlin* 37, 1988, s. 2-22; Irene STAHL, *Der Studienfonds Konrad Abbenborchs des Älteren (1441). Eine exemplarische Studie über universitäre Bildung in der städtischen Oberschicht*, *Jahrbuch der Gesellschaft für niedersächsische Kirchengeschichte* 87, 1989, s. 35-49. Své početné a velmi důkladné biografické studie o klericích

jmenujme biografii právníků Engelberta Wusterwitze,¹⁷⁵ Stephana Bodekera¹⁷⁶ a Kuneše z Třebovle,¹⁷⁷ artistů Křišťana z Prachatic¹⁷⁸ a Johanna Mulberga,¹⁷⁹ teologů Ondřeje z Brodu¹⁸⁰ a Matouše z Krakova,¹⁸¹ lékaře Albíka z Uničova¹⁸² nebo třeba již poněkud starší edice zpráv dvou velmistřů řádu německých rytířů, bývalých pražských studentů, rovněž s jejich životopisem¹⁸³). Určitým vodítkem v identifikaci původu studentů pražských univerzit mohou být také seznamy studentů z jednotlivých regionů, které jsou však většinou zastaralé a značně neúplné, navíc *zastrčené* v regionální literatuře.¹⁸⁴

pocházejících z Hannoveru (z nichž někteří studovali v Praze) shrnula Brigide SCHWARZ v článku *Karrieren von Klerikern aus Hannover im nordwestdeutschen Raum in der 1. Hälfte des 15. Jahrhunderts*, Niedersächsisches Jahrbuch für Landesgeschichte 73, 2001, s. 235-270. Uvádím studie vztahující se k severnímu Německu vzhledem k tématu disertační práce. Biografie osob z ostatních částí Evropy je zapotřebí teprve důkladně zmapovat.

¹⁷⁵ Wolfgang RIBBE, *Die Aufzeichnungen des Engelbert Wusterwitz. Überlieferung, Edition und Interpretation einer spätmittelalterlichen Quelle zur Geschichte der Mark Brandenburg*, Berlin 1973 (Einzelveröffentlichungen der Historischen Kommission zu Berlin 12).

¹⁷⁶ Anette WIGGER, *Stephan Bodeker, O. Praem, Bischof von Brandenburg (1421-1459). Leben, Wirken und ausgewählte Werke*, Frankfurt am Main 1992 (Europäische Hochschulschriften, Reihe 3, 532).

¹⁷⁷ Miroslav ČERNÝ, *Il "doctor decretorum" Kuneš di Třebovel*, Roma 1988, česká verze TÝŽ, *Kuneš z Třebovle. Středověký právník a jeho dílo*, Plzeň 1999.

¹⁷⁸ *Křišťan z Prachatic - Stavba a užití astrolábu*, vyd. Alena HADRAVOVÁ a Petr HADRAVA, Praha 2001.

¹⁷⁹ Sabine von HEUSINGER, *Johannes MULBERG, O.P. († 1414): ein Leben im Spannungsfeld von Dominikanerobservanz und Beginenstreit*, Berlin 2000 (Quellen und Forschungen zur Geschichte des Dominikanerordens, Neue Folge 9).

¹⁸⁰ *Studien und Texte zum Leben und Wirken des Prager Magisters Andreas von Brod*, bearb. von Jaroslav KADLEC, Münster 1982.

¹⁸¹ K této významné osobě již dnes existuje velmi bohatá literatura, zejména polská. Chtěl bych na tomto místě pouze poukázat na vznikající disertační práci Matthias NUDING, *Krakau - Prag - Heidelberg. Die Gelehrtenkarriere des Matthäus von Krakau († 1410) im großen Schisma*. Nuding je doktorandem na univerzitě v Heidelbergu a upozornil na sebe již edicí *Matthäus von Krakau - De contractibus*, Erstausgabe von TÝŽ, Heidelberg 2000 (Editiones Heidelbergenses 28).

¹⁸² Milada ŘÍHOVÁ, *Dvorní lékař posledních Lucemburků*, Praha 1999. Monografie zahrnuje i závěry starších studií autorky k Albíkově osobnosti a dílu.

¹⁸³ *Die Berichte der Generalprokuratoren des Deutschen Ordens an der Kurie*, bearb. Hans KOEPPEN, Bd. II., *Peter Wormditt (1403-1419)*, Bd. III, *Johannes Tiergart (1419-1428)*, Halbbd. 1, 2, Göttingen 1960, 1966, 1971 (Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung 13, 21, 29).

¹⁸⁴ Ze starších prací zmiňuji pouze ty, které neuvádí M. MELANOVÁ - M. SVATOŠ, *Bibliografie*. Uvedené příklady opět především ze severoněmeckých oblastí jsou pouze ilustrativní, důkladné studium regionální literatury by jistě přineslo další: F. WINTER, *Magdeburger Studenten des Rechts auf der Universität Prag von 1372 bis 1418*, *Geschichtsblätter für Stadt und Land Magdeburg* 5, 1870, s. 497-500; Carl Wilhelm August BALCK, *Meklenburger auf auswärtigen Universitäten bis zur Mitte des 17ten Jahrhunderts*, *Dritter Beitrag*, *Jahrbücher des Vereins für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde* 50, 1885, s. 334-382, zvl. s. 346-352; A. ULRICH, *Niedersächsische Studenten auf fremden Universitäten*, *Zeitschrift des historischen Vereins für Niedersachsen* 1889, s. 199-280, zvl. s. 250-255; Karl SICHART, *Oldenburger Studenten auf deutschen und außerdeutschen Hochschulen*, *Oldenburger Jahrbuch für Alterthumskunde und Landesgeschichte, Kunst und Kunstgewerbe* 26, 1919-1920, s. 186-293, zvl. s. 196; Fritz BÜNGER, *Studentenverzeichnisse der Dominikanerprovinz Saxonica (ca. 1377)*, *Zeitschrift für*

Zůstaňme ještě alespoň částečně u prosopografie. Doposud byla řeč o takových projektech, kde je sledovaná skupina vymezena v rámci jedné univerzity či její části. Existuje však řada dalších výzkumů, které zkoumají skupiny inteligence vymezené profesně či příslušností k určitému stavu. Naprostá většina těchto osob samozřejmě předtím studovala na některé z tehdejších univerzit. Tyto výzkumy bývají zařazovány spíše do sociálních než do univerzitních dějin,¹⁸⁵ ačkoli jsou vlastně obojí, představují jakousi pomezí disciplínu. Autoři těchto studií se vedle univerzitních dějin musí intenzivně věnovat i dějinám středověké církve, aristokracie nebo jednotlivých měst. Z hlediska metodologie je vedle biografie a prosopografie používána celá škála dalších metod, především modelování.

Než se budeme věnovat jednotlivým sociálním a profesním skupinám, je vhodné zmínit zásadní úlohu sborníku *Gelehrte im Reich*,¹⁸⁶ který představoval určité vyvrcholení dosavadního výzkumu a zároveň byl počínem určujícím další vývoj sociální historiografie středověké inteligence.¹⁸⁷ Nemá cenu zvlášť citovat jednotlivé články sborníku, budiž tedy předem zdůrazněno, že ke každému z následujících témat

Kirchengeschichte 44, N. F. 7/4, Gotha 1925, s. 489-504; Johannes VINCKE, *Der Klerus des Bistums Osnabrück im späten Mittelalter*, Münster 1928 (Vorreformationsgeschichtliche Forschungen 11), zvl. s. 178-183; Edith ENNEN, *Bonner als Studenten an fremden Universitäten vor 1800*, Bonner Geschichtsblätter 12, 1958, s. 122-142, zvl. s. 127; Krzysztof KACZMAREK, *Studenci ze Szczecina na uniwersytetach w XIV-XVI wieku (do roku 1535)*, in: *Materiały zachodniopomorskie* 39, 1993 (1994), s. 169-197; starší studii o švédských studentech (C. THÖRNQVIST, *Svenska studenter*) doplnil v případě studentů z dnešního Finska Jussi NUORTEVA, *Suomalaisten ulkomainen opinkäynti ennen Turun akatemian perustamista 1640*, Helsinki 1999 (Suomen historiallinen seura - Bibliotheca historica 27), zde zvl. s. 86-117 a 494-495. Za upozornění na tuto práci vděčím Tomimu Kartunonovi, za její zaslání autorovi a za překlad citované pasáže Marku E. Světlíkovi.

¹⁸⁵ Činí tak např. německá bibliografie *Jahresberichte für deutsche Geschichte*.

¹⁸⁶ *Gelehrte im Reich. Zur Sozial- und Wirkungsgeschichte akademischer Eliten des 14. bis 16. Jahrhunderts*, hrsg. von Rainer Christoph SCHWINGES, Berlin 1996 (ZHF, Beiheft 18).

¹⁸⁷ Jedná se zejména o ambiciózní projekt *Repertorium Academicum Germanicum*, který si klade za cíl vytvořit kompletní biobilbiografický soupis graduovaných osob všech univerzit na území tzv. staré Evropy (t. j. zhruba oblast severně od Alp a západně od Rýna). Na projektu se podílejí dvě pracovní skupiny pod vedením P. Morawa a R. Ch. Schwingese. Srov. Christian HESSE, *Repertorium Academicum Germanicum. Sozial- und Wirkungsgeschichte spätmittelalterlicher Gelehrter im Reich. Ein Forschungsprojekt zur Geschichte des Wissens*, in: *Stadt und Prosopographie*, hrsg. von Peter Csendes und Johannes Seidl, Linz 2002 (Forschungen zur Geschichte der Städte und Märkte Österreichs 6), s. 109-116, nebo <http://www.uni-giessen.de/%7Eg81052/rag>. Některé dílčí studie v rámci tohoto projektu již byly publikovány a v následujícím textu budou zmíněny.

je možné (a potřebné) připojit minimálně jednu studii ze zmíněného sborníku, pokud vůbec lze nalézt nějakou další práci k tématu, jež je ve sborníku zahrnuto.¹⁸⁸

Obecněji zaměřená je práce Ingrid Baumgärtner, která zkoumala obecně otázku inteligence jako stavu.¹⁸⁹ V obecné rovině sledoval v jedné ze svých novějších statí profesionalizaci vědecké činnosti také Rainer Ch. Schwinges¹⁹⁰ a úplně nejnověji se o syntetizující typologickou studii pozdně středověkého vzdělance pokusil Peter Moraw.¹⁹¹

Jinak však v centru pozornosti historiků leží tradičně především učení právníci. Ze starších prací uveďme alespoň studii Ericha Genzmera, sledující propojování církevní a právní kariéry v pozdním středověku.¹⁹² O prosopografický výzkum všech učených právníků v Říši se pokusila Ingrid Männl, vzhledem k příliš širokému záběru své práce však zůstala tak trochu v půli cesty.¹⁹³ Právníkům jako sociální skupině věnuje trvale svoji pozornost také její učitel Peter Moraw.¹⁹⁴ Samostatně byla publikována přípravná studie Roberta Gramsche k jeho disertaci,

¹⁸⁸ Přesto stojí za to zvláště upozornit na jedinečné studie o kariérách teologů (Jürgen MIETHKE, *Karrierenchancen eines Theologiestudiums im späten Mittelalter*, in: *Gelehrte im Reich*, s. 181-209) a univerzitních profesorů (Peter MORAW, *Improvisation und Ausgleich. Der deutsche Professor tritt ans Licht*, tamtéž, s. 309-326) a připomenout české zastoupení v tomto sborníku – Michal SVATOŠ, *Die soziale Stellung der Angehörigen der Universität Prag 1348-1418*, tamtéž, s. 75-83, a pro pozdější období univerzitních dějin František ŠMAHEL, *Die Karlsuniversität Prag und böhmische Humanistenkarrieren*, tamtéž, s. 505-513.

¹⁸⁹ Ingrid BAUMGÄRTNER, "De privilegiis doctorum." *Über Gelehrtenstand und Doktorwürde im späten Mittelalter*, *Historisches Jahrbuch* 106, 1986, s. 298-332.

¹⁹⁰ Rainer Ch. SCHWINGES, *Zur Professionalisierung gelehrter Tätigkeit im deutschen Spätmittelalter*, in: *Recht und Verfassung im Übergang vom Mittelalter zur Neuzeit*, Teil 2, Bericht über Kolloquien der Kommission zur Erforschung des Spätmittelalters 1996-1997, hrsg. von Hartmut Boockmann – Ludger Grenzmann u. a., Göttingen 2001, (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, phil.-hist. Klasse 3, Bd. 239) s. 473-493.

¹⁹¹ Peter MORAW, *Deutsche und Europäische Gelehrte im lateinischen Mittelalter. Ein Entwurf*, in: *Personen der Geschichte - Geschichte der Personen. Studien zur Kreuzzugs-, Sozial- und Bildungsgeschichte. Festschrift für Reiner Christoph Schwinges zum 60. Geburtstag*, hrsg. von Christian Hesse, Beat Immenhauser, Oliver Landolt und Barbara Studer, Basel 2003, s. 239-254.

¹⁹² Erich GENZEMER, *Kleriker als Berufsjuristen im späten Mittelalter*, in: *Études d'histoire du droit canonique*, dédiées à Gabriel Le Bras, Tome II, Paris 1965, s. 1207-1236.

¹⁹³ Ingrid MÄNNL, *Die gelehrten Juristen in den deutschen Territorien im späten Mittelalter*, Diss. Gießen 1987 (strojopis). Část výsledků této práce byla publikována v podobě článku TÁŽ, *Die gelehrten Juristen im Dienst der Territorialherren im Norden und Nordosten des Reiches von 1250 bis 1440*, in: *Gelehrte im Reich*, s. 269-290. Disertace byla úspěšně obhájena, dosud však nevyšla knižně. Není mi známo, zda na ní autorka ještě pracuje.

¹⁹⁴ Peter MORAW, *Gelehrte Juristen im Dienst der deutschen Könige des späten Mittelalters (1273-1493)*, in: *Die Rolle der Juristen bei der Entstehung des modernen Staates*, hrsg. von Roman SCHNUR, Berlin 1986, s. 77-147; TÝŽ, *Über gelehrte Juristen im deutschen Spätmittelalter*, in: *Mediaevalia Augiensia. Forschungen zur Geschichte Mittelalters*. Vorgelegt von Mitgliedern des Konstanzer Arbeitskreis für mittelalterliche Geschichte, hrsg. von Jürgen Petersohn, Stuttgart 2001 (Vorträge und Forschungen 54, Veröffentlichungen des Konstanzer Arbeitskreis für Mittelalterliche Geschichte aus Anlaß seines fünfzigjährigen Bestehens 1951-2001, Bd. 3), s. 125-147 (jedná se vlastně o hypotézy, které má doložit zmiňovaný projekt *Repertorium Academicum Germanicum*).

věnovaná činnosti právníků u římské kurie.¹⁹⁵ Gramschův zájem o učené právníky bezesporu formoval jeho školitel Helmut G. Walter, kterému je toto téma také velmi blízké, ovšem místo prosopografie se zaměřuje na vztahy učeného práva a politické moci.¹⁹⁶ Totéž lze říci o studii Paula-Joachima Heiniga.¹⁹⁷

Männl, Moraw, Walther i Heinig sledují právníky ve službách panovníků. V tom je následují i Suse Baeriswyl¹⁹⁸ a do jisté míry i Christian Hesse, kteří se však již neomezují výlučně na právníky. Zvláště Hessova studie, sledující absolventy univerzitního studia v lokální teritoriální správě v Bavorsku, Hesensku, Sasku a Württembersku je především metodologicky velmi podnětná, ovšem zabývá se až druhou polovinou 15. a počátkem 16. století.¹⁹⁹ Vztahem univerzitního vzdělance a dvora se dále kromě jiných zabývali Gerhard Fouquet²⁰⁰ a Frank Rexroth.²⁰¹ V polském prostředí završil kvalitní monografií své několikaleté studium

¹⁹⁵ Robert GRAMSCH, *Kurientätigkeit als "Berufsbild" gelehrter Juristen. Der Beitrag Roms zur Akademisierung Deutschlands im Spätmittelalter. Eine personengeschichtliche Betrachtung*, Quelle und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken 80, 2000, s. 117-163.

¹⁹⁶ Helmut G WALTHER, *Die Anfänge des Rechtsstudiums und die kommunale Welt Italiens im Hochmittelalter*, in: Schulen und Studium, s. 121-162; TÝŽ, *Der gelehrte Jurist als politischer Ratgeber. Die Kölner Universität und die Absetzung König Wenzels 1400*, in: Die Kölner Universität im Mittelalter, s. 467-487; TÝŽ, *Die Macht der Gelehrsamkeit. Über die Meßbarkeit des Einflusses politischer Theorien gelehrter Juristen des Spätmittelalters*, in: Political Thought and the Realities of Power in the Middle Ages - Politisches Denken und die Wirklichkeit der Macht im Mittelalter, edd. by Joseph Canning and Otto Gerhard Oexle, Göttingen 1998 (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 147), s. 243-267; TÝŽ, *Learned Jurists and their Profit for Society - Some Aspects of the Development of Legal Studies at Italian and German Universities in the Late Middle Ages*, in: Universities and Schooling, s. 100-126; TÝŽ, *Die Legitimation der Herrschaftsordnung durch die Rechtslehrer der italienischen Universitäten des Mittelalters*, in: Moral und Recht im Diskurs der Moderne, hrsg. von Günter Dux und Frank Welz, Opladen 2001 (Theorie des sozialen und kulturellen Wandels 2).

¹⁹⁷ Paul-Joachim HEINIG, *Gelehrte Juristen im Dienst der römisch-deutsche Könige*, in: Recht und Verfassung im Übergang vom Mittelalter zur Neuzeit, Teil 1, hrsg. von Hartmut Boockmann – Ludger Grenzmann u. a., Göttingen 1998, (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, phil.-hist. Klasse 3, Bd. 228), s. 167-184.

¹⁹⁸ Suse BAERISWYL, *Die graduierten Gelehrten des Alten Reiches und die Räte der Kurfürsten. Forschungen zur Geschichte der Räte des Kurfürsten Albrecht Achilles von Brandenburg-Ansbach im Rahmen des internationalen Projektes "Repertorium Academicum Germanicum"*, JbU 6, 2003, s. 169-183.

¹⁹⁹ Christian HESSE, *Qualifikation durch Studium? Die Bedeutung des Universitätsbesuchs in der lokalen Verwaltung spätmittelalterlicher Territorien im Alten Reich*, in: Sozialer Aufstieg. Funktionseliten im Spätmittelalter und in der frühen Neuzeit. Büdinger Forschungen zur Sozialgeschichte 2000 und 2001, hrsg. von Günther Schulz, München 2002 (Deutsche Führungsschichten in der Neuzeit 25), s. 243-268.

²⁰⁰ Gerhard FOUQUET, *Domkapitel, Hof und Universität. Speyer Domherren als Amtsträger und Klienten des Königs und der Fürsten im Spätmittelalter*, Archiv für mittelrheinische Kirchengeschichte 43, 1991, s. 109-143

²⁰¹ Frank REXROTH, *Karriere bei Hof oder Karriere an der Universität?*, ZGORh 141, 1993, s. 155-183.

univerzitních vzdělanců u dvora Vladislava Jagelonského a jeho ženy Hedviky Krzystof Ozóg.²⁰²

Artistům, včetně jejich kariér, byl věnován celý sborník redigovaný Rainerem C. Schwingesem. Jeho časové rozpětí je však až do novověku a také se neomezuje pouze na sociální dějiny.²⁰³ Jinak se postavením artistů zabýval zvláště Martin Kintzinger.²⁰⁴

Otázku vztahu inteligence a měst vytrvale zkoumá už od počátku osmdesátých let Klaus Wriedt. Regionálně svůj zájem soustřeďuje na severoněmecká hanzovní města.²⁰⁵ Konkrétně postavení lékaře v městském prostředí popsal opět Martin Kintzinger.²⁰⁶

Mimo zvolené třídění je nutno uvést ještě další dvě práce Rainera C. Schwingese, které se věnují sociálnímu prostředí na středověkých univerzitách, zároveň však tvoří jakýsi myšlenkový most k dějinám každodennosti. Jde o studie sledující vztah kleriků a laiků na univerzitě²⁰⁷ a o pojetí univerzitního společenství.²⁰⁸

²⁰² Krzystof OZÓG, *Uczeni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagielly (1384-1434)*, Kraków 2004 (Polska akademia umiejetności, Rozprawy Wydziału Historyczno-filozoficznego, ogólnego zbioru tom 105)

²⁰³ *Artisten und Philosophen. Wissenschafts- und Wirkungsgeschichte einer Fakultät vom 13. bis zum 19. Jahrhundert*, hrsg. von Rainer Ch. SCHWINGES, Basel 1999 (Veröffentlichungen der Gesellschaft für Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte 1).

²⁰⁴ Martin KINTZINGER, *Studens artium, rector parochiae und magister scholarum im Reich des 15. Jahrhunderts. Studium und Versorgungschancen der Artisten zwischen Kirche und Gesellschaft*, ZHF 26/1, 1999, s. 1-41; TÝŽ, *A Profession but not a Career? Schoolmasters and the Artes in Late Medieval Europe*, in: *Universities and Schooling*, s. 167-181.

²⁰⁵ Klaus WRIEDT, *Stadtrat - Bürgertum - Universität am Beispiel norddeutscher Hänsestädte*, in: *Studien zum städtischen Bildungswesen des späten Mittelalters und der frühen Neuzeit. Bericht über Kolloquien des Kommission zur Erforschung der Kultur des Spätmittelalters 1978 bis 1981*, hrsg. von Bernd Moeller, Hans Patze und Karl Stackmann, Göttingen 1983 (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, phil.-hist. Klasse 3, Bd. 137), s. 499-523; TÝŽ, *Bürgertum und Studium in Norddeutschland während des Spätmittelalters*, in: *Schulen und Studium*, s. 487-525; TÝŽ, *Studienförderung und Studienstiftungen in norddeutschen Städten (14.-18. Jahrhundert)*, in: *Stadt und Universität*, hrsg. von Heinz Duchhardt, Köln-Weimar-Wien 1993 (Städteforschung A/33), s. 33-49; TÝŽ, *University Scholars in German Cities during the Late Middle Ages: Employment, Recruitment, and Support*, in: *Universities and schooling in medieval society*, s.49-64.

²⁰⁶ Martin KINTZINGER, *Status medicorum. Mediziner in der städtischen Gesellschaft des 14. bis 16. Jahrhunderts*, in: *Städtisches Gesundheits- und Fürsorgewesen vor 1800*, hrsg. von Peter Johaneck, Köln-Weimar-Wien 2000 (Städteforschung A/50), s. 63-91.

²⁰⁷ Rainer Ch. SCHWINGES, *Pfaffen und Laien in der deutschem Universität des späten Mittelalters*, in: *Pfaffen und Laien - ein mittelalterlicher Antagonismus? Freiburger Colloquium 1996*, hrsg. von Eckart Conrad Lutz und Ernst Tremp, Freiburg/Schweiz 1999 (Scrinium Friburgense 10), s. 235-249.

²⁰⁸ TÝŽ, *Genossenschaft und Herrschaft in der vormodernen Universität*, in: *Entwicklung und Realisierung des Genossenschaftsdenkens vom Mittelalter bis zum Gegenwart*, München 2000 (Schriftenreihe zur Genossenschaftsgeschichte 2), s. 78-94.

V české univerzitní historiografii držel v tomto ohledu krok s dobou František Kavka, který věnoval kratičkou studii vzdělancům na dvoře Karla IV.²⁰⁹ Sociální úlohou předhusitské univerzity se v devadesátých letech systematicky zabýval Michal Svatoš,²¹⁰ typologické studie jednotlivých profesí spojených s univerzitou (univerzitní intelektuál, literát, lékař) přinesl nedávno vydaný sborník *Člověk českého středověku*.²¹¹ Na prosopografické zpracování profesně či sociálně vymezené skupiny inteligence však zatím čekáme.

Druhý dnes velmi hojný metodologický postup při výzkumu středověkých univerzit představují komparativní práce. Poválečná univerzitní historiografie si plně uvědomila, že zkoumání jednotlivých izolovaných zemských či národních univerzit je chybou a anachronismem.²¹² Univerzita, jak etymologie tohoto slova napovídá, měla být a ve středověku také byla univerzální institucí s univerzálním vyučovacím jazykem a univerzální platností udělených gradů. Univerzitní peregrinace byla běžnou součástí života profesorů i studentů. Navíc, jak známo, řada univerzit vznikla secesí, tedy protestním odchodem nespokojených příslušníků univerzity do jiného města. Vzájemná provázanost jednotlivých univerzit je zřejmá i ve střední Evropě, kde ji navíc posilovala politická pozice Lucemburků ve střední Evropě. Také dějiny pražských univerzit je proto zapotřebí vnímat ve středoevropském kontextu.

První kroky v tomto směru učinil Ferdinand Seibt, který již na počátku sedmdesátých let jednoznačně vyzdvihl Prahu jako vzor pro ostatní říšské univerzity

²⁰⁹ František KAVKA, *Die Hofgelehrten*, in: Kaiser Karl IV. Staatsmann und Mäzen, hrsg. von Ferdinand Seibt, München 1978, s. 249-252.

²¹⁰ Jiří PEŠEK - Michal SVATOŠ, *Die soziale Zusammensetzung der Prager Studentenschaft im 14.-16. Jahrhundert*, *Prace Historyczne* 93, 1991, s. 19-28 (J. Pešek se v článku věnoval období po husitských válkách); Michal SVATOŠ, *Pražské arcibiskupství a univerzita do husitství*, in: *Pražské arcibiskupství 1344-1994*, Praha 1994, s. 85-96, zde s. 92-94; TÝŽ, *Město a univerzita*, in: *Škola a město. Sborník příspěvků z konference "Škola a město" konané ve dnech 5.-6. října 1992*, red. Jiří Pešek a Michal Svatoš, Praha 1993 (*Documenta Pragensia* 11), s. 40-46; TÝŽ, *Sociální integrace absolventů pražské univerzity 1348-1419*, in: *Husitství - Reformace - Renesance I. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*, usp. Jaroslav Pánek - Miloslav Polívka - Noemi Rejchrtová, Praha 1994, s. 157-166 (v upravené verzi převzato do TÝŽ, *Die soziale Stellung der Angehörigen der Universität Prag*). Srov. též *Dějiny UK I*, s. 73-84.

²¹¹ Michal SVATOŠ, *Vzdělanec - Učenec - Profesor*, in: *Člověk českého středověku*, edd. Martin Nodl a František Šmahel, Praha 2002, s. 270-284; Pavel SPUNAR, *Spisovatelé - Vzdělanci - Básníci*, tamtéž, s. 285-308; Milada ŘÍHOVÁ, *Středověký lékař*, tamtéž, s. 309-336.

²¹² Srv. N. HAMMERSTEIN, *Jubiläumsschrift und Alltagsarbeit*, s. 603 a 632.

i její význam jako intelektuálního centra říše přinejmenším do 90. let 14. století.²¹³ Výrazným přínosem byla jednoznačně také disertace Sabiny Schumann, v níž srovnávala postavení univerzitních národů na univerzitách v Praze, Vídní a Lipsku (jinde se ani univerzitní národy nerozvinuly - viz dále). Detailním studiem imatrikulovaných osob autorka také prokázala značnou personální závislost na Praze v počátečních letech nejen v případě lipské, kde by to bylo možné očekávat, ale i vídeňské univerzity.²¹⁴

Za základní komparativní práci a metodologický vzor však bývá považována monografie (původně opět disertace) Franka Rexrotha o univerzitních založeních ve střední Evropě. Autor si v ní všímá především zakládacích listin, srovnává jednotlivé fundátory a jejich záměry, vysvětluje neúspěch některých univerzitních založení a naopak příčiny rozkvětu jiných.²¹⁵ Předmětem srovnávací studie Rainera Ch. Schwingese se stal proces volby rektora. I jeho práci se dostalo velkého ohlasu. Text je navíc doplněn řadou prosopograficky cenných údajů o rektorech a jejich volitelích 2. poloviny 15. století v Kolíně nad Rýnem a Erfurtu.²¹⁶ Plně ve stopách Rexrotha kráčel o generaci později Wolfgang Eric Wagner, který si ke své komparaci vybral univerzitní koleje a kapituly v Praze, Vídní a Heidelbergu. U této práce je hodna ocenění nebývalé dobrá znalost české historiografie, včetně té nejnovější.²¹⁷

Srovnávacími studii zvláštního druhu jsou i starší práce Konrada Rückbroda, který se zabýval stavebním vývojem univerzitních budov, zejména kolejí.²¹⁸ V tom ho následuje polský badatel Andrzej Włodarek, byť samozřejmě

²¹³ Ferdinand SEIBT, *Von Prag bis Rostock. Zur Gründung der Universitäten in Mitteleuropa*, in: Festschrift für Walter Schlesinger, Bd. 1, hrsg. von Helmut Beumann, Köln-Wien 1973 (Mitteldeutsche Forschungen 74/1), s. 406-426 (přetisk in: Ferdinand SEIBT, *Mittelalter und Gegenwart. Ausgewählte Aufsätze*, Sigmaringen 1987, s. 197-217).

²¹⁴ S. SCHUMANN, *Die "nationes"*. Práce je dodnes po právu hojně citována, je s podivem, že se nedočkala běžného knižního vydání.

²¹⁵ Frank REXROTH, *Deutsche Universitätsstiftungen von Prag bis Köln. Die Intentiones des Stifters und die Wege und Chancen ihrer Verwirklichung im spätmittelalterlichen deutschen Territorialstaat*, Köln-Weimar-Wien 1992 (Beihefte zum Archiv für Kulturgeschichte 34).

²¹⁶ Rainer Christoph SCHWINGES, *Rektorwahlen. Ein Beitrag zur Verfassungs-, Sozial- und Universitätsgeschichte des alten Reiches im 15. Jahrhundert*, Sigmaringen 1992, (Vorträge und Forschungen, Sonderband 18).

²¹⁷ Wolfgang Eric WAGNER, *Universitätsstift und Kollegium in Prag, Wien und Heidelberg. Eine vergleichende Untersuchung spätmittelalterlichen Stiftungen im Spannungsfeld von Herrschaft und Genossenschaft*, Berlin 1999 (Europa im Mittelalter 2).

²¹⁸ Konrad RÜCKBROD, *Das bauliche Bild der Universität im Wandel der Zeit mit Hinblick auf Deutschland*, in: Universität und Gelehrtenstand 1400-1800 (Bündinger Vorträge 1966), Limburg/Lahn 1970 (Deutsche Führungsschichten in der Neuzeit 4), s. 1-14, a především TÝŽ, *Universität und Kollegium. Baugeschichte und Bautypen*, Darmstadt 1977.

v centru jeho pozornosti stojí koleje a bursy v Krakově.²¹⁹ V neposlední řadě třeba je mezi srovnávacími pracemi zmínit i jedinečnou studii Hartmuta Boockmanna věnovanou univerzitní ikonografii.²²⁰

S novou interpretací vývoje pražské univerzity v celkového kontextu střední Evropy vystoupil opět Peter Moraw. Vyšel přitom ze svých výše zmíněných tezí o rozpolcenosti pražské univerzity od počátku její existence, o převládajícím juristickém vlivu a především o velice omezené až mizivé činnosti pražského *studia generale* v počátečních desetiletích jeho existence. Faktické dějiny obou pražských univerzit tak dle Morawa vlastně začínají až v sedmdesátých letech, čímž se pražské učení stává v podstatě současníkem univerzit založených v osmdesátých a devadesátých letech čtrnáctého století, mezi něž započítává i Vídeň (ani jedno z univerzitních založení šedesátých let - Krakov, Vídeň a Pětikostelí se totiž neujalo). Zdůrazňuje, že tyto nově vzniklé univerzity od počátku vytvořily typ *univerzity chudých* (*Armeleuteuniversität*) s převahou artistů, který byl v Praze v defenzívě. Místo o Praze jako *matce* ostatních středoevropských univerzit, hovoří spíše o *maceše*.²²¹ Tuto Morawovu interpretaci dále rozvinul Frank Rexroth,²²² který za hlavní vzor nových univerzit v Říši označil jednoznačně Paříž²²³ s odkazem na vůdčí osobnosti zakladatelů z řad profesorů, kteří vesměs studovali právě v městě nad Seinou. Staví přitom do protikladu jednotu a vnitřní kázeň univerzit nově vznikajících

²¹⁹ Andrzej WŁODAREK, *Architektura średniowiecznych kolegiów i burs Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 2000, komparace s ostatními evropskými stavbami kolejí a burs na s. 50-68.

²²⁰ Hartmut BOOCKMANN, *Ikonographie der Universitäten. Bemerkungen über bildliche und gegenständliche Zeugnisse der spätmittelalterlichen deutschen Universitäten-Geschichte*, in: Schule und Studium, s. 565-599.

²²¹ Kromě již zmíněných studií především Peter MORAW, *Das spätmittelalterliche Universitätssystem in Europa - sozialgeschichtlich betrachtet*, in: Wissensliteratur im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit. Bedingungen, Typen, Publikum, Sprache, hrsg. von Horst Brunner und Norbert Richard Wolf, Wiesbaden 1993 (Wissensliteratur im Mittelalter 13), s. 9-25; srov. také TÝŽ, *Die Hohe Schule in Krakau und das europäische Universitätssystem um 1400*, in: Studien zum 15. Jahrhundert. Festschrift für Erich Meuthen, hrsg. von Johannes Helmuth und Heribert Müller, Bd. I, München 1994, s. 520-539; TÝŽ, *Die Prager Universitäten des Mittelalters im europäischen Zusammenhang*, in: Vorträge und Abhandlungen aus geisteswissenschaftlichen Bereichen, s. 97-129; TÝŽ, *Prag. Die älteste Universität in Mitteleuropa*, in: Stätte des Geistes. Große Universitäten Europas von Antike bis zur Gegenwart, hrsg. von Alexander Demandt, Köln-Weimar-Wien 1999.

²²² Frank REXROTH, "...damit die ganze Schule Ruf und Ruhm gewinne". *Vom umstrittenen Transfer des Pariser Universitätsmodells nach Deutschland*, in: Deutschland und der Westen Europas im Mittelalter, hrsg. von Joachim Ehlers, Stuttgart 2002 (Vorträge und Forschungen 56), s. 507-532.

²²³ Tato myšlenka sama však není nijak originální, vedle právě zmíněných Morawových článků srov. též Zenon KALUZA, "Translatio studii". *Kryzys Uniwersytetu Paryskiego w latach 1380-1400 i jego skutki*, *Studia Mediewistyczne* 15, 1974, s. 71-108. Silný vliv Paříže při volbě rektorů už od počátku existence univerzit ve Vídni a Kolíně nad Rýnem prokázal R. Ch. SCHWINGES, *Rektorwahlen*, s. 18-20.

podle pařížského vzoru a nejednotné víceuniverzitní studia v Itálii a Praze. Za nositele této nejednoty jsou označeny univerzitní národy, o nichž na univerzitách v Heidelbergu a Kolíně nad Rýnem nemáme žádné zprávy,²²⁴ v Erfurtu a později v Rostocku byly výslovně odmítnuty a ve Vídni byl jejich vliv omezen.²²⁵ Dědičkou pražských univerzit tak zůstala pouze univerzita v Lipsku, kterou její příslušníci v první generaci sami vnímali jako pražskou univerzitu v exilu, na ostatních univerzitách zvítězil jednoznačně vliv stoupců pařížského modelu, do kterého se postupně integrovali i právníci.²²⁶

Tento názor je sice respektován, ovšem i v německé historiografii nacházíme hlasy, které Morawovu vyhraněnou interpretaci poněkud obrušují. Velmi silný vliv pražských mistrů v případě Heidelbergu například zdůraznil ve své srovnávací studii Jürgen Miethke.²²⁷ Zásadní význam Prahy pro střední Evropu neopomíná zdůraznit ve svých studiích, i když se týkají později založených univerzit, ani Helmut G. Walther.²²⁸

V souvislosti se srovnávacím studiem středověkých univerzit by bylo možné připomenout několik významných sborníků z poslední doby. Vlastní výsledky komparativního výzkumu sice většinou neobsahují, jednotlivé statě se až na výjimky týkají vždy jedné univerzity, nicméně čtenář si na základě jejich četby může určitě

²²⁴ Zpočátku se přitom v Heidelbergu s národy zřejmě počítalo, srv. *Libri actorum Universitatis Heidelbergensis*, Nr. 5, s. 34.

²²⁵ K vývoji univerzitních národů ve Vídni S. SCHUMANN, *Die "nationes"*, s. 235-277, a nověji Astrid STEINDL, *Die Akademischen Nationen an der Universität Wien*, in: *Aspekte der Bildungs- und Universitätsgeschichte*, 16.-19. Jahrhundert, hrsg. von Kurt Mühlberger und Thomas Maisel, Wien 1993 (Schriftenreihe des Universitätsarchivs Universität Wien 7), s. 15-39.

²²⁶ F. REXROTH, "...damit die ganze Schule", s. 507-510 a 525-529. K sporům mezi právníky a artisty srv. TÝŽ: *Finis scientie nostre est regere. Normenkonflikte zwischen Juristen und Nichtjuristen an den spätmittelalterlichen Universitäten Köln und Basel*, ZHF 21/3, 1994, s. 315-344.

²²⁷ Jürgen MIETHKE, *Die Anfänge der Universitäten Prag und Heidelberg in ihrem gegenseitigen Verhältnis*, in: *Grenze erkennen - Begrenzungen überwinden. Festschrift für Reinhard Schneider zur Vollendung seines 65. Lebensjahrs*, hrsg. von Wolfgang Haubrichs, Kurt-Ulrich Jäschke und Michael Oberweis, Sigmaringen 1999, s. 299-315. Absolutní většinu pražských doktorů a mistrů v první učitelské generaci v Heidelbergu konstatoval paradoxně také dříve P. MORAW, *Heidelberg: Universität, Hof und Stadt im ausgehenden Mittelalter*, in: *Studien zum städtischen Bildungswesen*, s. 524-552, zde s. 529.

²²⁸ Helmut G. WALTHER, *Die Gründung der Universität Rostock 1419-1450 in Rahmen der spätmittelalterlichen Universitätslandschaft*, in: *Mecklenburg und seine Nachbarn*, hrsg. von Helge bei der Wieden und Tilmann Schmidt, Rostock 1997 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Mecklenburg, Reihe B: Schriften zur mecklenburgischen Geschichte, Kultur und Landeskunde 10), s. 107-126; TÝŽ, *Die Gründung der Universität Jena im Rahmen der deutschen Universitätslandschaft des 15. und 16. Jahrhunderts*, BdL 135, 1999, s. 101-121.

srovnání udělat sám.²²⁹ Naopak jednoznačně jako komparativní práce byla pojata nová mezinárodní syntéza k dějinám evropských univerzit *A History of the University in Europe*, považovaná všeobecně za základní příručku v tomto oboru. Ze čtyř plánovaných dílů vyšly zatím tři,²³⁰ středověku je věnován první z nich.²³¹

Chceme-li porovnat německou a českou dějepisnou produkci, pak musíme - pokud jde o komparativní historiografii středověkých univerzit - sice na jedné straně rozhodně konstatovat, že čeští historikové vesměs přihlížejí k soudobému evropskému kontextu, jejich znalost zejména německé literatury je tradičně velmi slušná,²³² ovšem na druhé straně musíme přiznat, že metodologicky vzato jednoznačné srovnávací práce jsou velmi vzácné. V první řadě se jedná o důležitou studii Miloslavy Kubové, věnované univerzitám založeným Karlem IV. již z počátku 70. let minulého století.²³³ Druhý příspěvek představuje o více jak dvacet let později

²²⁹ Zejména *Die Geschichte der Universitäten und ihre Erforschung. Theorie-Empirie-Methode*, Leipzig 1984; spíše reprezentativní publikace *Charters of Foundation and Early Documents of the Universities of the Coimbra Group*, edd. by Jos. M. M. HERMANS - Marc NELISSEN, Groningen 1994, a dále již zmíněné sborníky *Die Universität in Alteuropa a Stätte des Geistes*, pro pozdější období zejména *Attempto - oder wie stiftet man eine Universität. Die Universitätsgründungen der sogenannten zweiten Gründungswelle im Vergleich*, hrsg. von Sönke LORENZ, Stuttgart 1999 (*Contubernium - Tübinger Beiträge zur Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte* 50).

²³⁰ *A History of the University in Europe*, ed. by Walter RÜEGG, vol. I-III, Cambridge 1992, 1998, 2004 (německá verze *Geschichte der Universität in Europa*, Bd. I-III, München 1993, 1999, 2004).

²³¹ Pouze pro úplnost uvádím také další novější syntézy Thomas ELLWEIN, *Die deutsche Universität vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Königstein/Ts. 1985 (2. dopl. vyd. Frankfurt am Main 1992, jeho reprint Wiesbaden 1997); Rainer A. MÜLLER, *Geschichte der Universität. Von der mittelalterlichen Universitas zur deutschen Hochschulen*, München 1990; Hartmut BOOCKMANN, *Wissen und Widerstand. Geschichte der deutschen Universität*, Berlin 1999, a nejnověji Wolfgang E. J. WEBER, *Geschichte der europäischen Universität*, Stuttgart 2002 (*Urban-Taschenbücher* 476), které se však zpravidla orientují spíše na laické čtenáře. Je zajímavé sledovat, co je ústřední osou výkladu u těchto syntéz. Zatímco Boockmannova práce zdůrazňuje univerzitu jako sociální fenomén, Weber se soustředil především na vývoj vědních disciplín. Za specifickou syntézu můžeme také považovat již starší slovníkovou příručku *Universitäten und Hochschulen in Deutschland, Österreich und der Schweiz. Eine Universitätsgeschichte in Einzeldarstellungen*, hrsg. von Laetitia BOEHM and Rainer A. MÜLLER, Düsseldorf 1983, jako stručný přehled stále dobře poslouží *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte I, Mittelalter (1110-1500)*, hrsg. von Helmut COING, München 1973, s. 39-128 (navzdory názvu se jedná vsuktu o velmi zdařilou příručku k dějinám středověkých univerzit, včetně bohaté bibliografie). Z francouzských syntéz je třeba zmínit alespoň Jacques VERGER, *Les universités au Moyen Age*, Paris 1973 (dále cituji podle vydání v edici Quadrige, Paris 1999) a TÝŽ, *Les universités françaises au Moyen Age*, Leyden-New York-Köln 1995 (*Education and Society in the Middle Ages and Renaissance* 7).

²³² Zvláště František Šmahel prokazuje ve všech svých studiích hluboké znalosti současné zahraniční literatury a uvádí řadu souvislostí a analogií pražského vývoje s ostatními středoevropskými univerzitami. Kromě prací zmiňovaných v jiných souvislostech připomeňme ještě František ŠMAHEL, *The Kuttenger Decree and the Withdrawal of the German Schools from Prague in 1409: a Discussion*, *History of Universities* 4, 1984, s. 153-166. Rovněž autoři *Dějin Univerzity Kralovy* jednoznačně dbali o dobový kontext.

²³³ Miloslava KUBOVÁ, *Univerzity založené Karlem IV.*, AUC-HUCP 11/1-2, 1971, s. 7-13. Článek vznikl jako podrobný výtah z autorčiny diplomové práce.

srovnávací studie Michala Svatoše o pražské a heidelberské univerzitě, zařazená do gratulačního sborníku pro Miroslava Hrocha, předního českého propagátora historické komparatistiky.²³⁴ Jinak lze obecně konstatovat, že ostatní středoevropské univerzity samy o sobě se stávají objektem českého zájmu zřídka, povětšinou pouze v souvislosti s výzkumem českých studentů a profesorů.²³⁵ *A propos* příznačnou a poněkud nelichotivou skutečností je, že v češtině dosud neexistuje původní příručka o dějinách evropských univerzit. Její absenci pouze do určité míry nahrazuje nedávno vydaný překlad slavného Le Goffova eseje o středověkých intelektuálech z padesátých let minulého století,²³⁶ případně obsírnější výklad pojmu univerzita v *Encyklopedii středověku*.²³⁷

Poslední sledované téma je odrazem soudobého zájmu o dějiny každodennosti, který proniká i do univerzitní historiografie. Obecně platí, že výzkum každodennosti je do značné míry poznamenán určitou nesystematičností a často spíše připomíná mozaiku kuriozit. To samozřejmě do jisté míry platí i pro prostředí středověkých univerzit, na druhé straně se však právě např. výzkum života v burzách vyznačuje relativní komplexností, byť i zde může docházet k určitému zkreslení, neboť normativní prameny (statuta), ze kterých se zpravidla vychází, nemusejí mít vždy zcela reálný odraz ve skutečnosti.

Téma každodennosti, přes svoji současnou oblíbenost pochopitelně není ani v univerzitní historiografii žádnou převratnou novinkou. Novější výzkumy, jak již bylo zmíněno, se většinou věnují životu v univerzitních bursách. Z posledních zhruba

²³⁴ Michal SVATOŠ, *Pražská a heidelberská univerzita ve středověku*, in: K počtě profesora Miroslava Hrocha, Praha 1998 (Acta Universitatis Carolina - Phil. et Hist. 3, 1996; Studia historica 44), s. 25-31.

²³⁵ Srov. např. Ivan HLAVÁČEK - Ludmila HLAVÁČKOVÁ, *Studenti z českých zemí a Slovenska na vídeňské univerzitě*, AUC-HUCP 2/1, 1960, s. 97-132 a 3/2, 1962, 139-159. Nejedná se však o prospografické zpracování, pouze o soupis. Totéž platí o článku Marie L. ČERNÁ-ŠLAPÁKOVÁ, *Studenti z českých zemí v Paříži*, Strahovská knihovna 5-6, 1971, s. 71-72, který navazuje na práce autorky z období první republiky. Za zmínku stojí v této souvislosti také studie František ŠMAHEL, *Paris und Prag um 1450. Johannes Versor und seine böhmischen Schüler*, Studia Zródloznawcze 25, 1980, s. 65-77, byť vybočuje z našeho časového i geografického vymezení.

²³⁶ Jacques LE GOFF, *Intelektuálové ve středověku*, Praha 1999.

²³⁷ Jacques VERGER, *Univerzita*, in: Encyklopedie středověku, edd. týž a Jean-Claude Schmidt, Praha 2002, s. 822-833.

dvaceti let stojí za zmínku rozhodně studie Uty Tschernuth o Vídni,²³⁸ výzkumem života v kolínských bursách se zabýval Götz-Rüdiger Tewes.²³⁹ Hudbu a divadlo na vídeňské univerzitě zkoumal Theophil Antonicek, ovšem těžiště jeho studie leží v novověku.²⁴⁰ Dalším vděčným námětem jsou univerzitní slavnosti, které studoval Frank Rexroth²⁴¹ a nejnověji i Rainer Ch. Schwinges.²⁴²

Laickému zájmu o dějiny každodennosti vychází vstříc populárně psaná francouzská práce o studentském životě ve středověku, která se věnuje, byť okrajově, i středoevropskému prostředí včetně Prahy.²⁴³ Pro francouzskou historiografii je samozřejmě téma studentské každodennosti obecně velmi blízké.²⁴⁴ Nicméně i v německé historiografii nalezneme několik takových prací, zejména v souvislosti s akademickou peregrinací, jež zde byla zkoumána z pohledu dějin každodennosti poměrně brzy.²⁴⁵ Další možnosti nabízí studium deníků a jiných osobních zápisů.²⁴⁶ Ty se ovšem objevují zpravidla až v pozdějším období, ovlivněném již humanismem.

K tématu každodennosti se obvykle váží i příspěvky k dějinám mentalit. Na půdě německé univerzitní historiografie mezi ně patří bezesporu průkopnický článek

²³⁸ Ute TSCHERNUTH, *Studentisches leben in den Bursen*, in: Das alte Universitätsviertel in Wien 1385-1985, hrsg. von Günter Haman, Kurt Mühlberger und Franz Skacel, Wien 1985 (Schriftenreihe des Universitätsarchivs 2).

²³⁹ Götz-Rüdiger TEWES: *Stadt und Bursen: das Beispiel Köln*, in: Stadt und Universität, s. 1-11, a zvláště pak monografie TÝŽ, *Die Bursen der Kölner Artistenfakultät*, Köln-Wien 1993 (Studein zur Geschichte der Universität zu Köln 13). Tématu burz, ovšem nikoli z pohledu dějin každodennosti, se věnoval i Rainer Ch. SCHWINGES, *Sozialgeschichtliche Aspekte spätmittelalterlicher Studentenbursen in Deutschland*, in: Schulen und Studium, s. 527-564.

²⁴⁰ Theophil ANTONICEK, *Musik- und Theaterleben an der alten Universität Wien*, in: Das alte Universitätsviertel, s. 161-176, několik zmínek z období středověku na s. 161-162.

²⁴¹ Frank REXROTH, *Ritual and the Creation of Social Knowledge: The Opening Celebrations of Medieval German Universities*, in: Universities and Schooling, s. 65-80.

²⁴² Rainer Christoph SCHWINGES, *Mit Mückensenf und Hellschepoff. Fest und Freizeit in der Universität des Mittelalters (14. bis 16. Jahrhundert)*, JbU 6, 2003, s. 11-27.

²⁴³ Léo MOULIN, *La vie des étudiants au Moyen Age*, Paris 1991. Informace o Praze jsou čerpány ze značně zastaralé literatury.

²⁴⁴ Zcela na okraj, bez jakéhokoli nároku na reprezentativnost, uvádím v této souvislosti studie Jacques VERGER, *La mobilité étudiante au Moyen Age*, Histoire de l'éducation 50, 1991, s. 65-90; Elisabeth MORNET - Jacques VERGER, *Heurs et malheurs de l'étudiant étranger*, in: L'étranger au Moyen Age. XXXe Congrès de la Société des Historiens Médiévistes de l'Enseignement Supérieur Public, Göttingen, juin 1999 (Publications de la Sorbonne, Série Histoire Ancienne et Médiévale 61), Paris 2000, s. 217-232.

²⁴⁵ Jürgen MIETHKE, *Die Studenten*, in: Unterwegssein im Spätmittelalter, hrsg. von Peter Moraw, Berlin 1985 (ZHF, Beiheft 1), s. 49-70. K tématu tématu nejnověji Stephanie IRRGANG, *Scholar vagus, goliardus, ioculator. Zur Rezeption des "fahrenden Scholaren" im Mittelalter*, JbU 6, 2003, s. 51-68.

²⁴⁶ Např. Rainer Ch. SCHWINGES, *Stiefel, Wams und Studium oder: Wozu hat man einen geistlichen Onkel. Aus Notizen des Kölner Studenten Gerhard von Wieringen aus der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts*, in: Reich, Regionen und Europa in Mittelalter und Neuzeit. Festschrift für Peter Moraw, hrsg. von Paul-Joachim Heinig, Sigrid Jahns, Hans-Joachim Schmidt, Rainer Christoph Schwinges und Sabine Wefers, Berlin 2000, s. 543-563.

Hartmuta Boockmanna o mentalitě univerzitně vzdělaných rádců,²⁴⁷ několik studií Jürгена Miethkeho²⁴⁸ a také jedinečný příspěvek o univerzitních pověstech Franka Rexrotha, věnovaný ovšem anglickým univerzitám a tudíž překračující vymezený rámec střední Evropy.²⁴⁹ Podobně lze připojit ojedinelou studii o univerzitní religiozitě²⁵⁰ nebo pokus o výklad dějin středověkých univerzit z pozice *gender studies*.²⁵¹

Česká univerzitní historiografie se může v "žánru" dějin každodennosti pochlubit klasickou monografií Zikmunda Wintra,²⁵² která se však především soustředila na období předbělohorské. Příčinou byl a zůstává nedostatek pramenů, na kterých by bylo možné dějiny každodennosti pražské předhusitské univerzity konstruovat. Přesto můžeme uvést alespoň dvě drobnější studie Michala Svatoše. V první z nich se pokusil sledovat osobní vztahy Mistra Jana Husa s jeho učiteli, vrstevníky a žáky,²⁵³ v druhé se věnoval univerzitní peregrinaci.²⁵⁴ Pozornost byla věnována i univerzitním slavnostem, mezi nimiž ovšem jednoznačně převládají oficiální akty jako volby rektora, promoce či kvodlibety, takže je vnímáme spíš jako

²⁴⁷ Hartmut BOOCKMANN, *Zur mentalität spätmittelalterlicher Gelehrter Räte*, HZ 233, 1981, s. 295-316.

²⁴⁸ Jürgen MIETHKE, *Die Welt der Professoren und Studenten an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit*, in: *Historiographie am Oberrhein im späten Mittelalter und in der frühen Neuzeit*, hrsg. von Kurt Andermann, Sigmaringen 1988 (Oberrheinische Studien 7), s. 11-33; TÝŽ, *Die Mittelalterlichen Universitäten und das gesprochene Wort*, HZ 251, 1990, s. 1-44, přetisk v samostatné publikaci se stejným názvem, München 1990 (Schriften des Historischen Kollegs, Vorträge 23); TÝŽ, *Der Eid an der mittelalterlichen Universität, Formen seines Gebrauchs, Funktionen einer Institution*, in: *Glaube und Eid. Treueformeln, Glaubensbekenntnisse und Sozialdisziplinierung zwischen Mittelalter und Neuzeit*, hrsg. von Paolo Prodi, München 1993 (Schriften des Historischen Kollegs, Kolloquien 28), s. 49-67.

²⁴⁹ Frank REXROTH, *König Artus und die Professoren. Gründungsfiktionen an der mittelalterlichen englischen Universitäten*, JbU 1, 1998, s. 13-48.

²⁵⁰ Christian WIELAND, *Universitas als Sodalitas. Überlegungen zu einer Religionsgeschichte der mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Universität*, Saeculum 47, 1996, s. 120-135.

²⁵¹ Bea LUNDT, *Zur Entstehung der Universität als Männerwelt*, in: *Geschichte der Mädchen- und Frauenbildung*, hrsg. von Elke Kleinau und Claudia Opitz, Bd. I, Frankfurt-New York 1996, s. 103-118. K tématu žen na univerzitách rovněž Andrea von HÜLSEN-ESCH, *Frauen an der Universität? Überlegungen anlässlich einer Gegenüberstellung von mittelalterlichen Bildzeugnissen und Texten*, ZHF 24/3, 1997, s. 315-346.

²⁵² Zikmund WINTER, *O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje*, Praha 1899.

²⁵³ Michal SVATOŠ, *Husovi přátelé*, in: *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*. Sborník z mezinárodního symposia, konaného 22.-26. září 1993 v Bayreuthu, SRN, ed. Jan Blahoslav Lášek, Praha 1995, s. 63-67 (německy *Hussens Freunde*, in: *Jan Hus. Zwischen Zeiten, Völkern, Konfessionen. Vorträge des internationalen Symposiums in Bayreuth vom 22. bis 26. September 1993*, München 1997, s. 67-72). Ve zkrácené verzi použito v knize *Dějiny UK I*, s. 93-96.

²⁵⁴ TÝŽ, *Akademická peregrinace a cesty za vzděláním*, in: *Cesty a cestování v životě společnosti*, usp. Lenka Bobková a Michaela Neudertová, Ústí nad Labem 1995 (Acta Unversitatis Purkyniae, Phisologica et historica, Studia historica 2/1995), s. 241-250.

součást institučních dějin či dějin výuky.²⁵⁵ Podobně pouze velice volně lze do tématu každodennosti zahrnout i studii Michala Svatoše o hospodářskému zázemí univerzity,²⁵⁶ ovšem k tématu finančního zabezpečení univerzit bychom našli řadu prací i v německé historiografii.²⁵⁷

Zajímavý pramen pro každodennost studentů představuje pražská vagantská poezie,²⁵⁸ které se ovšem doposud věnovali výhradně literární historikové. Jistě by stálo za pokus využít tyto literární prameny i pro kulturně historickou studii.

Jak je patrné, práce na poli dějin středověkých univerzit je mnoho. Tento pokus o přehled nedávného a současného bádání chtěl především poukázat na hlavní současné trendy, které nám umožňují získávat plastičtější obraz o „*jediné středověké instituci, která se zachovala do současnosti, poté co se rozdělila církev a králové byli svrženi.*“²⁵⁹ Doufejme, že již definitivně skončila doba národnostního či ideologického soupeření a alespoň střední Evropa se podobně jako ve středověku stává jedním velkým prostorem k intelektuální (spolu)práci a svobodné partnerské diskusi.

²⁵⁵ Srov. J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 75-86, a příslušné oddíly v *Dějínách UK I.* Monografii o pražských kvodlibetech Jiří KEJŘ, *Kvodlibetní disputace na pražské universitě*, Praha 1971, doplnili František ŠMAHEL, *Ein Unbekanntes Prager Quodlibet von ca. 1400 des Magisters Johann Arsen von Langenfeld*, *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters* 33, 1977, s. 199-215, a Josef TRÍŠKA, *Příspěvky k středověké literární universitě III*, *AUC-HUCP* 10/1, 1969, s. 32; TÝŽ, *Starší pražská univerzitní literatura*, zvl. s. 141-146.

²⁵⁶ Michal SVATOŠ, *Hospodářské zázemí pražské univerzity v době Karla IV. (1347-1378)*, *AUC-HUCP* 18/2, 1978, 7-36.

²⁵⁷ Např. Jürgen MIETHKE, *Kirche und Universitäten. Zur wirtschaftlichen Fundierung der deutschen Hochschulen im Spätmittelalter*, in: *Litterae Medii Aevi. Festschrift für Johanne Autenrieth zu ihrem 65. Geburtstag*, hrsg. von Michael Borgolte und Herrad Spilling, Sigmaringen 1988, s. 265-276; *Finanzierung von Universität und Wissenschaft in Vergangenheit und Gegenwart*, hrsg. von Rainer Christoph SCHWINGES, Basel 2005 (Veröffentlichungen der Gesellschaft für Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte 6).

²⁵⁸ *Písňe žáků darebáků (Carmina scholarium vagorum)*, přel. Rudolf MERTLÍK, Praha 1971; *Středověké písňe cechu žákovského*, přel. Radovan KRÁTKÝ, Praha 1958.

²⁵⁹ F. SEIBT, *Von Prag bis Rostock*, s. 406.

II. Univerzitní národy v Boloni, Paříži a na dalších evropských univerzitách

Dříve, než se budeme detailně zabývat prosopografií saského univerzitního národa středověké pražské právnické univerzity, zastavme se u univerzitních národů jako takových. Především, že nám půjde pouze a jen o univerzitní národy, tedy korporace učitelů a studentů (případně pouze studentů) určitého obecného učení, kteří pocházeli z jednoho regionu či země. Tyto korporace nás budou zajímat z hlediska institucionálního a sociálního. Problematiku středověkého pojetí národa a národního vědomí ponechejme zcela stranou,²⁶⁰ pochopitelně až na ty výjimky, kdy se tato otázka bezprostředně dotýká složení či činnosti univerzitních národů. I v těchto případech však rozhodně nejde o novodobý nacionalismus, z jehož pozic jsou dodnes instituce univerzitních národů a jejich vzájemné soupeření zjednodušeně interpretovány ve starší historické literatuře a bohužel dodnes v pracích popularizačních, včetně některých učebnic.

Postihnout počátky středověkých univerzitních národů je stejně obtížné jako postihnout počátky samotných univerzit. I v otázce univerzitních národů je třeba začít u dvou hlavních středověkých univerzitních center, totiž v Paříži a Boloni. Otázka, ve kterém z těchto měst vznikla univerzita dříve, zaměstnávala historiky řadu generací. Obě univerzity se utvářely spontánně a postupně, každá na odlišných základech a v poněkud odlišném prostředí. Co bude v tomto procesu, který trval více jak sto let, označeno jako onen rozhodující *bod vzniku* univerzity, je v podstatě otázka především historikovy interpretace.

²⁶⁰ K této problematice existuje samozřejmě rozsáhlá literatura. Odkazuji na základní práci František ŠMAHEL, *Idea národa v husitských Čechách*, Praha 2000 (2. doplněné vydání), kde je uvedena i rozsáhlá další literatura, a to až do 90. let 20. století.

1. Boloňa

Současná odborná literatura se ve své velké většině dnes shoduje na tom, že k ustavení nejstarších univerzitních korporací došlo v italském prostředí.²⁶¹ V případě boloňské univerzity se často udává jako doklad její existence *authentica Habita*, udělená roku 1155 římským císařem Fridrichem I. Barbarossou,²⁶² řada starších autorů však nacházela počátky této univerzity ještě mnohem dříve.²⁶³ Problém je v tom, že pojem univerzita u všech těchto datací značně splývá s pojmem škola, což je zavádějící. Vznik univerzity, tedy již jednotné, samosprávné a na místních autoritách nezávislé korporace, je třeba datovat až do let 1170-1180,²⁶⁴ resp. 1180-1190.²⁶⁵ I slavná *Habita* totiž uděluje císařskou ochranu a jednotlivá privilegia ještě studentům jednotlivých soukromých právnických škol. Přitom je sice vyjímá z jurisdikce městské komuny, ale staví je do područí jejich učitelů a místního biskupa. O univerzitní korporaci tedy může být řeč jen stěží.

Zdá se, že domovem univerzitních národů byla také univerzita v Boloni. Časově jim zde předcházely jiné korporace, tzv. *societates*. Termín *societas* je sám o sobě pozdější, nicméně tak nazýváme společenství profesora (označován jako

²⁶¹ Srov. chronologický přehled in: *Geschichte der Universität I*, s. 70 (nicméně tamtéž, s. 26, je za nejstarší označena pařížská univerzita). Prvenství Boloni dnes již akceptovala i francouzská historiografie (např. *Encyklopedie středověku*, s. 826; *Geschichte der Universität I*, s. 58 – autorem obou textů je Jacques Verger), zároveň však po právu zdůrazňuje školskou a intelektuální tradici v Paříži a dalších francouzských městech během 11. a 12. století.

²⁶² Patrně nejdostupnější edici zprostředkovává H. KOEPLER, *Frederick Barbarossa and the Schools of Bologna. Some Remarks on the "Authentic Habita"*, *English Historical Review* 54, 1939, č. 216, s. 557-607, zde s. 606-607 (přístupné na <http://ehr.oxfordjournals.org/archive> nebo v databázi <http://www.jstor.org>). Starší literatura uvádí často rok vydání 1158. K významu privilegia srov. W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie im mittelalterlichen Bologna. Eine Untersuchung über die Stellung der Studenten und ihrer Universitas gegenüber Professoren und Stadtregierung im 13./14. Jahrhundert*, Bern-Frankfurt am Main-Las Vegas 1981 (Geist und Werk der Zeiten 58), s. 45-47; Pearl KIBRE, *Scholarly Privileges in the Middle Ages. The Rights, Privileges, and Immunities, of Scholars and Universities at Bologna, Padua, Paris, and Oxford*, London 1961, s. 10-17; Hastings RASHDALL, *The Universities of Europe in the Middle Ages*, A New Edition in three Volumes, ed. by F. M. Powicke and A. B. Emden, vol. I-III, Oxford 1936, zde vol. I, s. 143-145 a 148; *Geschichte der Universität I*, s. 83-85; Miroslav BOHÁČEK, *Založení a nejstarší organizace pražské university. Několik postřehů právního historika*, AUC-HUCP 6/1, 1965, s. 5-31, zde s. 14. Je třeba upozornit na často chybné označení tohoto privilegia. Z právního hlediska se jedná o konstituci *Habita*, která byla později jako *authentica* zařazena do justiniánských sbírek. Chybné a vlastně nesmyslné označení *Authentica habita*, jenž se občas objevuje v literatuře (včetně několika mých starších textů) svědčí o nedostatečné erudici autora.

²⁶³ Srov. W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 32-37, kde autor rozebírá datace předchozích badatelů. Zajímavé je v tomto ohledu i jeho srovnání údajů ohledně „založení boloňské univerzity“ u řady všeobecných encyklopedií z konce 70. let 20. století, které stále ještě z této starší literatury vycházely.

²⁶⁴ O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 17.

²⁶⁵ *Geschichte der Universität I*, s 59 a 70.

dominus) a jeho studentů (*socii*).²⁶⁶ Tyto korporace existovaly v Boloni již ve 12. století a právě v authenticce *Habita* byly císařem akceptovány.²⁶⁷ Podobně se během 12. století formovaly univerzitní národy, i když i ty se zpočátku takto nenazývaly. *Habita* sama obsahuje blíže nespecifikovanou zmínku o jakémsi dělení podle provincií, což samozřejmě může být náznak rodících se národů, ale jednoznačně to říci nelze. Roku 1174 je v Boloni doložena skupina anglických studentů kolem pozdějšího mučedníka Tomáše Becketa. Teprve pozdější zpráva z roku 1269 však tuto skupinu označuje jako *scolares anglicae nationis*.²⁶⁸ V pramenech se podobné skupiny scholárů zpočátku označovaly také přímo jako *universitates*. Samotný termín *natio*, označující korporaci studentů z jednoho regionu, se v pramenech boloňské univerzity objevuje bezpečně až od roku 1244, ovšem předpokládáme, že byl používán již dříve. Na sousední univerzitě v Padově, která vznikla secesí z Boloně, jsou univerzitní národy prvně doloženy ve statutech z let 1260-1262.²⁶⁹

Nejstarší univerzitní národy v Boloni vznikaly logicky mezi studenty ze vzdálenějších zemí. Ti měli největší potřebu se sdružovat a vzájemně si vypomáhat v neznámém a jazykově cizím prostředí. Německý národ byl (pomineme-li problematickou dataci první zmínky o anglickém národě, o které byla řeč výše) možná nejstarší, existoval jistě již před rokem 1200.²⁷⁰ Ještě do konce 12. století se ale utvořily také italské národy Toskánců a Lombardů, někdy kolem roku 1200 národ provensálský a roku 1217 se ustavil národ Římanů (*natio Romani*).²⁷¹ Další národy se utvářely během 13. století. Podle statut z roku 1265 jich bylo již celkem

²⁶⁶ Objevuje se též termín *commitivae*. Srov. O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 57; W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 85, 87

²⁶⁷ O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 56-57. Autorka dále upozorňuje na jiný výklad, podle něž byly *societates* korporacemi samotných studentů, které jim měly umožnit vyjednávání s profesory.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 57; S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 58, proto označuje anglický národ v Boloni za nejstarší. Srov. též W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 49.

²⁶⁹ O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 57-58.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 58, totéž tvrdí S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 58. Naopak W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 88, a po něm i J. SCHMUTZ, *Juristen für das Reich I*, s. 58 datují první zmínku podle dochovaných akt německého národa až do roku 1265. Bez hlubší znalosti upřednostňují dataci O. Weijersové a S. Schumannové, které se odvolávají na starší italskou literaturu, protože doklad uváděný W. Steffenem a J. Schmutzem se vztahuje k momentu, kdy si německý národ prosadí na úkor ostatních národů své naprosto výjimečné právo na volbu rektora ze svých řad každý pátý rok. K tomuto postavení by jen stěží mohl německý národ dospět, kdyby se utvářel teprve několik málo let před tímto datem, poté, co v Boloni již prokazatelně existovala celá řada národů jiných.

²⁷¹ S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 58. W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 49, datuje v tabulkovém chronologickém přehledu první zmínku o národech Toskánců a Lombardů (a zrovna tak Angličanů) již do roku 1174, naproti tomu *Geschichte der Universität I*, s. 59 zmiňují první doklad Lombardského národa v roce 1191.

17.²⁷² Do roku 1317, z něhož máme dochován nejúplnější text statut, přibyly další dva. Jedním z nich byl i národ český, o němž se zmíníme ještě podrobněji.²⁷³

Boloňská právnická univerzita vznikla sloučením jednotlivých zde působících korporací. Není přitom zcela jasné, zda na počátku byly těmito korporacemi zmíněné *societates* nebo již národy.²⁷⁴ Jisté ovšem je, že profesori postupně podlehl tlaku městské komuny, přijali rezidenční slib a de iure se tak stali boloňskými měšťany. Prvním z nich byl – alespoň pokud to lze doložit z pramenů – Lothar z Cremony v roce 1189.²⁷⁵ To bylo podle studentské většiny neslučitelné s příslušností k autonomní univerzitní korporaci. Od té doby byly plnoprávními členy univerzity pouze osobně a finančně nezávislí studenti a v jejich rukou byly veškeré univerzitní úřady (profesoři byli v podstatě pouze najímání touto univerzitou).²⁷⁶ I kdyby na počátku vznikla právnická univerzita ze *societates*, velice rychle jejich místo převzaly ryze studentské korporace univerzitních národů.²⁷⁷ Tyto národy tedy tvořily základní články univerzitního organismu. Lze říci, že boloňská *universitas scholarium* byla vlastně jakousi *federací* univerzitních národů.²⁷⁸ Aby se student mohl stát příslušníkem univerzitní korporace, musel být nejprve členem univerzitního národa. Pouze přes něj se mohl zapojit do autonomní univerzitní správy (logicky byli v čele veškerých univerzitních úřadů pouze studenti). Zároveň však národy představovaly i vzájemně podpůrné korporace.²⁷⁹ Podle dochovaných statut německého národa byl jeho příslušník vůči svým soukmenovcům obecně povinován bratrskou láskou, pomocí, útechou a snahou urovnávat spory, ale také zcela konkrétně se zde uváděla povinnost doprovodit kolegu na zkoušku, opatrovat ho v nemoci a případně se zúčastnit jeho pohřbu.²⁸⁰ Zároveň měly národy svoji

²⁷² H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 155-156; S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 67. Srov. Pearl KIBRE, *The Nations in the Medieval Universities*, Cambridge (Massachusetts) 1948, s. 9.

²⁷³ W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 94-97; H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 182-183. Vývoj jednotlivých národů v Boloni, jejich zanikání a štěpení během středověku načrtává P. KIBRE, *The Nations*, s. 9-11 a 48-50.

²⁷⁴ Srov. O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 17 a 58; W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 50.

²⁷⁵ W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 49, 50 (zde překlep – 1289).

²⁷⁶ Studentskou univerzitní správu popisuje podrobně W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 92-121, srov. též H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 176-203. Její nejdůležitější složky jsem stručně charakterizoval v popularizačním článku Jiří STOČES, *Když školu řídili studenti. Boloňský univerzitní model a jeho ozvěny ve střední Evropě*, *Dějiny a současnost* 25/3, 2000, s. 36-40.

²⁷⁷ W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 51

²⁷⁸ Tento termín používá především W. Steffen.

²⁷⁹ *Geschichte der Universität I*, s. 195-196.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 87.

vlastní kapli či kostel, své liturgické předměty, vlastní specifickou religiozitu, ale také slavnosti, jednotné prvky v oblečení apod.²⁸¹

Za povšimnutí stojí skutečnost, že v Boloni se po celý středověk nevytvořily žádné fakulty. Jak již bylo řečeno, zdejší soukromé školy se od počátku orientovaly především na výuku práva. Proto i nově utvořená univerzita byla univerzitou studentů práv. Tato právnická univerzita se někdy mezi lety 1230-1240 rozdělila na dvě, na univerzitu *citramontanorum* a *ultramontanorum*.²⁸² Příčinou byla patrně obava univerzitních národů pocházejících ze zaalpských zemí z početných národů italských.²⁸³ Ve stínu obou právnických univerzit vyrostlo v Boloni během 1. poloviny 13. století také několik artistických škol a roku 1260 i škola lékařská. V závěru 13. století studenti těchto škol utvořili svoji vlastní univerzitu, nicméně prosadit si uznání svého rektora a jeho jurisdikci ze strany města a obou právnických univerzit, jejichž názor na artistry a mediky byl jednoznačně přezíravý, se jim podařilo teprve roku 1316.²⁸⁴ Počet univerzitních korporací v Boloni se tak ustálil na třech. Teologické studium bylo pěstováno žebřavými řády.²⁸⁵ Podobně vznikaly „jednooborové“ univerzity na řadě obecných učeních boloňského typu.²⁸⁶

Každý z univerzitních národů v Boloni volil každý rok své vlastní představitele a ti pak tvořili poradní orgán rektora (*consilium*).²⁸⁷ Proto byli nazýváni konsiliáři.²⁸⁸ Na citramontánní univerzitě podle nejúplnějších dochovaných statut (i ty však jsou pouze fragmentem) z roku 1317 existovaly pouze tři národy, z nichž toskánský a římský národ vysílal do rektorské rady po šesti a lombardský národ sedm

²⁸¹ P. KIBRE, *The Nations*, s. 31-32, 42, zmiňuje tyto skutečnosti v souvislosti s německým národem, k němuž je nejvíce pramenů, je však více než pravděpodobné, že u ostatních národů to bylo stejné.

²⁸² *Geschichte der Universität I*, s. 59; H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 154. K určitým separatistickým snahám došlo evidentně již dříve. W. Steffen zmiňuje listinu papeže Honoria III. z roku 1217, adresovanou univerzitě scholárů z Říma, Kampanie a Toskánska. Lombardané se této univerzitní korporace vzhledem k tehdejšímu konfliktu s Toskánci neúčastnili. Prameny městské provenience jednoznačně dokládají existenci citramontánní a ultramontánní univerzity, které vůči městu postupují společně, v roce 1244. W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 56-57.

²⁸³ W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 56, uvádí v přehledu starší literatury i další možné příčiny tohoto rozdělení.

²⁸⁴ *Geschichte der Universität I*, s. 60. Univerzita mediků měla pouze čtyři národy – lombardský, toskánský, římský a společný národ ultramontánský (H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 156).

²⁸⁵ Tamtéž, s. 111. Nazývat toto učení rovněž univerzitou podle mého soudu však nelze.

²⁸⁶ Některé příklady tamtéž.

²⁸⁷ Jak připomíná P. KIBRE, *The Nations*, s. 43. Konsiláři byli sice navrhováni volbou v rámci jednotlivých národů, konečné slovo při jejich uvedení do úřadu měl ovšem rektor (s výjimkou německého národa – viz dále).

²⁸⁸ Používám tento termín, protože se mi zdá být nejvýstižnější. V české literatuře se lze setkat také s pojmy radní, studentský radní, rada apod.

konsiliářů, tedy celkem 19. Takto utvořená rada pak volila prostou většinou rektora.²⁸⁹

Na ultramontánní univerzitě byly národy rozděleny podle velikosti a vlivu na skupinu velkých a malých. Podle zmíněných statut z roku 1317 delegovaly velké národy - německý, anglický, francouzský, provensálský a španělský - do rady rektora této univerzity dva konsiliáře, malé národy - normanský, burgundský, pikardský, národ z Poitou, portugalský, polský, uherský a český - v radě zastupoval obvykle pouze jeden konsiliář, ovšem jednou za osm let (podle rotačního principu) si mohl každý malý národ zvolit a vyslat do rady konsiliáře dva. Celkem tedy měla rektorská rada ultramontánní univerzity také vždy 19 členů.²⁹⁰ Jak již bylo řečeno, konsiliáři byli zároveň svrchovaní představitelé národů a zároveň členové rady. Pouze u prestižního a v mnohém ohledu privilegovaného německého národa²⁹¹ tomu bylo jinak. Do rektorské rady sice vysílal jako ostatní velké národy dva konsiliáře, ale vrcholnými představiteli a správci národa byli jiní dva hodnostáři, označovaní jako prokurátoři (*procuratores*).²⁹²

Volba rektora na ultramontánní univerzitě se (stále vycházíme ze statut z roku 1317) řídila velice komplikovanými pravidly, která měla zajistit mocenskou rovnováhu mezi národy a zároveň co nejvíce zohlednit jejich zájmy. Základní pravidlo představoval následující osmiletý cyklus: První rok byl rektor volen z národa francouzského, španělského, provensálského či anglického, druhý rok z některého z osmi malých národů a třetí rok pouze z německého národa. Čtvrtý rok se volilo opět ze čtyř velkých národů kromě německého, ovšem nikoli z téhož, z jakého pocházel rektor v prvním roce tohoto cyklu, podobně pátý rok opět ze „zbylých“ malých národů, podobně šestý rok opět ze čtyř velkých a sedmý z malých. Osmý rok nominoval rektora opět pouze německý národ, který tam měl garantován

²⁸⁹ W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 95. Tyto velké italské národy se dále dělily do provincií, z nichž některé měly svá zvláštní privilegia (například sicilská v národě Řimanů měla nárok delegovat do rektorské rady dva konsiliáře), viz P. KIBRE, *The Nations*, s. 11-12.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 94.

²⁹¹ Podrobněji k tomuto privilegovanému postavení W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 87-91; P. KIBRE, *The Nations*, s. 29-43.

²⁹² Na rozdílnost těchto dvou úřadů upozorňuje O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 58, pozn. 21, a W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 90. Naopak J. SCHMUTZ, *Juristen für das Reich I*, s. 48 tyto dva úřady nesprávně ztotožnil. Podobně S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 67, uvádí značně nepřesně, že „jede Nation wählte aus ihren Reihen einen consiliarius; die deutsche Nation entsprechend ihrer Sonderstellung zwei procuratores.“ Podle P. KIBRE, *The Nations*, s. 43 zásadní rozdíl mezi prokurátory a konsiliáři spočíval v tom, že prokurátoři byli voleni a odpovědní pouze svému národu, výběr konsiliářů byl do značné míry ovlivňován rektorem (srov. též s. 63).

rektorský úřad minimálně jednou za pět let. Vedle tohoto základního schématu existovala pravidla pro jednotlivé univerzitní národy. Například každý 21. rok měl být rektorem příslušník českého národa.²⁹³ Žádného však bohužel jménem doloženého nemáme.²⁹⁴

Pochopitelně, že tento národ na boloňské ultramontánní univerzitě vzbuzuje naši pozornost. Prvně je doložen roku 1302.²⁹⁵ Jak bylo zmíněno, patřil k malým národům, někdy je přímo označován za nejmenší.²⁹⁶ O své samostatné postavení musel během 14. století patrně neustále bojovat, definitivně byla jeho pozice potvrzena až v další redakci statut z roku 1432.²⁹⁷ Nízký počet příslušníků českého národa ještě umocňovala skutečnost, že řada studentů z Čech a Moravy se nechala imatrikulovat do prominentního německého národa.²⁹⁸ Zajímavá je v tomto ohledu poznámka, učiněná jinou rukou než ostatní text na okraj akt německého národa v místě imatrikulace mělnického probošta Jindřicha z Gorsu (*Henricus de Gors*)²⁹⁹ z pražské diecéze: „*nota hic, quod Praga est de nostra natione, Bohemia*“.³⁰⁰ Interpretací tato glosa nabízí několik. Mohlo jít o jakési zdůvodnění či sebeutvrzení „zběhlých“ Čechů (v zemském pojetí tohoto slova),³⁰¹ eventuálně mohli mít tuto potřebu představitelé německého národa. Zrovna tak ale může jít o později dohledaný a označený argument v nějaké při mezi českým a německým národem,

²⁹³ W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 94-97; P. KIBRE, *The Nations*, s. 48. R. SCHMIDT, *Die Prager Universitäts-Nationen*, s. 50, přímo hovoří nikoli o dvou, ale o třech skupinách národů, přičemž německý národ tvořil sám jednu z těchto skupin.

²⁹⁴ Neznámý rektor ultramontánní univerzity z českého národa byl například zvolen na jaře roku 1315. Ferdinand TADRA, *Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských*, Praha 1897, s. 256.

²⁹⁵ J. SCHMUTZ, *Juristen für das Reich I*, s. 66.

²⁹⁶ W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 30, označuje český národ za vůbec nejmenší z boloňských univerzitních národů.

²⁹⁷ P. KIBRE, *The Nations*, s. 49-50; J. SCHMUTZ, *Juristen für das Reich I*, s. 66. S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 68, tvrdí, že roku 1322 byli k německému národu připojeni studenti z Čech, Moravy, Litvy a Dánska. Odkazuje přitom na edici akt německého národa. Patrně půjde o omyl, protože stejnou citací, zmiňují i P. KIBRE, *The Nations*, s. 4-5, a J. SCHMUTZ, *Juristen für das Reich I*, s. 65, ovšem až k roku 1497.

²⁹⁸ Srov. země původu u příslušníků německého národa - J. SCHMUTZ, *Juristen für das Reich I*, s. 71-77. Jistý pražský kanovník *Volquinus* byl roku 1322 dokonce prokurátorem německého národa (J. SCHMUTZ, *Juristen für das Reich II*, s. 735, č. 3335; viz též S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 68; F. TADRA, *Kulturní styky*, s. 259).

²⁹⁹ K osobě Jindřicha, pozdějšího pražského probošta a administrátora biskupství v době nepřítomnosti Jana IV. z Dražic viz J. SCHMUTZ, *Juristen für das Reich II*, s. 488, č. 1309; F. TADRA, *Kulturní styky*, s. 260 (zde možná, ale ne příliš přesvědčivá identifikace lokality Gors jako Gars v Dolním Rakousku). K vzájemnému vztahu mezi Jindřichem a Janem IV. z Dražic srov. Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Biskup Jan IV. z Dražic*, Praha 1991 (Studie a texty 6), s. 121 a 140.

³⁰⁰ F. TADRA, *Kulturní styky*, s. 260. J. SCHMUTZ, *Juristen für das Reich I*, s. 66, neuvádí v citaci poslední slovo *Bohemia*.

³⁰¹ Takto poznámku interpretuje J. Schmutz.

o vyjádření představy o nároku na Prahu ze strany obyvatel Říše, či o doklad rozjitřených národnostních poměrů v samotných Čechách.

Nejen tato zmínka, ale vůbec fenomén českého univerzitního národa v Boloni by si zasloužil důkladné studium. Pokud je mi známo, česká historiografie se tomuto tématu příliš nevěnovala.³⁰² Přitom je nanejvýš pravděpodobné, že příslušníky českého univerzitního národa v Boloni byly takové osobnosti jako Arnošt z Pardubic,³⁰³ Jan z Jenštejna, Petr Jelito, Jan z Jeřeně, Jan Náz, Jan z Jesenice aj.³⁰⁴ Navíc, jak bylo naznačeno, by takový výzkum mohl přinést nové podněty pro studium českého národního vědomí ve středověku.

2. Paříž

Výchozí situace před vznikem pařížské univerzity je v určitém ohledu podobná jako v Boloni. I zde byla řada škol s velmi vysokou úrovní, i zde docházelo k vytváření společenství učitelů a jejich žáků. Vedle škol soukromých však měly silné postavení i školy církevní, zejména katedrální škola při Notre Dame. Potřebu vytvořit společnou korporaci v Paříži pocítovali především učitelé, kteří se chtěli vymanit z vlivu místních představitelů světské a zejména církevní moci.³⁰⁵ Tato korporace mistrů různých pařížských škol vznikla někdy v letech 1170-1180 a postupně si prosazovala respekt a jednotlivá privilegia. Zmiňována je například v listině Filipa II. Augusta z roku 1200. Rozhodující pro definitivní utvoření sebevědomé korporace mistrů a jejich studentů se zdá být první dekáda 13. století, po níž následoval více jak dvacetiletý konflikt s biskupem a kapitulou, a to především

³⁰² Nemám zde na mysli biograficky či prosopograficky zaměřené soupisy českých studentů v Boloni či Padově (právnícká univerzita v Padově byla pro studenty z Čech snad ještě přitažlivější než Boloňa - viz dále). Zde udělala v poslední době velký kus práce zejména M. Bláhová, ovšem spíše pro starší, přemyslovské období - M. BLÁHOVÁ, *Studenten aus den böhmischen Ländern*. Základní práci stále zůstává F. TADRA, *Kulturní styky*, s. 254-265 (Boloňa) a 265-273 (Padova).

³⁰³ Arnošt z Pardubic bývá často německou historiografií zcela bezdůvodně započítáván do německého národa - naposledy J. SCHMUTZ, *Juristen für das Reich II*, s. 426, č. 778.

³⁰⁴ Srov. jejich biogramy in J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*. Uvádím pouze ty nejznámější, uvedené repertorium jich eviduje více, stejně tak již uvedená práce F. TADRA, *Kulturní styky*, s. 258-265. Rozsáhlou biografickou literaturu k nim nepovažuji za účelné zde vypisovat, pouze upozorňuji, že řadu těchto osob zahrnul mezi německé studenty v Boloni i J. SCHMUTZ, *Juristen für das Reich II*, ačkoli v aktech prokurátorů německého národa zapsáni nejsou. Pojem *německý* je autorem vědomě používán jako synonymum ke slovu *říšský* (tamtéž, I, s. 15).

³⁰⁵ O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 17. J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 25-36; H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 271-298.

kvůli udělování povolení k výuce³⁰⁶ a vykonávání jurisdikce nad studenty. Hlavním spojencem vznikající univerzity se vedle panovníka ukázal být především papež. Řada papežských privilegií, z nichž nejvýznamnější jsou první univerzitní statuta udělená papežským legátem Robertem de Courçon v roce 1215 a jejich potvrzení a rozšíření bulou Řehoře IX. z roku 1231, pomohla prosadit autonomní postavení pařížské *universitas magistrorum et scholarium*.³⁰⁷ Podpora papežského stolce i francouzských králů neustávala ani později.³⁰⁸ Papežská kurie navíc až do 2. poloviny 14. století udržovala výlučné postavení pařížské univerzity tím, že nepovolovala teologické fakulty na dalších univerzitách.³⁰⁹

Jestliže základním konstitutivním prvkem univerzity v Boloni byly korporace univerzitních národů, v Paříži jimi byly fakulty, tedy korporace mistrů jednoho oboru. Datovat počátek takto definovaných fakult je však velmi obtížné, protože pojem *facultas* znamená zároveň disciplínu, obor. Často nelze jednoznačně říci, v jakém z těchto významů je v prameni termín *facultas* použit. Obvykle se uvádí jako první doklad existence univerzitních fakult statuta artistické fakulty v Paříži z roku 1255, ovšem zdá se více než pravděpodobné, že k jejich ustavení došlo o hodně dříve,³¹⁰ zřejmě již v letech 1200-1220.³¹¹ V čele fakulty stál volený děkan, jehož pravomoci souvisely především s vlastní výukou.³¹²

V Paříži se již poměrně záhy utvořila jakási dvoustupňová hierarchie fakult. Početná artistická fakulta vzdělávala masy zájemců o studium často ještě dětského či adolescentním věku a v podstatě je připravovala na další studium na tzv. vyšších

³⁰⁶ Licenci k výuce uděloval kancléř, který měl za úkol na pařížské školy dohlížet. Tento úředník znalý písma byl jmenován kapitulou Notre Dame. Zdá se, že v Paříži a dalších univerzitních městech splýnula ve 13. století funkce kancléře a scholastika katedrální kapituly. Viz O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 194-198; *Geschichte der Universität I*, s. 126-127; H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 278-282. Zcela jinak byl chápán kancléř na anglických univerzitách (viz níže). Později ve střední Evropě zastávali úřad kancléře (alespoň formálně) přímo biskupové a arcibiskupové. Jejich hlavní výsadou bylo udělování licence *ubique docendi*.

³⁰⁷ J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 25-36, zde zvl. s. 31-35. Srov. též P. KIBRE, *Scholarly Privileges*, s. 85-96; J. LE GOFF, *Intelektuálové*, s. 66-69; *Encyklopedie středověku*, s. 824-825; *Geschichte der Universität I*, s. 60-62, 87-91, 93-94; H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 298-315 a 334-343.

³⁰⁸ Veškerá privilegia podrobně popisuje P. KIBRE, *Scholarly Privileges*, s. 96-267, srov. též jejich soupis na s. 351-420. Srov. též H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 342-343 a 398-432.

³⁰⁹ J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 50.

³¹⁰ O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 52-55, zvláště s. 53.

³¹¹ J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 50, srov. též H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 321-334.

³¹² J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 50, srov. též *Geschichte der Universität I*, s. 112-113. První doklady o děkanech v Paříži pocházejí až z 60. let 13. století – O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 206-207; H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 326-327.

fakultách teologie, církevního práva a medicíny (civilní právo se v Paříži nevyučovalo, respektive bylo jako „příliš světské“ z Paříže již roku 1219 vykázáno).³¹³ Studenty těchto fakult, z nichž obzvláště prestižní a náročná byla fakulta teologická, se tak stávali takřka výhradně dospělí muži, kteří již prokázali značné intelektuální schopnosti při studiu sedmera svobodných umění a získali magisterský titul.³¹⁴

Univerzitní národy byly v Paříži vytvořeny pouze na artistické fakultě. Jejich řádnými členy, kteří se mohli aktivně podílet na jejich správě, byli pouze mistři této fakulty (poměrně záhy bylo statuty upřesněno, že za členy národa se považují pouze mistři vyučující určitý počet studentů, tedy mistři-regenti). Studentům před dosažením magisterského gradu bylo členství v národě zapovězeno, jistou vazbu na národ však pochopitelně zprostředkoval jejich mistr. Toto nařízení mělo opodstatnění m.j. ve zmíněném nízkém věku studentů artistické fakulty (často méně než čtrnáct let, což byla obvyklá věková hranice pro dospělost).³¹⁵ Mistři artistické fakulty, kteří zároveň dále studovali na některé z vyšších fakult, zůstávali de facto součástí národa až do doby své doktorské promoce. Každopádně doktoři teologie, kanonického práva či medicíny se již za příslušníky univerzitních národů nepovažovali.³¹⁶ Každý národ volil na poměrně krátkou dobu jednoho měsíce svého představitele, nazývaného *procurator* (na rozdíl od německého národa v Boloni byl vždy pouze jeden). Byl jím pochopitelně vždy mistr a pokud se osvědčil, mohl být volen i několikrát po sobě. Prokurátoři národů měli v rámci celé univerzity značný

³¹³ J. LE GOFF, *Intelektuálové*, s. 71; *Encyklopedie středověku*, s. 825; *Geschichte der Universität I*, s. 112.

³¹⁴ Tato dvoustupňovitost univerzitního studia se později stala obvyklou na většině novověkých univerzit, včetně univerzit jezuitských. Starší historikové univerzitních dějin ve střední Evropě díky tomu patrně mimoděk předpokládali, že uvedená praxe byla obvyklá již na všech středověkých univerzitách včetně pražské. Mediévisté již nescíslněkrát prokázali, že jde - zejména pokud jde o studium práv - o zcela mylný předpoklad, Dodnes však tvoří výklad o *přípravné* artistické fakultě, jejíž absolvování bylo *podmínkou* pro studium na vyšších fakultách na středověké *Karlově univerzitě* trvalou součástí učebnic dějepisu na všech typech škol (viz např. jedna z nejpoužívanějších učebnic pro střední školy - *Dějiny země Koruny české*, sv. I, Praha 1992, s. 142, zde však bez anachronického názvu univerzity), teprve v poslední době jsem zaznamenal několik čestných výjimek, i když spíše se celý tento výklad vypouští, než aby byl nahrazen správným. Každopádně v historickém vědomí občanů České republiky (a nejen jich) má tento mýtus své pevné místo.

³¹⁵ S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 61. Srov. též odkazy v následující poznámce.

³¹⁶ O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 60; P. KIBRE, *The Nations*, s. 15; H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 315-316. Naproti tomu *Geschichte der Universität I*, s. 114, nepřesně tvrdí, že členy národa byli i absolventi artistické fakulty vyučující na vyšších fakultách.

vliv - volili rektora (v Paříži na pouhé tři měsíce) a po jeho boku se zapojovali do univerzitní exekutivy i soudnictví.³¹⁷

Pařížské univerzitní národy byly čtyři - *natio Gallicorum*, *Normannorum*, *Picardorum* a *Anglicorum*. Francouzský národ, jednoznačně nejpočetnější, byl ještě rozdělen na pět *provincií*, které svými názvy kopírovaly pět francouzských provincií církevních, totiž Paříž, Remeš, Sens, Tours a Bourges. Do poslední jmenované provincie patřili i mistři z jižní Francie, z Itálie, Španělska, Portugalska, případně z Řecka či Malé Asie. Každá z těchto provincií měla od roku 1335 právo delegovat volitele k rektorské volbě. Normanský národ tvořili podle názvu mistři z Normandie, respektive, podle popisu z roku 1275 z arcidiecéze Rouen a jejích podřízených biskupství. Územním jádrem pikardského univerzitního národa byl sever Francie, část Flander a Nizozemí. Konečně anglický národ zahrnoval všechny cizince z oblastí mimo Středomoří, tedy z Anglie a Skotska, částečně z Flander a Nizozemí, z celé Říše včetně českých zemí,³¹⁸ z Dánska a Skandinávie, Uher, Polska ad. Tento národ byl po národě francouzském druhý početně nejsilnější. Postupem doby klesal v tomto národě počet mistrů z Anglie, většinu národa tvořili mistři z Říše. Oficiálně se národ přejmenoval na *natio Almannorum* roku 1378, ovšem podobně byl občas v pramenech zmiňován již dříve.³¹⁹

První doklad o univerzitních národech v Paříži se nachází v bule papeže Honoria III. z roku 1222, roku 1249 jsou již zmiňovány čtyři národy, z nichž *natio*

³¹⁷ *Geschichte der Universität I*, s. 114; M. TANAKA, *La nation anglo-allemande*, s. 17; S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 54-57, kde čtenář nalezne i výklad o obecném významu tohoto pojmu v kanonickém právu a o povinnostech prokurátorů. K původnímu významu tohoto termínu a jeho používání na dalších univerzitách srov. také O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 200-203. Vývoj správy univerzitních národů v Paříži popisuje velmi zevrubně P. KIBRE, *The Nations*, s. 71-115.

³¹⁸ Soupis studentů z Čech na pařížské univerzitě podala - vedle již zmiňované klasické práce F. TADRA, *Kulturní styky - Marie ČERNÁ-ŠLAPÁKOVÁ, Studenti z českých zemí v Paříži*, s. 67-88, ovšem není zcela spolehlivý (alespoň tak soudí M. BLÁHOVÁ, *Pražské školy*, s. 36, pozn. 31).

³¹⁹ Územní vymezení národů podle S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 63-65, srov. též P. KIBRE, *The Nations*, s. 18-19; H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 318-320; W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 86; M. TANAKA, *La nation anglo-allemande*, s. 17. Dva poslední jmenované práce datují změnu názvu anglického národa na německý až do 15. století v souvislosti s koncem stoleté války. S. Schumannová však dokládá své tvrzení přímo z pramene (pozn. 61 - zde však v citaci letopočet 1388) - k tomuto problému srov. P. KIBRE, *The Nations*, s. 19-20, která mimo jiné upozorňuje na rozdělení členů národa ostrovany a kontinentálce v rotulu z roku 1349. Obecný výčet národů též in J. LE GOFF, *Intelektuálové*, s. 71; *Geschichte der Universität I*, s. 114 a 257 (tamtéž na s. 268 teze o přejmenování anglického národa nejprve na *anglogermánský* a později *germánský*; nejsem si jistý nakolik má pojem *anglogermánský* národ oporu v pramenech a nakolik se jedná o pozdější označení, které se snaží postihnout vývoj uvedeného národa).

gallicorum je výslovně uveden.³²⁰ Podoba univerzitních národů napovídá, že jen stěží mohly vyrůst spontánně a organicky. Jejich vymezení je v podstatě umělé, z čehož se všeobecně usuzuje, že šlo – alespoň zpočátku – o ryze administrativní útvary (počet čtyř národů patrně měl především symbolický charakter).³²¹ Někteří historikové ovšem tuto interpretaci nepovažují za zcela jednoznačnou.³²² Každopádně však měly pařížské národy stejně jako v Boloni korporativní charakter.³²³

Pařížský model univerzity *magistorum et scholarium* lze označit za hierarchický a centralistický. Příčiny této koncepce, zcela odlišné od Boloně, lze spatřovat jednak v silném vlivu církve (velká část předchozích škol byla církevní, kde častými učiteli byli členové zejména žebravých řádů atd.), jejíž základní strukturu univerzita do jisté míry převzala. Orientace výuky na teologii také jistě nevytvořila v univerzitním městě i mezi samotnými mistry a doktory takové konkurenční a tržní prostředí, jaké známe z Boloně. Konečně významným faktorem byla věková a sociální skladba pařížských studentů. Většina z nich byla jednak ještě velmi mladá a nevyzrálá, jednak poměrně chudá. Poměr studentů z předních šlechtických či patricijských rodů Evropy byl daleko nižší, než u studentů v Boloni. Těžko bychom tak mohli od pařížských studentů očekávat, že budou svým profesorům dostatečně silnými oponenty a protihráči.³²⁴ Zároveň je také třeba zdůraznit, že mistři svobodných umění často dále studovali a tudíž byli v jistém ohledu v podobném postavení (a také zhruba ve stejném věku) jako studenti v Boloni.³²⁵

³²⁰ S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 62; O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 59; P. KIBRE, *The Nations*, s. 17.; H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 311-315. W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 84, uvádí nepřesně první zmínku až v roce 1249.

³²¹ S odvoláním na starší literaturu (zejména na základní práci Heinrich DENIFLE, *Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400*, Berlin 1885, přetisk Graz 1956) S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 60-61 a 65, podobně W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 86. J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 49-50, označuje fakulty za nižší administrativní jednotky *studia generale* a národy pak za složky univerzity.

³²² Např. O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 59, upozorňuje na utváření skupin mistrů a scholárů v Paříži podle geografického původu již v druhé polovině 12. století. Z první zmínky o národech z roku 1222 lze podle O. Weijersové odvodit, že se ustavily v podstatě ve stejné době, jako sama univerzita.

³²³ Odkazují zejména na práci P. KIBRE, *The Nations*, s. 65-115, *passim*.

³²⁴ W. STEFFEN, *Die studentische Autonomie*, s. 88-89.

³²⁵ O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 17; J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 49; *Geschichte der Universität I*, s. 229.

3. Ostatní univerzity západní a jižní Evropy

Počet národů na ostatních evropských univerzitách se značně lišil, stejně jako jejich podoba. Na formování univerzitních národů v Praze však neměly tyto univerzity žádný, nebo jen zanedbatelný vliv (zvláště v tom případě, kdy sami kopírovaly některý z výše uvedených univerzitních modelů). Následující stručný přehled má tedy pouze podat k dokreslení dobového kontextu základní informace o univerzitních národech na dalších evropských univerzitách. Italské univerzity vesměs následovaly boloňský vzor. Nejvíce se boloňskému uspořádání blížila univerzita v Padově, která koneckonců vznikla secesí boloňských scholárů v roce 1222.³²⁶ I ona se těšila velkému zájmu zahraničních studentů, včetně českých, a i zde je nejpozději v roce 1331 doložen český univerzitní národ,³²⁷ jehož velmi pravděpodobnými příslušníky byl opět Arnošt z Pardubic, Jan z Jeřeně, Vilém z Házmburka, Kuneš z Třebovle, Jan z Jenštejna, Johánek z Pomuku, Albík z Uničova, Jan Náz, Mikuláš Zeiselmeister a další.³²⁸

Podobné množství národů měla univerzita v Sieně (založena 1245, záhy zánikla, nové založení 1357) či později ve Ferrare (založena 1391, záhy zánikla, nové založení 1430).³²⁹ Naopak na jiné italské univerzity působil patrně vliv boloňské citramontánní univerzity, takže zde – byť třeba dělení na citramontány a ultramontány zůstalo zachováno – nalezneme v rámci jedné univerzity jenom trojici či čtveřici národů. Jako příklad uveďme univerzitu v Perugii (založena 1308),

³²⁶ Nejpodrobněji P. KIBRE, *The Nations*, s. 116-123, srov. *Geschichte der Universität I*, s. 63 a 257. R. SCHMIDT, *Die Prager Universitäts-Nationen*, s. 50, chybně řadí ultramontánní univerzitu v Padově mezi ty, které měly pouze tři univerzitní národy. I výše zmíněné dělení boloňských národů má patrně doložit jeho podivnou tezi, kterou lze číst mezi řádky, totiž že původně obvyklý počet tří národů byl později částečně rozšířen na čtyři. O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 60, udává na obou padovských právnických univerzitách po čtyřech „*nations principales*“, což ovšem nevyklučuje existenci dalších menších národů. Secesí z Boloně již roku 1215 se vytvořila i univerzita v Arezzu, ovšem kolem roku 1260 zanikla. Ani její obnovení Karlem IV. v roce 1355 dlouho nevydrželo (*Geschichte der Universität I*, s. 59 a 70; Miloslava KUBOVÁ, *University založené Karlem IV. Obraz zakladatelské činnosti universitní císaře Karla IV.*, AUC-HUCP 11/1-2, 1971, s. 7-31, s. 10-11, 15-16, 18, 19 a 27). Četné boloňské secese popisuje přehledně H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 169-173 a 589.

³²⁷ Toho roku byl dokonce rektorem ultramontánní univerzity *Johannes de Bohemia*, probošt od sv. Jiljí v Praze, který provedl revizi univerzitních státut. F. TADRA, *Kulturní styky*, s. 266; srov. zmínku in: *Geschichte der Universität I*, s. 266; P. KIBRE, *The Nations*, s. 117.

³²⁸ Srov. F. TADRA, *Kulturní styky*, s. 267-273; srov. též příslušná hesla v J. TRŠKA, *Životopisný slovník*. K naprosté většině těchto osobností již existují biografické studie či monografie, které zde není třeba uvádět (nejnovější z nich byly zmíněny v kapitole I).

³²⁹ *Geschichte der Universität I*, s. 111. K znovuzaložení sienské univerzity srov. M. KUBOVÁ, *University založené Karlem IV.*, s. 12, 17, 19, 21-23 a 27.

kde ultramontánní univerzitu tvořily národy burgundský, provensálský a německý, citramontánní pak římský, toskánský, sicilský a národ z Ascony.³³⁰ Podobně v Pise (založena 1348) existoval na ultramontánní univerzitě národ francouzský, katalánský a rovněž německý.³³¹ Takto vymezené národy samozřejmě zahrnovaly studenty z rozsáhlejších území a spojovaly tak různé „národnosti“. Konečně některé menší univerzity, které měly málo zahraničních studentů (např. Fermo či Parma), se v podstatě blížily pařížskému modelu. Zvláštní typ italských univerzit představovala univerzita v Neapoli, založená Fridrichem II. Sicilským roku 1224³³² a vzápětí notně posílená secesí z Boloně, a kuriální univerzita v Římě, zřízená papežem Inocencem IV. v letech 1244-1245.³³³ Obě měly jednak „produkovat“ vzdělance pro své zřizovatele a obě byly těmito zřizovateli poměrně autoritativně spravovány.³³⁴ Nicméně i na neapolské univerzitě byly vytvořeny tři univerzitní národy – první zahrnoval scholáry z Království obojí Sicílie, druhý všechny ostatní předalpské a třetí všechny zaalpské studenty.³³⁵

Jestliže na italských univerzitách nelze hovořit o jednoznačném příklonu k boloňskému univerzitnímu modelu, platí to o Francii a pařížském vzoru dvojnásob. Univerzity v Orléans (kolem roku 1235, papežem uznána však až 1306) a Angers (kolem roku 1250, jako *studium generale* zmíněna 1337, potvrzena papežem až 1364) vznikly v městech, kde sice existovala bohatá školská tradice, ovšem zásadním impulzem k jejich utvoření byla secese z Paříže v letech 1229-1231.³³⁶ Obě se nicméně orientovaly zvláště na výuku civilního práva. Převážil zde proto boloňský model správy s velkým počtem univerzitních národů. Orleánská právnická univerzita měla vysloveně mezinárodní charakter a její studenti se dělili do deseti univerzitních

³³⁰ *Geschichte der Universität I*, s. 257; P. KIBRE, *The Nations*, s. 124. K univerzitě v Perugii srov. ještě M. KUBOVÁ, *University založené Karlem IV.*, s. 11, 17, 22-23 a 27.

³³¹ R. SCHMIDT, *Die Prager Universitäts-Nationen*, s. 50; P. KIBRE, *The Nations*, s. 125. Citramontánní univerzita byla nicméně rozdrobena na dvanáct národů.

³³² Srov. P. KIBRE, *The Nations*, s. 126-127.

³³³ Tu je třeba odlišovat od univerzity založené městem Římem, nazývané též *Sapienza*. Ta byla založena roku 1303, koncem 14. století zanikla, roku 1413 byla obnovena a roku 1500 sloučena s kuriální univerzitou. *Geschichte der Universität I*, s. 70 a 111.

³³⁴ *Geschichte der Universität I*, s. 111.

³³⁵ R. SCHMIDT, *Die Prager Universitäts-Nationen*, s. 50; P. KIBRE, *The Nations*, s. 128-129.

³³⁶ J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 43; *Dějiny UK I*, s. 30-31; *Geschichte der Universität I*, s. 57, 63, 70; Nejnovější syntézu k dějinám středověkých francouzských univerzit J. VERGER, *Les universités françaises*, se mi dosud nepodařilo získat.

národů (významné postavení měl opět národ německý),³³⁷ v Anger známe k roku 1410 šest národů.³³⁸ Navzdory značně odlišnému charakteru univerzitních korporací zůstaly vazby mezi Paříží a těmito univerzitami zejména v personální rovině zachovány.³³⁹

V Montpellier se spontánně již na počátku 13. století ustavila světově proslulá univerzita mediků, která však zůstávala silně pod vlivem profesorů (v jejím čele stál namísto rektora kancléř). Národy se doloženy nemáme. Naopak zdejší univerzita právnická (teologická fakulta byla papežem povolena až roku 1421, již předtím se zde však stejně jako v Boloni a jinde teologie vyučovala v řádových studiích) se řídila v postatě podle boloňského vzoru. Víme zde o čtyřech národech, přičemž například obyvatelé Říše se zapisovaly do burgundského.³⁴⁰ Univerzita v Avignonu byla založena roku 1303 Anjouovci. Na rozdíl od Montpellier byla jednotná, se třemi a teprve od roku 1413 se čtyřmi fakultami.³⁴¹ Ačkoli i zde převládal zájem o práva, univerzitní národy se zde nevytvořili.³⁴² Stejně tak nenalezneme národy na univerzitě v Toulouse, která byla založena z iniciativy samotného papeže po ukončení krvavé křížové výpravy proti albigenským roku 1229, a byla zamýšlena jako nástroj k definitivnímu vykořenění zdejšího katarství. Její zřízení a financování měl jako své pokání zajistit toulouský hrabě. Výuku zpočátku zajišťovali profesori z Paříže. Vnucená univerzita však byla místním obyvatelstvem bojkotována a i hrabě neplnil své závazky ohledně platů profesorů, jak se zavázal. O řádně fungující univerzitě v Toulouse můžeme hovořit až po roce 1260, poté, co bylo upuštěno od původní *misijní* vize.³⁴³ Univerzita i nadále jednoznačně kopírovala pařížský vzor s rozhodujícím postavením fakult a kolejí.

³³⁷ K univerzitním národům v Orleans podrobně P. KIBRE, *The Nations*, s. 132-147 (jejich výčet na s. 134), v Angers tamtéž, s. 148-152. České studenty na univerzitě v Orléans dokládá Marie L. ČERNÁ, *Studenti ze zemí českých na univerzitě v Orléansu a na některých jiných francouzských univerzitách*, ČCH 40, 1934, s. 347-362 a 548-564.

³³⁸ P. KIBRE, *The Nations*, s. 148-152, zde s. 150.

³³⁹ K dějinám těchto dvou univerzit srov. ještě *Geschichte der Universität I*, s. 52, 111, 114, 121, 167, 264, 267; O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 52.

³⁴⁰ André GOURON, *Montpellier – eine Universität zwischen Paris und Bologna*, in: *Die Universität in Alteuropa*, hrsg. von Alexander Patschovsky und Horst Rabe, Konstanz 1994 (Konstanzer Bibliothek 22), s. 29-41, zde s. 36-37. P. KIBRE, *The Nations*, s. 129, zmiňuje podle statut z roku 1339 pouze tři – provensálský, burgundský a katalánský. Tyto národy se pravidelně střídaly v úřadu rektora. K univerzitám v Montpellier obecně srov. ještě J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 42, 50, 73; *Geschichte der Universität I*, s. 52, 111 a 121.

³⁴¹ *Geschichte der Universitäten I*, s. 68, 70, 99 a 281-282.

³⁴² P. KIBRE, *The Nations*, s. 156.

³⁴³ J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 44; *Geschichte der Universität I*, s. 33-34, 64; J. LE GOFF, *Intelektuálové*, s. 70.

Největšímu zájmu se ovšem i zde těšila fakulta právnická a později též teologická (ta byla papežem povolena až roku 1362, předtím zde však podobně jako jinde existovaly řádové teologické školy).³⁴⁴

Pařížský univerzitní model asi nejvěrněji následovaly univerzity v Oxfordu (vznikla spontánně počátkem 13. století) a v Cambridge (vznikla secesí z Oxfordu v letech 1209-1225), ovšem i zde došlo k určitému posunu. Především zde chyběl úřad rektora, jeho obvyklé úkoly vykonával přímo kancléř, jmenovaný biskupem. Kancléře si navrhovala každý druhý rok sama univerzita, mohl jím být pouze doktor teologie či dekretů a zároveň příslušník teologické fakulty. Biskup musel pochopitelně s navrženým kandidátem souhlasit.³⁴⁵ Dále na anglických univerzitách nesmírně vzrostl význam kolejí a konečně konstatujeme marginalizaci významu univerzitních národů. V Oxfordu se na počátku vytvořily na artistické fakultě dva univerzitní národy, tzv. *Boreales* (obyvatelé severní části Anglie a Skotska) a *Australes* (pocházející z jižní části Anglie, Irska a Walesu), hranici tvořila řeka Trent. Studenti z evropské pevniny, zařazení mezi *Australes*, ovšem představovali méně jak šest procent imatrikulovaných. Již roku 1274 však byly tyto dva národy kvůli neustálým rozepřím zrušeny, resp. byla jim odebrána jejich práva.³⁴⁶ Tradice univerzitních národů byla na britských ostrovech obnovena až v 15. století na nově založených univerzitách ve Skotsku (St. Andrews 1411, Glasgow 1451, Aberdeen 1495), ovšem tam již ztrácely opodstatnění zcela, protože příslušníky všech čtyř národů byli výhradně Skotové. I zde se do univerzitních národů dělili jen studenti artistických fakult.³⁴⁷

³⁴⁴ J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 50, 86, 102-103; O. WEIJER, *Terminologie*, s. 60; P. KIBRE, *The Nations*, s. 156. Byť šlo o univerzitu pařížského typu, získali studenti práv určitý podíl na rozhodování – např. se účastnili volby rektora (tím však byl vždy jen doktor) - *Geschichte der Universität I*, s. 121. K dějinám této a dalších univerzit v jihozápadní Francii lze doporučit sborník *Les universités de Languedoc au XIIIe siècle*, Toulouse 1970 (Cahiers de Fanjeaux 5).

³⁴⁵ *Geschichte der Universität I*, s. 121 a 127, podrobněji O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 190, 192, 195-197. Pojmenování *rektor* se zejména v Cambridge objevuje hojně po celý středověk, ovšem ve zcela jiném významu.

³⁴⁶ H. RASHDALL, *The Universities III*, s. 57; P. KIBRE, *The Nations*, s. 160-166; J. LE GOFF, *Intelektuálové*, s. 72; *Geschichte der Universität I*, s. 258 (na s. 114 je geografické rozdělení národů popsáno chybně, což je patrně vina překladu či redakce – srov. správné údaje in *A History of the University I*, s. 115). O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 60, uvádí jako pravděpodobnou hranici řeku Nene; J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 69 označuje národy jako *Septentrionaux* a *Méridionaux*). K dějinám středověké univerzity v Oxfordu existuje nová syntéza *The history of the University of Oxford*, ed. by Trevor H. ASTON, Vol. I-II, Oxford 1984-1992, ovšem neměl jsem možnost do ní nahlédnout.

³⁴⁷ *Geschichte der Universität I*, s. 114 a 258; P. KIBRE, *The Nations*, s. 180-183.

Společným jmenovatelem univerzit na iberském polostrově byla jejich poměrně pevná vazba na panovníka. I univerzitní národy měly specifickou podobu. Protože zde studovalo jen mizivé procento studentů ze zahraničí, univerzitní národy většinou kopírovaly jednotlivé církevní provincie. Například v Salamance (založena 1218-1219) existovaly takto vymezené čtyři národy.³⁴⁸ Právnické univerzity ve Španělsku byly podle vzoru Boloni k vytváření národů náchylnější a také se na nich objevovali přece jen nějakí cizí studenti. Nejvíce je boloňskému uspořádání blízká právnická univerzita v Léridě (založena 1300) došlo – ovšem pouze na právnické univerzitě – k vytvoření 12 národů, z nichž šest bylo „domácích“ a šest „zahraničních“ (narbonnský, gaskoňsko-provensálský, francouzsko-burgundský, italský, německý a anglický).³⁴⁹

4. Obecná charakteristika univerzitních národů

Ještě než se pomyslně přesuneme do Prahy v druhé polovině 14. století, pokusme se na základě uvedeného přehledu různých podob univerzitních národů na univerzitách v jižní a západní Evropě obecně o určité zobecnění. Nehledě na rozličné formy, privilegia a míru vlivu na univerzitní správu můžeme konstatovat, že univerzitní národy představovaly korporace, které do značné míry tvořily sociální prostředí zejména pro studenty přicházející do univerzitního města z jiného prostředí, že jednoduše uspokojovaly potřebu někam patřit, najít „své lidi“. Koneckonců dodnes se lidé, kteří přijdou do cizího prostředí, včetně zahraničních studentů, pokoušejí v první řadě kontaktovat své krajany a vytvářejí tak různé více či méně formální skupiny. Univerzitní národy mívaly nejen vlastní pokladny, matriky a pečeti, ale i vlastní kaple, patrony, svátky, ceremonie atd.

Zároveň představují univerzitní národy nástroj, pomocí něhož bylo možné ovlivňovat podobu a rozhodování univerzity. Volení představitelů národů se

³⁴⁸ *Geschichte der Universität I*, s. 64 a 114; podrobněji P. KIBRE, *The Nations*, s. 156-157. Základní syntézu k dějinám španělských univerzit představuje C. M. AJO G. y SÁINZ DE ZÚÑIGA, *Historia de las Universidades Hispánicas. Orígenes y desarrollo desde su aparición hasta nuestros días*, I, Medioevo y nacimiento universitario, Madrid 1957. Některá charakteristická specifika španělských univerzit podává stručně též *Handbuch der Privatrechtsgeschichte I*, s. 49.

³⁴⁹ *Geschichte der Universität I*, s. 115 (kde ovšem chybně uveden národ gaskoňsko-provensálský jako dva různé národy. Srov. P. KIBRE, *The Nations*, s. 157-158, a syntézu uvedenou v předchozí poznámce.

zpravidla podíleli na volbě rektora a po celé jeho funkční období mu byli v rozhodování partnery a oponenty. To bylo zvláště důležité pro příslušníky těch národů, kteří byli v daném univerzitním městě v menšině. Instrukce národů umožňovala, že jejich hlas bude slyšet, že nebude neustále většinou opomíjen.

Vzájemný vztah univerzitních národů však byl vcelku logicky konkurenční. Pokud existoval nějaký společný zájem, národy dokázaly vzájemně spolupracovat. Vyváženost podílů jednotlivých národů na správě univerzity i na finančních příjmech mohla také zajistit poměrně poklidné soužití v rámci univerzity (proto třeba ta nesmírně komplikovaná pravidla kolem volby rektora na ultramontánní univerzitě v Boloni). Konečně mohl systém univerzitních národů vcelku dobře fungovat, pokud existovala silná centrální moc či všeobecně respektovaná autorita, ovšem to spíše jen teoreticky, neboť pokud tomu tak bylo, byla práva národů zpravidla ihned oklešťována a podíl na správě marginalizován.³⁵⁰

K vzájemným konfliktům měly univerzitní národy ovšem stejně velmi blízko. Bylo zcela přirozené a logické, že jakmile pominul nějaký společný zájem či byl poražen společný nepřítel, snažil se okamžitě silnější národ v rámci univerzity mocensky prosazovat na úkor národů ostatních. Naopak národ, který se cítil poškozován či omezován, měl potřebu hledat si spojence, nejčastěji v ostatních podobně postižených národech a případně také mimo univerzitu, zpravidla v rámci odvolacích instancí kanonického práva. Jako příklad uveďme pařížský spor z roku 1249. Tehdy francouzský univerzitní národ odmítl uznat rektora zvoleného zbývajícími třemi národy a zvolil jiného, pochopitelně ze svých řad. K uklidnění situace přispěl až zásah papežských legátů.³⁵¹ Patrně nejkritičtější spor mezi pařížskými národy vyvolalo papežské schisma roku 1378.³⁵² Právě trvalý latentní konflikt mezi univerzitními národy, ovšem již také po zkušenostech z Prahy, vedl řadu světských i církevních autorit k tomu, že od 80. let 14. století na většině nově zakládaných univerzit bylo utváření národů znemožňováno, a pokud zde již silnou

³⁵⁰ Připomínám v této souvislosti zmiňovaný neslavný konec obou oxfordských univerzitních národů.

³⁵¹ P. KIBRE, *The Nations*, s. 23-24; S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 64-65; obecně též J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 69.

³⁵² *Geschichte der Universität I*, s. 262; P. KIBRE, *The Nations*, s. 26-27. Okrajově zmiňuje spory univerzitních národů v Paříži i František ŠMAHEL, *Husitská revoluce*, I-IV, Praha 1996 (2. vydání), zde II, s. 199, a to v souvislosti s uvažovaným přesunem většiny pařížských teologů do Prahy.

tradici univerzitních národů nebylo možné zcela ignorovat, došlo alespoň k omezování jejich vlivu.³⁵³

Na univerzitní národy můžeme konečně také nahlížet jako na lakmusový papírek univerzitní autonomie. Jak již bylo před chvílí zdůrazněno, téměř na všech středověkých univerzitách s vyvinutou institucí univerzitních národů, měly tyto národy rozhodující slovo při volbě rektora a dalších univerzitních dignitářů. Tím pádem byly ovšem také hlavní překážkou pro případné ovládnutí univerzity. Univerzity, na nichž univerzitní národy nevznikly či byly zrušeny, byly vesměs ve značně podřízeném postavení vůči svému zakladateli či jiné mimouniverzitní autoritě. To je jen další důvod, proč vznikající zemské univerzity (respektive jejich zakladatelé) o instituci univerzitních národů rozhodně nestály a proč univerzitní národy nemohly přežít do dnešních dnů. Mimochodem, je otázkou, nakolik přežila do dnešních dnů i samotná univerzita, tedy právně autonomní korporace učitelů a studentů (v případě *universitatis scholarium* je odpověď jednoznačně záporná).³⁵⁴

³⁵³ Viz kapitola I/2.

³⁵⁴ Srov. Jiří STOČES, *Univerzita v uplynulém miléniu. Pesimistická skica začínajícího medievisty*, in: *Univerzita v novém miléniu*, ed. Nikolaj Demjančuk, Plzeň 2004, s. 347-358.

III. Univerzitní národy na pražském obecném učení

Vznik i dějiny pražského obecného učení jsou v historické literatuře vcelku uspokojivě zpracovány, což se dnes týká i samostatné univerzity právníků.³⁵⁵ Opakování základních údajů pokládám za zbytečné, takže se budeme věnovat výhradně problematice pražských univerzitních národů.³⁵⁶

1. Vznik univerzitních národů v Praze

Prvním dokladem o jejich existenci jsou až známá *Ordinationes Arnesti* z roku 1360,³⁵⁷ jimiž se pražský arcibiskup a kancléř univerzity Arnošt z Pardubic pokoušel kodifikovat některá základní pravidla pro správu univerzitní korporace, přičemž přímo v textu se univerzitě nařizuje sestavit si záhy statuta vlastní. Zároveň představují Arnoštova nařízení jednoznačný doklad artisticko-juristického dualismu, který je v podstatě zápasem pařížské a boloňské koncepce univerzity. Někteří historikové, zejména Peter Moraw, z úvodní deklarace o jedné univerzitě a jednom rektorovi, přímo vyvozují předchozí existenci více univerzitních korporací s vlastními rektory.³⁵⁸ Jednotná univerzita měla být udržena (či znovuobnovena?) tím, že vedle rektora měl být volen i jeho nástupce, vicerektor (označovaný přímo v prameni jako *vicarius*), a to vždy z druhé strany než rektor. Tedy byl-li rektorem artista, jeho zástupcem se měl stát právník, který v podstatě spravoval juristickou

³⁵⁵ Uvedené konstatování samozřejmě zdaleka neznamená, že všechny problémy jsou vyřešeny a všechny otázky zodpovězeny. V úvodní kapitole jsem se pokusil naznačit některé směry, kterými by se mohla historiografie středověké pražské univerzity ubírat.

³⁵⁶ Výjimku tvoří exkurz I, věnovaný problematice konzervátorů. Logická souvislost mezi touto institucí právní ochrany příslušníků univerzity a univerzitními národy v předhusitské Praze vyplývá z dalšího textu.

³⁵⁷ Originál uložen v Archivu Univerzity Karlovy (dále jen AUK) pod signaturou I/5, edice v MUPr II/1, č. 4, s. 229-231. Tato edice věrně kopíruje i písafskou chybu originálu právě v místě, kde se hovoří o univerzitních národech (viz dále). Srov. Miroslav BOHÁČEK, *O rukopisech statut pražské university*, Studie o rukopisech 3, 1964, s. 73-124, zde s. 74-76; k interpretaci tohoto pramene srov. S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 96 a pozn. 52; P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 10-16, *Dějiny UK I*, s. 59; M. BOHÁČEK, *Založení a nejstarší organizace*, s. 17; Michal SVATOŠ, *Pražská univerzita a její vzory*, AUC-HUCP 36-38/1-2, 1996-1998, s. 11-21, zde s. 15.

³⁵⁸ Zejména P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 13. Za velmi pravděpodobné to považuje i František ŠMAHEL, *Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje*, Praha 2001, s. 250.

fakultu, a naopak, pokud se rektorem stal představitel juristů, artisté podléhali vicerektorovi ze svých řad.³⁵⁹

Zmínka o národech se objevuje v souvislosti s volbou konsiliářů nebo prokurátorů, kteří jako zástupci národů mají spolurozhodovat s rektorem a vicerektorem v méně závažných věcech: „*Item, quod eligantur consilarii, sive procuratores de nationibus, qui minora facta universitatem tangenta expedire possint cum rectore.*“³⁶⁰ I v této formulaci lze vidět snahu o kompromis mezi pařížským a boloňským modelem univerzity. Jak bylo ukázáno v předchozí kapitole, představitelé národů v Paříži se nazývali *procuratores*, zatímco v čele boloňských stáli *consiliares* (s výjimkou prestižního a privilegovaného německého národa).³⁶¹ Za povšimnutí dále stojí, že představitelé národů měli spolurozhodovat o méně důležitých věcech. Těžko říci, zda z toho lze usuzovat, že význam národů zpočátku nebyl příliš vysoký, a nebo naopak se zdál Arnoštovi přílišný a měl být tímto ustanovením umenšen. Pravděpodobnější se však zdá být první z nabízených závěrů, což mimo jiné dosvědčuje i skutečnost, že se přímo v *Ordinationes* ještě volba rektora nijak na univerzitní národy nevázala a ani nebylo třeba tuto skutečnost komentovat či zdůraznit.³⁶²

Z Arnoštových nařízení ovšem nelze vyčíst, zda univerzitní národy již existovaly v Praze delší dobu, či se teprve formovaly. Zrovna tak nevíme, jaký byl

³⁵⁹ MUPr II/1, č. IV, s. 230: „*et quando rectorem artistam esse contigerit, quod ex tunc habeat vicarium juristarum, et e converso.*“ V. V. TOMEK, *Děje*, s. 19, z tohoto předpisu navíc vyvozuje, že pokud byl zvolen rektorem teolog či medik, mohl být vicerektorem kdokoliv a jemu mohla být svěřena správa buď artistů či juristů. Tato interpretace je však pouhou spekulací a vzhledem k pozdějšímu vývoji (tedy vzniku třífakultní univerzity) se zdá být velmi nepravděpodobnou. *Dějiny UK I*, s. 41, označují za *pozoruhodné*, že se v ustanovení nikde neříká, zda při volbě rektora z řad mediků nebo teologů má být vicerektorem jurista. Domnívám se, že tento případ jednoduše nebyl Arnoštem předpokládán. Jednak skutečná činnost teologické a lékařské fakulty v roce 1360 v Praze jednoznačně prokázána není, ale i když ji budeme předpokládat, jistě byly tyto fakulty početně velmi slabé a tudíž jen těžko připadalo v úvahu, že by jejich příslušníci byli zvoleni většinou hlasů za rektory, samozřejmě pokud by nebyli zároveň součástí fakulty artistické (či právnické, ale to bylo podle všech okolností jen velmi málo pravděpodobné), která by je podpořila. Navíc rektorem nemohl být řádový příslušník, což jistě řadu teologů diskvalifikovalo (minimálně všech pět, o kterých v počátcích pražského obecného učení víme – srov. *Dějiny UK I*, s. 39 a zvláště s. 135-136, a P. MORAW, *Die Universität Prag*, s. 34-37, podrobněji Jaroslav KADLEC, *Řeholní generální studia při Karlově universitě v době předhusitské*, AUC-HUCP 7/2, 1968, s. 63-108).

³⁶⁰ MUPr II/1, č. IV, s. 230-231. V originálu je chybně uvedeno „*rationibus*“ namísto „*nationibus*“ a tato písařská chyba je věrně přenesena i do edice. K dalším opisům a edicím M. BOHÁČEK, *O rukopisech statut*, s. 74-75.

³⁶¹ Na pařížský vzor u termínu *procuratores* upozorňuje též M. BOHÁČEK, *Založení a nejstarší organisace*, s. 17.

³⁶² MUPr III, č. IV, s. 230: „*Item, quod rector eligatur per universitatem, vel ejus majorem partem quicumque, dummodo secularis; de modo autem eligendi, et de electoribus deliberetur.*“ Na toto velmi obecné ustanovení upozorňuje J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 12.

tehdy jejich počet a jak se nazývaly.³⁶³ A už vůbec nelze říci, jestli se vytvářely spontánně či byly nějak ustaveny „shora“ a zda byly jednotné pro celou univerzitu, nebo se snad utvářely zvlášť na artistické fakultě (s podporou teologů a mediků) a zvlášť na juristické fakultě (přijmeme-li Morawovu interpretaci, pak můžeme hovořit o univerzitách). Historikové se ve snaze zodpovědět některé z naznačených otázek občas pouštěli do více či méně podložených spekulací, ale žádná z nich se jednoznačně nepotvrdila.³⁶⁴

Jako nepřímý doklad ještě starší existence národů bývá někdy uváděn fakt, že od roku 1358 byla vedena rektorátní univerzitní matrika. Roku 1608 byla uložena v Karolinu, jak dokládá zápis v jedné z úředních knih artistické fakulty, ovšem poté se ztratila, takže její podobu neznáme.³⁶⁵ Někteří badatelé byli však přesvědčeni, že fragment této matriky s imatrikulacemi do saského univerzitního národa z let 1373-1375 a 1382-1383 objevil na počátku 20. století v dolnosaském Lüneburgu Franz Doelle.³⁶⁶ Pokud by tomu tak skutečně bylo, bylo by možné téměř s jistotou odhadovat, že takto byla matrika vedena již od počátku, a tudíž dělení na univerzitní národy existovalo nejméně od roku 1358. Interpretací zmíněného zlomku se budeme záhy zabývat podrobněji, v této souvislosti tedy zatím pouze konstatujeme, že s uvedeným ztotožněním s celouniverzitní matrikou dnes naprostá většina badatelů nesouhlasí.

* * *

³⁶³ *Stručné dějiny University Karlovy*, red. František KAVKA, Praha 1964, s. 12-13.

³⁶⁴ Starší literaturu v otázce původu národů shrnuje M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 6-7. Určitým argumentem pro brzké ustavení univerzitních národů v Praze může být také fakt, že naprostá většina tehdy existujících univerzit institucí národů znala, zejména pak oba vzory, kterými se podle Karlovy zakládací listiny mělo pražské obecné učení řídit, tedy Paříž i Boloňa (viz kapitola III).

³⁶⁵ Upozornil na to již V. V. TOMEK, *Děje*, s. 77, viz též M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 76; Karel KUČERA - Miroslav TRUC, *Archiv University Karlovy. Průvodce po archívních fondech*, Praha 1961 (dále citován jako *AUK - průvodce*), s. 118.

³⁶⁶ Franz DOELLE, *Ein Fragment*.

Čtyři pražské univerzitní národy, tedy český, polský, bavorský a saský,³⁶⁷ jmenují až první statuta, vypracovaná a přijatá již samotnou univerzitou na konci 60. let 14. století (takřka veškerá dosavadní literatura považuje za nejpravděpodobnější dataci rok 1368). Originál těchto statut se nedochoval, známe je pouze z redakce, k níž došlo roku 1385 na tehdy již pouze třífakultní univerzitě.³⁶⁸ Jistou úpravu původních článků při této redakci sice zcela vyloučit nelze, nicméně badatelé, kteří se statuty podrobně zabývali, se vzácně shodují v tvrzení, že k podstatným změnám rozhodně nedošlo.³⁶⁹

Oproti předchozím Arnoštovým *Ordinationes* však musíme konstatovat výrazné změny, které mohly být způsobeny i skutečností, že první pražský arcibiskup, jenž řadu let strávil na právnických univerzitách v Padově a Boloni, byl již po smrti. Každopádně v otázce vedení jednotné pražské univerzity dochované články prvních statut dokládají jednoznačnou převahu artistů. O vicerektoru, který by spravoval juristy či artistry, v nich nenajdeme ani slovo, případný zástupce rektora (ve statutech označovaný jako *vicerector*) měl být volen pouze ad hoc v případě, že rektor nebyl z nějakého důvodu schopen vykonávat svůj úřad, a žádná další ustanovení se na jeho volbu nevztahovala.³⁷⁰ Pochopitelně tak byl narušen křehký kompromis mezi artistry a juristy. Právnická secese roku 1372 se v tomto světle jeví jako logická a v podstatě nevyhnutelná.

Vlastní článek o univerzitních národech stojí za přesnou citaci: „*In Universitate sint quatuor nationes, ut de facto sunt; scilicet: Bohemorum, cui nationi conjuncti sunt Moravi, Ungari, atque Slavi; alia sit natio Polonorum, alia Bavarorum, alia Saxonum; et quacunq[ue] natione, quis fuerit, ad illam inscribatur, prius tamen ad Universitatem intitulentur,*³⁷¹ *et solvat Universitati 6 grossos, et juret*³⁷² *obedire*

³⁶⁷ Německá verze syntézy *Geschichte der Universität I*, s. 115, zmiňuje v Praze „vier Nationen der Tschechen, Böhmen, Bayern und Sachsen“ (viz též rejstřík, s. 432). V původním anglickém vydání *A History of the University I*, s. 115, je ovšem vše v pořádku. Poněvadž autorem této kapitoly byl známý polský medievista Aleksander Gieysztor, lze v tomto případě označit překladatelskou či redakční nedbalost za dvojnásob nešťastnou. Patrně překlepem je i chybné uvedení letopočtu vzniku pražské univerzity v roce 1346 (*Geschichte der Universität I*, s. 111; tentokrát i v anglické verzi, rovněž s. 111).

³⁶⁸ MUPr III, s. 1-12, č. 1-15. K dataci srov. odkazy v následující poznámce.

³⁶⁹ Václav Vladivoj TOMEK, *Děje university pražské*, Díl I, Praha 1849, s. 19-29; M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 69-76; M. BOHÁČEK, *O rukopisu statut*, s. 76-78; TÝŽ, *Založení a nejstarší organizace*, s. 18; P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 17.

³⁷⁰ MUPr II/1, s. 5, čl. 6.

³⁷¹ Tato věta je zřejmě pozdějším přípisem. Přípisy originálního textu statut se podrobně zabýval M. BOHÁČEK, *O rukopisech statut*, s. 86-92, tento však nezmiňuje.

*Rectori et succesoribus ejus: post hoc det 6 halenses Bedello generali Universitatis. Si vero intitulus non habuerit annuatim consummere 12 flor., nihil dabit de intitulatione. Si vero ultra habuerit, sed tamen infra 24 flor. dabit sicut Rectori visum fuerit, plus vel minus.*³⁷³

O čtyřech národech se dále hovoří v člancích o volbě rektora³⁷⁴ a o volbě konsiliářů.³⁷⁵ Ve výše uvedené citaci patrně hned na první pohled překvapí, že český univerzitní národ je taxativně vymezen (vedle Čechů Moravané, Uhři a Slované), ale ostatní národy nikoli. To samozřejmě vzbuzuje otázku – proč? Vyloučit můžeme rovnou jakoukoliv analogii s pozdější situací v Lipsku, kde míšeňský vévoda patrně z ryze politických důvodů roku 1411 nařídil, aby všichni jeho poddaní byli součástí míšeňského národa.³⁷⁶ Karel IV. neměl kromě donací a formálního potvrzování privilegií potřebu jakkoli zasahovat do vnitřního uspořádání obecného učení, odporovalo by to navíc tehdy ještě plně respektované univerzitní autonomii. Model zemské univerzity se prvně prosadil až o zhruba padesát let později díky Kutnohorském dekretu a následným událostem. Navíc mezi poddanými českého krále a římského císaře každopádně nebyli Uhři a s největší pravděpodobností ani zmiňovaní *Slavi*.³⁷⁷

Také jen těžko můžeme předpokládat, že český národ si chtěl takto zajistit svoji výlučnost – byl v té době početně i sociálně nejslabší.³⁷⁸ Je však možné, že již

³⁷² Nadepsáno *promittat*. K pozdějšímu nahrazování slovesa *iurare* slovesem *promittere* opět M. BOHÁČEK, *O rukopisech statut*, s. 90.

³⁷³ MUPr III, s. 10, článek nemá pořadové číslo, ale podle předchozího a následujícího by měl být logicky dvanáctým, zřejmě jde o chybu tisku. Že skutečně jde o článek 12 potvrzuje edice rejstříku statut, kterou publikovala M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 70, jako dvanáctý článek ho několikrát ve svých studiích zmiňuje M. Boháček (viz dále). Zkrácená citace článku též u S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 101, pozn. 72.

³⁷⁴ MUPr III, s. 2, čl. 2.

³⁷⁵ Tamtéž, s. 10-11, čl. 13. Počítá se zde ještě se čtyřmi fakultami, což umožňuje dataci před rok 1372.

³⁷⁶ *Urkundenbuch der Universität Leipzig*, č. 4 a 5, s. 7-8.

³⁷⁷ Nelze jednoznačně říci, o jaké Slované se vlastně jednalo. *Dějiny UK I*, s. 64 je interpretují jako „Slováky, Dalmatince ad.“, ovšem zvláště ti první byli v té době podle zemského chápání národů Uhři. Podobně P. MORAW, *Die Universität Prag*, s. 51-52, tvrdí, že „*Die Böhmische Nation umfaßte Böhmen, ..., Mähren und außerhalb des Reiches die ungarischen Königtümer.*“ R. SCHMIDT, *Die Prager Universität-Nationen*, s. 52 zase rozumí zmínce o Slované tak, že se jednalo patrně o jižní Slované a celý český univerzitní národ tak pomyslně vytvářel stejně jako ostatní národy jakousi geografickou výseč směrem na jihovýchod. Každopádně statistický a prospografický výzkum příslušníků českého národa jak na artistické fakultě (H. VÁCLAVŮ, *Počet graduovaných*, s. 23-24; F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 18-20), tak na právnické univerzitě (M. SUKARIOVÁ, *Regionální a sociální stratifikace*, viz rejstřík), dokládá osoby z jihoslovanských oblastí jen zcela výjimečně.

³⁷⁸ H. VÁCLAVŮ, *Počet graduovaných*, s. 20-24.

v této době dávala příslušnost k českému národu větší šance na získání nějakého obročí či jiné formy podpory, ovšem nic takového nelze z pramenů doložit. Teoreticky lze připustit i ryze geografický výklad, podle něž bylo třeba nějak vymezit domácí národ, ostatní pak logicky nikoli, protože – přeneseno do mapy – představovala jejich území vlastně jakési výseče, ovšem do tohoto schématu se nám opět nevejdou Uhry.

Domnívám se, že důvodem přesnějšího vymezení českého univerzitního národa byla snaha aplikovat v pražských statutech pařížskou předlohu. Zatímco většina článků pražských statut přejímala zcela či z části boloňské formulace, ustanovení o národech patří s několika dalšími (zejména o volbě rektora a jeho rady) k těm, které z boloňské předlohy obsahově nijak nečerpají.³⁷⁹ Už sám počet čtyř univerzitních národů nás přitom nenechává na pochybách, že v této otázce pražští sestavovatelé univerzitních statut jednoznačně kopírovali pařížské zvyklosti. Jak již bylo řečeno, v Paříži byla „domácí“ *natio gallicorum* dále rozdělena na pět provincií, zatímco ostatní národy nikoli. Snad právě proto byl v Praze rovněž domácí národ – patrně bez nějakého hlubšího pochopení pařížské situace – podrobněji rozepsán.³⁸⁰

Dále se v textu citovaného článku pražských statut říká, že všichni příslušníci jiných národů budou zapsáni do některého z uvedených čtyř. Z toho logicky vyplývá, že statuta nepřipouštějí do budoucna ustavení národů dalších, jejich počet měl být konečný. Dokonce nelze zcela vyloučit (ovšem ani nikterak doložit, jedná se o čirou spekulaci), že se tímto ustanovením mělo zabránit nějakým aktuálním pokusům o rozšiřování počtu národů ze strany právníků, kteří již od počátku sledovali svůj boloňský univerzitní vzor. V Praze tedy došlo v otázce národů k prosazení pařížského vzoru nejen v otázce jejich počtu, ale i charakteru. Národy měly být jako správní jednotky³⁸¹ jednoznačně podřízeny vedení univerzity.

Třetí poznatek z citovaného znění statut se týká pořadí, v jakém mělo dojít k zápisu do matriky národa a do matriky univerzitní. Podle vsuvky, která byla s největší pravděpodobností učiněna až po roce 1385, byla podmínkou přijetí do

³⁷⁹ K tomuto závěru dospěl po důkladné srovnávací analýze M. BOHÁČEK, *Pražská univerzitní statuta a jejich boloňský vzor*, Studie o rukopisech 8, 1969, s. 11-64, zde s. 42 a 54-55.

³⁸⁰ Srovnání textu citovaného článku pražských statut však nijak nekopíruje text pařížského singulárního statutu. Srov. citaci, kterou uvádí P. KIBRE, *The Nations*, s. 18-19, pozn. 86 (edice *Chartularium Universitatis Parisiensis*, edd. Heinrich DENIFLE et Émile CHÂTELAIN, 4 sv., Paris 1889-1897, mi nebyla v době psaní této práce dostupná).

³⁸¹ Pražským univerzitním národům však nelze upírat korporativní charakter, jak upozorňuje F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 9.

některého z univerzitních národů řádná imatrikulace, tedy zápis do univerzitní matriky. Znamená to další upevnění podřízenosti univerzitních národů univerzitě podle pařížského vzoru. Potřebu zdůraznit tuto skutečnost mohla vyvolat jiná praxe na právnické univerzitě (viz dále).

Navazující ustanovení o poplatcích za imatrikulaci nám sice v našich úvahách o pojetí pražských univerzitních národů nepomůže, bude však zajímavé pro srovnání při analýze imatrikulačních tax (viz kapitola III/1 a IV/3).

Mimo zmíněnou definici národů přímo ve statutech máme již z doby před rokem 1368 k dispozici další dvě zmínky o některém z univerzitních národů. První z nich je nepochybná. V děkanské knize artistické fakulty, vedené od roku 1367, nalezneme hned v tomto prvním roce zápis o tom, že 25. dubna 1367 „*Petrus Swet de natione Saxonum, et Bertholdus de Lyuonia receperunt gradum baccalariatus a mag. Jenkone.*“³⁸² Patrně existoval ještě někdo jiný tohoto či podobného jména, neboť uvedení příslušnosti k národu bylo v děkanské knize zcela výjimečné. Ona druhá zmínka je nejistá. O českém národě před rokem 1367 hovoří v některých svých textech František Šmahel. Jde o výsledky jeho prosopografického výzkumu studentů, bakalářů a mistrů artistické fakulty do roku zavedení děkanské knihy roku 1367, který však sám o sobě nikde detailněji nepopsal a nepublikoval.³⁸³ Není tudíž zcela jasné, zda alespoň některé z osob, u nichž identifikoval jako zemi původu Čechy a Moravu, byly přímo v pramenech označeny za příslušníky již existujícího českého národa, nebo je termínu *natio Bohemorum* užito pouze na základě analogie se stavem, který je doložen až uvedenými statuty (snad) z roku 1368.

2. Podoba univerzitních národů po oddělení právnické univerzity

Na jaře roku 1372 došlo ke známé roztržce o dům pedela Eckarta řečeného Sapientia, která byla patrně poslední kapkou pro nespokojené juristy. Volbou

³⁸² MUPr I/1, s. 134. Zmíněný Petr Swet je 13. listopadu 1389 uváděn jako mistr medicíny – MVB V/1, č. 243, s. 148; J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 463. První rok vedení děkanské knihy je zajímavý i tím, že zapisující osobou byl ještě vicerektor M. Jindřich z Nanexen *alias dicto de Embeck* (rektorem byl v té době student práv Jindřich Etwat z Prenzlau – J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 33, kde i odkaz na prameny a další literaturu), který však byl krátce nato ustanoven prvním děkanem.

³⁸³ F. ŠMAHEL, *Počátky pražského obecného učení*, s. 273; též autor in *Dějiny UK I*, s. 104.

vlastního rektora právníků vznikla samostatná právnická univerzita, která však i nadále byla součástí pražského obecného učení.³⁸⁴ Obě univerzitní korporace se řídily podle vlastních statut a volily své rektory a další dignitáře, společně ovšem byly podřízeny univerzitnímu kancléři a požívaly ochranu konzervátorů.³⁸⁵

Při tázání se po správě právnické univerzity bohužel nemáme k dispozici základní pramen, tedy statuta. Víme přitom bezpečně, že již roku 1373, za rektorátu Jana, probošta z Gransee (*Johanes prepositus in Granzoge*) sestavila statuta právnické univerzity komise 16 konsiliářů (patrně po čtyřech z každého univerzitního národa), ovšem jejich publikaci přenechal zmíněný rektor svému nástupci.³⁸⁶ Zda k ní skutečně došlo, nevíme. O existenci statut nemáme žádné další zprávy a jejich obsah zůstává pochopitelně také neznámý. Na jednu stranu se dá předpokládat, že v mnohém kopírovala předchozí statuta ještě nerozdělené univerzity, ovšem na druhou stranu se jistě musela v některých pro právníky nepřijatelných bodech zákonitě změnit (viz kapitola III/4). Při absenci dochovaných statut tak můžeme poznatky ohledně správy juristické univerzity čerpat takřka výhradně ze zápisů v právnické matrice. Ta byla od počátku vedena podle čtyř univerzitních národů – českého, bavorského, polského a saského.³⁸⁷ Je tedy evidentní, že univerzitní národy, tedy přinejmenším jejich počet a názvy, zůstaly na juristické univerzitě zachovány a navzdory boloňské univerzitní tradici se dále nijak neštěpily.

Třífakultní univerzita se dále řídila výše popisovanými statuty z doby před rozdělením univerzity, která byla postupně korigována či doplňována o další statutární články. Základní ustanovení o univerzitních národech zůstalo pochopitelně v platnosti, dalším statutárním změnám, rostoucímu vlivu univerzitních národů jejich vzájemnému zápasu se ještě budeme věnovat.

Nyní je však třeba vyřešit poměrně zásadní otázku, na kterou dosavadní historiografie zatím nedala jednoznačnou odpověď. Byly univerzitní národy v Praze i po secesi právníků společné oběma univerzitním korporacím? V tom případě by národy logicky byly na vedení těchto univerzit značně nezávislé. Nebo byly již

³⁸⁴ Události podrobně popisuje J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 23, srov. též např. V. V. TOMEK, *Děje*, s. 55-56; *Dějiny UK I*, s. 165; P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 18; R. SCHMIDT, *Die Prager Universitäts-Nationen*, s. 55.

³⁸⁵ Otázce konzervátorů se detailně věnuje exkurz 1.

³⁸⁶ MUPr II/1, s. 25.

³⁸⁷ Otázky jejího praktického vedení budou zmíněny v kapitole IV/1.

původně společné univerzitní korporaci podřízeny a společně s ní došlo i k jejich rozdělení? Pak bychom ovšem v Praze po roce 1372 musely počítat s celkem osmi univerzitními národy.

Klíčem k vyřešení tohoto problému se zdá být především již zmiňovaný zlomek matriky se zápisy do saského univerzitního národa, který našel v lüneburské městské knihovně Franz Doelle.³⁸⁸ Fragment obsahuje imatrikulační zápisy z let 1374-1375 a 1382-1383.³⁸⁹ Seznamu jmen předchází vždy úvod s datací pomocí letopočtu a jména úřadujícího rektora. Všichni zmínění rektori mají mistrovský titul, bezpochyby jde o rektory třífakultní univerzity. Samotné inskripce prováděli pokaždé dva konsiliáři národa, přičemž se zpravidla jednalo o jednoho mistra a jednoho bakaláře (v roce 1375 dva mistry). Že jde o národ saský je jednoznačně uvedeno až při zápisech z roku 1383, ale podle uváděných míst původu předchozích imatrikulovaných je zřejmé, že i oni pocházeli z oblastí saského národa. Již sám Doelle identifikoval řadu osob (nikoli však všechny) uvedených v nalezeném zlomku jako pozdější bakaláře a mistry artistické fakulty nebo je našel mezi imatrikulovanými na juristickou univerzitu.

* * *

Nejprve se věnujme otázce datace uvedeného zlomku. Dochovaný text začíná rozsáhlým seznamem imatrikulovaných, rok imatrikulace však je třeba odvodit. Následuje kompletní seznam imatrikulací z roku 1374 „*in rectoratu magistri Johannis Wenceslai*“ a po něm z roku 1375 „*in rectoratu magistri Wicholdi*“, který však již není úplný. Další zápisy na druhém foliu (dochovaný pergamenový arch tvoří spojené dvoufolio³⁹⁰) opět začínají několika jmény, nejbližší datace je v roce 1383, „*sub rectoratu reverendi magistri Heylmanni de Wormacia*“, a soupis imatrikulovaných je druhý úplný z celého fragmentu. Následující imatrikulace byly

³⁸⁸ F. DOELLE, *Ein Fragment*. Pergamen s tímto zlomkem sloužil při svém nalezení jako obálka (s. 89: „*wo es als Umschlag dient*“) – patrně šlo o obálku jiné knihy, ale to z textu jednoznačně nevyplývá.

³⁸⁹ Sám Doelle datuje první zápis rokem 1373 nebo 1374, řada autorů (např. F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 12; H. VÁCLAVŮ, *Počet graduovaných*, s. 13; J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, passim) udávají jen letopočet 1373. Proč jsem přesvědčen o dataci prvního zápisu až do letního semestru 1374, vysvětlím vzápětí.

³⁹⁰ F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 33.

provedeny v témže roce, ovšem „*in rectoratu reverendi magistri Johannis Papendorp*“. Jejich soupis však opět končí až na ztraceném dalším foliu.

Díky Doelleho zlomku známe tedy čtyři rektory třífakultní univerzity.³⁹¹ Porovnáme-li však jména rektorů, která známe z jiných pramenů, dochází ke značným problémům.³⁹² Volba rektora na ještě nerozdělené univerzitě se dala podle boloňského vzoru jednou za rok, ale jak konstatoval již V. V. Tomek při rozboru rukopisu statut, před rokem 1385 došlo na třífakultní univerzitě ke změně a rektor se volil dvakrát do roka.³⁹³ Pomocí nalezeného zlomku je možné tuto v zásadě správnou informaci upřesnit.

Především nás zajímá, v jakém roce byli imatrikulováni ti, kteří v Doelleho fragmentu stojí na počátku, tedy před prvním známým rektorátem M. Jenka Václavova v roce 1374. Pokud v tomto roce bylo funkční období ještě celý rok, tak roku 1373 (a na začátku roku 1374, do volby nového rektora). Pokud však již byl rektor volen na každý semestr, je třeba první imatrikulace zlomku datovat do letního semestru 1374, rektorát M. Jenka by v tom případě spadl do zimního semestru 1374/1375. Pohled do soupisu známých rektorů ukazuje, že v roce 1374 je doložen ještě jeden rektor třífakultní univerzity, M. Jan Vestfálský. Tento rektor uzavíral 26. srpna 1374 za třífakultní univerzitu známé ujednání mezi oběma univerzitami a spojeným Starým a Novým Městem pražským.³⁹⁴ Z toho tedy vyplývá, že již v roce 1374 měla třífakultní univerzita rektory dva, v letním semestru M. Jana Vestfála (a on byl jistě tím, kdo stojí v nadepsání imatrikulací, kterými začíná Doellem nalezený fragment), v zimním semestru pak M. Jenka Václavova z Prahy. Toho v úřadě v dubnu 1375 vystřídal M. Vibold z Osnabrückeru.³⁹⁵

³⁹¹ F. DOELLE, *Ein Fragment*, s. 89; srov. seznam rektorů, jenž bez znalosti tohoto zlomku uvádí V. V. TOMEK, *Děje*, s. 396.

³⁹² Soupis rektorů podávají nejnověji *Dějiny UK I*, s. 290-295, bohužel s chybami a bez přesných dat, kdy je příslušný rektor v pramenech zmiňován. Jako nejspolehlivější platí stále soupis publikovaný in M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 30-38. Pouze na okraj podotýkám, že v obou uvedených rektorských řadách chybí *Johannes Blide*, mistr svobodných umění a zároveň bakalář obojího práva, který dříve studoval v Paříži i Boloni. MVB IV, č. 65, s. 41-42, viz též R. ZELENÝ – J. KADLEC, *Učitelé právnické fakulty a právnické univerzity*, s. 80. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 222; P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 14, pozn. 31.

³⁹³ V. V. TOMEK, *Děje*, s. 21-22.

³⁹⁴ Ivan HLAVÁČEK, *Jeden dokument*, s. 89-96, kde i starší literatura.

³⁹⁵ *Dějiny UK I*, s. 290 uvádějí chybně jméno „*Vigtholdus Westphalis de Praga (Witold Vestfálský z Prahy)*“. Srov. J. TRÍŠKA, s. 531, kde je ovšem třeba ztotožnit zvlášť uváděného *Wibolda Stutte de Osenbrughe* a *Vigtholda Westphalis de Osnabrugo*.

K trochu odlišnému závěru dospěl již František Šmahel, který navíc přihlédl ke zmínkám o mimořádném počtu 722 imatrikulací během rektorátu M. Jana Vestfála. Vzhledem k tomuto vysokému číslu je přesvědčen o tom, že musel být jednoroční, z čehož pak vyplývá, že první jednosemestrové rektorátní období začalo právě na podzim 1374.³⁹⁶ Tuto tezi nemohu vyvrátit, jen upozorňuji, že ji nelze považovat za prokázanou. Jednak je diskutabilní věrohodnost uvedeného počtu 722 imatrikulací, který, jak tvrdil již Tomek, všichni pozdější autoři převzali (a více či méně *zmátli*) ze zmínky M. Vavřince z Třeboně v děkanské knize z roku 1512.³⁹⁷ Vavřinec k číslu došel s největší pravděpodobností součtem jmen ve ztracené matrice třífakultní univerzity a mohl přitom udělat chybu. Pokud naopak budeme jeho údaj považovat za věrohodný, pak není důvod nevěřit zároveň jeho tvrzení, že tyto imatrikulace proběhly za jeden semestr. Rozřešení této otázky se asi jen těžko obejde bez nějakých nových dokladů.

Druhá část zlomku dosud žádné problémy nevyvolávala. Obecně se soudilo, že dva uvedené rektoráty roku 1383 dokládají již jednoznačně jednosemestrové funkční období rektorů třífakultní univerzity.³⁹⁸ Imatrikulace předcházející prvnímu rektorátu z roku 1383 pak byly logicky řazeny do roku 1382, resp. do prvních měsíců roku 1383 (volba se odehrávala zpravidla den po sv. Jiří, který se ovšem oproti dnešku slavil ve středověku v pražské diecézi 23. dubna³⁹⁹). Jak se však vyrovnat s celkem čtyřmi známými rektory v roce 1383? V tomto roce totiž vystupuje jako rektor pražské třífakultní univerzity vedle mistrů Heilmanna z Wormsu a Jana Papendorpa, uvedených ve zlomku, ještě M. Jenek Václavův z Prahy, který se v tomto úřadě již minimálně jednou osvědčil (viz imatrikulace do saského národa v roce 1374), a M. Blažej Vlk.⁴⁰⁰ Zmínka o rektoru Jenkovi je datována 8. prosince 1383, kdy došlo k inkorporaci dominikánského studia u sv. Klimenta do třífakultní

³⁹⁶ F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 33-35.

³⁹⁷ MUPr 1/2, s. 240; V. V. TOMEK, *O počtu studentů v učení Pražském ve 14. století*, ČČM 20, 1846, s. 212-230, zde s. 214-215 a 225-227.

³⁹⁸ F. DOELLE, *Ein Fragment*, s. 90; M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 10; F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 33; P. MORAW, *Die Universität Prag*, s. 48, aj.

³⁹⁹ Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, s. 892.

⁴⁰⁰ M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 31. Autorka sama v úvodu své rektorské řady konstatovala, že v ní dochází k značným problémům (například ve zmiňovaném roce 1383 uvádí hned čtyři rektory), ovšem rozhodnutí toho, která jména jsou správná, ponechala na dalším bádání. Na problém přitom znovu upozornil F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 34 (čtyři rektory však udává k roku 1384, což je patrně překlep, má být 1383).

univerzity.⁴⁰¹ To znamená, že musel z neznámého důvodu nahradit M. Jana Papendorpa, u něhož jsme dosud předpokládali říjnovou volbu kolem svátku sv. Havla. Tímto důvodem však rozhodně nebyla Papendorpova smrt, protože se s ním dál v univerzitních pramenech setkáváme.⁴⁰² Kdy přesně se v rektorské funkci objevil (a zda vůbec) M. Blažej, není známo.⁴⁰³

Domnívám se, že v roce 1383 opravdu existovala čtyři rektorská období. Pražská třífakultní univerzita s největší pravděpodobností vyzkoušela pařížský model tříměsíčních rektorátů. Není překvapením, že se tak stalo právě na počátku osmdesátých let, kdy vzhledem k rozkolu na pařížské univerzitě v důsledku papežského schizmatu došlo k rozsáhlé migraci učitelů i studentů a Praha pro ně představovala (alespoň zpočátku) jeden z hlavních cílů. Celá tato problematika bude podrobněji pojednána v souvislosti s prvním velkým konfliktem mezi univerzitními národy na třífakultní univerzitě.

Tezi o čtyřech rektorátních obdobích v roce 1383 (nelze vyloučit, že tomu tak bylo i v předchozích letech či na počátku roku 1384) opírám především o následující zjištění. Jeden z posledních zapsaných studentů do saského národa na uvedeném zlomku byl jistý *Petrus Kolberch*. Týž muž získal ještě téhož roku 1383 bakalářský titul. To by samo o sobě ještě nebylo tak zvláštní - těch, kteří se vzdělávali jinde a na univerzitu si došli pouze vykonat zkoušku a převzít diplom, bychom našli více.⁴⁰⁴ Srovnáme-li ovšem přesnější data, ukazuje se, že poslední ve zlomku uvedený rektor Jan Papendorp dost dobře nemohl být zvolen na sv. Havla. Petr Kolberg by totiž v tom případě nejprve složil svoji bakalářskou zkoušku, k níž byl zapsán před sv. Michalem, tedy před 29. zářím,⁴⁰⁵ a teprve po 16. říjnu byl zapsán do zlomku matriky rektorem Papendorpem. Jeho rektorát tedy musel být o něco dříve, přičemž, jak již bylo řečeno, posledním rektorem toho roku byl Jenek Václavův z Prahy. Právě on byl patrně uveden v úřad na sv. Havla. První imatrikulace druhé části zlomku tak mohou pocházet rovněž z roku 1383, z rektorátu Blažeje Vlka. Zrovna tak ale mohl

⁴⁰¹ MUPr III, s. 68, srov. J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 26.

⁴⁰² Srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 288, kde ovšem chybí údaj o tomto jeho rektorátu.

⁴⁰³ Pomineme-li značně problematické interpretační údaje v závorkách, které udává M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 31, snad pod vlivem staršího Putzlacherova soupisu.

⁴⁰⁴ Srov. F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 21, zvl. pozn. 25; J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 96 a příslušné poznámky.

⁴⁰⁵ MUPr I/1, s. 216. Roku 1384 (resp. do jara 1385) se *Petr. Koldemautze de Kolberch* imatrikuloval do saského národa a na právnické univerzitě (MUPr II/1, s. 134). S největší pravděpodobností jde o tutéž osobu.

být Blažejův rektorát časově vložen mezi Papendorpův a Jenkův a jména uvedená před datační formulí se jménem mistra Heilmanna by pak skutečně patřila do samotného závěru roku 1382.

* * *

Dalším problémem, se kterým se musíme vyrovnat, je identifikace celku, z něž zlomek pochází. Přehledněme nejprve závěry, ke kterým dospěla dosavadní historiografie. Doelle sám byl přesvědčen, že našel zlomek matriky třífakultní univerzity, která dokládá, že řada studentů později studovala i práva.⁴⁰⁶ Miroslav Boháček navíc prohlásil tuto údajnou třífakultní matriku se ztracenou matrikou celouniverzitní, vedenou od roku 1358, v níž po odtržení právníků třífakultní univerzita plynule pokračovala.⁴⁰⁷ Tento pohled převzala i Hana Václavů.⁴⁰⁸ Jiná skupina historiků, poučená o existenci a podobě matrik národů na jiných evropských univerzitách,⁴⁰⁹ označila fragment za část samostatné matriky saského národa. Hlavním argumentem přitom zůstává, že zapisovateli, tedy těmi, kdo byli vedením matriky pověřeni, byli konsiliáři. Zdá se, že existovala i matrika českého národa⁴¹⁰ a logicky můžeme předpokládat i matriky ostatních národů.⁴¹¹ Tento výklad, reprezentovaný jmény jako Marie Haasová-Jelínková, František Kavka⁴¹² a František Šmahel,⁴¹³ je dnes obecně akceptován, a to i v německé historiografii.⁴¹⁴

⁴⁰⁶ F. DOELLE, *Ein Fragment*, s. 89-90.

⁴⁰⁷ M. BOHÁČEK, *Založení a nejstarší organizace*, s. 17.

⁴⁰⁸ H. VÁCLAVŮ, *Počet graduovaných*, s. 13. Ve svých starších textech tento výklad akceptoval i Michal Svatoš, viz např. M. SVATOŠ, *Hospodářské zázemí*, s. 11. Srov. též ne zcela přesnou formulaci in: *Dějiny UK I*, s. 15.

⁴⁰⁹ K typologii matrik srov. Jacques PAQUET, *Les matricules universitaires*, Turnhout 1992 (Typologie des sources du Moyen Age occidental 65).

⁴¹⁰ Zmiňoval se o ní F. M. Bartoš v jednom z novinových článků, měla být věnována Karlu IV. jinak neznámým mistrem Klimentem z Hradce a ztratila se údajně po roce 1622. Na článek upozorňuje M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 83.

⁴¹¹ *Archiv UK – průvodce*, s. 118-119. Jako nesporný fakt popisuje matriky všech čtyř univerzitních národů, vedené od konce 60. let 14. století František Kavka in: *Stručné dějiny University Karlovy*, s. 14. V téže publikaci se také dočteme o zápisu na artistickou fakultu „v podobě imatrikulace do matriky některého národa.“ (s. 22), což je ovšem spekulace, kterou rozhodně nelze bez výhrad akceptovat.

⁴¹² Viz dvě předchozí poznámky.

⁴¹³ F. ŠMAHEL, *Pražské univerzitní studentstvo*, s. 8-9 a 12; TÝŽ, *Le mouvement des étudiants à Prague dans les années 1408-1412*, *Historica* 14, 1967, s. 33-75, zde s. 36, pozn. 5.

⁴¹⁴ P. MORAW, *Die Universität Prag*, s. 53. S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 68, pozn. 60 pouze nastínila obě stanoviska, ale rozpor neřešila, podobně R. Ch. Schwinges v syntéze *Geschichte der Universität I*, s. 166, hovoří o zlomku v souvislosti s maticami národů, ale v pozn. 15 poněkud zmateně doplňuje, že se fragment pravděpodobně týká pouze saského národa v Praze (možná se tak

Doellův zlomek opravdu nemůže být část ztracené matriky třífakultní univerzity. Jednak by bylo značně neobvyklé a nelogické, aby univerzitní, resp. rektorskou matriku vedli konsiliáři národů. Takovou univerzitní matriku neznáme z žádné jiné středověké univerzity. Také skutečnost, že zlomek obsahuje pouze imatrikulace do saského národa, které na sebe plynule navazují, je jasným argumentem proti uvedené hypotéze. Vždyť kde by potom byli imatrikulováni příslušníci ostatních národů? Uvedená zmínka o matrice českého univerzitního národa, ačkoli by si zasloužila důkladné prověření, potvrzuje existenci matrik národů v Praze. Podobně je dochována také pečet' českého univerzitního národa a o existenci pečeti ostatních tří národů víme bezpečně z jedné koroborace.⁴¹⁵ Konečně je zde ještě jeden poměrně pádný argument. Jak již bylo zmíněno, podle statut z konce 60. let 14. století se mělo za imatrikulaci do univerzitní matriky zaplatit 6 grošů.⁴¹⁶ Tato taxa se sice mohla měnit, nicméně jen těžko směrem dolů (viz vývoj imatrikulační taxy na právnické univerzitě, kapitola IV/3). V Doelleho zlomku se výše imatrikulační taxy objevuje až u osob zapsaných v letech 1382 a 1383. Jejich obvyklá výše činí 2 groše, někteří zaplatili jen 1 groš, jiní slíbili zaplatit a část je označena jako *pauperes*. Z toho je jasné, že 6 grošů nikdo po nikom nežádal.

* * *

Jestliže tedy víme, že Doelleho fragment pocházel z matriky saského univerzitního národa, musíme se ptát, zda se do něj zapisovali i právníci. Tuto tezi prosazuje především Michal Svatoš, podle nějž „byly instituce národů alespoň v této fázi společné oběma pražským univerzitám, protože matrika [saského univerzitního národa] zachycuje právníky stejně jako studenty svobodných umění.“⁴¹⁷ Podobně se

snažil uvést na pravou míru citovaný název Doelleho textu: *Ein Fragment der verlorengegangenen Prager Universitätsmatrikel...*

⁴¹⁵ *Památky Univerzity Karlovy*, ed. Josef PETRÁŇ, Praha 1999, s. 143-144, kde i fotografie pečeti českého národa. Srov. též Michal SVATOŠ, *Diplomatický rozbor listin k dějinám pražské univerzity. Studie k univerzitnímu diplomatáři II*, AUC-HUCP 29/2, 1989, s. 71-95, zde s. 84-85. Pečetěmi saského, bavorského a polského národa byla potvrzena stížnost těchto národů z 6. února 1409, dochovaná dnes již jen v opisu (M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 48, č. 52 a s. 54).

⁴¹⁶ MUPr III, s. 10.

⁴¹⁷ M. SVATOŠ, *Pražská univerzitní autonomie*, s. 65 (zde ovšem chybné časové zařazení zlomku do „přelomu šedesátých a sedmdesátých let 14. století“); TÝŽ, *Pražská univerzita a její vzory*, s. 18; *Dějiny UK I*, s. 63-64.

vyjádřil i Jiří Kejř.⁴¹⁸ Opačný názor, ovšem nikoli v souvislosti s Doelleho zlomkem, vyslovil Peter Moraw. Tvrdí, že po oddělení juristů existovaly v Praze dvě *kvarteta* univerzitních národů.⁴¹⁹ Určité náznaky ve formulacích, které je možné chápat jako rozlišování národů u jednotlivých univerzit, lze najít v různých souvislostech i v novější české historiografii,⁴²⁰ ovšem jasnou výpověď o celkem osmi samostatných národech dvou pražských univerzit zde nenalezneme.

Jednoznačně se tentokrát přikláním k Morawově verzi. Společné instituce národů pro příslušníky obou pražských univerzitních korporací ze zlomku matriky saského univerzitního národa rozhodně nevyplývají, byť mnohá jména opravdu lze najít v obou matrikách.⁴²¹ V datacích zápisů matričního zlomku se uvádějí vždy rektori třífakultní univerzity, při této univerzitě byla matrika evidentně vedena. Jen stěží si lze představit, zvláště pouhé dva roky po právnické secesi, že se studenti práv chodili hromadně zapisovat do univerzitního národa, který je podřízen vedení „konkurenční“ univerzitní korporace. Podobně je značně nepravděpodobné, aby právníci, jejichž rektorem byl vždy student, maximálně bakalář, plně akceptovali skutečnost, že konsiliáry národa jsou pouze mistři a bakaláři artistické fakulty. Uvedené skutečnosti činí představu o společných národech obou univerzit značně nepravděpodobnou, ovšem ještě ji jednoznačně nevyvrací. Oponent může namítat, že uvedení rektora třífakultní univerzity mohlo mít pouze „datační“ funkci a toto datování se řídilo většinovou univerzitou. Stejně tak lze čistě teoreticky připustit, že v i otázce volby konsiliáře byli právníci jednoduše přehlasováni, navíc doklady o tom máme pouze z několika let.

⁴¹⁸ J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 10.

⁴¹⁹ P. MORAW, *Die Universität Prag*, s. 51: „Wesentlicher als die Nationen war allein jener grundlegende Dualismus zwischen Artisten-Theologen-Medizinern einerseits und Juristen andererseits, von dem schon öfter Rede war. Nationen gab es zwar beiderseits dieser Scheidelinie in der gleichen Form, jeweils jedoch in zwei Quartetten voneinander getrennt.“

⁴²⁰ Např. F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 24: „teritoriální vymezení národů bylo u obou pražských universit v podstatě stejné“ či „lze konstatovat totožnost teritoriálního rozdělení národů na obou univerzitách“; srov. též pozn. 40 tamtéž.

⁴²¹ Jak propočítal již F. Šmahel, z celkem 230 zapsaných studentů v Doelleho zlomku se nechalo do právnické matriky imatrikulovat 38 z nich (16,52 %), z toho ovšem pouze 7 ve stejné době nebo dříve, ostatní později (15 bez jakéhokoli univerzitního gradu, 12 bakalářů artistické fakulty a 4 mistři). F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 12. Šmahel však zřejmě počítal pouze ty osoby, které s právníky ztotožnil sám F. Doelle, což nejsou všichni, viz např. *Nicolaus Klitzeke, Johannes de Angern, Henricus Woghe de Sundis* či pozdější rektori právníků *Johannes Segefrid [Zegheuryd; de Sundis]* a *Bernardus [Bulow] de Glyn* (MUPr II/1, s. 125, 146, 122, 4, 17, 45, 79, 105, 136, 146, 21, 51, 82, 114, 138, 155; F. DOELLE, *Ein Fragment*, s. 91, 95, 99) a také *Henricus Rugheman*, zmíněný v pozn. 423.

Jednoznačné argumenty pro odmítnutí představy společných národů však nabízí rozbor samotného zlomku. Pokud by sporná teze platila, museli by být všichni imatrikulováni, uvedení v právnické matrice již jako *Saxones*, nejprve řádně zapsáni v matrice (společného) saského národa.⁴²² Mezi imatrikulovanými v Doelleho zlomku ovšem nalezneme minimálně tři osoby, které se imatrikulovaly nejprve na právnickou univerzitu (do saského národa) a do matriky saského národa (třífakultní univerzity) se nechaly zapsat až o rok či dva později.⁴²³ Rovněž počty imatrikulovaných ve zlomku příliš nenasvědčují tomu, že by všichni právníci zapsaní do juristické matriky jako *Saxones* byli zároveň pravidelně součástí zápisu do matriky saského národa. Jestliže ze zlomku vyplývá, že pouze necelá pětina v něm imatrikulovaných osob se dříve či později zapsala do právnické matriky, pak by mělo platit (i když jen velmi zhruba, protože uvedený poměr je stanoven na základě velmi malého vzorku imatrikulací, zachycených ve zlomku), že právníků bylo asi pětkrát méně. V roce 1383, který je ve zlomku matriky saského národa zachován v úplnosti a nemáme pochyby o jeho dataci, nalezneme celkem v obou semestrech 96 imatrikulovaných. V matrice právnické univerzity je v tomto roce zapsáno 45 *Saxones*, následující rok 1384 však již 70, 1385 dokonce 91 a následující dva roky opět 46 (viz kapitola IV/2). Zlomek nalezený F. Doellem byl tedy součástí matriky saského univerzitního národa pouze pražské třífakultní univerzity.

I bez ohledu na tento fragment matriky saského národa lze uvést ještě další doklady toho, že univerzitní národy v Praze nebyly společné oběma univerzitním korporacím. Za prvé lze v univerzitních matrikách najít několik osob, které se na

⁴²² Už to je premisa, kterou lze zpochybnit. Podle zmiňovaného přípisu ve statutech třífakultní univerzity se měl přichozí student nejprve zapsat do univerzitní korporace a teprve potom se přihlásit k univerzitnímu národu (MUPr III, s. 10). Na právnické univerzitě to ovšem nemuselo platit, zdejší statuta neznáme.

⁴²³ Konkrétně *Henricus de Brandenborch*, imatrikulovaný na právnickou univerzitu roku 1372 a do saského národa 1374 (MUPr II/1, s. 119; F. DOELLE, *Ein Fragment*, s. 92, zde datováno 1373?), *Johannes de Smaan*, imatrikulovaný na právech roku 1373 a do saského národa teprve roku 1375 (MUPr II/1, s. 120; F. DOELLE, *Ein Fragment*, s. 97) a *Henricus Rugheman de Stendal*, imatrikulovaný na právnickou univerzitu roku 1382 (roku 1387 zde dosáhl titulu bakaláře dekretů) a do saského národa 1383 (roku 1385 se stal bakalářem a 1389 mistrem artistické fakulty; MUPr II/1, s. 13 a 131, F. DOELLE, *Ein Fragment*, s. 98). Dále připadá v úvahu ještě *Gotfridus de Meyenborch*, imatrikulovaný na právech také 1373 a do saského národa 1374 (MUPr II/1, s. 120; F. DOELLE, *Ein Fragment*, s. 95) - zde však je teoreticky možné, že k imatrikulaci na práva došlo přece jen později, než k zápisu do matriky saského národa, pokud přijmeme dataci prvního dochovaného soupisu imatrikulací v Doelleho zlomku podle F. Šmahela (srov. pozn. 396) a uvědomíme si, že imatrikulace na právnické univerzitě uvozené datem 1373 se odehrávaly v rámci funkčního období jednoho rektora až do dubna 1374. Ještě by bylo možné zmínit Martina z Friska a Mikuláše ze Švédska (MUPr II/1, s. 120, 121 nebo 124; F. DOELLE, *Ein Fragment*, s. 97, 101), u nich je ovšem identifikace značně problematická.

třífakultní univerzitě náležely do jiného univerzitního národa než na právnické. První z nich byl mistr Albert Varentrappe z Münsteru, imatrikulovaný roku 1402 na právnické univerzitě do saského národa, ovšem na třífakultní univerzitě působil v národě bavorském.⁴²⁴ Podobně byl do saského národa na právech imatrikulován již roku 1381 *Henricus de Greuenstein*, který pak několikrát vystupuje v děkanské knize artistické fakulty jako examinátor za bavorský národ.⁴²⁵ Stejně tak byl v bavorském národě na třífakultní univerzitě i *Conradus Rekelowen de Gheysmaria*, ale na právech se zapsal mezi Sasy.⁴²⁶ Skutečnost, že tato příslušnost ke dvěma odlišným národům je doložena minimálně třikrát,⁴²⁷ vylučuje, že by šlo o pouhou chybu při zapisování do matrik.

Za druhé připomeňme zmiňovanou pečeť českého univerzitního národa, v jejímž opisu čteme SIGILLUM MAGISTRORUM ET SCHOLARIUM BOEMICAE NACIONIS. Pečetidlo vzniklo patrně v druhé polovině 14. století, ovšem první jeho otisk známe až z roku 1438.⁴²⁸ Ono výslovné uvedení mistrů a scholárů opět jednoznačně indikuje třífakultní univerzitu. Pokud by měl být tento český národ společný pro obě univerzity, předpokládalo by to opět, že studenti a doktoři práv byli v rámci tohoto národa ve zcela podřízeném postavení, což je značně nepravděpodobné.

Model samostatných univerzit se „svými“ národy, který se ve světle uvedených argumentů jeví jako jediný možný, navíc vcelku logicky navazuje na předchozí vývoj. Mám zde na mysli již zmíněný pařížský vzor univerzitních národů, který byl v Praze přijat ještě před rozdělením obecného učení, a z něj vyplývající a již několikrát připomenuté podřízení národů univerzitě. Tato subordinace byla na třífakultní univerzitě po secesi právníků ještě posílena. Poznatek o celkem osmi

⁴²⁴ MUPr II/1, s. 153; MUPr I/1, s. 372, 393 (příslušnost k bavorskému národu vyplývá i z rozboru ostatních examinátorských komisí v letech 1404-1408); J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 20. Jako příklad příslušnosti k odlišným univerzitním národům na pražských univerzitách tuto skutečnost uvádí již F. ŠMAHEL, *Pražské univerzitní studentstvo*, s. 24, pozn. 40.

⁴²⁵ MUPr II/1, s. 129; MUPr I/1, s. 224 a 257; J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 154.

⁴²⁶ MUPr II/1, s. 134; MUPr I/1, s. 252; J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 73 a 80, rozlišuje dvě osoby, ale evidentně jde o téhož člověka.

⁴²⁷ Dalším mistrem, který byl na třífakultní univerzitě příslušníkem bavorského národa a na právnické saského byl možná Konrád Driburg z Brakel. Zde však zatím není vyřešena otázka, zda je totožný s Konrádem z Brakel. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 70 a 71-72 uvádí osoby dvě (přičemž Konrád z Brakel se měl stát pražským měšťanem a mít manželku), naopak R. GRAMSCH, *Erfurter Juristen*, Personenkatalog, CD ROM, č. 135, hovoří o jediné (u obou uvedených autorů i odkazy na prameny).

⁴²⁸ M. SVATOŠ, *Diplomatický rozbor*, s. 85.

univerzitních národech v předhusitské Praze nám navíc pomůže k pochopení některých událostí v dalším vývoji obou pražských univerzit. Zároveň však je třeba mít na paměti, že národy obou univerzit – ostatně stejně jako univerzity samotné – se personálně značně prolínaly. Necelá čtvrtina imatrikovaných juristů již měla bakalářský či mistrovský gradus z artistické fakulty, někteří z nich na této fakultě i nadále studovali či dokonce přednášeli.⁴²⁹

3. Národy na třífakultní univerzitě a jejich vzájemné spory

Vývoj univerzitních národů pražské třífakultní univerzity byl poměrně bouřlivý. Prameny nám navíc umožňují tento proces docela dobře sledovat, zvláště na artistické fakultě. Již od sedmdesátých let univerzitní národy posilují svůj vliv na jejím rozhodování a začíná se projevovat zatím vcelku „zdravá“ vzájemná konkurence. Velice dobře nám tento proces dokumentuje například utváření komise examinátorů pro bakalářské zkoušky na artistické fakultě. Zpočátku byli tito examinátoři dva, od února roku 1371 (tedy zimního semestru 1370-1371) tři⁴³⁰ a 21. dubna 1378 bylo usneseno, aby napříště byli examinátoři čtyři, každý z jednoho národa.⁴³¹ Potřeba rozšíření počtu examinátorů byla jistě vyvolána především narůstajícím množstvím studentů přistupujících ke zkoušce, nicméně se zde již také projevuje určitá rivalita univerzitních národů, které si hlídají své pozice a požadují paritní podíl na univerzitní správě i příjmech (funkce examinátora byla honorována a tudíž o ni byl zájem).⁴³² I do zkušební komise k mistrovské zkoušce se volil z každého národa jeden mistr.⁴³³

Postupný růst významu a vlivu národů se projevoval i u dalších úřadů artistické fakulty, i když ne tak zřetelně. Již koncem roku 1370 byla zřízena komise tzv. dispensátorů. Ti měli spolu s děkanem povolovat soukromé lekce a ověřovat

⁴²⁹ F. ŠMAHEL, *Pražské univerzitní studentstvo*, s. 13 či 31; J. BOROVIČKOVÁ – J. STOČES, *Nové metody – prosopografie*, s. 52; J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 91-93.

⁴³⁰ MUPr I/1, s. 146.

⁴³¹ MUPr I/1, s. 42, sekunda rubrica, čl. 1. Viz též *Dějiny UK I*, s. 108. První čtyřčlenná komise examinátorů je doložena již v postním termínu bakalářských zkoušek, tedy v březnu 1378 (MUPr I/1, s. 181). Uvedené usnesení tedy dodatečně kodifikovalo zavedení čtvrtého examinátora a princip paritního zastoupení národů.

⁴³² Nároky na kandidáty examinátorského úřadu se také neustále zvyšovaly – viz *Dějiny UK I*, s. 108.

⁴³³ Tamtéž.

listiny vydávané fakultou. Do této čtyřčlenné komise od počátku volil každý národ jednoho svého zástupce, který měl z jeho pověření dohlížet na vedlejší příjmy kolegů z ostatních národů a kontrolovat určitou sféru činnosti děkana. Tento dohled byl posílen roku 1387. Od letního semestru tohoto roku musel každý děkan při svém nástupu přísahat, že nepřivěsí fakultní pečeť k žádnému listu či listině bez výslovného souhlasu všech čtyř dispensátorů.⁴³⁴

Dalšími volenými úřady na artistické fakultě byli dva výběřčí poplatků a zároveň správci fakultního jmění, nazývaní *collectores* či *receptores pecuniae facultatis*. Ačkoli je tento úřad prvně zmíněn již v únoru 1367, pravidelně byli jeho držitelé zapisováni do děkanské knihy až od letního semestru 1390.⁴³⁵ Vedle těchto úředníků však byla patrně rovněž od nejstarších dob pravidelně volena ještě jedna dvojice, tzv. *assesores ad audiendum computum* (revizoři závěrečného vyúčtování). Kolektoři a asesoři tak vytvořili dohromady vždy čtveřici. Zatímco ještě počátkem devadesátých let se občas stalo, že některý univerzitní národ byl v této čtveřici zastoupen dvakrát a jiný nikoli, od letního semestru 1395 až do roku 1409 jsou do těchto dvou komisí pravidelně voleni vždy čtyři mistři ze čtyř národů, aniž by to *liber decanorum* na rozdíl od examinátorů či dispensátorů nějak zmiňovala.⁴³⁶ I tyto úřady, při jejichž obsazování se zpočátku s největší pravděpodobností ohled na příslušnost k univerzitním národům nebral, dokládají tedy od druhé poloviny devadesátých let naprosté ovládnutí univerzitní správy vzájemně soupeřícími národy. Zavedení paritního zastoupení národů při volbě těchto funkcionářů je ovšem zcela logické. Šlo totiž o správu a kontrolu fakultních financí.

Zásadní role univerzitních národů se odrážela pochopitelně při volbě rektora třífakultní univerzity. V den volby každý z národů zvolil nejprve svého volitele. Ten volbu od svého národa musel přijmout. Čtyři zástupci národů zvolili jiných sedm volitelů, a ti dalších pět. Teprve tato pětice zvolila rektora. Každé kolo této volby mohlo trvat nejdéle hodinu, jinak volitelé museli zaplatit nemalé pokuty.⁴³⁷ Naopak

⁴³⁴ Tamtéž.

⁴³⁵ Tamtéž, s. 107. Ke všem uvedeným úřadům na artistické fakultě stručně též *Archiv UK – průvodce*, s. 58, a M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 28.

⁴³⁶ Výslovně je příslušnost k národům u asesorů uvedena pouze v dubnu 1407, ovšem chybí zmínka o kolektorech – MUPr I/1, s. 393. Na volbu kolektorů a asesorů podle univerzitních národů upozornil již F. ŠMAHEL, *Pražské univerzitní studentstvo*, s. 9, pozn. 26.

⁴³⁷ Volbu rektora podrobně popisuje V. V. TOMEK, *Děje*, s. 22-224, a zejména M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 11-13. Stručnější ale přesný výklad podávají *Dějiny UK I*, s. 62. Uvedený způsob volby pochopitelně zcela změnil Dekret kutnohorský, podle nějž zvolil

při volbě děkana artistické fakulty (a patrně i děkanů zbývajících fakult) nebyly univerzitní národy nijak zohledňovány. Volební shromáždění zahrnovalo všechny mistry-regenty bez dalšího omezení. Ti také přímo děkana volili.⁴³⁸

Rektor spravoval univerzitu společně se svojí radou (*consilium*). Prvně se o ní hovoří již v Arnoštových nařízeních z roku 1360, jak bylo zmíněno výše. Již tehdy ji měli tvořit zástupci univerzitních národů. Představu o velikosti a složení této rady dávají původní statuta z doby ještě nerozdělené univerzity. Měla být tvořena celkem osmi konsiliáry, po dvou z každého národa. Způsob jejího ustanovování se bezesporu inspiroval v městském právu. Odstupující členové staré rady po poradě se svým národem navrhli zvolenému novému rektorovi šest kandidátů z tohoto národa. Rektor si pak z nich vybral dva. Tím vznikla tzv. užší rada o osmi členech. Širší či velká rada byla vytvářena doplněním dalších 8 konsiliárů, jejichž výběr proběhl analogicky jako u prvních osmi, pouze s tím rozdílem, že je nenominovaly národy, ale fakulty.⁴³⁹

Konsiliáři tedy sice stáli v čele univerzitních národů, nebyli jimi však přímo voleni. Z navržených kandidátů je ustanovoval rektor. To mělo zásadní význam pro další vývoj tohoto úřadu. Zdá se, že konsiliárem se zpočátku mohl stát kdokoli, včetně studentů. Tuto domněnku opírám především o předpokládanou účast právníků ve správě univerzity i univerzitních národů před rokem 1372. Rektor z řad právníků jistě neměl problém s tím, jmenovat konsiliárem národa studenta. Po rozdělení univerzity však dochází na třífakultní univerzitě k postupnému vytlačování scholárů z její správy. Popisovaný zlomek matriky saského národa ukazuje, že v 70. a v první polovině 80. let 14. století mohl být konsiliárem ještě bakalář (i když v roce 1377 se jako konsiliáři objevují dva mistři).⁴⁴⁰

Vedle popisované rady, kterou tvořili konsiliáři nominovaní národy, existovala patrně ještě jiná univerzitní rada (*consilium universitatis*), která od počátku sestávala z významných profesorů všech fakult. Rozlišení mezi sborem konsiliárů a univerzitní radou pochází od Miroslava Boháčka, který tuto tezi doložil

český národ tři volitele, ostatní národy jednoho a toto čtyřčlenné kolegium již přímo volilo rektora. Několikakolovou volbu rektora z Prahy převzala univerzita v Lipsku, ale i v Erfurtu, Rostocku, Trevíru, Mohuči a Frankfurtu nad Odrou, kde ovšem neexistovaly univerzitní národy. Jejich úlohu při volbě přejímaly fakulty (viz R. Ch. SCHWINGES, *Rektorwahlen*, s. 20-24).

⁴³⁸ *Dějiny UK I*, s. 106-107, podrobněji opět V. V. TOMEK, *Děje*, s. 33-34; M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 27.

⁴³⁹ MUPr III, s. 10-11. Srov. V. V. TOMEK, *Děje*, s. 27-28; M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 24-25.

⁴⁴⁰ F. DOELLE, *Ein Fragment*, s. 96.

jednak rozbořením statut a jednak existencí analogické rady na artistické fakultě.⁴⁴¹ K této univerzitní radě pak vztáhl nařízení statut z roku 1391, podle nějž mají být jejími členy všichni mistři a doktoři, doplněné ještě následujícího roku výslovným vyloučením bakalářů a licenciátů. Dosud elitní konsilium předních profesorů se tak dle Boháčka rozrostlo na grémium všech univerzitních mistrů a doktorů, které na sebe strhlo téměř veškerou autonomní zákonodárnou moc.⁴⁴²

Zároveň zůstává nezodpovězenou otázkou, jak a zda vůbec dále fungovala původní rada, tedy sbor konsiliářů. O moci a autoritě těchto představitelů univerzitních národů pražské třífakultní univerzity po roce 1392 nevíme naprosto nic, dokonce nemůžeme jednoznačně potvrdit ani jejich existenci. O rostoucím významu samotných národů ovšem nelze ani v nejmenším pochybovat. V souvislosti s nimi se ovšem hovoří takřka výhradně o mistrech toho či onoho národa, kteří zpravidla ustanovují k jednání v určité věci své tři zástupce. Stejně jako v samotné správě třífakultní univerzity, i ve správě národů se tak mistři stali jedinou rozhodující silou. Úloha scholárů byla vysloveně pasivní.⁴⁴³

* * *

Jak již bylo řečeno, existence národů sama o sobě představovala latentní konflikt. Podle Sabine Schumannové bylo dokonce ustavení pouze čtyř univerzitních národů podle pařížského vzoru na pražské univerzitě předem odsouzeno k nefunkčnosti. Jednak zde bylo napětí mezi pařížským a boloňským modelem (je otázka, zda si Karel IV., ale i ostatní fundátoři pozdně středověkých univerzit byli

⁴⁴¹ M. BOHÁČEK, *Založení a nejstarší organisace*, s. 19-20; srov. F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 9-10.

⁴⁴² M. BOHÁČEK, *Založení a nejstarší organisace*, s. 20; oba uvedené statutární články in: MUPr III, s. 16-17 a 19. Starší literatura tyto dvě rady nerozlišovala a nařízení z let 1391-1392 interpretovala jako normativní potvrzení vytlačení studentů a bakalářů z podílu na správě univerzity (V. V. TOMEK, *Děje*, s. 28; M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 25). F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 10, považuje nařízení statut z roku 1392 za nepřímý doklad toho, že do rady krátce předtím někdo z bakalářů či licenciátů pronikl, protože to text předchozího ustanovení z roku 1391 nijak nezakazoval. Osobně se domnívám, že hlavní argumenty pro Boháčkovu interpretaci leží přímo ve statutech (srov. citace, které uvádí M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 25-26), rozdílné složení rady univerzity a artistické fakulty naopak lze podle mého názoru teoreticky připustit (srov. např. uvedené zcela odlišné volby rektora a děkana).

⁴⁴³ Již F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 68, konstatoval, že „konflikt mezi národy na pražské univerzitě se zpočátku a vlastně až do secese 1409 odehrával především v mistrovském sboru“.

vědomi rozporu mezi oběma systémy, nebo byl odkaz na oba tyto univerzitní vzory v zakládací listině pouze projevem pro středověk příznačného tradicionalismu a konzervatismu). Především se ale mezitím v celé Evropě značně rozvinulo národnostní cítění. Z tohoto úhlu pohledu se pak Schumannové jeví čtyři národy v Praze jako dvojnásobný anachronismus, který zcela zákonitě vedl k tomu, že univerzitní národy se staly prostředkem k nátlaku a k prosazování politických cílů.⁴⁴⁴ Tato úvaha má své opodstatnění, nicméně za anachronismus bych vznik univerzitních národů v Praze rozhodně neoznačoval. Jak již bylo řečeno, univerzity bez univerzitních národů bylo tehdy v Evropě poměrně málo. A to, že se univerzitní národy stávaly prostředkem k prosazování politických cílů, nebylo v Praze ani specifíkem ani novinkou.

Podívejme se nyní na tři velké spory mezi pražskými univerzitními národy. Půjde výhradně o národy třífakultní univerzity, zda a jak se do nich zapojily národy juristů, nevíme. U všech těchto konfliktů si povšimněme tří obecných tendencí. První z nich byla již do určité míry naznačena výše: vliv a význam univerzitních národů rostl a postupně ovládl i ty sféry univerzitního organismu, v nichž se s nimi původně vůbec nijak nepočítalo, či kde národy vlastně z podstaty věci ani nijak rozhodovat nemohly. Druhým společným jmenovatelem všech sporů je přirozená touha každého z národů zajistit si určité privilegované postavení na úkor ostatních. Národ, který daný konflikt vyvolá, se zpočátku zpravidla cítí v něčem diskriminován či ohrožen, ovšem pak se evidentně snaží nejen o narovnání této křivdy, ale zároveň touží získat navrch oproti konkurenčním národům. Třetím obecným jevem je rozdílný pohled univerzitních národů na to, kdo by měl vzájemné spory řešit. Český univerzitní národ zpravidla hledá arbitra mimo univerzitu, ostatní národy naopak zůstávají se svou stížností na univerzitní půdě. Je to logické, protože cizí mistři i studenti nemají takové vazby na domácí prostředí jako český národ a tudíž jsou stejně jako „cizí“ univerzitní národy na jakékoli jiné univerzitě daleko větší zastánci univerzitní autonomie.⁴⁴⁵

První významný zápas mezi národy pražské třífakultní univerzity, o kterém jsme informováni, vzplanul v roce 1384 kvůli obsazování míst v Karlově koleji. Její

⁴⁴⁴ S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 71.

⁴⁴⁵ Citlivost boloňských juristů na svoji nedotknutelnou autonomii byla do jisté míry dána tím, že zde vlastně nebyl žádný národ domácí. Studenti z města nebyli příslušníky žádného národa a jejich členství v korporaci bylo pouze tzv. asociující.

fundační listina z 30. července 1366 vymezovala, že všech dvanáct kolegiátů mělo být mistry artistické fakulty, kteří na této fakultě vyučovali. Dva z nich měli zároveň dávat teologické přednášky (přímo bylo stanoveno, že jeden má číst z Písma svatého a druhý ze spisu *Libri sententiarum* Petra Lombarda), což ovšem znamená, že museli mít již na této fakultě bakalářský gradus. Ostatních deset mělo teologii alespoň studovat.⁴⁴⁶ Prvních šest kolegiátů z řad mistrů uvedl z pověření Karla IV. a arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi do domu bývalého Žida Lazara v těsné blízkosti či snad přímo v židovské čtvrti na Starém Městě pražském⁴⁴⁷ vicekancléř univerzity, roudnický probošt Mikuláš,⁴⁴⁸ a to ještě před vydáním samotné fundační listiny. Těchto prvních šest kolegiátů Karolina známe jménem, protože je uvádějí dochovaná statuta koleje. Byli to mistři *Hermannus de Winterswick*, *Fridmannus de Sytha*, *Jenco de Praga*, *Nicolaus de Moravia*, *Dytherus de Widera* a *Henricus Woleri*.⁴⁴⁹ Jakým způsobem a kdy byl počet kolegiátů doplněn na stanovených dvanáct, přesně nevíme, ale patrně je zvolilo právě oněch šest již ustanovených kolegiátů.⁴⁵⁰ Zároveň se zdá být pravděpodobné, že se tak dělo postupně, protože všech dvanáct míst zpočátku ani obsazeno být nemohlo, neboť tolik mistrů, kteří by splňovali kritéria daná zakladatelem koleje, v Praze jednoduše nebylo.⁴⁵¹

⁴⁴⁶ MUPr II/1, č. V, s. 231-235; *Dějiny UK I*, s. 43; *Stručné dějiny UK*, s. 13; W. E. WAGNER, *Universtätsstift und Kollegium*, s. 44-45.

⁴⁴⁷ Přímo do židovské části města umísťuje dům např. *Tak zvaná Kronika university pražské*, s. 567, kterou cituje V. V. TOMEK, *Děje*, s. 47, pozn.: „in domo Lazari inter Judeos.“ O více židovských domech hovoří Beneš Krabice z Weitmile (tamtéž, s. 48, pozn.).

⁴⁴⁸ K jeho osobě Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Úřad generálních vikářů pražského arcibiskupa v době předhusitské*, Praha 1971 (Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica, Monographia 41), s. 121, č. 7, srov. též M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 29.

⁴⁴⁹ Statuta Karlovy koleje jsou dochována v opise z první poloviny 16. století v rukopise v Národní knihovně v Praze, sign. XIV A 4, o něco málo pozdější opis, rovněž ze 16. století, je uložen v Archivu UK, sign. I/6 (viz *AUK-Průvodce*, s. 83), nejnovější edici publikoval J. TRÍŠKA, *Starší pražská univerzitní literatura*, s. 75-87. Jména kolegiátů podává též V. V. TOMEK, *Děje*, s. 307 (zde překlep v letopočtu u M. Fridmanna); TÝŽ, *Dějepis V*, s. 294; naposledy W. E. WAGNER, *Universtätsstift und Kollegium*, s. 429-430, jejich biografické údaje pak shromáždila S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, 106-108, srov. též příslušná biografická hesla in J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, odkud převážně čerpal i již zmiňovaný W. E. WAGNER, *Universtätsstift und Kollegium*, s. 47-48. Identifikace některých z těchto prvních kolegiátů však není zcela jednoznačná – mistr Mikuláš z Moravy je s největší pravděpodobností totožný s Mikulášem z Jevíčka, mistr Fridmann se objevuje v pramenech s přídomky z Žitavy (zmiňené *de Sytha?*), z Ústí (jakého?) a ponejvíce z Prahy (J. Tríška a po něm ani W. E. Wagner ve zmiňovaných publikacích jej za jednu osobu nepokládají), a konečně mistr Jenek z Prahy je zřejmě totožný s M. Jenkem Václavovým z Prahy. U ostatních tří mistrů žádné problémy s identifikací nejsou.

⁴⁵⁰ *Dějiny UK I*, s. 44, kde i základní údaje o správě koleje. Že se jedná jen o domněnku zdůrazňuje W. E. WAGNER, *Universtätsstift und Kollegium*, s. 65 (ke správě koleje srov. tamtéž, s. 49-50).

⁴⁵¹ W. E. WAGNER, *Universtätsstift und Kollegium*, s. 64-65. Jak zdůrazňuje P. MORAW, *Die Universität Prag*, s. 84, roku 1362 je v Praze doloženo pouze šest, v roce 1365 pět a roku 1366 osm mistrů (stejný údaj i v článku TÝŽ, *Die Prager Universitäten*, s. 118, pozn. 24). F. ŠMAHEL,

O příslušnosti kolegiátů k univerzitním národům se zakládací listina nijak nevyslovovala, což se ukázalo jako „velká chyba“.⁴⁵² Ani podle původních statut neměli být noví kolegiáti doplňováni podle univerzitních národů.⁴⁵³ V roce 1366 patrně nikoho nenapadlo, že by již beztak značně náročná kritéria výběru měla být ještě komplikována podmínkou příslušnosti k určitému univerzitnímu národu. Nabídka míst v mistrovských kolejích (ihned po založení Karlovy koleje bylo totiž panovníkem ustanoveno, že každé nově uvolněné kanovnické místo v královské kapli Všech svatých na Pražském hradě bude obsazeno karolinskými mistry, čímž postupně vznikala kolej Všech svatých, nazývaná též Andělská) tehdy vcelku uspokojila poptávku, alespoň mezi artistry a teology.⁴⁵⁴ Navíc jsme v předchozím uvažování poukázali na to, že univerzitní národy v šedesátých letech patrně ještě nehrály v rámci univerzitní korporace a její správy nějak zásadní úlohu.

Během necelých dvaceti let se však situace velmi změnila. Třífakultní univerzita v sedmdesátých letech vcelku přirozenou cestou značně početně posílila, ať už šlo o mistry či bakaláře.⁴⁵⁵ Postavení univerzitních národů se také upevnilo.

Počátky pražského obecného učení, s. 273, napočítal celkem 29 mistrů během prvního dvacetiletí (týž údaj in *Dějiny UK I*, s. 104), což však vzhledem k delšímu časovému období nepopírá údaje P. Morawa a zároveň to nijak nezpochybuje uvedenou domněnku, že všech dvanáct mistrů splňujících podmínky ke vstupu do Karlovy koleje se do ní hned v roce 1366 nenastěhovalo.

⁴⁵² S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 106.

⁴⁵³ F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 200; TÝŽ, *Počátky pražského obecného učení*, s. 277; P. MORAW, *Die Universität Prag*, s. 111; W. E. WAGNER, *Univeritätsstift und Kollegium*, s. 65, kde i popis vlastní volby a přijetí do koleje. *Dějiny UK I*, s. 44, popisují v souvislosti s obsazováním koleje až stav po roce 1385.

⁴⁵⁴ V Karolinu a koleji Všech svatých bylo k dispozici po dvanácti místech, tedy celkem 24 (F. KAVKA, *Mistři-regenti*, s. 80; *Stručné dějiny UK*, s. 14, uvádějí 23 míst – jde o to, kolik bylo kanovníků při královské kapli Všech svatých), ovšem místa u Všech svatých byla obsazována postupně, v závislosti na uvolňování kanovnických prebend. Z děkanské knihy známe na artistické fakultě v letech 1367-1369 pouhých deset mistrů regentů, v letech 1370-1371 třináct (F. KAVKA, *Mistři-regenti*, s. 86 – tab. 2), což samozřejmě nemusejí být všichni, nicméně přibližnou představu o počtu mistrů v této době si na základě těchto údajů udělat můžeme. Ke koleji Všech svatých nepodrobněji Michal SVATOŠ, *Pražská univerzitní kolej Všech svatých*, AUC-HUCP 31/1, 1991, s. 85-93 (srov. také TÝŽ, *Pražské arcibiskupství a univerzita do husitství*, in: *Pražské arcibiskupství 1344-1994*. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi, vyd. Zdeňka Hledíková a Jaroslav V. Polc, Praha 1994, s. 85-96, zde s. 89; *Dějiny UK I*, s. 44-49) a W. E. WAGNER, *Univeritätsstift und Kollegium*, s. 42-89, *passim*. V souvislosti se založením obou kolejí musím upozornit na zcela zavádějící větu, kterou obsahují (opět) *Geschichte der Universität I*, s. 117: „In Prag beherbergte das 1361 gegründete Collegium Carolinum zwölf mit Pfründen der Kollegskapelle ausgestattete Magister, die sich selbst ergänzten.“

⁴⁵⁵ Počet mistrů regentů se více jak zdvojnásobil – F. KAVKA, *Mistři-regenti*, s. 82 a 86, tab. 1a 2. Počet graduovaných propočítala H. VÁCLAVŮ, *Počet graduovaných*, s. 20, ovšem nikoli po jednotlivých letech, ale po desetiletých periodách (750 osob v letech 1367/1368-1378 a 1596 v letech 1378/1379-1388; druhé číslo však již souvisí s dále popisovanými událostmi), tudíž je třeba vycházet z tabulky V. V. TOMKA, *Děje*, s. 312, která prokazuje, že i počet přistupujících k bakalářským a magisterským zkouškám se zhruba zdvojnásobil, ne-li ztrojnásobil. Ve frekvenci imatrikulací na právnickou univerzitu naopak pozorujeme během sedmdesátých let nejprve rapidní

Zásadní změnou však bylo propuknutí papežského schizmatu. Jednotlivé univerzity se musely rozhodnout, kterého z náměstků Kristových budou respektovat. Jak již bylo řečeno dříve, velmi bolestně zasáhlo toto dilema pařížskou univerzitu. Velká část mistrů anglického a pikardského národa, stoupenců Urbana VI., se rozhodla z Paříže odejít. Podle představ a plánů pražského arcibiskupa a univerzitního kancléře Jana z Jenštejna (v Paříži sám kdysi studoval), s nimiž vystoupil v září 1381 na říšském sněmu ve Frankfurtu nad Mohanem, se slavné pařížské teologické studium mělo přenést do Prahy. Pro tuto myšlenku byl získán i král Václav IV., který – snad přímo z Jenštejnova návodu – nejprve založil v Praze novou mistrovskou kolej, označovanou jako *Collegium Wenceslai*, kolej Krále Václava (nebo také Císařská kolej), a krátce nato, roku 1383, přenesl sídlo Karlovy koleje do ohromného reprezentativního paláce bývalého mincmistra Jana Rotleva ve svatohavelské čtvrti, který během dvou let nechal stavebně upravit pro potřeby kolegiátů i celé univerzity.⁴⁵⁶

Přes tyto poměrně štědré investice do zabezpečení životní úrovně nově přichozích pařížských mistrů a některá další opatření (např. inkorporaci dominikánského studia od sv. Klimenta do třífakultní univerzity v prosinci roku 1383)⁴⁵⁷ však většina z nich zaměřila na papežem nově povolenou teologickou

pokles (snad způsobený tím, že do matriky se v roce 1372 zapsala většina těch, kdo práva studovali již předtím), pak lehký nárůst a opět propad v letech 1379-1380 (zajisté v důsledku morové epidemie) – viz V. V. TOMEK, *Děje*, s. 311; tytéž údaje S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 118; v podobě grafu R. ZELENÝ - J. KADLEC, *Učitelé právnické fakulty*, s. 62 a 64; bez saského národa též J. BOROVIČKOVÁ - J. STOČES, *Nové metody – prosopografie*, s. 57, obr. 4. O moru v Čechách v roce 1380 pojednává zejména Eduard MAUR, *Morová epidemie roku 1380 v Čechách*, *Historická demografie* 10, 1986, s. 37-71, a nejnověji, ovšem se zaměřením na jeden konkrétní region, Martin NODL, *Morová epidemie na Rakovnicku v roce 1380. Modelová studie k životu farního kléru*, in: *Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Prof. Dr. Zdeňky Hledíkové, CSc.*, edd. Ivan Hlaváček Jan Hrdina, Jan Kahuda a Eva Doležalová, Praha 1998, s. 301-310.

⁴⁵⁶ Z této evropské perspektivy líčí události zejména F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 199, kde čtenář nalezne i odkazy na starší literaturu ohledně Jenštejnova plánu; srov. též P. MORAW, *Die Universität Prag*, s. 108-109. Zakládací listina koleje Krále Václava se nedochovala, nicméně zmínku o jejím založení obsahují SA II, s. 86-87, č. 68. Podrobněji o této koleji Michal SVATOŠ, *Kolej krále Václava pražské univerzity*, *Památky a příroda* 1977, č. 5, s. 257-262, základní údaje též *Dějiny UK I*, s. 50. K přenesení Karolina a následné rekonstrukci rotlevovského paláce nejnověji Josef PETRÁŇ, *Karolinum. Historický klenot Univerzity Karlovy*, Praha 1995, s. 11-16, a *Památky Univerzity Karlovy*, s. 11-37.

⁴⁵⁷ MUPr III, s. 68-70. V dubnu následujícího roku byla univerzita přijata do svazku dominikánského řádu - MUPr II/1, s. 276-278, č. 18. Srov. F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 199; J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 26-27; J. KADLEC, *Řeholní generální studia*, s. 65; *Dějiny UK I*, s. 80 a 138.

fakultu ve Vídni (1384).⁴⁵⁸ Další stáli u zrodu nových univerzit v Heidelbergu (1385) a Kolíně nad Rýnem (1388).⁴⁵⁹

Za těchto okolností vypukl v Praze spor o místa na mistrovských kolejích. V hodnocení příčin tohoto konfliktu se názor historiků vyvíjel. Nejprve byli za jeho iniciátory označováni mistři saského, bavorského a polského národa, kteří záviděli českému národu, že na ně při zakládání kolejí a udělování kolegiálních míst panovník myslel s větší štedrostí. Údajně proto si chtěli pojistit místa uprázdněná po svých členech novým ustanovením, podle něž by takové místo mohlo být obsazeno opět pouze z řad Němců.⁴⁶⁰ Poté byl počátek sporu hledán v nebyvalém a panovníkem i arcibiskupem podporovaném rozvoji teologické fakulty a protěžování jejích představitelů v kolejích, pochopitelně na úkor mistrů artistické fakulty. Poněvadž profesori teologie byli téměř výlučně cizinci a naopak mezi artistry bylo relativně vysoké zastoupení příslušníků českého univerzitního národa, přeneslo se napětí mezi fakultami i na univerzitní národy.⁴⁶¹ Nejnovější literatura vesměs vidí příčiny zápasu o místa na kolejích v pocitu křivdy českých mistrů, kteří s nelibostí nesli to, že nová a uprázdněná místa získávali v rámci snahy o přenesení pařížské teologické fakulty do Prahy cizinci.⁴⁶² Německá historiografie, pomineme-li starší práce, které samozřejmě označují za jedinou příčinu sporu snahu českých příslušníků univerzity (v jazykově vymezeném pojetí národa, tedy *Tschechen*, nikoli *Böhmer*) posílit svoje hospodářské a mocenské postavení v rámci *mezinárodní* univerzity

⁴⁵⁸ Tím se v podstatě zhroutily Jenštejnovy plány. Jako věrný stoupenec Urbana IV. to jistě mohl považovat za zradu (takto např. Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. 1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 164). Do Vídne z Prahy odešli i dva významní pařížští teologové, které předtím Jenštejn získal, totiž Jindřich Heynbuch z Langensteinu a Jindřich Toting z Oyty (ten však odešel až po dále popisovaném sporu). Viz též F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 119; František Michálek BARTOŠ, *Čechy v době Husově 1378-1415*, Praha 1947 (České dějiny II/6), s. 62-63; J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 375-376. K osobnostem obou teologů J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 160, 173-174, a v případě Jindřicha z Oyty biografii Albert LANG, *Heinrich Toting von Oyta*, Münster i. W. 1937 (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters 33, 4/5).

⁴⁵⁹ K této otázce srov. Z. KALUZA, „*Translatio studii*“; nejnověji F. REXROTH, „...damit die ganze Schule“. Poměr pražských a pařížských mistrů při založení univerzity v Heidelbergu zkoumali v poslední době P. MORAW, *Heidelberg: Universität, Hof und Stadt*, a J. MIETHKE, *Die Anfänge der Universitäten Prag und Heidelberg*.

⁴⁶⁰ V. V. TOMEK, *Dějepis III*, s. 332. Poněkud jinak však TÝŽ, *Děje*, s. 110.

⁴⁶¹ F. M. BARTOŠ, *Čechy v době Husově*, s. 64. Podobně konflikt vysvětluje ještě J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 377, který ovšem zcela mylně předpokládá, že artistická fakulta „měla převahu českého živlu“ (čeští mistři, byť poměrně početní, rozhodně neměly nadpoloviční většinu, jde zde patrně o nesprávnou interpretaci pramene – viz dále). Odtud tento nepřesný údaj převzal i M. ČERNÝ, *Kuneš z Třebovle*, s. 6.

⁴⁶² F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 200; TÝŽ, *Husitské Čechy*, s. 252.

ovládnutím univerzitních kolejí,⁴⁶³ dnes zdůrazňuje sociální příčiny konfliktu. Příslušníci českého národa byli jednoduše chudší a tudíž závislejší na veškeré podpoře panovníka či církevních obročí a beneficí, naopak zahraniční studenti často přicházeli již zajištěni, navíc mohli i do budoucna získávat obročí v místech svého původu.⁴⁶⁴

Připojme ještě jeden aspekt. V důsledku papežského schizmatu došlo nejen k zmíněnému rozvoji teologické fakulty, ale také k nesmírnému nárůstu počtu mistrů a především studentů ostatních fakult. Osmdesátá léta a zvláště jejich první polovina znamenají ve frekvenci obou pražských univerzit jednoznačně vrcholné období.⁴⁶⁵ Tento nebývalý nárůst zájmu o studium v Praze však znamenal pro český univerzitní národ ohrožení. Zatímco panovníkovi, městu i diecézi přinášel posílení prestiže a vlivu či vyšší zisky, mistři domácího českého národa na třífakultní univerzitě se vcelku logicky mohli obávat, že jejich podíl na řízení univerzity i jednotlivých fakult bude slábnout.⁴⁶⁶ Český národ patřil vždy k nejmenším, ovšem nyní díky přílivu cizích studentů, bakalářů a mistrů hrozila jeho naprostá marginalizace, která by se jistě projevila mimo jiné i v otázce udělování míst v kolejích, jejichž kapacita proti druhé polovině 60. let již nemohla dostačovat. Založení koleje Krále Václava pro pouhých šest kolegiátů tento stav možná zmírnilo, ale rozhodně nevyřešilo.

Pomyslnou roznětkou konfliktu se patrně stala volba rektora v říjnu 1384. Stal se jím energický profesor teologie M. Konráda Soltau z drobné šlechtické rodiny usazené v okolí dolnosaského Lüneburku, tedy příslušník saského univerzitního

⁴⁶³ Zejména Adolf BACHMANN, *Der älteste Streit zwischen Deutschen und Tschechen an der Prager Universität*, *Historische Vierteljahrschrift* 7, 1904, s. 39-52, a Friedrich MATTHAESIUS, *Der Auszug der deutschen Studenten aus Prag (1409)*, I. Zur Vorgeschichte des Universitätsstreites, *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen* (dále jen MVGDB) 52, 1914, s. 451-499, zde s. 470-485.

⁴⁶⁴ Takto zejména R. SCHMIDT, *Die Prager Unviersitäts-Nationen*, s. 56 (zde dále zmiňovanou reflexi intencí zakládací listiny ohledně přednostního založení univerzity pro poddané českého krále, přisuzovanou příslušníkům českého národa, a jejich údajné sebepojetí jako *dědiců* obecného učení, však považují za nereálnou a ahistorickou). Většinou je ale konflikt o místa na kolejích považován za první dějství zápasu mezi univerzitními národy, které skončí secesí v roce 1409. Kořeny celého tohoto střetu jsou spatřovány jednak obecně ve změněné politické situaci (postavení Václava IV. v Říši i v českém království), papežském schizmatu a obecných sociálních otřesech (P. MORAW, *Die Prager Universität*, s. 107-110), jednak konkrétněji v růstu počtu mistrů českého univerzitního národa a v nedostatku církevních obročí (tamtéž, s. 110-111; S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 108-110). W. E. WAGNER, *Univeritätsstift und Kollegium*, s. 72 příčiny sporu nehledá, nicméně upozorňuje na analogický konflikt mezi univerzitními národy o místa na *Collegiu ducale* ve Vídni v roce 1414 (viz tamtéž, s. 149-154).

⁴⁶⁵ Tytéž odkazy jako v pozn. 455. Nárůst počtu studentů zmiňuje jako jeden z faktorů počínajících konfliktů i P. MORAW, *Die Prager Universität*, s. 109-111.

⁴⁶⁶ Stejný motiv bude do značné míry příčinou i sporu o tři univerzitní hlasy v roce 1409 (viz dále).

národa.⁴⁶⁷ Z následujících zpráv můžeme odvodit, že český národ rozhodně jeho volbou nadšen nebyl. Záhy poté se uvolnilo jedno či více míst v Karlově koleji, snad v důsledku odchodu některého z cizích mistrů do Vídně. Mistři českého národa si toto místo nárokovali pro sebe.⁴⁶⁸ Nevíme, zda se o jeho získání nejprve pokoušeli obvyklou cestou mezi dosavadními kolegiáty, a teprve po neúspěchu tohoto postupu se obrátili na arcibiskupa jako kancléře univerzity, nebo tak učinili rovnou, protože bylo jasné, že jsou v rámci samosprávných univerzitních korporací v menšině.⁴⁶⁹ Přesně neznáme ani jejich požadavky, ale zdá se, že si nárokovali polovinu míst v mistrovských kolejích.⁴⁷⁰ Svou roli přitom zřejmě sehrála skutečnost, že z šesti mistrů, uvedených prvně do Karlovy koleje, náležela k českému univerzitnímu národu celá polovina.⁴⁷¹ Na základě této skutečnosti odvozovali pravděpodobně mistři českého národa svůj nárok na polovinu kolejních míst.⁴⁷²

Na žalobu českých mistrů, podanou koncem listopadu 1384, reagoval 2. prosince téhož roku arcibiskup a kancléř Jan z Jenštejna tak, že nařídil proboštům a kolegiátům Karlovy a zároveň Václavovy koleje, aby pod trestem exkomunikace

⁴⁶⁷ K jeho osobě srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 82; R. GRAMSCH, *Erfurter Juristen*, Personenkatalog (CD-ROM), č. 586, a především v první kapitole zmíněnou biografickou studii Hans-Jürgen BRANDT, *Universität, Gesellschaft, Politik und Pfründen am Beispiel Konrad von Soltau*. J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 179, pozn. 3, chybně uvádí jako zemi původu Meklenbursko (což patrně převzal z knihy V. V. TOMEK, *Dějepis III*, s. 332). Tento omyl v identifikaci opravil již F. MATTHAESIUS, *Der Auszug I*, s. 475, pozn. 2.

⁴⁶⁸ Při líčení průběhu sporu vycházím především z následujících dvou prací z poslední doby. První z nich je F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 200-202. Fr. Šmahel zde sám v pozn. 50 (s. 328) konstatuje, že by bylo zapotřebí provést zevrubnou revizi celé aféry. Je možné, že ji sám podal v článku TÝŽ, *Příspěvky k dějinám mistrovských kolejí pražské univerzity do r. 1409*, AUC-HUCP 33/1-2, 1993, který však stále ještě nevyšel, informace o něm čerpám z knihy TÝŽ, *Idea národa*, s. 74, pozn. 46. Později byl tento text zřejmě nějak modifikován, srov. TÝŽ, *Husitské Čechy*, s. 573, pozn. 13, kde se hovoří o článku TÝŽ, *Doplňky k dějinám pražských mistrovských kolejí do roku 1420*, ovšem zmiňované číslo AUC-HUCP stále čeká na vytištění. Druhým mým průvodcem při rekonstrukci celé kauzy byl W. E. WAGNER, *Univeritätsstift und Kollegium*, s. 71-81. Jednotlivé útržkovité a značně roztržité prameny o celém sporu (šlo vlastně minimálně o dva spory, jak bude ještě ukázáno) lze nalézt v následujících edicích: F. TADRA, *Příspěvky*, s. 303-308; SA II, a konečně *Tak zvaná Kronika university pražské*, s. 567.

⁴⁶⁹ Tak soudí zejména F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 200; TÝŽ, *Počátky pražského obecného učení*, s. 277-278; TÝŽ, *Husitské Čechy*, s. 252. Volbu nového člena mistrovských kolejí však měli podle statut minimálně v Karlově koleji provést dosavadní kolegiáti, univerzita s tím formálně neměla nic společného.

⁴⁷⁰ Domněnku vyslovil opět F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 200. Zdá se mi pravděpodobná, jak je patrné z následujících řádek, ovšem ze Šmahelova textu není jasné, na základě čeho tak usoudil.

⁴⁷¹ Na tuto skutečnost upozornil již V. V. TOMEK, *Dějepis III*, s. 332.

⁴⁷² Je dokonce možné, že dosud tuto polovinu míst český národ v Karlově koleji měl. P. MORAW, *Die Universität Prag*, s. 86, zdůrazňuje, že ze 44 známých kolegiátů této koleje v období 1366-1409 jich 52 % patřilo právě k českému univerzitnímu národu.

volili nové kolegiáty výlučně z českého univerzitního národa.⁴⁷³ Víme zároveň, že týž den ustanovil za soudce k této při svého oficiála a oba generální vikáře.⁴⁷⁴

Dva dny poté reagoval Jenštejn na jinou žalobu, kterou rovněž krátce předtím podali čeští mistři artistické a teologické fakulty, jmenovitě M. Jenek Václavův z Prahy a jakýsi mistr M.,⁴⁷⁵ a týkala se blíže neznámých změn ve svolávání či průběhu rektorské rady. K mistrům českého univerzitního národa se v této věci připojili i někteří mistři z jiných národů. Dokonce se zdá, že na artistické fakultě měli odpůrci těchto změn převahu. Arcibiskup a kancléř v jedné osobě zakázal rektorovi Konrádu Soltauovi, aby prováděl jakékoli změny, naopak mu přikazoval dodržovat platná statuta a zvyklosti.⁴⁷⁶

⁴⁷³ F. TADRA, *Příspěvky*, s. 303-306, č. 5. Jenštejnovo rozhodnutí z 2. prosince 1384 je zde inserováno v apelaci proti němu (viz komentář k edici tamtéž, s. 289-290). Výklady tohoto nařízení se v literatuře v detailech rozcházejí. Hlavní problém je v tom, jakou úlohu hráli v tomto nařízení Kuneš z Třebovle, doktor kanonického práva, kanovník a kustod u sv. Víta, M. Friedmann z Prahy, profesor teologie, kanovník a arcijáhen bílinský při kapitule sv. Víta, a M. Jakub řečený Aristoteles ze Sušice, arcijáhen litoměřický (biografie in J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 84-85, 114 a 207; Z. HLEDÍKOVÁ, *Úřad generálních vikářů*, s. 125-126; M. ČERNÝ, *Kuneš z Třebovle*, s. 3-21). Sám F. TADRA, *Příspěvky*, s. 290, je po mém soudu správně označuje pouze za vykonavatele nařízení, tedy ty, kteří mají proboštům kolegiátů sdělit arcibiskupovo rozhodnutí, J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 377, je označuje za delegované soudce, navíc převzal pochybné tvrzení Tomkovo (V. V. TOMEK, *Děje*, s. 110-111), učiněné ještě bez znalosti Tatrovy edice, že ostatní národy mohly podle uvedeného nařízení volit své zástupce až poté, co český národ neměl koho kandidovat. Srov. ještě V. V. TOMEK, *Dějepis III*, s. 332; F. MATTHAESIUS, *Der Auszug I*, s. 475 (odtud text téměř doslova přejímá W. E. WAGNER, *Univeritätsstift und Kollegium*, s. 73); F. M. BARTOŠ, *Čechy v době Husově*, s. 64, a S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 111, kteří vesměs zmiňují pouze zákaz volby kolegiátů z jiného než českého národa. *Dějiny UK I*, s. 86, mylně uvádějí jako žalující stranu skupinu „mistrů bavorského, polského a saského univerzitního národa všech tří fakult.“

⁴⁷⁴ SA II, s. 299, č. 274. Nikdo z nich není přímo jmenován, mělo by se jednat o již zmíněného Kuneše z Třebovle, který byl v té době generálním vikářem, a o Mikuláše Puchníka, který zastával jak úřad generálního vikáře, tak oficiála (srov. V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 117 a 119; Z. HLEDÍKOVÁ, *Úřad generálních vikářů*, s. 125-128). Kombinací této zprávy s předchozí dospěl F. Šmahel k víceméně spekulativnímu závěru, že výše uvedené Jenštejnovo nařízení mělo platit jen do konečného rozřešení celého sporu – F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 200; TÝŽ, *Počátky pražského obecného učení*, s. 278; TÝŽ, *Husitské Čechy*, s. 252 (otázku naznačenou v předchozí poznámce nijak neřešil). Z této zmínky v SA také patrně vyvěrá omyl Spěváčkův, který za tyto tři (ve skutečnosti pouze dva) delegované soudce považoval výše zmíněné vykonavatele rozsudku (viz rovněž předchozí poznámka).

⁴⁷⁵ V originále je zmíněn *M. Jen. et M.* (F. TADRA, *Příspěvky*, s. 306-308, č. 6, zde s. 307). F. M. BARTOŠ, *Čechy v době Husově*, s. 64, a po něm i J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 377, jména z neznámých důvodů interpretují jako M. Jenka z Chlumce a M. Matěje z Prahy. Ani jeden muž tohoto jména však není na pražské univerzitě ve sledovaném období doložen (viz J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*). Ostatní autoři, pokud jména vůbec uvádějí, většinou přejímají identifikaci Tatrovu a považují mistra Jenka za známého Jenka Václavova z Prahy a mistra M. za Martina Čecha (*Martinus Bohemus*) – např. W. E. WAGNER, *Univeritätsstift und Kollegium*, s. 76; srov. též obecnou zmínku o zástupcích českého univerzitního národa ve sporech tohoto zimního semestru, kterou učinil F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 200. V. V. TOMEK, *Děje III*, s. 332, bez znalosti Tatrovy edice, do značné míry propojil oba popisované spory. Biografické údaje k oběma soudcům podává J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 321-322 a 351.

⁴⁷⁶ F. TADRA, *Příspěvky*, s. 291 a 306-308, č. 6. Jde opět o insert vložený do odvolání proti tomuto rozhodnutí. Tatrovu zmiňovaná podpora žaloby na rektora z řad mistrů z ostatních univerzitních

Protistrana v obou sporech, tehdy prvně společně označená jako *natio Theutonicorum*,⁴⁷⁷ podala proti oběma Jenštejnovým rozsudkům odvolání k papeži.⁴⁷⁸ Přímo je jmenován pouze rektor Konrád Soltau, a to ještě jen v druhé apelaci, což je však pochopitelné, neboť ve formulářích jsou jména běžně vynechávána. Zajímavá je argumentace, kterou představitelé cizích mistrů v uvedených odvoláních používají. V apelaci proti arcibiskupovu rozhodnutí ve věci obsazování míst v kolejích nejprve zdůrazňují, že podle zakládacích listin obou kolejí (z nichž ta pro Karlovu kolej byla navíc potvrzena papežem Urbanem V.) může být za kolegiáta zvolen jakýkoliv mistr bez ohledu na jeho příslušnost k nějakému univerzitnímu národu. Dále tvrdí, že arcibiskup se rozhodl pouze na základě zkreslených informací českých mistrů, aniž vyslyšel i druhou stranu. Objevuje se i argument, že ostatní tři národy více než desetkrát český národ početně převyšují, což je jistě poněkud přehnané. Konečně stojí za zmínku morální zdůvodnění nespravedlivého nároku českých mistrů: ne národnost, ale ctnost činí člověka bohumilým a vhodným, a nikdo, plní-li své povinnosti, nemá být (při získávání kolegiátského místa) odstrkovan.⁴⁷⁹

Druhé odvolání nemělo po věcné stránce s tím předchozím nic společného, nicméně je jasné, že oba případy spolu souvisely. Rektor Konrád Soltau v této apelaci jednoznačně hájí univerzitní jurisdikci. Připomíná, že od svého počátku má univerzita a její rektor plnou moc si sama ustanovovat, vykládat či rušit statuta, bez dotazování se někoho zvenčí, a zrovna tak svobodně svolávat univerzitní radu podle svého uvážení. Arcibiskup je zde označen za narušitele těchto základních

národů (tamtéž s. 291) byla patrně v monografii J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 377, modifikována v převahu českého živlu na artistické fakultě, což je pochopitelně nesmysl. Autoři se také různí v tom, zda se jednalo o změny sestavování samotné rektorské rady nebo pouze o nějaké její schůze, což je spíše otázka překladu a těžko ji kdo vyřeší - srov. odkazy k pozn. 473, 474 a 475.

⁴⁷⁷ Poprvé in: SA II, s. 299, č. 274; F. TADRA, *Příspěvky*, s. 304, zase dokládá označení *natio Germanicae*, ovšem není si zcela jist správným čtením zkratky v originále. Je vcelku pochopitelné, že takto vnímali mistry tří národů jak mistři čeští, tak kancelář konsistoře, nicméně je otázkou, zda se za *německý národ* považovali sami příslušníci národa bavorského, saského a polského, nebo – a to se mi jeví vzhledem k následujícímu sporu pravděpodobnější – své dočasné spolenectví považovali pouze za prostředek k obraně před nároky českého národa a zasahování kancléře do univerzitní jurisdikce.

⁴⁷⁸ Stále F. TADRA, *Příspěvky*, s. 303-308, komentář k edici 289-292. Výše popisovaná Jenštejnova rozhodnutí známe právě z insertů v těchto apelacích. F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 201, tvrdí, že Konrád se odvolával proti rozsudkům generálních vikářů, což neodpovídá textu apelací a ani nikde v SA II jsem nic takového nenašel.

⁴⁷⁹ Parafraze podle F. TADRA, *Příspěvky*, s. 290. Zvláště podrobně se textem apelace zabývá W. E. WAGNER, *Universitätsstift und Kollegium*, s. 73-75, který mimo jiné zdůrazňuje skutečnost, že jsou to cizí mistři, kteří zde hájí původní záměr fundátora koleje. Srov. též interpretaci S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 110-111, a F. MATTHAESIUS, *Der Auszug I*, s. 475-476.

univerzitních svobod, navíc je procesně pochybné jeho rozhodnutí bez řádného soudního přelíčení s možností obhajoby žalované strany. Rektor také prohlašuje, že mu není známo, že by se mistrům českého národa ze strany univerzity činilo nějaké příkoří.⁴⁸⁰

K obraně univerzitní autonomie neváhal Konrád Soltau použít krajní prostředek, totiž zákaz přednášek, zkoušek i všech ostatních aktů univerzity. Tím však ještě více popudil domácí mistry a studenty, kteří nařízenou stávkou ignorovali. Spor se rozhořel naplno, došlo na hanlivá slova i fyzickou inzultaci rektora a jeho spolupracovníků ze strany studentů z českého národa.⁴⁸¹

Ještě před vánocemi se však situace alespoň trochu uklidnila. Dne 22. prosince 1384 vzali univerzitní mistři zpět své žaloby k papeži⁴⁸² a následující den revokoval svá předchozí rozhodnutí i Jenštejn. Zároveň si ovšem vyžádal od Soltau a jeho spojenců do osmi dnů vyjádření, zda se podřídí jeho kancléřské jurisdikci. Rektor Soltau a tři další přední doktoři a mistři (Jindřich Totting z Oyty za národ saský, Matouš z Krakova za národ polský a Menso z Beckhusen za národ bavorský) tak učinili, ovšem až 7. ledna 1385.⁴⁸³ Znovu se k poslušnosti konzervátorského soudu jménem svým i celé univerzity přihlásil Konrád Soltau 18. ledna.⁴⁸⁴ Mistři saského, bavorského a polského národa se nicméně snažili celý spor protahovat, protože doufali v podporu Václava IV., jehož vztah k Jenštejnovi byl v té době již

⁴⁸⁰ F. TADRA, *Příspěvky*, s. 292, srov. W. E. WAGNER, *Universitätsstift und Kollegium*, s. 76-77.

⁴⁸¹ *Tak zvaná Kronika university pražské*, s. 567. Jak upozorňuje F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 328, pozn. 52, líčení bouřlivých událostí je třeba posuzovat kriticky, jednak proto, že vzniklo až nejméně o jednu o generaci později a již z jednoznačně protiněmeckých pozic, ale zejména proto, že děkanská kniha artistické fakulty žádné závažnější narušení výuky a zkoušek nedokládá (snad s výjimkou deseti dnů od 8. do 18. prosince 1384). Ostatní autoři však kronice vcelku důvěřují, až na dataci (1384) – srov. např. V. V. TOMEK, *Dějepis III*, s. 333-334 (datování do počátku roku 1385); stejně tak *Dějiny UK I*, s. 86; až po 1. březnu 1385 F. M. BARTOŠ, *Čechy v době Husově*, s. 66; bez bližšího časového určení W. E. WAGNER, *Universitätsstift und Kollegium*, s. 72 a 77 (s poznámkou, že přesné datování nelze na základě SA určit); *Stručné dějiny UK*, s. 28; F. MATTHAESIUS, *Der Auszug I*, s. 476. Do prosince 1384 zasazují stejně jako Šmahel tyto bouře V. V. TOMEK, *Děje*, s. 111, a J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 377-378, jenž ovšem hovoří (zcela mylně) o dvojím přerušení výuky a dvojí inzultaci rektora. S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, se o nepokojích nezmiňuje vůbec, ačkoli jinak kroniku cituje.

⁴⁸² SA II, s. 353, č. 201. Zápis je datován do roku 1385. Jak nedávno upozornil W. E. WAGNER, *Universitätsstift und Kollegium*, s. 77, pozn. 98, jde s velkou pravděpodobností o chybné zařazení do soudních akt. Tímto poznatkem by se jednak vysvětlil ústupek Jenštejna, který učinil hned následující den, jednak by se vyřešilo dosud značně problematické stahování neznámých žalob dávno po urovnání sporu (srov. F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 201-202). Pouze konfrontace originálu soudních akt však může tuto domněnku potvrdit.

⁴⁸³ SA II, s. 307, č. 5. Základní biografické údaje o uvedených osobách poskytují příslušná hesla in: J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*.

⁴⁸⁴ SA II, s. 309, č. 14; srov. W. E. WAGNER, *Universitätsstift und Kollegium*, s. 77.

více než napjatý.⁴⁸⁵ Král se z cesty po Říši vrátil někdy počátkem ledna,⁴⁸⁶ ale než byl patrně o celém sporu zpraven, došla generálním vikářům coby arcibiskupským soudcům trpělivost a 20. ledna 1385 uvalili na návrh Ondřeje Zabitece, prokurátora českých mistrů, exkomunikaci na 8 cizích mistrů pro nestání. Zároveň bylo zakázáno rektorovi kohokoliv uvěznit v univerzitním karceru či jiném soukromém vězení. Případný viník měl být vězněn při arcibiskupském dvoře.⁴⁸⁷

Již 28. ledna intervenoval evidentně z pověření krále v prospěch představitelů tří univerzitních národů vévoda Přemek Těšínský, člen korunní rady. Menso z Bekhusen, Matouš z Krakova a Bruno z Osnabrücku zároveň přislíbili poslušnost arcibiskupskému soudu.⁴⁸⁸ Následně došlo (zřejmě se souhlasem Jenštejnovým) k vytvoření osmičlenné smírčí komise, složené ze čtyř mistrů českého národa a čtyř mistrů ostatních národů. Toto paritní zastoupení znamenalo pro české mistry jistě velkou satisfakci, ovšem původní nárok na polovinu míst v kolejích nebylo možné uhájit. Výsledný kompromis stanovoval, že pět z dvanácti kolegiátů Karlovy koleje bude z českého národa, šest z ostatních tří (každý národ dva?). Poslední místo mělo být obsazováno společnou volbou všech kolegiátů.⁴⁸⁹ Protože se exkomunikovaní kolegiáti rozhodnutí smírčí komise podřídili, byla jejich klatba

⁴⁸⁵ F. M. BARTOŠ, *Čechy v době Husově*, s. 65; J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 179 a 378; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 201. F. MATTHAESIUS, *Der Auszug I*, s. 476, tvrdí, že se mistři nedostavovali k soudu proto, že apelace k papeži již byly odvolány. Rovněž popírá jejich ochotu podrobit se jurisdikci kancléře. Jenštejn proto reagoval exkomunikací. Tento výklad má sice logiku, ale nelze ho jednoznačně doložit. Můžeme pouze připustit, že zatímco Konrád Soltau jménem celé univerzity deklaroval poslušnost arcibiskupskému soudu, řada dalších mistrů to sama pro sebe (a nebo z taktických důvodů) odmítala.

⁴⁸⁶ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 179.

⁴⁸⁷ SA II, s. 310, s. 17; doklad o počtu 8 mistrů tamtéž, s. 316, č. 42; srov. V. V. TOMEK, *Dějepis III*, s. 333, který ze zmínky o karceru usuzuje, že k popisovaným bouřím na univerzitě muselo dojít krátce předtím; F. M. BARTOŠ, *Čechy v době Husově*, s. 65, stejně jako J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 378, bez dokladu označují exkomunikované mistry za kolegiáty obou kolejí, což je sice pravděpodobné, ale nikoli jisté, srov. F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 201. W. E. WAGNER, *Universitätsstift und Kollegium*, s. 77, tuto exkomunikaci vůbec nezmiňuje.

⁴⁸⁸ SA II, s. 311, č. 23; srov. odkazy na literaturu v předchozí poznámce.

⁴⁸⁹ SA II, s. 315, č. 36. O výsledném kompromisu informuje vlastně pouze *Tak zvaná Kronika university pražské*, s. 567, nicméně nepřímo potvrzuje tento výsledek dohoda z roku 1390 (MUPr II/1, s. 292-296, č. 23; viz dále). Ta ovšem uvádí, že kompromisní výrok vynesli Mikuláš Puchník a Konrád Soltau. Zdá se tedy, že původně osmičlenná komise delegovala svůj smírčí úkol na tyto dva arbitry. Srov. F. M. BARTOŠ, *Čechy v době Husově*, s. 65; J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 378. V. V. TOMEK, *Děje*, s. 111-112, a TÝŽ, *Dějepis III*, s. 334, uvádí závěrečnou dohodu zcela chybně (deset míst pro český univerzitní národ, dvě pro ostatní). Zda již podle tohoto ustanovení existovalo nějaké pravidlo pro obsazování dvanáctého místa, resp. co se vůbec tímto dvanáctým místem myslelo, řeší vcelku přesvědčivě W. E. WAGNER, *Universitätsstift und Kollegium*, s. 78-79.

někdy před 1. březnem 1385 zrušena.⁴⁹⁰ Spory před soudem konsistoře doznávaly až do ledna 1387, ale z kusých zápisů soudních akt nelze říci nic konkrétního.⁴⁹¹

K naprostému uklidnění situace přispěl odchod Konráda do Heidelbergu počátkem roku 1387. Spolu s ním odešlo další 25 příslušníků pražské třífakultní univerzity. Z řad pražských mistrů a profesorů s jejich studenty byla notně posílena také vídeňská univerzita. Také máme zprávu o 35 převážně mistrech a bakalářiích, kteří z Prahy přešli do Kolína nad Rýnem. I na počátku existence univerzity v Erfurtu nalzáme mezi jejími učiteli převážně pražské mistry a doktory.⁴⁹² Jistěže příčin těchto secesí bylo více (nově založené univerzity se samozřejmě snažily přitáhnout mistry, aby vůbec mohla probíhat výuka, často nabízely slušné finanční zajištění apod.; řada studentů se také ráda vrátila do země svého původu, kde mohli snadněji budovat svoji kariéru apod.), události z let 1384-1385 však k nim bezesporu významnou měrou přispěly. Pražské obecné učení však zatím tyto secese nijak významně neoslabilo, i tak zůstávala největším a respektovaným univerzitním centrem ve střední Evropě.⁴⁹³ Český univerzitní národ díky secesím početně posílil, nikoli však nějak výrazně. Až do počátku 15. století nedosáhl počet mistrů českého národa na artistické fakultě třetinu.⁴⁹⁴ Podíl studentů českého národa byl jistě menší.

Spor o počet míst v kolejích měl ještě jakýsi epilog, a sice v roce 1390. Tehdy se v Karlově koleji uprázdnilo ono dvanácté místo. Tentokrát mělo být obsazeno příslušníkem českého národa. Kolegiáti ze tří cizích národů zvolili za nového

⁴⁹⁰ SA II, s. 316, č. 42; srov. F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 201.

⁴⁹¹ SA II, s. 388, č. 192, a s. 414, s. 18. Pokud bychom nepřijali opravenou dataci Wagnerovu, patří sem i SA II, s. 353, č. 201 (viz pozn. 482). Srov. F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 201-202 a s. 328, pozn. 54. Nové spory naznačuje i SA II, s. 315, č. 39, či s. 316, č. 42 a 44. J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 378-379, z těchto zmínek vyvozuje opakování bouří na univerzitě včetně zastavení výuky a nové napadení rektora. Zde ovšem Spěváček jednoznačně fabuluje. Zásadní otázku po mém soudu klade F. MATTHAESIUS, *Der Auszug I*, s. 477, pozn. 2, totiž zda v těchto zmínkách citovaný prokurátor tří nečeských univerzitních národů *M. Conradus* je totožný s tehdy již bývalým rektorem Konrádem Soltauem, nebo se jedná o někoho jiného. Matthaesius naznačuje, že mohlo jít o M. Konráda z Brakel, který se v SA vyskytuje i u jiných sporů (identifikace Konráda z Brakel je problematická – srov. R. GRAMSCH, *Erfurter Juristen*, Personenkatalog, CD ROM, č. 135, který ho ztotožňuje s Konrádem Dryburgem, J. TŘÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 70-72, předkládá naopak dva rozdílné biogramy. Zdá se, že v tomto případě je pravdě blíže Tříška, ale bylo by zapotřebí jejich biografie důkladně prověřit).

⁴⁹² P. MORAW, *Die Universität Prag*, s. 111-112. Ještě více osob z Prahy našla v matrikách S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 126-154; srov. F. ŠMAHEL, *Počátky pražského obecného učení*, s. 278. *Stručné dějiny UK*, s. 29, udávají 24 mistrů a bakalářů, kteří odešli do Heidelbergu. Secese se údajně současníkům jevila jako pohroma pro pražskou univerzitu.

⁴⁹³ F. ŠMAHEL, *Husitské Čechy*, s. 252-253.

⁴⁹⁴ F. KAVKA, *Mistři-regenti*, s. 84, 86.

kolegiáta mistra Konráda z Benešova. Konrád pocházel z Opavska⁴⁹⁵ a pravděpodobně mluvil pouze německy (vedle latiny pochopitelně). Čeští mistři pod vedením Štěpána z Kolína a Přibyslava z Jesenice⁴⁹⁶ okamžitě protestovali (tentokrát se zdá, že zůstali se svojí stížností na univerzitní půdě), protože byli přesvědčeni, že Konrád vzhledem k svému rodnému kraji nemůže náležet k českému univerzitnímu národu.⁴⁹⁷ Celou při nakonec vyřešili profesor teologie a nedávný rektor Bartoloměj Torgelow a mistr artistické fakulty a bakalář teologie Albert Engelschalk,⁴⁹⁸ kteří jako arbitři ponechali kolegiátské místo Konrádovi, ovšem napříště bylo stanoveno, že Konrádův *districtus nativitatis* k území českého univerzitního národa nepatří, ledaže by to svým rozhodnutím změnila papežská kurie či rota. Starší rozhodnutí Mikuláše Puchníka a Konráda Soltaua o obsazování Karlovy koleje mělo zůstat v platnosti, navíc bylo upřesněno, že sporné dvanácté místo má být obsazováno tak, že se budou pravidelně střídat jednou český a dvakrát cizí univerzitní národ a poprvé od této smlouvy mělo být dvanácté místo poskytnuto mistru z českého univerzitního národa. Podobné ustanovení se vztahovalo i na kolej Krále Václava.⁴⁹⁹ Tuto smlouvu, nazývanou *concordia nationis*, podle pozdějšího dokladu potvrdil i panovník a stala se v podstatě součástí univerzitních statut. Všichni příslušníci

⁴⁹⁵ F. MATTHAESIUS, *Auszug*, s. 478, označil za rodnou obec Konráda Benešov nad Černou v jižních Čechách. Česká historiografie od doby V. V. Tomka (V. V. TOMEK, *Děje*, s. 112) uvádí Konrádův slezský původ, ale čím tuto identifikaci zdůvodňuje, jsem se nikde nedočetl.

⁴⁹⁶ Viz J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s.471 a 489-490.

⁴⁹⁷ Zejména starší německá historiografie tradičně interpretovala stížnost českých mistrů tak, že čeští mistři odmítli uznat členství Konráda v českém univerzitním národě proto, že nemluvil česky a pocházel z poněmčeného pohraničí (např. F. MATTHAESIUS, *Der Auszug I*, s. 478). Protest byl z tohoto důvodu vykládán jako projev českého nacionalismu. Tento výklad sice nelze jednoznačně odmítnout, nicméně jsem přesvědčen, že minimálně stejně věrohodným důvodem k protestu mohla opravdu být skutečnost, že kraj, z něhož Konrád pocházel, neměl podle statutárního vymezení (viz kapitola III/1) k českému národu patřit. Pokud jeho rodným krajem bylo skutečně Opavsko ve Slezsku, měl náležet již do polského národa. Celý případ tak pro nás může být i zajímavým dokladem toho, že toto statutární vymezení bylo na třífakultní univerzitě bráno velmi vážně, že příslušnost k národu tímto předpisem jednoznačně determinována místem původu a v neposlední řadě ho můžeme vnímat jako ilustraci geografických a státoprávních znalostí středověké inteligence.

⁴⁹⁸ W. E. WAGNER, *Universitätsstift und Kollegium*, s. 78, hovoří o dvou arbitrech jako zástupcích nezávislých národů. Tuto myšlenku prosazoval A. BACHMANN, *Der älteste Streit*, s. 51, ale zpochybnil ji již F. MATTHAESIUS, *Der Auszug I*, s. 480, pozn. 2. Pokud by tento princip měl platit, musel by Konrád z Benešova patřit do saského národa. Daleko spíše však při výběru arbitrů nebyl brán ohled na jejich příslušnost k univerzitním národům, rozhodující bylo spíše jejich prestižní teologické vzdělání (teologové byli za soudce vybíráni poměrně často – srov. exkurz I). K zmíněným arbitrům a jejich příslušnosti k národům srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 16 a 42.

⁴⁹⁹ MUPr II/1, s. 292-296, č. 23; *Dějiny UK I*, s. 86; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 202.

univerzity na ní při svém vstupu museli přísahat. Na ní se také odvolávali představitelé saského, bavorského a polského národa v roce 1409.⁵⁰⁰

* * *

Druhý velký spor mezi univerzitními národy pražské třífakultní univerzity se odehrál roku 1397 a týkal se konzervátorů obecného učení. Protože této instituci je věnován rozsáhlý exkurz I, omezíme se nyní pouze na vlastní průběh a výsledek sporu. Vycházet budeme takřka výhradně přímo z pramene, konkrétně z univerzitních statut. Historiografie totiž tento spor dosud s výjimkou první syntézy V. V. Tomka z nepochopitelných důvodů zcela ignorovala.⁵⁰¹ Jedná se přitom o konflikt sice méně bouřlivý než předcházející, ovšem nesporně zajímavý, už proto, že v něm nestojí český národ proti ostatním, ale nespokojeným je tentokrát národ saský.

Pro pochopení sporu je nezbytné připomenout, že konzervátoři práv univerzity byli ustanovováni papežem k ochraně příslušníků univerzity proti narušitelům jejich privilegií. Ve 14. století již mohli zároveň vést proti těmto osobám řádný soudní proces a udělovat církevní tresty, zejména exkomunikaci. Úřad konzervátora práv univerzity byl zpravidla spojen s třemi vysokými církevními úřady bez ohledu na to, kdo ho právě zastával. Někteří z těchto konzervátorů byli značně vzdálení, nicméně zpravidla alespoň jeden z nich sídlil buď přímo v univerzitním městě či alespoň ve stejné diecézi. Vedle těchto apoštolských konzervátorů existovali na některých univerzitách i konzervátoři ustanovovaní panovníkem, což ovšem nebyl případ Prahy.⁵⁰²

Podle papežské buly Urbana VI. z 31. srpna 1383 byli za konzervátory pražského obecného učení ustanoveni na dobu 20 let mohučský probošt a děkani

⁵⁰⁰ F. MATTHAESIUS, *Der Auszug I*, s. 483; S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 115.

⁵⁰¹ Pokud se náhodou v literatuře – spíše německé než české – nějaká zmínka o tomto sporu objeví, pak výlučně přejímá informace právě ze zmíněné syntézy V. V. TOMEK, *Děje*, 129-130, či spíše z její stručnější německé verze W. W. TOMEK, *Geschichte der Prager Universität*, Prag 1849, s. 58.

⁵⁰² Sumarizují zde základní závěry předběžného srovnávacího výzkumu z exkurzu I. Základní studii k tomuto tématu publikoval Georg MAY, *Konservatoren, Konservatoren der Universitäten und Konservatoren der Universität Erfurt im hohen und späten Mittelalter*, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte* (dále jen ZRG) 111, Kanonistische Abteilung (dále jen KA) 80, 1994, s. 99-248, zde s. 99-119.

vratislavský a od Všech svatých na Pražském hradě. Třífakultní univerzita v devadesátých letech usilovala (vedle dalších privilegií) o vydání nové buly, která by tyto konzervátory potvrdila na neomezenou dobu. To se za cenu značných finančních výdajů podařilo, i když ne zcela, protože nová bula Bonifáce IX. z 26. ledna 1397 byla opět časově omezena, tentokrát na 25 let. Konzervátoři zůstali stejní. Vzhledem k vysoké ceně, kterou musela univerzita za toto i některá další privilegia papežské kanceláři zaplatit, bylo rozhodnuto o povinných kontribucích, které řada z příslušníků univerzity nesla s velkou nelibostí.⁵⁰³

V tutéž dobu, tedy v první polovině roku 1397 byla podána vedení univerzity, tedy rektorovi či univerzitní radě, stížnost saského univerzitního národa,⁵⁰⁴ který pociťoval jako křivdu skutečnost, že ani jeden ze tří církevních hodnostářů pověřený konzervatoriem nesídlí v oblastech, z nichž příslušníci saského národa pocházeli. Mohučský probošt byl touto optikou považován za ochránce bavorského národa, vratislavský děkan národa polského a děkan od Všech svatých českého. Sasové „svého“ konzervátora neměli a v případě potřeby se tak museli obracet na konzervátory často příliš vzdálené. Shromáždění mistrů konané 7. července 1397 se usneslo, že budou saskému národu zřízeny na vhodných místech na náklady univerzity dva subkonzervátoři. Jeho představitelé však tuto nabídku nepovažovali za dostatečnou. Jednak jim pouze dva subkonzervátoři připadali málo a zároveň chtěli, aby subkonzervátoři neměli stálé sídlo, ale aby se vzhledem k ohromnému území saského národa podle potřeby přemísťovali. Na dalším shromáždění mistrů 9. července tedy byla vytvořena komise zástupců tří ostatních národů (mistři Menso z Beckhusen za národ bavorský, Jan Winkler za polský a Mikuláš z Litomyšle za český),⁵⁰⁵ která měla se saským národem vyjednávat. Dohoda se zrodila již za dva dny a ve srovnání s předchozím návrhem byla k saskému národu vskutku daleko velkorysejší. Ke každému ze tří konzervátorů měli být zřízeni pro potřebu saského národa dva subkonzervátoři (tedy celkem šest), udržovaní univerzitou v určitých

⁵⁰³ Obě buly jsou vydány v MUPr II/1, s. 271-275, č. 17, a s. 346-351, č. 39. Podrobně se jim věnuji v exkurzu I.

⁵⁰⁴ Zatímco na juristické univerzitě byl v druhé polovině 90. let saský národ nejpočetnější (srov. V. V. TOMEK, *Děje*, s. 311; tytéž údaje S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 118; F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 83, tab. I; v podobě grafu R. ZELENÝ - J. KADLEC, *Učitelé právnické fakulty*, s. 62), na třífakultní univerzitě tomu tak evidentně nebylo (srov. H. VÁCLAVŮ, *Počet graduovaných*, s. 20, tab. 4; F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, s. 84, tab. II).

⁵⁰⁵ Základní biografie těchto mistrů J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 371, 325 a 405, doplnil v případě Mensona TÝŽ, *Příspěvky*, s. 29.

místech. Pokud by saský národ chtěl sídlo subkonzervátorů změnit, bylo to podle dohody možné, ale pak by musel jejich činnost financovat sám.⁵⁰⁶

Celá kauza znovu potvrzuje, že národy na pražské třífakultní univerzitě představovaly do značné míry autonomní korporace, které prosazovaly své vlastní zájmy, často na úkor druhých národů. Zároveň můžeme na základě uvedeného sporu usuzovat na i nadále napjaté vztahy mezi jednotlivými národy pražské třífakultní univerzity. Toto napětí posunulo chápání instituce konzervátorů do zcela jiné roviny. Jak již bylo zmíněno, počet tří konzervátorů byl obvyklý a jistě symbolický. Všichni tři měli chránit univerzitu jako celek i jednotlivé její členy. O národech se v žádné papežské listině nehovořilo, troufám si tvrdit, že v Římě na ně nikdo nepomyslel. Bula Bonifáce IX. však přišla do specifické pražské situace, v níž si národy úzkostlivě hlídají svoji pozici a snaží se posílit svůj vliv na úkor ostatních. Rozložení konzervátorů bylo ihned v tomto kontextu interpretováno tak, že konzervátorům přísluší podle jejich sídel péče o jednotlivé národy. Navíc se saský univerzitní národ dožadoval něčeho, co vlastně nebylo *de iure* uskutečnitelné, rozhodně nikoli na univerzitní půdě. Konzervátoři byli přece ustanovení papežským privilegiem, pouze kurie měla právo na jejich počtu a pravomocích něco měnit. Výsledné ujednání univerzity o šesti subkonzervátorech je právní nonsens, vzbuzující celou řadu otázek.⁵⁰⁷

Uvedený spor je zároveň cenný tím, že značně podkopává představu celých generací historiků, podle níž příčinou konfliktů mezi univerzitními národy byla výlučně nacionální, politická či sociální emancipace českého národa. Aniž bych chtěl tuto nepochybnou tendenci popírat (ostatně výše zmiňovaný zápas o místa na kolejích ji potvrzuje), je třeba upozornit, že zároveň každý z univerzitních národů jednoduše prosazoval své čistě korporativní zájmy. Snaha získat větší vliv na správu

⁵⁰⁶ MUPr III, s. 33-35; V. V. TOMEK, *Děje*, s. 129-130; zkráceně TÝŽ, *Geschichte*, s. 58, odkud cituje i G. MAY, *Konservatoren*, s. 125. Zjevného omylu se dopustil Peter Moraw, když uvedl jako výsledek stížnosti saského národa doplnění trojice konzervátorů o děkana z Lübecku - P. MORAW, *Die Universität Prag*, s. 45. Vzhledem k tomu, že údajné jmenování lübeckého děkana jako konzervátora je datováno rokem 1396 (což je dříve, než byla vydána bula Bonifáce IX. o konzervátorech a než vůbec saský univerzitní národ vznesl svůj protest), je jasné, že Peter Moraw zaměnil úřad konzervátora s úlohou exekutora. Děkani vratislavský, lübecký a od Všech svatých v Praze byli ustanoveni exekutory privilegia z července 1396, kterým papež dovolil studujícím beneficiátům pětiletou absenci v jejich úřadech (srov. MUPr II/1, s. 338-341, č. 37; *Archiv UK- průvodce*, s. 85, č. 39; V. V. TOMEK, *Děje*, s. 127). Uvedená chyba byla přejata i do syntézy *Geschichte der Universität I*, s. 128.

⁵⁰⁷ Některé zmiňuji a částečně se je pokouším řešit v exkurzu I.

univerzity, větší účast na jejich výsadách a větší podíl na možných příjmech byla obecnou konstantou střetů mezi národy na všech univerzitách, na nichž se ustavily, a Praha v tomto ohledu nebyla výjimkou. Koalice národů se přitom přeskupovaly podle aktuálního problému a momentálního poměru sil.

Povšimněme si také, že saský univerzitní národ se evidentně snažil získat z celého sporu co nejvíce. Jestliže jeho první stížnost můžeme vnímat jako oprávněnou a pochopitelnou, odmítnutí prvního návrhu a nové, „upřesňující“ požadavky již musely být zbývajícími národy vnímány jako troufalost. Závěrečnou dohodu lze jen stěží označit za kompromis. Samozřejmě, že v hierarchickém vnímání středověku byl konzervátor více než subkonzervátor, ovšem v praktickém ohledu byly jejich kompetence při řešení nějaké kauzy stejné. Výsledkem stížnosti tedy de facto bylo, že saský národ získal šest ochránců, zatímco ostatní národy měly pouze po jednom.

Stejně jako v předchozím konfliktu o místa na mistrovských kolejích, má i kauza o konzervátory svůj epilog. Roku 1400 byl papežem Bonifácem IX. namísto starého mohučského probošta ustanoven konzervátorem práv pražského obecného učení hradecký arcijáhen při pražské katedrále, který již dříve některé pře pražských univerzitanů soudil, a to jako subkonzervátor pověřený děkanem kapituly od Všech svatých M. Blažejem Vlkem.⁵⁰⁸ Optikou předchozí stížnosti saského národa to znamenalo, že „svého“ konzervátora ztratil bavorský univerzitní národ, jehož početnost v Praze v důsledku vzniku dalších univerzit v říši a patrně i politického zápasu mezi Ruprechtem Falckým a Václavem IV. na konci 14. století značně poklesla.

Je otázkou, nakolik iniciativní v této změně byla pražská univerzita či dokonce český univerzitní národ. Nepopíratelná se v tomto ohledu zdá být především aktivita M. Blažeje Vlka, konzervátora a zároveň aktivního profesora,⁵⁰⁹ který s největší pravděpodobností papeži tuto změnu navrhl. Šlo mu opravdu pouze o to, aby bylo vyřešeno jeho přetížení žádostmi o ochranu práv a majetků univerzitních příslušníků, a nebo takticky využil dočasné situace (jeden z konzervátorů byl starý

⁵⁰⁸ RBV V/2, s. 871-872, č. 1569. Srov. J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 40. (poznámky č. 84 a 85 na s. 44 jsou omylem prohozené).

⁵⁰⁹ Základní biografické údaje podává J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 53, dodatky TÝŽ, *Příspěvky*, s. 6. Srov. též W. E. WAGNER, *Universitätsstift und Kollegium*, s. 81-83.

a málo aktivní,⁵¹⁰ záhy však mohl zemřít a být nahrazen) k posílení svých mocenských pozic? Není pochyb o tom, že na hradeckého arcijáhna měl M. Blažej Vlk daleko větší vliv, ostatně už to, že ho dříve subdelegoval k nějaké práci, naznačuje, že s ním byl spokojen. Konečně se nabízí i vcelku logická úvaha, že Blažej zde vystupoval v zájmu českého univerzitního národa, který tímto papežským nařízením získal dva ze tří konzervátorů „na svém území“, což vedlo bezesporu k posílení jeho pozic a naopak oslabení výsledku předchozího úspěšného nátlaku saského národa ve věci konzervátorů.

* * *

Než se – tentokrát již velmi zběžně – zmíníme o třetím a posledním sporu mezi univerzitními národy pražské třífakultní univerzity, je třeba ještě zdůraznit jednu skutečnost, v níž se tyto národy velmi lišily, a tou byly donace a dary pro univerzitní národy. Fundátory těchto nadací mohli být sami univerzitní příslušníci, zejména zpočátku však zejména osoby mimo univerzitu, které tak vyjadřovali své sympatie. Je vcelku logické, že této podpoře se těšil především domácí univerzitní národ, ovšem přesto je rozsah této podpory udivující.⁵¹¹

Pomineme-li podporu panovníka, do roku 1366 spíše symbolickou, byla zpočátku hlavním donátorem univerzity jednoznačně církev, v čele s arcibiskupem a kancléřem pražského obecného učení Arnoštem z Pardubic. Jeho iniciativa byla v tomto ohledu evidentní a nepřehlédnutelná. Osobně neváhal podpořit univerzitu i vlastními rodovými statky.⁵¹² Po smrti Arnošta se hlavním donátorem univerzity stal Karel IV., který reagoval na vznik univerzit ve Vídni a Krakově založením Karlovy koleje a vyhrazením kapituly Všech svatých pro karolinské mistry (nehledě na domy věnované právnické univerzitě a lékařské fakultě). V této aktivitě

⁵¹⁰ M. SVATOŠ, *Pražské arcibiskupství a univerzita*, s. 89 a též autor in: *Dějiny Univerzity Karlovy I*, s. 66 a 79, nepřesně uvádí, že důvodem výměny byla velká vzdálenost mezi Mohučí a Prahou (takto listinu interpretovala již M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 19), listina však označuje za tuto příčinu *aetatis defectum*.

⁵¹¹ Je zvláštní, že německá historiografie věnovaná pražské univerzitě a univerzitním národům nevěnuje této problematice vůbec žádnou pozornost. Jistou výjimkou je pouze F. MATTHAESIUS, *Der Auszug I*, s. 482-483, a R. SCHMIDT, *Die Prager Universitäts-Nationen*, s. 59, i zde jsou však informace velmi kusé.

⁵¹² Michal SVATOŠ, *Pražské arcibiskupství a univerzita*, s. 8; TÝŽ, *Hospodářské zázemí*, s. 8-10 a 24-25.

pokračoval i Václav IV.⁵¹³ Zatímco šlechta o pražské obecné učení žádný zájem nejevila, dospělo pražské měšťanstvo ve vztahu k univerzitě od počáteční apatie přes otevřené nepřátelství až k její podpoře, která se začala projevovat dary a donacemi zhruba od 80. let 14. století.⁵¹⁴ Právě tyto měšťanské nadace se stále více vztahovaly výlučně na český univerzitní národ.

V pozadí tohoto obratu můžeme samozřejmě jednak vidět ryze utilitární hospodářské důvody,⁵¹⁵ zároveň však i postupné docenění vzdělání v městské společnosti, sílící *devotio moderna* a postupně i probouzející se národní vědomí.⁵¹⁶ Rovněž je třeba vzít v úvahu, že řada univerzitních scholárů pocházela z významných patricijských rodin. To je koneckonců případ prvního známého měšťanského donátora, zhořeleckého měšťana a bývalého univerzitního studenta Vincence Nydka, který ve svém testamentu z roku 1379 ustanovil třífakultního rektora patronem oltáře v novoměstském kostele sv. Štěpána na Rybníčku a zároveň darem osmi hřiven stříbra položil základy budoucí koleje Chudých poblíž staroměstského kostela sv. Valentýna.⁵¹⁷ Jak je patrné, tato první měšťanská donace ještě směřovala k univerzitě jako celku, nikoli pouze k českému národu. Ostatně sám Vincenc Nydek patrně v době svých studií náležel k národu polskému, stejně jako první z držitelů zřízeného vikářského místa, Jan z Mulbergu.⁵¹⁸

Nebývalý rozmach měšťanských donací výlučně pro český univerzitní národ třífakultní univerzity započal v 90. letech. Na počátku tohoto období stojí roku 1391 založení Betlémské kaple, která se měla stát místem ryze českých kázání a zároveň byla úzce napojena na český univerzitní národ. Prezentační právo získali tři nejstarší

⁵¹³ Základní přehled pražských kolejí podávají *Dějiny UK I*, s. 42-48, o některých již bylo pojednáno v předchozím oddíle.

⁵¹⁴ M. SVATOŠ, *Hospodářské zázemí*, s. 24-26; TÝŽ, *Město a univerzita ve středověku*, in: *Škola a město. Sborník příspěvků z konference „Škola a město“*, konané ve dnech 5.-6. října 1992, Praha 1994 (Documenta Pragensia 11, 1993), s. 40-49, zde s. 42-43.

⁵¹⁵ Ekonomickými důvody vysvětluje tuto změnu M. SVATOŠ, *Město a univerzita*, s. 43.

⁵¹⁶ F. ŠMAHEL, *Idea národa*, s. 34.

⁵¹⁷ M. SVATOŠ, *Město a univerzita*, s. 43; srov. též *Dějiny UK I*, s. 79-80 a 82-83. Originál testamentu je uložen v Archivu UK, sign. I/15, edici obsahuje MUPr II/1, s. 256-260, č. 12. Zajímavou skutečností je, že k sepsání testamentu došlo ve Vincentově domě v Praze, zdá se tedy, že zde po studiích zůstal natrvalo (tomu by odpovídalo i patronátní právo k zmíněnému oltáři, kterým disponoval). Skromné biografické údaje k jeho osobě shromáždil J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 536.

⁵¹⁸ MUPr III, s. 261-262, s. 13. Jan z Mulbergu, klerik míšeňské diecéze byl zároveň jedním z vykonavatelů závěti Vincence (viz předchozí poznámka). Biografické údaje k němu shromáždil J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 281, ovšem patrně mylně jej ztotožnil se známým basilejským dominikánem - srov. dříve citovanou monografii S. von HEUSINGER, *Johannes MULBERG, O.P. († 1414)*. S tím souvisí i otázka jeho studia. Někteří historikové jej přepisují jako Jana z Milberka - srov. *Dějiny UK I*, s. 80; M. SVATOŠ, *Pražské arcibiskupství a univerzita*, s. 91.

mistři českého národa z Karlovy koleje a od roku 1396 byl správcem kaple vždy jeden z univerzitních mistrů z tohoto národa. Roku 1409 pak přibyl ještě druhé kazatelské místo pro dalšího univerzitního mistra. Jednoznačným iniciátorem této fundace byl pražský kramář Kříž (křestní jméno neznáme), jemuž při prosazení záměru ve dvorských kruzích i u arcibiskupa značně vypomohl svým vlivem člen královské rady Hanuš z Mühlheimu (v latinských pramenech označovaný jako Johannes, jinde v literatuře Jan), sám popanštělý potomek německé patricijské rodiny z Vratislavi, který jinak neměl nic společného ani z českým univerzitním národem, ani s reformním hnutím. Stavba kaple byla dokončena a vysvěcena v říjnu 1394.⁵¹⁹

Někdy během devadesátých let 14. století byla také založena studentská kolej Českého národa, nazývaná někdy též kolejí sv. Václava. První zmínka pochází z roku 1390, ale nic bližšího se z ní nedozvídáme. Nejpozději roku 1400 již sídlila kolej poblíž Karolina, v těsné blízkosti koleje Krále Václava na dnešním Ovocném trhu (definitivní vlastnictví domu kolejí je však doloženo až roku 1407). Tento dům jí společně se svojí knihovnou odkázal již několikrát v jiných souvislostech zmíněný M. Jenek Václavův z Prahy. Kolejní jmění bylo na počátku 15. století několikrát rozšířeno, nicméně kolej patrně neuživila více jak čtyři studenty.⁵²⁰

V roce 1402 přešel do vlastnictví českého univerzitního národa dům U černé růže na Novém Městě pražském (v ulici Na příkopech). Dá se předpokládat, že zde chudí kněží či studenti bydleli již od roku 1391.⁵²¹ Dům (z hlediska univerzitní terminologie vlastně burza) byl k tomuto účelu používán i nadále, máme dokonce zprávy, že se zde konala shromáždění českého univerzitního národa.⁵²² Později jej mimo jiné obývali zejména zahraniční stoupenci husitství, mistři Mikuláš z Drážďan, Petr z Drážďan a Petr Payne.⁵²³

⁵¹⁹ Základní prameny ke vzniku Betlémské kaple otištěny in MUPr II/1, s. 297-334, č. 24-35. K tématu existuje mimořádně rozsáhlá literatura, vycházím především ze souhrnných výkladů F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 209-212, a *Dějiny UK I*, s. 80 a 86-88. Zde nalezneme případný zájemce i příslušné odkazy na starší publikace.

⁵²⁰ *Dějiny UK I*, s. 52-53; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 213, viz též pozn. s. 332, pozn. 81.

⁵²¹ F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 209. Starší literatura datuje počátek zdejší burzy přímo do roku 1391 – srov. např. F. M. BARTOŠ, *Čechy v době Husově*, s. 257, kde odkazy na další práce.

⁵²² *Dějiny UK I*, s. 90; srov. F. M. BARTOŠ, *Čechy v době Husově*, s. 257.

⁵²³ Srov. např. Amedeo MOLNÁR, *Valdenští. Evropský rozměr jejich vzdoru*, Praha 1991 (2. vydání), s. 206-214, kde je ovšem burza nepřesně označena jako škola U černé růže. Tito obyvatelé domu dokládají, že příslušnost k českému univerzitnímu národu tehdy rozhodně nebyla vyžadována a spíše šlo o sounáležitost ideovou. Pojem univerzitní národ získal alespoň mezi mistry reformní strany zcela jiné obsahové vymezení (viz dále).

Zhruba v téže době vznikla při Betlémské kapli další kolej pro chudé studenty z českého univerzitního národa, označovaná jako Nazaretská. O stipendiích pro chudé studenty bohosloví se uvažovalo již při zakládání této kaple, realitou se stala počátkem 15. století (nejpozději roku 1406). Neúnavný mecenáš Kříž spolu s mistrem Matějem z Mladé Boleslavi tehdy pro kolej zajistili vesnický pozemkový majetek. Studenti vybíraní správcem kaple (rozhodně šlo o jednotlivce) a třemi karolinskými mistry českého národa bydleli zpočátku zřejmě v domě kazatelů (ti zůstávali v mistrovských kolejích), roku 1412 jim ve své závěti měšťan Kříž vyčlenil část svého domu.⁵²⁴

V červnu roku 1403 získal český univerzitní národ další významný dar. Vlivné Bratrstvo kladiva a obruče, složené z předních dvořanů krále Václava IV. (z řad šlechty, měšťanů i duchovenstva)⁵²⁵ předalo zástupci národa M. Janu Husovi svoji kapli Božího těla uprostřed Novoměstského rynku (dnešní Karlovo náměstí). Vedle prestiže, kterou vlastnictví honosné kaple představovalo, bylo možné její nemalé jmění roku 1406 se souhlasem krále Václava IV. vyměnit ve stálé platy, které pak dotovaly jednak mistry pověřené správcovstvím kaple, jednak další chudé studenty českého univerzitního národa, celkem asi deset osob.⁵²⁶

Uvedené donace určené pro český univerzitní národ představují pouze ty nejvýznamnější. Vedle nich tu ještě existovala podpora jednotlivých scholárů či mistrů ze strany pražských měšťanů či jiných dobrodinců. Drobné zmínky o jednotlivých darech a odkazech nacházíme porůznu v pramenech, dosud však nebyly nijak systematicky sledovány.

Finanční podpora českého univerzitního národa samozřejmě výrazně napomáhala jeho postavení v rámci univerzity. Ostatní národy v tomto ohledu byly ve značné nevýhodě. O tom, že by podobným způsobem získávaly majetek či platy, víme jen velmi málo. Určitou posilu pro polský národ mohlo znamenat založení koleje Královny Hedviky roku 1397. Motivem této donace nicméně nebylo podpořit tento univerzitní národ jako korporaci (sestavující ostatně ponejvíce z osob

⁵²⁴ *Dějiny UK I*, s. 54-54; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 212-213. K osobě mistra Matěje srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 360.

⁵²⁵ K tomuto bratrstvu srov. V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, sv. III, Praha 1893 (2. vydání), s. 202-204, a nověji studii Miloslav POLÍVKA, *K šíření husitství v Praze (Bratrstvo a kaple Božího těla na Novém Městě pražském v předhusitské době)*, *Folia Historica Bohemica* 5, 1983, s. 95-118.

⁵²⁶ MUPr. II/1, s. 406-410, č. 53. Srov. *Dějiny UK I*, s. 88; M. SVATOŠ, *Pražské arcibiskupství a univerzita*, s. 91-92. F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 214, srov. J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 425, a studii M. Polívky, uvedenou v předchozí poznámce.

pocházejících ze Slezska, které bylo součástí České koruny, a také v nemalém počtu z Durynska a Míšeňska), ale zajistit christianizaci dosud převážně pohanské Litvy, k čemuž měli po ukončení studií výrazně napomoci v koleji ubytování litevští studenti teologie (odtud též název Litevská kolej). Poměrně velkolepá donace se však minula účinkem. Jednak se v návštěvnosti pražské univerzity z Polska a Litvy okamžitě negativně projevilo obnovení univerzity v Krakově roku 1397, definitivně pak plány polsko-litevské královny zmařila její smrt v roce 1399.

Pro další vývoj litevské koleje se stala zásadní skutečnost, že Hedvika sice celou kolej financovala, ovšem inspirátorem a realizátorem celého plánu byl mistr Jan Štěkna. O něm se nejprve uvažovalo jako o kazateli v Betlémské kapli, ale nakonec se jím snad pro svoji příslušnost k cisterciáckému řádu nestal. Nejpozději roku 1396 odešel do Polska a stal se kaplanem královny. Jako její pověřenec se v roce 1397 vrátil zpět do Prahy a pustil se do realizace kolejní fundace. Přiměl představitele svého vlastního řádu k tomu, že uvolnili pro kolej původní dům Miličova Jeruzaléma. Po obnovení krakovské univerzity však Prahu opustil a stal se v Krakově profesorem. Tam také počátkem roku 1407 zemřel. Správa koleje královny Hedviky přešla opět na měšťana Kříže, který byl již dříve spolu se Štěknou vykonavatelem nadace. Křížovi se podařilo získat pro kolej nový dům v těsném sousedství koleje Českého národa na dnešním Ovocném trhu. Dochovaná kolejní statuta z roku 1411 předpokládala dvanáct kolegiátů z řad chudých studentů bez ohledu na původ, nicméně skutečnost, že na zdejší studenty měl dohlížet správce Betlémské kaple, nás nenechává na pochybách, že se celá kolej dostala jednoznačně do vlivu českého univerzitního národa. Z kolegiátů Litevské koleje známe jménem například Petra z Mladoňovic či Mikuláše z Pelhřimova.⁵²⁷

I vikářské místo v kostele sv. Štěpána na Rybníčku získal po smrti výše zmíněného Jana z Mulberga v roce 1393 podle rozhodnutí rektora (tím byl patrně M. Jan Eliášův), mistr Křišťana z Prachatic. Ten pak pravděpodobně v době svého

⁵²⁷ Michal SVATOŠ, *Litevská kolej pražské univerzity 1397-1622*, in: Praha-Vilnius. Sborník prací k 400. výročí založení univerzity ve Vilniusu, usp. Jan Petr a Luboš Řeháček, Praha 1981, s. 19-32; *Dějiny UK I*, s. 52; *Stručné dějiny UK*, s. 32; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 213; K. OŽÓG, *Učení w monarchii*, s. 34, 59-60 a 310, který uvádí i odkazy na několik polských studií k tomuto tématu. Zajímavým detailem je skutečnost, že v novém domě platila Litevská kolej koleji Českého národa jakýsi „nájem“. Dům tedy patřil do původního majetku koleje Českého národa a jeho pronajímáním byl do značné míry zabezpečen její příjem. Biografické údaje M. Jana Štěkny shromáždil J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 314.

rektorátu předal toto obročí M. Jakoubkovi ze Stříbra.⁵²⁸ I tato donace se tedy dostala do rukou českého univerzitního národa.

Poměrně neznámý je pokus mistrů Jana z Münsterbergu a Jana Hofmana ze Svídnice založit v Praze kolej polského univerzitního národa. Za tímto účelem byly zejména ve Slezsku sbírány finanční dary a za ně pak roku 1406 zakoupena zmíněnými mistry jedna vesnice v lehnickém knížectví. Události roku 1409 však realizaci celého projektu zastavily.⁵²⁹ Z tohoto případu je vidět, že alespoň část cizích mistrů si důležitost majetkového zázemí svého národa uvědomovala. Iniciativa při pořizování takového majetku však zůstávala na nich samých a nepodařilo se jim získat tak štědré donátory, jakým byl například kupec Kříž. Svou roli přitom jistě hrála vzdálenost mezi Prahou a případnými mecenáši. Ostatně je hodné pozornosti, že vesnice zakoupená pro plánovanou kolej, neležela někde poblíž Prahy, což by bylo jistě praktičtější, ale opět v *území* polského národa.⁵³⁰

O majetku bavorského národa nevíme vůbec nic. Saský univerzitní národ měl alespoň v Karolinu vyhrazenou jednu místnost.⁵³¹ Pomineme-li výše zmíněný plán na kolej polskou, nevznikly tedy v Praze žádné koleje pro studenty ze vzdálených zemí, jak je známe třeba z Paříže,⁵³² ba ani nevíme o žádné drobnější nadaci pro jednoho či dva krajany, jakou třeba pro české studenty v Oxfordu zřídil ve své závěti Vojtěch Raňkův z Ježova.⁵³³ Ačkoli nelze vyloučit, že by se zmínka o takovém nadání pro

⁵²⁸ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, sv. V, Praha 1905 (2. vydání), s. 245; M. SVATOŠ, *Pražské arcibiskupství a univerzita*, s. 91. Údaje o rektorech jsou odvozeny z rektorské řady, kterou publikovala M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 32-33. Předpokládám vždy, že šlo o rektora v letním semestru, což je pravděpodobnější, ovšem i v případě, že by se jednalo o rektorát v zimním semestru, byl rektorem mistr z českého univerzitního národa (jedinou výjimkou může být teoreticky dobíhající rektorát M. Alberta Engelschalka do dubna 1393).

⁵²⁹ S patřičnými doklady v pramenech o plánu informoval F. MATTHAESIUS, s. 480-481.

⁵³⁰ F. ŠMAHEL, *Pražské univerzitní studentstvo*, s. 9, pozn. 27, uvádí ještě bez jakéhokoliv odkazu a datace dům chudých studentů, který měl jeho fundátor, mistr Jan Isner, svěřit pod ochranu mistrů polského národa. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 261, však zmiňuje založení této bursy *pauperum seu Isneri* roku 1409 v Krakově, *in platea Wislensi*.

⁵³¹ *Dějiny UK I*, s. 47.

⁵³² Existovaly zde koleje Dánská, Švédská (Upsallská), Skarenská, Linköpingská, Skotská, Lombardská, Německá a další. *Geschichte der Universität I*, s. 201, srov. soupis pařížských kolejí in: H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 536-539.

⁵³³ Nadace byla původně zamýšlena i pro studium v Paříži, což však vzhledem k schizmatu nebylo nikdy realizováno. Udělení stipendia bylo podmíněno tím, že uchazeč měl po obou rodičích český původ („*de natione Bohemorum ex utroque parentes*“). Z poživatelů tohoto stipendia známe jmenovitě např. Jeronýma Pražského. F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 215-216; TÝŽ, *Idea národa*, s. 73, pozn. 42; TÝŽ, *Husitské Čechy*, s. 254; TÝŽ, *Jeroným Pražský*, Praha 1966, s. 49-50; edici Vojtěchova testamentu vydal v 70. letech 19. století Johann LOSERTH, *Nachträgliche Bemerkungen zu dem Magister Adalbertus de Ericinio*, MVGDB 17, 1879, s. 198-213, zde s. 210-

studijní pobyt na pražské univerzitě mohla ještě objevit v zahraničních pramenech, je zcela legitimní konstatování, že český univerzitní národ poskytoval svým členům díky početným donacím značnou existenční podporu, o níž si méně majetní příslušníci ostatních národů mohli nechat jenom zdát. Čeští scholáři se samozřejmě díky této podpoře daleko více s českým národem i samotnou univerzitou identifikovali a řada z nich se v univerzitním dění následujícího desetiletí velmi angažovala.

* * *

Zbývá nám se zmínit o třetím, největším a zároveň posledním konfliktu mezi univerzitními národy na pražské třífakultní univerzitě. Tím byl pochopitelně spor o univerzitní hlasy v roce 1409. K událostem kolem vydání Dekretu kutnohorského existuje mimořádně početná literatura, ve starších dobách často značně nacionálně motivovaná.⁵³⁴ K průběhu tohoto sporu nemohu nabídnout žádné nové poznatky a tudíž považuji za zbytečné zde kompilovat jednotlivé události z literatury. Zrovna tak rezignuji na historiografický rozbor toho, jakým způsobem ten který autor k tématu přistupuje, protože to nijak nesouvisí s charakterem instituce univerzitních národů na pražských univerzitách, k jehož poznání chce tato práce přispět. Omezím se tedy výlučně na zhodnocení příčin a důsledků celého sporu, byť i v něm nebudu nijak originální, neboť půjde o závěry výzkumu Františka Šmahela, jehož studie a následné syntézy považuji k uvedenému tématu za zcela zásadní.⁵³⁵

Spor o univerzitní hlasy na třífakultní univerzitě má řadu paralel se sporem o místa na mistrovských kolejích z let 1384-1385. Opět zde stál český univerzitní národ proti ostatním, opět jeho jménem mluvili téměř výlučně mistři artistické

212, jeho obsah shrnul Jaroslav KADLEC, *Vojtěch Raňkův z Ježova*, Praha 1969 (Práce z dějin University Karlovy 6), s. 67-68.

⁵³⁴ Její přehled podává M. MELANOVÁ – M. SVATOŠ, *Bibliografie*, s. 39-41, zvláště stojí za zmínku (kromě literatury, která byla až dosud používána) sborník *Dekret kutnohorský a jeho místo v dějinách*, Praha 1959 (Acta Universitatis Carolinae – Phil. et. Hist. 2), a studie Jirí KEJŘ, *Sporné otázky v bádání o Dekretu kutnohorském*, AUC-HUCP 3/1, 1962, s. 83-122, a Ferdinand SEIBT, *Johannes Hus und der Abzug der Studenten aus Prag 1409*, Archiv für Kulturgeschichte 39, 1957, s. 63-80, přetisk in: TÝŽ, *Hussitenstudien*, München 1987, s. 1-15.

⁵³⁵ F. ŠMAHEL, *Pražské universitní studentstvo*, zvl. s. 61-81; TÝŽ, *Le mouvement*; TÝŽ, *The Kuttenger Decree and the Withdrawal of the German Students from Prague in 1409: a Discussion*, History of University 4, 1984, s. 153-166; TÝŽ, *Idea národa*, s. 34-48; TÝŽ, *Husitská revoluce II*, s. 214-239, a konečně TÝŽ, *Husitské Čechy*, s. 257-259. Následující text čerpá z těchto prací.

fakulty, opět se domáhal v podstatě privilegovaného postavení, opět hledal podporu u autority stojící mimo univerzitu a využíval jejich zásahů do univerzitní autonomie. Zdůraznit je třeba také to, že hlavní příčinou propuknutí sporu byla stejně jako v roce 1384 obava českého národa z marginalizace a ztráty vlivu. Během devadesátých let 14. století a na počátku 15. století český národ postupně rostl a jeho mistři na artistické fakultě pozvolna dosahovali třetinového zastoupení. Kolem roku 1405 však zesílil zájem o pražské učení ze strany zahraničních studentů a jejich frekvence se neustále zvyšovala, byť samozřejmě ještě vůbec nedosahovala úrovně vrcholných osmdesátých let. Reálně hrozilo, že se relativně silné postavení českého národa začne opět umenšovat.

Ve srovnání s konfliktem z let 1384-1385 však došlo k dvěma podstatným změnám. Jestliže jsme mohli v prvně použitém označení saského, bavorského a polského národa pod společným názvem *natio Theutonica* spatřovat jakési první a dosti nejisté náznaky nacionálního antagonismu, jestliže jsme domýšleli, že v roce 1390 vadila českým mistrům na Konrádovi z Benešova především ta skutečnost, že mluvil německy (a sami jsme to do značné míry relativizovali), pak v roce 1409 už je nacionalismus v Praze zcela jistý a zjevný a jeho nositeli jsou vedle některých měšťanských vrstev právě a především čeští univerzitní mistři. Posměšných narážek na Němce bychom našli u M. Jana Husa, M. Jeronýma Pražského či dalších protagonistů sporu celou řadu.⁵³⁶

Nejdůležitější odlišností událostí roku 1409 od sporu o místa na mistrovských kolejích je ovšem skutečnost, že představitelé českého univerzitního národa jsou zároveň zapálení příznivci Viklefových myšlenek. Ačkoli zdaleka ne všichni mistři českého národa se k viklefismu hlásili, představovali jeho příznivci díky své aktivitě rozhodující sílu. Tato reformní skupina se snažila prosazovat svoje politické a sociální představy o spravedlivé společnosti. K prosazování tohoto reformního, či chcete-li revolučního programu jim mohla instituce univerzity či univerzitního národa docela dobře posloužit, zároveň však nelze u Viklefových přívrženců, pohrdajících pozemskými pořádky a zákony, příliš očekávat respekt k starobylým

⁵³⁶ Nelze neocitovat glosu, kterou Hus, eventuelně nějaký jeho blízký spolupracovník, připojil k jistému Viklefovu traktátu: „*Haha, Němci, haha, ven, ven.*“ (podle F. ŠMAHEL, *Idea národa*, s. 37). Jeroným Pražský zase začal používat termíny *purus Bohemicus* a *communitas bohemica*, vymezení jednak jazykem a jednak českým původem po otci i matce (tamtéž, s. 44-46).

univerzitním institucím a řádům. Napětí mezi univerzitními národy tak začínalo do značné míry splývat s napětím mezi stoupenci a odpůrci Viklefa.

Koncem roku 1408 se dostali viklefisté se svými názory do defenzivy, a to jak na univerzitě, tak ve své při s arcibiskupem. Navíc ještě dostali soudní předvolání do Říma. V této situaci se čeští mistři rozhodli k protiútok. Šlo jim jednoznačně o získání většího, ne-li rozhodujícího vlivu na univerzitě a navázání spojení s politickými představiteli měst a královského dvora. První akcí se stal počátkem roku 1409 kvodlibet M. Matěje Knína, obžalovaného z kacířství, jenž se změnil ve veřejnou proklamaci viklefismu.⁵³⁷

Záhy nato se čeští mistři obrátili na panovníka (s podporou arcibiskupa tentokrát nebylo možné počítat) s žádostí o změnu počtu univerzitních hlasů, a to v nanejvýš vhodném okamžiku, kdy byl rozladěn z nedostatečné podpory většiny univerzitních mistrů ohledně obeslání pisánského koncilu. Mistři nabídli panovníkovi podporu univerzity, jestliže ji ovšem budou moci ovládat. A panovník je svým Kutnohorským dekretem (k překvapení i řady českých mistrů antiviklefistů) podpořil. Českým mistrům i panovníkovi muselo být jasné, že převrácení poměru univerzitních hlasů tak, že všechny cizí univerzitní národy budou mít pouze jeden, zatímco čtvrtinový národ český tři, představuje zásadní porušení univerzitní autonomie a že pro ostatní univerzitní národy bude nová úprava poměrů na univerzitě nepřijatelná. Argumentace tohoto nařízení, ohánějící se přednostním právem panovníkových poddaných, byla sice důmyslná, ale v tomto případě jednoznačně účelová.

Mistři cizích národů se ještě marně pokusili rozhodnutí krále zvrátit souhlasem s obesláním pisánského koncilu. Krále to natolik uspokojilo, že představitelům tří cizích národů přislíbil revokaci svého rozhodnutí, nicméně na opětovný nátlak Husa s Jeronýmem došlo k tomu, že král v údajné snaze zabránit dalším konfliktům mezi univerzitními národy jednoduše ustanovil univerzitě rektora a artistické fakultě děkana z řad českého univerzitního národa.⁵³⁸ Tím také obešel vzájemně se vylučující Kutnohorský dekret a slib daný představitelům tří

⁵³⁷ Zde právě Jeroným Pražský přednesl své teze uvedené v předchozí poznámce. K tomuto kvodlibetu a kvodlibetům obecně viz Jiří KEJŘ, *Kvodlibetní disputace na pražské univerzitě*, Praha 1971 (Sbírka pramenů a příruček k dějinám University Karlovy 6).

⁵³⁸ Stali se jimi M. Zdeněk z Labouně a M. Šimon z Tišnova (viz příslušná hesla in J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*).

univerzitních národů. Oficiální protest postižených národů byl panovníkem ignorován, takže příslušníci saského, bavorského a polského národa splnili své předsevzetí, k němuž se společně zavázali již v lednu, po vydání Kutnohorského dekretu, a hromadně opustili Prahu.

Odchod sedmi až osmi set osob z Prahy (byť se neodehrál naráz, řada studentů si ještě dodělávala zkoušky) znamenal těžké ekonomické ztráty zejména pro převážně německy mluvící krčmáře a živnostníky, takže secese zvýšila v Praze národnostní napětí. Viklefishisté podle plánu ovládli pražskou třífakultní univerzitu,⁵³⁹ ta ovšem secesí ztratila nejen většinu svých příslušníků, ale i svoji autonomii a věhlas. Budoucí kostnický mučedník se však v Betlémské kapli neváhal se svými posluchači podělit o svoji radost: „*Dítky, pochválen buď Bůh všemohoucí, že jsme Němce vyloučili a dosáhli záměru, o který jsme stáli. Zvítězili jsme!*“⁵⁴⁰

4. K povaze národů na juristické univerzitě

O charakteru, významu a vzájemných vztazích mezi univerzitními národy na pražské právnické univerzitě toho mnoho říci nelze. Základní překážkou pro to je již zmíněná absence univerzitních statut. Z dochované matricy vyplývá, že stejně jako na třífakultní univerzitě byli příslušníky národů scholárové i graduovaní, ale také jejich případný doprovod (sluhové, soukromí učitelé apod.). V čele těchto národů stáli tak jako na třífakultní univerzitě vždy dva konsiliáři, kteří zároveň dohromady tvořili poradní orgán rektora.⁵⁴¹ Analogicky k úřadu rektora můžeme předpokládat, že i těmito konsiliáři byli studenti či nanejvýš bakaláři. Osmičlenný sbor konsiliářů také na rozdíl od třífakultní univerzity přímo volil nového rektora.⁵⁴² Profesorské *consilium universitatis* není na právnické univerzitě doloženo a s největší pravděpodobností neexistovalo.⁵⁴³

⁵³⁹ Záhy však proti viklefishům vystoupili profesori teologické fakulty.

⁵⁴⁰ Citováno podle F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 238.

⁵⁴¹ M. BOHÁČEK, *Založení a nejstarší organizace*, s. 21; J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 13.

⁵⁴² Miroslav BOHÁČEK, *Nové prameny k dějinám pražské university*, Studie o rukopisech 4, 1965, s. 49-92, zde s. 62; J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 76.

⁵⁴³ M. BOHÁČEK, *Založení a nejstarší organizace*, s. 21; J. KEJŘ, *Pražská právnická univerzita*, s. 13. V téže práci na s. 34 J. Kejř přesvědčivě vyvrací některá tvrzení starší literatury o některých

Do univerzitní matriky zapisoval úřadující rektor, v případě, že nemohl vykonávat svůj úřad, činil tak *ad hoc* zvolený vicerektor. Tato univerzitní matrika byla zároveň matrikou fakultní. Velmi ožehavá je otázka, zda existovaly tak jako na třífakultní univerzitě samostatné matriky národů. Zdá se mi pravděpodobnější, že nikoli. Usuzuji tak z rozdílné podoby rektorských matrik těch středoevropských univerzit, které znaly instituci národů. Zatímco zápisy do vídeňské a lipské matriky vypadají tak, že po uvedení jména rektora a data jeho volby jsou zapisována jména osob imatrikulovaných příslušníků jednoho, pak druhého, třetího a nakonec čtvrtého národa (v Lipsku bylo dokonce pořadí národů v imatrikulacích pevně stanoveno v závislosti na tom, k jakému národu patřil zapisující rektor),⁵⁴⁴ matrika pražské právnické univerzity sestává vlastně ze čtyř paralelních soupisů imatrikulací jednotlivých národů z celého období, v němž byla vedena. Rektor musel uvést své jméno v každém z těchto soupisů, tedy na čtyřech místech. Rektorská matrika tak podle mého soudu zároveň suplovala matriku národů.⁵⁴⁵

Na základě zápisů v právnické univerzitní matrice můžeme také zodpovědět dvě otázky ohledně zdejších univerzitních národů, které spolu úzce souvisí, totiž zda byly tyto národy nějakým statutárním usnesením územně vymezeny a zda přihlášení se k tomu kterému národu bylo otázkou volby a svobodné vůle příchozího scholára. Na první položenou otázku můžeme vcelku bez pochyb odpovědět záporně. Univerzitní národy nebyly - s výjimkou českého - územně vymezeny v původních statutech nerozdělené univerzity a ani třífakultní univerzita po secesi právníků necítila potřebu na tom cokoli měnit. Že by tak učinila pouze univerzita juristů je krajně nepravděpodobné.⁵⁴⁶ Zároveň řada badatelů poukázala na to, že zvláště

rektorech právnické univerzity z řad doktorů (jednoho z nich akceptoval i M. Boháček v citované studii).

⁵⁴⁴ Byl-li rektor z míšeňského národa, zapisoval nejprve imatrikulované tohoto národa, pak z národa saského, polského a naposledy bavorského. Pokud byl rektorem příslušník bavorského národa, zapisoval opět nejprve vlastní soukmenovce, pak národy míšeňský, saský a nakonec polský. Rektor z polského národa zapisoval v pořadí národ polský, bavorský, míšeňský a saský a konečně saský rektor uvedl nejprve opět „svůj“ národ, pak následoval polský, bavorský a míšeňský. Jak je patrné, celý systém byl nastaven tak, aby byl maximálně spravedlivý. Každý národ se ocitl na všech čtyřech pořadových místech. Rovněž v úřadu rektora se jednotlivé národy střídaly. *Die Matrikel der Universität Leipzig I*, s. XXXVII- XXXIX a 12; S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 226-227.

⁵⁴⁵ K otázce způsobu zapisování do matriky viz kapitola IV/1.

⁵⁴⁶ S přesným územním vymezením se však setkáme v roce 1366 na vídeňské univerzitě. Její založení (na rozdíl od reformy z přelomu roku 1384/1385) kopírovalo zcela pařížský model, národy měly existovat pouze na artistické fakultě, a jejich přesné vymezení určoval singulární statut z 6. června 1366. Tehdy se ještě jednalo o *natio Australis*, do nějž byli započítáváni všichni příchozí z dnešního jižního Německa včetně rakouských zemí, *natio Saxoniae*, který zahrnoval celé dnešní severní

z některých „hraničních“ oblastí se studenti hlásili do dvou či dokonce tří různých národů. Dosavadní prosopografický výzkum to jednoznačně potvrzuje. Velmi neostrá je například hranice mezi saským a bavorským národem ve Frísku, Vestfálsku či v severních oblastech Hesenska, problematickou oblastí je Durynsko, z většiny náležející polskému národu, ale s imatrikulacemi i do saského či bavorského národa.⁵⁴⁷

O dobrovolném rozhodnutí se příchozího scholára pro jeden z univerzitních národů jsem rovněž přesvědčen. Občas se mezi imatrikulovanými v daném národě objeví jméno osoby, která uvádí takové místo původu, které leží zcela mimo oblast uvedeného národa. V některých těchto případech jde o zjevnou chybu při zapisování do matriky, ovšem jindy nikoli.⁵⁴⁸ Za nejpřesvědčivější doklad o svobodném výběru univerzitního národa ze strany imatrikulovaných však považuji jednak již zmíněnou odlišnou příslušnost k národům tří fakultní a právnické univerzity u několika mistrů,⁵⁴⁹ a jednak zmínku o čtyřech osobách, které se v roce 1382 nechali přepsat v právnické matrice (opět) z bavorského do saského národa. Všichni čtyři byli do saského národa zapsáni společně a bez jakéhokoliv údaje o platbě. Plnou imatrikulační taxu totiž zaplatili již při prvních imatrikulacích do bavorského národa.⁵⁵⁰ U dvou z nich se podařilo zjistit místo původu. Pozdější doktor dekretů

a střední Německo včetně Porýní a Pomohání, *natio Bohemiae*, zahrnující obyvatele Čech, Moravy, Slezska a Polska, a *natio Hungariae* pro všechny poddané uherského krále a jeho vazalů. Zmíněná reforma z roku 1384/1385 vedla k rozšíření národů na celou univerzitu a k rozdělení prvního z uvedených národů na *natio Austriae* (pouze rakouské země) a *natio Renensium* (jižní oblasti Německa, ovšem již včetně Porýní a Pomohání). Český národ byl naopak sloučen s uherským v *natio Hungariae*. Saský národ se tak stal nejméně početný a – jak bych rád ukázal v připravované studii – takřka zcela závislý na přísunu scholárů, bakalářů a mistrů z Prahy. U těchto nových čtyř národů však již nenalézáme jejich přesné statutární vymezení. S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 238-239 a 244-247, kde i odkazy na další literaturu (na s. 244 domněnka, podle níž zrušení českého národa mohlo být reakcí na pražské spory o místa na kolejích).

⁵⁴⁷ F. MATTHAESIUS, *Der Auszug I*, s. 454-455; H. ZATSCHEK, *Studien zur Geschichte der Prager Universität*, s. 94-95, 97-98, 100; S. SCHUMANN, *Die „nationes“*, s. 102-103; *Dějiny UK I*, s. 64.

⁵⁴⁸ Třeba *Johannes Osterrad de Northuzen* byl roku 1384 zapsán do saského národa, ačkoli patřil do národa polského, což je výslovně později učiněnou poznámkou potvrzeno (MUPr. II/1, s. 134). Zjevnou chybou jsou i graficky i obsahově shodné zápisy jistého Martina Janova z Kladska do českého a saského národa v roce 1395 (MUPr II/1, s. 46 a 147), či podobné dvojí uvedení Mikuláše z Opolí v bavorském i polském národě roku 1372 (tamtéž, s. 58 a 85).

⁵⁴⁹ Viz kapitola III/2.

⁵⁵⁰ MUPr II/1, s. 130 (klasicizující tvar Joannes měním na Johannes): *Johannes Stenkrös. Johannis Woynychusen. Arnoldus Jacobi. Johannes Noet*; srov. tamtéž, s. 65 (rok 1378): *Johannes Noet. d. 14.*; s. 67 (rok 1380): *Johannes Woynychusen. d. 14 gr.*; s. 68 (rok 1381): *Johannes Stenkro. d. 14 gr., ..., Arnoldus Jacobi. d. 14 gr.* Zdá se, že saský univerzitní národ byl opravdu v něčem atraktivnější než ostatní národy. Možná to způsobil ten prostý fakt, že šlo o národ na právnické univerzitě nejpočetnější a tudíž jistě plně respektovaný.

a profesor v Heidelbergu *Johannes Noet* pocházel z patricijské rodiny v Bruselu,⁵⁵¹ *Johannes Woynehusen* z Rigy.⁵⁵² První by tedy podle běžných zvyklostí měl zůstat v bavorském národě, naopak druhý by měl být od počátku v národě saském. Nelze tudíž říci, že by v tomto případě šlo o nějaké dodatečné opravování chybně zapsaných studentů. Koneckonců to dosvědčuje i odlišná ortografie zápisů, z níž je patrné, že nešlo o pouhé opisování jmen.

Tento případ přestupu z jednoho univerzitního národa do druhého tedy jasně dokládá, že příslušnost k univerzitnímu národu na pražské juristické univerzitě byla čistě otázkou volby a bylo možné ji během studia změnit. Nelze tedy šmahem označovat imatrikulace osob z oblastí obvykle nespádajících do pomyslného území daného národa za administrativní chybu. V řadě takových případů se totiž imatrikulovaný z nějakého osobního důvodu přihlásil do jiného národa, než kam by podle svého regionálního původu měl patřit.⁵⁵³ V tomto ohledu se národy právnické a třífakultní univerzity výrazně odlišovaly.⁵⁵⁴ Na právnické univerzitě byly o něco blíže k pojetí národů na univerzitách boloňského typu, zatímco třífakultní univerzita měla národy stejně jako správu celé univerzity podobnější pařížskému vzoru.

* * *

O vzájemných konfliktech mezi národy juristické univerzity nemáme naprosto žádné doklady. To samozřejmě ještě neznamená, že neexistovaly, ale rozhodně nenabývaly takových rozměrů, jako na třífakultní univerzitě. Víme například

⁵⁵¹ P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 42; R. ZELENÝ – J. KADLEC, *Učitelé právnické fakulty*, s. 103; J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 284.

⁵⁵² *Liv-, esth-, und curländisches Urkundenbuch* I/6, sl. 378, č. 2992; L. ARBUSOW, *Livlands Geistlichkeit* II, s. 142, IV, s. 232; Heinrich Julius BÖTHFÜHR, *Die Livländer auf auswärtigen Universitäten*, Serie 1, Riga 1884, s. 3.

⁵⁵³ Například do polského národa se roku 1386 imatrikuloval Švéd *Andreas Johannis de Vpsalia*, pozdější kanovník a probošt v Upsalle a nakonec biskup v Strängnäs. Pro tento národ se mohl navzdory zvyklostem rozhodnout kvůli osobním vztahům k jiným jeho příslušníkům. MUPr II/1, s. 98, životopisné údaje C. THÖRNQVIST, *Svenska studenter*, s. 260, kde ovšem i značně nejisté ztotožnění se studentem, který se jako *Andreas de Suecia, canonicus Upsalensis* imatrikuloval roku 1380 v Boloni. Pravděpodobnější, ale stále nejistá je identifikace s pařížským studentem, kterou provedl J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 26. Rovněž rektor juristické univerzity *Gerlacu Horst de Stargardia*, imatrikulovaný rok předtím do bavorského národa, ačkoli lokality tohoto jména leží v Pomořanech, Západním Prusku, eventuelně v Meklenbursku, by asi měl snahu případný chybný zápis opravit, což neučinil. MUPr. II/1, s. 27, 31, 62-63, 89, 112. Další podobné případy z řad imatrikulovaných do bavorského národa uvádím ve své diplomové práci J. STOČES, *Regionální a sociální původ*, s. 64-65.

⁵⁵⁴ Srov. spor kolem Konráda z Benešova z roku 1390, popsany v předchozí kapitole.

o sporu mezi doktorem dekretů Pavlem z Janovic s neznámým kolegou, snad rovněž vyučujícím na právnické univerzitě, v němž nakonec došlo na fyzické násilí, jehož se měli dopustit „*familiares domini Pauli doctoris*“.⁵⁵⁵ Nelze zcela vyloučit, že zde oba profesori vystupovali jako představitelé svých univerzitních národů a celá rozepře měla i „národnostní“ rozměr,⁵⁵⁶ zdá se však daleko pravděpodobnější, že šlo o ryze osobní spor.⁵⁵⁷

Zrovna tak nejsme schopni říci nic určitého ohledně postojů, které právníci zaujíмали k popisovaným sporům na třífakultní univerzitě. Na jednu stranu je jasné, že personální složení obou univerzit a jejich univerzitních národů se do určité míry překrývalo, takže se myšlenky a nálady mezi oběma univerzitami jistě přelévaly. Na druhé straně však můžeme vyslovit hned několik zásadních odlišností právnické univerzity, které naopak případné sporné hrany mezi národy zajisté eliminovaly.

Především těmi, kdo stáli na třífakultní univerzitě v čele národů a kvůli jejichž zájmům ke sporům docházelo především, byli univerzitní mistři. Na právnické univerzitě měli profesori daleko menší vliv, na její správě se v podstatě nepodíleli, což platí i o národech. Navíc jich bylo zřejmě výrazně méně. Konkrétně víme s jistotou o 27 profesorech práva v Praze a 12 dalších, jejichž profesorské působení v Praze je nejisté.⁵⁵⁸ Samozřejmě to nemusejí být všichni,⁵⁵⁹ je ovšem třeba

⁵⁵⁵ Spor zachycuje stížnost napadeného, otištěná in: Ferdinand TADRA, *Summa cancellariae (Cancellaria Caroli IV.) Formulář Královské kanceláře české XIV. století*, Praha 1895 (Historický archiv 6), s. 201, č. 353. Autorem stížnosti by podle studie R. ZELENÝ – J. KADLEC, *Učitelé právnické fakulty*, s. 79 a 90, mohl být *Fridericus Paganus*. Spor se podle nich odehrál patrně v roce 1373. Tyto domněnky ovšem J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 69, pozn. 60, zpochybňuje odkazem na imatrikulaci Pagana v roce 1374 (MUPr II/1, s. 61) a na skutečnost, že přednášel *Liber sextus*, zatímco Pavel z Janovic *Dekretalia*. K osobě Pavla z Janovic srov. ještě J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 437, P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 31-32, a zvláště *Visitační protokol pražského arcijáhensví pražského arcijáhna Pavla z Janovic z let 1379-1382*, edd. Ivan HLAVÁČEK - Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Praha 1973, s. 23-24.

⁵⁵⁶ Naznačuje to P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 32, s odkazem na starší studii Emil OTT, *Das Eindringen des kanonischen Fechte, seine Lehre und wissenschaftliche Pflege in Böhmen und Mähren während des Mittelalters*, ZRG 34, KA 3, 1913, s. 1-107, zde s. 80.

⁵⁵⁷ J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 52, ovšem správě zdůrazňuje, že o učitelském působení Pavla z Janovic nemáme žádné jednoznačné doklady. Naproti tomu P. Moraw ho považuje za hlavního domácího představitele právnického učení (viz odkaz v předchozí poznámce).

⁵⁵⁸ Udávám počty podle R. ZELENÝ – J. KADLEC, *Učitelé právnické fakulty*. Jak však upozornil J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 52-57, u některých osobností v tomto seznamu jde pouze o domnělou učitelskou činnost, kterou nelze nijak doložit – např. v případě již zmíněného Pavla z Janovic či později Fridricha Eppingeho (tamtéž, s. 52, 69, pozn. 57 a 58, s. 92). K přednášejícím na juristické univerzitě srov. ještě P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 27-46.

⁵⁵⁹ V úvahu připadají teoreticky všichni doktoři a licenciáti, ale i bakaláři, uvedení v matrice (MUPr II/1, s. 1-24). Srov. J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 56-57; P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 27-28. H. PIETSCH, *Die graduirten Juristen*, s. 13, eviduje celkem 309

mít zároveň na paměti, že jde o číslo pro celé období 1348-1419. U řady vyučujících zejména z řad cizinců víme, že v Praze působili pouze několik málo let, z čehož můžeme usuzovat, že fluktuace byla poměrně vysoká. Celkem tedy odhadujeme, že obvyklý početní stav profesorů, kteří vyučovali současně, představoval v 70. a 80. letech zhruba 5-6 osob, později méně.⁵⁶⁰ V takovém počtu dělení na univerzitní národy nemohlo hrát významnější roli.

Místa na právnické koleji mohla být také jen stěží obsazována podle složení univerzitních národů. Nevíme, zda přímo součástí Karlovy donace z roku 1373 bylo nějaké pravidlo ohledně počtu či složení obyvatel tohoto domu (o kolegiátech se asi hovořit nedá, ostatně v pramenech byla budova označována zpravidla jako *schola juristarum*, o kolej v pravém slova smyslu s největší pravděpodobností nešlo). Je pouze známo, že jako první se do domu nastěhoval v té době asi nejvýznamnější profesor Vilém Horborch.⁵⁶¹ Zdá se, že i později zde bydleli především učitelé, kteří nepocházeli z Čech či Moravy, a rozhodně jich nebylo mnoho.⁵⁶²

Čeští učitelé byli vesměs dobře zajištěni z bohatých církevních obročí, naprostá většina z nich byla úzce svázána se správou pražské arcidiecéze a se svatovítskou kapitulou.⁵⁶³ Jak prokázal Peter Moraw, díky této skutečnosti také v podstatě pouze čeští profesori v Praze zůstávali, zatímco cizí zpravidla po několika málo letech odcházeli buď na zahraniční univerzity či do jiných dobře finančně zabezpečených úřadů.⁵⁶⁴ Tímto způsobem řešili svoji případnou nespokojenost a vzhledem k nebyvalému nárůstu potřeby školených právníků ve střední Evropě na

graduovaných juristů, což je ovšem evidentní omyl, jedná se o součet všech zápisů o promociích či zkouškách v juristické matrice. Naprostá většina doktorů však figuruje i v seznamu bakalářů. Navíc někteří z nich byli graduováni ještě před vznikem samostatné právnické univerzity roku 1372. Údaje dosavadní literatury, vesměs rozdílné, uvádí J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 103, pozn. 90. Kejřovo volání po novém přepočtu zatím nedošlo naplnění.

⁵⁶⁰ P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 29.

⁵⁶¹ J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 24-26, srov. V. V. TOMEK, *Děje*, s. 58-59; P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 18-19, a velmi obecně i *Dějiny UK I*, s. 52 a 165. Skutečnost, že šlo patrně pouze o dům, nikoli kolej, naznačil již V. V. Tomek, zdůraznil to pak J. Kejř (viz předchozí odkazy). Není také jasné, zda dům měl nějaké vlastní příjmy, patrně nikoli. V domě se především učilo a dále zde měl svoji úřadovnu rektor, případně i další univerzitní hodnostáři.

⁵⁶² Domnívá se tak P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 37.

⁵⁶³ J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 97-98; P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 37; F. ŠMAHEL, *Počátky pražského obecného učení*, s. 266-267; M. SVATOŠ, *Pražské arcibiskupství a univerzita*, s. 93.

⁵⁶⁴ P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 44; srov. J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 90.

přelomu 14. a 15. století, a to jak v církvi, tak ve městech a u významných dvorů, rozhodně neměli problémy s uplatněním.⁵⁶⁵

Panovnická podpora učených právníků byla zpočátku minimální, zvláště ve srovnání s třífakultní univerzitou. Na Karlově dvoře bychom jich také našli pramálo. Situace se však postupně změnila za vlády Václava IV.⁵⁶⁶ O případné podpoře z řad měšťanů nejsme informováni vůbec. Obecně platí, že zatímco dění na třífakultní univerzitě bylo Pražany i dvorskými kruhy se zájmem sledováno a zvláště jejímu českému univerzitnímu národu se od 80. let 14. století dařilo navázat velmi intenzivní vztah z řadou významných osobností mimo univerzitu, zůstávala početně malá (silný pokles návštěvnosti od 90. let je evidentní), elitářská, konzervativní a s církevní hierarchií značně provázaná juristická univerzita jakoby stranou veškerého dění. Dokládá to i naprosté minimum zmínek o ní v pramenech mimouniverzitní proveniencí.

Konflikty mezi univerzitními národy neměli patrně důvod vyvolávat ani studenti, kteří s největší pravděpodobností stáli v jejich čele. Pokusme se jmenovat některé – byť ryze spekulativní – důvody proč. Neexistovaly koleje ani jiná dotovaná místa, kterými by univerzita disponovala, a o něž by se vedl zápas (možná o to větší byl boj o církevní obročí). Převážně studentským univerzitním národům zůstával zásadní vliv na řízení univerzity. Navíc, jak bylo ukázáno výše, patrně bylo možné v případě nespokojenosti změnit příslušnost k univerzitním národům. Juristé byli také daleko praktičtěji zaměřeni, studovali proto, aby získali výnosné úřady. Kromě několika málo učitelů, jejichž počet spíše klesal než rostl, nikdo nepředpokládal na univerzitě dlouhodobý pobyt, a tudíž byl méně zainteresován na případných změnách. V neposlední řadě můžeme jako důvod absence konfliktů jmenovat nesporný konzervatismus právníků. Ten se jistě projevoval v úctě k univerzitní tradici a v respektu ke statutárním předpisům i k rektorské moci (revolučnímu nadšení možná bránil i vyšší věk juristických scholárů). Především však konzervativní vidění světa zabránilo právníkům, aby se - až na několik málo výjimek - připojili k vlně rostoucího nacionálního partikularismu, a především k radikální

⁵⁶⁵ Srov. literaturu o učených právnících, uvedenou v kapitole I/2.

⁵⁶⁶ P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 37-38; F. ŠMAHEL, *Počátky pražského obecného učení*, s. 266-267.

viklefovské reformní skupině, která ovládla český univerzitní národ na třífakultní univerzitě.⁵⁶⁷

Ačkoli nemáme žádnou zprávu o případném zapojení právníků do konfliktů mezi národy na třífakultní univerzitě, je jisté, že řada z nich se stala součástí vlny secesí v druhé polovině 80. let. V této souvislosti je však třeba znovu připomenout, že značná část právnických studentů byla zároveň scholáry, bakaláři či mistry univerzity třífakultní. Stejně tomu bylo i v případě secese po roce 1409. Ačkoli podle všeho se Kutnohorský dekret juristické univerzity netýkal,⁵⁶⁸ rozhodla se naprostá většina jejích příslušníků z Prahy odejít společně s artisty, teology a mediky. Po roce 1409 můžeme již o fungující právnické univerzitě do značné míry pochybovat, nicméně je třeba zdůraznit, že i po tomto datu jsou zvoleni dva rektori z řad jiného než českého univerzitního národa a také mezi nemnoha imatrikulovanými nacházíme řadu cizinců, často ze značně vzdálených zemí.⁵⁶⁹

Další poznatky o univerzitních národech pražské právnické univerzity může přinést prosopografický výzkum, byť spíše než na otázky po jejich institucionální podobě by odpověděl na otázky jejich sociálního složení a vývoje.

⁵⁶⁷ Nejznámější výjimkou v tomto ohledu byl bezesporu Jan z Jesenice – srov. monografii Jiří KEJŘ, *Husitský právník M. Jan z Jesenice*, Praha 1965.

⁵⁶⁸ K tomuto závěru dospěl J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 105.

⁵⁶⁹ K následkům secese a zániku univerzity tamtéž, s. 106-107. V saském univerzitním národě se po roce 1409 imatrikulovali například ještě čtyři Dánové. Jeden z nich byl pozdější lundský arcibiskup Jens Pedersen Laxmand (srov. Konrad EUBEL, *Hierarchia catholica medii aevi, sive summorum pontificum, S. R. E. cardinalium ecclesiarum antistitum series*, tom. I-II, Münster 1898-1901, zde II, s. 182; R. GRAMSCH, *Erfurter Juristen*, Personenkatalog (CD ROM), č. 354).

IV. Saský univerzitní národ pražské právnické univerzity

1. Matrika a metody výzkumu

Matrika pražské právnické univerzity byla vedena po celou dobu její existence, tedy od roku 1372 do roku 1418. Jde patrně o vůbec nejstarší kompletně dochovanou matriku rektorského typu. Jak již bylo zmíněno, originál matriky dnes nemáme od roku 1945 k dispozici, naštěstí byla pořízena ještě před druhou světovou válkou jeho fotokopie. Původní rukopis měl 106 stran, jejichž paginaci provedl až neznámý novodobý badatel. Listy ze středoevropského pergamentu byly svázaný v tuhých dřevěných deskách s červeným koženým potahem a kováním. Text byl psán do dvou sloupců ohraničených čtyřmi kolmými čarami. Vedle nich si písaři připravovali také vodorovné linky, které byly odměřovány pomocí hrotu. Úhlednost písma se střídá podle jednotlivých rektorů. Úvodní poznámka většiny zápisů, v níž je uveden letopočet a jméno rektora bývá zpravidla psána kaligrafičtějším písmem než soupisy jmen, nicméně některé úvodní zápisy jsou také psány zběžně. Chyby textu byly opravovány mřezováním nebo vyškrobáním.⁵⁷⁰

Dnes je text matriky dostupný zejména z edice, o jejíž nedostatcích již bylo mnohé řečeno (viz kapitola I/1). První část matriky nadepsaná *Matricula Universitatis Pragensis graduatorum Rectoris Juristarum* obsahuje nejprve chronologické zápisy doktorů a posléze bakalářů.⁵⁷¹ Za zmínku stojí úvodní poznámka, podle níž zde mohl být zapsán pouze ten, kdo zaplatil univerzitě kopů grošů.⁵⁷² To byla obvyklá výše poplatku za promoci. Pravidelné zapisování licenciátů můžeme datovat rokem 1383. Jména uvedená před tímto datem nemají žádnou dataci a s největší pravděpodobností šlo o jejich dodatečné zaznamenání podle vzpomínek zapisovatele. U bakalářů se sice první datovaný zápis objevuje již roku 1377, ovšem až do roku 1383 vykazují tyto intitulace určité znaky nepravidelnosti a nesystematičnosti.⁵⁷³ Výčet bakalářů začíná rokem 1361, tedy ještě

⁵⁷⁰ M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 80-81.

⁵⁷¹ MUPr II/1, s. 1-24.

⁵⁷² Tamtéž, s. 1.

⁵⁷³ Tamtéž, s. 1-2 a 9-11; srov. J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 10.

v době před vznikem samostatné právnické univerzity a vedle jmen obsahuje i několik velmi obecných zmínek *cum aliis quin que* či *cum aliis viginti*.⁵⁷⁴

Zápisy do matriky mají ustálenou formu, v každém volebním období rektora je nejprve uveden letopočet, po něm jméno rektora a nakonec formulace *intitulavit infra scriptos*. Pak již následuje výčet jednotlivých osob s poznámkou ohledně zaplacení či nezaplacení příslušného poplatku. Po této první části následuje v matrice série pamětních zápisů z let 1373-1383, které však na sebe chronologicky nijak nenavazují, z čehož vyplývá, že byly zaznamenány teprve dodatečně,⁵⁷⁵ ovšem v originálu nikoli jednou písařskou rukou.⁵⁷⁶

Stěžejní část matriky tedy představují zápisy nově příchozích. Jednalo se o studenty, profesory, ale i členy jejich doprovodu (soukromé učitele, sluhy, fámuly apod.). Imatrikulace byly vedeny po jednotlivých univerzitních národech, jejichž pořadí bylo následující: národ český, bavorský, polský a saský. Podle poznámky v předchozím oddíle měl každý národ vyhrazen jeden kvitern, a kdyby snad byl popsán, měly být připojeny nové listy.⁵⁷⁷ Jednotlivé zápisy měly stejnou strukturu jako intitulace graduovaných, rozdíl je pouze ve výši imatrikulační taxy, která během prvních šesti let prošla značným vývojem, či v poznámce o jejím případném nezaplacení. Zajímavým detailem je také skutečnost, že při uvození imatrikulací v roce 1372 se užívá sloveso *assumpsit*, zatímco v pozdějších letech zpravidla *intitulavit*. To by sice mohlo naznačovat, že v prvním roce vedení matriky do ní bylo přepsána i řada tehdy již studujících osob, ovšem pak bychom očekávali, že jejich počet bude ještě výrazně vyšší. Zároveň nemáme mezi imatrikulovanými doložené některé přední osobnosti juristů z doby kolem roku 1372.⁵⁷⁸

V samém závěru juristické matriky nacházíme stručný seznam zesnulých příslušníků univerzitní korporace i s jejich odkazy univerzitě⁵⁷⁹ a několik poznámek účetního charakteru.⁵⁸⁰

⁵⁷⁴ MUPr II/1, s. 9.

⁵⁷⁵ Tamtéž, s. 25-27; srov. H. VÁCLAVŮ, *Počet graduovaných*, s. 13-14.

⁵⁷⁶ M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 81.

⁵⁷⁷ MUPr. II/1, s. 27; M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 81.

⁵⁷⁸ Tomuto problému jsem se věnoval podrobněji v diplomové práci – J. STOČES, *Regionální a sociální původ*, s. 38.

⁵⁷⁹ MUPr. II/1, s. 160-162.

⁵⁸⁰ MUPr. II/1, s. 162-163. Najdeme zde mimo jiné poznámku o tom, že ten, kdo sedí ve studentských lavicích a zaplatil 14 grošů a chce sedět následující rok v lavicích určených šlechtě (*in scamno nobilium*) musí připlatit 10 grošů.

Z uvedeného popisu vyplývá, že juristická matrika v sobě spojovala téměř veškeré jinak známé typy matrik. Vedle evidence všech imatrikulovaných obsahuje zápisy o graduovaných, což ji staví na roveň děkanské knihy artistické fakulty, a – jak bylo ukázáno v kapitole III/4 – patrně zároveň suplovala matriku univerzitních národů. Navíc se v matrice objevují jednoznačně pamětní a účetní záznamy.

V souvislosti s juristickou matrikou však nebyly doposud zodpovězeny dvě poměrně zásadní otázky. První z nich se týká toho, zda jsou v této matrice zapsáni všichni imatrikulovaní. Marie Haasová-Jelínková konstatovala, že „ze všech národů se nezachoval stejný počet zápisů. Nejméně jich má český národ, počet zápisů stoupá, jak za sebou národy jdou, a saský národ jich má nejvíce.“⁵⁸¹ Hana Václavů již zcela otevřeně napsala, že zápisy v matrice nejsou úplné.⁵⁸² To však poněkud postrádá logiku, neboť zápisy jsou vedeny chronologicky až do konce sledovaného období. Jiří Kejř je naopak přesvědčen o úplnosti matriky, byť sám uvádí některé případy pražských právníků uvedených v rotulech, kteří mezi imatrikulovanými chybí.⁵⁸³

Na tuto otázku nejsem schopen dát jednoznačnou odpověď. Matrika byla veřejnou právní knihou a zápis do ní znamenal potvrzení příslušnosti k univerzitní korporaci a podílu na jejích privilegích. Zároveň je však jisté, že i mezi těmi, kdo získali titul bakaláře dekretů na juristické univerzitě se najde několik takových, kteří nejsou mezi imatrikulovanými. V počátečním období lze tyto nesrovnalosti vysvětlit tak, že dotyční bakaláři zahájili svá studia ještě před rokem 1372, ovšem řádnou imatrikulaci nemůžeme doložit ani u několika osob, které získali titul bakaláře dekretů po roce 1385.⁵⁸⁴ Mohu nabídnout jediné logické vysvětlení, a sice že se

⁵⁸¹ M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 81.

⁵⁸² H. VÁCLAVŮ, *Počty graduovaných*, s. 14.

⁵⁸³ J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 11 a 89.

⁵⁸⁴ Například neznáme imatrikulaci Eckarda z Hahnensee, který se stal bakalářem dekretů v roce 1387 - MUPr II/1, s. 14; jeho biografii podává R. GRAMSCH, *Erfurter Juristen*, Personenkatalog (CD ROM), č. 234. *Conradus Krone* je v matrice erfurtské univerzity zapsán výslovně jako *bacc. in decr. Prag.*, ovšem v albu pražských právníků jeho jméno vůbec nenalezneme - srov. R. GRAMSCH, *Erfurter Juristen*, Personenkatalog (CD ROM), č. 340. Na druhou stranu se ukazuje, že pod dvěma zdánlivě různými jmény mezi imatrikulovanými a graduovanými vystupuje jedna osoba. Například *Hermannus Kruzink*, imatrikulovaný roku 1378, je totožný s bielefeldským scholastikem Hermannem, který je intulován jako bakalář dekretů roku 1382. Později vystupuje v pramenech zejména jako Hermann z Bielefeldu, získal (snad ve Vídni, kde je doložena jeho imatrikulace) i titul doktorský a pomineme-li početná obročí, dotáhl to na papežského auditora (MUPr II/1, s. 10 a 125, kde ovšem chybně přepsán jako *Kruznik*; *Urkundenbuch der Stadt und des Stiftes Bielefeld*, dle rejstříku; základní biografické údaje J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 180). Podobně je pouze jednou osobou *Heningus de Soldin* a *Heningus Settegrape*. Imatrikulován byl

jedná o jednotlivé omyly a nedůslednosti při vedení středověké správní agendy, ale sám o tom zcela přesvědčený nejsem.

Druhým problémem je naše velmi mlhavá představa o tom, jakým způsobem univerzitní matrika jako celek vznikla. Podle interpretace, kterou ovšem pouze naznačuje M. Haasová-Jelínková, bylo rektorem zapisováno průběžně na několika různých místech matriky podle jejích rubrik. Pak by ovšem muselo zbývat na konci každé z nich nějaké nevyplněné místo, což neodpovídá skutečnosti. Jako jedno z možných vysvětlení se mi jeví hypotéza, že juristická matrika jako celek vznikla až dodatečnou úpravou a svázáním v době, kdy již samotná univerzita neexistovala. Tomu by napovídala i chybná zmínka o právnické fakultě v titulu celé knihy, který byl jednoznačně vytvořen dodatečně, a také její celkový značně různorodý obsah, který byl popsán výše. Problém geneze juristické matriky však zůstává otevřený a obávám se, že bez originálu matriky může být jen stěží vyřešen definitivně.

Název této kapitoly slibuje rovněž výklad o metodě prosopografického výzkumu juristické matriky. Prosopografická metoda obecně však již byla popsána v kapitole I/1 a I/2 a jednotlivé identifikační a interpretační problémy, se kterými jsem se při výzkumu setkával, budou probrány v rámci kapitol IV/2-5. Zbývá tedy věnovat několik slov vlastnímu počítačovému zpracování, k němuž byl stejně jako při vzniku diplomových prací o regionálním a sociálním původu příslušníků českého, polského a bavorského národa (viz kapitola I/2) použit databázový program Paradox. Struktura databáze byla jen v detailech upravena, v zásadě ale zůstala stejná. Na jednu hlavní tabulku věnovanou každé osobě se váže devět dalších podtabulek (varianty jmen, studium, tituly, původ, univerzitní působení, mimouniverzitní působení, řádové působení apod.), které již umožňují vícenásobné vyplňování.⁵⁸⁵ Je jasné, že tato databáze je již značně zastaralá, takže se uvažuje o převedení dat do

roku 1401 (v témže roce získal i bakalářský titul na artistické fakultě), jako kanovník v městě Myšlibórz (něm. Soldin, Nová Marka) je uváděn při udělení titulu bakaláře dekretů. Poté se objevuje na univerzitě v Lipsku a jako licenciát práva v Rostocku. Zároveň je doložen jako děkan v Myšlibórze a právní zástupce (*syndicus*) tamější městské rady - viz MUPr I/1, s. 361, kde ovšem chybný přepis *Henningus de Goldin*, MUPr II/1, s. 22 a 141; *Die Matrikel der Universität Leipzig I*, s. 53; *Die Matrikel der Universität Rostock I*, s. 11; *Die Stralsunder liber memorialis III*, s. 187, č. 655; T. PYL, *Geschichte der Greifswalder Kirchen und Klöster II*, s. 795; CDBran I/19, s. 331-332.

⁵⁸⁵ Podrobný popis celé databáze podala J. BOROVIČKOVÁ, *Počítačová zpracování univerzitních matrik*, ve zkrácené verzi J. BOROVIČKOVÁ – J. STOČES, *Nové metody - prosopografie*, zvl. s. 47-50 a 54-56.

jiného databázového programu, který by navíc umožňoval umístění na internet. Velkou výhodou existence databáze je skutečnost, že jí lze klást nové dotazy a tím poměrně snadno získávat nové poznatky, nevýhodou pak to, že její strukturu již lze jen velmi těžko měnit.

2. Frekvence a regionální původ imatrikulovaných

Na pražskou právnickou univerzitu se v letech 1372 – 1417 řádně zapsalo 1245 osob. V databázi je jich sice evidováno 1311, ale jsou mezi nimi všichni, kteří se objevují v té části matriky, která je nadepsána *Natio Saxonum*, tedy i zapisující rektori, příslušníci jiného univerzitního národa⁵⁸⁶ a také několik osob, které se mezi imatrikulovanými objevují dvakrát.⁵⁸⁷ Starší výpočty, které zpravidla bez hlubší analýzy pouze sečetly uvedená jména, udávají o něco vyšší čísla,⁵⁸⁸ přesto však není nikterak zpochybněn všeobecně známý fakt, že saský národ byl na pražské právnické univerzitě nejpočetnější.

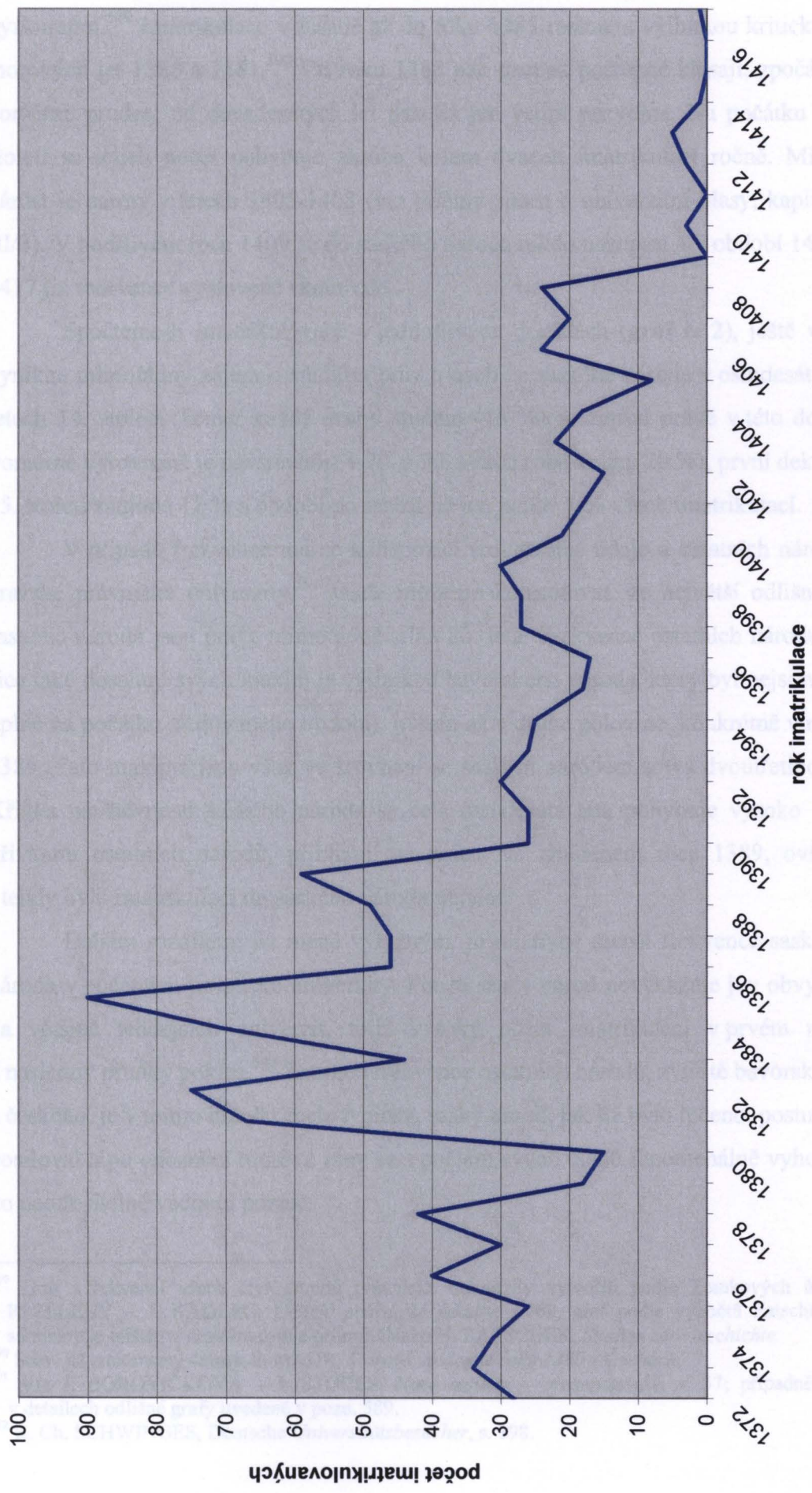
Průběh frekvence saského národa právnické univerzity znázorňuje **graf. č. 1**. Až na drobné jednotlivosti nepřináší žádné nové skutečnosti oproti dosavadním

⁵⁸⁶ Vedle případů uvedených již v kapitole III/4, pozn. 548, jde ještě o mistra *Willerica de Mitra* z bavorského národa, jehož scholár Burchard, který ho na cestě do Prahy doprovázel, se zapsal do národa saského a na svého učitele při imatrikulaci odkázal (*Burchardus scholaris dni. et mag. Willerici*, MUPr II/1, s. 121).

⁵⁸⁷ Rozlišit, zda se jedná o druhý zápis či nikoli není vždy jednoduché. Zjevné je to v případech, kdy si dříve imatrikulovaní studenti o něco později doplatili *scamna nobilium* (*Bernardus Langdorf*, MUPr II/1, s. 133 a 136; *Joachim Molczan*, tamtéž, s. 152 a 153). Tato skutečnost se ovšem v prvních šesti letech, kdy byla výše imatrikulační taxy ještě značně neustálená, rozeznává jen stěží (*Hermannus Perlenbergh*, tamtéž, s. 119 a 120; *Petrus Erizi*, tamtéž, s. 121). Jinak je možné vycházet pouze ze spodoby jmen a takové ztotožnění dvou osob není nikdy zcela jisté (*Johannes Duseke*, uvedený prvně roku 1382 a podruhé (?) 1394, tamtéž, s. 129 a 146; *Nicolaus Vordis de Stade*, imatrikulovaný roku 1385 a znovu (?) 1389, tamtéž s. 137 a 142; *Johannes Kwast de Gollnow*, zapsaný roku 1382 a znovu (?) roku 1396, tamtéž, s. 130 a 148; *Henricus Schenk de Landesperg*, intulovaný prvně roku 1398 a podruhé (?) 1400, tamtéž, s. 152). Konečně v několika případech se zdá být dvojí imatrikulace téže osoby nepravděpodobná, zvláště tam, kde je mezi oběma zápisy větší časová vzdálenost či jména dvou imatrikulovaných jsou sice podobná či stejná, ale velmi obvyklá (to se týká zejména u osob ze Skandinávie, jejichž druhé jméno je děděno po otci, a některé kombinace se často opakují). Každopádně je však jisté, že dvojitých zápisů bylo více než dva, který zmiňuje J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 11 a 16, pozn. 11.

⁵⁸⁸ Srov. např. V. V. TOMEK, *O počtu studentů*, s. 217, který jich uvádí 1256, či H. ZATSCHEK, *Studien zur Geschichte*, s. 99, který jich napočítal (respektive jeho studentky Felizitas Kostka a Sophie Ganssmüller) 1260.

Graf č. 1 Frekvence saského národa

výzkumům.⁵⁸⁹ Imatrikulace v zásadě až do roku 1385 rostou, s výjimkou kritických morových let 1380 a 1381.⁵⁹⁰ Od roku 1385 pak naopak postupně klesají, zpočátku poměrně prudce, od devadesátých let pak již jen velmi pozvolna. Na počátku 15. století se jejich počet pohybuje zhruba kolem dvaceti imatrikulací ročně. Mírný nárůst je patrný v letech 1405-1408 (viz příčiny sporu o univerzitní hlasy, kapitola III/3). V bouřlivém roce 1409 se do saského národa nikdo nezapsal a v období 1409-1417 již frekvence vysloveně skomírala.

Spočteme-li imatrikulované v jednotlivých dekadách (graf č. 2), ještě více vynikne mimořádný zájem o studium práv u osob ze saského národa v osmdesátých letech 14. století. Téměř každý druhý student (46 %) se zapsal právě v této době. Poměrně vyrovnaná je návštěvnost v 70. a 90. letech (obě kolem 20 %), první dekáda 15. století zaujímá 12 % a období po secesi již jen pouhé 1 % všech imatrikulací.

V případě frekvence máme k dispozici srovnatelné údaje u ostatních národů pražské právnické univerzity,⁵⁹¹ takže můžeme konstatovat, že největší odlišností saského národa jsou právě mimořádně silná 80. léta. Frekvence ostatních národů tu sice také dosahují svých maxim (s výjimkou bavorského národa, který byl nejsilnější úplně na počátku sledovaného období), ovšem až v druhé polovině, konkrétně v roce 1389. Tato maxima jsou však ve srovnání se saským národem sotva dvoutřetinová. Křivka návštěvnosti saského národa se celá osmdesátá léta pohybuje vysoko nad křivkami ostatních národů, přibližují se pouze ve zmíněném roce 1389, ovšem i tehdy bylo imatrikulací do saského národa nejvíce.

Dalším rozdílem, již méně výrazným, je relativně menší frekvence saského národa v počátcích juristické univerzity. Pouze saský národ nevykazuje jev obvyklý na většině tehdejších univerzit, totiž vysoký počet imatrikulací v prvním roce a následný prudký pokles.⁵⁹² Zatímco frekvence ostatních národů, zvláště bavorského a českého, je v tomto ohledu zcela typická, saský národ, jak již bylo řečeno, postupně posiloval a po odeznění morové rány se s počtem svých členů fenomenálně vyhoupl do neotřesitelné vedoucí pozice.

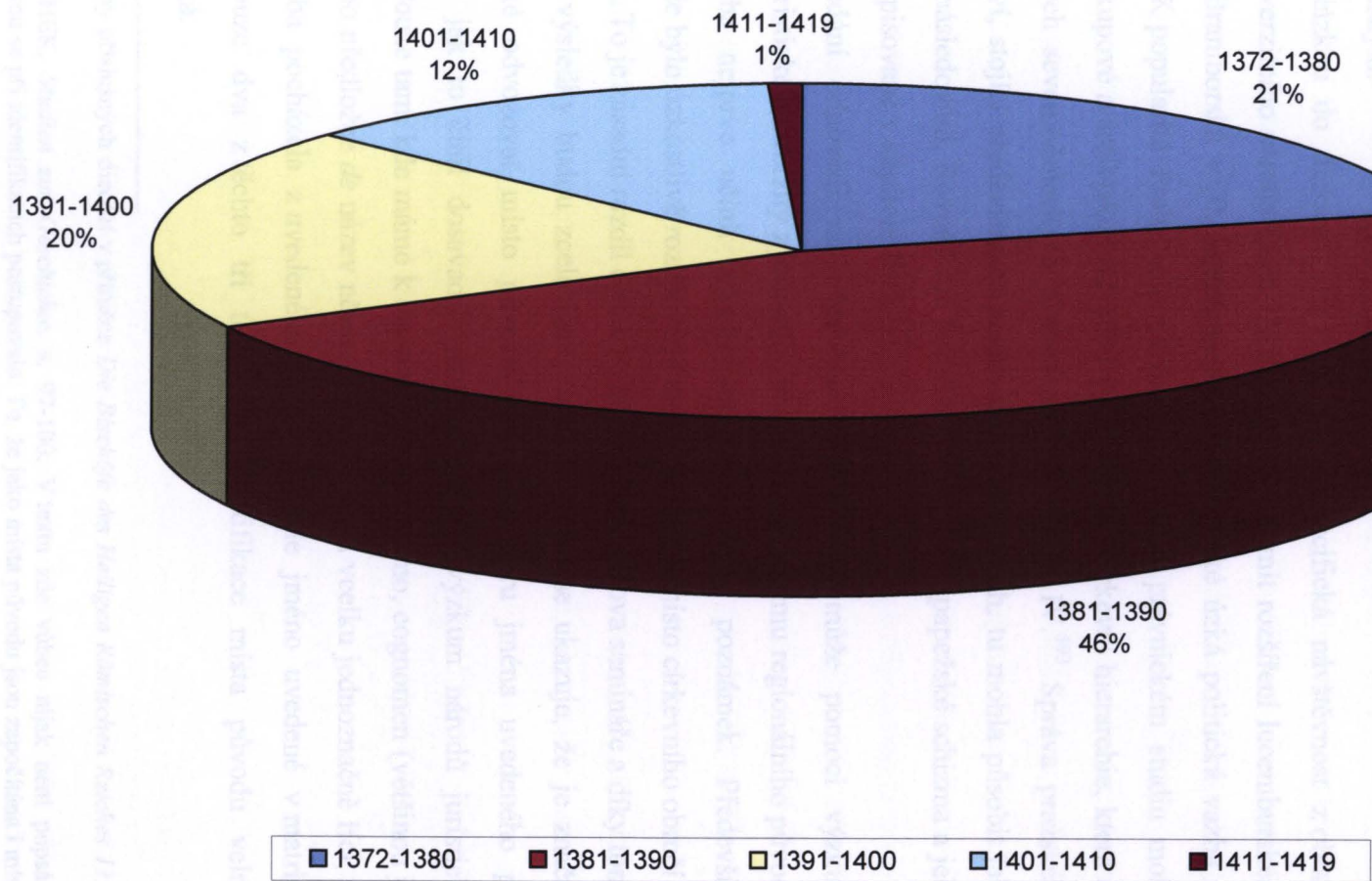
⁵⁸⁹ Graf s frekvencí všech čtyř národů právnické univerzity vytvořili podle Tomkových údajů R. ZELENÝ – J. KADLEC, *Učitelé právnické fakulty*, s. 62, graf podle výpočtů Zatschkova semináře je otištěn v nestránkované příloze článku H. ZATSCHEK, *Studien zur Geschichte*.

⁵⁹⁰ Srov. již zmiňovaný článek E. MAUR, *Morová epidemie roku 1380 v Čechách*.

⁵⁹¹ Viz J. BOROVIČKOVÁ – J. STOČES, *Nové metody – prosopografie*, s. 57; případně jen v detailech odlišné grafy uvedené v pozn. 589.

⁵⁹² R. Ch. SCHWINGES, *Deutsche Universitätsbesucher*, s. 198.

Graf č. 2 Frekvence po desetiletích

Konečně třetí poznatek se týká období let 1390-1408. V této době soupeřil saský národ, alespoň co do počtu imatrikulovaných, se zhruba stejně početným národem polským. Oba vykazují mírný pokles, nicméně jejich početní stav byl v zásadě stabilizovaný. Zatímco bavorský národ byl v této době již jednoznačně nejslabší a jeho imatrikulace se pohybovaly v řádu jednotek, český univerzitní národ postupně posiloval, nicméně počtem imatrikulovaných stále zůstával za národem saským a polským.

Je otázkou do diskuse, čím byla takto specifická návštěvnost z oblastí saského univerzitního národa dána. Určitý vliv mohlo mít rozšíření lucemburského panství do Braniborska v 70. letech, nepochybná je také úzká politická vazba na Pomořany. K popularitě Prahy a poptávce po zdejším právnickém studiu mohli přispět i biskupové a arcibiskupové z řad vysoké české církevní hierarchie, které do čela některých severoněmeckých diecézí prosadil Karel IV.⁵⁹³ Správa pražského arcibiskupství, stojící především na studovaných právnících, tu mohla působit jako vzor hodný následování. Rovněž zde určitě hrálo svojí roli papežské schizma a jeho následky, popisované v kapitole III/3.

V hledání odpovědi na uvedenou otázku nám může pomoci výzkum frekvence juristické univerzity z jednotlivých zemí. K výzkumu regionálního původu je však třeba nejprve učinit několik metodologických poznámek. Především zdůrazňuji, že bylo úzkostlivě rozlišováno místo původu a místo církevního obročí či jiného úřadu. To je zásadní rozdíl oproti výzkumu Zatschekova semináře a díky tomu se také mé výsledky budou zcela jistě lišit.⁵⁹⁴ Dále se ukazuje, že je značně problematické odvozovat místo původu pouze ze tvaru jména uvedeného při imatrikulaci, jak to činil dosavadní prosopografický výzkum národů juristické univerzity. Pouze tam, kde máme k dispozici křestní jméno, cognomen (většinou již příjmení) a po předložce *de* název nějaké lokality, se dá vcelku jednoznačně říci, že dotyčná osoba pocházela z uvedeného místa. Jakmile jméno uvedené v matrice obsahuje pouze dva z těchto tří údajů, je identifikace místa původu velmi problematická.

⁵⁹³ Srov. biskupy příslušných diecézí v příručce *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448*.

⁵⁹⁴ H. ZATSCHEK, *Studien zur Geschichte*, s. 97-100. V textu zde vůbec nijak není popsána metodika, jakou se při identifikacích postupovalo. To, že jako místa původu jsou započítána i místa v matrice uvedených obročí, vyplývá z vyšších počtů imatrikulovaných, pocházejících údajně z biskupských měst.

Můj dosavadní pramenný výzkum totiž jasně prokázal, že na předložku *de* nelze v žádném případě spoléhat, protože může uvozovat i rodové jméno. Zároveň je třeba poukázat na to, že velká část imatrikulovaných své místo původu prostě při imatrikulaci neuvedla. Jediným způsobem, jak se dobrat místa původu člověka, který není v matrice zaznamenán se všemi výše popsány částmi jména, je - prostě ho najít v pramenech. Pouze pro ilustraci uvádím některé příklady, které tyto skutečnosti dokládají: *Wulfardus de Staden* nepocházel z města Stade, jak bychom možná očekávali, ale byl s největší pravděpodobností synem stejnojmenného purkmistra v Rize,⁵⁹⁵ *Gerhardus de Attendorn* pocházel prokazatelně z Lübecku,⁵⁹⁶ *Robertus de Norclo* z Oldenburgu,⁵⁹⁷ *Tobiáš de Gildehusen* ze Stralsundu⁵⁹⁸ a *Hermanus Nicolai de Mulzen* s velkou pravděpodobností dokonce ze švédského Kalmaru.⁵⁹⁹

Následkem právě uvedeného zjištění jsem byl při určování lokalit původu mimořádně obezřetný. Tam, kde se nepodařilo najít konkrétního člověka v pramenech, jsem zpravidla konstatoval, že místo původu je neurčeno. Následkem toho je skupina, u nichž není místo původu určeno, poměrně velká. Další detailní výzkum ji snad ještě o něco zúží. Procentní vyjadřování pravděpodobnosti správné identifikace se oproti dřívějším výzkumům značně omezilo. Lokality identifikované s pravděpodobností menší než 100 % , které v předchozím výzkumu byly poměrně hojné, se objevují méně často, přičemž příčinou nejistoty je zpravidla nejednoznačná identifikace osoby.

U řady imatrikulovaných figuruje oproti místu původu název nějaké země či území. V takových případech je identifikace přesné lokality v podstatě nemožná.

⁵⁹⁵ MUPr II/1, s. 143. Jeho původ z řížské diecéze dokládá L. ARBUSOW, *Livlands Geistlichkeit IV*, s. 202, o generaci starší radní a purkmistr (*advocatus*) téhož jména se objevuje v pramenech mimořádně často - viz *Liv-, esth- und curländisches Urkundenbuch I/3*, dle rejstříku; *Die Erbebücher der Stadt Riga 1384-1579*, dle rejstříku; *Die Libri redituum der Stadt Riga*, s. 88, č. 685; MUB XXV/B, s. 759, č. 15009.

⁵⁹⁶ MUPr II/1, s. 140. Jeho otec Gerhard a bratr Gotschalk jsou doloženi k roku 1396 - *Urkundenbuch der Stadt Lübeck IV*, s. 724-725, č. 639.

⁵⁹⁷ MUPr II/1, s. 126, kde chybně *Norclo*. Jeho matka Grete, měšťanka z Oldenburgu je doložena jako vykonavatelka závěti svého syna 10. února 1414 - *Urkundenbuch der Stadt Uelzen*, s. 309-310, č. 300; biografii podal R. GRAMSCH, *Erfurter Juristen*, Personenkatalog (CD ROM), č. 440.

⁵⁹⁸ MUPr II/1, s. 140, srov. jeho příbuzné Wenera a Johanna tamtéž, s. 127 (ti se uvádějí bez předložky *de*). Celou rodinu bohatě dokládá zejména *Der Stralsunder liber memorialis I-V*, dle rejstříků; další zmínky O. FRANCKE, *Das Verfestungsbuch der Stadt Stralsund*, s. 72, č. 608, 610; *Urkundenbuch der Stadt Lübeck V*, s. 462-463, č. 420.

⁵⁹⁹ MUPr II/1, s. 130. Nezletilý *Hermann de Mülzen* je v Kalmaru doložen již v roce 1376, tedy šest let před svojí imatrikulací - SHRU VI/1, s. 39-40, č. 53; jméno otce z listiny nezjistíme, nicméně uvedení jeho jména při imatrikulaci by odpovídalo skandinávským zvyklostem. Další příklady identifikací je možné nalézt v exkurzu II.

Týká se to hlavně příchozích z Fríska (*de Frisia, Friso*) a Švédska (*de Suecia*), méně již z Dánska (*de Dacia, Dacus*), Norska (*de Norwegia*), Livonska (*de Liuonia, de Liwonia*) a v jednom případě též z Kašubska (*Johannes Stewer de Kassubia*⁶⁰⁰). Tyto osoby bylo možné zařadit pouze do výzkumu zemí původu.

Země původu byly vymezeny tak, aby zařazení jednotlivých lokalit do nich bylo jednoznačné, aby svou velikostí zahrnovaly statisticky alespoň zhruba srovnatelné oblasti a konečně aby alespoň částečně respektovaly historické hranice zemí.⁶⁰¹ V oblastech dnešního Německa byly v zásadě přejaty současné hranice spolkových zemí s následujícími úpravami. K Braniborsku byla připojena Nová Marka a kdysi biskupské město Havelberg, které dnes patří do Saska-Anhaltska. Zadní a Přední Pomořany byly spojeny v jednu zemi, Meklenbursko figuruje jako samostatná země. Podobně bylo z dnešního Šlesvicka-Holštýnska odděleno Šlesvicko a připojeno k Dánsku, což odpovídá realitě zkoumaného období. K Holštýnsku byl počítán i Hamburg. Poměrně velké území dnešního Dolního Saska zůstalo zachováno, byť jde o značně novodobý politický útvar, ale rozlišování mezi staršími zeměmi by přineslo nesmírné komplikace. Jedinou úpravou v případě této země bylo vydělení Fríska, které bylo spojeno s Nizozemím. Dnešní země Sasko-Anhaltsko byla převzata v současných hranicích, byť je stejně jako v případě Dolního Saska jasné, že jde o ryze moderní útvar vzniklý sloučením řady drobných historických území. Také Vestfálsko bylo na východě převzato podle současných hranic, ovšem Porýní již bylo vedeno jako samostatná země. Dnešní Lotyšsko a Estonsko vytvořily pro potřeby této práce historickou zemi Livonsko. Dánsko bylo přejato ve svých historických hranicích, tedy včetně již zmíněného Šlesvicka a jižní oblasti dnešního Švédska s arcibiskupským sídlem v Lundu (dnes provincie Malmöhus). Stejně tak bylo z historických důvodů připojeno Finsko ke Švédsku. Norsko bylo sice na přelomu 14. a 15. století v personální unii s Dánskem, ale pro účely našeho výzkumu zůstalo jako samostatná země. Ostatní země se vyskytovaly zřídka, při jejich vymezení byl respektován úzus předchozího výzkumu.⁶⁰²

⁶⁰⁰ MUPr II/1, s. 140.

⁶⁰¹ Původní představa ryze historických zemí se ukázala jako nereálná. Srov. k tomu J. STOČES, *Regionální a sociální původ*, s. 51-52. Bylo rovněž uvažováno namísto zemí sledovat u imatrikulovaných diecézí, ovšem ukázalo se, že je to příliš komplikované. U řady menších míst však určení příslušnosti ke středověké diecézi představuje samostatný heuristicky náročný badatelský úkol.

⁶⁰² Srov. diplomové práce J. Borovičkové, M. Sukkariové a J. Stočese, uvedené v kapitole I/2.

Nejčastější místa původu příslušníků saského univerzitního národa zachycuje **tabulka č. 1.**⁶⁰³ Jednoznačně nejvíce byla zastoupená významná hanzovní města převážně při pobřeží Baltského a Severního moře (výjimku představuje dolnosaský Lüneburg, pomořanský Stargard Szczeciński a Salzwedel ve Staré Marce). Skutečnost, že nejvíce osob bylo identifikováno ze Stralsundu a právě Lüneburgu, je dána patrně tím, že pro tato dvě města máme oproti ostatním místům řadu vydaných pramenů. Teprve za hanzovními městy se jako častá místa původu imatrikulovaných objevují biskupská města Roskilde, Hildesheim, Lund, Magdeburg, Brandenburg, Skara, Turku, Halberstadt atd.

V **grafech č. 3 a 3a** je znázorněn regionální původ imatrikulovaných podle výše vymezených zemí.⁶⁰⁴ Jednoznačně nejvyšší zastoupení měli studenti z Pomořan (21 %).⁶⁰⁵ Teprve se značným posunem následuje Dolní Sasko a poměrně překvapivá je třetí pozice Švédska (včetně dnešního Finska, z něhož pocházelo 16 studentů⁶⁰⁶). Následuje Sasko-Anhaltsko, Braniborsko a Dánsko. Možná překvapivé je poměrně nízké zastoupení Holštýnska, které při srovnání s tabulkou č. 1 ukazuje, že kromě významných měst Hamburg a Lübeck se z ostatních míst této země imatrikulovalo pouze 9 osob.

Opět se tak ukazuje, že vzdálenost od univerzitního města neměla na počtu studentů v podstatě žádný vliv, rozhodující byla sociální a kulturní vyspělost daného regionu.⁶⁰⁷ Svoji roli jistě hrály také politické vazby jednotlivých zemí k Českému království (Pomořany), ale také podpora místní církve (to se týká zejména Švédska

⁶⁰³ Tabulka zahrnuje místa identifikovaná s pravděpodobností více jak 60 %, naprostá většina jich je však zcela jistá. Z celkového počtu všech takto určených lokalit (celkem 721 míst, u ostatních osob se místo původu určit nepodařilo či je identifikace značně nejistá) jsou v tabulce č. 1 obsažena pouze ta místa, z nichž přišli do Prahy tři a více studentů.

⁶⁰⁴ I zde se jedná o země identifikované s pravděpodobností větší jak 60 % (celkem u 884 osob). Země s pouze jedním imatrikulovaným nebyly do grafu č. 3 zahrnuty, v grafu č. 3a byly spojeny do kategorie jiný původ.

⁶⁰⁵ Vysoký podíl osob z Pomořan konstatovala již mezi graduovanými právníky H. PIETSCH, *Die graduierten Juristen*, s. 38-39, a koneckonců i H. ZATSCHEK, *Studien zur Geschichte*, s. 98. Vzhledem k nedostatku pramenů pro tuto zemi je navíc pravděpodobné, že tento počet imatrikulovaných z této země byl ve skutečnosti ještě o něco větší. Zajímavé je ovšem srovnání s výsledky výzkumu geografického původu graduovaných na artistické fakultě. Pomořany jsou zde zastoupeny daleko méně – srov. H. VÁCLAVŮ, *Počet graduovaných*, s. 29.

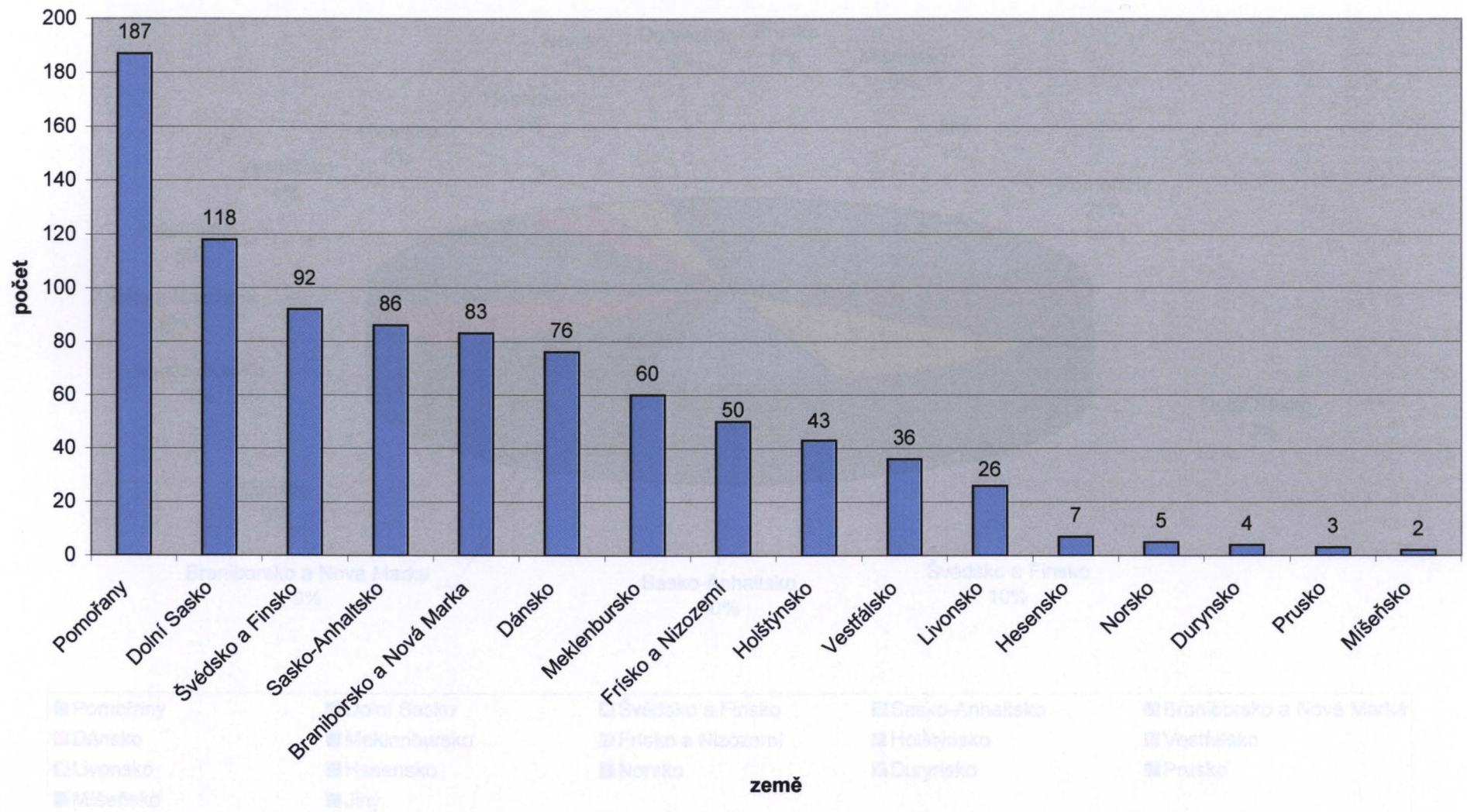
⁶⁰⁶ Jejich soupis podává J. NUORTEVA, *Suomalaisten ulkomainen opinkäynti*, s. 494-495, Appendix 3a.

⁶⁰⁷ Tento závěr vyplynul již z výzkumu bavorského univerzitního národa – srov. J. STOČES, *Regionální a sociální původ*, s. 120; J. BOROVIČKOVÁ – J. STOČES, *Nové metody – prosopografie*, s. 51.

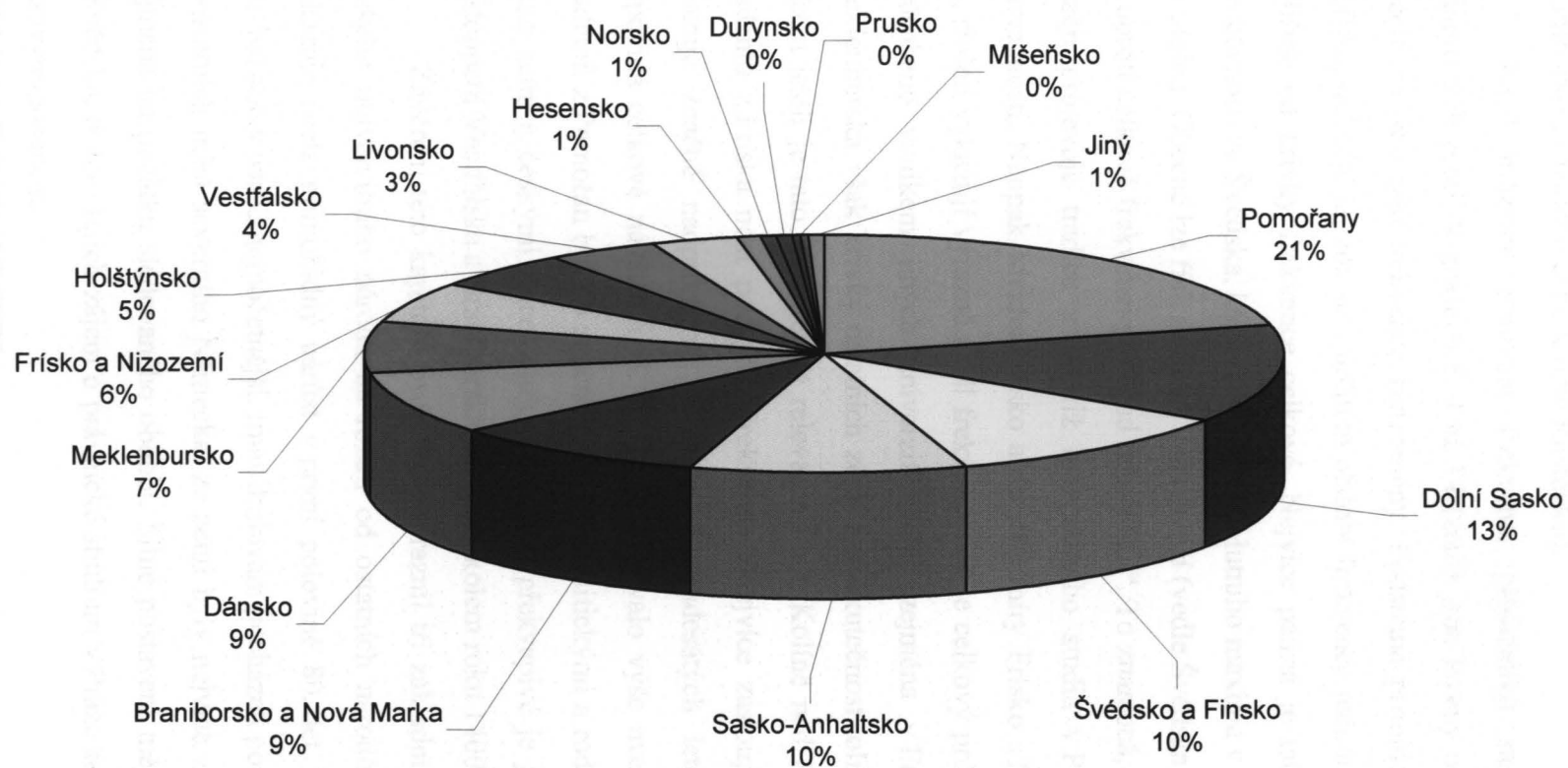
Tabulka č. 1 Nejčastější místa původu

Místo původu	počet	Místo původu	počet
Stralsund	23	Pritzwalk	5
Lüneburg	22	Riga	5
Greifswald	18	Sternberg	5
Hamburg	18	Uppsala	5
Stargard Szczeciński	17	Demmin	4
Szczecin	17	Einbeck	4
Lübeck	16	Flensburg	4
Kołobrzeg	15	Goleniów	4
Rostock	14	Kalmar	4
Salzwedel	14	Kamień Pomorski	4
Roskilde	13	Leeuwarden	4
Hildesheim	11	Pyrzyce	4
Lund	11	Stade	4
Magdeburg	10	Wismar	4
Słupsk	10	Anklam	3
Brandenburg	9	Braunschweig	3
Skara	8	Duderstadt	3
Stendal	8	Friedland	3
Turku	8	Groningen	3
Bremen	7	Gryfino	3
Halberstadt	7	Hannover	3
Neuruppin	7	Havelberg	3
Parchim	7	Linköping	3
Staveren	7	Malchin	3
Tangermünde	7	Münden	3
Wolin	7	Oslo	3
Göttingen	6	Schwerin	3
Prenzlau	6	Seehausen (Altmark)	3
Barth	5	Strängnäs	3
Berlin	5	Treuenbrietzen	3
Frankfurt (Oder)	5	Trzebiatów	3
Koszalin	5	Uelzen	3
Paderborn	5	Wittstock an der Dosse	3
Pasewalk	5		

Graf č. 3 Regionální původ imatrikulovaných

Graf č. 3a Regionální původ imatrikulovaných

■ Pomořany	■ Dolní Sasko	□ Švédsko a Finsko	□ Sasko-Anhaltsko	■ Braniborsko a Nová Marka
■ Dánsko	■ Meklenbursko	□ Frísko a Nizozemí	■ Holštýnsko	■ Vestfálsko
□ Livonsko	■ Hesensko	■ Norsko	■ Durynsko	■ Prusko
■ Míšeňsko	■ Jiný			

a dalších severských států⁶⁰⁸). Některé země jsou mezi imatrikulovanými zastoupeny vcelku hojně, ačkoliv nemají výraznější centra, která by se objevovala na předních místech v tabulce míst původu (zejména Dolní Sasko s výjimkou Lüneburgu, Braniborsko, Meklenbursko kromě Rostocku).

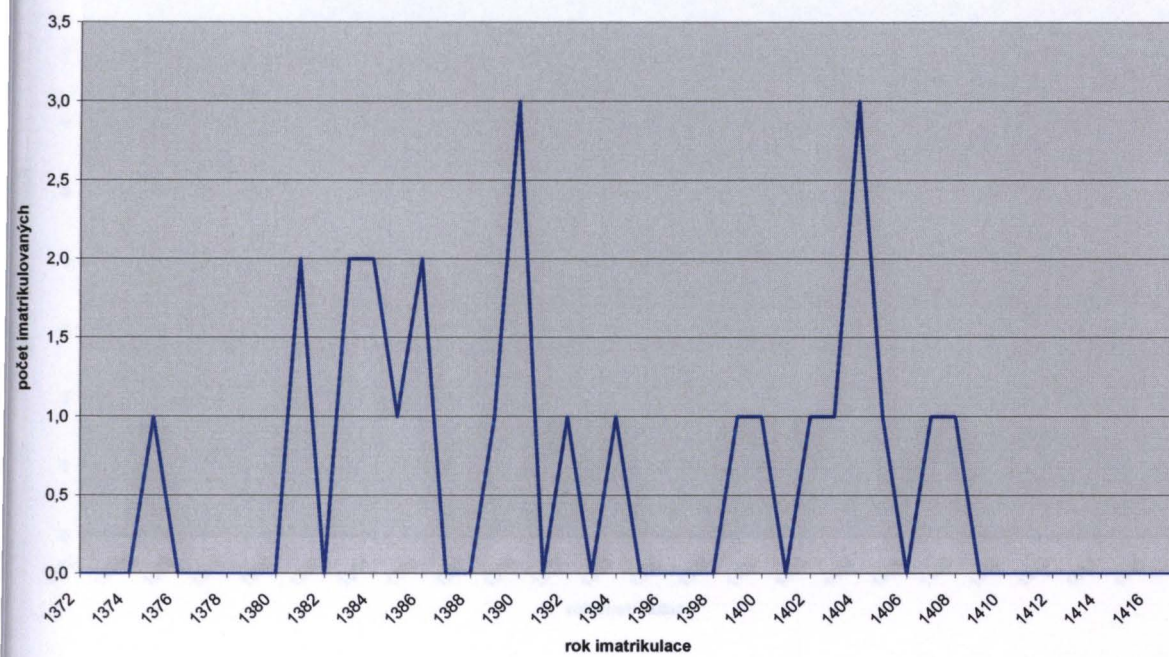
Nyní můžeme porovnat frekvenci příslušníků saského národa podle jednotlivých zemí. V **grafech č. 4 až 14** (země jsou řazeny od nejméně po nejvíce početnou) jsou tyto frekvence znázorněny. Podstatná přitom nejsou jejich odlišná měřítka, důležité je, zda se v určitém období frekvence jednotlivých zemí výrazněji odlišuje od křivky frekvence celkové. Nejvíce patrná je tato odlišnost u křivky návštěvnosti ze Švédska, která dosahuje absolutního maxima v druhé polovině 90. let 14. století. Obecně lze říci, že země vzdálenější (vedle Švédska i Dánsko a Livonsko) se oproti celkové frekvenci poněkud „opoždují“. To znamená, že v těchto zemích se silněji projevuje tradice a prestiž univerzitního studia v Praze spojená s jistou setrvačností. Naopak Meklenbursko a do jisté míry Frísko s Nizozemím od 90. let 14. století vykazují výrazně nižší frekvenci než je celkový průměr, což bylo zřejmě způsobeno vznikem jiných univerzit v Říši, zejména v Erfurtu (na rozdíl od Meklenburska však křivky ostatních zemí tuto skutečnost tolik neodrážejí, takže je otázka jestli je tato interpretace relevantní) a v Kolíně nad Rýnem (zde v případě studentů z Fríska není pochyb). Frekvence z nejvíce zastoupené země, Pomořan, ukazuje značně nadprůměrné hodnoty v sedmdesátých letech, pak již zhruba odpovídá celkové návštěvnosti. To by potvrdzovalo výše uvedenou tezi, že zájem studentů z Pomořan byl do značné míry dán politickými a rodinnými vazbami mezi touto zemí a českými Lucemburky. Poměrně překvapivé je ještě relativně vysoké zastoupení Vestfálska a Braniborska v období kolem roku 1400 a později.

Závěrem této kapitoly bych rád zdůraznil tři základní poznatky. Frekvence saského univerzitního národa na rozdíl od ostatních národů juristické univerzity vykazuje zcela mimořádný nárůst v první polovině 80. let 14. století a i nadále zůstává saský národ nejpočetnější. Imatrikulovaní pocházeli ponejvíce z významných hanzovních měst severního Německa, ze zemí byly nejvíce zastoupeny Pomořany, zejména na počátku sledovaného období. Silné postavení měli i studenti z Dánska a Švédska, ovšem jejich zájem o právnické studium v Praze se projevil až s určitým časovým posunem.

⁶⁰⁸ Srov. výsledky studie E. MORNET, *Pauperes scholares*.

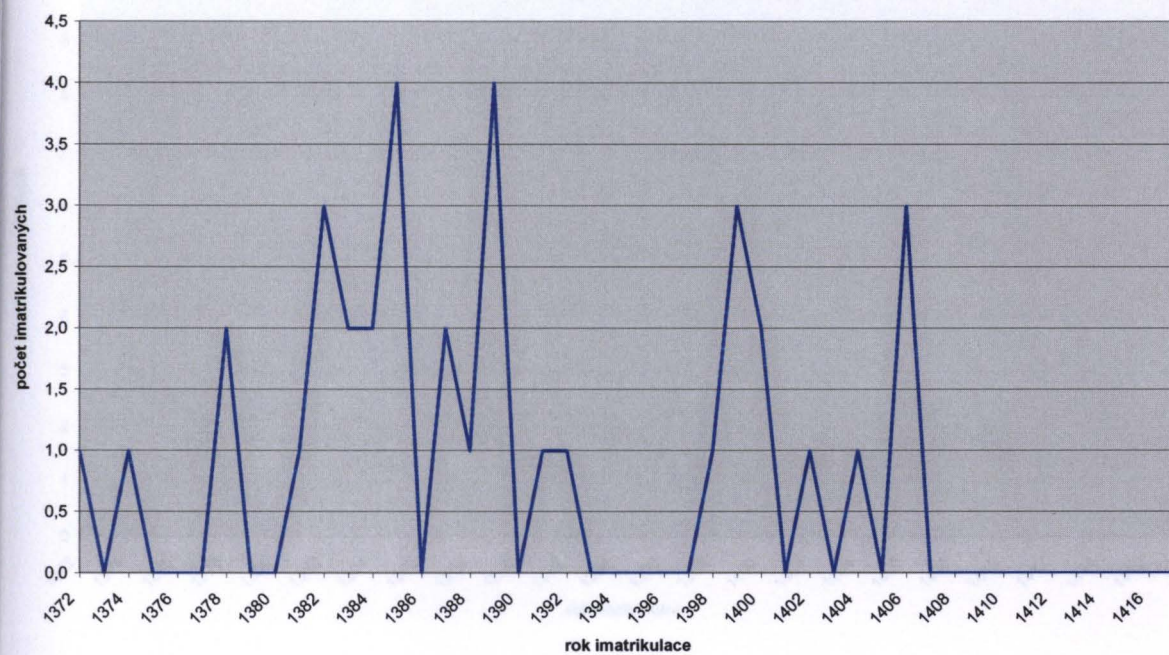
Graf č. 3 Frekvence - Holštýnsko

Graf č. 4 Frekvence - Livonsko

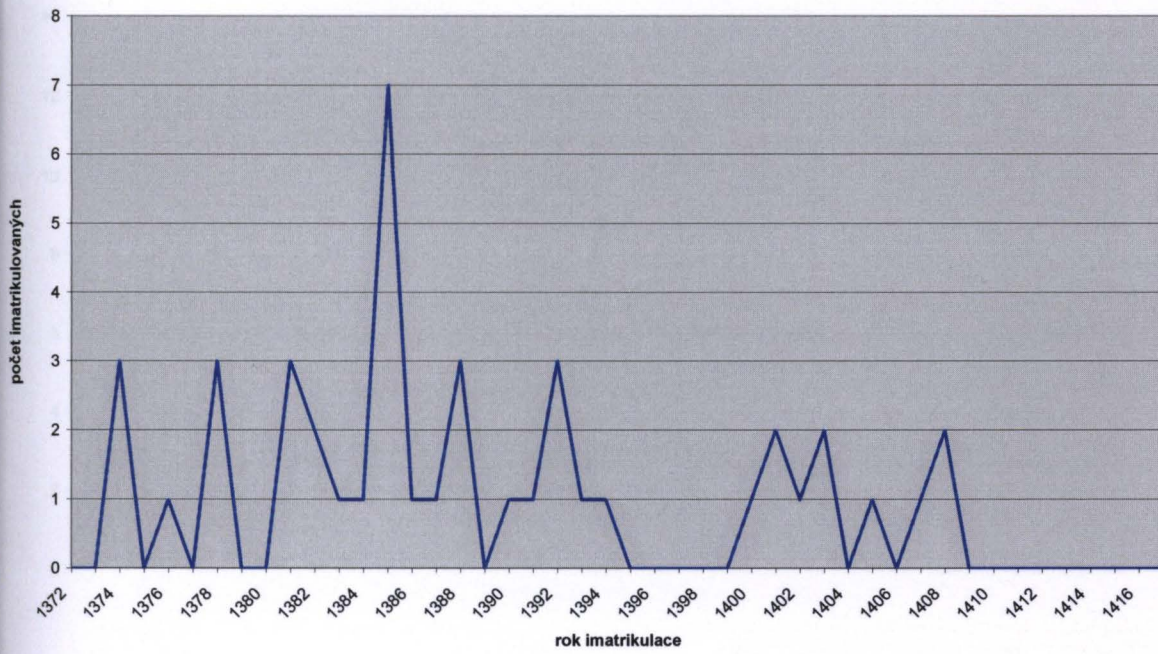

Graf č. 7 Frekvence - Frisko a Nizozemí

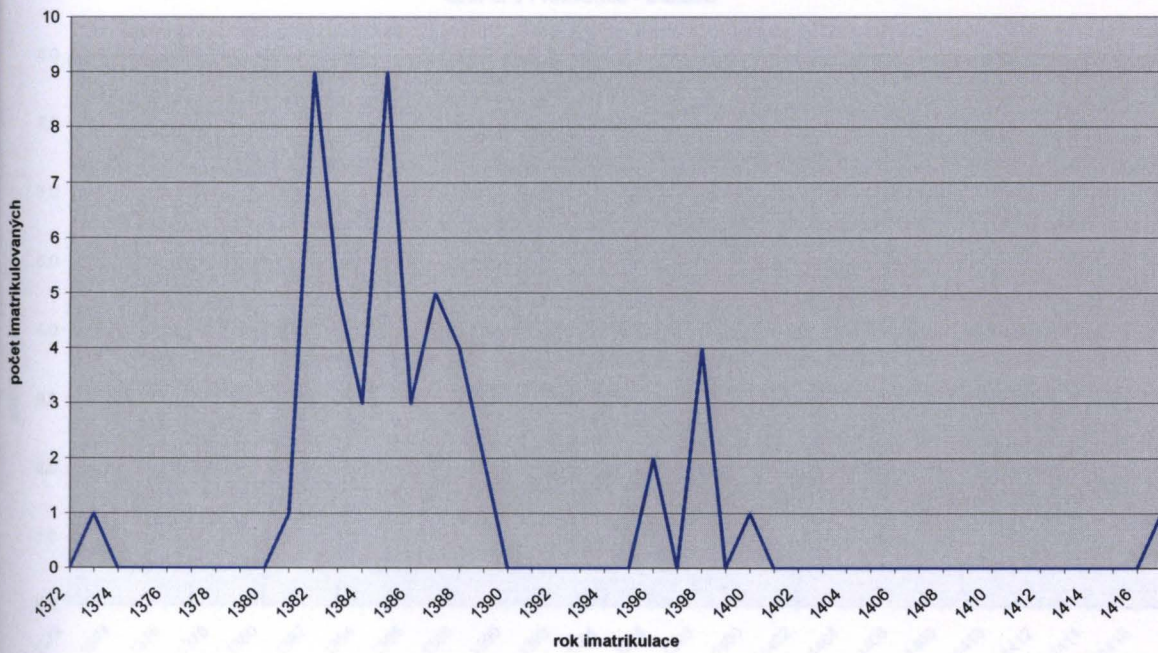
Graf č. 5 Frekvence - Vestfálsko

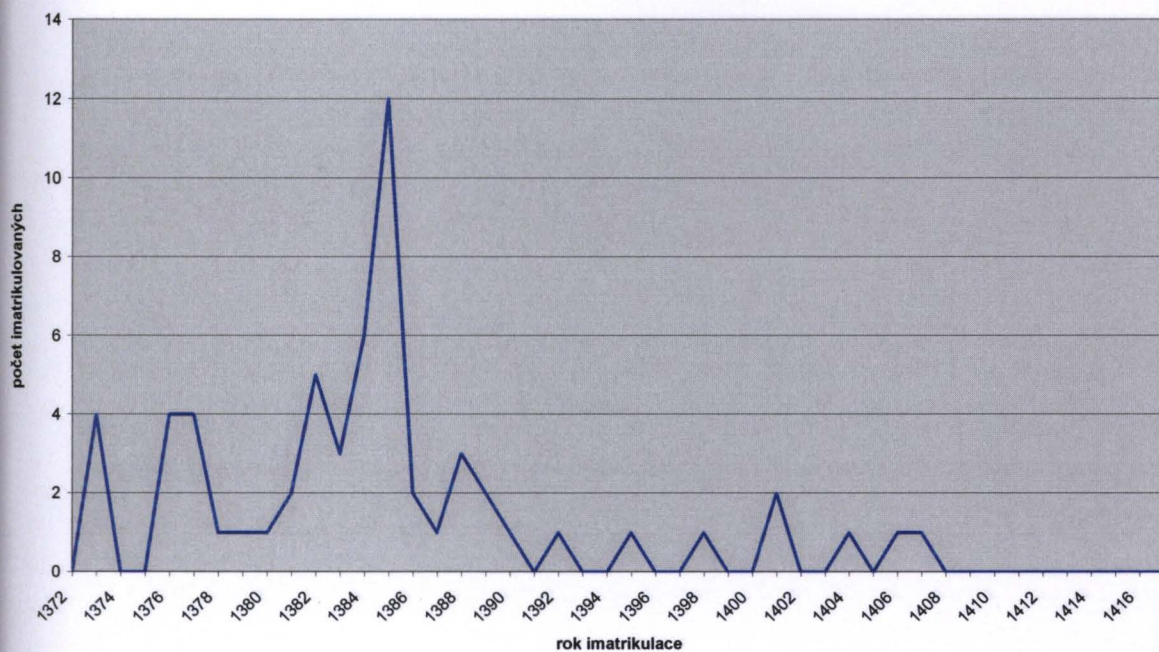
Graf č. 6 Frekvence - Holštýnsko

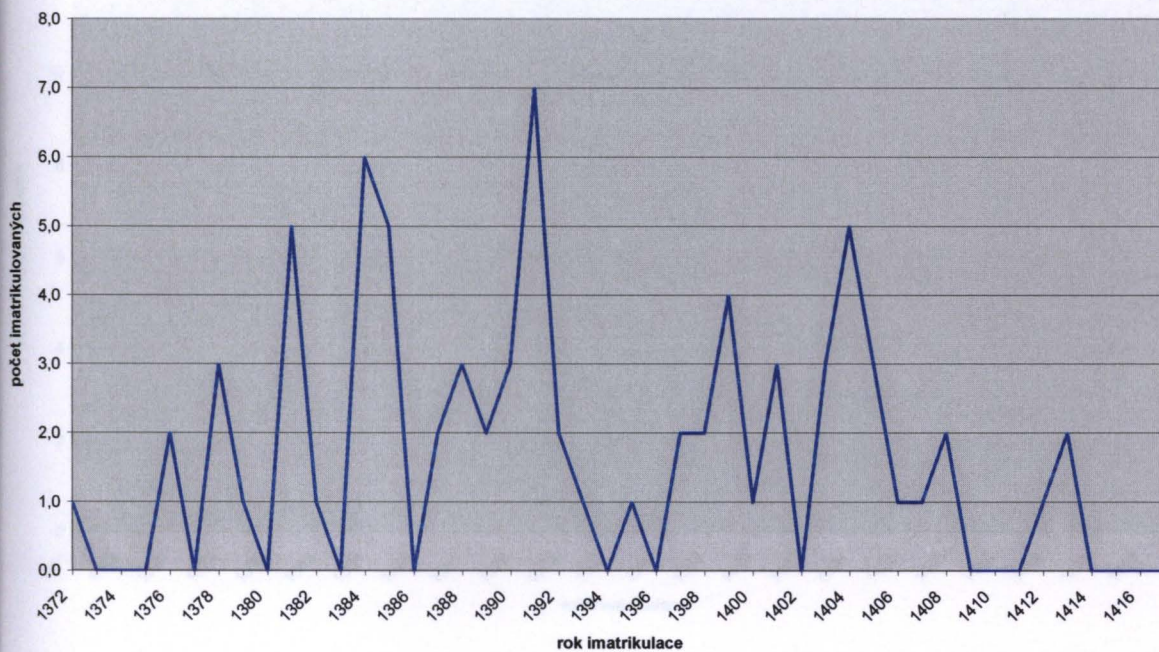
Graf č. 7 Frekvence - Frísko a Nizozemí

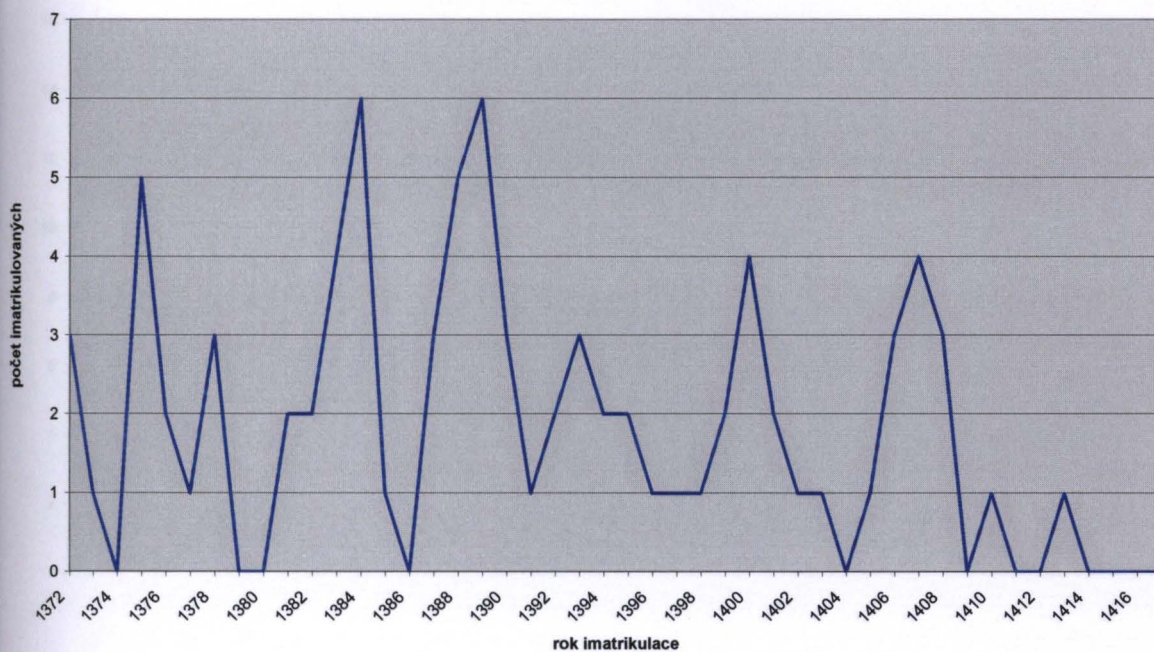
Graf č. 8 Frekvence - Meklenbursko

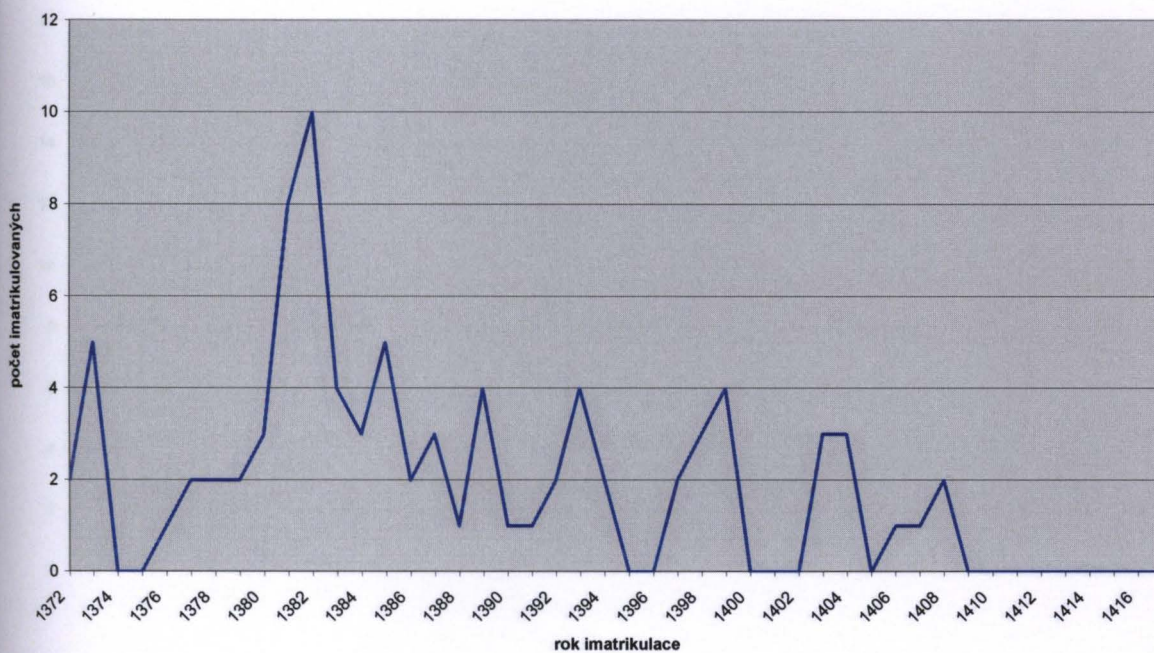
Graf č. 9 Frekvence - Dánsko

Graf č. 10 Frekvence - Braniborsko a Nová Marka

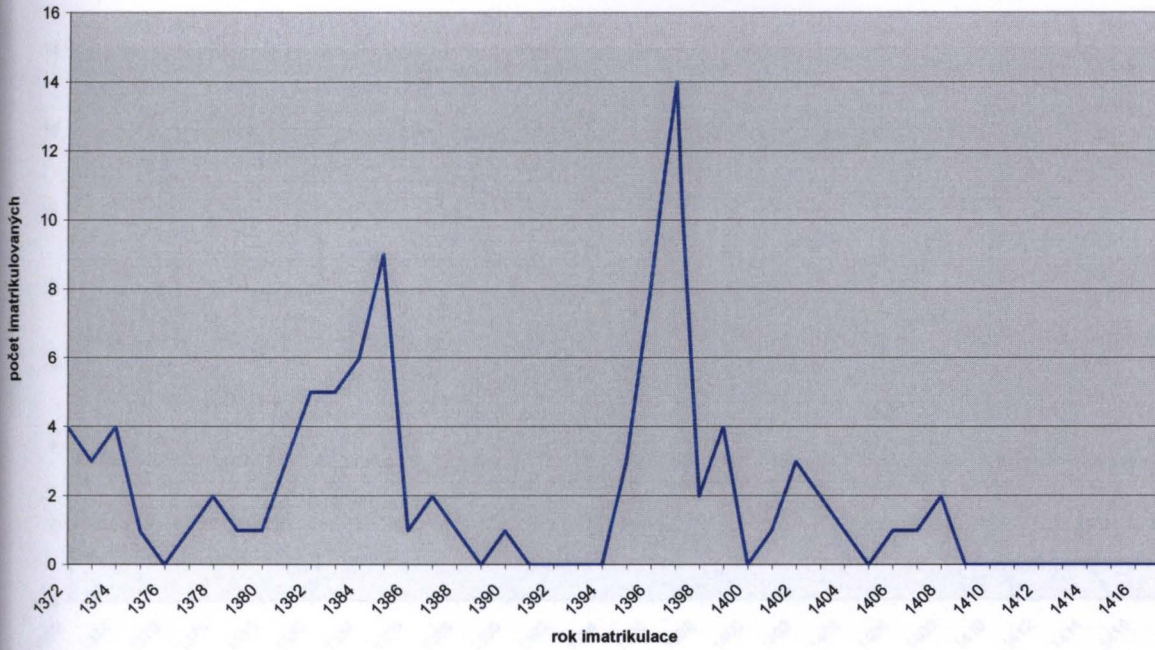

Graf č. 11 Frekvence - Sasko-Anhaltsko

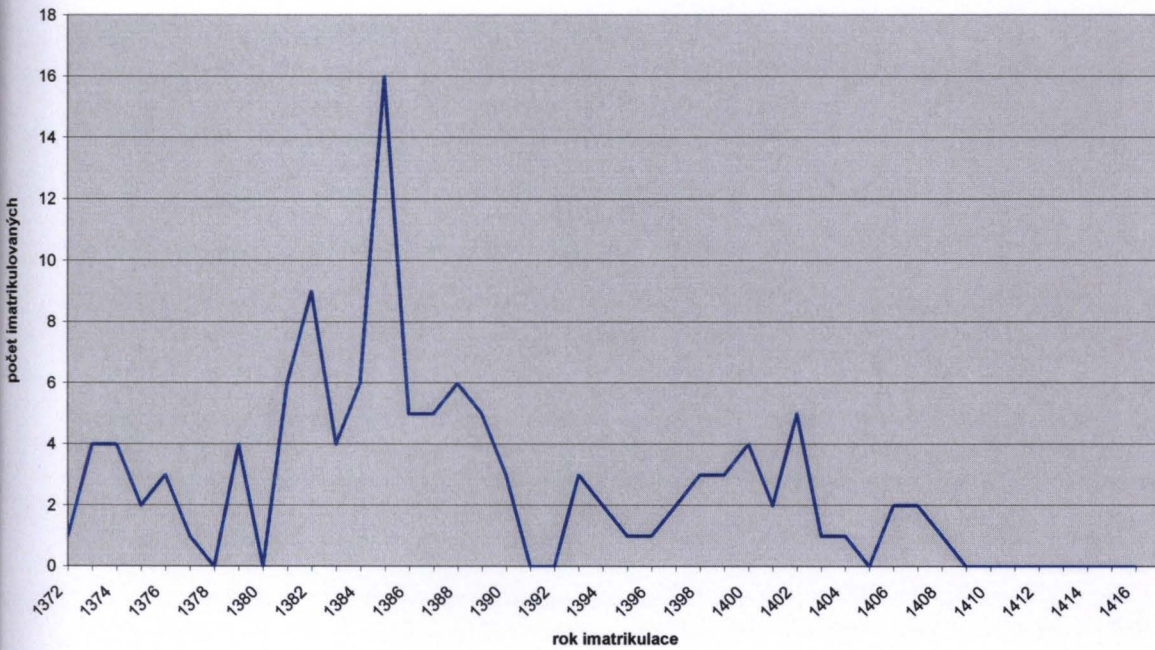

Graf č. 12 Frekvence - Švédsko a Finsko

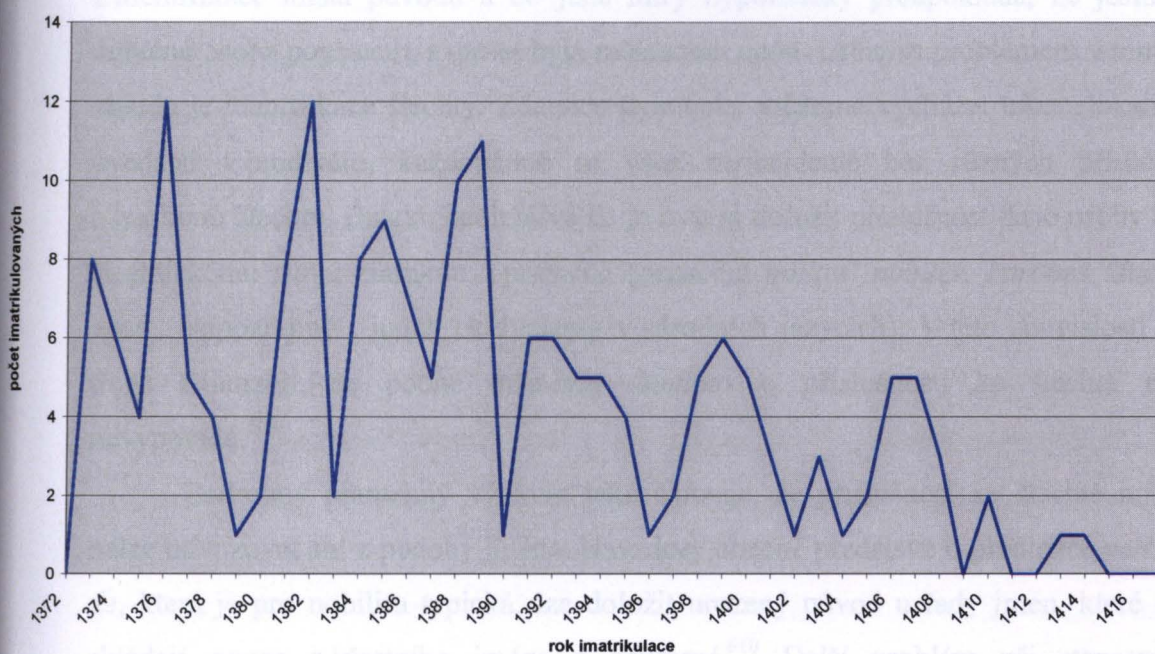
Graf č. 12 Frekvence - Švédsko a Finsko

Graf č. 13 Frekvence - Dolní Sasko

Graf č. 14 Frekvence - Pomořany

Další problém při stavební příslušnosti některé osoby ke skupině měšťanů či šlechticů představuje skutečnost, že řada šlechtických rodin se postupně zakupovala ve městech. Některé rody nalezáme na sídlovu 14, sicež jak ve městech, tak jako drojnou šlechtu na venkově či ve dvorských službách. A i u těch rodin, které evidentně sídlily ve městech a jsou součástí měšťanského patriciátu, nelze vyloučit, že jsou šlechtické.⁶¹¹ Například jistý Giselero de Minden, otec studenta, který se jako Giselerus Janger roku 1384 imatrikuloval do kastlého národa (a později se stal děkanem

⁶¹⁰ Tento citrát byl použit i studiemu genealogickému výzkumu prodeji právnické univerzity - viz diplomové práce J. Buzovičkové, M. Sukalové a J. Štefákové, uvedené v kapitole 1.2. Při výzkumu se také ukázalo, že tato skutečnost již ověřena nebyla.

⁶¹¹ Za šlechtických může například počítat - *Althaus Klösterbuch* (MUP II/1, s. 147, uvádějí cisterciáky jako páper; *Urkundenbuch des Bistums Lübeck II*, die rechte, A. RÖPCKE, *Einiger Zeitgenossen*, s. 51); *Geschichte Mecklenburger* (MUP II/3, s. 137, rovněž imatrikulovali jako páper; MUP XXIII, s. 87, s. 12958); H. HOGGEWILD, *Die Stifte und Klöster II*, s. 746) či *Evangelisches Kirchenbuch* (MUP II/1, s. 179, rovněž v oddělu SHRU VII; *Urkundenbuch des Bistums Lübeck II*; *Codex diplomaticus Lubecensis III*).

⁶¹² K tomu též viz rov. Arnd MINNERTMANN, *Archiv in der Stadt der Spätmittelalters Göttingen und Stadt 1100 bis 1600*, Bielefeld 1986 (Veröffentlichungen des Instituts für Historische Landesforschung der Universität Göttingen 35).

3. Sociální původ imatrikulovaných

Sociální původ imatrikulovaných lze zjišťovat dvěma způsoby. První vychází z identifikace místa původu a do jisté míry hypoteticky předpokládá, že jestliže dotyčná osoba pocházela z města byla měšťanem apod. Určitým problémem v tomto ohledu je identifikace šlechty. Zde sice teoreticky můžeme vycházet také z lokality uvedené v predikátu, každopádně se však neobejdeme bez různých příruček a lexikonů šlechty. Daleko spolehlivější je ovšem doložit příslušnost dané osoby ke šlechtickému stavu zmínkou z pramene (označení *milites*, *nobiles*, *barones*, *duces* apod., samozřejmě i jejich ekvivalenty v národních jazycích). V této souvislosti je třeba zdůraznit, že pouhé označení *dominus* o příslušnosti ke šlechtě nic nevyovídá.⁶⁰⁹

Podrobný pramenný výzkum také ukazuje, že příslušnost ke šlechtě nijak nelze odvozovat ani z podoby jména. Navzdory obecné představě o předložce *von* či *de*, která je pro nobilitu typická, lze doložit urozený původ u řady jmen, které se skládají pouze z křestního jména a příjmení.⁶¹⁰ Další problém při stanovení příslušnosti hledané osoby ke skupině měšťanů či šlechticů představuje skutečnost, že řada šlechtických rodin se postupně zakupovala ve městech. Některé rody nalezneme na sklonku 14. století jak ve městech, tak jako drobnou šlechtu na venkově či ve dvorských službách. A i u těch rodin, které evidentně sídlily ve městech a jsou součástí městského patriciátu, nelze vyloučit, že jsou šlechtické.⁶¹¹ Například jistý *Giselerus de Münden*, otec studenta, který se jako *Giselerus Junger* roku 1384 imatrikuloval do saského národa (a později se stal děkanem

⁶⁰⁹ Tento známý fakt potvrdil i předchozí prosopografický výzkum pražské právnické univerzity – viz diplomové práce J. Borovičkové, M. Sukkariové a J. Stočese, uvedené v kapitole I/2. Při výzkumu saského národa již tato skutečnost zjišťována nebyla.

⁶¹⁰ Ze šlechtických rodin například pocházeli *Albertus Mummendorp* (MUPr II/1, s. 147, navíc označený jako pauper; *Urkundenbuch des Bistums Lübeck II*, dle rejstříku; A. RÖPCKE, *Eutiner Kollegistsstift*, s. 57), *Gherlacus Smachteshachen* (MUPr II/1, s. 137, rovněž imatrikulován jako pauper; MUB XXIII, s. 87, č. 12958; H. HOOGEWEG, *Die Stifte und Klöster II*, s. 746) či *Wolfhardus Rantzow* (MUPr II/1, s. 139; srov. rejstříky v edicích SHRU VII; *Urkundenbuch des Bistums Lübeck II*; *Codex diplomaticus Lubecenses I/6*).

⁶¹¹ K tomuto tématu srov. Arend MINDERMANN, *Adel in der Stadt des Spätmittelalters. Göttingen und Stade 1300 bis 1600*, Bielefeld 1996 (Veröffentlichungen des Instituts für Historische Landesforschung der Universität Göttingen 35).

v Hildesheimu a subkolektorem),⁶¹² vystupuje v listině městské rady v Göttingen jako rytíř a měšťan zároveň („*Giseler van Munden, ridder, unse medeborger*“).⁶¹³

Oproti předchozímu prosopografickému výzkumu národů pražské právnické univerzity došlo také k jedné podstatné metodologické změně, která spočívá v důsledném oddělení sociálního prostředí, do něž se dotyčný narodil, od jeho případného vstupu do klerického stavu. Zatímco v uvedených starších pracích bylo operováno s kategorií *klerik* v rámci výzkumu sociální původu, nyní bylo i u osob, které již jako klerici na univerzitu vstoupily, zjišťováno, z jaké sociální skupiny pocházely původně. Sledování příslušnosti ke klerickému stavu a církevních kariér jsou věnovány následující dvě kapitoly.

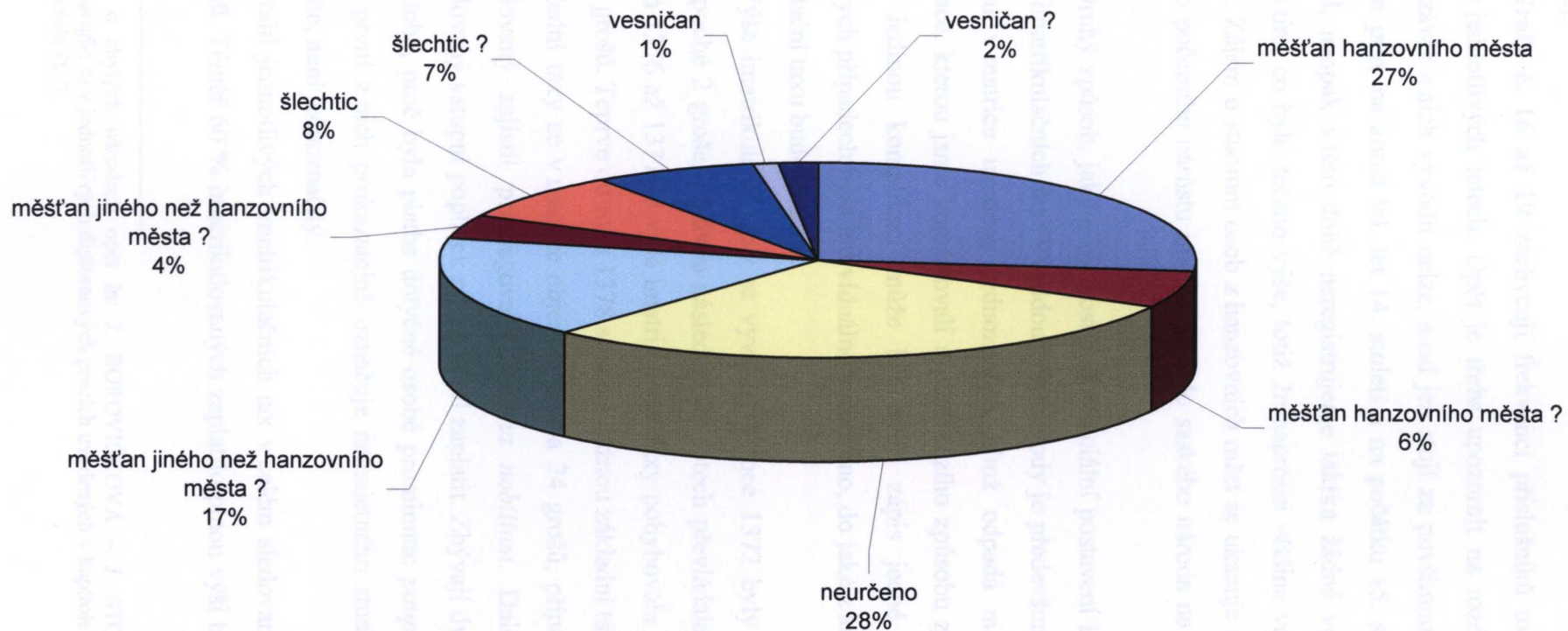
Sociální původ, zjišťovaný výše popsáným způsobem, ukazuje **graf č. 15**. Pomineme-li 28 % imatrikovaných, u nichž se sociální původ určit nepodařilo (příčinou je buď neurčení místa původu nebo jeho nejednoznačnost), představují nejsilnější skupinu jednoznačně měšťané hanzovních měst (27 % jistých, 6 % pravděpodobných). Následují měšťané jiných než hanzovních měst (17 % jistých, 4 % pravděpodobných). Šlechta je zastoupena osmi procenty a dalších 7 % je pravděpodobných. Skupina vesničanů je minimální (1 % jistých, 2 % pravděpodobných). Zde je nutné poznamenat, že téměř všichni jistí venkované pocházeli z Fríska, kde ve sledovaném období existovalo jen naprosté minimum měst.

Silné postavení hanzovních měst se ukázalo již při výzkumu lokalit původu a vcelku nijak nepřekvapuje, protože naprostá většina severoněmeckých měst k hanze patřila. Zastoupení ostatních měst je ovšem také poměrně vysoké. Ani podíl šlechty rozhodně není zanedbatelný. Srovnání s ostatními univerzitními národy pražské právnické univerzity není vzhledem k rozdílné metodice možné, snad jen můžeme konstatovat, že městský živel převládal ve všech. Za zmínku stojí ještě postavení šlechty. Na první pohled se zdá, že saský univerzitní národ měl těchto urozených o hodně více než ostatní národy, což ovšem s velkou pravděpodobností není pravda. Vyšší počet šlechticů v saském národě způsobil totiž především důkladnější výzkum pramenů (v předchozích výzkumech byli jako šlechtici

⁶¹² MUPr II/1, s. 133; RG IV, s. 2401; Ch. SCHUCHARD, *Die päpstliche Kollektoren*, s. 248, aj.

⁶¹³ *Urkundenbuch der Stadt Göttingen II*, s. 13-14, č. 23.

Graf č. 15 Sociální původ imatrikulovaných

■ měšřan hanzovního města	■ měšřan hanzovního města ?	■ neurčeno
■ měšřan jiného než hanzovního města ?	■ měšřan jiného než hanzovního města ?	■ šlechtic
■ šlechtic ?	■ vesničan	■ vesničan ?

započítání takřka výhradně pouze ti, u nichž tato skutečnost byla poznamenána v matrice).⁶¹⁴

Grafy č. 16 až 19 zachycují frekvenci příslušníků uvedených sociálních skupin v jednotlivých letech. Opět je třeba upozornit na rozdílná měřítka grafů. Obecný závěr z nich vyvodit nelze, snad jen stojí za povšimnutí, že zájem šlechty o studium práv na konci 90. let 14. století a na počátku 15. století nijak výrazně nepoklesl, naopak v této době neregistrujeme takřka žádné vesničany (to ovšem souvisí s tím, co bylo řečeno výše, totiž že naprostá většina venkovanů pocházela z Fríska). Zájem o studium osob z hanzovních měst se ukazuje jako základní faktor prudkého početního nárůstu imatrikulací do saského národa na počátku 80. let 14. století.

Druhý způsob, jakým lze postihnout sociální postavení imatrikulovaných, je výzkum imatrikulačních tax. Výhodou této metody je především skutečnost, že tyto taxy jsou v matrice uvedeny jednoznačně, čímž odpadá místy značně nejistá interpretace, kterou jsme konstatovali u předchozího způsobu zjišťování sociálního původu. Jedinou komplikací může být dvojí zápis jedné osoby.⁶¹⁵ V těchto jednotlivých případech bylo individuálně posouzeno, do jaké z kategorií běžných pro imatrikulační taxu bude zahrnut.

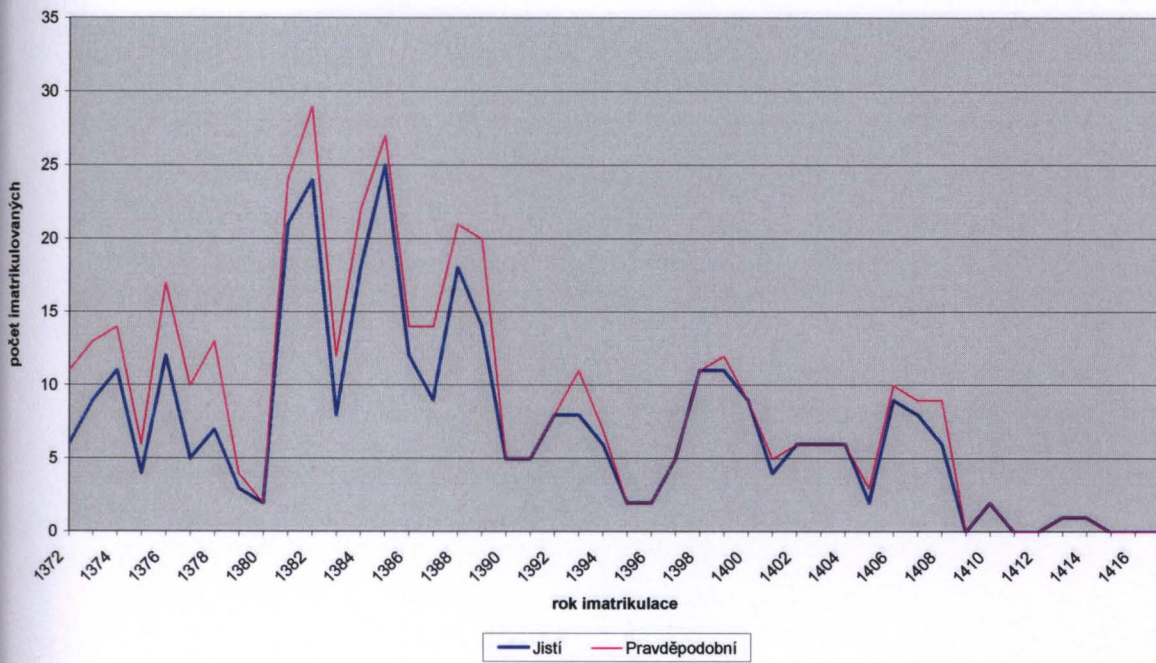
Výše imatrikulační taxy se vyvíjela. V roce 1372 byly nejčastěji placenou částkou pouhé 2 groše, ve dvou následujících letech převládala platba 4 a 7 grošů a v letech 1376 až 1377 se výše imatrikulační taxy pohybovala nejčastěji v rozmezí 10 až 13 grošů. Teprve od roku 1378 se stává běžnou základní taxou 14 grošů. Vedle této základní taxy se v matrice objevuje platba 24 grošů, případně více, kterou si imatrikulovaný zajistil privilegovaná *scamna nobilium*. Další možností je, že imatrikulovaný vstupní poplatek pouze slíbil zaplatit. Zbývají dvě možné poznámky ohledně toho, proč byla platba dotyčné osobě prominuta: *pauper* a *propter Deum*. Zatímco první z nich prokazatelně označuje nemajetného studenta, výklad druhé, méně časté, není jednoznačný.

Podíl jednotlivých imatrikulačních tax v celém sledovaném období dokládá **graf č. 20**. Téměř 60 % imatrikulovaných zaplatilo plnou výši taxy (14 gr.), druhou

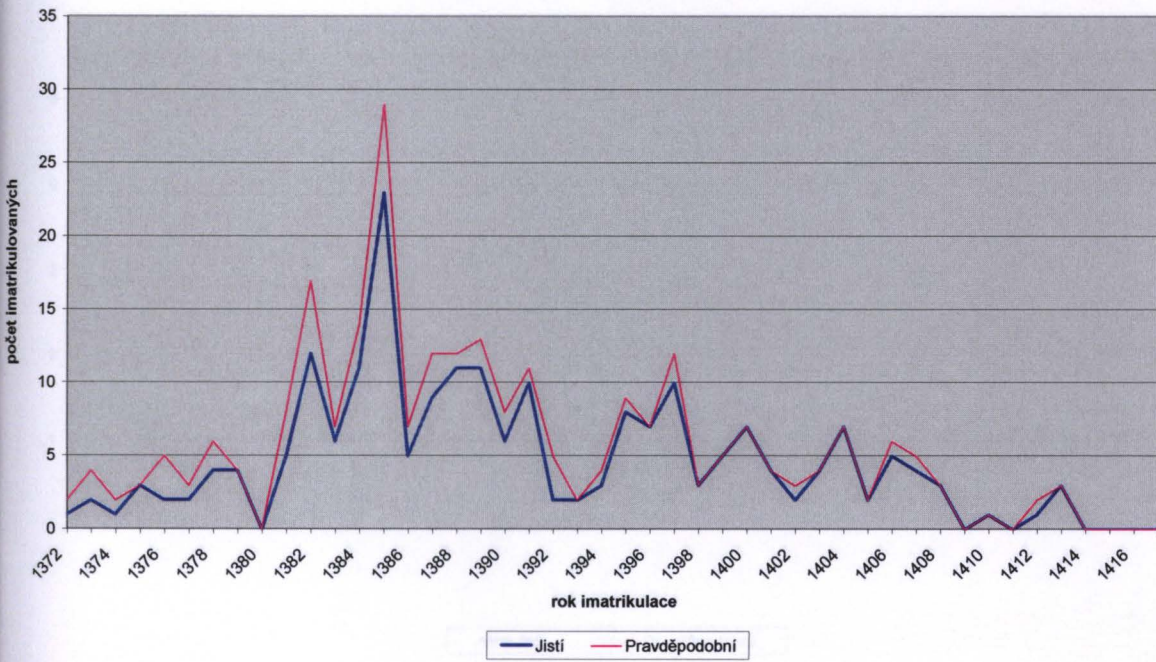
⁶¹⁴ Údaje o zbylých národech opět in: J. BOROVIČKOVÁ – J. STOČES, *Nové metody – prosopografie*, či v jednotlivých diplomových pracích uvedených v kapitole I/2.

⁶¹⁵ Viz kapitola IV/2.

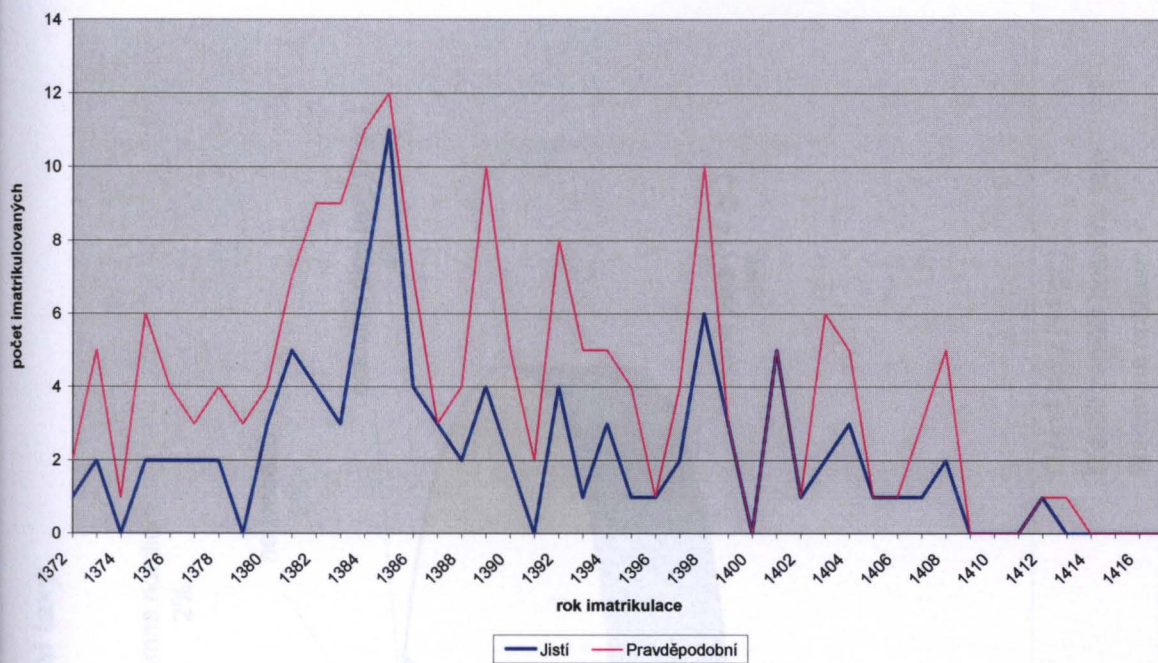
Graf č. 16 Frekvence - měšťané hanzovních měst

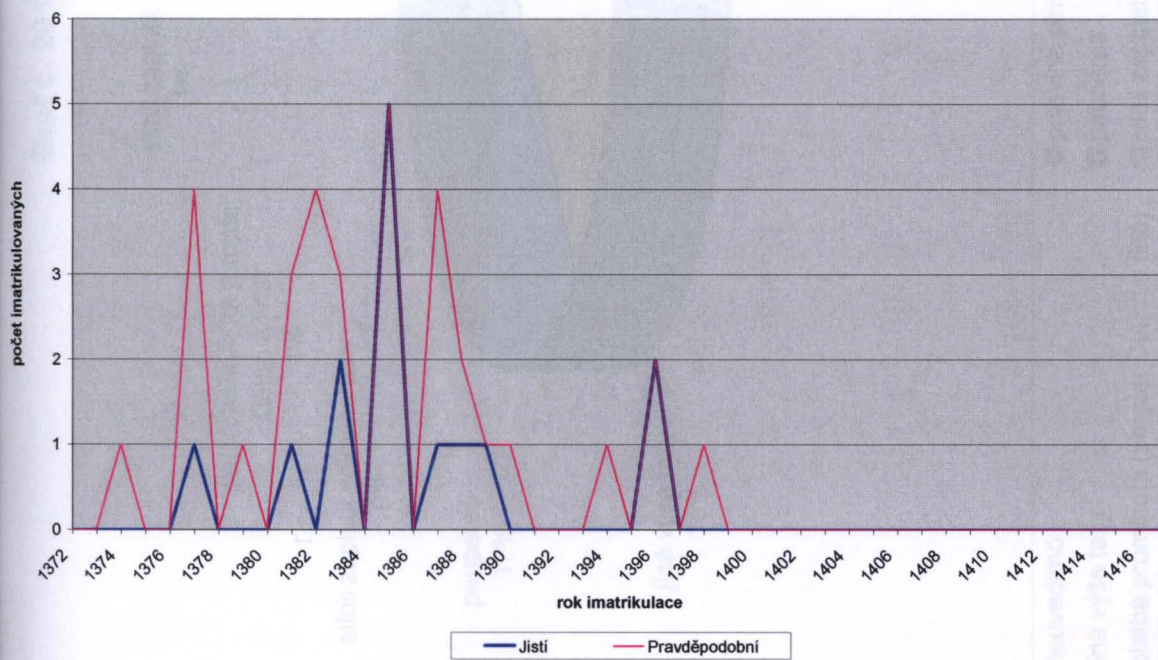
Graf č. 17 Frekvence - měšťané jiných než hanzovních měst

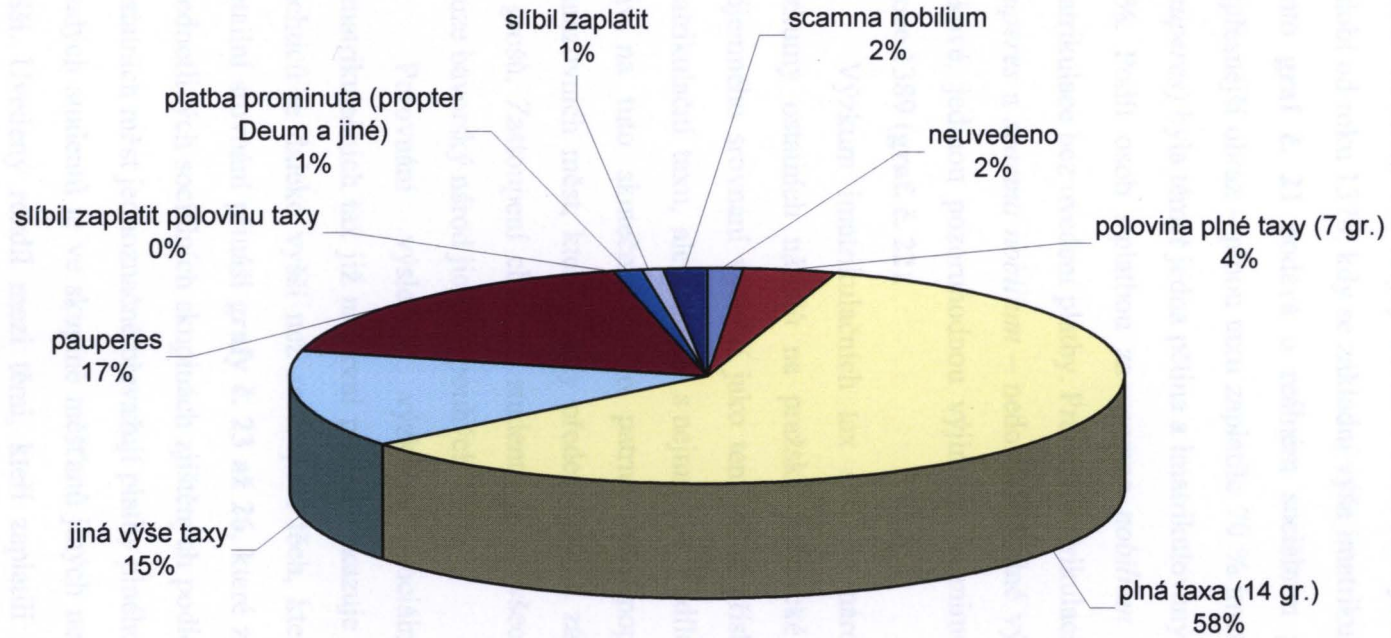
Graf č. 18 Frekvence - šlechtici

Graf č. 19 Frekvence - vesničané

Graf č. 20 Imatrikulační taxy

■ neuevedeno	■ polovina plné taxy (7 gr.)	■ plná taxa (14 gr.)
■ jiná výše taxy	■ pauperes	■ slíbil zaplatit polovinu taxy
■ platba prominuta (propter Deum a jiné)	■ slíbil zaplatit	■ scamna nobilium

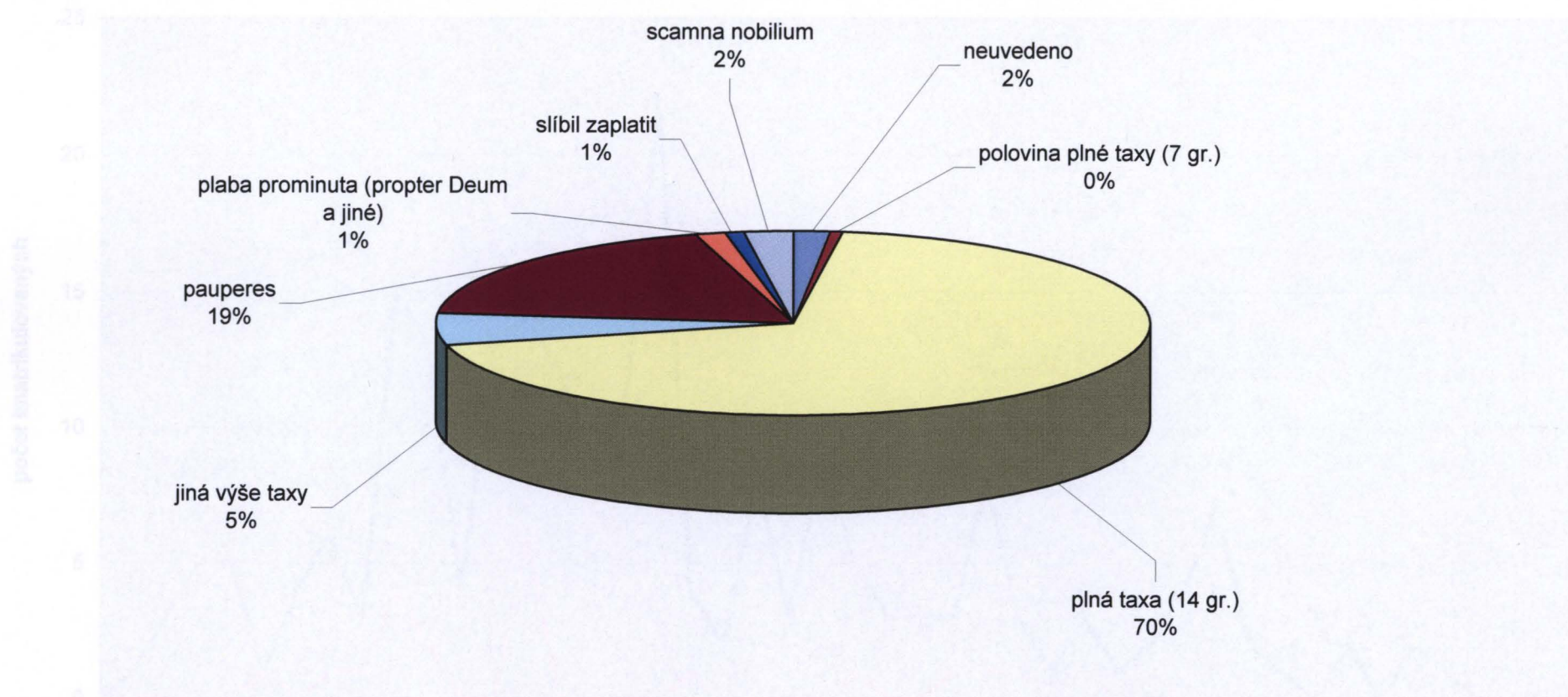
největší skupinou jsou *pauperes* (17 %) a na pomyslném třetím místě jsou ti, kteří zaplatili jinou výši imatrikulační taxy než 14 nebo 7 grošů. *Scamna nobilium*, vyhrazená především pro šlechtice, si „dopřála“ pouhá 2 % imatrikulovaných. Protože výše imatrikulační taxy v počátečním období existence juristické univerzity značně kolísala, byl stejný dotaz v databázi vyhodnocen ještě jednou pouze pro období od roku 1378, kdy se základní výše imatrikulační taxy ustálila na 14 groších. Tento **graf č. 21** podává o reálném sociálním postavení imatrikulovaných asi nejpřesnější obraz – plnou taxu zaplatilo 70 % imatrikulovaných, chudých studentů (*pauperes*) byla téměř jedna pětina a imatrikulovaných, kteří zaplatili jinou výši taxy 5 %. Podíl osob s platbou za *scamna nobilium* představoval 2 %, stejně jako imatrikulace bez uvedení platby. Průběh imatrikulací obou proti sobě stojících skupin – *pauperes* a *scamna nobilium* – nedokládá žádné výraznější odchylky od frekvence celkové, jedinou pozoruhodnou výjimkou je mimořádný počet chudých studentů v roce 1389 (**graf č. 22**).

Výzkum imatrikulačních tax saského národa je srovnatelný s dřívějšími výzkumy ostatních národů na pražské právnické univerzitě.⁶¹⁶ Saský národ ze vzájemného srovnání vychází jako ten, jehož příslušníci zaplatili nejčastěji plnou imatrikulační taxu, ale zároveň s nejmenším podílem za platbu *scamna nobilium*. Vliv na tuto skutečnost mělo patrně výše popsané vysoké zastoupení osob z hanzovních měst, které platily především onu základní plnou imatrikulační taxu 14 grošů. Zastoupení chudých studentů je ve všech národech zhruba srovnatelné, pouze bavorský národ jich má pouhých 10 %.

Porovnání výsledků výzkumů sociálního původu podle lokalit a imatrikulačních tax již na první pohled vykazuje značné rozdíly. Například podíl šlechticů je daleko vyšší než zastoupení těch, kteří si zaplatili *scamna nobilium*. Detailní srovnání přináší **grafy č. 23 až 26**, které zachycují výši imatrikulační taxy v jednotlivých sociálních skupinách zjištěných podle lokalit. U měšťanů hanzovních i ostatních měst jednoznačně převažují platby plného imatrikulačního poplatku, podíl chudých studentů je ve skupině měšťanů jiných než hanzovních měst o něco málo vyšší. Uvedený rozdíl mezi těmi, kteří zaplatili za *scamna nobilium*, a počtem šlechticů je naprosto evidentní v grafu č. 24. Ve skupině „jistých“ šlechticů si *scamna nobilium* mohlo dovolit pouze 12 osob, zatímco plnou taxu zaplatilo 65.

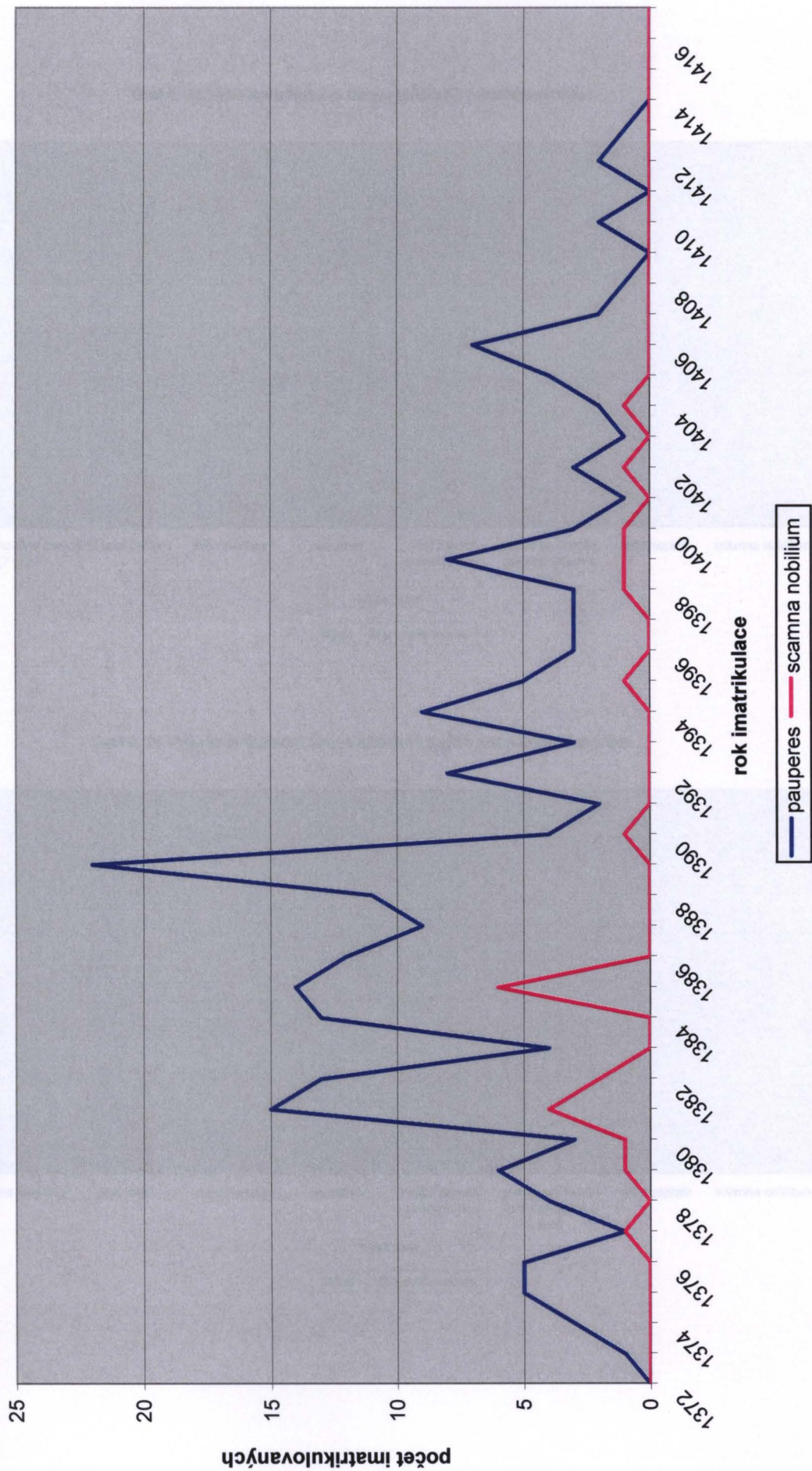
⁶¹⁶ J. BOROVIČKOVÁ – J. STOČES, *Nové metody – prosopografie*, s. 51-52 a 61.

Graf č. 21 Imatrikulační taxy od r. 1378

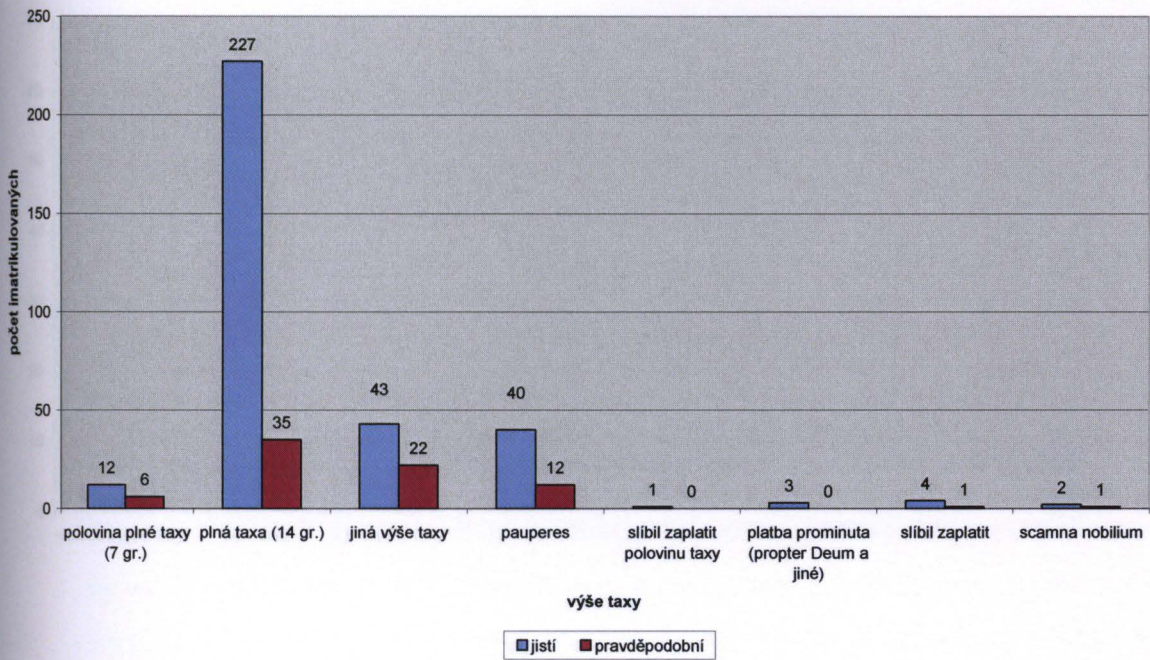

■ neuveveno	■ polovina plné taxy (7 gr.)	■ plná taxa (14 gr.)
■ jiná výše taxy	■ pauperes	■ plaba prominuta (propter Deum a jiné)
■ slíbíl zaplatit	■ scamna nobilium	■ slíbíl zaplatit polovinu taxy

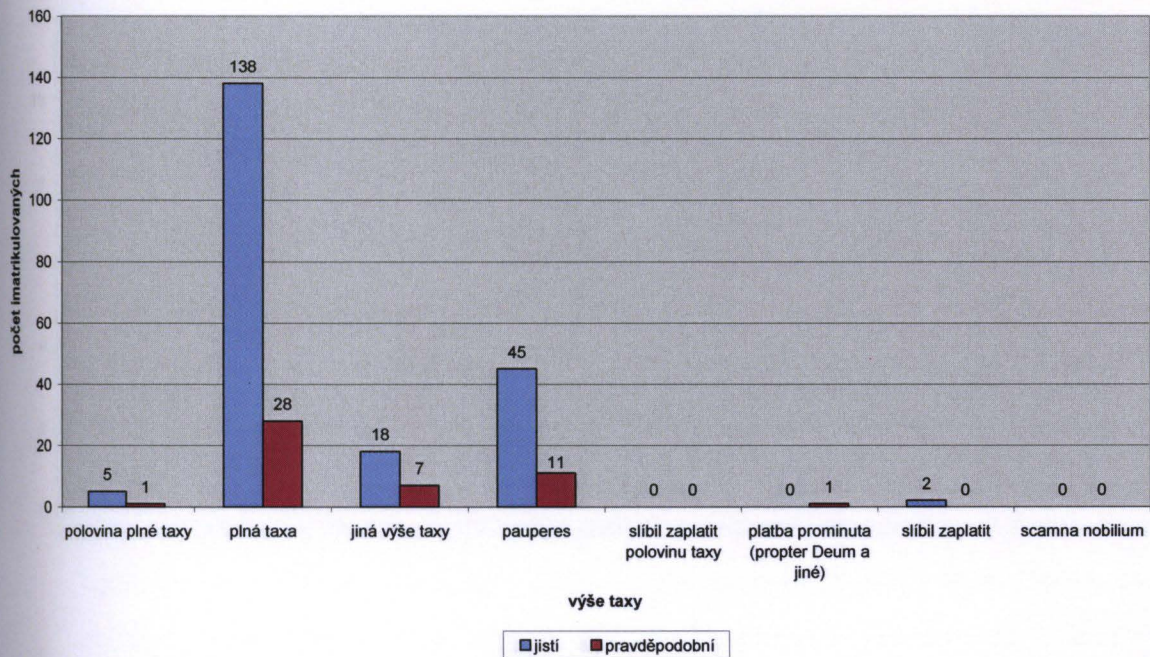
Graf č. 22 Pauperes a scamna nobilium

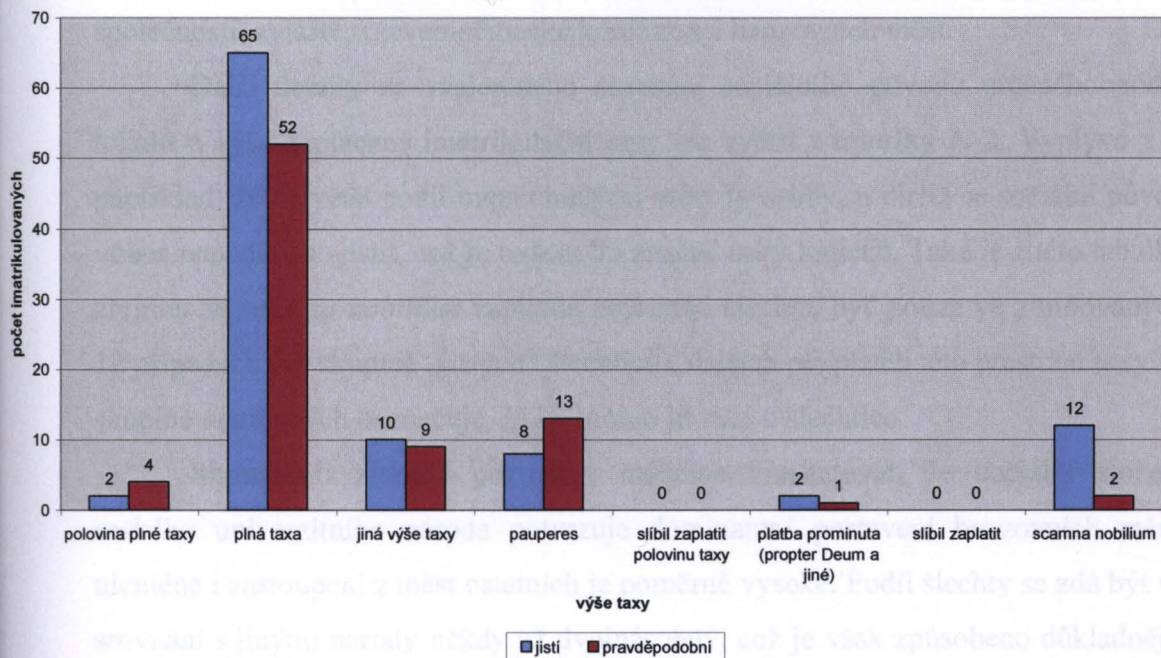
Graf č. 23 Výše imatrikulační taxy u měšťanů hanzovních měst

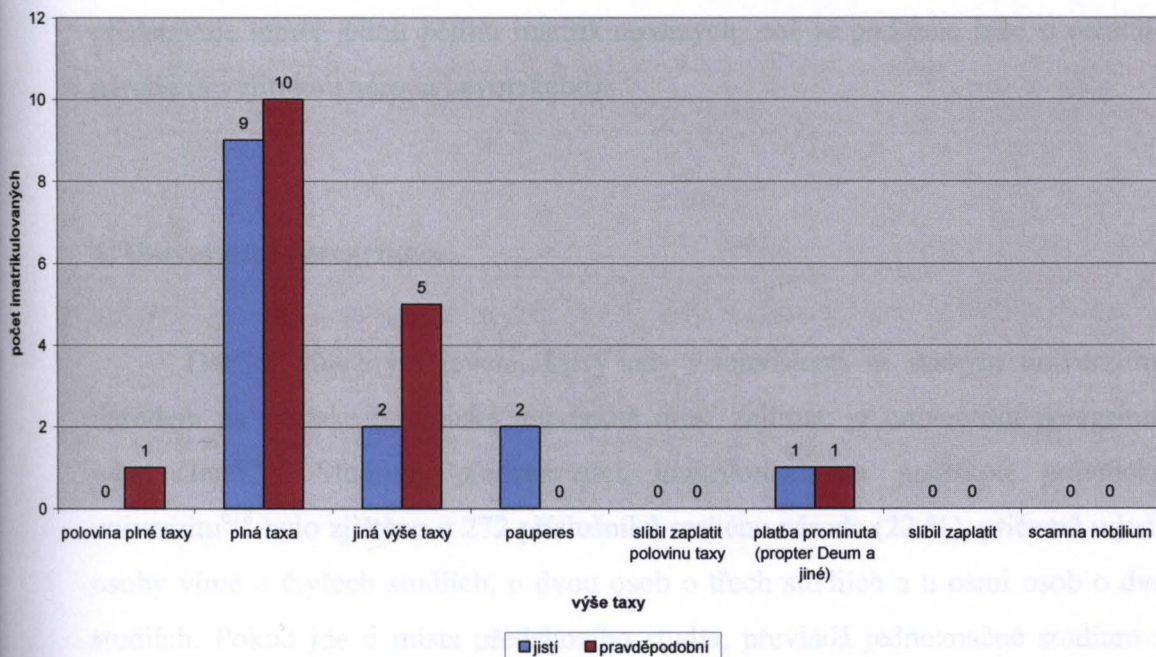
Graf č. 24 Výše imatrikulační taxy u měšťanů jiných než hanzovních měst

Graf č. 25 Výše imatrikulační taxy u šlechticů

Graf č. 26 Výše imatrikulační taxy u vesničanů

Osm jednoznačných příslušníků šlechty se při imatrikulaci označilo za chudé. Urozený původ se tedy nijak neodrazil ve výši zaplacené imatrikulační taxy. Šlechta jako celek již ve 14. a 15. století rozhodně neznamenala nejbohatší vrstvu ve společnosti, zvláště v severoněmecké konkurenci hanzovních měst.

Další detaily ze vzájemného srovnání sociálního původu určeného podle lokalit a výše zaplacené imatrikulační taxy lze vyčíst z **tabulky č. 2**. Vyplývá z ní například, že největší podíl mezi chudými měly ty osoby, u nichž se sociální původ vůbec nepodařilo zjistit, což je ovšem do značné míry logické. Také je z této tabulky zřejmé, že *scamna nobilium* zaplatila nejčastěji šlechta, byť pouze ve zmiňovaných 12 případech (ve skupině „jistých“ šlechticů), dalších pět plateb této prestižní taxy ve skupině neurčených naznačuje, že by mohlo jít také o šlechtice.

Shrneme-li získané poznatky, můžeme konstatovat, že sociální složení saského univerzitního národa potvrzuje dominantní postavení hanzovních měst, nicméně i zastoupení z měst ostatních je poměrně vysoké. Podíl šlechty se zdá být ve srovnání s jinými národy někdy až dvojnásobný, což je však způsobeno důkladnější heuristikou. Podstatné je, že tato šlechta jen v mizivém procentu případů při imatrikulaci zaplatila pro ní určená *scamna nobilium*. Tato prestižní platba se při imatrikulacích do saského národa objevuje velmi zřídka. Podíl nemajetných studentů představuje téměř jednu pětinu imatrikulovaných, což je podobné jako u ostatních národů (s výjimkou národa bavorského).

4. Univerzitní peregrinace

Dalším důležitým jevem, který nás v souvislosti se saským univerzitním národem na pražské právnické univerzitě musí zajímat, je univerzitní peregrinace jeho členů.⁶¹⁷ Studium předcházející imatrikulaci na pražskou právnickou univerzitu⁶¹⁸ bylo zjištěno u 272 příslušníků saského národa (22 %), přičemž u jedné osoby víme o čtyřech studiích, u dvou osob o třech studiích a u osmi osob o dvou studiích. Pokud jde o místa předchozího studia, převládá jednoznačně studium na

⁶¹⁷ Jak již bylo zmíněno v kapitole I/1 zatím nebyla excerpována matrika krakovské univerzity. K univerzitní peregrinaci obecně nejnověji S. IRRGANG, *Peregrinatio academica*, zvl. s. 39-46; srov. též *Geschichte der Universität*, s. 255-275; M. SVATOŠ, *Akademická peregrinace*.

⁶¹⁸ Započítána byla studia doložená nejpozději ve stejném roce jako imatrikulace.

Tabulka č. 2 Přehled výše imatrikulační taxy u jednotlivých kategorií sociálního původu

Výše taxy/ kategorie soc. původu	měšťan hanzovního města	měšťan hanzovního města ?	neurčeno	měšťan jiného než hanzovního města	měšťan jiného než hanzovního města ?	šlechtic	šlechtic ?	vesničan	vesničan ?
polovina plný taxy	12	6	13	5	1	2	4	0	1
plná taxa	227	35	173	138	28	65	52	9	10
jiná výše taxy	43	22	70	18	7	10	9	2	5
pauperes	40	12	84	45	11	8	13	2	0
slíbil zaplatit polovinu taxy	1	0	0	0	0	0	0	0	0
platba prominuta (propter Deum a jiné)	3	0	4	0	1	2	1	1	1
slíbil zaplatit	4	1	4	2	0	0	0	0	0
scamna nobilium	2	1	5	0	0	12	2	0	0

pražské třífakultní univerzitě (247 dokladů o studiu, z toho 210 na artistické fakultě, jeden na teologické a v 36 případech fakultu neznáme). Ostatní univerzity jsou zastoupeny daleko méně. Třináct osob přišlo do Prahy z Erfurtu, 11 z Vídně, 6 z Paříže, 2 z Boloni a po jednom z Heidelbergu, Kolína nad Rýnem a Montpellier. U pěti předchozích studií neznáme místo.

Tabulka č. 3 Místa předchozího studia

místo	počet
Praha	247
Erfurt	13
Vídeň	11
Paříž	6
Boloňa	2
Heidelberg	1
Kolín nad Rýnem	1
Montpellier	1
neznámé	5

Studium, které započalo nejméně rok po imatrikulaci na pražské právnické univerzitě, známe u 143 osob, dokladů studia je ovšem 186. Mezi univerzitními městy, do kterých směřovali pražští juristé, nalezneme nejčastěji Erfurt (43 imatrikulací), dále Lipsko (37 imatrikulací) a Vídeň (36 imatrikulací). S mírným odstupem následuje Boloňa (20 imatrikulací), Heidelberg (15 imatrikulací), Kolín nad Rýnem (12 imatrikulací), pražská třífakultní univerzita (11 imatrikulací) a Rostock (7 imatrikulací). U následného studia většinou nelze doložit o jakou fakultu se jednalo, protože většina univerzitních matrik tuto skutečnost nijak nereflektuje. Z jednotlivých roztroušených zmínek víme pouze o 32 studiích práva, 27 studiích sedmera svobodných umění, 4 studiích teologie a 2 medicíny.

Tabulka č. 4 Místa následného studia

místo	počet
Erfurt	43
Lipsko	37
Vídeň	36
Boloňa	20
Heidelberg	15
Kolín nad Rýnem	12
Praha	11
Rostock	7
neznámé	2
Padova	1
Paříž	1
Řím	1

U 34 osob předpokládáme souběžné studium na artistické fakultě a zároveň právnické univerzitě v Praze. Celkově je univerzitní peregrinace doložena u 307 osob (25 %), z nich 88 osob absolvovalo více než jedno studium kromě pražské právnické univerzity.

Získané výsledky ve svém souhrnu dokládají následující skutečnosti: Imatrikulaci na pražské právnické univerzitě předcházelo nejčastěji studium artistické fakulty v Praze, nicméně i tak se jednalo pouze o 16 % imatrikulovaných. Z ostatních univerzit předcházelo univerzitní studium ponejvíce z Erfurtu a Vídně, ve srovnání s celkovým počtem imatrikulací se však jedná o zanedbatelný podíl. Pražská právnická univerzita tak podle našich zjištění byla pro naprostou většinu imatrikulovaných prvním studiem. Následné studium se týkalo ještě menšího počtu osob, mezi cíli univerzitní peregrinace žádné z univerzitních měst jednoznačně nepřevládalo, nejčastěji se vyskytuje Erfurt, Lipsko a Vídeň.⁶¹⁹ Pozoruhodných je také 20 imatrikulací v Boloni.

Přechod z jedné univerzity na druhou nebyl nijak masovým jevem. Pokud bychom nezapočítávali pražskou třífakultní univerzitu (což je v podstatě logické, o univerzitní peregrinaci zde v pravém slova smyslu nešlo), jedná se řádově o desítky osob. Důležité je ovšem zjištění, že Praha měla v tomto ohledu aktivní bilanci, tedy

⁶¹⁹ Vídeň byla cílem univerzitní peregrinace z pražských univerzit zejména do konce 14. století. Zajímavé je, že sem směřovali v relativně velkém počtu rovněž příslušníci saského národa (jak již bylo řešeno saský nárok existoval i ve Vídni), což opět dokládá, že vzdálenosti nehrají v mobilitě středověkých scholárů v podstatě žádnou roli.

že více scholárů přecházelo z Prahy do jiných univerzitních center než naopak.⁶²⁰ To potvrzuje její zásadní roli při utváření nových univerzit ve střední Evropě.

5. Kariéry učených právníků

Výzkum kariér byl zatím realizován pouze na zhruba polovičním souboru, tedy 610 příslušnicích saského univerzitního národa, kteří se imatrikulovali do roku 1385 (včetně), tedy do roku, který znamenal maximum v počtu intitulací a po němž následoval již pozvolný pokles zájmu o studium práv v Praze. Budeme se tedy zabývat pouze touto jednou generací absolventů, která vzešla z juristické univerzity v době jejího největšího rozkvětu, v době, kdy neměla ve střední Evropě konkurenci. V souvislosti s výzkumem kariér bude používán pojem absolvent, který označuje jednoduše bývalého studenta, přičemž v našem případě není rozhodující, zda své studium zakončil získáním nějakého gradu (je všeobecně známou skutečností, že takových bylo ve středověku poměrně málo).

Předkládané výsledky výzkumu kariér je třeba vnímat jako předběžné a orientační. Jednak nebyly ještě v případě některých osob excerpovány všechny dostupné prameny, navíc se objevují nové edice, které umožní naše poznání rozšířit. Zároveň jsem si plně vědom toho, že naplněné databázi je možné klást ještě řadu jiných dotazů, než jaké zde budou prezentovány. Rovněž je možné, ne-li pravděpodobné, že metodika výzkumu se bude postupně vyvíjet a optimalizovat, jako tomu bylo při výzkumu regionálního a sociálního původu.

To první, co nás při sledování kariér musí zajímat, je „výchozí postavení“, tedy kolik z imatrikulovaných již v době zápisu do matriky nějaké úřady a funkce drželo.⁶²¹ Přímo v matrice je pro sledované období 1372-1385 doloženo 52 osob s držbou nějakého obročí či úřadu (tedy necelých 10 %). Těchto úřadů bylo ovšem 55, protože *Nicolaus Jacobi dictus Rusere* a *Gotscalcus Johannis* byli zapsáni jako držitelé dvou obročí a první z nich navíc jako *juratus consiliarius illustris principis, Danorum, Slavorum, Gotorum et Norwegiae regis*.⁶²² V naprosté většině šlo

⁶²⁰ Výslovně to pro Erfurt konstatuje R. GRAMSCH, *Erfurter Juristen*, s. 124.

⁶²¹ Tím se myslí úřady, které jsou doloženy nejpozději v roce imatrikulace.

⁶²² MUPr II/1, s. 128 a 135. Niels Jakobson Ruser, kanovník v Roskilde a Århusu, se díky svému úzkému vztahu k panovnické rodině stal roku 1382 arcibiskupem v Trondheimu (imatrikulován byl

o církevní obročí, jejichž četnost dokládá **graf č. 27**. Téměř 70 % představovali kanovníci, desetinu faráři a o něco málo méně probošti.⁶²³ Pouze pětkrát uvedl některý z imatrikulovaných úřad mimo církev (jeden sluha, jeden soukromý učitel, jeden *informator*, výše zmíněný člen královské rady a jedna osoba označená jako *advocatus*).

Výzkumem pramenů a literatury však bylo zjištěno, že zdaleka ne všechny úřady, které při vstupu na univerzitu imatrikulovaní drželi, jsou v matrice zaznamenány. Celkově tedy víme o 87 osobách, které při imatrikulaci držely celkem 113 úřadů. Opět se to týká zejména církevních obročí, kterých bylo určitě minimálně 93. Jejich poměrné zastoupení zobrazuje **graf č. 28**. Počet kanovníků se o něco snížil, naopak přibýlo nižších obročí (farář, vikář). Tyto úřady tedy imatrikulovaní při zápisu příliš nesdělovali. Nicméně i mezi kanovníky je podstatný rozdíl. Matrika jich ve sledovaném období uvádí 32, z ostatních pramenů víme o 51 (údaje se týkají počtu obročí, v některých případech docházelo k tomu, že imatrikulovaný je v matrice uveden s jedním úřadem kanovníka, ačkoliv jich držel víc). Určitou kariéru mimo církev již mělo za sebou také o něco více lidí, než je uvedeno v matrice. Především šlo navíc o tři veřejné notáře, dva sluhy a jednoho písaře. Ze všech 13 mimocírkevních úřadů se tři týkaly městské správy, tři byly ve šlechtických službách a dva u zeměpána. U ostatních to nelze jednoznačně určit.

Jak se vyvíjela kariéra osob imatrikulovaných v letech 1372-1385 po ukončení jejich studia? Držení nějakého úřadu bylo zatím zjištěno celkem u 226 osob, tedy asi 37 % z celkového počtu imatrikulovaných.⁶²⁴ I mezi nimi jednoznačně převažuje církevní kariéra. Plných 92 % úřadů zastávaných absolventy juristické univerzity ze saského národa bylo církevních (**graf. č. 29**). Poptávka po univerzitně vzdělaných právnících se však – byť zatím v poměrně malé míře – objevuje i u měst (4 %) a panovníků (5 %). To samo o sobě není nějaké objektivní konstatování.⁶²⁵ Zatím nevyřešenou otázkou ovšem zůstává, zda osoby, které vykonávaly nějaké

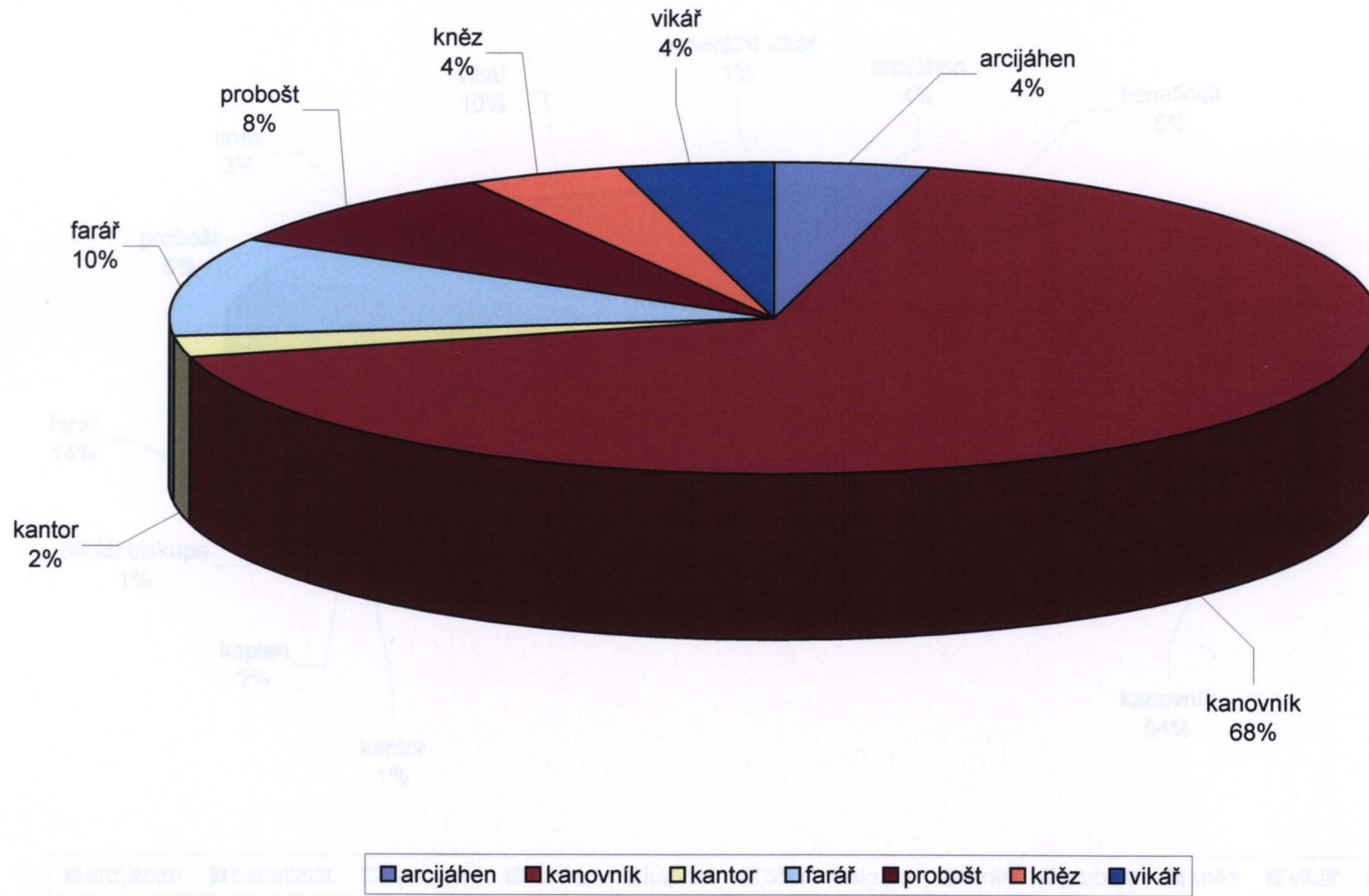
1381), ovšem již roku 1387 zemřel. Viz K. EUBEL, *Hierarchia catholica* I, s. 366; *Diplomatarium Danicum* IV/3, s. 73, č. 62; s. 248-249, č. 240; k předchozí kariéře srov. svazky III/7-IV/2.

⁶²³ Pro větší přehlednost byly spojeny některé úřady, které mají stejný či podobný význam. Např. mezi vikáře jsou počítáni i oltářníci (*vicarius*, *vicarius perpetuus*, *altarista*, *rector altaris*), protože i v pramenech jsou občas tyto dvě funkce zaměňovány. Podobně jsou jako faráři vedeni všichni s označením *plebanus*, *rector ecclesiae*, *rector parochialis*. Místo kanovníka zahrnuje i obročí označená jako *canonicus regularis* a *canonicus prebendatus*. Podobně byl třeba spojen beneficiát s prebendářem a do kategorií auditor a kolektor byli zahrnuti i koauditoři a subkolektoři.

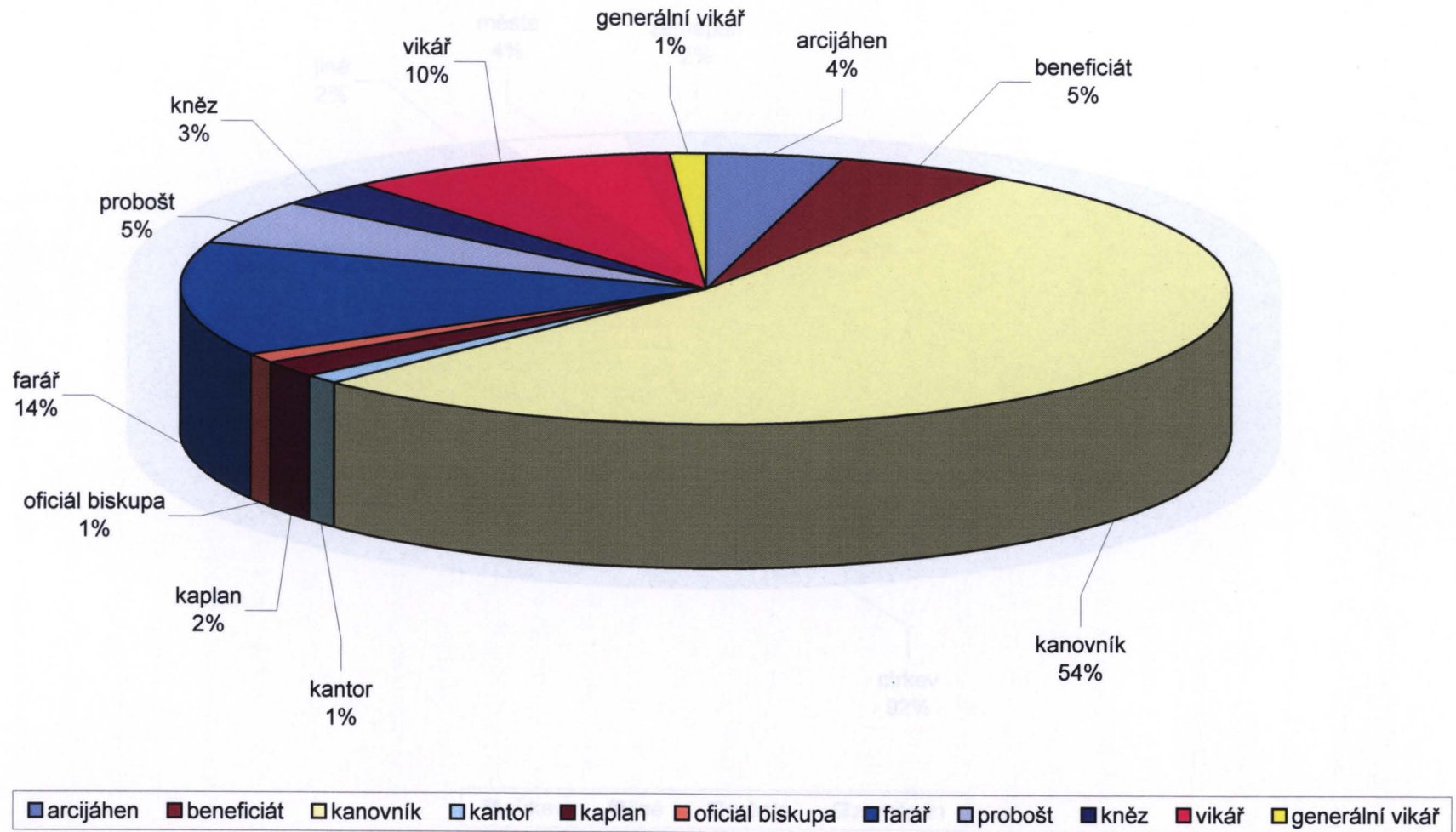
⁶²⁴ Základním kritériem výběru bylo držení nějakého úřadu v prvním roce po imatrikulaci a později.

⁶²⁵ Srovnej k tomu část kapitoly I/2, věnovanou uplatnění právníků.

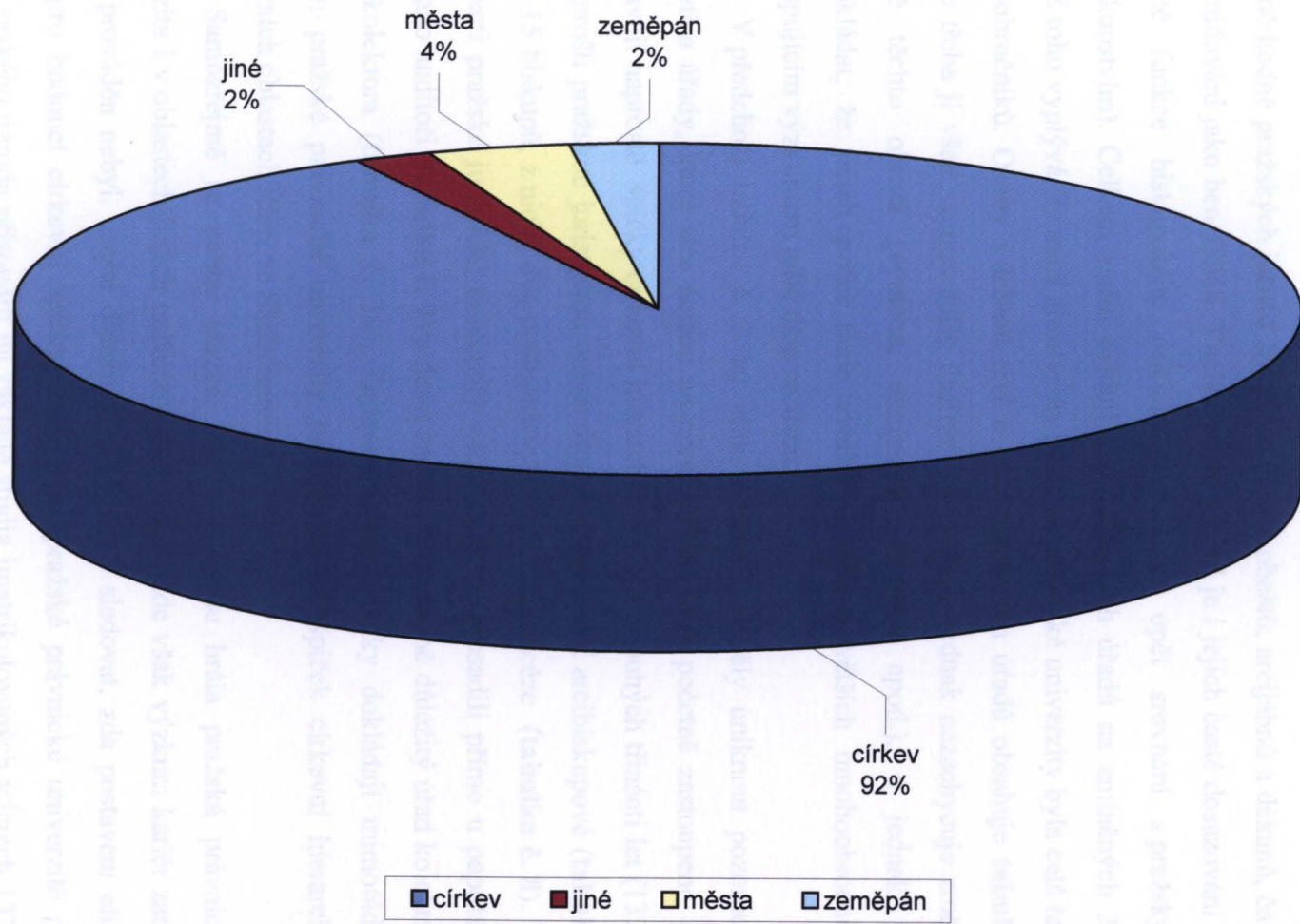
Graf č. 27 Církevní úřady uvedené v matrice

Graf č. 28 Církevní úřady získané před imatrikulací

Graf č. 29 Úřady absolventů - základní rozlišení

právní služby u panovnických dvorů a zvláště ve městech, byly stále ještě výlučně klerického stavu.

Obročí a církevní úřady, které absolventi pražské právnické univerzity ze saského národa získávali či zastávali, dokládá **tabulka č. 5** a **graf. č. 30**.⁶²⁶ Jednoznačně nejčastěji se stávali kanovníky, teprve potom následují vikáři a faráři. Poměrně hodně pražských juristů zastávalo úřad proboštů, arcijáhnů a děkanů, často jsou zmiňováni jako beneficiáti. Vcelku pochopitelné je i jejich časté dosazování do výkonné funkce biskupského oficiála (nabízí se opět srovnání s pražským arcibiskupstvím). Celkem zatím evidují 593 církevních úřadů na zmíněných 226 osob. Z toho vyplývá, že mezi absolventy pražské juristické univerzity byla celá řada mnohoobročníků. Osoby s držbou čtyř a více církevních úřadů obsahuje **tabulka č. 6**. Je třeba ji však vnímat spíše ilustrativně, protože jednak nezachycuje změny v držbě těchto obročí (výměna, rezignace, odvolání apod.), a jednak lze předpokládat, že jejich počet bude zvláště u těch největších mnohoobročníků s postupujícím výzkumem ještě dále narůstat.

V předchozí tabulce č. 3 by však rozhodně neměly uniknout pozornosti hodnosti a úřady, které sice nejsou na první pohled tolik početně zastoupené, ale představují naprosté špičky církevní hierarchie. Za dobu pouhých třinácti let (1372-1385) prošli pražskou juristickou univerzitou čtyři pozdější arcibiskupové (**tabulka č. 7**) a 15 biskupů, z nichž dva postupně vystřídali dvě diecéze (**tabulka č. 8**). Tři absolventi pražské juristické univerzity z této doby se prosadili přímo u papežské kurie jako auditori (**tabulka č. 9**) a deset zastávalo nesmírně důležitý úřad kolektora či subkolektora (**tabulka č. 10**). Zejména tyto výsledky dokládají mimořádný význam pražské právnické univerzity pro formování špiček církevní hierarchie v severních oblastech Říše, ve Skandinávii a v Pobaltí.

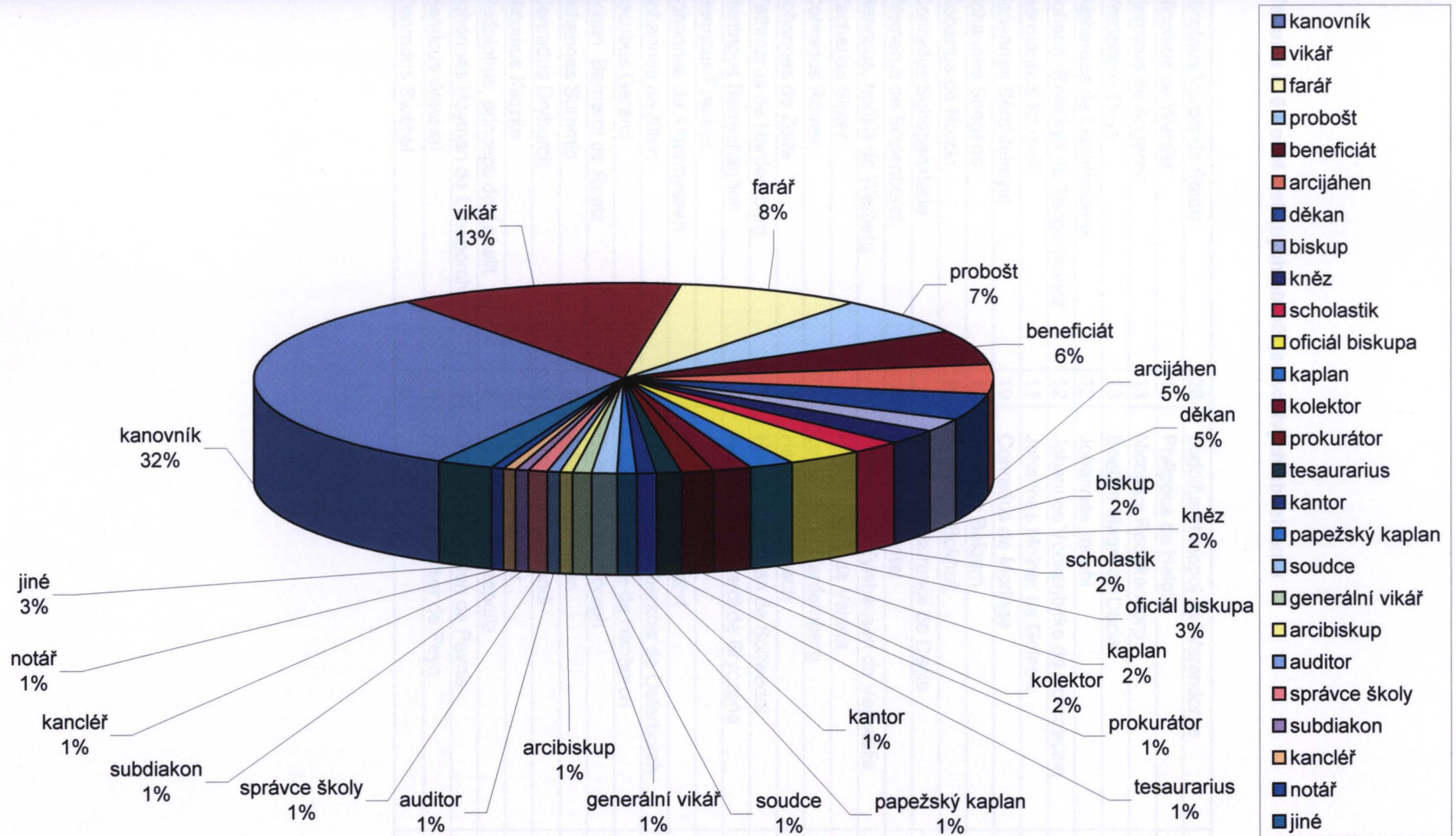
Samozřejmě se nabízí otázka, zda tuto úlohu hrála pražská právnická univerzita i v oblastech jiných univerzitních národů. Zde však výzkum kariér zatím vůbec prováděn nebyl. Ještě důležitější však bude sledovat, zda postavení elitní školy pro budoucí církevní špičky, které jsme pražské právnické univerzitě pro oblasti saského národa přisoudili na základě studia imatrikulovaných v letech 1372-1385, platilo i později. Byla druhá a třetí generace absolventů pražské juristické univerzity ze saského národa stejně úspěšná jako první? Nezastínila v tomto ohledu

⁶²⁶ Srov. pozn. 623.

Tabulka č. 5 Církevní úřady absolventů

kanovník	187
vikář	75
farář	47
probošt	39
beneficiát	34
arcijáhen	29
děkan	27
oficiál biskupa	19
kněz	14
scholastik	14
biskup	14
kaplan	11
kolektor	10
prokurátor	8
tesaurarius	7
kantor	6
papežský kaplan	5
soudce	5
generální vikář	5
arcibiskup	4
auditor	4
správce školy	4
subdiakon	4
kancléř	3
notář	3
jiné	15

Graf č. 30 Církevní úřady absolventů

Tabulka č. 6 Počet získaných obročí jednotlivých absolventů

Nicolaus Vordis de Stadis	28	Ludolfus Hudepol de Warendorpe	6
Nicolaus de Werder	13	Philippus de Helpte	5
Henricus de Angeren	13	Nicolaus Redekendorp	5
Vredericus Deys	13	Boetius Magni de Dacia	5
Alphardus de Liechtenberg	12	Johannes Jacobi	5
Johann. Redekyn de Tangermuncz	12	Johannes Vockenbeke de Holtzaczia	5
Hermannus Kruznik	11	Johannes Molner de Golnow	5
Johannes Berchteheyle	10	Conradus de Moringe	5
Johannes Snegans	10	Nicolaus Belgern	5
Robertus de Norclo	10	Gerardus Bokholt	5
Conradus Schepenstede	9	Mattheus Laurencii de Dacia	5
Wernerus de Sculenborch	8	Petrus Rosental	5
Henricus, nobilis de Werberg	8	Hermannus Eylshausen de Vestwalia	5
Zacharias Sluter	8	Hildebrandus de Vslaria	5
Conradus Römer	8	Loducius de Hardemberg	5
Johannes de Zolte	8	Hermannus Busch	4
Tethmarus de Hardemberg	8	Henricus Chûden de Soltwedel	4
Heningus Berrenhaghen	7	Nicolaus Bernhardi de Bryczena	4
Henricus Franken	7	Otto de Roer	4
Johannes de Algarmyssen	7	Johannes Malbdorf	4
Johannes de Alten	7	Ghiselerus Dobberkow de Osterborch	4
Jacobus Gerardi	7	Luderus Maneke de Hanborch	4
Johan. Bernardi de Reetz	6	Bernardus Hamborgh	4
Johannes Summis	6	Albertus de Reen	4
Conradus Dryborch	6	Nicolaus Gutmundi	4
Nicolaus Kliczke	6	Gyslerus Junger	4
Rudolphus, princeps de Anhalt	6	Hermannus Bozepolle	4
Johannes Hoyman de Lyneborch	6	Johannes Harden de Peynis	4
Henricus Westval	6	Raynerus Alfeser de Peyn	4
Conradus Swebel	6		

Tabulka č. 7 Seznam arcibiskupů

rok imatrikulace	jméno uvedené v matrice	arcidiecéze	od	do
1377	Albertus de Quernford	Magdeburg	1383	1403
1381	Nicol. Jacobi, dictus Rusere, ecclesiarum Roskilde	Trondheim	1382	1386
1381	Petrus Johannis, canonicus Roskildens	Lund	1390	1391
1385	Jacobus Gerardi, canonicus Ruskildensis	Lund	1392	1410

Tabulka č. 8 Seznam biskupů

rok imatrikulace	jméno uvedené v matrice	diecéze	od	do
1372	[Hartlevus Hartlevi] archidiaconus de Suecia	Västerås	1379	1387
1373	Henricus Bodendyeb, canonicus Brandenburgensis	Brandenburg	1394	1406
1374	Thordo, mag. in artibus, baccalarius in decretis	Strängnäs	1378	1401
1375	Henricus, nobilis de Werberg, canonicus Magdeburgensis	Halberstadt	1407	1410
1375	Otto de Roer, canonicus regius	Havelberg	1401	1427
1378	Boetius Magni de Dacia	Århus	1395	1424
1378	Ticzo de Pudbuskcz	Odense	1388	1400
1378	Andreas de Swecia	Strängnäs	1409	1419
1380	Rudolphus, princeps de Anhalt, comes in Aschauia	Halberstadt	1401	1406
1381	Petrus Johannis, canonicus Roskildens	Roskilde	1395	1416
1381	Canutus Boecii, cantor ecclesie Lyncopens	Linköping	1393	1433
1382	Vredericus Deys	Lavant (St. Andrä)	1422	1424
1382	Rudolphus, dux Magnopolens	Skara	1387	1391
1382	Rudolphus, dux Magnopolens	Schwerin	1391	1415
1382	Johannes Kremper	Ratzeburg	1419	1431
1385	Nicolaus Jacobi, canonicus Ruskildensis	Strängnäs	1409	1409
1385	Nicolaus Jacobi, canonicus Ruskildensis	Ribe	1409	1410

Tabulka č. 9 Seznam auditorů

rok imatrikulace	jméno uvedené v matrice	časový údaj	poznámka
1378	Hermannus Kruznik	1390	auditor causarum palatii apostolici
1382	Vredericus Deys	1417	auditor causarum palatii apostolici
1385	Nicolaus Vordis de Stadis	1401 - 1409	auditor rotae

Tabulka č. 10 Seznam kolektorů a subkolektorů

rok imatrikulace	jméno uvedené v matrice	časový údaj	poznámka
1375	Nicolaus de Werder	1393 - 1399	collector
1376	Johannes Summis	1392	collector
1377	Johannes Berchteheyle	1413	collector
1378	Hermannus Kruznik	1393	collector
1378	Marquardus de Niolue	1395	subcollector
1381	Johannes Molner de Golnow	1413 - 1418	collector
1382	Conradus de Moringe	ante 1395	subcollector
1384	Gyslerus Junger	1396 - 1419	subcollector
1384	Johann. Redekyn de Tangermuncz	1396	collector
1385	Hermannus Eylshausen de Vestwalia	1427 - 1443	subcollector

Prahu některá z právnických fakult nově založených univerzit? Neprojevili se úbytek počtu imatrikulovaných také úbytkem jejich později získaných obročí a úřadů? Podle svých dosavadních znalostí jsem přesvědčen, že nikoli. Dokonce očekávám, že například budoucích biskupů a arcibiskupů bude mezi imatrikulovanými v letech 1385-1417 ještě o něco více, než v období 1372-1385. Zatím to však v číslech doložit nemohu.

Stručně se ještě podíváme na kariéry některých absolventů mimo církevní prostředí. Můžeme doložit celkem 50 různých úřadů či postavení. Nalezneme mezi nimi 4 kancléře, šest písařů (zahrnuti jsou i notáři a sekretáři), 8 veřejných notářů, 12 měšťanů (včetně dvou radních a jednoho purkmistra), 4 prokurátory, 2 syndiky (tak byl označován trvalý právní zástupce městské rady), po jednom se objevují takové „funkce“ jako *medicus*, *famulus*, *consiliarius*, *testamentarius* atd. Jedná se o nesmírně různorodou skupinu, v níž by bylo zapotřebí v každém konkrétním případě posuzovat, o jaké postavení vlastně šlo (dobová terminologie je značně rozkolísaná), kdo byl chleboďárcem dotyčného člověka, zda měl ještě nějaký příjem z držby obročí apod. Nyní se spokojme s konstatováním, že absolventi právnické univerzity ze saského národa nacházeli – byť ve výrazné menšině – uplatnění i mimo církev, a to jak u šlechty a panovníků, tak ve městech. Za důležité považuji i zjištění, že minimálně deset absolventů lze doložit jako pozdější měšťany.⁶²⁷ Toto číslo je nicméně tak malé, že nás zatím neopravňuje k žádným závěrům ohledně univerzitního studia laiků bez zřetelného úmyslu vstoupit do klerického stavu.

V souvislosti s výzkumem kariér byla ještě prověřována jedna ze základních hypotéz, která je předpokládána zejména při identifikaci místa původu, totiž že studenti se obvykle vracejí a budují si kariéru ve svém rodném místě či okolí. Z 226 osob, u nichž známe následnou kariéru, známe i místo původu u 191. Z nich 69 osob (36 %) drželo nějaký úřad přímo v místě svého původu a 162 osob (72 %) ve stejné zemi. Uvedená premisa tedy platí pouze do určité míry.

⁶²⁷ Jako příklad může posloužit Meynard Buxtehude z Hamburku, který roku 1385 dosáhl bakalářského gradu a zároveň se imatrikuloval na práva. Po návratu se stal nejprve konšelem a posléze purkmistrem svého rodného města. Z této pozice také výrazně ovlivňoval celou politiku hanzy. MUPr I/1, s. 234-235; MUPr II/1, s. 135; SHRU VI/2, s. 1305, č. 1306 (prvně člen městské rady); *Urkundenbuch der Stadt Lüneburg III*, s. 418, č. 1472 (prvně jako purkmistr), *Codex diplomaticus Lubecenses I/5*, s. 188, č. 805 (poslední zmínka); četné další doklady in: *Urkundenbuch der Stadt Stade*; *Bremisches Urkundenbuch V*; *Urkundenbuch der Stadt Uelzen* aj.

Jeden typ kariéry zatím nebyl vůbec zmíněn, a sice kariéra univerzitní. Je samozřejmé, že tato kariéra je ve srovnání s kariérou církevní co do počtu nedoměřitelná, jednalo se spíše o jednotlivce, ale často s velkým vlivem. Před rokem imatrikulace se jako učitelé či držitelé jiných úřadů na univerzitách objevuje 12 osob, nejčastěji je zmiňována funkce examinátora na pražské artistické fakultě (10). Je to dáno tím, že studium práv zahajovala i řada aktivních mistrů této fakulty. Univerzitní působení po roce imatrikulace můžeme doložit u 34 osob, jednotlivých úřadů či funkcí je 74. I mezi nimi převládají různé učitelské funkce (nejčastěji opět examinátor – 23 případů), ale výrazné je i zastoupení rektorátů (13) a děkanátů (9). Nejčastějšími místy těchto univerzitních působení byla opět jednoznačně Praha (47), kde se kromě deseti juristických rektorů objevují téměř výhradně učitelské funkce na artistické fakultě, dále Erfurt (10 úřadů) a Vídeň (9). Čtyři příslušníci saského národa na právnické univerzitě se objevují mezi učiteli či hodnostáři v Heidelbergu a dva se stali prokurátory německého národa v Boloni. U zbylých dvou univerzitních úřadů místo s jistotou neznáme.

Závěrem tedy můžeme shrnout: Prokázalo se, že obročí a úřady uvedené v matrice zdaleka nejsou všechna, která příslušníci saského univerzitního národa drželi v roce imatrikulace. Celkem vstupovalo v letech 1372-1385 na pražskou právnickou univerzitu zhruba 14 % imatrikulovaných, kteří drželi nějaký úřad. Již tehdy mezi nimi převažovali kanovníci, zejména držitelé nižších obročí však tuto skutečnost při imatrikulaci neuváděli. Zřídka se objevují i úřady mimo církev, patrně však zastávaná opět kleriky. Pozdější kariéra byla doložena u 37 % imatrikulovaných. I zde jednoznačně převažují vyšší církevní úřady, zejména kanovníci (32 %). Zvláště důležitý je však nezanedbatelný počet nejvyšších církevních úřadů – 4 arcibiskupů a 15 biskupů. V Praze studovali práva také tři budoucí auditoři a deset kolektorů, resp. subkolektorů. Právnické studium bylo obecně bránou k církevní kariéře, zdá se však, že minimálně pro oblast saského národa představovala pražská právnická univerzita jakýsi rezervoár budoucích špiček církevní hierarchie. Výrazně méně úřadů získali absolventi u panovníků, šlechty a ve městech, nicméně i zde často dosáhli významných postů. Bez zajímavosti není ani deset absolventů, kteří nehledali kariéru v církvi, ale zůstali měšťany ve svých městech. Někteří z nich se pak osvědčili v městské samosprávě. Univerzitní kariéru zahájilo již před vstupem na pražskou právnickou univerzitu 12 osob, většinou se

jednalo o mistry pražské artistické fakulty. Mezi absolventy již nacházíme 34 univerzitních učitelů a úředníků a vedle stále nejvíce zastoupené Prahy figurují Erfurt, Vídeň či Heidelberg. Pražská právnická univerzita tak do značné míry formovala i budoucí univerzitní elity okolních univerzit.

Závěr

Cílem předkládané práce bylo jednak nastínit vývoj univerzitních národů v Praze, popsat jejich vzájemné konflikty a postihnout jejich charakter a institucionální podobu, jednak provést prosopografický výzkum saského univerzitního národa. Shrňme tedy na závěr, jak se tyto cíle podařilo naplnit, které problémy byly vyřešeny a které zůstávají otevřené.

Univerzitní národy vznikly jako korporace studentů práva v italské Boloni. Z těchto národů byly nakonec ustaveny dvě právnické univerzity, citramontánní a ultramontánní, později ve městě vznikla i univerzita artistů a mediků. Univerzitní národy jednak poskytovaly svým příslušníkům pomoc a sociální zázemí, zároveň však umožňovaly prosazovat jejich zájmy v rámci univerzity. Samotná univerzita se tak vlastně stala jakousi federací těchto univerzitních národů, kterých byl zejména na ultramontánní univerzitě značný počet. Veškerá její správa a zvláště pak volba rektora podléhala velmi komplikovaným pravidlům, jejichž smyslem bylo zabezpečit určitou mocenskou rovnováhu mezi národy. V čele národů stáli v Boloni konsiliáři, kteří byli zároveň členy rektorské rady a rovněž rektora volili. Pouze německý národ měl zvláštní privilegium volby prokurátorů, kteří byli na rektorské radě zcela nezávislí. Jedním z nejmenších univerzitních národů byl i národ český, ovšem někteří studenti z Čech a Moravy se zapisovali i do národa německého. Český univerzitní národ v Boloni, stejně jako český univerzitní národ v Padově, však zatím nebyl podrobněji zkoumán.

Poněkud odlišně a zřejmě jen o něco málo později než v Boloni se utvořily univerzitní národy i v druhém velkém univerzitním centru, v Paříži. Jejich počet a především charakter se však od boloňských národů diametrálně lišil. Šlo výlučně o korporace mistrů artistické fakulty, které ovšem rovněž měly významný vliv na správu celé univerzity, především na volbu rektora. Jejich počet byl dán patrně symbolicky. Stejně jako čtyři světové strany, existovaly v Paříži čtyři univerzitní národy – francouzský (galský), normandský, pikardský a anglický, který se postupně přeměnil v národ německý (germánský). Takto vymezené čtyři národy jednak patrně jen těžko mohly vzniknout zcela spontánně, především bez ohledu na geografickou a etnickou identitu svých členů.

Ostatní západoevropské a jihoevropské univerzity oba výše uvedené modely buď kopírovaly nebo různě kombinovaly. Některé univerzity se pak bez univerzitních národů obešly zcela, většinou však šlo o univerzity více podléhající církevnímu či světskému doзору. Existence univerzitních národů totiž zároveň představuje určitý ukazatel míry autonomie univerzitní korporace jako celku. Zároveň je však třeba zdůraznit, že konkurenční postavení národů vedlo často ke vzájemným konfliktům.

Existence univerzitních národů v Praze je prvně doložena v tzv. *Ordinationes Arnesti* z roku 1360. Z příslušné zmínky ještě nevyplývá jejich počet, pouze zastoupení konsiliářů v radě rektora. Výslovně je však uvedeno, že tato rada má řešit méně důležité záležitosti. Zdá se tedy, že počáteční vliv a význam národů byl spíše marginální, osou veškerého dění byl rozpor mezi juristy a ostatní univerzitou. Pomineme-li drobnou zmínku o saském univerzitním národě z roku 1367, zmiňují čtyři univerzitní národy až první univerzitní statuta z doby kolem roku 1368. Zatímco bavorský, polský a saský jsou pouze zmíněny, český národ je přímo ve statutu geograficky vymezen. Počet čtyř národů jednoznačně kopíruje pařížské zvyklosti a i specifikace domácího národa zřejmě odkazuje na tento vzor. Důležité rovněž je, že statuta výslovně podřizují národy univerzitní korporaci a jejím představitelům.

Základní otázkou při sledování institucionálního vývoje univerzitních národů v Praze ovšem je, zda s rozdělením dosud jednotné univerzitní korporace v roce 1372 došlo i k rozdělení univerzitních národů, nebo zda zůstaly společné oběma univerzitám. Klíčem k vyřešení tohoto problému je zlomek matriky se zápisy do saského národa, nalezený a publikovaný F. Doellem. Tomuto prameni byla věnována mimořádná pozornost. Analýzou zlomku byla upřesněna jeho datace (první zápisy pocházejí ze zimního semestru 1374) a zároveň nepřímě potvrzeno dočasné převzetí pařížského modelu tříměsíčních rektorátů na třífakultní univerzitě minimálně v roce 1383. Potvrzen byl názor novější historiografie, že jde o matriku saského národa, nikoli o součást ztracené rektorské matriky třífakultní univerzity. Především však byla vyloučena možnost, že by univerzitní národy byly i po secesi společné oběma univerzitám. Právníci, které mezi imatrikulovanými ve zlomku nacházíme, jsou pouze ti, kteří se zároveň přihlásili ke studiu na třífakultní univerzitě. Někteří tak učinili o rok či dva později, než se imatrikulovali – již jako příslušníci saského národa – na právech. Skutečnost rozdělených univerzitních

národů lze doložit i několika případy, kdy jedna osoba náleží na třífakultní univerzitě do jiného národa než na právnické.

Univerzitní národy na třífakultní univerzitě se podle pařížského vzoru staly jednoznačně doménou mistrů. Ačkoli úloha konsiliářů upadala a od devadesátých let o ní můžeme pochybovat, samotné národy hrály stále důležitější roli, což dokládá mimo jiné skutečnost, že volba téměř všech univerzitních funkcionářů probíhala tak, aby bylo zachováno paritní zastoupení národů. Byli to také právě mistři, kteří stáli v popředí všech univerzitních sporů mezi národy. První se odehrál v roce 1384-1385 a týkal se obsazování míst v mistrovských kolejích. V době, kdy do Prahy v důsledku papežského schizmatu přicházeli na pozvání arcibiskupa Jana z Jenštejna přední pařížští teologové, vystoupili mistři českého národa na obranu svého dosavadního v podstatě privilegované postavení v kolejích. Jako ochránce českých mistrů ve sporu vystupoval z titulu univerzitního kancléře Jan z Jenštejna, bezesporu i následkem zklamání svých představ o přenesení pařížské teologické fakulty do Prahy. Jeho protihráčem se stal rektor Konrád Soltau ze saského univerzitního národa. Vedle obsazování míst na kolejích byla jádrem sporu i otázka právní autonomie univerzity. Jenštejn přinutil Soltaua stáhnout blíže neznámé změny statut, které poškozovaly mistry českého národy. Značně nepřehledný průběh právních sporů byl krátkodobě doprovázen univerzitní stávkou a její sabotáží ze strany českých mistrů, při níž došlo i na fyzické napadení rektora. Přestože spor byl nakonec urovnán smírem, v jehož pozadí stál patrně Václav IV., řada nespokojených mistrů z tří cizích národů odešla v letech 1385-1388 na jiné nově založené univerzity. Definitivní tečku za sporem o místa na univerzitních kolejích udělala dohoda z roku 1390, označovaná jako *concordia nationis*, jíž předcházelo odmítnutí českých mistrů uznat příslušnost mistra Konráda z Benešova k českému národu, protože pocházel (pravděpodobně) ze Slezska a zřejmě nehovořil česky.

Druhý, dosud velmi opomíjený spor mezi univerzitními národy pražské třífakultní univerzity vyvolala stížnost saského národa ohledně konzervátorů pražského obecného učení. Za tyto ochránce byli papežem jmenováni mohučský probošt a děkani kapitul ve Vratislavi a od Všech svatých na Pražském hradě. Ačkoli počet tří konzervátorů byl obvyklý a jistě symbolický, bylo saským národem vnímáno jako křivda, že žádný z nich nesídlí na „jeho“ území. I konzervátoři tak měli podle představ pražských univerzitanů respektovat paritní zastoupení národů na

univerzitě. Spor byl tentokrát řešen výlučně na půdě univerzity a jeho výsledkem byla nakonec dohoda, podle níž každý z konzervátorů měl pro záležitosti saského národa jmenovat dva subkonzervátory. Kromě toho, že tím získal saský národ značně privilegované postavení oproti ostatním národům, zaráží nejvíce skutečnost, že univerzita, resp. její mistři zde rozhodují ve věci, která přísluší pouze papežské kurii. Této skutečnosti ostatně využil M. Blažej Vlk, který jako jeden z konzervátorů vymohl již roku 1400 na papeži výměnu vzdáleného a pasivního mohučského probošta za hradeckého arcijáhna při pražském kostele, čímž získal český univerzitní národ konzervátory hned dva.

Během devadesátých let 14. a počátkem 15. století se stal český univerzitní národ správcem a majitelem řady donací, především od pražského měšťanstva. Vedle několika kolejí a burz šlo především o stavbu Betlémské kaple a honosnou kapli Božího těla na dnešním Karlově náměstí. Tyto donace jednak podporovaly chudé studenty z českého národa, zároveň jistě přispěly k jejich sebeidentifikaci s českým národem a s počínajícím reformním hnutím. Ostatní univerzitní národy žádné takové zázemí neměly. Ojedinelé pokusy o podporu příslušníků polské národy buď nebyly vůbec realizovány, nebo je záhy stejně ovládl český univerzitní národ.

Spor kolem Dekretu kutnohorského, vrcholící masovou secesí mistrů a studentů tří nečeských národů, měl v mnohém ohledu podobné motivy jako spor o místa na kolejích z let 1384-1385, ovšem také dva podstatné rozdíly. Jednak byl již jednoznačně motivován nacionálně, jednak – a především – byli jeho hlavními aktéry radikální stoupenci Viklefova učení, kteří spíše svojí aktivitou než počtem ovládli český univerzitní národ. Zápas mezi univerzitními národy se tak stal zároveň zápasem mezi vikleřisty a jejich odpůrci. Další příčinou sporu byla také opět se zvyšující návštěvnost pražského obecného učení ze strany zahraničních scholárů a z toho pramenící obava české strany o svůj vliv. Útok na základní dosavadní princip univerzitní samosprávy byl ze strany českého národa (jako jeho hlavní mluvčí vystupují M. Jan Hus a M. Jeroným Pražský) veden cíleně, takticky a pochopitelně opět s využitím mocenské autority mimo univerzitní půdu, kterou byl tentokrát panovník. Odchod cizích příslušníků univerzity byl také touto stranou oslavován jako vítězství.

Čtyři univerzitní národy zůstaly zachovány i na právnické univerzitě. Podle všeho v jejich čele stáli konsiliáři z řad studentů, stejně jako byl studentem i rektor.

Tito konsiliáři se podíleli na volbě nového rektora a tvořili jeho radu. Jinak se na základě zápisů z matriky ukazuje, že univerzitní národy s největší pravděpodobností na právnické univerzitě nijak statutárně vymezeny nebyly a příslušnost osob k některému z nich byla čistě věcí jeho svobodné volby. Doložen je i čtyřnásobný případ přestupu z bavorského univerzitního národa do saského. O konfliktech mezi univerzitními národy na právnické univerzitě nemáme žádné zprávy. Jeden z pramenů sice svědčí o napadení neznámého profesora lidmi Pavla z Janovic, patrně však šlo o ryze osobní spor. Absenci vážnějších rozporů mezi národy na juristické univerzitě lze vysvětlit několika faktory. Pokud jde o učitele, kteří na třífakultní univerzitě představovali hlavní iniciátory sporů, bylo jich jednak na právnické univerzitě daleko méně, především však jejich finanční zajištění představovala bohatá obročí či úřady v arcibiskupské správě, nikoli samotná výuka či dotovaná místa na kolejích. Proto také naprostá většina vyučujících pocházela z Čech. Cizí doktoři řešili případnou nespokojenost odchodem, o jejich služby byl všude v Evropě značný zájem. Ani studenti neměli příliš důvodů k rozbrojům. Navíc můžeme mezi juristy předpokládat větší respekt k univerzitní tradici a nesporný konzervatismus, který se projevil i ve vztahu k Viklefovu učení. Na druhou stranu však nelze pochybovat o tom, že minimálně té části právníků, která byla provázána s artistickou fakultou, se uvedené spory třífakultní univerzity nějak dotýkaly. Ostatně právníci se podíleli na vlně secesí v druhé polovině 80. let 14. století a zrovna tak se naprostou většinou připojili k demonstrativnímu odchodu z Prahy v roce 1409, ačkoli Kutnohorský dekret se na ně přímo nevztahoval.

Prosopografický výzkum saského univerzitního národa pražské právnické univerzity vycházel z její matriky, jejíž originál byl v roce 1945 ztracen. K dispozici tak je buď značně zastaralá edice s řadou chyb, nebo fotokopie pořízené před druhou světovou válkou. Matrika sama v sobě zahrnuje jak imatrikulace nově příchozích, řazené podle univerzitních národů, tak seznamy graduovaných, zemřelých a některé pamětní zápisy či účty. Několik nesporných pražských juristů v matrice chybí, což má na svědomí patrně jistá úřední nedůslednost, v celku je možné vyloučit starší názor o neúplném dochování matriky. V otázce vzniku matriky se mi zdá být nejpravděpodobnější hypotéza, podle níž došlo ke svázání různých drobnějších úředních pecí až v době, kdy už pražská právnická univerzita neexistovala, otázka

však zůstává otevřená dalšímu bádání, byť bez originálu matriky ji bude možné s konečnou platností vyřešit jen stěží.

Celkový soubor všech imatrikovaných příslušníků saského univerzitního národa obsahuje 1245 osob, šlo o jednoznačně nejpočetnější národ na této univerzitě. Jeho frekvence byla ve srovnání s ostatními národy zpočátku spíše nízká, v roce 1382 se však několikanásobně zvýšila a svého maxima dosáhla v roce 1385 (90 osob). Celá osmdesátá léta vykazuje saský univerzitní národ značný početní náskok oproti ostatním národům. V 90. letech a na počátku 14. století kolísá počet imatrikulací kolem dvaceti, i tak zůstává saský univerzitní národ společně s polským nejsilnější. Náznak nárůstu imatrikulací po roce 1405 radikálně přerušily události roku 1409. Po tomto roce se do saského národa na pražské právnické univerzitě imatrikulovali jen jednotlivci, byť někteří z nich měli stále značně elitní postavení.

Pro zjišťování místa původu imatrikovaných se ukázalo jako zásadní zjištění, že pokud není v matrice uvedeno jméno, příjmení a místo, nelze spoléhat na předložku *de*, protože ta může uvozovat pouze rodové jméno. Předpokladem správné identifikace míst původu těchto osob je pouze jejich nalezení přímo v pramenech. Také bylo rozlišováno místo původu a místo držení obročí. Nejčastějšími místy původu příslušníků saského národa byla významná hanzovní města Stralsund, Lüneburg, Greifswald, Hamburg, překvapivě Stargard Szczeciński, Lübeck, Kołobrzeg, Rostock a Salzwedel. Teprve po nich následují významná biskupská sídla Roskilde, Hildesheim, Lund a Magdeburg. Mezi zeměmi patří prvenství jednoznačně Pomořanům, se značným odstupem následovala návštěvnost z Dolního Saska a Švédska (včetně dnešního Finska, ovšem bez jižního cípu, který patřil ve sledovaném období k Dánsku). Rozdílný je však časový průběh imatrikulací z těchto zemí. Zatímco z Pomořan byla nadprůměrná frekvence zejména v sedmdesátých letech, naopak ze Švédska přicházeli studenti nejvíce v druhé polovině devadesátých let. Tento jev je obecně platný pro vzdálenější země (Dánsko, Livonsko), v nichž se projevuje prestiž pražské právnické univerzity s jistým časovým posunem. Zatímco vzdálenost od Prahy evidentně nehrála v rozhodnutí scholárů téměř žádnou roli, vliv na frekvenci měla jednak sociální a kulturní vyspělost země či města, jednak patrně i politické vazby zemí na české panovníky (Pomořany), nebo cílená podpora místní církve (Švédsko). Vznik nových univerzit v Říši se výrazněji projevil pouze

u scholárů z Fríska a Nizozemí. Výraznější je i úpadek návštěvnosti z Meklenburska, zde však nemohl být vznik univerzity v Erfurtu jedinou příčinou.

Sociální původ imatrikulovaných byl odvozován jednak podle místa původu, jednak podle výše zaplacené imatrikulační taxy. Jako kategorie sociálního původu nebyl považován klerický stav. Největší potíže představuje určení šlechty, protože do matriky svůj urozený původ uvedli jen někteří, zpravidla nejbohatší šlechtici. Navíc se zejména nižší šlechta často stěhuje do měst a postupně se stává měšťany. Sociální složení saského univerzitního národa potvrdilo dominantní postavení hanzovních měst, nicméně i zastoupení z měst ostatních je poměrně vysoké. Podíl šlechty se zdá být ve srovnání s jinými národy někdy až dvojnásobný, což je však způsobeno důkladnější heuristikou. Podstatné je, že tato šlechta jen v mizivém procentu případů při imatrikulaci zaplatila pro ní určená *scamna nobilium*. Tato prestižní platba se při imatrikulacích do saského národa objevuje velmi zřídka. Podíl nemajetných studentů představuje téměř jednu pětinu imatrikulovaných, což je podobné jako u ostatních národů (s výjimkou národa bavorského).

Dalším okruhem zkoumání bylo předchozí a následné studium imatrikulovaných. Imatrikulaci na pražské právnické univerzitě předcházelo nejčastěji studium artistické fakulty v Praze, nicméně i tak se jednalo pouze o 16 % imatrikulovaných. Vedle toho přicházeli studenti i z univerzit z Erfurtu a Vídně, ve srovnání s celkovým počtem imatrikulací se však jedná o zanedbatelný podíl. Pražská právnická univerzita tak podle našich zjištění byla pro naprostou většinu imatrikulovaných prvním studiem. Následné studium se týkalo ještě menšího počtu osob, mezi cíli univerzitní peregrinace žádné z univerzitních měst jednoznačně nepřevládalo, nejčastěji se vyskytuje Erfurt, Lipsko a Vídeň. Pozoruhodných je také 20 pozdějších imatrikulací v Boloni. Přejít z jedné univerzity na druhou tedy nebyl nijak masovým jevem. Pomineme-li pražskou třífakultní univerzitu, jedná se řádově o desítky osob. Přesto měla Praha v tomto ohledu aktivní bilanci, tedy že více scholárů přecházelo z Prahy do jiných univerzitních center než naopak. To potvrzuje její zásadní roli při utváření nových univerzit ve střední Evropě.

Výzkum kariér byl zatím realizován pouze u osob imatrikulovaných do roku 1385. Předkládané výsledky jsou pouze orientační a také je jasné, že by bylo možné zkoumat kariéry bývalých studentů v celé řadě dalších kritérií. Nejprve bylo prokázáno, že obročí a úřady uvedené v matrice zdaleka nejsou všechny, která

příslušníci saského univerzitního národa drželi v roce imatrikulace. Celkem vstupovalo v letech 1372-1385 na pražskou právnickou univerzitu zhruba 14 % imatrikulovaných, kteří drželi nějaký úřad. Již tehdy mezi nimi převažovali kanovníci, zejména držitelé nižších obročí však tuto skutečnost při imatrikulaci neuváděli. Zřídka se objevují i úřady mimo církev, patrně však zastávaná opět kleriky. Pozdější kariéra byla doložena u 37 % imatrikulovaných. I zde jednoznačně převažují vyšší církevní úřady, zejména kanovníci (32 %). Zvláště důležitý je však nezanedbatelný počet nejvyšších církevních úřadů – 4 arcibiskupů a 15 biskupů. V Praze studovali práva také tři budoucí auditori a deset kolektorů, resp. subkolektorů. Právnické studium bylo obecně bránou k církevní kariéře, zdá se však, že minimálně pro oblast saského národa představovala pražská právnická univerzita jakýsi rezervoár budoucích špiček církevní hierarchie. Výrazně méně úřadů získali absolventi u panovníků, šlechty a ve městech, nicméně i zde často dosáhli významných postů. Bez zajímavosti není ani deset absolventů, kteří nehledali kariéru v církvi, ale zůstali měšťany ve svých městech. Někteří z nich se pak osvědčili v městské samosprávě. Pokud jde o univerzitní kariéru, týkala se poměrně malého počtu osob, což ovšem bylo možné předpokládat. Již před imatrikulací působilo 12 osob jako učitelé na pražské artistické fakultě. Mezi absolventy můžeme doložit 34 učitelů a univerzitních funkcionářů, tentokrát již nejen v Praze, ale i v Erfurtu, Vídni a Heidelbergu. Dva bývalí pražští juristé se stali prokurátory německého národa v Boloni. Pražská právnická univerzita tak do značné míry formovala i budoucí univerzitní elity okolních univerzit.

Prosopografický výzkum saského národa, byť zatím do značné míry předběžný, potvrzuje skutečnost, že pražská právnická univerzita znamenala nejvýznamnější centrum právnického vzdělání minimálně pro oblasti, ze kterých pocházeli příslušníci saského univerzitního národa. Projevuje se to jak ve frekvenci jejich imatrikulací, tak v kariéře těch, kteří pražskou právnickou univerzitou prošli.

Konzervátoři práv předhusitského pražského obecného učení⁶²⁸

Během své práce na prosopografii saského univerzitního národa jsem narazil na české historiografii dosud neznámý případ soudního procesu, který vedl kaminský děkan Berser Zalow z titulu subkonzervátora práv pražského obecného učení proti dvěma rostockým měšťanům.⁶²⁹ Při pokusu zasadit tento případ do kontextu se ukázalo, že dosud není k dispozici ucelenější studie věnovaná instituci a činnosti pražských univerzitních konzervátorů, navíc některé skutečnosti nebyly od první syntézy univerzitních dějin Václava Vladivoje Tomka⁶³⁰ nijak zkoumány, včetně již popisovaného sporu o konzervátory mezi univerzitními národy pražské třífakultní univerzity (viz kapitola III/3). Také považuji za nutné upozornit na několik omylů, které se tradují v historické literatuře.

Cílem tohoto exkurzu je tedy nejprve obecně vyložit, co znamenal úřad konzervátora ve středověkém církevním právu a charakterizovat úkoly konzervátorů práv univerzit včetně stručného přehledu konzervátorů vybraných evropských univerzit do roku 1420. Stěžejní část textu představuje výklad o ustanovení konzervátorů práv pražského obecného učení a dalším vývoji této instituce a především soupis dosud známých soudních procesů či jiných zmínek o činnosti konzervátorů práv pražského obecného učení, z něhož se nakonec pokusím vyvodit určité obecné závěry.⁶³¹

Na úvod ještě dvě terminologické poznámky. Tato studie se bude zabývat pouze konzervátory papežskými. Konzervátory (nikoli však univerzitní) mohl jmenovat i nižší církevní představitel, například biskup. Především ale právní ochránce, někdy

⁶²⁸ Exkurz je upravenou verzí stejnojmenné studie, která byla odevzdána redakci časopisu AUC-HUCP a měla by vyjít v čísle 45/1-2, 2005. Do práce byl zařazen především kvůli vzájemnému tematickému provázání v otázce sporu, který vedl saským univerzitním národem na třífakultní univerzitě v roce 1397.

⁶²⁹ Jiří STOČES, *Rostocký doklad*. Druhá část studie dokládá skutečnost, že všichni hlavní aktéři procesu byli dříve studenty pražské právnické univerzity.

⁶³⁰ V. V. TOMEK, *Děje*, stručnější německá verze W. W. TOMEK, *Geschichte*.

⁶³¹ Zároveň je třeba v některých detailech doplnit či korigovat moji výše zmíněnou studii k rostockému procesu.

rovněž nazývané konzervátory, mohl jmenovat i panovník, což se v případě univerzit stávalo poměrně často (nikoli ovšem v Praze).

Druhá poznámka se týká přesného označení univerzitních konzervátorů. Literatura a koneckonců i prameny hovoří převážně o *konzervátorech univerzity, konzervátorech univerzitních privilegií, konzervátorech práv a privilegií mistrů, doktorů a scholárů pražské univerzity* apod. Tyto termíny budou používány občas i v následujícím textu. Nejpřesnější by však bylo podle mého soudu označení *konzervátor práv obecného učení*. Pokud totiž v nějakém univerzitním městě vzniklo několik univerzitních korporací s vlastními rektory (většina univerzit boloňského typu, ovšem také obecné učení v Praze, od roku 1372 rozdělené na právnickou a tzv. třífakultní univerzitu), měly zpravidla stále jednoho společného kancléře a společné konzervátory.⁶³²

1. Nástin obecného vývoje právní instituce konzervátorů ve středověku⁶³³

Instituce konzervátorů představovala jednu z forem papežské právní ochrany. Zodpovědnost papeže za křesťany kdekoli na světě, a zvláště pak za světský a řádový klérus, se totiž týkala a týká nejen duchovní sféry, ale zahrnuje i úkol bdít nad dodržováním spravedlnosti uvnitř církve i tam, kde je některý z jejích příslušníků ohrožován zvenčí. Jedním z hlavních rysů emancipace církve v čele s papežem v prvních stoletích druhého milénia byl právě důraz na kodifikaci církevního práva a jeho dodržování. Došlo tak mimo jiné k podstatnému rozšíření řad papežových právních zmocněnců a jejich specializaci. Reformní papežové si byli totiž dobře vědomi toho, že biskupské soudy jsou nedůsledné, pomalé, občas zkorumpované a především ne vždy schopné zjednat nápravu či vůbec zareagovat na přestupky,

⁶³² K termínům *universitas* a *studium generale* a jejich vývoji obecně *Lexikon des Mittelalters VIII*, Stuttgart-Weimar 1999 (Studienaufgabe), sl. 255-257 a 1249-1255; *Dictionnaire encyclopédique du Moyen Âge II*, sous la direction d'André VAUCHEZ, Paris 1997, s. 1552-1553; O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 15-45; pro pražské prostředí přehledně *Dějiny UK I*, s. 58-61 a 166, resp. M. SVATOŠ, *Pražská univerzitní autonomie*, s. 58-59 a 61-62; dále J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 26-28; P. MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 7-50, zde s. 18. Srov. též Dana MARTÍNKOVÁ, *Výrazy označující pražskou univerzitu*.

⁶³³ Tento nástin vychází především ze studie G. MAY, *Konservatoren*, kde je shromážděna i základní literatura z oblasti dějin kanonického práva. Srov. též *Český slovník bohovědný*, sv. III, red. Antonín PODLAHA, Praha 1926, s. 170.

keré se staly v místech vzdálenějších od biskupského sídla (postižení se v těchto případech proto často obraceli přímo na papeže).

První papežští konzervátoři byli jmenováni koncem 12. století k ochraně majetku účastníků první křížové výpravy (*conservatores cruce signatorum*). Během 13. století se počet konzervátorů značně zvýšil, rozšířily se i řady těch, kterým poskytovali ochranu, tedy jednotlivým klerikům a jejich korporacím, zvláště časté bylo jmenování konzervátorů na ochranu majetku a privilegií žebravých řádů. Poměrně záhy se objevuje subdelegace konzervátorských pravomocí na jinou osobu (první doklad je z roku 1238). Kolem poloviny 13. století docházelo k jmenování konzervátorů již zcela běžně i bez jakékoli předchozí žádosti ohrožovaných. Skutečnost, že určité osobě či korporaci bylo vystaveno privilegium s jmenováním konzervátora či konzervátorů, byla považována jednak za projev papežské přízně a milosti a zároveň za garanci všech dosavadních privilegií.

Zároveň bylo během 13. století postupně právně kodifikováno postavení konzervátorů jako instituce kanonického práva, bylo konkretizováno, kdo může být konzervátorem vůbec jmenován⁶³⁴ a postupně specifikovány jeho pravomoci. Dělo se tak především formou papežských dekretů, zvláště aktivní byli v tomto ohledu papežové Innocenc IV., Alexandr IV. a Bonifác VIII. Obecně lze říci, že konzervátoři 13. století neměli soudní pravomoc a mohli zasahovat pouze u zjevných útoků či křivd vůči svým chráněncům. Do komplikovanějších sporů, které už vyžadovaly soudní proces, aby bylo možné vůbec zjistit viníka a určit podstatu a rozsah provinění, se konzervátoři neměli vměšovat. Z této „nevýhody“ se ovšem časem stala jedna z hlavních předností: konzervátoři mohli u zjevných nespravedlností vůči svým chráněncům zjednávat nápravu okamžitě, bez zdoluhavého soudního jednání. Celé 13. století je možné charakterizovat jako určitý zápas mezi konzervátory a jejich opozicí. Konzervátoři ve snaze zajistit svým chráněncům jejich výhody patrně často překračovali své kompetence, což pobuřovalo jednak světské či církevní osoby bezprostředně stojící proti konzervátorům v jednotlivých kauzách, ale i biskupy a další delegované církevní

⁶³⁴ Skupina potencionálních konzervátorů se stále zužovala na vysoké církevní hodnostáře (biskupové, opati a katedrální kanovníci, později byla tato skupina opět o něco rozšířena, nicméně úzké propojení na církevní hierarchii zůstalo), od roku 1256 nikdo nesměl být konzervátorem svého vlastního konzervátora a konečně mezi konzervátorem a jeho chráněncem neměl být vztah církevní či světské podřízenosti, aby byla zajištěna co největší nestrannost.

soudce, kteří se cítili být činností konzervátorů obcházeni. Proto také většina koncilů činnost konzervátorů kritizovala a snažila se ji omezit či alespoň usměrnit.⁶³⁵ Většina právních pramenů z této doby dokládá snahu udržet činnost konzervátorů v původních mezích, tedy mimo případy vyžadující soudní proces.⁶³⁶ Později došlo i k vymezení (resp. omezení) územní působnosti konzervátorů na příslušníky diecéze, kteří navíc nemohli být hnáni k zodpovědnosti, pokud se nacházeli ve větší vzdálenosti než jeden den cesty od hranic diecéze.

Zásadní zlom nastal ve 14. století a sice za pontifikátu Jana XXII. Konzervátorům bylo umožněno zakročit proti narušiteli v soudním procesu, stíhaná osoba přitom nemusela příslušet k biskupství. Navíc se dosavadní územní omezení rozšířilo na 3-4 dny od hranic diecéze. Velmi zajímavý je způsob, jakým došlo k tomuto nebyvalému rozšíření moci konzervátorů. Žádné takové nařízení se nikdy neobjevilo v dekretálech, šlo pouze o jakousi vsuvku do již existujícího vzoru textu listiny ustavující konzervátory ve formulářové sbírce papežské kanceláře. Upravený formulář (podle incipitu arengy označovaný *Militanti ecclesie*) pak byl používán ke stylizaci dalších listin ustavujících konzervátory. Souběžně však byly dále používány i jiné formulářové vzory, které tuto významnou změnu neobsahovaly.⁶³⁷

Dosavadní výklad se týkal výhradně konzervátorů jmenovaných papežem, ovšem existovali i konzervátoři jmenovaní dalšími církevními osobami a podobně ustanovoval konzervátory (označované v jednotlivých zemích různě) k ochraně jím vydaných privilegií i panovník. K jejich postavení, pravomocem a činnosti však máme k dispozici daleko méně pramenů.

⁶³⁵ Poprvé již na prvním koncilu v Lyonu v roce 1245, ale platí to i pro řadu koncilů pozdějších (pisánský, kostnický, basilejský a zvláště pak tridentský). Některá omezení činnosti konzervátorů vydávaly pro určitá území i jednotlivé synody - prvně roku 1287 ve Würzburku.

⁶³⁶ Mnoho však záleželo na názorech a postojích samotného papeže. Např. Innocenc IV. ve svých vlastních komentářích konstituce *Statuimus ut conservatores*, VI 1.14. 1 (*Corpus iuris canonici II*, Decretalium Collectiones, ed. Aemilius FRIEDBERG, Lipsiae 1879, col. 978), která vzešla z prvního lyonského koncilu, popisuje jakési „právní kličky“, které umožňovaly konzervátorům převzít nějaký soudní případ (např. pokud byl obžalován někdo pod ochranou konzervátora, musel být konzervátor kontaktován a měl právo na rozhovor se svým chráněncem - pokud se při tomto výsledku obžalovaný přiznal, stala se jeho vina zjevnou a celý případ mohl převzít namísto soudu konzervátor) či do něj vstoupit. Většina papežů se však snažila hranice působnosti konzervátorů striktně vymežit.

⁶³⁷ Můžeme spekulovat o tom, nakolik tento „pokoutný“ způsob nebyvalého rozšíření konzervátorských pravomocí byl zvolen papežem záměrně. Svou roli mohla sehrát i skutečnost, že podle kancelářského řádu papeže Mikuláše III. nepatřily byly týkající se konzervátorů mezi ty, které musely být čteny před papežem (resp. *in audientia publica*), jejich vyhotovení bylo čistě v pravomoci papežské kanceláře. Výjimku z tohoto pravidla představovaly listiny určené biskupům, králům či jiným vysoce postaveným osobám.

2. Přehled konzervátorů významných evropských univerzit a jejich obecná charakteristika

První univerzity vznikaly spontánně uprostřed zápasu vůči místním světským či církevním autoritám. Respekt ke své samosprávě prosazovaly tyto korporace mistrů a studentů (či pouze studentů) různými prostředky, v krajním případě secesí, tedy protestním odchodem z univerzitního města. Významnou podporu v tomto zápase o autonomii poskytlo univerzitám středověké papežství, které akceptovalo požadavky univerzitanů a přijalo je jako specifickou a samosprávnou součást církve. To platí i v právní rovině - univerzity měly sice vlastní jurisdikci, nicméně se v obecné rovině řídily kanonickým právem.⁶³⁸

Většina univerzit tak byla podřízena nejen volenému představiteli své samosprávy, rektoru, ale i více či méně formálně kancléři. Tento úřad byl zpravidla provázán s vysokým církevním postem, většinou biskupem či arcibiskupem diecéze, resp. arcidiecéze, do níž univerzitní město spadalo. Kancléř měl jednak vykonávat nad univerzitou určitý dozor, dále garantoval univerzitě její privilegované postavení, uděloval absolventům licenci *ubique docendi* a případně soudil případy přesahující jurisdikci rektora (často také představoval odvolací instanci od rektorského soudu).⁶³⁹

Druhým typem církevních ochránců univerzity vůči jejímu okolí byli právě konzervátoři. Jejich úkolem bylo zasahovat proti jakémukoli nerespektování univerzitních privilegií ze strany osob či institucí mimo univerzitu, ať už církevních či světských. Univerzitní privilegia se vztahovala jak na univerzitní korporaci jako celek, tak i na každého jejího člena zvlášť. Zatímco kancléř obvykle řešil jen ty nejzávažnější případy, které se týkaly celé univerzity, konzervátoři zasahovali nejčastěji právě na žádost jednotlivých univerzitních příslušníků v jejich v podstatě privátních sporech. Možnost obrátit se na konzervátora práv univerzity tak

⁶³⁸ J. LE GOFF, *Intelektuálové ve středověku*, s. 68-70; J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 79-83. Ke vztahu církve a univerzit během 13. století zevrubně Jürgen MIETHKE, *Die Kirche und die Universität im 13. Jahrhundert*, in: *Schulen und Studium im sozialen Wandel des hohen und späten Mittelalters*, hrsg. von Johannes Fried, Sigmaringen 1986 (Vorträge und Forschungen 30), s. 285-320.

⁶³⁹ *Geschichte der Universität I*, s. 126-128; O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 194-198; J. VERGER, *Les universités au Moyen Age*, s. 34-35; konkrétně pro Prahu *Dějiny UK I*, s. 65-66.

představovala jednu z mnoha důležitých a zcela mimořádných právních výhod imatrikulace.⁶⁴⁰

Jak již bylo řečeno, od první poloviny 14. století bylo konzervátorům umožněno vést proti narušitelům práv příslušníků univerzit soudní procesy. V řadě papežských bul, ustanovujících univerzitám ve střední Evropě jejich konzervátory, včetně obou bul pražských, jsou přímo označováni jako *conservatores et iudices*. Tyto soudní procesy vedené před konzervátory práv univerzit bychom dnes asi těžko vnímali jako zcela objektivní, protože soudce byl již z titulu svého úřadu nakloněn žalující straně. Rozsudky plně odpovídaly kanonickému právu, pohybovaly se od různých pokut po exkomunikaci. Jediný opravný prostředek pro odsouzené představovalo odvolání přímo k papežské kurii.⁶⁴¹

Jako první dostala své konzervátory práv univerzita v Paříži. Již 18. dubna 1231 byli papežem k tomuto úkolu jmenováni arcibiskup z Remeše, biskup z Amiens a jmenovitě tehdejší remešský arcijáhen Hugo z Burgundska, o šest let později byl poslední v této trojici nahrazen amienským děkanem a konečně v říjnu 1246 byla trojice konzervátorů práv pařížské *universitatis magistrorum et scholarium* upravena na remešského arcibiskupa a biskupa v Senlis a děkana tamtéž. I toto privilegium však bylo časově omezené na pouhých sedm let a muselo být pravidelně obnovováno. Vedle těchto papežských konzervátorů jmenoval konzervátory pro pařížskou univerzitu i francouzský král.⁶⁴²

U ostatních francouzských univerzit došlo k jmenování konzervátorů značně později. Univerzita v Orléans získala své dva ochránce práv ve dvacátých letech 14. století od francouzského krále, teprve v roce 1366 byl jmenován konzervátor jejích práv také papežem. V prosinci 1360 jmenoval papež Innocenc VI. konzervátory práv koleje sv. Martiala v Toulouse a o pět let později jmenoval Urban V. již konzervátory k ochraně celé univerzity. I tato univerzita měla také svého královského ochránce. Pro univerzitu v Avignonu jmenoval papež Jan XXIII.

⁶⁴⁰ O. WEIJERS, *Terminologie*, s. 221-222; *Geschichte der Universität I*, s. 128-129; *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte I*, s. 60.

⁶⁴¹ Jak však bude ukázáno později, v Praze občas některá odvolání řešily i nižší církevní soudy. Je možné, že podobně tomu bylo i jinde, každopádně se však jednalo o výjimky.

⁶⁴² G. MAY, *Konservatoren*, s. 121-122; H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 342 (včetně důležité pozn. 4), 418 a 427; podrobněji Pearl KIBRE, *Scholarly Privileges*, dle rejstříku (s. 439). Ke královským konzervátorům na francouzských univerzitách srov. *Geschichte der Universität I*, s. 128-129; H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 295, 417-418 a 428; *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte I*, s. 60. Jednotlivá privilegia jsou shromážděna v edici *Chartularium Universitatis Parisiensis*.

konzervátory práv v září 1413, jejich zvláštností bylo, že všichni zastávali církevní úřady v téže městě (opat kláštera sv. Ondřeje, probošt a děkan kolegiátní kapituly u sv. Petra). Relativně pozdní je jmenování tří konzervátorů práv obecného učení v Montpellier (1421). Ještě pozdější jsou doklady o konzervátorech univerzit v Caen (1439), Bourges (pouze jmenované králem, což souviselo i s ryze královským založením této univerzity - 1463) a Valence (1467 z pověření panovníka, 1495 z pověření papeže).⁶⁴³

Na univerzitě v Oxfordu se s papežskými konzervátory setkáváme velmi brzo. Již roku 1254 byli do těchto úřadů jmenováni biskupové z Londýna a Salisbury a jejich ochrana byla potvrzena znovu roku 1281. Roku 1395 byla navíc oxfordská univerzita zcela vyňata z jurisdikce všech arcibiskupů a biskupů.⁶⁴⁴

Na italských univerzitách byla pozice konzervátorů relativně slabá. Většina univerzit byla schopna se vůči bezpráví na svých členech bránit sama, navíc mezi univerzitou a církevními hodnostáři panovala značná, historicky podmíněná nedůvěra. Boloňská právnická univerzita (resp. obě právnické univerzity⁶⁴⁵) získala privilegiem z 10. března 1310 za své konzervátory arcibiskupa z Ravenny a biskupy z Ferrary a Parmy. Roku 1322 a znovu 1326 je však jako její konzervátor ustanoven pouze „domácí“ boloňský biskup. Nějaká dlouhodobá a kontinuální existence úřadu konzervátora je v Boloni značně nepravděpodobná.⁶⁴⁶ Pro kolej *Castiglioni* v Pavii jmenoval papež Evžen IV. v roce 1438 jako konzervátory biskupy z italských diecézí Como a Vercelli a opata kláštera sv. Petra „*Ad Coelum aureum*“ v Pavii. O konzervátorech pro celou univerzitu nevíme nic.⁶⁴⁷ Specifickým typem univerzity

⁶⁴³ G. MAY, *Konservatoren*, s. 122-123. Jednotlivé listiny lze dohledat v edici *Les statuts et privilèges des universités françaises depuis leur fondation jusqu'en 1789*, ed. par Michel FOURNIER, 4 sv., Paris 1890-1892 (reprint Aalen 1980). V souvislosti s francouzskými univerzitami připomínám opět syntézu J. VERGER, *Les universités françaises au Moyen Âge*, kde předpokládám další informace k tématu, ovšem zatím se mi nedostala do rukou.

⁶⁴⁴ G. MAY, *Konservatoren*, s. 124; P. KIBRE, *Scholarly Privileges*, s. 274; H. RASHDALL, *The Universities III*, s. 115-116. Marně jsem pátral po zmínce o konzervátorech univerzity v Cambridge jak ve výše uvedené práci Rashdallově, tak v pracích Alan B. COBBAN, *The King's Hall within the University of Cambridge in the Later Middle Ages*, Cambridge 1969 (Cambridge Studies in Medieval Life nad Thought, third ser., vol. 1); TÝŽ, *The Medieval Universities: their development and organization*, London 1975 a především TÝŽ, *The medieval English Universities. Oxford and Cambridge to c. 1500*, Aldershot 1988. Univerzitní správa anglických univerzit byla značně specifická (primární úloha kancléře, absence rektora, velmi silná pozice kolejí apod.), konzervátoři zde zřejmě neměli příliš velký význam.

⁶⁴⁵ K poměru obou univerzit srov. W. STEFFEN, *Die Studentische Autonomie*, s. 56-57 a 94-97; J. SCHMUTZ, *Juristen für das Reich I*, s. 41-43.

⁶⁴⁶ G. MAY, *Konservatoren*, s. 120; H. RASHDALL, *The Universities I*, s. 167, pozn. 3.

⁶⁴⁷ G. MAY, *Konservatoren*, s. 121.

v Itálii byla univerzita neapolská, založená a zcela ovládaná sicilským králem a jeho úředníky. Podobně papežská univerzita v Římě byla zcela podřízena přímému dohledu kurie.⁶⁴⁸

Španělské univerzity se také dlouho obešly bez papežských konzervátorů. K jejich jmenování docházelo až od 15. století (dříve a poměrně hojně se zde objevují konzervátoři jmenovaní panovníkem). Chronologicky první bylo v tomto ohledu udělení papežského konzervatoria pro univerzitu v dnes francouzském městě Perpignan (1412). Následovala bula Martina V. pro univerzitu ve Valladolidu z 30. prosince 1417, kterou v roce 1446 nahradila nová bula papeže Evžena IV. V nejznámějším univerzitním městě ve Španělsku, Salamance, získala své konzervátory nejprve v roce 1421 pouze kolej sv. Bartoloměje, a to na 15 let. Teprve 24. února 1432 udělil opět Evžen IV. časově neomezené konzervatorium celé univerzitě. Jejimi ochránci se stali biskupové v Toledu, Leónu a scholastik kostela v Salamance (vedle toho měla univerzita i královské konzervátory). Roku 1464 získala své konzervátory univerzita v Huesce. Univerzity ve Valencii, Seville a Alcalá se dočkaly papežských konzervátorů až na počátku 16. století.⁶⁴⁹

Spíše než vzdálené univerzity západní a jižní Evropy však je nutné věnovat pozornost Evropě střední. Pražské obecné učení, první v tomto rozsáhlém prostoru, mělo také jako první své konzervátory, kterým bude věnována ještě detailní pozornost. I v tomto ohledu tedy byla pražská univerzita vzorem pro ostatní.

Ze středoevropských univerzit založených v šedesátých letech 14. století získala konzervátory nejdříve univerzita v uherském Pětikostelí (*Pécs*). Již několik dní po samotném založení univerzity, 12. září 1367, ustanovil papež za konzervátory jejich práv místního biskupa, dále opata z *Pécsvárad* a nejmenovaného kanovníka z Pětikostelí. Toto ustanovení bylo na žádost univerzity znovu potvrzeno 16. ledna 1376 papežem Řehořem XI.⁶⁵⁰ O konzervátorech na původní krakovské univerzitě

⁶⁴⁸ Neapolská univerzita, založená Fridrichem II. roku 1224, během středověku v důsledku měnících se panovnických dynastií několikrát zanikla a byla opět obnovena, úzká vazba na panovníka však existovala vždy - srov. *Geschichte der Universität I*, s. 34, 97, 107, 128; J. VERGER, *Les universités*, s. 139.

⁶⁴⁹ G. MAY, *Konservatoren*, s. 123-124, o papežských konzervátorech v Salamance též H. RASHDALL, *The Universities II*, s. 87-88. K dějinám španělských univerzit přehledně C. M. Ajo G. y SÁINZ DE ZÚÑIGA, *Historia de las Universidades Hispanicas I*.

⁶⁵⁰ Andor CSIZMADIA, *Die Universität Pécs im Mittelalter (1367-)*, Budapest 1965 (*Studia iuridica auctoritate Universitatis Pécs publicata* 41), s. 21 (stejný text existuje i ve francouzské verzi). V textu není přímo zmíněno, že se jedná o konzervátory, z nastíněné úlohy je to však zřejmé. Druhý otazník vzbuzuje neobvyklé a nejednoznačné jmenování kanovníka mezi konzervátory (který

nic nevíme, po tzv. druhém založení v letech 1397-1400 vystupoval jako generální konzervátor univerzitní kancléř, tedy krakovský biskup,⁶⁵¹ který však stejně jako všichni ostatní konzervátoři mohl své kompetence převádět na subkonzervátory.

Univerzita ve Vídni měla zpočátku konzervátora jmenovaného rakouským vévodou. Teprve papež Jan XXIII. určil 17. srpna 1411 na dobu 25 let papežské konzervátory univerzity, a sice řezenského a olomouckého biskupa a opata kláštera Skotů ve Vídni. Basilejský koncil roku 1434 toto složení konzervátorů pozměnil (řezenský biskup, vídeňský probošt a oficiál pasovského biskupa, sídlící rovněž ve Vídni), důležitější však bylo, že toto druhé privilegium již mělo trvalou platnost.⁶⁵²

Univerzity založené od osmdesátých let 14. století získávaly své papežské konzervátory takřka okamžitě po svém založení. Již 2. ledna 1387 nařídil papež Urban VI. jmenování konzervátorů pro Heidelberg, ovšem fakticky to učinil až Bonifác IX. bulou z 9. listopadu 1389. Původně se jimi stali děkani biskupského kostela v Kostnici, kostela sv. Ondřeje (*Andreaskirche*) v Kolíně nad Rýnem a kolegiální kapituly Panny Marie v Neustadt an der Hardt, později byli první dva nahrazeni děkanem kapituly sv. Viktora v Mohuči a opatem kláštera v Schönau,

z kanovníků?) - nelze přitom sice vyloučit nepřesnost překladu, ovšem francouzská verze je v tomto ohledu totožná s německou. Biskup z Pétikostelí byl zároveň kancléřem univerzity, v případě sedisvakance ho měl zastoupit generální vikář či oficiál (viz tamtéž, s. 18; srov. edici ve stručné příručce *Régi magyar egyetemek emlékezete / Memoria universitatum et scholarum maiorum regni Hungariae 1367-1777. Válogatott dokumentumok a magyarországi felsőoktatás történetéhez*, ed. SZÖGI László, Budapest 1995, s. 53-54, kde i odkazy na edice starší. K založení této univerzity srov. ještě Enre KOVÁCS, *Die Gründung der Universität Pécs und ihre Bedeutung für die ungarische Kultur*, in: *Les universités européennes du XIVe au XVIIIe siècle. Aspects et problèmes. Actes du colloque international à l'occasion du VIe centenaire de l'Université Jagellone de Cracovie*, 6-8 mai 1964, Genève 1967 (International Commission for the History of Universities: Etudes et travaux 1; Institut d'Histoire Genève: Etudes et documents 4), s. 36-47.

⁶⁵¹ Jako konzervátora ho však jmenoval polský král Vladislav I. Jagelonský, čili je otázka, zda jde o konzervátora papežského či královského. *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364-1764*, Tom I, red. Kazimierz LEPSZY, Kraków 1964 (Wydawnictwa jubileuszowe 21), s. 47 a 49; *Geschichte der Universität I*, s. 127. Krzysztof OŽÓG, *Uczni w monarchii*, s. 38, však uvádí, že jednak byl univerzitou označován za konzervátora samotný panovník a zároveň na jiném místě jako konzervátora krakovské univerzity zmiňuje doktora dekretů Andrzeje Łaskarzyca, významného rádce a diplomata krále Vladislava, od roku 1414 poznaňského biskupa, který v letech 1392-1396 údajně studoval na právnické univerzitě v Praze a roku 1405 získal doktorát v Padově (s. 33, 168 a dále podle rejstříku; identifikaci se nepodařilo ověřit, logicky by připadal v úvahu *Andreas de Bolkowo*, imatrikulovaný roku 1392 do polského národa juristické univerzity – MUPr, s. 104). K prvnímu založení krakovské univerzity v roce 1364 naposledy Stanisław SZCZUR, *Papież Urban V i powstanie Uniwersytetu w Krakowie*.

⁶⁵² G. MAY, *Konservatoren*, s. 125-126; H. RASHDALL, *The Universities II*, s. 244 a zvláště Joseph ASCHBACH, *Geschichte der Wiener Universität im ersten Jahrhundert ihres Bestehens. Festschrift zu ihrer fünfshundertjährigen Gründungsfeier*, Wien 1865, s. 39, 158, 197, 211 a 225 (konzervátoři ustanovení panovníkem) a s. 250-251 a 267 (papežští konzervátoři).

nicméně prakticky svou úlohu ochránce práv univerzity plnil pouze děkan z Neustadtu, případně jím jmenovaní subkonzervátoři.⁶⁵³

Týž den jako papežská bula pro heidelberskou univerzitu, tedy 9. listopadu 1389, je datována i bula ustanovující konzervátory univerzity v Kolíně nad Rýnem.⁶⁵⁴ Na vlastní žádost univerzity se jimi stali opat z benediktinského kláštera *Gross St. Martin* v Kolíně nad Rýnem a děkani kapitul sv. Pavla v Lutychu a sv. Salvátora v Utrechtu.⁶⁵⁵ Erfurtská univerzita založená mezi lety 1379 (privilegium avignonského papeže Klimenta VII.) a 1389 (privilegium Urbana VI.) o jmenování konzervátorů požádala také okamžitě a sama je navrhla. Již 15. dubna 1390 papež jmenoval do tohoto úřadu probošta v Hildesheimu a děkany kolegiální kapituly Panny Marie v Erfurtu a kapituly sv. Petra v blízkém Jechaburku.⁶⁵⁶ Podle stejného formuláře jako bula ustanovující konzervátory pro univerzitu v Erfurtu byla napsána i listina z 4. ledna 1406, ustanovující konzervátory na univerzitě ve Würzburku, založené na sklonku roku 1402. Papež Innocenc VII. v ní po předchozím svolení svého předchůdce tímto úkolem pověřil biskupa v Augšpurku, děkana kapituly v Mohuči a děkana kapituly v Haugu u Würzburku.⁶⁵⁷ Obecné učení zde však někdy po roce 1413 zaniklo, znovuzaloženo bylo až v novověku.⁶⁵⁸

Lipská univerzita se při svém založení orientovala na papeže pisánské observance. Již 19. prosince 1409, tedy ihned po založení univerzity (papežská

⁶⁵³ G. MAY, *Konservatoren*, s. 126-127; *Urkundenbuch der Universität Heidelberg I*, s. 46-48, č. 26; Hermann WEISERT, *Die Verfassung der Universität Heidelberg. Überblick 1386-1952*, Heidelberg 1974 (Abhandlungen der Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Jg. 1974, 2. Abhandlung), s. 37-39.

⁶⁵⁴ Jistě by stálo za to tyto dvě buly podrobit textové srovnávací analýze a sledovat jejich genezi ve vzájemné souvislosti.

⁶⁵⁵ H. RASHDALL, *The Universities II*, s. 256; *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte I*, s. 60; R. Ch. SCHWINGES, *Deutsche Universitätsbesucher*, s. 246; Willehad Paul ECKERT, *Kleine Geschichte der Universität Köln*, Köln 1961, s. 35 (bez datace); Erich MEUTHEN, *Die Alte Universität*, s. 67, ustanovení těchto konzervátorů datuje až rokem 1392, což je patrně omyl. Bez konkrétních nositelů konzervátorských pravomocí též G. MAY, *Konservatoren*, s. 126.

⁶⁵⁶ G. MAY, *Konservatoren*, s. 130-132, vývoji instituce konzervátorů erfurtské univerzity je pak věnován zbytek této rozsáhlé a velmi důkladné studie. Srov. též Erich KLEINEIDAM, *Universitas Studii Erfordensis. Überblick über die Geschichte der Universität Erfurt*, Teil 1, Spätmittelalter 1392-1460, Leipzig 1985 (Erfurter theologische Studien 14), s. 17.

⁶⁵⁷ G. MAY, *Konservatoren*, s. 127; Franz Xaver von WEGELE, *Geschichte der Universität Würzburg*, Bd. II, Würzburg 1882, s. 4-8, č. 2 a 3.

⁶⁵⁸ K založení a zániku univerzity kromě naznačené dvousvazkové syntézy F. X. von Wegeleho nověji Franz MACHILEK, *Zur Geschichte der älteren Universität Würzburg*, Würzburger Diözesan-Geschichtsblätter 34, 1972, s. 157-168.

listina potvrzující lipskou univerzitu je datována 9. září⁶⁵⁹) jmenoval za její konzervátory biskupa a děkany kapituly v Merseburku a děkana kapituly v Naumburku.⁶⁶⁰ I v Lipsku se setkáváme se subkonzervátory. Za zmínku také stojí, že merseburský biskup měl zároveň plnit úlohu kancléře lipské univerzity.⁶⁶¹ A konečně univerzita v Rostocku, založená roku 1419, získala konzervátory bulou papeže Martina V. z roku 1423.⁶⁶² V případě ostatních univerzit, které do roku 1420 ve střední Evropě vznikly a záhy opět zanikly (Budín,⁶⁶³ pruské Chelmno⁶⁶⁴) ke jmenování konzervátorů patrně nedošlo, každopádně o tom nemáme žádné doklady v pramenech.

Papežské buly jmenující konzervátory na jednotlivých univerzitách, minimálně ve střední Evropě, by rozhodně stály za diplomatickou srovnávací studii, stejně tak by bylo záhodno důkladně porovnat okolnosti, za kterých byly vydávány, církevní úřady, s nimiž bylo konzervatorium spojováno a jednotlivé osobnosti konzervátorů a jejich aktivitu. Od věci by také nebylo sledovat poměr mezi kancléři univerzit a konzervátory. Pro potřeby této studie však pouze velice stručně zmíníme některé skutečnosti či tendence, které je možné považovat za obecné.

Papežem jmenovaní konzervátoři se nejprve objevují na univerzitách pařížského typu (Paříž, Oxford), teprve později (pokud vůbec ano) na univerzitách typu boloňského, a to zejména ve Španělsku. V případě, že univerzita byla založena panovníkem a ten k její ochraně ustanovil svého konzervátora, byli ustanovováni papežští konzervátoři se značným zpožděním, případně vůbec ne. U univerzit střední Evropy byl však úřad konzervátorů zcela obvyklý (kromě Krakova) a u většiny z nich docházelo k jejich jmenování velice záhy po jejich založení (výjimkou byla

⁶⁵⁹ *Urkundenbuch der Universität Leipzig*, s. 1-3, č. 1; 2. prosince pak následuje podobně jako v Praze listina míšeňských markrabat a durynských lantkrabat Fridricha a Viléma, která univerzitě uděluje politická privilegia (tamtéž, s. 3-5, č. 2).

⁶⁶⁰ *Urkundenbuch der Universität Leipzig*, s. 5-7, č. 3; první doložený případ s. 19-22, č. 12; G. MAY, *Konservatoren*, s. 127-128.

⁶⁶¹ H. RASHDALL, *The Universities II*, s. 259, srov. *Urkundenbuch der Universität Leipzig*, s. 3, č. 1, a dále s. 18, č. 11, kde se ovšem nehovoří výslovně o kancléři.

⁶⁶² Elisabeth SCHNITZLER, *Die Gründung der Universität Rostock 1419*, Köln-Wien 1974 (Mitteldeutsche Forschungen 73), s. 26. Autorka zde konkrétně neuvádí, o jaké církevní hodnostáře šlo („*einige Dechanten aus den Domskirchen der umliegenden Bistümer*“), podotýká však, že roku 1430 byli obměněni. Edice příslušných listin, alespoň pokud je mi známo, dosud neexistují. Starší syntézu Otto KRABBE, *Die Universität Rostock im 15. und 16. Jahrhundert*, 2 Theile in einem Band, Rostock 1854 (přetisk Aalen 1970), jsem v době přípravy článku neměl k dispozici.

⁶⁶³ K dějinám budínské univerzity založené Zikmundem Lucemburským mohou odkázat pouze na *Régi magyar egyetemek emlékezete*, s. 26-27, resp. 38-39 a s. 63-71, č. 6-8.

⁶⁶⁴ K založení této univerzity Frank REXROTH, *Deutsche Universitätsstiftungen*, s. 147-169.

vlastně pouze Praha a Vídeň). Konzervatoria byla udělována jak na omezenou dobu (zpravidla na jedno až tři desetiletí), tak natrvalo.

Úřad konzervátora byl vždy vázán na nějakou vysokou církevní hodnost bez ohledu na to, kdo konkrétně ji v tu kterou dobu zastával. Nejčastěji byli každé univerzitě určeni tři konzervátoři, přičemž obvykle jeden z nich byl zvláště významný (arcibiskup či biskup), ovšem poměrně vzdálený, a jeden měl naopak v církevní hierarchii relativně nižší postavení, ovšem sídlil buď přímo v univerzitním městě nebo v jeho těsné blízkosti. Zatímco první z nich patrně dodával konzervatoriu důstojnost a respekt, druhý byl právě tím, na koho se členové univerzity nejčastěji obraceli se svými žalobami (Praha v tom nebyla výjimkou - viz dále). Poslední z obvyklého trojlístku konzervátorů se podobal buď spíše výše popsanému prvnímu či druhému typu, přičemž postupem času je patrná tendence pověřovat úkolem konzervátorů církevní hodnostáře méně vzdálené od univerzitního města, což bylo logické i vzhledem k stále se zahušťující univerzitní síti. Papežská kancelář se také evidentně snažila, aby byla konzervatoria rozdělena rovnoměrně a „nekupila“ se u některého významného obročí. V několika případech úlohu konzervátora zastával kancléř univerzity, většinou ale byly tyto funkce odděleny.

3. Ustanovení a působnost konzervátorů práv pražského obecného učení

Všeobecně se uvádí, že pražské obecné učení získalo své konzervátory práv bulou papeže Urbana VI. z 31. srpna 1383. Otázkou může být, proč až tak pozdě. Srovnáme-li data založení ostatních univerzit s daty listin, kterými jim papež přičinil ochranu konzervátorů, lze konstatovat, že tento časový posun nebyl nijak neobvyklý, mohl se odvíjet od politické situace, vstřícnosti konkrétního papeže, jistě do značné míry záleželo i na aktivitě univerzity a její schopnosti privilegium řádně zaplatit. Jak bylo ukázáno výše, teprve u středoevropských univerzit založených v 80. letech 14. století a později začíná být obvyklé, že bula jmenující konzervátory následuje záhy po samotném založení univerzity.

Dalším možným vysvětlením „opozděného“ udělení konzervatoria může být obrovská aktivita a podpora univerzity ze strany jejího prvního kancléře. Není

pochyb o tom, že Arnošt z Pardubic poskytoval právní ochranu příslušníkům univerzity minimálně ve stejném rozsahu jako by činili konzervátoři.⁶⁶⁵

Především je ale třeba zdůraznit, že ještě dříve, před konzervátory jmenovanými Urbanem VI. roku 1383 na předcházející žádost univerzity, zasahovali ve prospěch příslušníků pražských univerzit konzervátoři jiní, o nichž však blíže nevíme, kým byli ustanoveni, jaké měli kompetence a kdo konkrétně tento úřad zastával.⁶⁶⁶ Zmínka o těchto konzervátorech se objevuje v listině z roku 1374, jejímž obsahem je ujednání mezi konšely pražských měst a rektory obou pražských univerzit. V něm si mimo jiné pražští měšťané vymínili, že nikdo z členů univerzity je nebude obžalovávat před soudem konzervátora, aniž by se nejprve pokusil dovolat práva přímo na radnicích. Teprve pokud by konšelé nebyli ochotni příslušníku univerzity vyhovět, měl postižený požádat rektora o potvrzení své příslušnosti k univerzitě, tzv. *signetum*, a s ním se pak mohl obrátit na konzervátora. Pražané tímto usnesením chtěli předejít dlouhým a nákladným cestám ke vzdáleným konzervátorům.⁶⁶⁷ Zmínka o konzervátorském soudu dokládá, že instituce konzervátora byla v Praze známá již v závěru vlády Karla IV., byť samozřejmě lze namítat, že nemusela mít trvalý charakter⁶⁶⁸ a jasné kompetence, tak jak je známe z obou pozdějších papežských bul.

Zmíněná bula Urbana VI. z 31. srpna 1383 ustanovuje jako konzervátory a soudce (*conservatores et iudices*) pražského obecného učení mohučského probošta

⁶⁶⁵K významu Arnošta z Pardubic jako univerzitního kancléře srov. zvláště M. SVATOŠ, *Pražské arcibiskupství a univerzita*, s. 87-89.

⁶⁶⁶Tuto skutečnost řada novějších publikací včetně *Dějin UK I* nijak nezmiňuje. Výjimku tvoří právní historici M. BOHÁČEK, *Založení a nejstarší organizace*, s. 27, a J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 39.

⁶⁶⁷V. V. TOMEK, *Děje*, s. 122, stručná zmínka o užívání privilegovaného konzervátorského soudu již v době Karla IV. též v německé verzi W. W. TOMEK, *Geschichte*, s. 53, stejně tak M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 19, přičemž tamtéž, na s. 16 se pojednává o zmíněné dohodě obou univerzit a konšelů Starého Města, ovšem bez jakéhokoliv zřetele ke konzervátorům. Konečně je třeba připojit informaci, že edici a rozbor této listiny provedl I. HLAVÁČEK, *Jeden dokument*, ovšem otázce konzervátorů se nevěnoval. Text naznačuje, že tito konzervátoři sídlili mimo hranice pražské diecéze („...sicut universitas habet conservatorium racione cuius cives ipsi per studentes super nonnullis causis alibi et extra diocesim trahuntur, unde ipsi cives per magna dampna percipiunt et se cum rebus suis periculis exponunt, ...“ – tamtéž, s. 95), z čehož vyplývá, že již tehdy se jednalo o osoby, jejichž význam byl srovnatelný s konzervátory pozdějšími. Dokonce si troufám vyslovit čistě spekulativní myšlenku, že Urbanova bula mohla navazovat na nějaké dřívější, nám neznámé ustanovení konzervátorů práv pražského obecného učení, a že složení těchto konzervátorů bylo již tehdy stejné či alespoň podobné.

⁶⁶⁸Tomek tvrdil, že „takového konservatoria bylo učení Pražské hned za císaře Karla dosáhlo na nějaký čas“ (V. V. TOMEK, *Děje*, s. 122). Tento závěr je sice spekulativní, nicméně logický a velmi pravděpodobný.

a děkany vratislavského kostela a královské kaple Všech svatých na Pražském hradě.⁶⁶⁹ Tito konzervátoři měli v případě stížnosti vznesené příslušníkem univerzitní korporace či jeho prokurátorem zasáhnout proti narušiteli univerzitních práv jakéhokoliv stavu buď společně, samostatně nebo k tomu pověřit další církevní osobu, a to s využitím soudního procesu či bez něj. K vedení soudních procesů získali konzervátoři rozsáhlé pravomoci včetně ukládání církevních trestů (exkomunikace, interdikt) vůči osobám, které by bránily vyšetřování, nápomocna jim měla být i světská moc. Jediná omezení se týkala geografického rozsahu působnosti konzervátorů (mohli před svůj soud předvolat osoby vzdálené maximálně jeden den cesty od hranic své diecéze) a doby platnosti tohoto privilegia (20 let).⁶⁷⁰

Představitelé pražských univerzit však usilovali o to, aby právo na ochranu konzervátorů bylo časově neomezené. Tento požadavek se prvně objevil na shromáždění mistrů třífakultní univerzity v roce 1393, vedle dalších návrhů na privilegia, která by univerzita měla od papeže získat (jednalo se mimo jiné o právo pobírat platy z beneficií dočasně uvolněných kvůli studiu či o rozšíření rektorské jurisdikce). Jednáním v Římě ve věci těchto privilegií byl pověřen M. Blažej Vlk ze Strážného, děkan kostela Všech svatých a tedy zároveň i konzervátor práv pražského obecného učení⁶⁷¹ a za tuto službu mu univerzita slíbila zaplatit 30 uherských zlatých, nehledě na proplacení všech výdajů až do možné výše 200 zlatých.⁶⁷²

Těžko říci, nakolik byla mise Blažeje Vlka úspěšná. Požadované listiny vydala papežská kancelář až zhruba o tři roky později, a to na základě další intervence,

⁶⁶⁹ Originál listiny je uložen v Archivu Univerzity Karlovy (dále jen AUK) pod signaturou I/19, edici obsahuje MUPr II/1, s. 271-275, č. 17. Regest též in: MVB V/1, s. 73, č. 99. V registru listiny, který uvádí *Archiv UK - průvodce*, s. 84, č. 19, je chybně uvedeno, že šlo o probošty mohučského a vratislavského a děkana od Všech svatých (srov. inskripci listiny „*Dilectis filiis preposito Maguntinensi et Wratislaviensi ac omnium Sanctorum in castro Pragensi ecclesiarum decanis*“). Stejně chyby se dopustil již Václav VANĚČEK, *Kapitoly o právních dějinách Karlovy University*, Praha 1934, s. 10. Tento omyl převzal a v některých svých textech zopakoval i M. SVATOŠ, *Diplomatický rozbor*, s. 79; TÝŽ, *Pražské arcibiskupství a univerzita*, s. 89; TÝŽ, *Pražská univerzitní autonomie*, s. 67, a konečně též autor v syntéze *Dějiny UK I*, s. 66 a 79 (zde navíc chybná datace 1387), naopak správně je titulatura konzervátorů uvedena v článku TÝŽ, *Pražská univerzitní kolej*, s. 88. Konečně chybné označení církevních úřadů jsem bez bližšího ověření převzal i já (J. STOČES, *Rostocký doklad*, s. 400-402).

⁶⁷⁰ Vedle této mé interpretace srov. V. V. TOMEK, *Děje*, s. 122-123; TÝŽ, *Geschichte*, s. 53; M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 19 nebo *Dějiny Univerzity Karlovy I*, s. 66.

⁶⁷¹ Základní biografické údaje podává V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 150, 192, 287, 291 a 294, a J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 53, a dodatky k němu TÝŽ, *Příspěvky*, s. 6.

⁶⁷² MUPr III, s. 23-25; V. V. TOMEK, *Děje*, s. 125-127.

tentokrát jistého M. Jindřicha Ruwe.⁶⁷³ Bulou papeže Bonifáce IX. z 11. července 1396 se povolovalo beneficátům pobývat pět let na studiích v Praze, ovšem s výjimkou některých vyšších úřadů při katedrálních a kapitulních kostelech. Záhy na to, 26. ledna 1397, bylo toto privilegium rozšířeno na lhůtu osmi let a předchozí výjimka byla zcela zrušena.⁶⁷⁴ Téhož dne byla vydána i nová bula potvrzující dosavadní trojici konzervátorů práv pražského obecného učení. Oproti předchozímu privilegium z roku 1383 mohli nyní konzervátoři předvolat i osoby vzdálené tři dny cesty za hranicemi svých diecézí. Navzdory přání pražských mistrů bylo i toto privilegium časově omezeno na 25 let.⁶⁷⁵ Konečně pro úplnost dodejme, že následovala papežská bula rozšiřující rektorovu jurisdikci, datovaná 21. prosince 1397.⁶⁷⁶

Jen za první dvě papežské buly zaplatil údajně zmíněný M. Jindřich Ruwe papežské kanceláři značnou sumu 101 zlatých. Během několika shromáždění mistrů třífakultní univerzity v červnu 1397 bylo rozhodnuto vykonat sbírku mezi všemi příslušníky univerzity, aby se tyto výdaje mistru Ruwemu vrátily.⁶⁷⁷ Sbírkou však u řady univerzitanů, zvláště studentů, nenalezla příliš pochopení. Výhody, které univerzita papežskými bulami získala, se totiž na řadu z nich nijak nevztahovaly, neboť žádné beneficium neměli a pravděpodobnost, že využijí v nějaké při konzervátora, byla zvláště u méně majetných studentů minimální, protože v jejich případě jednoduše nebylo o co se soudit.⁶⁷⁸

Zároveň se objevila stížnost saského univerzitního národa třífakultní univerzity, která se přímo týkala konzervátorů univerzitních práv. O jejím obsahu i následném

⁶⁷³ MUPr III, s. 28 (zde jako *Mag. Henricus Ruwe*); V. V. TOMEK, *Děje*, s. 128 (*Jindřich Ruwov*). *Mag. Henricus Ruwe alias de Bentorpe* byl nejpozději roku 1400 kanovníkem u sv. Víta i na Vyšehradě a zároveň písař (*literarum apostol. corrector, scriptor vel abbreviator seu referendarius*) papeže Bonifáce IX. - Ferdinand TADRA, *Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV (1310-1420). Příspěvek k diplomacie české*, Praha 1892, s. 221, č. 16; V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 184 a zejména RG II, s. 470, III, s. 163, IV, s. 1272-1273. RG II, sl. 470; RG III, s. 163, a RG IV, s. 1272-1273. Přehledné biografické údaje by mohla podat práce Christiane SCHUCHARD, *Die Deutschen an der päpstlichen Kurie*, která mi nebyla k dispozici.

⁶⁷⁴ MUPr II, s. 334-337, č. 36, a s. 352-354, č. 40 (v textu edice chybně LX . tedy 60), regest v *Archiv UK - průvodce*, s. 85, č. 38; MVB V/2, s. 559, č. 1014, a s. 596, č. 1075; V. V. TOMEK, *Děje*, s. 127.

⁶⁷⁵ MUPr II, s. 346-351, č. 39, regest in: *Archiv UK - průvodce*, s. 85, č. 41; MVB V/2, s. 596, č. 1076; *Archiv pražské metropolitní kapituly I*, s. 174, č. 619; srov. V. V. TOMEK, *Děje*, s. 127, a všechny publikace uvedené v pozn. 669.

⁶⁷⁶ MUPr II, s. 370-374, č. 45, regest in: *Archiv UK - průvodce*, s. 85, č. 45; MVB V/2, s. 673, č. 1244; V. V. TOMEK, *Děje*, s. 127-128 uvádí chybně datum 31. prosince.

⁶⁷⁷ MUPr III, s. 29-31; V. V. TOMEK, *Děje*, s. 128.

⁶⁷⁸ V. V. TOMEK, *Děje*, s. 128-129.

řešení již bylo pojednáno v kapitole III/3. Dosud jsme však tomuto sporu věnovali pozornost pouze s ohledem na vývoj univerzitních národů. Celý spor však zároveň přináší dva dosti závažné problémy, o nichž by měla univerzitní historiografie alespoň začít diskutovat:

Tedy za prvé - stížnost řešila třífakultní univerzita, respektive shromáždění jejích mistrů. Tato instance také nakonec rozhodla o řešení. Jaký byl postoj právnické univerzity? Akceptovala dodatečně to, co rozhodli artisté, teologové a medicci, či byli její zástupci přizváni k jejich jednání?⁶⁷⁹ Nebo probíhal na juristické univerzitě paralelně podobný spor a konečné řešení, které ovšem neznáme, vzniklo pak na základě nějakých vzájemných dohod mezi vedením obou univerzit? Či snad – ale to už je velmi kacířská myšlenka – se dosavadní literatury mýlí, když shodně tvrdí, že konzervátoři byli stejně jako kancléř i po odtržení právníků společné pro celé *studium generale*? Zásadní překážkou pro jednoznačnou odpověď na tyto otázky je minimum dochovaných pramenů, zvláště absence statut právnické univerzity a jejího listinného archivu.

Druhý problém je ještě závažnější. Konzervatorium bylo privilegium udělované papežem. Stížnost saského národa tedy měla směřovat ke kurii. Místo toho řešila problém třífakultní univerzita a operovala přitom s institucí subkonzervátorů, ačkoli na subkonzervátora mohl delegovat své pravomoci jen papežem jmenovaný konzervátor. Univerzita si navíc osobovala právo rozhodovat o sídle těchto subkonzervátorů a dokonce je hodlala finančně vydržovat. Šlo o jasné porušení kanonického práva! Dokládá toto usnesení mistrů rostoucí ambice univerzity, která si vědomě přivlastňuje právo papeže? Nebo šlo o snahu „svépomocí“ uvést do praxe papežovo rozhodnutí, aniž by univerzita musela znovu vysílat někoho ke kurii a platit další vysoké částky za nové privilegium? Či snad – a to považuji osobně za nejpravděpodobnější - univerzita spoléhala na osobní kontakty s jednotlivými konzervátory, neboť (jak ukáže následující přehled v následujícím oddíle) většina z nich byla zároveň absolventy či dokonce aktivními mistry univerzity. Mistři třífakultní univerzity tak mohly předpokládat, že konzervátoři budou při jmenování

⁶⁷⁹ Na tuto možnost poukazuje zejména M. BOHÁČEK, *Založení a nejstarší organizace*, s. 24. Připomíná, že mezi mistry přítomnými na poradách uskutečněných během let 1396 a 1397 nalezneme i ty, kteří byli zároveň imatrikulováni na právech a mohli mít mandát k jednání za juristy. Každopádně Miroslav Boháček nepochyboval o tom, že usnesení ohledně privilegií, která se vztahovala na celé obecné učení, byla i pro juristy závazná.

subkonzervátorů respektovat jejich přání. Nechal by se ovšem takto ovlivnit i vzdálený mohučský probošt? Nebyla jeho výměna za hradeckého arcijáhna, k níž došlo tři roky později (viz kapitola III/1), již tehdy uvažována a očekávána? I při řešení těchto otázek jsme bohužel velmi limitováni absencí pramenů, nicméně snad by bylo možné najít nějaké analogie na jiných univerzitách.

Vraťme se však do července a srpna roku 1397. Snahou po doplnění univerzitní pokladny po velkých výdajích na papežská privilegia byla vedena i další ujednání mistrů. Kromě již zmíněné sbírky, na kterou museli povinně přispět i všichni nově imatrikulovaní pod pohrůžkou vymazání z matriky (tedy vyloučení z užívání všech univerzitních výsad a nepřipuštění ke zkouškám), bylo ujednáno, že privilegium osvobození z rezidenční povinnosti či ochranu konzervátorů nebo subkonzervátorů bude moci napříště využívat pouze ten, kdo si k tomu vyžádá potvrzení od rektora formou tzv. *signetu*. Za vydání signetu však museli do univerzitní pokladny zaplatit mistři jeden, bakaláři dva a studenti tři pražské groše.⁶⁸⁰ Všichni konzervátoři a subkonzervátoři byli zároveň univerzitou vyzváni, aby nepřijímali nikoho bez rektorského signetu. Dodatečně ještě přibyla k tomuto ustanovení sankce - kdo by využíval konzervátorů bez signetu, měl zaplatit půl zlatého pokuty. Pouze ve výjimečných případech, kdy si postižený z objektivních důvodů nemohl signet opatřit, mu měla být pokuta prominuta s tím, že poplatek za signet zaplatí dodatečně. Tato ustanovení se stala součástí univerzitních statut, na něž museli všichni imatrikulovaní přísahat.⁶⁸¹

Po již v jiné souvislosti zmiňované změně z roku 1400, kdy byl mohučský probošt nahrazen hradeckým arcijáhenem při pražském kostele, se složení konzervátorů až do husitských válek nijak nezměnilo. Víme však o dvou úpravách jejich pravomocí. V obou případech šlo o určitá omezení dosud univerzální platnosti konzervátorské jurisdikce. Tyto výjimky si museli jejich držitelé u papežské kurie nějak zasloužit, vyprosit či draze zaplatit. První z nich je privilegium pro míšeňského markraběte Viléma staršího z 18. srpna 1401, jímž byli jeho poddaní vyňati z jurisdikce všech ostatních soudců, včetně konzervátorů práv pražské univerzity

⁶⁸⁰ Pokud dotyčný předtím nezaplatil příspěvek na výše zmíněnou sbírku, jednalo se dohromady o poplatek devíti grošů.

⁶⁸¹ MUPr III, s. 36-41; V. V. TOMEK, *Děje*, s. 130-131, zkráceně TÝŽ, *Geschichte*, s. 58; M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 21.

a podřízení výlučně soudu míšeňského biskupa.⁶⁸² Wettinové tímto způsobem posilovali svou moc a centralizovali zemi.⁶⁸³ Podobných privilegií získali hned několik, koneckonců stejnou politiku uplatňovali i později proti lipské univerzitě.⁶⁸⁴

Druhé privilegium omezující jurisdikci konzervátorů bylo rozhodně méně závažné, přesto je však s podivem, že dosud zůstalo univerzitní historiografií zcela nepovšimnuté. Získali jej 3. září 1411 klerici a měšťané Vratislavi pro sebe i celou diecézi. Podle něj mohli být v případě, že se jejich jednáním cítil být poškozen mistr, doktor či student pražského obecného učení pocházející také z Vratislavi či z vratislavské diecéze, předvoláni pouze před vratislavského děkana, jednoho z konzervátorů.⁶⁸⁵ Bylo tak vyloučeno, ovšem pouze za uvedené podmínky, aby vratislavští museli na své náklady cestovat k nějakému jinému vzdálenému konzervátoru či subkonzervátoru (např. do Prahy).

3. Doklady o činnosti konzervátorů práv pražského obecného učení

Jak vypadala praktická aplikace výše uvedených papežských privilegií? Kdo vlastně úřady konzervátorů pražského obecného učení konkrétně zastával a nakolik aktivně? Kolik případů museli vůbec konzervátoři řešit, koho a čeho se týkaly?

Následující přehled se pokouší o evidenci všech dosud známých soudních procesů, které na ochranu příslušníků pražského obecného učení ve sledovaném období konzervátoři či subkonzervátoři vedli. Evidovány jsou i pouhé zmínky o konzervátorech.⁶⁸⁶ Chronologické řazení je třeba vnímat jako orientační, vychází

⁶⁸² *Urkundenbuch des Hochstifts Meissen II*, ed. Ernst Gotthelf von GERSDORF, Leipzig 1865 (Codex diplomaticus Saxoniae regiae II/2), č. 757, s. 292-293, regist též in: MVB V/2, s. 1050, č. 1828. Listinu refletovala již M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 19. M. SVATOŠ in: *Dějiny UK I*, s. 66, nepřesně uvádí namísto biskupského soudu soud markrabský, správně J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 40. Uvedené privilegium mohlo být samozřejmě reakcí na nějaký soudní proces - srov. listinu č. 11 v následujícím přehledu (Exkurs I/3).

⁶⁸³ Srov. např. potvrzení exempce míšeňskému biskupství 12. prosince 1399 - *Urkundenbuch des Hochstifts Meissen II*, č. 751, s. 284-285. K tomuto tématu nejnověji Brigide SCHWARZ, *Die Exemption des Bistums Meißen*, ZRG 119, KA 88, 2002, s. 294-361.

⁶⁸⁴ Jde zejména o již v jiné souvislosti zmíněné nařízení z 31. března 1411, které stanovovalo, že všichni poddaní míšeňského markraběte mají být příslušníky míšeňského univerzitního národa. *Urkundenbuch der Universität Leipzig*, s. 7-8, č. 4, srov. též s. 8, č. 5 (z 1. dubna 1411).

⁶⁸⁵ ASPB I, s. 360-361, č. 559; RG III, sl. 375.

⁶⁸⁶ Dosud podali částečnou evidenci těchto soudních případů M. SVATOŠ, *Diplomatický rozbor*, s. 79; TÝŽ, *Pražská univerzitní kolej*, s. 88-89, a J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*,

z datací jednotlivých dochovaných listin. Ty, které se vztahují k počátku sporu, jsou přitom poměrně vzácné, častěji máme k dispozici až listiny vzniklé v průběhu pře či až v odvolacím řízení. Na závěr jsou zařazeny doklady, které nelze datovat buď vůbec nebo jen velmi přibližně.⁶⁸⁷

1) 16. srpna 1391⁶⁸⁸

Mistr a profesor teologie Mikuláš z Gubinu (*Nicolaus de Gubin*)⁶⁸⁹ jako *iudex et subconservator iurium et privilegiorum universitatis Pragensis*, subdelegovaný konzervátorem pražského obecného učení a děkanem kapituly Všech svatých na Pražském hradě Oldřichem ze Sulzbachu,⁶⁹⁰ vyhlašuje v přítomnosti klerika, veřejného notáře a studenta pražské univerzity Benedikta ze Zabušan⁶⁹¹ rozsudek exkomunikace nad laikem Janem řečeným Synek z Teplíc kvůli nezaplacení uložené sumy peněz.⁶⁹²

s. 44, pozn. 86. Poměrně velké množství zmínek eviduje také v rámci biografických hesel J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, a TÝŽ, *Příspěvky*, ovšem vzhledem k ne zcela šťastnému způsobu odkazování (soupis všech pramenů a literatury na závěr hesla bez jasného označení, k jaké informaci se vztahuje) je dohledávání konkrétních pramenů poněkud zdlouhavé.

⁶⁸⁷ Zvláště listiny vydané papežem podrobně popisují průběh procesů. K základní představě o papežském či obecně církevním soudnictví ve středověku lze v češtině doporučit články: Aleš POŘÍZKA, *Římská rota a středověký systém papežských provizí*, *Právněhistorické studie* 35, 2000, s. 21-58, a Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Několik zlomků soudních písemností z církevní praxe druhé poloviny 14 a počátku 15. století*, *Táborský archiv* 12, 2003-2004 [2005], s. 25-52, jinak je nutné používat zahraniční literaturu. Za výraznou pomoc s překlady listin velmi děkuji kolegovi Janu Hrdinovi.

⁶⁸⁸ Archiv Pražského hradu – Archiv metropolitní kapituly od sv. Víta, kodex XCII, *Formularius Martini Terrae archidiaconi Pragensis*, f. 26^b.

⁶⁸⁹ Lužické město Gubin (něm. Guben). K osobě Mikuláše srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 395.

⁶⁹⁰ Původně notář císařovny Anny Svidnické (F. TADRA, *Kanceláře a písaři*, s. 78, č.150), jeho studium na pražské univerzitě nelze doložit. K jeho další kariéře V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 62, 145, 165, 171, 192 a 203. Děkanem kapituly u Všech svatých byl v letech 1374 – ante 1392.

⁶⁹¹ K osobě Benedikta srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 44; F. TADRA, *Kanceláře a písaři*, s. 243; Josef NUHLÍČEK, *Veřejní notáři v českých městech, zvláště v městech pražských*, Praha 1940 (zvláštní otisk Sborníku příspěvků k dějinám hlavního města Prahy), s. 110, č. 332.

⁶⁹² Na formulář Martina Terry několikrát odkazuje J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, čímž na jedné straně upozornil na pramen univerzitní historiografií dosud nevyužívaný, na druhé straně však je třeba říci, že ač se odvolává přímo na kodex, informace čerpal patrně pouze ze soupisu Antonín PODLAHA, *Catalogus codicum manu scriptorium qui in archivio capituli metropolitani Pragensis asservantur*, Pragae 1923. Samotný formulář je pramen mimořádně zajímavý a pro dějiny předhusitských pražských univerzit přínosný, jeho edice či alespoň důkladné přečtení a vyexcerpování by jistě přineslo některé dosud neznámé skutečnosti. Vzhledem k časové tísní a značnému rozsahu tohoto článku jsem se rukopisem zabýval pouze velmi zběžně.

2) 19. února 1394⁶⁹³

Notářský instrument veřejného notáře *Mauricia* řečeného Purkrabí, syna Petra z Bykve,⁶⁹⁴ v němž Blažej Vlk, děkan kostela Všech svatých na Pražském hradě a konzervátor práv pražského obecného učení zakročuje na ochranu práv studenta pražské univerzity a klerika vratislavské diecéze Jindřicha Jakubova z Schurgastu (*Henricus natus olim Jacobi de Schorgast* - město Schurgast, polsky Skorogoszcz, severozápně od Opolí).⁶⁹⁵

3) 17. ledna 1397⁶⁹⁶

Před oficiálem pražské arcidiecéze, doktorem dekretů Janem Kbelem,⁶⁹⁷ a subkonzervátorem pražského obecného učení, profesorem teologie M. Mensonem *de Beckhusen*⁶⁹⁸ se Mikuláš, plebán v Uherském Ostrohu, zavazuje k splacení svých pohledávek vůči Fridrichovi, kanovníku kostela sv. Petra na Vyšehradě, Mikšíkovi, purkrabímu na hradě Lukov (severovýchodně od Zlína),⁶⁹⁹ a dalším věřitelům. Protože část dluhů na místě zaplatil, byl zproštěn již dříve a pro jiné dluhy vyneseného trestu exkomunikace, který však bude obnoven, pokud všechny své sliby nesplní a rovněž neuhradí soudní výdaje.⁷⁰⁰ Fridricha a Mikšíka v tomto jednání zastupoval jako prokurátor M. Konrád z Brakel.⁷⁰¹

⁶⁹³ Regest uvádí Bedřich MENDL, *Z archivních cest (Kladsko - Vratislav - Zhořelec a Budyšín)*, Časopis archivní školy 4, 1926-1927, s. 103-124, zde s. 117. Upozornil na něj M. SVATOŠ, *Diplomatický rozbor*, s. 79.

⁶⁹⁴ Jako veřejný notář doložen v letech 1392-1410. F. TADRA, *Kanceláře a písaři*, s. 104 a 242 ho uvádí jako z Jíkve; srov. J. NUHLÍČEK, *Veřejní notáři*, s. 102, č. 252; Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*, Bd. I, A-H, Praha 1947, s. 226.

⁶⁹⁵ Jindřich Jakubův z Schurgastu se neobjevuje v žádné pražské univerzitní matrice. Originál instrumentu byl podle Mendlovy zprávy uložen v tehdejší vratislavském státním archivu. Po jeho současném uložení a stavu (nebyl-li během druhé světové války a následujících událostí ztracen či zničen) jsem dosud neměl možnost důkladněji pátrat.

⁶⁹⁶ RGBV I/6, s. 1391, č. 5601.

⁶⁹⁷ Biografii podává J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 263; TÝŽ, *Příspěvky*, s. 21, a zvláště Z. HLEDÍKOVÁ, *Úřad generálních vikářů*, s. 129, č. 20.

⁶⁹⁸ Základní biografie J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 371, a TÝŽ, *Příspěvky*, s. 29.

⁶⁹⁹ Regest listiny vypracovaný V. Jenšovskou uvádí Mikuláše, plebána v Ostrohu v Olomoucké diecézi a Mikšíka, purkrabího na Loukově. Uvedená identifikace lokalit vychází z příručky Ladislav HOSÁK - Rudolf ŠRÁMEK, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*, 2 sv., Praha 1970-1980. K identifikace vyšehradského kanovníka Fridricha V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 184 (Fridrich z Nové Vsi).

⁷⁰⁰ Důvod přítomnosti M. Mensona jako subkonzervátora není z regestu jednoznačně patrný, pravděpodobně však řešil tento případ jako soudce první instance, na niž se prokurátor Konrád z Brakel obrátil. Popisované jednání u oficiála je tedy buď odvolacím soudem, či - a to asi spíše - snahou o dohodu v situaci, kdy plebán Mikuláš již dlužil více osobám a exkomunikace pro již dříve nesplacené dluhy nevedla k nápravě.

⁷⁰¹ Srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 70, a TÝŽ, *Příspěvky*, s. 8.

4) post 9. listopadu 1397 - ante 14. ledna 1401⁷⁰²

Torzovitá listina s několika inserty popisuje procesní postup odvolání Bedřicha z Hasištejna proti rozhodnutí konzervátora práv pražského obecného učení, děkana u Všech svatých na Pražském hradě Blažeje Vlka, v jeho sporu s klerikem pražské diecéze a scholárem pražské univerzity Henslinem z Vroutku.⁷⁰³ V první inserované listině papež Bonifác IX. přikazuje, aby toto odvolání rozhodl opat kláštera sv. Ambrože v Praze Vojtěch.⁷⁰⁴ Druhý insert je notářský instrument notáře Jakuba,⁷⁰⁵ v němž Jan Eliášův, arcijáhen plzeňský,⁷⁰⁶ oznamuje zmíněnému opatu Vojtěchovi, že potvrdil nález konzervátora práv pražské univerzity ve prospěch Henslinův. Vlastním obsahem listiny opata Vojtěcha je potvrzení tohoto rozhodnutí. Inserován je rovněž *libellus* (tedy soudní podání) prokurátora Bedřicha z Hasištejna, známého právníka Konráda *de Braclis*, kterým se odvolává proti rozhodnutí Blažeje Vlka. Samotný soudní proces před konzervátorem se musel odehrát ještě před listopadem 1397.

5) 9. prosince 1397 - 20. září 1399⁷⁰⁷

Mistr Berser Zalow, děkan kaminský a subkonzervátor práv pražského obecného učení, subdelegovaný konzervátorem Blažejem Vlkem, děkanem kostela Všech svatých na Pražském hradě, vydává půhon na Jana Grulleho, studenta pražské univerzity a klerika kaminské diecéze, který nejprve požádal konzervátora o ochranu ve své věci s dvěma rostockými měšťany, ovšem nedostavil se k druhému stání procesu. Jan Grulle půhon nerespektoval a byl za to jedním z rostockých kněží exkomunikován. Jako právní zástupce rostockých měšťanů vystupuje městský písař Konrád Römer, který podpořen řadou rostockých kleriků podává následně odvolání k

⁷⁰² *Archiv pražské metropolitní kapituly I*, s. 178, č. 637, s. 182, č. 652, a s. 183, č. 653; *RBMV I/6*, s. 1528, č. 6096.

⁷⁰³ Henslinus z Vroutku se v dochovaných pražských univerzitních matrikách nevyskytuje.

⁷⁰⁴ Jedná se patrně o Alberta Hilsunka, pozdějšího opata ostrovského kláštera, jak naznačují již editoři; srov. V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 227.

⁷⁰⁵ Nelze jednoznačně identifikovat.

⁷⁰⁶ K jeho osobě J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 238-239 a TÝŽ, *Příspěvky*, s. 19.

⁷⁰⁷ MUB XXIII, s. 338-340, č. 13 218.

papeži vůči neznámému rozsudku subkonzervátora Bersera v neprospěch měšťanské strany. Rozhodnutí papežské kurie není známo.⁷⁰⁸

6) 1. března 1398⁷⁰⁹

Papež Bonifác IX. nařizuje biskupu z Tuy ve Španělsku a opatům kláštera sv. Karla na Novém Městě pražském a kláštera Skotů ve Vídni, aby rozsudek, který vynesl *M. Henricus de Westernholt*, papežský kaplan a auditor papežského paláce,⁷¹⁰ ve sporu mezi Ondřejem z Javora (*Andreas de Jawor*), klerikem vratislavské diecéze,⁷¹¹ a panem Haškem z Lemberka (*nobilis vir Hassco de Lemberg miles Pragensis diocesis*), slavnostně vyhlásili a dohlédli na řádné zaplacení všech peněz, které Hašek Ondřejovi dluží. Z textu listiny dále vyplývá, že Hašek nejprve oloupil jistého laika jménem *Johannes Breme* a uvěznil ho, přičemž od něj vymáhal další peníze za „stravu a byt“. Po propuštění *Johannes* postoupil veškeré své pohledávky (tedy původně ukradené peníze i zaplacené výdaje za vlastní věznění) Ondřeji z Javora, který se jako univerzitní příslušník obrátil na konzervátora práv pražského obecného učení a děkana od Všech svatých M. Blažeje Vlka. Ten nařídil Haškovi vrátit ukradené peníze (nikoli však výdaje za věznění) a zaplatit soudní výdaje. Hašek se odvolal k papežské kurii, která jak již bylo zmíněno, v zásadě potvrdila konzervátorův rozsudek. Ondřeje z Javora zastupoval v Římě M. Rudolf Balhorn.⁷¹²

7) 1. června 1398⁷¹³

Papež Bonifác IX. ruší exkomunikace vynesené konzervátorem práv mistrů, doktorů a scholárů pražského obecného učení a vratislavským děkanem M. Františkem z Benešova⁷¹⁴ ve sporu mezi plebánem kostela sv. Benedikta na Hradčanech Janem, řečeným Hánou⁷¹⁵ na jedné straně a strahovským klášteřem a devíti poddanými z Pohořelce na straně druhé. Spor se týkal hranic farnosti sv. Benedikta. Hána se

⁷⁰⁸ Kauze jsem se podrobně věnoval v již zmíněné studii J. STOČES, *Rostocký doklad*. Biografii Konráda Römera obsahuje Exkurz 2.

⁷⁰⁹ MVB V/2, s. 679-681, č. 1259.

⁷¹⁰ Srov. RG II, sl. 434, 487-488 a 1363; RG III, dle rejstříku – sl. 439 a 442; RG IV, dle rejstříku.

⁷¹¹ Univerzitní notář *Andres Petri de Jawor* se jako nemajetný imatrikuloval v roce 1384 do polského národa na pražské právnické univerzitě (MUPr II/1, s. 96). Srov. též J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 28; M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 41.

⁷¹² Mistr Rudolf není doložen na univerzitě v Praze, ani jsem jeho jméno nenalezl v edicích *RG II-IV*.

⁷¹³ MVB V/2, s. 709-710, č. 1305.

⁷¹⁴ Základní informace J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 103, a TÝŽ, *Příspěvky*, s. 11.

⁷¹⁵ V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 207.

obrátil na subkonzervátora práv univerzity, scholastika kolegiálního kostela sv. Petra na Vyšehradě Mikuláše,⁷¹⁶ který ovšem spor přepustil již zmíněnému Františkovi z Benešova, který se jednoznačně postavil na stranu Hány a vydal exkomunikující rozsudky. Papež, k němuž se postižení strahovští mniši se svými poddanými odvolali, pověřil tímto případem lübeckého biskupa Jana, tehdy zároveň auditora papežského paláce.⁷¹⁷ Dříve však, než tento pověřený soudce dospěl k rozhodnutí, došlo mezi oběma zneprátelenými stranami k mimosoudní dohodě a celý proces skončil žádostí o zrušení rozsudku Františka z Benešova, které papež touto listinou vyhověl.⁷¹⁸

8) 19. února 1399⁷¹⁹

Oficiál pražské arcidiecéze Jan Kbel vydává jako vrchní arbitr ve sporu o 16 kop grošů mezi Mikulášem řečeným *Czetrwang* z Kladska⁷²⁰ a rytířem Oldřichem z Kostelce (nad Labem), řečeným *Kostellak*, kompromisní rozhodnutí. Pře se předtím projednávala před konzervátorem práv mistrů artistické fakulty (sic!),⁷²¹ vratislavským děkanem a arcijáhнем pražským Františkem z Benešova. Rozhodnutí oficiála předcházelo jmenování arbitrů obou zneprátelených stran (na straně Mikuláše M. Jan z Moravy,⁷²² na straně Oldřicha Heršo, měšťan Malé Strany⁷²³), sám Jan Kbel byl oběma stranami uznán jako arbitr vrchní. Z tohoto titulu pak vynesl

⁷¹⁶ Nejedná se o nikoho jiného, než o Mikuláše Geunera, který v tomto roce zastával též úřad rektora právnické univerzity (rektorem juristů byl celkem sedmkrát). Srov. V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 164, 178, 183, 223 a 289-291; J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 392; J. KEJŘ, *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 34 a 36-37.

⁷¹⁷ Johann Hundebeke von Dulmen, rovněž bývalý pražských scholár, srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 237; R. ZELENÝ – J. KADLEC, *Učitelé právnické fakulty*, s. 90-91, č. 21; *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448*, s. 358-359, a zejména Adolf FREDERICI, *Das Lübecker Domkapitel*, s. 240-243.

⁷¹⁸ Hána není nikde v listině zmíněna jako scholár pražské univerzity, nicméně pouze příslušnost k univerzitní korporaci zakládala právo na ochranu konzervátorů. Další zvláštností je titulování Františka z Benešova jako hlavního konzervátora (*conservator principalis*). Z toho, že subkonzervátor Mikuláš přenechává při hlavním konzervátoru Františkovi, můžeme snad usuzovat, že Mikuláš byl subdelegován právě Františkem.

⁷¹⁹ RBMV I/7, s. 1712, č. 6789.

⁷²⁰ Pravděpodobně se jedná o Mikuláše z Kladska (*Nicolaus de Glacz*), který byl nejprve někdy na přelomu února a března roku 1399 přijat k bakalářské zkoušce na artistické fakultě a již 9. března determinován (MUPr I/1, s. 339).

⁷²¹ Toto vcelku ojedinělé označení konzervátora (*conservator iurium et privilegiorum magistrorum artistarum*) podle mého soudu naznačuje, že hlavní zájem na fungujícím konzervátorovi měli mistři třífakultní univerzity, resp. artistické fakulty. Právnická univerzita v tomto ohledu hrála opravdu patrně druhořadou úlohu. Rozhodně však nelze tuto ojedinělou formulaci interpretovat doslovně, tedy jako doklad konzervatoria pouze pro mistry artistické fakulty.

⁷²² V originále *Johannes Moraws*, srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 280.

⁷²³ V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 100-103.

zmíněný rozsudek, který v zásadě znamená, že Oldřich splatí Mikulášovi své dluhy a ten ustoupí od vymáhání všech konzervátorem Františkem uložených pokut a trestů.

9) 29. dubna 1400⁷²⁴

Zmíněn v papežských registrech Blažej Vlk, děkan mohučský (sic!) jako konzervátor pražského obecného učení.⁷²⁵

10) 25. května 1400⁷²⁶

Notářský instrument notáře Martina Havlova *de Tirnavia*⁷²⁷ o nálezu Blažeje Vlka, děkana od Všech svatých na pražském hradě a konzervátora práv pražského obecného učení v neprospěch scholára Martina, syna Klimenta Mužíka (*Muzyk*) z Českých Budějovic⁷²⁸ v jeho sporu s Bohunkem řečeným Mostek, měšťanem ze Sezimova Ústí, o mlýn na Lužnici, situovaný mezi klášterem a mostem přes řeku.⁷²⁹ Scholára Martina zastupoval ve sporu prokurátor M. Petr ze Zderazi (zároveň prokurátor pražské konzistoře),⁷³⁰ Bohunka pak prokurátor pražské konzistoře Mořic řečený Machuta z Hostivaře.⁷³¹

11) 24. května 1401⁷³²

Papež nařizuje míšeňskému biskupovi, aby znovu prošetřil stížnost Martina Kitzinga z Wetaburku (*Martinus Kyczing de Wetenburg*), klerika naumburské diecéze

⁷²⁴ RG II, sl. 140.

⁷²⁵ Jedná se evidentně o chybu papežské kanceláře - srov. Michael HOLLMANN, *Das Mainzer Domkapitel*, kde Blažej není uveden.

⁷²⁶ MUPr II/1, s. 378-386, č. 48; regest podává též *Archiv UK-průvodce*, s. 86, č. 49.

⁷²⁷ Identifikace lokality není jednoznačná, může se jednat o Trnavu či Trnávku, každopádně v tehdejší olomoucké diecézi (srov. Ladislav HOSÁK – Rudolf ŠRÁMEK, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*, sv. II, M-Ž, Praha 1980, s. 601-603). V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 114 uvádí dotyčného notáře jako Martina, syna Havlova z Trnavy na Moravě. F. TADRA, *Kanceláře a písaři*, s. 245 a J. NUHLÍČEK, *Veřejní notáři*, s. 118, č. 416, zůstávají u latiny a místní název nijak neidentifikují.

⁷²⁸ Mohl by být totožný s Martinem z Budějovic (*Martinus de Budwicz*), který byl na podzim roku 1403 zapsán k bakalářské zkoušce na artistické fakultě – MUPr I/1, s. 376; J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 351.

⁷²⁹ K tomuto případu srov. M. SVATOŠ, *Pražská univerzitní kolej*, s. 89. V rámci této listiny je inserována bula Urbana VI. z 31. srpna 1383, což je pozoruhodné, protože mezitím již byla vydána bula Bonifáce IX.

⁷³⁰ Srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 461 a 551.

⁷³¹ Srov. F. TADRA, *Kanceláře a písaři*, s. 137 a 243, a J. NUHLÍČEK, *Veřejní notáři*, s. 109, č. 324; případně V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 124.

⁷³² MVB V/2, s. 1024-1026, č. 1792; též RG II, sl. 848.

a scholára pražské univerzity,⁷³³ a několika dalších kleriků, na jisté měšťany a konšely z Naumburku, a pokud se prokáže jejich vina, má je exkomunikovat. Text listiny popisuje poměrně dramatický průběh sporu. Majetek Martina z Wetaburku byl během jeho studií v Praze odcizen či zabrán některými naumburskými měšťany. Martin se obrátil na děkana od Všech svatých a konzervátora práv obecného učení v Praze M. Blažeje Vlka, který vynesl nad měšťany rozsudek exkomunikace. Reakcí měšťanů bylo jednak odvolání k papeži a jednak fyzické napadení Martina (toho se navíc zúčastnila řada dalších naumburských měšťanů). Papež pověřil touto pří své auditory, nejprve Mikuláše, biskupa ze Štrasburku,⁷³⁴ a po jeho smrti M. *Branda de Castelliono*.⁷³⁵ Pře se vyvíjela v Martinův prospěch, a ten povzbuzen touto skutečností začal zabírat pro změnu majetky naumburských měšťanů, čímž se náhle role žalující a obžalované strany vyměnily. Martin se tedy obrátil na papeže s žádostí o pomoc a potvrzení původních rozsudků nad naumburskými měšťany a papež pověřuje prošetřením skutečností a případným vyhlášením již vynesovaných rozsudků v této věci již zmíněného míšeňského biskupa.

12) 25. ledna 1402⁷³⁶

Předvolání jakýchsi osob před konzervátora práv pražského obecného učení a děkana od Všech svatých na Pražském hradě M. Blažeje Vlka.⁷³⁷

13) 18. května 1403⁷³⁸

Před soudem pražské konzistoře (konkrétně před generálním vikářem Ojípem z Domanic⁷³⁹) došlo k přátelskému urovnání a vyřešení dědického sporu mezi klerikem Jakubem, synem Michala z Bystřice,⁷⁴⁰ a jeho bratrem Martinem, který byl

⁷³³ Jméno Martina Kitzinga se v pražských univerzitních matrikách nevyskytuje.

⁷³⁴ Žádného štrasburského biskupa Mikuláše nezná ani příručka *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448*, ani klasický přehled K. EUBEL, *Hierarchia catholica I*.

⁷³⁵ Pozdější biskup v Piacenze a kardinál – srov. RG II, sl. 142 a 1023; RG III, dle rejstříku; RG IV, sl. 281-252 a dále dle rejstříku; K. EUBEL, *Hierarchia catholica I*, s. 401. V letech 1422-1424 se jako papežský legát zapojil do organizace druhé křížové výpravy a dalších akcí proti husitům – srov. František ŠMAHEL, *Husitská revoluce*, sv. III, Praha 1996 (2. vydání), s. 99 a dále dle rejstříku (sv. IV, Praha 1996, s. 409).

⁷³⁶ A. PODLAHA, *Catalogus*, s. 232-233.

⁷³⁷ Pramen uvádí chybně namísto Blažeje Benedikta (*Benedictus dictus Lupus*).

⁷³⁸ SA IV, s. 218-219, č. 125.

⁷³⁹ K jeho osobě srov. Z. HLEDÍKOVÁ, *Úřad generálních vikářů*, s. 131, č. 24.

⁷⁴⁰ U Jakuba Michalova z Bystřice není zmíněna příslušnost k univerzitní korporaci a ani v žádné univerzitní matrice jeho jméno nenalezneme, přesto ho můžeme za scholára považovat (jinak by

předtím projednáván před subkonzervátorem pražské univerzity M. Janem Eliášovým.⁷⁴¹ Svědky tohoto ujednání byli kromě jiných *mag. Laurencius plebanus in Trziebiewlicz*, tedy Vavřinec z Březové,⁷⁴² a jeho sluha Jan.

14) 24. června 1404⁷⁴³

Papež Bonifác IX. nařizuje biskupu ze španělského města Tuy, opatu kláštera skotů ve Vídni a děkanu vyšehradské kapituly, aby vykonali rozsudek vyneseny v papežském paláci, podle nějž má rytíř Jan z Fuchsberku *alias de Vinewitz* zaplatit dlužnou sumu peněz klerikovi Janovi z Hradce Králové.⁷⁴⁴ Tento Jan z Hradce žaloval svého dlužníka v době, kdy byl scholárem pražské univerzity, u děkana od Všech svatých na Pražském hradě a konzervátora práv pražského obecného učení M. Blažeje Vlka, který následně vynesl rozsudek v jeho prospěch. Rytíř Jan z Fuchsberku se odvolal k papežské kurii. Případ dostal k prošetření auditor papežského paláce a papežský kaplan M. *Johannes Caraczolis*.⁷⁴⁵ Prokurátorem Jana z Hradce Králové byl M. *Nicolaus Holigveil*,⁷⁴⁶ který se ale u kurie také nechal zastupovat M. *Johannem Stunckem*.⁷⁴⁷ Rovněž prokurátor rytíře Jana z Fuchsberku M. Jan z Třemošnice⁷⁴⁸ byl u samotného soudního jednání zastupován M. *Johannem de Ulsen*.⁷⁴⁹ Průběh sporu komplikovala skutečnost, že se zástupci znesvářených stran nedostavovali k jednotlivým stáním. Nakonec byl auditorem vynesena rozsudek potvrzující nálezu a rozhodnutí konzervátora pražské univerzity. Papež rozhodnutí

nemohl svůj nárok vznášet před konzervátorem, resp. subkonzervátorem). Je třeba ho odlišovat od stejně nazývaného pražského kanovníka, který zemřel nejspíše roku 1392 – V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 148 a 219.

⁷⁴¹ Z pramene není jasné, kým byl plzeňský arcibiskup Jan Eliášův jako subkonzervátor pověřen, soudě podle pozdějších dokladů to byl vratislavský děkan M. František z Benešova.

⁷⁴² Srov. Josef TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 335.

⁷⁴³ MVB V/2, s. 1298-1301, č. 2217.

⁷⁴⁴ Zřejmě se jedná o studenta Jana z Hradce Králové, který se stal roku 1407 bakalářem a 1412 mistrem artistické fakulty a později působil jako farář v pražském kostele sv. Martina ve zdi. Druhou možností představuje muž téhož jména, který se však stal mistrem již v roce 1402 a posléze působil na třífakultní univerzitě jako *examinator*, *dispensator* a *collector* a zanechal po sobě i jisté literární dílo – srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 248, a V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 228, event. 265. Nelze ovšem zcela vyloučit ani to, že se jedná o ještě nějakou jinou osobu téhož jména, která nezískala žádný univerzitní gradus.

⁷⁴⁵ K jeho osobě se mi zatím nepodařilo nic bližšího zjistit.

⁷⁴⁶ Ani tohoto muže jsem dosud blíže neidentifikoval.

⁷⁴⁷ Jan Stunck z Marburku, mimo jiné kanovník vyšehradský – srov. RG II, sl. 768, a dále podle rejstříku; RG III, dle rejstříku; V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 184.

⁷⁴⁸ Srov. ASPB I, s. 883 (rejstřík); V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 155, 168, 183-184, 199; RG II, sl. 724 a 776; RG III, sl. 20, 247, 365.

⁷⁴⁹ *Johannes de Eymbeke al. de Ulsen*, viz RG II, sl. 777-778, a dále podle rejstříku; RG III, s. 83; RG IV, sl. 1843, a dále dle rejstříku.

auditora *Johanna Caraczolis* potvrzuje a nařizuje již zmíněným církevním hodnostářům, aby rozsudek vyhlásili a dohlédli na jeho naplnění.

15) 12. března 1405⁷⁵⁰

Papež Innocenc VII. nařizuje biskupům z Tuy a z Litomyšle a děkanu kostela Všech svatých na Pražském hradě, aby vykonali rozsudky, které ve sporu mezi Janem z Hradce Králové, klerikem pražské diecéze a scholárem pražské univerzity, a rytířem Karlem Petrovým a Annou, manželkou karlštejnského purkrabího Kuneše,⁷⁵¹ vynesl v prospěch Jana nejprve M. Jan Eliášův, plzeňský arcijáhen v pražském kostele, subkonzervátor, pověřený děkanem vratislavského kostela a konzervátorem práv pražské univerzity M. Františkem z Benešova, a poté potvrdily soudy tří papežských auditorů. Jak je vidět, paralelně s předchozím sporem vedl Jan z Hradce Králové i tento spor druhý. Šlo rovněž o nesplacenou půjčku, poskytnutou ještě v době, kdy byl Jan scholárem pražské univerzity. První soudní instancí byl subkonzervátor univerzitních práv M. Jan Eliášův z Horšovského Týna, který rozhodl v prospěch žalobce. Odsouzení se ještě za Bonifáce IX. odvolali k papežské stolici. Případ řešil nejprve auditor papežského paláce a papežův kaplan M. Jeroným Seidenberg,⁷⁵² posléze ho převzal jiný auditor, M. *Hermannus Dwerg*.⁷⁵³ Prokurátorem Jana z Hradce Králové byl M. *Jacobus de Subinago*,⁷⁵⁴ prokurátorem obžalovaných Karla a Anny M. Wedekind *Salczman*,⁷⁵⁵ který se ovšem během procesu nechával zastupovat M. Albertem *Swarte*.⁷⁵⁶ Heřman potvrdil nález subkonzervátora, ovšem Karel s Annou se opět odvolali. Dalším auditorem, který při posuzoval, byl M. *Ada Usk*,⁷⁵⁷ prokurátoři obou stran se nezměnili. I toto odvolání skončilo potvrzením předchozího rozsudku, ovšem odsouzení podali odvolání ještě

⁷⁵⁰ ASPB I, č. 93, s. 63-65.

⁷⁵¹ Zřejmě Kuneš z Olbramovic - srov. August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království českého VI*, Praha 1934 (2.vydání), s. 45. Rejstřík v ASPB II Kuneše nijak blíže neidentifikuje.

⁷⁵² Srov. RG II, sl. 553; RG III, sl. 17, a dále dle rejstříku (sl. 447); stručný biogram podává A. POŘÍZKA, *Římská rota*, s. 31-32.

⁷⁵³ Srov. ASPB II, s. 762 (rejstřík); RG II, sl. 504-505, 1242, a dále dle rejstříku; RG III, sl. 172-173, a dále dle rejstříku; RG IV, sl. 1386, a dále dle rejstříku.

⁷⁵⁴ Biografické údaje zatím nezjištěny.

⁷⁵⁵ Wedekind Salzman von Mühlhausen. Podrobnou biografii podává Robert GRAMSCH, *Erfurter Juristen*, Personenkatalog (CD-ROM), č. 526.

⁷⁵⁶ *Albertus Swarte de Zwolis*. Srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 20; RG II, dle rejstříku; RG III, sl. 5, a 197; Gottfried WENTZ – Berent SCHWINEKÖPER, *Das Domstift St. Moritz in Magdeburg*, Berlin 1972 (Germania Sacra, Alte Folge, Abt. I, Die Bistümer der Kirchenprovinz Magdeburg, Das Erzbistum Magdeburg, Bd. 1, Teil 1), s. 523.

⁷⁵⁷ Biografické údaje zatím nezjištěny.

do třetice. Tentokrát byl prošetřením pověřen již zmiňovaný auditor Branda, zvolený biskup v Piacenze (*electus Placentinus*), zastoupení obou stran se nezměnilo. Nález opět potvrdil předchozí rozsudky. A protože Jan z Hradce Králové vyjádřil obavu z toho, aby byl rozsudek v Čechách respektován, a požádal papeže o podporu při prosazování exekuce, pověřuje papež tímto úkolem tři zprvu řečené hodnostáře.

16) 17. prosince 1405⁷⁵⁸

Papež Innocenc VII. pověřuje biskupa z italského města Todi, vratislavského děkana a litomyšlského oficiála, aby vykonali rozsudek, který ve sporu mezi Janem řečeným Sera,⁷⁵⁹ farářem v Kostelním Hlavnu (okr. Brandýs nad Labem) a panem Něprem z Roupova⁷⁶⁰ vynesl nejprve děkan kapituly Všech svatých a konzervátor práv pražského obecného učení M. Blažej Vlk a poté i soud kurie. Jádrem sporu byla vesnice Nezdice (jižně od Přeštic na Plzeňsku), kterou Jan Sera údajně vlastnil, ovšem během jeho studia na univerzitě v Praze jí zabral šlechtic Něpro z nedalekého hradu Roupova. Jan se s žádostí o navrácení vesnice a zaplacení ušlých příjmů patrně obrátil na konzervátora práv pražského obecného učení M. Blažeje, ten však nechal celý případ posoudit doktorem dekretů M. Adamem z Nežetic, arcijáhmem hradeckým při pražské kapitule.⁷⁶¹ Po získání jeho posudku vynesl Blažej rozsudek v prospěch žalujícího Jana. Něpro se odvolal k římské kurii, a to ještě v době pontifikátu Bonifáce IX. Papež pověřil nejprve přezkoumáním rozsudku M. Jana Eliášova z Horšovského Týna, plzeňského arcijáhna při pražském kostele, který však svůj nález nestačil vynést, protože celá pře byla na žádost Jana řečeného Sera podstoupena auditorovi apoštolského paláce a papežskému kaplanu, M. Mikulášovi

⁷⁵⁸ ASPB I, č. 182, s. 115-117.

⁷⁵⁹ Jan Sera z Předslavi, imatrikulovaný roku 1385 do českého univerzitního národa jako univerzitní notář na pražskou právnickou univerzitu. Srov. MUPr II/1, s. 38; F. TADRA, *Kanceláře a písaři*, s. 147, č. 4; M. HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, *Správa a kancelář*, s. 41; J. NUHLÍČEK, *Veřejní notáři*, s. 106, č. 301; J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 306.

⁷⁶⁰ V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 113 uvádí Něpra z Roupova mezi lety 1380-1393 jako arcibiskupského hofmistra. Totožnost s Něprem zmiňovaným v listině je však značně diskutabilní.

⁷⁶¹ K jeho osobě J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 13-14; Z. HLEDÍKOVÁ, *Úřad generálních vikářů*, s. 129-130, č. 21. Vzhledem k tomu, že Adam nevynášel rozsudek, pouze „připravil podklady k rozhodnutí“, nelze ho podle mě označit přímo za subkonzervátora. M. Blažejovi šlo patrně o vyzkoušení schopností potencionálního dalšího konzervátora - srov. popisovanou papežskou listinu, kterou se hradecký arcijáhen stal namísto mohučského probošta konzervátorem práv pražského obecného učení, v níž je přímo zmínka o tom, že hradecký arcijáhen z pověření děkana Blažeje již nějakou při posuzoval a osvědčil se. Trochu však zarazí datace - hradecký arcijáhen byl jako konzervátor ustanoven roku 1400, tato listina, byť byla vydána až po odvolacím řízení, je o více jak pět let mladší. Zdá se však, že takto dlouhé vedení soudních při nemuselo být ani ve středověku nijak neobvyklé - viz např. poslední datovaný případ tohoto přehledu.

Vordis (*Nicolaus Vordis*).⁷⁶² Prokurátorem faráře Jana byl již v jiné kauze zmíněný M. *Johannes de Ulsen*, prokurátor Něpra z Roupova v listině není zmíněn. Auditor potvrdil rozhodnutí konzervátora pražské univerzity a zároveň vyčíslil náklady na soudní poplatky, které má odsouzený rovněž zaplatit. Tři církevní hodnostáři, jimž je vlastně listina určena, se pak na papežův příkaz mají postarat o vykonání rozsudku.

17) post 19. prosince 1406 - ante 5. června 1407⁷⁶³

Blažej Vlk, děkan kostela Všech svatých na Pražském hradě a konzervátor pražské univerzity, přikazuje instrumentem neznámého veřejného notáře všem farářům, aby ve svých kostelech vyhlásili exkomunikaci purkmistra Hanse Ebrhartha, Konráda Gangolfa a celé obce města Kulmbachu v bamberské diecézi, uvalenou na ně kvůli zabránění statků pražské univerzity.⁷⁶⁴

18) 13. března 1408⁷⁶⁵

Blažej Vlk, děkan kostela Všech svatých na Pražském hradě a konzervátor práv pražské univerzity, přikazuje farářům v Mimoni, aby vyzval jisté obyvatele vsi Pertoltice ke schválení rozhodnutí ve sporu, jenž s nimi před Blažejem vede student pražské univerzity Petr, syn Pavla Heslera ze Žitavy,⁷⁶⁶ a zbavil je exkomunikace, jestliže se tomuto rozhodnutí podrobí.

19) roku 1410⁷⁶⁷

M. Jan Eliášův, arcijáhen plzeňský při pražské katedrále, je vratislavským děkanem a konzervátorem práv pražského obecného učení, M. Františkem z Benešova,

⁷⁶² *Nicolaus Vordis* z dolnosaského města Stade získal své vzdělání na obou pražských univerzitách, dále studoval v Erfurtu a v Boloni. Viz J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 428; J. SCHMUTZ, *Juristen für das Reich II*, s. 650, č. 2633; detailní biografie Robert GRAMSCH, *Erfurter Juristen, Personenkatalog* (CD-ROM), č. 659.

⁷⁶³ *Archiv pražské metropolitní kapituly I*, s. 217, č. 777.

⁷⁶⁴ Inzerována je bula papeže Bonifáce IX. z 26. ledna 1397 o potvrzení konzervátorů pro pražské obecné učení. Listina by si samozřejmě zasloužila větší pozornost, již kvůli zmiňovaným univerzitním statkům (možná šlo pouze o statky nějakého univerzitního příslušníka).

⁷⁶⁵ *Archiv pražské metropolitní kapituly I*, s. 224, č. 801.

⁷⁶⁶ Osobu tohoto jména v pražských univerzitních matrikách nenalezneme.

⁷⁶⁷ *Archiv Pražského hradu - Kapitulní archiv, kodex XCII, Formularius Martini Terrae archidiaconi Pragensis*, f. 15^a. Srov. A. PODLAHA, *Catalogus*, s. 226, kde se ovšem hovoří nepřesně v plurálu o subkonzervátorech.

oficiálně ustanoven v Karlově koleji subkonzervátorem a záhy na to řeší spor mezi studentem univerzity, plebánem Johlinem a jakýmsi šlechticem.⁷⁶⁸

20) 14. února 1410⁷⁶⁹

M. Blažej Vlk, děkan od Všech svatých a konzervátor práv pražského obecného učení, vydává v přítomnosti Tomáše, plebána v Lobkovicích a scholára pražské univerzity, a Prokopa Bavíka, měšťana Starého Města pražského,⁷⁷⁰ rozsudek nad Prokopem, plebánem v Trnávce, kupcem Prokopem a jeho manželkou Markétou kvůli dluhu ve výši 2 kop a 15 grošů, který uvedeným dvěma věřitelům dosud nezaplatili.

21) 25. ledna 1411⁷⁷¹

Papež Jan XXIII. zplnomocňuje děkana Všech svatých na Pražském hradě, aby zpřisnil exkomunikaci Eberharda a Viléma Czolingera (*Everhardum et Wilhelmum Czoliner*), rytířů pasovské diecéze, kterou vynesl již děkan Všech svatých na Pražském hradě a konzervátor pražského obecného učení M. Blažej, neboť stále tvrdošíjně odmítají zaplatit dlužnou částku Zikmundu Peysererovi (*Sigismundus Peyserer*), kleriku vratislavské diecéze a scholáru univerzity pražského studia.⁷⁷² Rytíři ignorovali již několik předvolání ke konzervátorskému soudu, za což byli Blažejem exkomunikováni až na úroveň odepření účasti na mši, ovšem bez většího úspěchu. Zikmund Peyserer se proto obrátil s žádostí na papeže, aby mu pomohl jeho peníze vymoci a papež k tomu zplnomocňuje nového děkana od Všech svatých (M. Blažej Vlk mezitím zemřel, jedná se tedy o M. Zdeňka z Labouně).⁷⁷³

22) 7. června 1411⁷⁷⁴

⁷⁶⁸ „Lis Johlini pl. in S., studentis seu scholaris, adversus dominum H. de V. et M.“ (podle A. PODLAHA, *Catalogus*, s. 226). Žádného takového Johlina z pražského univerzitního prostředí zatím neznáme.

⁷⁶⁹ A. PODLAHA, *Catalogus*, s. 235.

⁷⁷⁰ Scholára Tomáše, který by byl zároveň plebánem v Lobkovicích, z dosavadních pramenů a biografické literatury neznáme, rovněž o měšťanu Prokopu Bavíkovi mi nejsou známy žádné pramenné zmínky.

⁷⁷¹ ASPB I, č. 508, s. 339; RG III, sl. 334.

⁷⁷² Studenta tohoto jména nikde v univerzitních pramenech doloženého nemáme. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 482, ho uvádí pouze v souvislosti s tímto sporem.

⁷⁷³ K osobě M. Zdeňka z Labouně srov. alespoň J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 541 a 553, a TÝŽ, *Příspěvky*, s. 38.

⁷⁷⁴ A. PODLAHA, *Catalogus*, s. 226.

Děkan kostela Všech svatých na Pražském hradě a konzervátor práv pražské univerzity M. Zdeněk z Labouně vynáší v přítomnosti scholára Mikuláše z Domažlic (*Nicolaus de Tusta*)⁷⁷⁵ rozsudek exkomunikace nad rytířem Litoldem z Ratiboře.

23) 4. února 1412⁷⁷⁶

Oldřich ze Strašic, probošt kostela sv. Apolináře v Praze a subkonzervátor práv pražské univerzity,⁷⁷⁷ pověřený Františkem z Benešova, protonotářem papeže, vratislavským děkanem, pražským arcijáhnem a hlavním konzervátorem (*judice et conservatore principali*) práv pražské univerzity, vydává půhon na dva rytíře z okolí Tachova (*Hannusius Heydenreych de Dyethmanwr et Hannussius alias Hanns de Tyssowia*). Všichni klerici pražské diecéze byli podle tohoto nařízení povinni zmíněným rytířům sdělit, že se mají dostavit v pátek po svátku sv. Scholastiky⁷⁷⁸ dopoledne (*hora terciarum*) do arcibiskupského dvora. Poznatky o místě, kde se rytíři vyskytují, měly být sdělovány ústně či písemně jistému Ambrožovi, synu Václava z Nového Města pražského.⁷⁷⁹

24) 2. července 1412⁷⁸⁰

Papež Jan XXIII. nařizuje biskupu z uherského města Veszprém a opatům kláštera Skotů ve Vídni a kláštera Mogiła (lat. *Clara Tumba*) v krakovské diecézi, aby dopomohli Augustinovi z Nisy, kleriku vratislavské diecéze a bývalému studentu pražské univerzity,⁷⁸¹ k navrácení částky 500 kop grošů, o kterou se dlouho soudil

⁷⁷⁵ *Nicolaus de Tust* byl přijat k bakalářské zkoušce na artistické fakultě 31. května 1380, jiný (?) *Nicolaus de Tusta* pak byl zapsán k téže zkoušce v druhé polovině září 1381 („*in 4 temporibus post exaltationem s. Crucis*“) a 15. prosince téhož roku byl determinován – MUPr I/1, s. 195, 200-201. Srov. též J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 424, a zmínku o oltářníku Mikuláši Dudkově z Domažlic, kterou uvádí V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 220 (jednoznačné ztotožnění však není možné).

⁷⁷⁶ SA VII, s. 242-243 (zlomky protokolů, č. 17).

⁷⁷⁷ Srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 518; V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 155 a 167.

⁷⁷⁸ 12. února 1412.

⁷⁷⁹ Vlastní příčina půhonu není známa. Vzhledem k tomu, že soudcem byl subkonzervátor pražského obecného učení, šlo jistě o poškození příslušníka jedné z pražských univerzit (je dokonce možné, že jím byl sám Ambrož).

⁷⁸⁰ ASPB I, č. 715, s. 422-425. Srov. RG III, sl. 58-59, kde ovšem není žádná zmínka o konzervátoru práv pražského obecného učení.

⁷⁸¹ Augustina z Nisy není možno v matrikách jednoznačně identifikovat, v úvahu připadá Augustinus Selin de Nysa, imatrikulovaný roku 1391 do polského národa na právnické univerzitě (MUP II/1, s. 103), Jaroslav Eršil však v regestu zmiňované listiny interpretuje Augustina jako *Augustinus [Awer] de Nysa*.

s panem Hanušem z Lípy (*Hannusius, baro baronie de Lippa*),⁷⁸² a k zaplacení všech soudních výdajů. Jednalo se o peníze, které dlužil Hanuš již Augustinovu otci Klementovi a Augustin tuto pohledávku po jeho smrti zdědil. Poněvadž Hanuš odmítl dluh zaplatit, využil Augustin, v té době pražský univerzitní scholár, svého privilegia a obrátil se na konzervátora práv pražského obecného učení, děkana od Všech svatých, M. Blažeje Vlka. Ten započal s výslechem svědků, na což reagoval Hanuš z Lípy násilnými činy proti majetku samotného děkana (odcizení dobytka a dalšího zboží).⁷⁸³ Blažej proto proces přerušil a doporučil Augustinovi, aby se obrátil k vyšší autoritě, tedy k papežské kurii. Stalo se tak ještě za pontifikátu Alexandra V., který spor předal auditorovi papežského paláce a papežskému kaplanu M. Fridrichovu Deysovi.⁷⁸⁴ Prokurátorem Augustina byl M. Petr Fride,⁷⁸⁵ prokurátorem Hanuše známý doktor dekretů M. Kuneš ze Zvole,⁷⁸⁶ který však byl u procesu zastupován M. Hartungem *Molitoris*.⁷⁸⁷ Nález auditora nařídil Hanušovi zaplatit celou dlužnou částku. Mistr Hartung se jménem odsouzeného odvolal, rozsudek měl napodruhé přezkoumat auditor M. *Johannes de Bononia*.⁷⁸⁸ Během tohoto procesu se Augustinův prokurátor Petr Fride nechal zastupovat M. Janem

⁷⁸² Zřejmě totožný s pozdějším nejvyšším maršálkem – V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 56.

⁷⁸³ „*Sed postquam dictus decanus in causa huiusmodi ad nonnullos actus usque ad publicacionem testium, citra tamen conclusionem inter partes ipsas legitime processerat, predictus baro de facto eundem decanum et quosdam homines censuales ecclesie prefate propter huiusmodi processum nonnullis pecudibus et alliis animalibus atque bestiis necnon pluribus aliis bonis mobilibus et rebus ad decanum ecclesie et homines huiusmodi pertinentibus manu armata violenter et nequiter spoliaverat...*“ ASPB I, č. 715, s. 422.

⁷⁸⁴ *Fridericus Deys* pocházel z města Paderborn a jeho kariéru lze označit za závratnou. Jako chudý se imatrikuloval v roce 1382 na pražské právnické univerzitě (MUPr II/1, s. 129), později se stal špýrským kanovníkem, paderbornským děkanem, papežským kolektorem a konečně biskupem v Chiemsee. Vedle početných zmínek v *RG II-IV* odkazují na jeho biografie: Bernard FOUQUET, *Das Speyerer Domkapitel*, s. 435-437, a Christine SCHUCHARD, *Die päpstlichen Kollektoren*, s. 276. Srov. též J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 108, kde ovšem uvedena pouze imatrikulace na pražské právnické univerzitě.

⁷⁸⁵ Srov. RG II, sl. 975; RG III, dle rejstříku; RG IV, sl. 3136, a dále dle rejstříku; sestavená biografie in: Alfred WENDEHORST, *Das Stift Neumünster in Würzburg*, Berlin 1989 (Germania sacra, N. F. 26, Die Bistümer der Kirchenprovinz Mainz, Das Bistum Würzburg 4), s. 508.

⁷⁸⁶ Jeho mistrovský titul nelze doložit z pražských univerzitních pramenů, právnické vzdělání však v Praze jednoznačně získal (jeho doktorská promoce byla v Praze tou poslední). Později se stal přímo papežským auditorem a ve třicátých letech pak olomouckým biskupem a administrátorem pražského arcibiskupství. Srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 87; A. POŘÍZKA, *Římská rota*, s. 32; Peter MORAW, *Pražská právnická univerzita*, s. 36-37; *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448*, s. 518-519.

⁷⁸⁷ *Hartungus Molitoris de Cappel*, srov. RG II, sl. 391, 1228 a 1359, a dále dle rejstříku; RG III, sl. 141-142, a dále dle rejstříku; RG IV, sl. 950, a dále dle rejstříku.

⁷⁸⁸ *Johannes de Fuschis al. de Bononia*, srov. RG II, sl. 629 a dále dle rejstříku (s.170).

Waldeckem.⁷⁸⁹ I *Johannes de Bononia* potvrdil předchozí rozsudek Fridrichův, ovšem odsouzený Hanuš využil třetí, poslední možnosti odvolání. Do třetice se tedy případem zabýval auditor papežského paláce *Bertoldus de Wildungen*,⁷⁹⁰ který však nerozhodl, protože spor byl z *jistých důvodů* svěřen ještě dalšímu auditorovi, kterým byl M. Petr Nardi.⁷⁹¹ Teprve ten potvrdil dosavadní rozsudky a navíc vyměřil Hanušovi k zaplacení poplatky za soudní řízení. Na žádost Augustina z Nisy, který se - patrně zcela odůvodněně - obával, že rozhodnutí auditorů papežské kurie nebude Hanušem *propter eius potenciam et maliciam* respektováno, pověřuje papež tři zmíněné preláty, aby na exekuci dohlédli.⁷⁹²

25) 1. března 1413⁷⁹³

Notářský instrument již jednou zmíněného notáře Martina Havlova *de Tirnawia*, v němž Jakub, oltářník v kapli Betlémské,⁷⁹⁴ a Václav, farář v Poříčí u Benešova, dávají svou při o roční úrok k rozhodnutí M. Štěpánu ze Staňkova, děkanu kostela Všech svatých na Pražském hradě a konzervátoru práv pražské univerzity.⁷⁹⁵

26) 7. května 1413⁷⁹⁶

Papež Jan XXIII. nařizuje biskupům ze Soany (Soana je město ve střední Itálii) a z Litomyšle a boleslavskému arcijáhnovi při pražském kostele, aby uskutečnili rozsudek vynesení v papežském paláci ve sporu mezi Jindřichem Stangem z Karszowa (*Henricus Stang de Karschaw*), klerikem vratislavské diecéze,⁷⁹⁷

⁷⁸⁹ Biografii podali R. GRAMSCH, *Erfurter Juristen*, Personenkatalog (CD-ROM), č. 667; M. HOLLMANN, *Das Mainzer Domkapitel*, s. 466-467; několik odkazů v RG II-IV (dle rejstříků), ovšem nikdy není uváděn jako adresát papežských písemností.

⁷⁹⁰ Srov. RG II, sl. 1195 (totožnost nejistá); RG IV, sl. 238, a dále dle rejstříku. Bertold z Wildungen posuzoval také spory M. Jana z Jesenice s Šimonem Burdou a Michalem de Causis a rovněž vystupoval v kostnickém procesu s Husem – Jiří KEJŘ, *Husitský právník M. Jan z Jesenice*, Praha 1965, s. 57-61; TÝŽ, *Husův proces*, Praha 2000, s. 74-76 a 176.

⁷⁹¹ *Petrus Nardi de Veralestis*, srov. RG IV, sl. 3176 a dále dle rejstříku. Tento auditor vydal roku 1414 rozhodnutí, že doktorát M. Jana z Jesenice z Boloně je neplatný – Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis III*, s. 596; J. KEJŘ, *Husitský právník*, s. 85.

⁷⁹² Vzhledem k tomu, že sídla všech tří církevních hodnostářů jsou značně vzdálená, se domnívám, že k naplnění tohoto rozsudku pravděpodobně stejně nedošlo.

⁷⁹³ Regest podává *Archiv UK - průvodce*, s. 87, originál v tomto archivu pod sign. I/65. Srov. M. SVATOŠ, *Pražská univerzitní kolej*, s. 89.

⁷⁹⁴ Srov. V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 250.

⁷⁹⁵ Základní biografické údaje J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 492-493.

⁷⁹⁶ ASPB I, č. 822, s. 471-475; RG III, sl. 164.

⁷⁹⁷ Jindřich se stal v prosinci 1388 společně se svým bratrem Dietrichem (*Tydericus*) bakalářem pražské artistické fakulty a roku 1403 se jako plebán v *Colmenze* imatrikuloval na právnickou univerzitu – MUPr I/1, s. 260, MUPr II/1, s. 113. (Lokalitu *Colmenze* se mi nepodařilo

a vévodou Bolkem Opolským ohledně určité dlužné částky a dalších věcí, které Jindřichovi v době, kdy studoval na pražské univerzitě, Bolek odcizil. Jindřich se původně obrátil se svou stížností na konzervátora práv pražského obecného učení, děkana Všech svatých na Pražském hradě, který knížete odsoudil. Bolek se však odvolal k papeži Alexandru V.⁷⁹⁸ Ten pověřil vedením procesu auditora a papežského kaplana M. *Johanna de Thomariis*.⁷⁹⁹ Klerika zastupoval jako prokurátor M. *Henricus Gherpstede*,⁸⁰⁰ vévodovým prokurátorem byl M. *Nicolaus Falkenberg*,⁸⁰¹ který však byl přímo u soudu zastupován M. *Henricem de Piro*.⁸⁰² Nález auditora znamenal potvrzení předchozího konzervátorova rozsudku, nicméně Bolkova strana využila ještě dvakrát možnost odvolání. Druhým auditorem, který rozsudek opět potvrdil, byl *Johannes Belli*, biskup francouzské diecéze Lavaur (*Johannes episcopus Vaurensis*),⁸⁰³ do třetice případ posuzoval nejprve auditor M. *Henricus Fleckel*,⁸⁰⁴ který však posléze předal celý spor auditorovi z Čech, již jednou zmíněnému Kunešovi ze Zvole. Došlo také k výměně prokurátora žalující strany, místo M. Jindřicha Gerpsteda se jím stal M. *Johannes Brun*.⁸⁰⁵ I on potvrdil

identifikovat.) *Henr. Stange* však byl přijat k bakalářské zkoušce již v prosinci 1385. Je otázkou, zda se jedná o tutéž osobu, nebo nikoli (tak usuzuje J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 170-171.).

⁷⁹⁸ Na základě této skutečnosti můžeme odvodit jméno děkana od Všech svatých, který se případem v první instanci zabýval a v listině není konkrétně uveden. Poněvadž Alexandr V. zemřel po svém krátkém pontifikátu již 3. května 1410, musel Heinrichovu stížnost řešit jako konzervátor ještě M. Blažej Vlk, který je jako zesnulý prvně doložen 20. srpna 1410. Data úmrtí uvádím podle Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, s. 779, a J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 53.

⁷⁹⁹ RG III a RG IV ho zmiňují pouze okrajově – viz rejstříky, objevuje se však mimo jiné jako posuzovatel oprávněnosti námítky M. Marka z Hradce o podjatosti soudce ve sporu s M. Janem Husem (J. KEJŘ, *Husitský právník*, s. 48-49; TÝŽ, *Husův proces*, s. 61-62).

⁸⁰⁰ Podrobný životopis podává Gottfried WENTZ – Berent SCHWINEKÖPER, *Die Kollegiatstifter St. Sebastian, St. Nicolai, St. Peter und Paul und St. Gangolf in Magdeburg*, Berlin 1972 (Germania Sacra, Alte Folge, Abt. I, Die Bistümer der Kirchenprovinz Magdeburg, Das Erzbistum Magdeburg, Bd. 1, Teil 2), s. 723-724, a zvláště R. GRAMSCH, *Erfurter Juristen*, Personenkatalog (CD-ROM), č. 200. Jednotlivé zmínky v RG II-IV je tak zbytečné uvádět.

⁸⁰¹ Srov. RG II, sl. 953 a 1292; RG IV, dle rejstříku.

⁸⁰² Srov. RG II, sl. 464, 1365 a 1207; RG III, sl. 161 a dále dle rejstříku; RG IV, sl. 1234 a dále dle rejstříku.

⁸⁰³ Identifikace podle rejstříku ASPB II, s. 798, srov. K. EUBEL, *Hierarchia catholica I*, s. 518. Tento auditor posuzoval dříve též spor M. Jana z Jesenice s Michalem *de Causis* (J. KEJŘ, *Husitský právník*, s. 57-58; TÝŽ, *Husův proces*, s. 65 a 74).

⁸⁰⁴ Heinrich Fleckel von Kitzbühel, pozdější tridentský biskup a oficiál salcburského arcibiskupa. Srov. RG III, sl. 15, 152-153, 388-389, a dále dle rejstříku; RG II, sl. 1100, a dále dle rejstříku; K. EUBEL, *Hierarchia catholica I*, s. 498, pozn. 12; životopis v příručce *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448*, s. 785-786. V českém prostředí je znám především jako auditor, který vynesl klatbu nad M. Janem z Jesenice (J. KEJŘ, *Husitský právník*, s. 61; TÝŽ, *Husův proces*, s. 76 a 96, pozn. 189).

⁸⁰⁵ *Dns. Johannes Brun* se roku 1384 imatrikoval na pražskou právnickou univerzitu, do saského národa. (MUPr II/1, s. 133). Biografická literatura tohoto studenta identifikuje se stejnojmenným mohučským a špýrským kanovníkem a pozdějším würzburským biskupem – Alfred WENDEHORST *Die Bischofsreihe von 1254 bis 1445*, Berlin 1969 (Germania Sacra, N. F. 4, Das

předchozí rozsudek. Papežský auditor M. Petr Nardi, zmíněný již v jiné souvislosti, byl poté pověřen výpočtem dlužné částky (vedle odcizených peněz byla zahrnuta i hodnota ukradených věcí) a především soudních výdajů. A protože klerik Jindřich Stang vyjádřil pochybnosti, že rozsudek opravdu bude reálně uskutečněn, pověřil papež tři v úvodu zmíněné představitele církevní hierarchie, aby exekuci zajistili.

27) 19. srpna 1414⁸⁰⁶

Papež Jan XXIII nařizuje litomyšlskému biskupu, aby odvolal již vyhlášenou exkomunikaci Václava Vančka z Chvojence (*Wenceslai Wanczek de Chwoynecz*), rytíře pražské diecéze, obžalovaného kdysi Václavem Václavem (*Wenceslaus Waczlaw*), klerikem pražské diecéze a tehdy scholárem pražské univerzity,⁸⁰⁷ a odsouzeného děkanem od Všech svatých jako konzervátorem pražského obecného učení kvůli nesplacenému dluhu.⁸⁰⁸ Tomuto rozhodnutí předcházela suplika řečeného rytíře, v níž vysvětloval, že nemohl dluh splatit kvůli chudobě, do níž se dostal, a nyní, patrně s výhledem na brzkou smrt, nabízí za odvolání exkomunikace odstoupení svého majetku. Papež nakloněný této prosbě pověřuje tedy litomyšlského biskupa, aby nejprve prověřil, zda rytíř Václav Vanček opravdu nemá žádné peníze, a pokud ne, aby dohlédl na odstoupení jeho statků a poté zrušil exkomunikaci.

28) 6. prosince 1415⁸⁰⁹

Kostnický koncil ukládá biskupům z italského města Todi a z Litomyšle a opatu zaháňského kláštera, aby zajistili exekuci rozsudku vyneseného v apoštolském paláci ve sporu mezi Augustinem Awerem z Nisy, klerikem vratslavské diecéze,⁸¹⁰ a rytíři Františkem Clemem z Dytmarowa (*Franciscus Clem de Dytmarzdorf*) a Otou z Klisina (*Otto de Glesyn*) z téže diecéze o jakousi sumu peněz a jiné věci. Augustin se se svojí stížností na nesplacený dluh obrátil nejprve na M. Jana Eliášova,

Bistum Würzburg, Teil 2), s. 142-164; M. HOLLMANN, *Das Mainzer Domkapitel*, s. 345-346; B. FOUQUET, *Das Speyerer Domkapitel II*, s. 354-356; *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448*, s. 904-905; srov. též K. EUBEL, *Hierarchia catholica I*, s. 273.

⁸⁰⁶ ASPB II, s. 555, č. 984.

⁸⁰⁷ Scholára tohoto jména univerzitní matriky nedokládají.

⁸⁰⁸ Jméno tohoto děkana listina neuvádí. Z obsahu listiny lze maximálně odhadovat (ovšem s velkou nejistotou), že k rozsudku konzervátora došlo poměrně dávno, takže tímto děkanem a konzervátorem by mohl být ještě M. Blažej Vlk.

⁸⁰⁹ ASPB II, s. 617-618, č. 1091; srov. RG III, sl. 399, kde ovšem chybí zmínka o předchozím rozsudku konzervátora.

⁸¹⁰ S největší pravděpodobností jde o téhož klerika jako v listině č. 24.

plzeňského arcijáhna při pražském kostele a subkonzervátora práv pražského obecného učení, subdelegovaného vratislavským děkanem a konzervátorem M. Františkem z Benešova. Proti subkonzervátorovu rozhodnutí ve svůj neprospěch se rytíři odvolali k papežské kurii. Přezkoumáním rozhodnutí byl pověřen již zmiňovaný auditor apoštolského paláce a papežský kaplan *Johannes de Thomariis*, Augustina při procesu zastupoval jako prokurátor M. Petr Fride, oba rytíře pak *M. Hartungus Molitoris*.⁸¹¹ Výsledkem procesu byl nález auditora potvrzující předchozí rozhodnutí subkonzervátora Jana Eliášova. Augustin se však obával, že rytíři *propter eorum potenciam* stejně nezaplatí, požádal o zajištění exekuce papeže, který nyní tímto úkolem pověřuje v úvodu zmíněné biskupy a opata.

29) 12. října 1418⁸¹²

Notářský instrument Víta Havlova z Zinnberku (*Vitus natus Galli de Czinnberg*),⁸¹³ kterým Štěpán ze Staňkova, děkan kapituly Všech svatých na Pražském hradě a konservátor práv pražské univerzity sděluje králi Václavu IV., pražskému arcibiskupu Konrádu z Vechty, královským rádcům a úředníkům (zvláště Voku z Valdštejna, dveřníku krále Václava, a Janu z Bezdědic, purkrabímu vyšehradskému)⁸¹⁴ a purkmistrům a konšelům všech pražských měst, že soudní pravomoc ve sporu o finanční vyrovnání mezi Zikmundem Kbelským, měšťanem Starého Města pražského a příslušníkem pražské univerzity,⁸¹⁵ a Janem Kornhúzkým, rytířem pražské diecéze, která mu jako konzervátoru náleží na základě inserované papežské buly z 26. ledna 1397, delegoval na doktora dekretů Šimona z Nymburka, arcijáhna boleslavského při pražské kapitule,⁸¹⁶ M. Jana z Moravy, arcijáhna litoměřického tamtéž,⁸¹⁷ a na M. Zdeňka z Labouně, který byl v té době (kromě řady dalších obročí) již nikoli děkanem, ale proboštem kapituly Všech svatých na Pražském hradě. Dále jsou v instrumentu podrobně popsány úkoly

⁸¹¹ Petr Fride zastupoval Augustina i v předchozím jeho sporu (č. 24). Hartung Molitoris tehdy stejně jako nyní hájil protistranu.

⁸¹² Národní archiv Praha, I. oddělení, fond Archiv pražského arcibiskupství - listiny, č. inv. 50.

⁸¹³ Srov. F. TADRA, *Kanceláře a písaři*, s. 248; J. NUHLÍČEK, *Veřejní notáři*, s. 128, č. 573. Odkud tento notář litomyšlské diecéze pocházel, se mi nepodařilo jednoznačně určit.

⁸¹⁴ Srov. V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 54 a 59.

⁸¹⁵ Srov. V. V. TOMEK, *Dějepis V*, s. 76 a 77. Příslušnost k univerzitě není v univerzitních pramenech doložena.

⁸¹⁶ Srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 485; TÝŽ, *Příspěvky*, s. 35.

⁸¹⁷ Viz listina č. 8. Uvedený insert nově posouvá hranici jeho úmrtí, dosud se uváděl rok 1417.

a pravomoci delegovaných osob v této kauze. Za pozornost stojí skutečnost, že ani jedna z nich není označována jako subkonzervátor.⁸¹⁸

30) 7. září 1425⁸¹⁹

Papež Martin V. přikazuje vratislavskému kanovníku Mikuláši Goldbergovi, aby rozhodl spor, který vedl *Johannes Croe*, klerik míšeňské diecéze,⁸²⁰ a rytíř jménem *Henricus Slegel* z téže diecéze a celá jeho rodina. V době, kdy Johannes studoval na pražské univerzitě, došlo údajně k odcizení jeho majetku touto šlechtickou rodinou. Při řešení původně Mikuláš, kantor vratislavského kostela, kterého k tomu zplnomocnil konzervátor pražského obecného učení a vratislavský děkan M. František z Benešova. Nález tohoto Mikuláše není znám, patrně byl proces přerušen. Dále se jím má tedy z nařízení papeže zabývat zmíněný vratislavský kanovník Mikuláš Goldberg.⁸²¹

31) nedatováno [post 1391 – ante 1409]⁸²²

Případ zostření exkomunikace jakýchsi laiků Ondřeje řečeného Purger, Jana a Hanuše, kvůli nezaplacení dluhů, které měli vůči scholáru pražské univerzity Janu

⁸¹⁸ Na existenci instrumentu upozornil Michal SVATOŠ, *Diplomatický rozbor*, s. 79, pozn. 57. Stručný a ne zcela výstižný regest ve strojopisném inventáři tohoto fondu neuvádí výslovně Štěpána jako konzervátora práv univerzity, ani se nezmiňuje o delegaci pravomocí na tři další příslušníky univerzity. Podrobnější regest vypracoval na základě fotokopie originálu kolega Jan Kahuda. Za tuto přátelskou výpomoc mu velmi děkuji.

⁸¹⁹ MVB VII/2, s. 587, č. 1466; srov. RG IV, sl. 1783.

⁸²⁰ Jedná se s velkou pravděpodobností o Jana Kroa z Chotěbuzi (Cottbusu). Roku 1404 se stal v Praze na artistické fakultě bakalářem, roku 1408 mistrem. Po krátkém pobytu na univerzitě ve Vídni, kde získal doktorát medicíny, přednášel tuto disciplínu až do roku 1435 v Krakově (zde se stal roku 1419 rovněž rektorem) - viz J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 267; K. OŽÓG, *Učení w monarchii*, s. 25, a dále podle rejstříku.

⁸²¹ Vzhledem k tomu, že František zemřel nejpozději 30. září 1413 (J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 103, zároveň zde uváděn jako olomoucký arcijáhen v letech 1393-1417, jde však zřejmě o překlep), muselo dojít k zahájení prvního procesu již někdy před tímto datem. Proč nebylo kantorem Mikulášem rozhodnuto, můžeme jen odhadovat (jeho smrt, nedostatečná erudice, nedbalost, obavy před mocí obžalovaného šlechtice?), velmi pravděpodobné však je, že impulsem k obnovení procesu s jiným soudcem byla stížnost postiženého klerika Jana Kroa k papežské kurii. Soudce ustanovuje papež, což mimo jiné svědčí o tom, že po smrti Františka z Benešova nový vratislavský děkan o své konzervátorské povinnosti nejevili žádný zájem. K personálnímu složení vratislavské kapituly do roku 1417 existuje těžko dostupná disertace Gerhard SCHINDLER, *Das Breslauer Domkapitel von 1341-1417. Untersuchungen über die Verfassungsgeschichte und persönliche Zusammensetzung*, Diss., Breslau 1937.

⁸²² Archiv Pražského hradu - Kapitulní archiv, kodex XCII, *Formularius Martini Terrae archidiaconi Pragensis*, f. 55^a.

Petzoldovu.⁸²³ V roli soudce vystupuje M. Václav z Radče, děkan kolegiálního kostela sv. Apolináře v Praze,⁸²⁴ *iudex sive commissarius*, jmenovaný vratislavským děkanem a konzervátorem práv obecného učení v Praze Františkem z Benešova.⁸²⁵

32) nedatováno [ante 30. září 1413 ?]⁸²⁶

M. Jan Eliášův, plzeňský arcijáhen a subkonzervátor pražského obecného učení, vyhlašuje exkomunikaci jakési vdovy za přítomnosti neznámého scholára pražské univerzity. Tato exkomunikace je následně zpřísněna.⁸²⁷

33) nedatováno [ante 30. září 1413 ?]⁸²⁸

Týž subkonzervátor vyhlašuje exkomunikaci jistého Maříka (*Mauritium alias Maříkonem*), který odmítl vrátit dlužnou kopu grošů M. Václavovi.⁸²⁹

Uváděný soupis si samozřejmě nečiní nárok na úplnost, přestože o ni do značné míry usiluje. Jak ukazuje například zmíněný rostocký případ, lze předpokládat, že o některých sporech vedených ve vzdálenějším zahraničí česká historiografie zatím nemá tušení. Další zmínky o konzervátorech práv pražského obecného učení mohly „proklouznout“ editorům při tvorbě regist, z nichž jsem, pokud nebyla k dispozici edice celé listiny, při sestavování soupisu vycházel. Základní podmínkou pro zařazení „případu“ do přehledu totiž bylo právě výslovné označení příslušného soudce za konzervátora či subkonzervátora práv pražského obecného učení. Existuje přitom několik dalších pramenných zmínek o soudních sporech příslušníků

⁸²³ Takto A. PODLAHA, *Catalogus*, s. 231. Jan Petzoldův se v pražských univerzitních matrikách nevyskytuje.

⁸²⁴ Základní biografické údaje J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 526-527; TÝŽ, *Příspěvky*, s. 37.

⁸²⁵ Tyto informace jsou výsledkem zběžné četby originálu. Přibližná datace vychází z biografických údajů obou zmíněných osob – M. František z Benešova je jako vratislavský děkan uváděn v letech objevuje v letech 1391-1412, M. Václav z Radče jako děkan kostela sv. Apolináře v letech 1385-1409. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 103 a 527.

⁸²⁶ A. PODLAHA, *Catalogus*, s. 228. M. Jan Eliášův zemřel před 14. lednem 1429 (J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 238-239), takže tento proces musel proběhnout před tímto datem. Zároveň je možné vyslovit domněnku, že se tak stalo nejpozději roku 1413, kdy zemřel M. František z Benešova, který zpravidla na Jana Eliášova své konzervátorské pravomoci přenášel. K bližší dataci by také mohlo přispět důkladné studium celého originálního textu.

⁸²⁷ Následuje „*reaggravatio pronuntiata ab eodem subconservatore contra quendam militem B.*“, což se však zřejmě týká nějakého dalšího případu.

⁸²⁸ A. PODLAHA, *Catalogus*, s. 228.

⁸²⁹ Mistra Václava není možné jednoznačně identifikovat, takže ohledně datace platí totéž co v předchozím případě.

univerzity, které jsou v řadě ohledů podobné až totožné se spory před konzervátorem, ovšem tento není nikde výslovně zmíněn.

Typickým sporem pro soud univerzitního konzervátora by měl být například proces, v jehož závěru Zdeněk z Labouně, děkan kostela Všech svatých na Pražském hradě (a tedy zároveň konzervátor práv pražského obecného učení) exkomunikoval dne 23. prosince 1410 míšeňského landkraběte Fridricha mladšího a jistého *Falcze*, purkrabího na Rýzmburku, protože poškodili na úrocích z vesnice Ladovic Jana, syna Petra Eberhardova z Mostu, scholára pražské univerzity.⁸³⁰ Potíž je v tom, že nikde v textu listiny se Zdeněk na svou konzervátorskou úlohu neodvolává.⁸³¹ Je možné, že listina byla takto stylizována záměrně, s ohledem na zmíněné papežské privilegium pro míšeňská markrabata, udělující jejich poddaným exempci z jurisdikce soudu konzervátorů práv pražských univerzit.⁸³²

Na rozhodnutí některého z konzervátorů pražského obecného učení velmi pravděpodobně reagovalo i odvolání Boreše z Oseka k papežské kurii. Druhou stranou sporu totiž byli scholár Ondřej Otíkuv z Prahy⁸³³ a M. Brikcí z Žatce.⁸³⁴ Část listiny s nálezem vynesným soudcem pověřeným papežskou kurií Jakubem *de Camplo*⁸³⁵ (před ním se procesem zabývali tři jiní) je však ztracena, stejně jako datační formule (přibližná datace 1410-1415) a - jak se domnívám - zmínka o předchozím konzervátorském soudu.⁸³⁶

Poněkud jinou situaci představuje spor dvou univerzitních M. Mikuláše Zeiselmeistera⁸³⁷ a M. Jana Husa, který 1. dubna 1403 rozhodl zmíněný M. Jan Eliášův,⁸³⁸ ale nikde není výslovně řečeno, že by tak činil z titulu subkonzervátora práv jako v případě chronologicky následujícího resp. souběžného sporu č. 13.

⁸³⁰ Tohoto Jana nelze v univerzitních pramenech nalézt, v úvahu připadá *Johannes de Ponte*, který získal bakalářský titul na pražské artistické fakultě 1. května 1394 (MUPr I/1, s. 291), ovšem J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 291, ho ztotožňuje se studentem imatrikulovaným o dva roky dříve na univerzitě v Kolíně nad Rýnem.

⁸³¹ *Urkunden der Markgrafen von Meissen und Landgrafen von Thüringen III*, 1407-1418, Leipzig 1909 (Codex diplomaticus Saxoniae regiae I/B, 3), č. 193, s. 177-180. Spor se táhnul minimálně o roku 1405 - srov. pozn. k této listině, s. 177.

⁸³² Viz Exkurz I/3.

⁸³³ Nelze v univerzitních pramenech doložit.

⁸³⁴ Srov. J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 56.

⁸³⁵ Pozdější biskup ve Spoletu, Penne a v Carpentras, viz K. EUBEL, *Hierarchia catholica*, s. 168, 395 a 461; srov. též RG IV – dle rejstříku (s. 173).

⁸³⁶ *Archiv pražské metropolitní kapituly I*, s. 230, č. 824.

⁸³⁷ Základní biografické informace J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 386; TÝŽ, *Příspěvky*, s. 30.

⁸³⁸ MUPr II/1, s. 399-406, č. 52; regest *Archiv UK - průvodce*, s. 86, č. 54 (sign. originálu v tomto archivu I/54). Blíže ke sporu srov. *Dějiny UK I*, s. 88, kde je M. Jan Eliášův označován za oběma stranami zvoleného arbitra.

Pravděpodobně tomu tak skutečně nebylo, pře formálně nespádala do konzervátorovy pravomoci, protože nešlo o hájení práv univerzitního příslušníka proti mimouniverzitní osobě či korporaci, ale o spor dvou univerzitních členů, kterou by měl za normálních okolností rozhodovat rektor.

S jistou opatrností můžeme konstatovat, že zejména zpočátku se příslušníci pražské univerzity ne vždy obraceli se svými stížnostmi na konzervátory. Dokládá to doložená soudní pře studenta Rudolfa z kaminské diecéze s rychtářem v Brandýse, která se řešila roku 1384 před pražskou konzistoří a jejíž výsledek neznáme,⁸³⁹ nebo také spor mezi scholárem pražské univerzity Janem z Brna a brněnským řezníkem Jaklinem řečeným Ott, dále mezi Rablinem z Modřic a šafářem Henslinem z Újezda, který rozsoudil 8. března 1392 jako *arbiter* již v jiné souvislosti zmiňovaný M. Petr ze Zderazi, tehdy kanovník od sv. Jiljí.⁸⁴⁰

Konečně a zcela na okraj je třeba podotknout, že do přehledu pochopitelně nebyly zahrnuty takové případy, kdy některý z církevních hodnostářů pověřený úřadem konzervátora práv obecného učení, vystupoval zároveň jako konzervátor nějaké jiné církevní instituce. Jako příklad uveďme třeba spor plebána Oldřicha z Přelouče a opatovického kláštera z roku 1394, v němž děkan kostela Všech svatých Blažej Vlk vystupuje rovněž jako konzervátor, nikoli však univerzitních práv, ale patrně klášterních.⁸⁴¹ Podobně M. Blažej jako subkonzervátor práv kláštera sv. Anny na Starém městě Pražském (delegovaný olomouckým biskupem Janem XI.) vynesl 12. srpna 1404 rozsudek proti Divišovi z Říčan, který tomuto klášteru zadržoval v Říčanech jakési zboží.⁸⁴²

⁸³⁹ SA II, s. 284, č. 217 a 219. V tomto případě je však třeba vzít v potaz i datum konání soudní pře. Je možné, že žaloba byla podána ještě před ustanovením konzervátorů bulou z 31. srpna 1383.

⁸⁴⁰ A. PODLAHA, *Catalogus*, s. 231-232.

⁸⁴¹ RBMV I/4, s. 1008, č. 4147.

⁸⁴² *Archiv pražské metropolitní kapituly I*, s. 203, č. 726.

5. Vyhodnocení a závěry

Na základě právě provedeného soupisu jednotlivých kauz řešených konzervátory práv předhusitského pražského obecného učení je možné vyslovit určité shrnující závěry ohledně jejich postavení a činnosti.⁸⁴³

Doklady o činnosti konzervátorů máme k dispozici až od 90. let 14. století, přičemž do roku 1397 známe jenom dva, pak je již jejich frekvence poměrně častá a pravidelná (snad s nepatrnou výjimkou let 1407-1410), až do roku 1415 máme doloženo poměrně hodně⁸⁴⁴ sporů před konzervátorem. Po tomto roce už opět jejich počet klesá na pouhé dva, což je však vzhledem k obecné situaci v Praze pochopitelné. Jakékoli závěry ohledně frekvence činnosti konzervátorů však nelze považovat za dostatečně prokázané, neboť, jak již bylo řečeno, o řadě procesů se z pramenů dozvídáme až v souvislosti s potvrzením rozsudku odvolacím soudem, tedy s časovým posunem. Navíc je otázka, nakolik se zprávy o činnosti konzervátorů v pramenech odrážejí.

Ochranu svých práv u konzervátorů a subkonzervátorů hledali v téměř všech případech studenti. Jedinou výjimkou je jistý Mistr Václav (č. 33), jádro jeho sporu však zatím neznáme. U některých osob, které žalobu vznesly, nemáme jednoznačnou zmínku o jejich příslušnosti k univerzitě, pouze o jejich klerickém stavu. Znovu se tak dokládá známá skutečnost, že univerzitáni byli do značné míry vnímáni jako součást klerické vrstvy. Příslušnost těchto kleriků k univerzitě můžeme vcelku s jistotou předpokládat,⁸⁴⁵ jinak by se nemohli obracet na univerzitní konzervátory. Řada z nich však možná svého faktického studia v době sporu již zanechala, ovšem privilegovaného postavení univerzitních příslušníků využívala nadále, zcela v duchu středověké personality práva.

Asi nejvíce studentů z těch, kteří se na konzervátory a subkonzervátory práv univerzity obrátili, studovalo na artistické fakultě. Některé z nich lze doložit jako graduované v artistické děkanské knize. Tři nebo čtyři žalobce nalezneme i v matrice juristů (dva z nich byli zároveň univerzitními notáři – viz č. 6 a 16, dále č. 26 a možná i 24). Většinu scholárů z výše uvedených pramenů neznáme. Mohli být sice

⁸⁴³ Do vyhodnocení byly zahrnuty pouze jednoznačné (tedy číslované) pramenné doklady.

⁸⁴⁴ Musím přiznat, že před započítáním práce na této studii jsem takový počet rozhodně neočekával.

⁸⁴⁵ Sporné je to ovšem v kauze č. 3.

studenty medicíny či teologie, s největší pravděpodobností však studovali artistickou fakultu, ovšem nedosáhli žádného gradu. S jistou opatrností tak můžeme říci, že juristé využívali ochrany konzervátorů méně, než bychom to právě u nich možná očekávali. Možná to souviselo s jejich daleko vyšším sociálním statutem oproti artistům (a s tím souvisejícím větším vlivem ve společnosti a rozsáhlejší sítí známostí), možná se snahou po větší nezávislosti univerzity na církevních autoritách, kterou u univerzity sledující boloňský vzor můžeme předpokládat. Každopádně toto zjištění snad alespoň částečně odpovídá na otázku položenou v části III, totiž proč se o konzervátorech jednalo na třífakultní univerzitě a jaký byl postoj univerzity právníků.

Zajímavé je také sledovat, odkud pocházeli žalující studenti a klerici. Nadpoloviční většinu totiž představují osoby pocházející z Čech. Z cizinců využívali ochranu konzervátorů asi nejvíce příslušníci polského univerzitního národa,⁸⁴⁶ žaloby příslušníků saského a bavorského národa jsou doloženy velmi zřídka (č. 5 a patrně č. 17). Můžeme v tom vidět jistý doklad malé důvěry zahraničních studentů v ochranu konzervátorů, kteří se – jak bude ještě zdůrazněno – vesměs rekrutovali právě z domácího univerzitního národa. Podstatné je, že v tomto ohledu se rok 1409 nejeví jako nějaký výrazný mezník, i dlouho před ním se na konzervátory obracelo poměrně málo cizích studentů.⁸⁴⁷

Pokud známe příčiny sporu, jednalo se téměř vždy o majetek, nejčastěji o nesplacené dluhy,⁸⁴⁸ o movité věci či feudální statky odcizené zpravidla místním šlechticem či měšťany v době studií. Jistou výjimku představuje pouze spor č. 7 ohledně hranic farnosti. Výjimečně docházelo k osobnímu napadení (např. č. 12) či drancování, ale vždy až v reakci na zahájený proces.⁸⁴⁹ Do přehledu nebyly uváděny výše dlužných částek, ale často byly velice vysoké (stovky kop grošů).

Odvolací instancí pro soud konzervátorů byl *de iure* papež. Na kurii se také řada apelací obracela (díky nim máme informace o 12 případech, což je více jak třetina).

⁸⁴⁶ Do polského národa ze zapisovali i studenti z dnešního Saska a Durynska (tedy s největší pravděpodobností i Martin Kitzing – č. 11).

⁸⁴⁷ Samozřejmě nelze vyloučit, že ke sporům zahraničních studentů nemáme (či možná, jak ukázal případ č. 5, pouze neznáme) prameny, nicméně si nemyslím, že by jich bylo takové množství, aby bylo vyslovený závěr nutno zásadním způsobem korigovat.

⁸⁴⁸ Zajímavé jsou v tomto ohledu podle mého názoru případy č. 6 a 24, které svědčí o odkupu a zdědění dluhů.

⁸⁴⁹ V jednom případě došlo i na majetky samotného konzervátora (č. 24). Příznačná je jeho reakce – okamžitě přerušil vyšetřování a doporučil žalujícímu obrátit se na vyšší instanci.

Vedle toho se však setkáváme i s odvoláním k soudu oficiála pražského arcibiskupství, a to zejména ze začátku sledovaného období.

Bez zajímavosti není ani zjištění, že pouze ve dvou případech žalující scholár svůj spor nevyhrál (č. 7 a 10).⁸⁵⁰ Je ovšem pravda, že u řady z nich konečný rozsudek neznáme. Také skoro všechna doložená odvolání k papežské kurii skončila potvrzením rozsudků konzervátorů a subkonzervátorů. Pomineme-li spor č. 5 s neznámým výsledkem (je ovšem otázka, zda bylo odvolání vůbec doručeno), našli odsouzení od konzervátorského soudu podporu u papežské kurie pouze jednou – ve sporu č. 7. Příznačné přitom je, že těmito „chybně“ odsouzenými byli strahovští premonstráti.⁸⁵¹ Svým způsobem není divu, že se církevní soudy téměř vždy přiklonily na stranu kleriků, navíc konzervátoři v roli soudců měli zároveň za úkol chránit práva členů univerzity, tedy žalující strany. Na druhou stranu možná ty, kteří se nezabývají kanonickým právem, překvapí možnost až trojího odvolání k papežské kurii po sobě, systémem prokurátorů a jejich zástupců apod.

Těžko zodpověditelná je otázka, nakolik byly rozsudky od církevních soudů respektovány a nakolik byly účinné, zvláště byli-li odsouzenými vysocí představitelé šlechty či dokonce zeměpán. Často přímo v pramenech zaznívají obavy vítězné strany, že rozsudek respektován nebude, které jistě nebyly bezdůvodné. Navíc si nejsem jist, že např. církevní hodnostáři, pověření papežem k provedení exekuce, byli opravdu schopni rozsudek naplnit, zvláště když jejich sídla byla v řadě případů velmi vzdálená od místa, kde mělo dojít k nápravě. Ze shromážděného souboru pramenů lze doložit pouze jeden případ, kdy k „napravení“ potrestaného skutečně došlo, ovšem až na smrtelném loži, zřejmě z obavy o vlastní spásu (č. 27).

Hlavní závěry této studie se však týkají samotných konzervátorů a subkonzervátorů pražského obecného učení. Celkem máme doloženu činnost pěti konzervátorů. Mezi nimi jednoznačně převládají děkani od Všech svatých na Pražském hradě, počínaje Oldřichem ze Sulzbachu (č. 1), přes mimořádně aktivního M. Blažeje Vlka (č. 2, 4-6, 9-12, 14, 16-18, 20, 21, 24, 26 a s velkou

⁸⁵⁰ Zmiňovaný případ č. 3 mezi prohrané spory univerzitních příslušníků vzhledem k jeho specifčnosti a nejednoznačnosti nezapočítávám. Rozsudek č. 10 v neprospěch scholára je bezprecedentní a v samotném textu instrumentu nijak nezdůvodněný (rozsáhlý popis příčin sporu přitom spíše vyznívá v prospěch žalujícího studenta). Ke kauze č. 7 viz dále.

⁸⁵¹ Odvolací soud papežského auditora přitom nestačil vynést rozsudek, protože došlo k mimosoudní dohodě. Podporu papežské kurie premonstrátům tak vlastně nelze jednoznačně doložit, nicméně z dikce pramene a především z výsledku celé pře, která znamená *de facto* vítězství Strahova, je zřejmé.

pravděpodobností i 27), krátce působícího M. Zdeňka z Labouně (č. 21-22), až po M. Štěpána ze Staňkova (č. 25 a 29). Pátým konzervátorem byl v Bratislavě děkan M. František z Benešova (č. 7, 8, 15, 19, 23, 28, 30, 31 a pravděpodobně i 13, 32 a 33).⁸⁵²

O aktivitě mohučského probošta v roli konzervátora pražského obecného učení nemáme jediný doklad. To sice ještě neznamená, že v prospěch některého z příslušníků obou pražských univerzit nikdy nezasáhl, nicméně rozhodně nepochybíme, pokud jeho úlohu označíme za marginální a v podstatě pouze deklarativní. Koneckonců právě pro svoji pasivitu (byť danou věkem) byl úřadu konzervátora na žádost Blažeje Vlka zproštěn a na jeho místo byl dosazen hradecký arcijáhen v pražském kapitulním kostele. O jeho činnosti v této nové roli však také nemáme žádné doklady (pouze v listině č. 16 je zmíněn jako jakýsi poradce, který připravuje rozhodnutí konzervátora Blažeji Vlko). Tuto skutečnost můžeme vnímat i jako další doklad účelovosti popisované výměny, byť samozřejmě opět nelze vyloučit některé další nedoložené zásahy hradeckého arcijáhna jako konzervátora.

Konzervátor, na nějž se podle uvedeného přehledu obraceli poškození příslušníci obou pražských univerzitních korporací nejčastěji, M. Blažej Vlk, se svým úkolům věnoval bezesporu s velkým osobním zaujetím a nasazením. Dokládá to mimo jiné také skutečnost, že se jen málokdy nechal ve svém rozhodování zastupovat subkonzervátory. Jednoznačně je u něj delegování subkonzervátora doloženo pouze v „rostockém“ případě č. 5, kdy je to vzhledem k velké vzdálenosti žalující i obžalované strany od Prahy vcelku logické. Druhý případ delegace ze strany Blažeje (subkonzervátor Menso z Beckenhusen, č. 3) je již výsledkem pouze našich úvah. Ve všech ostatních nám známých sporech Blažej Vlk vynášel rozsudek sám.

Přesně opačný přístup vidíme u M. Františka z Benešova, který sám rozhodl pouze ve dvou sporech (č. 7 a 8), a to na počátku své konzervátorské činnosti, jinak vždy delegoval svou moc na subkonzervátory,⁸⁵³ především na plzeňského arcijáhna v pražském kostele M. Jana Eliášova (č. 13, 15, 19, 28, pravděpodobně 32 a 33),⁸⁵⁴

⁸⁵² Usuzuji tak dle subkonzervátora v těchto sporech M. Jana Eliášova z Horšovského Týna, který byl ve všech známých případech delegován právě Františkem z Benešova.

⁸⁵³ Bylo to patrně dáno tím, že často pobýval ve Vratislavi či jinde (byl držitelem dalších obročí v Praze, na Vyšehradě a v Olomouci, nehledě na jeho pobyt na univerzitě ve Vídni a úřady při papežské kurii).

⁸⁵⁴ O kvalitách M. Jana Eliášova svědčí i skutečnost, že byl minimálně dvakrát pověřen samotným papežem k prošetření nějakého odvolání (č. 4 a 16).

dále v jednotlivých případech na Mikuláše Geunera (č. 7, ten však při vrátil k rozhodnutí Františkovi) a na Oldřicha ze Strašic (č. 23). Řadu subkonzervátorů doplňuje ještě M. Mikuláš z Gubinu, subdelegovaný již na počátku devadesátých let 14. století děkanem od Všech svatých a konzervátorem Oldřichem ze Sulzbachu (č. 1), a již zmíněný M. Menso z Beckenhusen, u nějž ovšem nevíme, kým byl delegován (snad Blažejem Vlkem?).

Třetí skupinu soudců představují delegovaní zástupci konzervátorů, kteří ovšem nejsou v pramenech označováni jako subkonzervátoři. Mám na mysli doktora dekretů Šimona z Nymburka, M. Jana z Moravy a M. Zdeňka z Labouně (č. 29), vratislavského kantora Mikuláše (č. 30) a M. Václava z Radče (č. 31). Jejich právní postavení je značně problematické. Jestliže v prvních dvou případech je možné doufat v jeho rozřešení po důkladném studiu originálů, třetí případ nás staví před otázkou, zda označení M. Václava z Radče jako komisaře (*comisarius*) bylo považováno za synonymum k pojmu subkonzervátor, nebo mělo zcela jiný právní význam.

Stejně jako u studentů-žalobců, i v případě konzervátorů, subkonzervátorů a uvedené skupiny delegovaných soudců převažují osoby s artistickým a teologickým vzděláním, ovšem významná část z nich prošla zároveň alespoň základním studiem práva. Žádný doklad o právním vzdělání nemáme paradoxně právě u konzervátorů Blažeje Vlka, Františka z Benešova, Oldřicha ze Sulzbachu a Zdeňka z Labouně. Štěpán ze Staňkova a všichni subkonzervátoři i ostatní soudci delegovaní konzervátory se v minulosti imatrikulovali na pražskou právnickou univerzitu (s výjimkou vratislavského kantora Mikuláše, kterého se zatím nepodařilo identifikovat).⁸⁵⁵

Sledováním studia konzervátorů se dostáváme k patrně nejdůležitějšímu závěru, který je zcela jasný a evidentní. Pouze u dvou z uvedených konzervátorů, subkonzervátorů a konzervátory pověřených soudců nelze doložit jejich studium na pražském obecném učení (Oldřich ze Sulzbachu a vratislavský kantor Mikuláš) a i zde si troufám tvrdit, že ho nejen nelze vyloučit, ale do značné míry ho můžeme i předpokládat. Všichni ostatní v Praze studovali, dosáhli významných univerzitních

⁸⁵⁵ Hypotézu, podle níž právně nevzdělání konzervátoři jmenovali k jednotlivým případům kvalifikované juristy jako subkonzervátory, nelze jednoznačně prokázat, a to především díky osobě M. Blažeje Vlka. Naopak konzervátor M. František z Benešova subdelegoval své pravomoci na juristy pravidelně.

gradů a zastávali významné posty v univerzitní samosprávě. Můžeme hovořit o univerzitní elitě, která se postupně stala i elitou církevní, přitom však zůstávala součástí jedné či obou pražských univerzitních korporací (řada z nich na třífakultní univerzitě nadále přednášela).

Původní model, kdy církev poskytovala k ochraně univerzit své přední představitele jako konzervátory, se tak zásadním způsobem modifikoval. Úřady konzervátorů a subkonzervátorů univerzita fakticky personálně zcela ovládla. Zde je podle mého názoru klíč k otázkám uvedeným v třetí části tohoto exkurzu. Proto si pražská třífakultní univerzita může dovolit rozhodovat o subkonzervátorech. Proto se ale také do složení „sboru“ konzervátorů logicky promítají univerzitní spory a zápasy mezi jednotlivými národy.⁸⁵⁶

Pražský vývoj v tomto ohledu jistě nebyl nijak výjimečný.⁸⁵⁷ Pozdně středověká církev se již bez univerzitních vzdělavců neobešla, ostatně stejně jako panovnický dvůr a postupně i města. Snad jen mezi šlechtické ctnosti proniklo vzdělání až s humanismem (nepočítáme-li šlechtice ovládající významné církevní úřady). Otázkou pouze je, zda pražské univerzitní prostředí předznamenalo vývoj ostatních střeoevropských univerzit, třeba pokud jde o naznačený proces personálního ovládnutí konzervátorského úřadu, či s ním pouze drželo krok, nebo dokonce zaostávalo. Takto definovaný srovnávací výzkum však teprve čeká na své řešitele.⁸⁵⁸

⁸⁵⁶ Příznačným dokladem této skutečnosti je i slavnostní pověření subkonzervátora Jana Eliášova konzervátorem Františkem z Benešova přímo v Karlově koleji (č. 19).

⁸⁵⁷ Například univerzita v Kolíně nad Rýnem se po dlouholetém diplomatickém úsilí podařilo roku 1508 vymoci si na papeži privilegium, které za konzervátora ustanovovalo rektora. G. MAY, *Konservatoren*, s. 126.

⁸⁵⁸ Za přečtení rukopisu této studie a podnětné připomínky děkuji doc. Jiřimu Kejřovi a dr. Blance Zilynské.

Ukázka z připravovaného biografického repertoria

Biografické repertorium saského univerzitního národa pražské právnické univerzity by mělo obsahovat biografie všech jeho imatrikovaných členů. Jeho hlavním cílem je představit dosud v české historiografii neznámé či jen málo známé kariéry jednotlivých středověkých studentů práva a tím obohatit naše poznání významu pražské juristické univerzity. Byla upřednostněna klasická narativní forma s poznámkovým aparátem, a to z několika důvodů. Jednak je jistě pro čtenáře přehlednější a přitažlivější. Zároveň umožňuje zahrnout do textu všechny detaily, domněnky, varianty a identifikační problémy, které by šly jinak jen velmi těžko vměstnat do schémat či tabulek. Konečně by se jiná podoba repertoria více či méně dublovala s vyplněnými tabulkami databáze, jejichž zveřejnění na internetu se rovněž plánuje.

Hesla jsou řazena podle abecedního pořádku křestních jmen. Ty respektují podobu jména v jazyce země, z něž imatrikovaný pocházel (jména tedy zásadně nepřekládám, ale v některých ohledech jejich podobu lehce přizpůsobuji české výslovnosti, tak jak je to obvyklé – např. u Konrádů používám dlouhé *a*. Místní názvy počestvují pouze tam, kde existuje běžně užívaný český název. Patrocinia kostelů a oltářů naopak do češtiny převádím. Číslo uvedené v závorce za jménem znamená kód daného člověka v databázi. V druhé řádce záhlaví je *petitem* s příslušnou datací ocitováno přesné znění latinské podoby jména z matriky včetně všech dalších zde uváděných údajů. Přesné odkazy na strany v edici jsou vždy uvedeny v příslušných souvislostech v textu. Třetí řádka záhlaví hesla odkazuje na biogram v dosavadním repertoriu Josef TRÍŠKA, *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348-1409*, Praha 1981 (zde zkracován ŽS). Tučně vytištěná jména v textu označují další příslušníky saského univerzitního národa, jejichž životopis bude možné v repertoriu nalézt.

Albert Chüden (691)

1387: *Albertus de Chuden. d. 14 gr.*

ŽS, s. 15.

Rodina Chüden patřila mezi přední patricijské rodiny města Salzwedel ve Staré Marce, její jméno je odvozeno od blízké obce,⁸⁵⁹ kde rodina patrně dříve sídlila.⁸⁶⁰ Albert je prvně doložen již jako mnich benediktinského kláštera sv. Michala v Lüneburgu⁸⁶¹ v listině z 23. srpna 1385. Vystupuje zde společně se svým bratrem **Heinrichem Chüdenem**, kanovníkem v Magdeburku, při zapsání tzv. *Morgengabe*⁸⁶² své sestře Grete, která se vdala za jednoho měšťana v Lüneburku.⁸⁶³ Vedle Jindřicha byl Albert v blíže neurčeném příbuzenském poměru i s **Hogerem Chüdenem**.

Zatímco Heinrich v Praze studoval již od sedmdesátých let a poté pobýval i na univerzitě v Boloni, Albert se na studia vypravil až v druhé polovině let osmdesátých, patrně již jako zralý muž. Někdy v první polovině roku 1387 se imatrikuloval na pražské právnické univerzitě,⁸⁶⁴ záhy na to však společně s některými svými krajany (**Nikolaus Belgern, Giseler Churitz ze Salzwedelu**) přešel na univerzitu ve Vídni, kde je tato skupinka imatrikulována ještě v letním semestru 1387.⁸⁶⁵ Toto jednání nechává tušit, že Albert již v Praze nějakou dobu pobýval a patrně studoval na artistické fakultě.

Další zpráva je až z 11. listopadu 1394, kdy Albert získal od papeže povolení vykonávat přes svoji příslušnost ke klášteru sv. Michala a řádu benediktinů úřad faráře (spíše šlo o příjmy z tohoto kostela, Albert měl i nadále v klášteře sídlit).⁸⁶⁶

⁸⁵⁹ Dnes Grosschüden a Kleinchüden. Vzhledem k výjimečnému postavení rodiny ve městě je docela možné, že šlo původně o šlechtický rod.

⁸⁶⁰ Srov. CDBran, *Namenverzeichnis I*, s. 325; Jméno Alberta se zde výslovně nevyskytuje, jeho příbuznost je však prokázána díky bratru Heinrichovi - viz dále.

⁸⁶¹ Jedná se o mimořádně významný klášter, v němž našli své uplatnění mnozí pražští juristé - srov. např. **Balduin z Wenden, Burchard de Monte, Johannes Kind**.

⁸⁶² Peníze či majetek, kterým zaopatřoval manžel svoji manželku. Obvykle byl předáván jako cena za panenství po svatební noci. Srov. Leah OTIS-COUR, *Rozkoš a láska. Dějiny partnerských vztahů ve středověku*, Praha 2002, s. 30.

⁸⁶³ *Urkundenbuch der Stadt Lüneburg II*, s. 371-372, č. 1013.

⁸⁶⁴ MUPr II/1, s. 139.

⁸⁶⁵ MU Wien I, s. 24. Zajímavé (a zároveň ovšem také poněkud „podezřelé“) přitom je, že v Praze ani ve Vídni se u imatrikulačního zápisu neuvádí jako příslušnost k řádu. To lze označit za jistou slabinu identifikace, ovšem řada indicií ji potvrzuje a také veškerá známá biografická literatura o ní nepochybuje.

⁸⁶⁶ RG II, sl. 48.

Toto privilegium došlo naplnění 1. března 1400, kdy byla Albertovi udělena provize k farnímu kostelu v Hohenkirchen (poblíž Wismaru, diecéze Ratzeburg).⁸⁶⁷ O necelý rok později získal příjmy z vikářského místa v hlavním kostele v Lübecku, na něž rezignoval jeho již zmíněný bratr **Heinrich Chüden**.⁸⁶⁸

Nejen tyto zprávy o rostoucích příjmech dokládají, že Albert rozhodně nepatřil mezi běžné řádové bratry kláštera. Byl bezesporu schopný diplomat a organizátor. Již roku 1396 zprostředkoval platbu 150 zlatých od městské rady v Goslaru za zhotovení jistých papežských privilegií.⁸⁶⁹ Jako prostředník a vyjednaváč vystupuje i ve stížnosti městské rady v Lüneburgu proti klášteru ohledně městské školy a poplatků z místních solnic, přibližně datované lety 1401-1402.⁸⁷⁰ Daleko významnější pak byla jeho činnost během pisánského koncilu. Již 31. května 1408 ho jako vyslance koncilu doporučuje kardinál Colonna brunšvickým vévodům a žádá pro něj jejich ochranu.⁸⁷¹ Podrobnější studium koncilních pramenů by možná také blíže vysvětlilo jeho aktivity ohledně pokusu koncilu o dohodu s pravoslávím. Albertovi bylo totiž jako ocenění jeho práce *ve věci sjednocení církve* přidělena 3. března 1411 každoroční renta z příjmů benediktinského kláštera v Hersfeldu (diecéze Brémy), získávaných opět ze solnic v Lüneburgu.⁸⁷²

Smrt zastihla Alberta někdy před 6. květnem 1418, kdy se papežská registra prvně zmiňuje o uprázdněném místě faráře v Hohenkirchen.⁸⁷³

Bernard (z) Grollen (357)

1382: *Bernhardus de Grollen, mag. suus.*

ŽS, s. 45.

Pocházel zřejmě z Rostocku, kde lze doložit rodinu *Grulle*, resp. *Grolle*, nikoli však přímo Bernarda.⁸⁷⁴ Roku 1382 přišel jako soukromý učitel mladého

⁸⁶⁷ Tamtéž; srov. SHRU VI/2, č. 1603, s. 1070-1071.

⁸⁶⁸ RG II, sl. 48. Heinrich svoji rezignaci předal paderbornskému kanovníku a později papežskému auditoru **Fridrichu Deysovi**.

⁸⁶⁹ *Regesten der in Niedersachsen und Bremen überlieferten Papsturkunden*, s. 297, č. 1203.

⁸⁷⁰ *Urkundenbuch der Stadt Lüneburg III*, s. 482-486, č. 1529, zde zvl. s. 485.

⁸⁷¹ *Regesten der in Niedersachsen und Bremen überlieferten Papsturkunden*, s. 338, č. 1360.

⁸⁷² RG III, sl. 41: „*Albertus de Chuden, ..., qui in negotio unionis eccl. ad diversas mundi partes destin. multos labores ac expensas suscepit...*“

⁸⁷³ RG IV, sl. 622 („*per obitum Alberti de Kuden*“), srov. též RG IV, sl. 1879 („*per obitum Alberti Cuden*“; 1423).

meklenburského vévody **Rudolfa** do Prahy a nechal se spolu s ním imatrikulovat na právnickou univerzitu.⁸⁷⁵ Můžeme předpokládat, že v té době byl o něco starší než většina tehdejších studentů. O jeho dalším osudu nevíme nic.

Bernard Hennekinův z Flensburku (696)

1387: *Bernardus Henkini de Flensborgh. Promisit.*

ŽS, s. 45.

Bernard pocházel s tehdy dánského, dnes severoněmeckého města Flensburg, patrně z méně zámožné měšťanské rodiny. V Praze nejprve studoval artistickou fakultu a získal zde roku 1386 bakalářský titul.⁸⁷⁶ O rok později byl imatrikulován na univerzitu právníků.⁸⁷⁷ Stal se knězem, ovšem zřejmě nezískal žádné významnější obročí. Víme pouze o tom, že mu papež 24. září 1405 povolil používat přenosný oltář.⁸⁷⁸

Berser Zalow (258)

1379: *Mag. Berser Zalow. 14 gr.*; 1383: *Mag. Berser Salaw d. 1 sexag.*

ŽS, s. 47.

Berser Zalow studoval v Praze nejprve na artistické fakultě, kde na vánoce 1376 získal titul bakaláře, 13. února 1379 se stal licenciátem a 4. března téhož roku mistrem. Na konci zimního semestru 1382-1383, v březnu 1383 (s největší pravděpodobností 11. března) a pak znovu ještě na závěr letního semestru 1387 byl na téže fakultě zvolen examinátorem u bakalářských zkoušek za saský národ.⁸⁷⁹ Mimoto je ještě doložen jako mistr determinující 28. června 1383 **Ludolfa ze**

⁸⁷⁴ Srov. příslušné rejstříky v jednotlivých svazcích MUB. Za příslušníka této rodiny Bernarda považoval již C. W. A. BALCK, *Meklenburger auf auswärtigen Universitäten*, s. 347, ovšem bez jakékoli hlubší argumentace. Srov. *Gotschalk Grollo*.

⁸⁷⁵ MUPr II/1, s. 129. Imatrikulační taxu Bernard neplatil, resp. Rudolf zaplatil za oba celou kopu grošů.

⁸⁷⁶ MUPr I/1, s. 244.

⁸⁷⁷ MUPr II/1, s. 139.

⁸⁷⁸ APD II, s. 177, č. 1082; RG II, sl. 1194.

⁸⁷⁹ MUPr I/1, s. 173, 184, 185, 204, 254.

Sarstedtu (*Ludolfus de Cerstede*).⁸⁸⁰ Tou dobou však již byl také studentem práv. Ihned po získání mistrovského gradu, ještě v roce 1379, se totiž nechal zapsat na pražskou právnickou univerzitu a roku 1383 zde dosáhl titulu bakaláře dekretů.⁸⁸¹ V letním semestru 1388 se imatrikuloval na vídeňské univerzitě, stejně jako v Praze do saského národa.⁸⁸² V době svých pražských univerzitních studií, konkrétně v roce 1377, opsal v Karlově koleji rukopis *Puncta Posteriorum et Elencos*, dnes uložený ve varšavské Národní knihovně.⁸⁸³

Ačkoli se zatím nepodařil identifikovat jeho geografický ani sociální původ, můžeme předpokládat, že pocházel z Pomořan, kam se po studiích vrátil. Jako kaminský děkan (dnes Kamień Pomorski v Zadních Pomořanech, něm. Kammin) je jednoznačně doložen v letech 1394-1406.⁸⁸⁴ V letech 1397-1399 řešil jako subkonzervátor, pověřený děkanem kostela Všech svatých na Pražském hradě a konzervátorem práv pražského obecného učení mistrem Blažejem Vlkem, spor Johanna Grulleho, studenta pražské třířádkové univerzity a údajně klerika kaminské diecéze,⁸⁸⁵ s rostockým konšelem Johannem Hornem a Johanem Radolfovým, měšťanem tamtéž (*Johannes Horn, Johannes Radolfs, Radolphi*). Proti Berserově neznámému rozsudku se k papežské kurii odvolal rostocký měšťský písař **Konrád Römer**, patrně zástupce zmíněných měšťanů.⁸⁸⁶ Své právnické vzdělání mohl Berser rovněž osvědčit jako konzervátor práv schwerinského biskupa. Společně se stolpenským arcijáhnem a hamburským děkanem byl k tomuto úkolu pověřen papežskou listinou z 7. července 1398.⁸⁸⁷ Zemřel patrně v rozmezí let 1406-1408.⁸⁸⁸

⁸⁸⁰ Tamtéž, s. 214.

⁸⁸¹ MUPr II/1, s. 11 a 126.

⁸⁸² MU Wien I, s.27. Není uveden v aktech artistické fakulty (*Acta Facultatis Artium Universitatis Vindobonensis I*), záznamy v nich ovšem začínají teprve rokem 1385. Právnická matrika byla vedena až od roku 1402 a dosud neexistuje její edice - srov. např. úvodní pasáže článku B. IMMENHAUSER, *Wiener Juristen*.

⁸⁸³ F. ŠMAHEL, *Verzeichnis der Quellen*, s. 93 a 102.

⁸⁸⁴ R. KLEMPIN, *Diplomatische Beiträge*, s. 414, č. 275. Klempin zde uvádí jako doložené funkční období pouze roky 1394-1402, ovšem na str. 336, č. 37/VI se zmiňuje o dvou vikariátech založených děkanem Berserem v roce 1406.

⁸⁸⁵ *Johannes Grulle*, resp. *Grollen* není doložen v žádné dochované pražské univerzitní matrice ani jiném prameni. Z toho lze vyvodit, že byl zřejmě studentem třířádkové univerzity, ale nedosáhl žádného gradu. Jeho příslušnost ke kaminské diecézi, stejně jako k univerzitě, však byla odpůrci ve sporu zpochybňována. Zdržoval se patrně především v Rostocku (diecéze Schwerin), kde koneckonců tehdy existovala početná rodina tohoto jména - srov. **Bernhard Grollen**.

⁸⁸⁶ MUB XXIII, s. 338-340, č. 13218; srov. J. STOČES, *Rostocký doklad*, a exkurz I.

⁸⁸⁷ MUB XXIII, s. 446, č. 13317. Zde však není uveden Berser jmenovitě, pověření se vázalo na příslušný církevní úřad.

⁸⁸⁸ Roku 1408 je doložen jeho nástupce v úřadě kaminského děkana *Hinricus Palborn* - R. KLEMPIN, *Diplomatische Beiträge*, s. 414, č. 275 (nelze však zcela vyloučit, že Berser na úřad

Gebhard Peckstein z Pyrzyce (351)

1382: *Mag. Gewehardus Pecksten. d. 14 gr.*

ŽS, s. 116.

Gebhard pocházel z přední měšťanské rodiny z pomořanského města Pyrzyce (něm. Piritz, příp. Pyritz), z níž vzešel i Heinrich Peckstein, jeden ze dvou purkmistrů doložených listinou z roku 1397.⁸⁸⁹

Na studia do Prahy se Gebhard vypravil někdy v druhé polovině sedmdesátých let 14. století. Na podzim roku 1379 získal gradus bakaláře artistické fakulty, determinován byl mistrem **Georgem Kelre ze Stargardu**,⁸⁹⁰ 12. února 1382 se stal licenciátem a hned 2. března téhož roku mistrem.⁸⁹¹ Ještě týž rok se imatrikuloval na pražskou juristickou univerzitu.⁸⁹² Dále o něm však pražské univerzitní prameny mlčí, víme až to, že se v letním semestru 1391 imatrikuloval na univerzitu ve Vídni.⁸⁹³

Jeho další život i kariéra je vzhledem k nedostatku vydaných pramenů do značné míry zahalena tajemstvím. Jediným pevným bodem je papežské udělení plného odpuštění hříchů z 5. března 1426. Gebhard, který takto zaopatřen pravděpodobně krátce nato ve věku požeňnaných zhruba 65 let zemřel, je v listině uváděn jako děkan kostela sv. apoštolů Petra a Pavla ve městě Myślibórz (něm. Soldin) v kaminské diecézi (ovšem již v Nové Marce, nikoli Pomořanech),⁸⁹⁴ což není příliš daleko od Gebhardovi rodné Pyrzyce.

rezignoval a zemřel ještě o něco později). Poslední zmínka o něm je ještě v papežské listině z 8. ledna 1411, ovšem v souvislosti s časově předcházejícími událostmi - RG III, sl. 105.

⁸⁸⁹ CD Bran I/18, s. 482.

⁸⁹⁰ MUPr I/1, s. 188 a 189. Determinace se měla odehrát na sv. Lva (11. dubna), což ovšem zcela vybočuje z chronologie zápisů a znamenalo by to, že od zkoušky uplynulo více jak půl roku. Další možné termíny svátku sv. Lva udává M. BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, s. 902, ovšem ty jsou v červnu, červenci či opět v dubnu. Podzimní termín není žádný.

⁸⁹¹ Tamtéž, s. 203 a 204.

⁸⁹² MUPr II/1, s. 129. Je uveden jako první imatrikulovaný v tomto roce.

⁸⁹³ MU Wien I, s. 37.

⁸⁹⁴ RG IV, sl. 771.

Gerwin (z) Afflen (750)

1388: *Gerwinus de Affelen. pp.*

ŽS, s. 128.

Jako místo původu můžeme v případě Gerwina označit takřka s jistotou pomořanský Štětín (něm. Stettin, pol. Szczecin). Měšťanská rodina tohoto jména (*Afflen, Affen*) je zde doložena⁸⁹⁵ a o Gerwinovi víme, že byl již za studií klerikem kaminské diecéze a svou církevní kariéru začínal právě ve Štětíně.

Roku 1388 se jako chudý student imatrikuloval na pražskou právnickou univerzitu.⁸⁹⁶ V listopadu roku 1392 či 1393, ještě jako studentu práv v Praze, ale již s kněžským svěcením (nelze však zcela vyloučit, že byl již jako kněz imatrikulován), mu bylo přislíbeno beneficium od premonstrátského kláštera Białoboki (*monasterium Castris s. Petri*, něm. Belbuck, severně od města Trzebiatów, něm. Treptow an der Rega).⁸⁹⁷ V říjnu roku 1399 získal k tomuto beneficium ještě uvolněné místo vikáře k oltářům sv. Kříže a sv. Štěpána v hlavním štětínském kostele P. Marie.⁸⁹⁸ A konečně 19. června 1403 je potvrzen jako farář ve východněji položeném pomořanském městě Słupsk (něm. Stolp).⁸⁹⁹ Tím ovšem veškeré naše poznatky o jeho životě končí.

Heinrich Boppenrod (443)

1383: *Heynricus Boppenrod. d. 14 gr.*

ŽS, s. 145.

Heinrich byl roku 1383 zapsán do matriky pražské právnické univerzity mezi dvěma příchozími z města Wittstock v Braniborsku,⁹⁰⁰ z čehož by bylo možné se

⁸⁹⁵ Srov. A. DIESTELKAMP, *Päpstliche Urkunden II*, s. 281, pozn. Jistý *Heinrich von Affen*, patrně mladší současník Gerwina, působil v letech 1400-1423 v městské radě ve Štětíně (Chornik der Stadt Stettin, s. 28).

⁸⁹⁶ MUPr II/1, s. 140.

⁸⁹⁷ RG II, sl. 338; A. DIESTELKAMP, *Päpstliche Urkunden II*, s. 281, č. 74. K identifikaci kláštera viz *Handbuch der historischen Stätten*, Bd. XII, Mecklenburg, Pommern, hrsg. von Helge bei der WEIDEN und Roderich SCHMIDT, Stuttgart 1996, s. 162.

⁸⁹⁸ RG II, sl. 338.

⁸⁹⁹ Tamtéž.

⁹⁰⁰ MUPr II/1, s. 132, srov. **Johann Gallův z Wittstocku a Hildebrand Sarnow z Wittstocku.**

domýšlet, že pocházel rovněž odtud, ovšem prameny nic takového nepotvrzují. Přes veškerou snahu se ho dosud nepodařilo dohledat, což platí i o jeho příjmení, které je obvyklé spíše v jihoněmeckém prostředí, tedy mimo oblast saského univerzitního národa.⁹⁰¹

Heinrich Buxstock (684)

1386: *Henricus Bucstok. d. 14 gr.*

ŽS, s. 147.

Pocházel z rozvětvené rostocké patricijské rodiny Buxstock (*Buckestok, Bucstok, Buestock*), v níž bylo jméno Heinrich poměrně časté. Jeho rodiče či sourozence však jednoznačně identifikovat nelze.⁹⁰² Na pražskou právnickou univerzitu se imatrikuloval roku 1386.⁹⁰³

Pak o něm prameny deset let mlčí. Teprve v zápise pořizovaném mezi 15. zářím a 3. listopadem 1396 se objevuje jako účastník dědických majetkových úmluv. Jeho identifikace je však v tomto případě sporná.⁹⁰⁴ Druhá, již jistá zmínka o něm se krátce poté objevuje v papežské listině z 23. prosince 1396, kde je zmiňován jako stálý vikář v kostele P. Marie v Rostocku, jemuž papež Bonifác IX. propůjčuje další beneficium, kterým disponuje abatyše z kláštera Gerbstädt nebo představená kláštera Hecklingen v diecézi Halberstadt.⁹⁰⁵ Zda toto beneficium skutečně převzal, není známo. Do třetice se objevuje roku 1399 při zveřejnění odvolání rostockého městského písaře **Konráda Römera** proti rozhodnutí kaminského děkana

⁹⁰¹ Nelze vyloučit ani chybné zapsání do saského národa, vyloučení této možnosti by bylo zapotřebí rozsáhlé rešerše v jihoněmeckých pramenech.

⁹⁰² Srov. rejstříky k jednotlivým dílům MUB, zvláště sv. XX, XXI a XXII.

⁹⁰³ MUPr, s. 138.

⁹⁰⁴ MUB XXIII, s. 123, č. 12997. Zápis naznačuje, že jakýsi Heinrich Buckstock měl nějaký bližší vztah k zesnulému Heilekemu (*Heilewygus*) Buxstockemu. Rejstřík (s. 24) tohoto Jindřicha ztotožňuje se stejnojmenným knězem („naším“ Heinrichem Buxstockem), což však nelze dle mého soudu považovat za zcela jisté, vzhledem k tomu, že ještě v roce 1391 je doložen jiný *Henricus Buxstock*, rostocký měšťan - srov. MUB XXII, s. 64, č. 12321, a rejstřík, s. 23, popř. rejstříky předchozích dvou svazků MUB.

⁹⁰⁵ MUB XXIII, s. 152, č. 13031. Totéž in: RG II, sl. 409, kde ovšem chybně uveden opat v Gerbstädtu - srov. *Handbuch der historischen Stätten Deutschlands*, Bd. 11, Provinz Sachsen-Anhalt, hrsg. von Berent SCHWINEKÖPER, Stuttgart 1975 (Körner Taschenausgabe 314), s. 135.

a subkonzervátora práv pražského obecného učení **Bersera Zalowa**.⁹⁰⁶ Další zprávy vzhledem k nedostatku vydaných pramenů postrádáme.

Heinrich Rheinsberg z Parchimu (577)

1385: *Henricus Rynesberch de Parchym. d. 14 gr.*

ŽS, s. 168.

Osoby s příjmením Rheinsberg (*Reinsberg, Rynesberch, Rinesberghe* apod.) dokládají prameny v řadě jiných měst, ovšem nikoli v meklenburském Parchimu, odkud podle zápisu v juristické matrice Heinrich pocházel. Z toho můžeme usuzovat, že tato rodina nepatřila k předním patricijským rodinám ve městě.

I další doklady o Heinrichově životě jsou velmi skromné. Kromě imatrikulace na pražské právnické univerzitě v Praze roku 1385⁹⁰⁷ víme pouze to, že v listině z 12. března 1397 vystupuje jako správce městské školy ve Sternberku (mecklenburské město v okrese Prachim) s kněžským svěcením.⁹⁰⁸

Henning Wachholz (927)

1392: *Heninguus Wacholt. d. 14 gr.*

ŽS, s. 141.

Henning Wachholz (*Wacholt*) pocházel zřejmě z významné pomořanské rytířské rodiny.⁹⁰⁹ Na pražskou právnickou univerzitu se zapsal v roce 1392,⁹¹⁰ jinak o jeho studiu nevíme nic. Pravděpodobně vzhledem k svému původu získal záhy poté úřad faráře (*rector ecclesie*) hlavního kostela P. Marie v Rostocku (nemáme totiž žádné zprávy o jeho postupu z nižších pozic). Poprvé je takto zmíněn 5. září 1399, kdy

⁹⁰⁶ MUB XXIII, s. 340, č. 13218 (4); srov. J. STOČES, *Rostocký doklad*, a exkurz I.

⁹⁰⁷ MUPr II/1, s. 135.

⁹⁰⁸ MUB XXIII, s. 201-202, č. 13077.

⁹⁰⁹ Srov. *Neues allgemeines Deutsches Adel-Lexicon*, hrsg. von Ernst Heinrich KNESCHKE, Bd. IX, Leipzig 1870 (reprint Leipzig 1930), s. 424-425; H. HOOGEWEG, *Die Stifter und Klöster*, I, s. 705 (rejstřík), II, s. 1026 (rejstřík). V MUB lze najít také několik zmínek o příslušnících tohoto rodu. Na počátku 14. století byl jeden z členů tohoto rodu kaminským biskupem (*Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198-1448*, s. 257).

⁹¹⁰ MUPr II/1, s. 145.

podpořil odvolání **Konráda Römera** proti rozhodnutí kaminského děkana a subkonzervátora pražského obecného učení **Bersera Zalowa**.⁹¹¹ Po několik desetiletí pak o něm nemáme žádné zprávy,⁹¹² teprve na podzim 1428 pomyslně potkáváme stárnoucího Henninga Wacholze, který mezitím patrně rezignoval na svůj farářský či jiný post a vstoupil do kartouzy v Marienehe u Rostocku, u městského soudu ve Stralsundu, kde tento bývalý pražský student práv hájí jako prokurátor nárok své klášterní komunity na jakési polnosti.⁹¹³

Hildebrand Sarnow de Wittstock (A; 444)

1383: *Hildebrandus Sarnow de Wizstok. 14 d. gr.*

ŽS, s. 132.

Hildebrand pocházel z braniborského města Wittstock v oblasti Prignitz, příjmení rodiny bylo odvozeno od nedaleké stejnojmenné vesnice.⁹¹⁴ Do Prahy přišel studovat práva v roce 1383 patrně společně s **Johannem Gallovým**, rovněž z **Wittstocku**, třetím společníkem na cestě mohl být **Heinrich Boppenrod** (prokázané to však není). Všichni tři jsou v matrice zapsáni hned po sobě.⁹¹⁵

Studia žádným gradem nezakončil, ale jeho kariéru lze označit za poměrně úspěšnou, byť trvalo poměrně dlouho, že se Hildebrand v církevní hierarchii prosadil. Teprve 21. října 1400 získal jako vikář k oltáři svatých Theobaldy a Alžběty ve farním kostele města Kyritz (Braniborsko, diecéze Havelberg) od papeže potvrzení k úřadu kanovníka prebendáta (*prebenda sacerdotal*) v kapitule

⁹¹¹ Již MUB XXII, s. 382, č. 12654, zmiňuje již v roce 1394 jakéhosi hejtmána Henninga Wachholze (*voghet Hennyngus Wachholt*), ale bezesporu se jedná o někoho jiného. V červnu 1398 zmiňuje v závěti Hermann Hut, farář v nedalekém městě Barth, faráře kostela P. Marie v Rostocku a jeho mariánskému bratrstvo, neuvádí však jméno (MUB XXIII, s. 435, č. 13306). Rejstřík svazku za zmiňovaného nejmenovaného faráře považuje Henninga Wachholze, což sice může být pravda, ale také nemusí. První jednoznačný doklad je až právě z 5. září 1399 - MUB XXIII, s. 340, č. 13218 (6). Dalším dokladem o farářském úřadě je pak přímo listina vydaná Henningem 29. září 1399 - tamtéž, s. 642-643, č. 13514 (jako svědek zde vystupuje stolpenský arcijáhen v kaminském kostele **Johannes Mollner**). K celé zmiňované soudní kauze srov. J. STOČES, *Rostocký doklad*, a exkurz I.

⁹¹² Je to dáno především tím, že meklenburský diplomatář je ukončen rokem 1400. Předpokládám, že v rostockém archivu další listiny dokládající kariéru Henniga Wacholze existují.

⁹¹³ *Der Stralsunder liber memorialis III*, s. 106, č. 364.

⁹¹⁴ Po Hildebrandovi jsou však v pramenech zmíněni až jakýsi *Caspar* a *Christine Sarnow* v roce 1449 - CDBran, *Namenverzeichnis III*, s. 132.

⁹¹⁵ MUPr II/1, s. 132.

katedrály sv. Mořice v Magdeburgu.⁹¹⁶ Jako kanovník této kapituly je znovu zmíněn 11. listopadu 1404⁹¹⁷ a zůstal jím až do své smrti v roce 1424. V soupise memorií kapituly je zapsán k 24. červnu,⁹¹⁸ je tedy velmi pravděpodobné, že v tento den také zemřel.

Johann Snegans (203)

1378: *Johannes Snegans. 10 gr.*

ŽS, s.307.

Johannův původ není možné identifikovat,⁹¹⁹ na základě pozdějších obročí snad můžeme předpokládat, že pocházel z pomezí Nové Marky, Dolní Lužice a Dolního Slezska. Studium v Praze zahájil pravděpodobně někdy kolem roku 1375 na artistické fakultě, v září roku 1377 byl přijat k bakalářské zkoušce a 22. října determinován.⁹²⁰ Následujícího roku se nechal imatrikulovat na právnickou univerzitu, přičemž bakalářský titul z artistické fakulty zápis v matrice neobsahuje.⁹²¹ Souběžně studoval práva a artistickou fakultu. V neděli 29. ledna 1380 se stal licenciátem sedmera svobodných umění a zhruba o rok později mistrem.⁹²² Právnické studium žádným gradem nezavršil.

Jeho další kariéru můžeme sledovat až se značným (a poněkud záhadným) časovým posunem. Teprve 5. listopadu 1394 se objevuje jako jeden z kanovníků kostela v biskupském sídle Lebus (jižně od Frankfurtu nad Odrou).⁹²³ Do 9. dubna 1404 získal navíc oltářnictví u oltáře sv. Jakuba ve farním kostele ve Frankfurtu nad Odrou, vikářské místo k oltáři P. Marie v kostele sv. Petra v Budyšině a několik blíže nespécifikovaných beneficií v diecézích Lebus, Vratislav a Míšeň. K nim měl získat papežskou listinou z tohoto dne arcijáhensství v Lebusu a s tím spojenou další zdejší

⁹¹⁶ RG II, sl. 527; G. WENTZ – B. SCHWINEKÖPER, *Das Domstift St. Moritz in Magdeburg*, s. 520.

⁹¹⁷ RG II, sl. 1307-1308; G. WENTZ – B. SCHWINEKÖPER, *Das Domstift St. Moritz in Magdeburg*, s. 520.

⁹¹⁸ G. WENTZ – B. SCHWINEKÖPER, *Das Domstift St. Moritz in Magdeburg*, s. 520.

⁹¹⁹ CDBran, Namenverzeichnis III, s. 167 jinou osobu tohoto příjmení (přepsaného do novější němčiny jako Schneeganz) neviduje.

⁹²⁰ MUPr I/1, s. 177-178.

⁹²¹ MUPr II/1, s. 125.

⁹²² MUPr I/1, s. 192 a 196. Do mistrovského stavu ho uváděl M. Mikuláš z Gubinu z polského univerzitního národa.

⁹²³ CDBran I/20, s. 244. Spolu s ním vystupuje v této listině jako kanovník v Lebusu **Konrád Schwebel**.

kanovnickou prebendu,⁹²⁴ ovšem, jak svědčí další papežská listina z 11. listopadu 1404, o toto místo vedl v té době soudní spor. Obsahem této listiny z 11. listopadu je však především potvrzení Johanna jako scholastika lebuské kapituly a kanovníka prebendáta kapituly v Poznani.⁹²⁵ Přes řadu těchto obročí nadále fakticky sídlil v Lebusu, objevuje se například jako svědek na biskupské listině z 16. září 1407.⁹²⁶ Naposledy je zmiňován 1. května 1414,⁹²⁷ záhy poté patrně umírá. Pokud přišel studovat do Prahy mezi 15. a 20. rokem věku, můžeme odhadnout, že se dožil 55-60 let.

Konrád Römer (233)

1378: *Conradus Römer. d. 14 gr.*

ŽS, s. 79 (*Conradus Parchen*) a 80.

Pocházel z měšťanské rodiny v meklenburském Parchimu, známe dokonce jménem jeho bratry, z nichž Heinrich se později stal stálým vikářem v místním kostele sv. Jiří, Albert parchimským konšelem; dále je uváděn Mattheus a Nikolaus. (*Hinricus, perpetuus vicarius in ecclesia beati Georgii in Parchem, Matheus, Nicolaus et Albertus*).⁹²⁸

Do Prahy přišel Konrád studovat v sedmdesátých letech 14. století. V roce 1378 složil bakalářskou zkoušku na artistické fakultě⁹²⁹ a ihned poté se imatrikuloval do saského univerzitního národa na právnické univerzitě.⁹³⁰ Zůstává zatím

⁹²⁴ RG II, s. 757. Budyšín spadal pod míšeňskou diecézi, v saském diplomatáři (*Codex diplomaticus Saxoniae regiae*) jsem však žádnou zmínku o Johannu Snegansovi nenalezl.

⁹²⁵ ASPB I, s. 23, č. 27; RG II, sl. 1274. Zatímco v regestu listiny z 9. 4. 1402 je uveden jako oltářník u sv. Jakuba ve Frankfurtu nad Odrou, nyní je ve vazbě *non obstantibus* zmiňován jako vikář k tomuto oltáři (viz kapitola IV/4).

⁹²⁶ CDBran I/20, s. 146.

⁹²⁷ Tamtéž, s. 154.

⁹²⁸ MUB XXIII, s. 548-549, č. 13424, a s. 576-577, č. 13453.

⁹²⁹ MUPr I/1, s. 182-183 uvádí mezi bakaláři v letním semestru 1378 dvakrát jméno *Conrad Parchen*, resp. *Parchein* - nejprve mezi přijatými ke zkoušce (*fuertunt examinati et admissi penes*), podruhé zápis jasně říká, že byl v neděli po svatém Michalovi, tedy 3. října 1378 *determinavit sub mag. Georgio (Georg Kerle ze Stargardu)*. Jsem přesvědčen, že *Conrad Parchen* je totožný s Konrádem Römerem. Této identifikaci neodporuje ani fakt, že při imatrikulaci na právnickou univerzitu nebyl uváděn dosažený gradus bakaláře, protože – jak bylo ostatně ukázáno i v této práci - tato skutečnost byla v matrice právnické univerzity uváděna spíše výjimečně.

⁹³⁰ MUPr II/1, s. 125.

nezodpovězenou otázkou, kde získal Konrád mistrovský titul, který však nejpozději od roku 1382 používal.⁹³¹

Po návratu ze studií působil jako správce školy (*rector scolarium*) při kostele P. Marie v Rostocku⁹³² a jako základ svého příjmu získal vikářské místo v Güstrowě z nadání vdovy Gisely Rumeschottelové, na které krátce předtím rezignoval **Johannes Ambundii**.⁹³³ Vzhledem k této skutečnosti také můžeme konstatovat, že nejpozději roku 1381 získal Konrád kněžské svěcení. Roku 1382 je také v jedné listině zmiňován jako stálý almužník při kapitule v Güstrowě.⁹³⁴

Roku 1387 je prvně doložen jako rostocký městský písař, později též označovaný jako protonotář.⁹³⁵ Kromě běžné agendy působil záhy i jako právní zástupce městské rady. O důvěře v jeho schopnosti svědčí zejména skutečnost, že byl v devadesátých letech často vyslán jako zástupce města na hanzovní jednání a sněmy, kde vystupoval také velmi aktivně.⁹³⁶ Rovněž je doloženo jednání Konráda se schwerinským biskupem, patrně také v zájmu města.⁹³⁷

Zároveň rostla pochopitelně i Konrádova sociální prestiž a majetek. Nejprve získal roku 1392 na žádost městské rady vikářské místo v hlavním rostockém kostele P. Marie,⁹³⁸ další rok následovalo udělení pravidelné roční renty z majetku městské rady.⁹³⁹ Svůj majetek dále Konrád rozmnožoval četnými koupěmi, objevuje se i jako věřitel městské rady.⁹⁴⁰ Jako významná rostocká osobnost byl také svědkem řady důležitých právních pořízení.⁹⁴¹

V září roku 1399 vystoupil na straně dvou rostockých měšťanů a za podpory místního kléru (srov. **Heinrich Buxstock, Henning Wachholz, Johannes Molner**) také vystoupil v září roku 1399 proti neznámému rozhodnutí kaminského děkana

⁹³¹ Prvně je tak označen v listině z 29. června 1382 – MUB XX, s. 145, č. 11447.

⁹³² První zmínka v listině z 2. listopadu 1381 – MUB XX, s. 69, č. 11377.

⁹³³ Tamtéž, s. 77, č. 11384; s. 80-81, č. 11387; s. 145, č. 11447.

⁹³⁴ Tamtéž, s. 145, č. 11447.

⁹³⁵ MUB XXI, s. 84, č. 11840, dále pak s. 303, č. 12093; s. 409, č. 12214; MUB XXIII, s. 272, č. 13153.

⁹³⁶ Prvně MUB XXI, s. 409, č. 12214, dále pak MUB XXII, s. 370, 374 a 381, č. 12654; s. 484, č. 12747, a konečně MUB XXIII, s. 619, č. 13498.

⁹³⁷ *Das Rostocker Weinbuch*, s. 67, č. 1716 h; s. 71, č. 1823; s. 85, č. 2190.

⁹³⁸ MUB XXII, s. 188, č. 12455.

⁹³⁹ Tamtéž, č. 12473, s. 206. Srov. též MUB XXV/A, č. 14724, s. 615-616. Zmiňovanou rentu dostával před Konrádem jistý *Johannes Blizekowen*, příbuzný **Hermann Blisekowena**.

⁹⁴⁰ MUB XXII, s. 206, č. 12473; s. 232-234, č. 12495; s. 385, č. 12656; MUB XXIII, s. 14-16, č. 12899; s. 195-196, č. 13072; s. 241, č. 13118.

⁹⁴¹ MUB XXIII, s. 20, č. 12904; s. 59, č. 12933; s. 280, č. 13163 (u této listiny se dokonce zachovala Konrádova pečeť, rozdělená svisle na dvě pole, přičemž heraldicky vpravo je zobrazena poloviční lilie a vlevo dvě příčná břevna).

Bersera Zalowa, subkonzervátora práv pražského obecného učení. Podstatou jeho odvolání bylo zpochybnění subkonzervátorovy jurisdikce.⁹⁴²

Rokem 1400 je meklenburský diplomatář uzavřen a jiná edice rostockých pramenů není k dispozici. Konrád Römer se však již po tomto datu nevyskytuje ani v jiných vydaných pramenech hanzovní proveniencie. Jisté pouze je, že roku 1410 zemřel.⁹⁴³ *Conradus Romer*, imatrikulovaný hned v zimním semestru 1419/1420 na nově založené rostocké univerzitě,⁹⁴⁴ byl již rozhodně někdo jiný, patně však příbuzný.⁹⁴⁵

Konrád Schwebel (424)

1382: *Conradus Swebel. 14 gr.*; 1392: *Conradus Swebil, plebanus in Furstenwald, Lubuczensis dioeces. d. mediam sexag.*

ŽS, s. 84.

Ačkoliv dosavadní literatura automaticky předpokládá jako místo původu Konráda Schwebela město Fürstenwalde, kde se stal později farářem,⁹⁴⁶ není to tak zcela jednoznačné. Jediný doklad, v němž je vedle jména a příjmení uvedeno i místo původu, představuje notářský instrument, vyhotovený Konrádem pro lebuského biskupa 12. srpna 1396. Zde se Konrád sám podepsal jako *Conradus Swebil de forsteuelde*,⁹⁴⁷ což by, pokud se editor nezmýlil, spíše než o městu Fürstenwalde hovořilo v prospěch obce Fürstenfelde (dnes město Bleszkowice, pów. Chojna). Obě lokality spadaly pod diecézi Lebus. Na druhou stranu v té době již byl farářem ve

⁹⁴² MUB XXXIII, s. 338-340, č. 13218. Srov. J. STOČES, *Rostocký doklad, a exkurz I.*

⁹⁴³ Elisabeth SCHNITZLER, *Zur hansischen Universitätsgeschichte*, in: *Hansische Studien. Heinrich Sproemberg zum 70. Geburtstag*, red. durch Gerhard Heitz und Manfred Unger, Berlin 1961 (Forschungen zur mittelalterlichen Geschichte 8), s. 354-387, zde s. 357, reprint in: *TÁŽ, Zur Stadt- und Universitätsgeschichte Rostocks. Kleine Beiträge (1941-1961)*, bearb. von Sabine Pettke, Gerhard Schlegel und Hanno Lietz, Rostock 1998 (Veröffentlichungen der Universitätsbibliothek Rostock 126), s. 147-182, zde s. 152.

⁹⁴⁴ *Die Matrikel der Universität Rostock I*, s. 2.

⁹⁴⁵ E. SCHNITZLER, *Zur hansischen Universitätsgeschichte*, s. 357 (resp. 152 v reprintu) odhaduje, že jde o stejnojmenného syna městského písaře. K této hypotéze se stavím spíše skepticky, neboť, jak již bylo uvedeno, Konrád Römer starší byl nejpozději od roku 1381 příslušníkem klerického stavu. Tato skutečnost pochopitelně případné otcovství jednoznačně nevylučuje, ale je třeba vzít v úvahu, že mohlo jít o syna některého z uvedených Konrádových bratrů.

⁹⁴⁶ Karlheinrich SCHÄFER, *Märkisches Bildungswesen vor der Reformation*, Berlin 1928, s. 22 či 73.

⁹⁴⁷ CDBran I/20, s. 2 (č. 1).

Fürstenwalde a měšťanský původ je obecně pravděpodobnější než venkovský (o tom, že by se jednalo o šlechtickou rodinu, nemáme zprávy).

V pražských univerzitních pramenech je Konrád doložen pouze v matrice právnické univerzity, a to jednak při imatrikulaci roku 1382⁹⁴⁸ a jednak jako bakalář dekretů roku 1392. Při zápisu o získání bakalářského gradu je navíc jednoznačně uveden jako farář ve Fürstenwalde.⁹⁴⁹ Deset let mezi těmito dvěma událostmi je poměrně dlouhá doba a vcelku můžeme předpokládat, že Konrád celou tu dobu nepobýval v Praze, ale budoval zároveň svoji kariéru ve Fürstenwalde.

Bakalářský titul mu zřejmě napomohl k získání kanovnického místa v Lebusu - prvně je takto doložen listinou z 5. listopadu 1394.⁹⁵⁰ O necelé dva roky později sepsal Konrád již zmíněný notářský instrument, kterým lebuský biskup Johann Borsnitz (doktor dekretů, který své právnické studium zahájil také v Praze),⁹⁵¹ potvrdil založení kartouzy poblíž Frankfurtu nad Odrou. Kromě toho, že je to zatím jediný známý doklad o činnosti Konráda jako veřejného notáře, je jistě zajímavé i to, že zde není uveden jako kanovník. K 24. dubna 1398 je Konrád prvně zmíněn jako oficiál lebuského biskupa,⁹⁵² záhy však v důsledku přestěhování kapituly z provinčního městečka Lebus do městského kostela ve Fürstenwalde musel rezignovat na své farářské místo.⁹⁵³ Poslední informace o Konrádovi přináší listina z 14. března 1400, v níž je Konrád označován jako kanovník lebuské kapituly (se sídlem ve Fürstenwalde), almužník u oltáře Těla Kristova v kostele P. Marie v dnešním městě Kostrzyn (něm. Küstrin) a právě papežem potvrzený kanovník a prebendát kapitulního kostela města Myślibórz (něm. Soldin),⁹⁵⁴ které sice politicky patřilo k Nové Marce, ale církevně náleželo již do kaminské diecéze.

Další doklady o životě a kariéře Konráda Schwebela nejsou minimálně ve vydaných pramenech k dispozici, nezbývá tedy než předpokládat po roce 1400 jeho úmrtí.

⁹⁴⁸ MUPr II/1, s. 131.

⁹⁴⁹ Tamtéž, s. 17.

⁹⁵⁰ CDBran I/20, s. 245. Mezi kanovníky zde také vystupuje **Johann Snegans**.

⁹⁵¹ Srov. MUPr II/1, s. 90; J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 224; *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448*, s. 343.

⁹⁵² RG II, sl. 888.

⁹⁵³ RG II, sl. 574. K téže skutečnosti se vztahuje i nedatovaná zmínka v *RG II*, sl. 698.

⁹⁵⁴ RG II, sl. 204-205. Zmínka o úřadu oficiála biskupa v tomto případě chybí, můžeme spekulovat, že ji Konrád již nevykonával, ovšem jednoznačně jisté to není.

Nikolaus z Pritzwalku (428)

1382: *Nicolaus de Prizwalk. d. 14 gr.*

ŽS, s. 413.

Kromě imatrikulace na pražskou právnickou univerzitu v roce 1382⁹⁵⁵ se dosud nepodařilo najít o této osobě něco bližšího. Podle jména odhaduji že Nikolaus pocházel z města Pritzwalk v severozápadním Braniborsku. Rodina *Priswalk* je však doložena v osmdesátých letech např. i v Rostocku.⁹⁵⁶ Jistý *Nicolaus Prißwalk* se v zimním semestru 1415 imatrikuloval v Erfurtu,⁹⁵⁷ ovšem totožnost obou je vzhledem k velkému časovému rozpětí dosti nepravděpodobná.

Nikolaus Sluk ze Stade (693)

1387: *Nicol. Sluk de Stadis. d. 14 gr.*

ŽS, s. 419.

Nikolaus pocházel zřejmě z méně významné měšťanské rodiny v dolnosaském hanzovním přístavu Stade.⁹⁵⁸ Na právnickou univerzitu se imatrikuloval v roce 1387,⁹⁵⁹ nic víc o jeho studiu nevíme. S jistou dávkou opatrnosti ho snad můžeme identifikovat se zemřelým farářem v Peine (město východně od Hannoveru), uváděným jako *Nicolaus Sluker*. K tomuto uprázdněnému obročí ustanovil papež 18. září 1397 někoho jiného.⁹⁶⁰

⁹⁵⁵ MUPr II/1, s. 131.

⁹⁵⁶ MUB XX, s. 416-419, č. 11741.

⁹⁵⁷ *Acten der Erfurter Universtität I*, s. 105.

⁹⁵⁸ *Urkundenbuch der Stadt Stade* žádnou takovou rodinu ve městě neuvádí. Identifikace města je přitom jistá. Zaplacená imatrikulační taxa v plné výši zároveň ukazuje, že Mikuláš nemohl být z rodiny zcela nemajetné.

⁹⁵⁹ MUPr. II/1, s. 139.

⁹⁶⁰ RG II, sl. 54.

Rudolf, vévoda meklenburský (356)

1382: *Dns. Rudolphus, dux Magnopolens. d. l sexag.*

ŽS, s. 476

Druhorozený syn vévody Jana I. z větve Mecklenburg-Stargard, bratr pozdějšího vévody Jana II. a bratranec švédského krále Albrechta III.

Na pražskou právnickou univerzitu se Rudolf zapsal v roce 1382 společně se svým soukromým učitelem **Bernhardem (z) Grollen**. Při imatrikulaci zaplatil celou kopu grošů, což několikanásobně převyšovalo nejen běžnou imatrikulační taxu, ale i poplatek za privilegovaná *scamna nobilium*.⁹⁶¹

Jak dlouho na univerzitě pobýval, není známo. Již v březnu 1387 se stal biskupem ve švédské diecézi Skara, kde měl především pomoci upevnit moc svého bratrance. Výsledkem této vysoké politiky bylo zjetí obou od královny Dánska a Norska Margarety. Zatímco Albrecht v něm pobyl až do roku 1395, kdy se teprve vzdal švédského trůnu, Rudolf byl propuštěn záhy, ovšem své biskupství musel samozřejmě opustit. Náhradou získal v roce 1391 biskupský stolec ve Schwerinu, který mu zůstal přes řadu konfliktů s kapitulou i městem až do smrti v roce 1415. Pohřben je v klášteře Doberan (dnes Bad Doberan).⁹⁶²

⁹⁶¹ MUPr II/1, s. 129. Poplatek se patrně vztahoval na oba imatrikulované, **Bernard (z) Grollen** již žádný neplatil.

⁹⁶² *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198-1448*, s. 712; J. WIGGER, *Stammtafeln des Großherzoglichen Hauses von Meklenburg*, *Jahrbücher des Vereins für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde* 50, 1885, 111-342, zde s. 202-203 a 208-209; Detlev SCHWENNICKÉ, *Die Häuser Oldenburg, Mecklenburg, Schwarzburg, Waldeck, Lippe und Reuß*, Frankfurt am Main 2000, (Europäische Stammtafeln, N. F. III), tab. 304; M. KALUZA-BAUMRUKER, *Das Schweriner Domkapitel*, s. 9, 15-16, 90, 185 a 260.

Seznam pramenů a literatury

Prameny nevydané

Archiv Pražského hradu – Archiv metropolitní kapituly od sv. Víta, kodex XCII, *Formularius Martini Terrae archidiaconi Pragensis*, f. 26^b.

Archiv Univerzity Karlovy – M 3 – *Album seu matricula facultatis juridicae universitatis Pragensis* (fotokopie).

Archiv Univerzity Karlovy – listiny, řada I.

Národní archiv Praha, 1. oddělení, fond Archiv pražského arcibiskupství – listiny, č. inv. 50.

Prameny vydané

Acta Facultatis Artium Universitatis Vindobonensis 1385-1416, hrsg. von Paul UIBLEIN, Graz-Wien-Köln 1968 (Publikationen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Reihe 6, Abt. 2).

Acta Facultatis Medicae Universitatis Vindobonensis (1399-1558), Bd. I-III, hrsg. von Karl Schrauf, Wien 1893-1904.

Acta pontificum Danica. Povelige aktstykker vedrørende Danmark 1316-1536, Bind II (1378-1431), VII (Supplementum), udgivet af Alfred KRARUP - Johannes Peter LINDBÆK, København 1907, 1918.

Acta pontificum Svecica I, Acta cameralia, vol. II (1371-1492), ed. Ludvig Magnus BÅÅTH, Holmiae 1957 (Diplomatarium Svecanum, Apendix).

Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia, tomus I, Acta Innocentii VII., Gregorii XII., Alexandri V., Johannis XXII. nec non acta concilii Constantiensis 1407-1417, tomus II, Acta Clementis VII. et Benedikti XIII. 1378-1417, ed. Jaroslav ERŠIL, Pragae 1980.

Acten der Erfurter Universität, Bd. I, III, bearb. von Johann Christian Hermann WEISSENBORN, Halle 1881-1899 (Geschichts-Quellen der Provinz Sachsen und angrenzender Gebiete 8).

Die Akten der Theologischen Fakultät der Universität Wien, Bd I-II, hrsg. von Paul UIBLEIN, Wien 1978.

Album studiosorum Universitatis Cracoviensis, tom. I, ed. Żegot PAULI i Bolesław ULANOWSKI, Kraków 1887.

Das älteste Greifswalder Stadtbuch (1291-1332), bearb. von Dietrich W. POECK – Horst-Diether SCHROEDER, Köln 2000 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Pommern IV/14).

Das älteste Stadtbuch der Stadt Garz auf der Insel Rügen, bearb. von Gottlieb von ROSEN, Stettin 1885 (Quellen zur pommerschen Geschichte 1), reprint Wolfenbüttel s. d. [1995].

Das älteste Stettiner Stadtbuch (1305-1352), hrsg. von Martin WEHRMANN, Stettin 1921 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Pommern I/3).

Archiv pražské metropolitní kapituly I, Katalog listin a listů z doby předhusitské (-1419), edd. Jaroslav ERŠIL - Jiří PRAŽÁK, Praha 1956.

Das Archiv des Vereins für Geschichte und Altertumskunde Westfalens, Abteilung Paderborn e. V. Die Urkunden bis zum Jahr 1500, bearb. von Ulrike STÖWER, Münster 1994 (Inventare der nichtstaatlichen Archive Westfalens, Neue Folge 14).

Asseburg Urkundenbuch. Urkunden und Regesten zur Geschichte des Geschlechts Wolfenbüttel-Asseburg und seiner Besitzungen, Theil II, III, hrsg. von Johann Graf von BOCHOLTZ-ASSEBURG, Hannover 1905 (reprint Osnabrück 1975).

Das Bakkalarenregister der Artistenfakultät der Universität Erfurt 1392-1521, hrsg. von Rainer Ch. SCHWINGES - Klaus WRIEDT, Jena-Stuttgart 1995 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Thüringen, Große Reihe 3).

Die Berichte der Generalprokuratoren des Deutschen Ordens an der Kurie, bearb. Hans KOEPPEN, Bd. II., Peter Wormditt (1403-1419), Bd. III, Johannes Tiergart (1419-1428), Halbbd. 1, 2, Göttingen 1960, 1966, 1971 (Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung 13, 21, 29).

BOHÁČEK, Miroslav, *Nové prameny k dějinám pražské university*, Studie o rukopisech 4, 1965, s. 49-92.

Bremisches Urkundenbuch, Bd. III-V, hrsg. von Dietrich Rudolf EHMCK, Bremen 1880-1902, reprint Osnabrück 1980.

Calenberger Urkundenbuch, Abt. I, III, hrsg. von Wilhelm von HODENBERG, Hannover 1855-1858.

Codex diplomaticus Anhaltinus, Bd. IV-VI, hrsg. von Otto von HEINEMANN, Dessau 1879-1883 (reprint všech svazků Osnabrück 1986).

Codex diplomaticus Lubecensis (Lübeckisches Urkundenbuch), Abteilung I. Urkunden der Stadt Lübeck, Bd. 3-7, Lübeck 1843-1885.

Codex diplomaticus Saxoniae regiae, Haupttheil I-II, celkem 24 svazků, Leipzig 1864-1909.

Corpus iuris canonici II, Decretalium Collectiones, ed. Aemilius FRIEDBERG, Lipsiae 1879.

DIESTELKAMP, Adolf, *Päpstliche Urkunden zur Geschichte Pommerns von 1378-1415*, I, Baltische Studien N. F. 36, 1934, s. 268-275, II, Baltische Studien N. F. 37, 1935, s. 274-381.

Diplomatarium Danicum, Række III, Bind 9: 1371-1375, udgivet af C. A. CHRISTENSEN – Herluf NIELSEN, København 1982, Række IV, Bind 1- 2: 1376-1379, 1380-1385, udg. af Herluf NIELSEN, København 1984, 1987, Bind 3: 1386-1388, udg. af Thomas RIIS, København 1993, Bind 4-5: 1389-1392, 1393-1395, udg. af Herluf NIELSEN, København 1994, 1998, Bind 6: 1396-1398, udg. af Aage ANDERSEN, København 1998, Bind 7: 1399-1400, udg. af Aage ANDERSEN – Russell FRIEDMAD – Herluf NIELSEN, København 2000.

DOELLE, Franz, *Ein Fragment der verlorengegangenen Prager Universitätsmatrikel aus 14. Jahrhundert*, in: Miscelanea Francesco Ehrle III, Roma 1924 (Studi e testi 39), s. 88-102.

Das drittälteste Erbebuch der Stadt Reval (1383-1458), hrsg. von Eugen von NOTTBECK, Reval 1890 (Archiv für die Geschichte Liv-, Est- und Curlands III/3).

Die Erbebücher der Stadt Riga 1384-1579, bearb. von Jakob Gottlieb Leonhard NAPIERSKY, Riga 1888, reprint Hannover-Döhren 1975.

Finanzierung von Universität und Wissenschaft in Vergangenheit und Gegenwart, hrsg. von Rainer Christoph SCHWINGES, Basel 2005 (Veröffentlichungen der Gesellschaft für Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte 6).

FRANCKE, Otto, *Das Verfestungsbuch der Stadt Stralsund*, Halle 1875 (Hansische Geschichtsquellen 1).

Das Fraterhaus zu Herford, Teil I, bearb. von Wolfgang LEESCH, Münster/Westf. 1974.

Hamburger Testamente 1351-1400, bearb. von Hans-Dieter LOOSE, Hamburg 1970 (Veröffentlichungen aus dem Staatsarchiv der Freien und Hansestadt Hamburg 11).

Hamburgisches Urkundenbuch, Bd. IV., 1337-1350, bearb. von Jürgen REETZ, Hamburg 1967.

Hanserecesse. Die Recesse und andere Akten der Hansetage von 1256-1430, Abt. I, Bd. 1-8, Leipzig 1870-1897, reprint Hildesheim 1975.

Hansisches Urkundenbuch, Bd. IV (1361-1392), V (1392-1414), bearb. von Karl KUNZE, Halle a. S. 1896, Leipzig 1899.

HLAVÁČEK, Ivan, *Jeden dokument ke vztahu university a pražských měst v druhé polovině 14. století*, AUC-HUCP 2/1, 1961, s. 89-96.

Charters of Foundation and Early Documents of the Universities of the Coimbra Group, edd. by Jos. M. M. HERMANS - Marc NELISSEN, Groningen 1994.

Chartularium Universitatis Parisiensis, edd. Heinrich DENIFLE et Émile CHÂTELAIN, 4 sv., Paris 1889-1897.

Chronicon Francisci Pragensis, ed. Jana ZACHOVÁ, Praha 1997 (FRB, Series nova 1).

Indeks studentów Uniwersytetu krakowskiego w latach 1400-1500, opr. Jerzy ZATHEY i Jerzy REICHAN, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974.

KLEMPIN, Robert, *Diplomatische Beiträge zur Geschichte Pommerns aus der Zeit Bogislaw X.*, Berlin 1859.

KOEPLER, H., *Frederick Barbarossa and the Schools of Bologna. Some Remarks on the "Authentic Habita"*, English Historical Review 54, 1939, č. 216, s. 557-607.

Kronika Beneše Krabice z Weitmile, ed. František PALACKÝ – Josef EMLER, in: FRB IV, s. 459-548.

Kronika Františka Pražského, ed. Josef EMLER, in: FRB IV, Praha 1884, s. 347-456.

Kroniky doby Karla IV., Praha 1987.

Křišťan z Prachatic - Stavba a užití astrolábu, vyd. Alena HADRAVOVÁ a Petr HADRAVA, Praha 2001.

Księga promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z XV wieku, wyd. Antoni GAŚIOROWSKI, Kraków 2000.

KUČERA, Karel – TRUC, Miroslav, *Archiv University Karlovy. Průvodce po archívních fondech*, Praha 1961 (Sbirka pramenů a příruček k dějinám University Karlovy I.).

Liber beneficiorum et benefactorum Universitatis Jagellonicae in saeculis XV-XVIII, tomus 1, *Fundationes pecuniariae Universitatis Jagellonicae in saeculis XV-XVIII*, tomus 2, *De beneficiorum Universitatis Jagellonicae decimis, columbationibus, missalibus clericaturisque XV-XVIII saec.*, edd. Jerzy MICHALEWICZ – Maria MICHALEWICZOWA, Kraków 1999 (Z prac Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, seria D, vol. 1, 2).

- Liber beneficiorum des Karthäuser-Klosters Marienkron bei Rügenwalde*, bearb. von Hugo LEMCKE, Stettin 1922 (Quellen zur pommerschen Geschichte 5).
- Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*, Praha 1983.
- Liber ordinationum cleri 1385-1416*, ed. Antonín PODLAHA, Pragae 1922.
- Libri actorum Universitatis Heidelbergensis = Die Amtsbücher der Universität Heidelberg, Reihe A: Acta Universitatis Heidelbergensis = Die Rektorbücher der Universität Heidelberg*, hrsg. von Jürgen MIETHKE, Bd. I, 1386-1410 (zugleich das erste Amtsbuch der Juristischen Fakultät), bearb. von Heiner LUTZMANN - Hermann WEITER, Heft 1, 2, Heidelberg 1986, 1990, Bd. II, 1421-1451, bearb. von Heiner LUTZMANN unter Mitarbeit von Andreas DAFFENER, Heft 1, Heidelberg 2003.
- Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim*, lib. I-IV, ed. Josef EMLER, Pragae 1865-1870; lib. V, ed. František Antonín TINGL, Pragae 1865; lib. VI-X, ed. Josef EMLER, Pragae 1883-1889.
- Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV et XV*, vol. I-V, ed. Klement BOROVIČ, Pragae 1878-1889; tom. VI, ed. Antonín PODLAHA, Pragae 1927.
- Die Libri redituum der Stadt Riga*, hrsg. von Jakob Gottlieb Leonhard NAPIERSKY, Leipzig 1881.
- Liv-, esth- und curländisches Urkundenbuch nebst Regesten*, Abt. I, Bd. 3-10, hrsg. von Friedrich Georg von BUNGE – Hermann HILDEBRAND, Reval 1857 – Riga 1896, reprint Aalen 1970-1981.
- LOSERTH, Johann, *Nachträgliche Bemerkungen zu dem Magister Adalbertus de Ericinio*, MVGDDB 17, 1879, s. 198-213, zde s. 210-212.
- Lüneburger Testamente des Mittelalters: 1323 bis 1500*, bearb. von Uta REINHARDT, Hannover 1996.
- Lüneburgs Ältestes Stadtbuch und Verfestungsregister*, hrsg. von Wilhelm REINECKE, Hannover-Leipzig 1903 (Quellen und Darstellungen zur Geschichte Niedersachsens 8).
- MACK, Dietrich, *Testamente der Stadt Braunschweig*, Göttingen s. d. (Beiträge zur Genealogien Braunschweiger Familien, Forschungsberichte zur Personen- und Sozialgeschichte der Stadt Braunschweig III/1-3, IV, V).
- Die Matrikel der Universität Heidelberg von 1386 bis 1662*, Bd. I, III (Register), hrsg. von Gustav TOEPKE, Heidelberg 1886, 1893.
- Die Matrikel der Universität Köln*, Bd. I, III (Nachträge und Register), hrsg. von Hermann KEUSSEN, Köln 1928 (2. vydání), 1931 (Publikationen der Gesellschaft für Rheinische Geschichtskunde 8).
- Die Matrikel der Universität Leipzig 1409-1559*, Bd. I, III, Halle 1895-1902 (Codex diplomaticus Saxoniae regiae II/16-18).
- Die Matrikel der Universität Rostock*, Bd. I, hrsg. von Adolph HOFMEISTER, Rostock 1889, Bd. VI, VII (Register), bearb. von Ernst SCHÄFER, Rostock 1919-1922.
- Die Matrikel der Universität Wien*, Bd. I, Registerbände I-II, bearb. von Franz GALL – Willi SZEIVERT, Wien-Graz-Köln 1957-1961 (Publikationen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Reihe 6, Abt. 1, Bd. 1-2).
- Matthäus von Krakau - De contractibus*, Erstausgabe von Matthias NUDING, Heidelberg 2000 (Editiones Heidelbergenses 28).

Meklenburgisches Urkundenbuch, Bände XV-XXIV (1360-1400), Schwerin 1890-1913, Bd. XXV/A, Nachträge, Schwerin 1936, Bd. XXV/B, Nachträge, bearb. von Freidrich STUHR, Register zum Band XXV A und B, bearb. von Hugo CORDSHAGEN, Schwerin 1977.

MENDL, Bedřich, *Z archivních cest (Kladsko - Vratislav - Zhořelec a Budyšín)*, Časopis archivní školy 4, 1926-1927, s. 103-124.

Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400-1508. Biblioteka Jagiellońska rkp. 258, tom I-II, wyd. Antoni GAŚSIOROWKI, Tomasz JUREK i Izabela SKIERSKA, Kraków 2004.

Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I/1-2, II/1, III, Praha 1830, 1832, 1334 a 1848.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, tomus I, Acta Clementis VI. pontificis Romani 1342-1352, ed. Ladislav KLICMAN, Pragae 1903; II, Acta Innocentii VI. pontificis Romani 1352-1362, ed. Jan Bedřich NOVÁK, s. n. [Praha] 1907; III, Acta Urbani V. 1362-1370, edd. Bedřich JENŠOVSKÝ, Pragae 1944; III, Acta Urbani V. 1362-1370, Indices, ed. Věra JENŠOVSKÁ, Pragae 1954; IV/1-2, Acta Gregorii XI. 1370-1378; ed. Karel STLOUKAL, Pragae 1949-1953; V/1-2, Acta Urbani VI. et Bonifatii IX. pontificum Romanorum, 1378-1396, 1397-1404, ed. Kamil KROFTA, s. n. [Praha] 1903-1905; VII/1-3, Acta Martini V. pontificis Romani 1417-1422, 1423-1431, Indices, ed. Jaroslav ERŠIL, Pragae 1996-2001.

NOVÁČEK, Vojtěch Jaromír, *Několik listin týkajících se kolleje Karlovy z let 1367 – 1424*, Věstník královské české společnosti nauk 12, 1895 [1896], s. 1-30.

Oldenburgisches Urkundenbuch, Bd. I-VII, hrsg. von Ditrich KOHL – Gustav RÜTHNING, Oldenburg 1914-1935.

Ostfriesisches Urkundenbuch, hrsg. von Ernst FRIEDLAENDER, Bd. I., 787-1470, Emden 1878 (reprint Vaduz/Liechtenstein 1988).

Pisně žáků darebáků (Carmina scholarium vagorum), přel. Rudolf MERTLÍK, Praha 1971.

PODLAHA, Antonín, *Catalogus codicum manu scriptorium qui in archivio capituli metropolitani Pragensis asservantur*, Pragae 1923.

Pommerisches Urkundenbuch, Bd. X-XI, bearb. von Klaus CONRAD, Köln 1984-1990 (Veröffentlichungen der historischen Kommission für Pommern, Reihe II).

Regesta archiepiscopatus Magdeburgensis. Sammlung von Auszügen aus Urkunden und Annalisten zur Geschichte des Erzstifts und Herzogthums Magdeburg, naposledy III. Theil (1270-1305), hrsg. von George Adalbert von MÜLVERSTEDT, Magdeburg 1886, Orts-, Personen- und Sachregister, bearb. von Georg WINTER – Georg Hermann Theodor LIEBE, Magdeburg 1899.

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV., tomus I, Fontes archivi metrop. capituli Pragensis, fasc. 1-7, ed. Věra JENŠOVSKÁ, Pragae 1967-1981.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, pars V (1346-1355), fasc. 1-5, edd. Blažena RYNEŠOVÁ - Jiří SPĚVÁČEK - Jana ZACHOVÁ, Praha 1957-2005, pars VI (1355-1358), fasc. 1-3, edd. Bedřich MENDL – Milena LINHARTOVÁ, Praha 1928-1954, pars VII (1358-1363), fasc. 1-5, edd. Bedřich MENDL – Milena LINHARTOVÁ, Praha 1954-1963.

Regesta Historiae Neomarchicae, Abt. 1, Die Urkunden zur Geschichte der Neumarkund des Landes Sternberg, hrsg. von Karl KLETKE, Berlin 1867 (Märkische Forschungen X).

Regesten der in Niedersachsen und Bremen überlieferten Papsturkunden, hrsg. von Brigide SCHWARZ, Hannover 1993.

Regesten der Urkunden des Herzoglichen Haus- und Staatsarchivs zu Zerbst aus den Jahren 1401-1500, hrsg. von [Hermann] WÄSCHKE, Dessau 1909.

Regesty dokumentów miasta Szczecina z lat 1243-1856, opracowanie i tłumaczenie Radosław GAZIŃSKI – Jerzy GRZELAK – Jerzy PODRALSKI, Szczecin 1993.

Régi magyar egyetemek emlékezete / Memoria universitatum et scholarum maiorum regni Hungariae 1367-1777. Válogatott dokumentumok a magyarországi felsőoktatás történetéhez, ed. SZÖGI László, Budapest 1995.

Repertorium der im kgl. Staatsarchive zu Königsberg i. Pr. befindlichen Urkunden zur Geschichte der Neumark, bearb. von Erich JOACHIM, hrsg. von Paul van NIESSEN, Landsberg a. W. 1895 (Schriften des Vereins für Geschichte der Neumark 3).

Repertorium Germanicum. Verzeichnis der in den päpstlichen Registern und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien vom Beginn des Schismas bis zur Reformation, Bd. I, Clemens VII. von Avignon (1378-1394), bearb. von Emil GÖLLER, Berlin 1916 (přetisk Hildesheim 1991); Bd. II, Urban VI., Bonifaz IX., Innocenz VII. und Gregor XII. (1378-1415), Lieferung 1, Einleitung und Regesten, bearb. von Gerd TELLENBACH, Berlin 1933-1938 (REPRINT Berlin 1961, Hildesheim 2000), Lieferung 2, Personenregister, bearb. von Gerd TELLENBACH, Berlin 1938 (reprint Berlin 1961, Hildesheim 2000), Lieferung 3, Ortsregister, bearb. von Hermann DIENER, Berlin 1961; Bd. III, Alexander V., Johann XXIII, Konstanzer Konzil (1409-1417), hrsg. von Ulrich KÜHNE, Berlin 1935 (reprint Hildesheim 1991); Bd. IV, Martin V. (1417-1431), Teil 1-3, hrsg. von Karl August FINK, Berlin 1943-1958 (reprint Hildesheim 2000), Teil 4, Personenregister, bearb. von Sabine WEISS, Tübingen 1979; Bd. V, Eugen VI., Teil 1, bearb. von Hermann DIENER – Brigide SCHWARZ, 3 svazky, Tübingen 2004, Teil 2, Indices, bearb. von Christoph SCHÖNER, Tübingen 2004.

Das Revaler Bürgerbuch 1409-1624, hrsg. von Otto GREIFENHAGEN, Reval 1932 (Publikationen aus dem Revaler Stadtarchiv 6).

Revaler Regesten, Bd. III, Testamente Revaler Bürger und Einwohner aus den Jahren 1369 bis 1815, bearb. von Roland SEEBERG-ELVERFELD, Göttingen 1975 (Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung 35).

Revaler Urkunden und Briefe von 1273 bis 1510, bearb. von Dietrich HECKEMANN, Köln 1995 (Veröffentlichungen aus den Archiven Preussischer Kulturbesitz 25).

Riedel's Codex diplomaticus Brandenburgensis, Haupttheil I: 25 Bände, Haupttheil II: 6 Bände, Haupttheil III: 3 Bände, Haupttheil IV: 1 Band, Supplementband, Namensverzeichnis: 3 Bände, Chronologisches Register: 2 Bände, celkem 41 sv., Berlin 1838-1869.

Das Rostocker Weinbuch von 1382 bis 1391. Festschrift für die Jahresversammlung des Hansischen Geschichts Verein für niederdeutsche Sprachforschung, hrsg. von Ernst DRAGENDORF – Ludwig KRAUSE, Rostock 1908.

Schleswig-Holsteinische Regesten und Urkunden, Bd. VI, 1376-1400, Teil 1-2, bearb. von Heinrich von KOCHERDÖRFER – Werner CARSTENS, Neumünster 1962, 1971; Bd. VII Nachträge und Register zu Band 6, Lieferung 1-2, bearb. von Hans Harald HENNINGS, Neumünster 1979, 1980.

Soudní akta konsistoře pražské, ed. Ferdinand TADRA, sv. I-VII, Praha 1893-1901.

Les statuts et privilèges des universités françaises depuis leur fondation jusqu'en 1789, ed. par Michel FOURNIER, 4 sv., Paris 1890-1892 (reprint Aalen 1980).

Das Stadtbuch von Anklam. Ältester Teil 1401-1429, Teil 2 1429-1453, hrsg. von Johannes Weygardus BRUINIER, Köln 1960, 1964 (Veröffentlichungen der historischen Kommission für Pommern, Reihe IV: Quellen zur pommerschen Geschichte 4-5).

- STIEDA, Wilhelm, *Revaler Zollbücher und –quittungen des 14. Jahrhunderts*, Halle 1887, reprint Hildesheim 2005 (Hansische Geschichtsquellen 5).
- Der Stralsunder liber memorialis*, Teil I-V, bearb. von Horst-Diether SCHROEDER, Schwerin 1964, Weimar 1969-1982 (Veröffentlichungen des Stadtarchivs Stralsund V/1-5).
- Středověké písně cechu žakovského*, přel. Radovan KRÁTKÝ, Praha 1958.
- Studien und Texte zum Leben und Wirken des Prager Magisters Andreas von Brod*, bearb. von Jaroslav KADLEC, Münster 1982.
- Summa cancellarie (Cancellaria Caroli IV.), Formulář královské kanceláře XIV. století*, ed. Ferdinand TADRA, Praha 1895 (Historický archiv 6).
- SVATOŠ, Michal, *Středověká vysvědčení absolventů pražské univerzity (Studie k univerzitnímu diplomatáři III)*, in: *Historia docet. Sborník k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc., usp. Miloslav Polívka a Michal Svatoš*, Praha 1992 (Práce Historického ústavu ČSAV, řada C - Miscellanea, 7), s. 463-474.
- ŠMAHEL, František, *Die Anfänge der Prager Universität*, *Historica* 3-4, 1996/97, s. 7-50.
- ŠMAHEL, František, *Ein Unbekanntes Prager Quodlibet von ca. 1400 des Magisters Johann Arsen von Langenfeld*, *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters* 33, 1977, s. 199-215.
- ŠMAHEL, František, *Zwei Vorlesungsverzeichnisse zum Magisterium an der Prager Artistenfakultät aus deren Blütezeit 1388-1390*, *Jahrbuch für Universitätsgeschichte* 4, 2001, s. 195-207.
- TADRA, Ferdinand, *Príspevky k dějinám university Pražské ve čtrnáctém století*, VKČSN [7], 1890 [1891], s. 283-308.
- Tak zvaná Kronika university pražské*, ed. Jaroslav GOLL, in: FRB V, Praha 1893, s. 567-588.
- Testamenter fra Danmarks middelalder indtil 1450*, udg. af Kristian ERSLEV, København 1901.
- TŘÍŠKA, Josef, *Starší pražská univerzitní literatura a karlovska tradice*, Praha 1978.
- Urkundenbuch der Collegiat-Stifter S. Bonifacii und S. Pauli in Halberstadt*, bearb. von Gustav SCHMIDT, Halle 1881 (Geschichtsquellen der Provinz Sachsen und angrenzender Gebiete 13).
- Urkundenbuch des Hochstifts Meissen II*, ed. Ernst Gotthelf von GERSDORF, Leipzig 1865 (Codex diplomaticus Saxoniae regiae II/2).
- Urkundenbuch der Stadt Braunschweig*, bearb. von Josef DOLLE, Bd. VI-VII, Hannover 1998-2003 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Niedersachsen und Bremen 37, 215).
- Urkundenbuch der Stadt Celle*, bearb. von Dieter BROSIUS, Hannover 1996 (Lüneburger Urkundenbuch, Abt. 17; Veröffentlichungen zur Geschichte Niedersachsens und Bremen 37; Quellen und Untersuchungen zur Geschichte Niedersachsens im Mittelalter 20).
- Urkundenbuch der Stadt Duderstadt bis zum Jahre 1500*, hrsg. von Julius JAEGER, Hildesheim 1885.
- Urkundenbuch der Stadt Goslar und der in und bei Goslar belegenen geistlichen Stiftungen*, naposledy Theil IV (1336-1365), hrsg. von Georg BODE, Halle etc. 1905 (Geschichtsquellen der Provinz Sachsen und angrenzender Gebiete 32).
- Urkundenbuch der Stadt Göttingen*, Bd I-II., hrsg. von Karl Gustav SCHMIDT, Hannover 1863-1867 (reprint Aalen 1974, Veröffentlichungen des Historischen Vereins für Niedersachsen 6, 7).

- Urkundenbuch der Stadt Halberstadt*, Bd. I-II, bearb. von Gustav SCHMIDT, Halle 1878-1879, (Geschichtsquellen der Provinz Sachsen und angrenzender Gebiete 7).
- Urkundenbuch der Stadt Halle, ihrer Stifter und Klöster*, Teil III, Bd. 1-2 (1351-1380, 1381-1403), bearb. von Artur BIERBACH, Halle 1954-1957 (Quellen zur Geschichte Sachsen-Anhalts 2, 5).
- Urkundenbuch der Stadt Hannover*, Teil I, hrsg. von Karl Ludwig GROTEFEND – Georg Friedrich FIEDELER, Hannover 1860-1871 (reprint Aalen 1975).
- Urkundenbuch der Stadt Hildesheim*, Bd. II (1347-1400), III (1401-1427), hrsg. von Richard DOEBNER, Hildesheim 1886, 1887 (reprint Aalen 1980).
- Urkundenbuch der Stadt Lüneburg*, bearb. von Wilhelm Friedrich VOLGER, Bd. II 1370-1387, Hannover 1875, Bd. III 1387-1402, Lüneburg 1877.
- Urkundenbuch der Stadt Magdeburg*, Bd. I-II, bearb. von Gustav HERTEL, Halle 1892-1894, reprint Aalen 1975-1978 (Geschichtsquellen der Provinz Sachsen und angrenzender Gebiete 26, 27).
- Urkundenbuch der Stadt Osnabrück 1301-1400*, bearb. von Horst-Rüdiger JARCK, Osnabrück 1989 (Veröffentlichungen des Vereins für Geschichte und Landeskunde von Osnabrück, Osnabrücker Urkundenbuch 6).
- Urkundenbuch der Stadt Quedlinburg*, Abt. I-II, bearb. von Karl JANICKE, Halle 1873-1882 (Geschichtsquellen der Provinz Sachsen und angrenzender Gebiete 2).
- Urkundenbuch der Stadt Stade*, bearb. von Jürgen BOHMBACH, Hildesheim - Stade 1981 (Bremer Urkundenbuch, 12. Abteilung; Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Niedersachsen und Bremen 37, Quellen und Untersuchungen zur Geschichte Niedersachsens im Mittelalter 4, Veröffentlichungen aus dem Stadtarchiv Stade 1).
- Urkundenbuch der Stadt Uelzen*, bearb. von Thomas VOGTHERR, Hildesheim 1988 (Lüneburger Urkundenbuch, Abt. 14; Veröffentlichungen zur Geschichte Niedersachsens und Bremen 37; Quellen und Untersuchungen zur Geschichte Niedersachsens im Mittelalter 9).
- Urkundenbuch der Stadt und des Stiftes Bielefeld*, hrsg. von Bernard VOLLMER, Bielefeld-Leipzig 1937.
- Urkundenbuch der Universität Heidelberg*, Bd. I-II, hrsg. von Eduard WINKELMANN, Heidelberg 1886.
- Urkundenbuch der Universität Leipzig von 1409 bis 1555*, hrsg. von Bruno STÜBEL, Leipzig 1879 (Codex diplomaticus Saxoniae regiae 11).
- Urkundenbuch des Bistums Lübeck*, Bd. II-V, bearb. von Wolfgang PRANGE, Neumünster-Hamburg 1994-1997 (Schleswig-Holsteinische Regesten und Urkunden 13-16; Veröffentlichungen des Schleswig-Holsteinischen Landesarchiv 36, 45, 46, 58).
- Urkundenbuch des Hochstifts Halberstadt und seiner Bischöfe*, hrsg. von Gustav SCHMIDT, Theil IV 1362-1425, Leipzig 1889 (Publicationes aus den k. Preußischen Staatsarchiven 40).
- Urkundenbuch des Hochstifts Hildesheim und seiner Bischöfe*, bearb. von Hermann HOOGEWEG, Theil V (1341-1370), VI (1370-1398), Hannover 1907, 1911 (Quellen und Darstellungen zur Geschichte Niedersachsens 28).
- Urkundenbuch des Klosters St. Michaelis zu Lüneburg*, Lieferung 2 (1301-1400), 3 (1401-1500), Hannover 1860, 1870 (Lüneburger Urkundenbuch, 7. Abtheilung).
- Urkunden der Markgrafen von Meissen und Landgrafen von Thüringen III*, 1407-1418, Leipzig 1909 (Codex diplomaticus Saxoniae regiae I/B, 3).

Die Urkunden des Stifte Busdorf in Paderborn, Lieferung 1-2, bearb. von Joseph PRINZ, Paderborn 1975 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission Westfalens 37; Westfälische Urkunden 1).

Urkundenbuch des Stifts St. Johann bei Halberstadt 1119/23-1804, bearb. von Adolf Diestelkamp – Rudolf ENGELHARDT – Josef HARTMANN, Weimar 1989.

Urkundenbuch zur Geschichte der Herzöge von Braunschweig und Lüneburg und ihrer Lande, hrsg. von Hans SUDENDORF, Bd. IV.-XI., Hannover 1864-1880, Göttingen 1883.

Visitační protokol pražského arcijáhenství pražského arcijáhna Pavla z Janovic z let 1379-1382, edd. Ivan HLAVÁČEK - Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Praha 1973.

Westfälisches Urkundenbuch, Bd. VIII, Die Urkunden des Bistums Münster von 1301-1325, bearb. von Robert KRUMBHOLZ, Münster 1913; Bd. IX, Die Urkunden des Bistums Paderborn 1301-1325, Lieferung 1-5, bearb. von Joseph PRINZ, Münster 1972-1993; Bd. X, Die Urkunden des Bistums Minden 1301-1325, bearb. von Robert KRUMBHOLZ - Joseph PRINZ, Münster 1977 (2. dopl. vyd.); XI. Band: Die Urkunden des Kölnischen Westfalen 1301-1325, Lieferung 1-2, bearb. von Manfred WOLF, Münster 1997-2000.

WIGGER, Anette, *Stephan Bodeker, O. Praem, Bischof von Brandenburg (1421-1459). Leben, Wirken und ausgewählte Werke*, Frankfurt am Main 1992 (Europäische Hochschulschriften, Reihe 3, 532).

ZARNCKE, Friedrich, *Die urkundlichen Quellen zur Geschichte der Universität Leipzig in den ersten 150 Jahren ihres Bestehens*, Leipzig 1857 (Abhandlungen der phil.-hist. Klasse der königlichen Sächsischen Gessellschaft der Wissenschaften 2).

Das zweitälteste Erbebuch der Stadt Reval (1360-1383), hrsg. von Eugen von NOTTBECK, Reval 1890 (Archiv für die Geschichte Liv-, Est- und Curlands III/2).

Literatura

ANTONICEK, Theophil, *Musik- und Theaterleben an der alten Universität Wien*, in: *Das alte Universitätsviertel*, s. 161-176.

ARBUSOW, Leonid, *Livlands Geistlichkeit vom Ende des 12. bis ins 16. Jahrhundert*, I, Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik (dale jen JGHS) 1900, Mitau 1902, s. 33-80, II, JGHS 1901, Mitau 1902, s. 1-160, III, JGHS 1902, Mitau 1904, s. 39-134, IV, JGHS 1911, 1912 und 1913, Mitau 1914, s. 1-433.

Artisten und Philosophen. Wissenschafts- und Wirkungsgeschichte einer Fakultät vom 13. bis zum 19. Jahrhundert, hrsg. von Rainer Ch. SCHWINGES, Basel 1999 (Veröffentlichungen der Gesellschaft für Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte 1).

ASCHBACH, Joseph, *Geschichte der Wiener Universität im ersten Jahrhunderte ihres Bestehens. Festschrift zu ihrer fünfshundertjährigen Gründungsfeier*, Wien 1865.

ASCHE, Matthias, *Der Ostseeraum als Universitäts- und Bildungslandschaft im Spätmittelalter und in der Frühen Neuzeit - Baustein für eine Hansische Kulturgeschichte*, BdL 135, 1999, s. 1-20.

ASCHE, Matthias, *Von der reichen hansischen Bürgeruniversität zur armen mecklenburgischen Landeshochschule. Das Regionale und soziale Besucherprofil der Universitäten Rostock und Bützow in der Frühen Neuzeit (1500-1800)*, Stuttgart 2000 (Contubernium - Tübinger Beiträge zur Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte 52).

Attempo - oder wie stiftet man eine Universität. Die Universitätsgründungen der sogenannten zweiten Gründungswelle im Vergleich, hrsg. von Sönke LORENZ, Stuttgart 1999 (Contubernium - Tübinger Beiträge zur Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte 50).

Augsburger Eliten des 16. Jahrhunderts. Prosopographie wirtschaftlicher und politischer Führungsgruppen 1500-1620, hrsg. von Wolfgang REINHARD, bearb. von Mark HÄBERLEIN, Berlin 1996.

BAERISWYL, Suse, *Die graduierten Gelehrten des Alten Reiches und die Räte der Kurfürsten. Forschungen zur Geschichte der Räte des Kurfürsten Albrecht Achilles von Brandenburg-Ansbach im Rahmen des internationalen Projektes "Repertorium Academicum Germanicum"*, JbU 6, 2003, s. 169-183.

BACHMANN, Adolf, *Der älteste Streit zwischen Deutschen und Tschechen an der Prager Universität*, Historische Vierteljahrschrift 7, 1904, s. 39-52.

BALCK, Carl Wilhelm August, *Meklenburger auf auswärtigen Universitäten bis zur Mitte des 17ten Jahrhunderts*, Dritter Beitrag, Jahrbücher des Vereins für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde 50, 1885, s. 334-382.

BARTOŠ, František Michálek, *Čechy v době Husově 1378-1415*, Praha 1947 (České dějiny II/6).

BAUMGÄRTNER, Ingrid, *"De privilegiis doctorum."* Über Gelehrtenstand und Doktorwürde im späten Mittelalter, Historisches Jahrbuch 106, 1986, s. 298-332.

BERÁNEK, Karel, *O počátcích pražské lékařské fakulty 1348-1622*, AUC-HUCP 9/2, 1968, s. 44-87.

Biografický slovník pražské lékařské fakulty 1348-1939, díl I-II, Praha 1988, 1993.

Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448. Ein biographisches Lexikon, hrsg. von Erwin GATZ unter Mitwirkung von Clemens BRODKORB, Berlin 2001.

Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1448 bis 1648. Ein biographisches Lexikon, hrsg. von Erwin GATZ unter Mitwirkung von Clemens BRODKORB, Berlin 1996.

BLÁHOVÁ, Marie, *Artes und Bildung im mittelalterlichen Böhmen (Vor der Gründung der Prager Universität)*, in: *Scientia und ars im Hoch und Spätmittelalter*, hrsg. von Ingrid Craemer-Ruegenberg und Andreas Speer, Berlin-New York 1994 (Miscellanea Mediaevalia 22), s. 777-794.

BLÁHOVÁ, Marie, *Historická chronologie*, Praha 2001.

BLÁHOVÁ, Marie, *Pražské školy předuniverzitního období*, in: *Škola a město*, Sborník příspěvků z konference „Škola a město“ pořádané AMP a ÚDAUK dne 5.-6. října 1992, Praha 1993 (Documenta Pragensia 11), s. 26-39.

BLÁHOVÁ, Marie, *Studenten aus den böhmischen Ländern in Italien im Mittelalter. Die Premyslidische Zeit*, Studi e Testi 13, 1993, s. 153-178.

BOBKOVÁ, Lenka, *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639*, Praha 1999 (Documenta Pragensia Monographia 8).

BOHÁČEK, Miroslav, *Pražská univerzitní statuta a jejich boloňský vzor*, Studie o rukopisech 8, 1969, s. 11-64.

BOHÁČEK, Miroslav, *O rukopisech statut pražské university*, Studie o rukopisech 3, 1964, s. 73-124, zde s. 74-76; k interpretaci tohoto pramene srov.

BOHÁČEK, Miroslav, *Založení a nejstarší organizace pražské university. Několik postřehů právního historika*, AUC-HUCP 6/1, 1965, s. 5-31.

BOOCKMANN, Hartmut, *Ikographie der Universitäten. Bemerkungen über bildliche und gegenständliche Zeugnisse der spätmittelalterlichen deutschen Universitäten-Geschichte*, in: Schule und Studium im sozialen Wandel des hohen und späten Mittelalters, hrsg. von Johannes Fried, Sigmaringen 1986 (Vorträge und Forschungen 30), s. 565-599.

BOOCKMANN, Hartmut, *Wissen und Widerstand. Geschichte der deutschen Universität*, Berlin 1999.

BOOCKMANN, Hartmut, *Zur mentalität spätmittelalterlicher Gelehrter Räte*, HZ 233, 1981, s. 295-316.

BOROVÍČKOVÁ, Jana – STOČES, Jiří, *Nové metody - prosopografie*, in: Studie a články. K dějinám vědy a vědeckých institucí, red. Hana Barvíková a David Pazdera, Praha 2002 (Práce z Archivu Akademie věd A/7), s. 47-61.

BOROVÍČKOVÁ, Jana – SUKKARI, Magida – STOČES, Jiří: *Český, bavorský a polský univerzitní národ na pražské právnické univerzitě 1372 – 1419*, AUC-HUCP 38-39/1-2, 1998 – 1999 (v tisku).

BOROVÍČKOVÁ, Jana, *Historik a počítač - využití výpočetní techniky v historickém výzkumu*, Disertace, FF UK, Praha 2002 (strojopis).

BOROVÍČKOVÁ, Jana, *Počítačová zpracování univerzitních matrik - program Paradox a prosopografie pražské právnické univerzity*, in: Mediaevalia Historica Bohemica 7, 2000, s. 201-231.

BOROVÍČKOVÁ, Jana, *Regionální a sociální původ studentů polského univerzitního národa na pražské právnické univerzitě v letech 1372 až 1419*, Dipl. práce, FF UK, Praha 1997 (strojopis).

BÖSTERLING-RÖTTGERMANN, Antonia, *Das Kollegiatstift St. Mauritz - Münster. Untersuchungen zum Gemeinschaftsleben und zur Grundherrschaft des Stiftes von den Anfängen bis zur Mitte des 14. Jahrhunderts. Mit einer Liste der Pröpste, Dechanten, Kanoniker, Vikare und Kapläne des Stiftes*, Münster 1990 (Westfalia Sacra 9).

BÖTHFÜHR, Heinrich Julius, *Die Livländer auf auswärtigen Universitäten*, Serie 1, Riga 1884.

BRANDT, Hans-Jürgen, *Universität, Gesellschaft, Politik und Pfründen am Beispiel Konrad von Soltau (†1407)*, in: The Universities in the late Middle Ages, ed. by Jozef IJSEWIJN and Jacques PAQUET, Leuven/Lovain 1978 (Mediaevalia Lovaniensia, Series I, Studia 6), s. 614-627.

BRUNS, Alfred, *Der Archidiakonats Nörten*, Göttingen 1967 (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 17, Studien zur Germania Sacra 7).

BUDINSZKY, Alexander, *Die Universität Paris und die Fremden an derselben im Mittelalter. Ein Beitrag zur Geschichte dieser hohen Schule*, Berlin 1876, reprint Aalen 1970.

BULST, Neithard, *Objet et méthode de la prosopographie*, in: L'Etat moderne et les élites, XIIIe - XVIIIe siècles. Apport et limites de la méthode prosopographique. Actes du colloque international CNRS-Paris I, 16-19 octobre 1991, ed. par Jean-Philippe Genet et Günther Lottes, Paris 1996, s. 467-482.

BULST, Neithard, *Zum Gegenstand und zur Methode von Prosopographie*, in: Medieval Lives and the Historian. Studies in Medieval Prosopography, Proceedings of the First International Interdisciplinary Conference on Medieval Prosopography, University of Bielefeld, 3-5 December 1982, ed. by Neithard Bulst and Jean-Philippe Genet, Kalamazoo (Michigan) 1986, s. 1-16.

BUNGE, Friedrich Georg von, *Die Revaler Rathslinie nebst Geschichte der Ratsverfassung und einem Anhang ueber Riga und Dorpat*, Reval 1874, reprint Hannover-Döhren 1973.

BÜNGER, Fritz, *Studentenverzeichnisse der Dominikanerprovinz Saxonica (ca. 1377)*, Zeitschrift für Kirchengeschichte 44, N. F. 7/4, Gotha 1925, s. 489-504.

COBBAN, Alan B., *The King's Hall within the University of Cambridge in the Later Middle Ages*, Cambridge 1969 (Cambridge Studies in Medieval Life and Thought, third ser., vol. 1).

COBBAN, Alan B., *The medieval English Universities. Oxford and Cambridge to c. 1500*, Aldershot 1988.

COBBAN, Alan B., *The Medieval Universities: their development and organization*, London 1975.

CRULL, Friedrich, *Die Rathslinie der Stadt Wismar*, Halle 1875 (Hansische Geschichtsquellen 2).

CSIZMADIA, Andor, *Die Universität Pécs im Mittelalter (1367-)*, Budapest 1965 (Studia iuridica auctoritate Universitatis Pécs publicata 41).

ČERNÁ, Marie L., *Studenti ze zemí českých na univerzitě v Orléansu a na některých jiných francouzských univerzitách*, ČČH 40, 1934, s. 347-362 a 548-564.

ČERNÁ-ŠLAPÁKOVÁ, Marie L., *Studenti z českých zemí v Paříži*, Strahovská knihovna 5-6, 1971, s. 71-72.

ČERNÝ, M., *Kuneš z Třebovle. Středověký právník a jeho dílo*, Plzeň 1999.

ČERNÝ, Miroslav, *Il "doctor decretorum" Kuneš di Třebovel*, Roma 1988.

Český slovník bohovědný III, red. Antonín PODLAHA, Praha 1926.

ČORNEJ, Petr, *Tzv. Kronika univerzity pražské a její místo v husitské historiografii*, AUC-HUCP 23/1, 1983, s. 7-25.

DÖLL, Ernst, *Die Kollegiatstifte St. Blasius und St. Cyriacus zu Braunschweig*, Braunschweig 1967 (Braunschweiger Werkstücke 36).

Dějiny Univerzity Karlovy I-IV, edd. Michal SVATOŠ - Ivana ČORNEJOVÁ - Jan HAVRÁNEK - Zdeněk POUŠTA, Praha 1995-1998.

Dějiny země Koruny české, sv. I, Praha 1992.

Dekret kutnohorský a jeho místo v dějinách, Praha 1959 (Acta Universitatis Carolinae – Phil. et Hist. 2).

DENIFLE, Heinrich, *Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400*, Berlin 1885, přetisk Graz 1956.

Dictionnaire encyclopédique du Moyen Âge II, sous la direction d'André VAUCHEZ, Paris 1997.

DIX, Renate, *Frühgeschichte der Prager Universität. Gründung, Aufbau und Organisation 1348 - 1409*. Diss. Bonn 1988 (střojopis).

DOLEŽALOVÁ, Eva, *Eine vorläufige quantitative Auswertung der Ordinationsliste von Klerikern in der Prager Erzdiözese (1395-1416)*, in: Geist, Gesellschaft, Kirche im 13.-16. Jahrhundert, hrsg. von František Šmahel, Praha 1999 (Colloquia mediaevalia Pragensia 1), s. 214-222.

DOLEŽALOVÁ, Eva, *Kleriker an der Prager Universität am Vorabend der hussitischen Revolution*, JbU 6, 2003, s. 89-106.

DOLEŽALOVÁ, Eva, *Obraz kléru v pražské arcidiecézi v předečer husitské revoluce na základě zpracování Liber ordinationum cleri (1395-1416)*, in: VIII. sjezd českých historiků (Hradec Králové 10.-12. září 1999) ed. Jiří Pešek, Dolní Břežany 2000, s. 150-153.

- DOLEŽALOVÁ, Eva, *Prosopografie světců pražské diecéze z let 1395-1416* (v tisku).
- DRÜLL, Dagmar, *Heidelberger Gelehrtenlexikon 1386-1651*, Berlin-Heidelberg-New York 2002.
- DZIEDZIC, Stanisław, *Alma mater Jagellonica*, Bydgoszcz 1999.
- Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364-1764*, Tom I, red. Kazimierz LEPSZY, Kraków 1964 (Wydawnictwa jubileuszowe 21).
- ECKERT, Willehad Paul, *Kleine Geschichte der Universität Köln*, Köln 1961.
- ELLWEIN, Thomas, *Die deutsche Universität vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Königstein/Ts. 1985 (2. dopl. vyd. Frankfurt am Main 1992, jeho reprint Wiesbaden 1997).
- Encyklopedie středověku*, ed. Jacques VERGER – Jean-Claude SCHMITT, Praha 2002.
- ENNEN, Edith, *Bonner als Studenten an fremden Universitäten vor 1800*, Bonner Geschichtsblätter 12, 1958, s. 122-142.
- EUBEL, Konrad, *Hierarchia catholica medii aevi, sive summorum pontificum, S. R. E. cardinalium ecclesiarum antistitum series*, tom. I-II, Münster 1898-1901.
- EULENBURG, Franz, *Die Frequenz der deutschen Universitäten von ihrer Gründung bis zur Gegenwart*, Leipzig 1904, přetisk Berlin 1994 (Abhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Klasse 24).
- Finanzierung von Universität und Wissenschaft in Vergangenheit und Gegenwart*, hrsg. von Rainer Christoph SCHWINGES, Basel 2005 (Veröffentlichungen der Gesellschaft für Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte 6).
- FOUQUET, Gerhard, *Domkapitel, Hof und Universität. Speyer Domherren als Amtsträger und Klienten des Königs und der Fürsten im Spätmittelalter*, Archiv für mittelrheinische Kirchengeschichte 43, 1991, s. 109-143
- FOUQUET, Gerhard, *Das Speyerer Domkapitel im späten Mittelalter. Adlige Freundschaft, Fürstliche Patronage und päpstliche Klientel*, Bd. 1, 2, Mainz 1987 (Quellen und Abhandlungen zur mittelrheinischen Kirchengeschichte 57).
- FRIDERICI, Adolf, *Das Lübecker Domkapitel im Mittelalter 1160-1400. Verfassungsrechtliche und personenstandliche Untersuchungen*, Neumünster 1988 (Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins 91).
- FUCHS, Christoph, *Dives, pauper, nobilis, magister, frater, clericus. Sozialgeschichtliche Untersuchungen über Heidelberger Universitätsbesucher des Spätmittelalters (1386-1450)*, Leiden-New York-Köln 1995 (Education and the society in the Middle Ages and Renaissance 5).
- Gelehrte im Reich. Zur Sozial- und Wirkungsgeschichte akademischer Eliten des 14. bis 16. Jahrhunderts*, hrsg. von Rainer Christoph SCHWINGES, Berlin 1996 (ZHF, Beiheft 18).
- GENZEMER, Erich, *Kleriker als Berufsjuristen im späten Mittelalter*, in: Études d'histoire du droit canonique, dédiées à Gabriel Le Bras, Tome II, Paris 1965, s. 1207-1236.
- Geschichte der Universität in Europa*, hrsg. von Walter RÜEGG, Bd. I-III, München 1993, 1999, 2004.
- Die Geschichte der Universitäten und ihre Erforschung. Theorie-Empirie-Methode*, Leipzig 1984.

GOURON, André, *Montpellier – eine Universität zwischen Paris und Bologna*, in: Die Universität in Alteuropa, hrsg. von Alexander Patschovsky - Horst Rabe, Konstanz 1994 (Konstanzer Bibliothek 22), s. 29-41.

GRAMSCH, Robert, *Erfurter Juristen im Spätmittelalter. Karrierenmuster und Tätigkeitsfelder einer gelehrten Elite des 14. und 15. Jahrhunderts*, Leiden-Boston 2003 (Education and Society in the Middle Ages and Renaissance 17).

GRAMSCH, Robert, *Kurientätigkeit als "Berufsbild" gelehrter Juristen. Der Beitrag Roms zur Akademisierung Deutschlands im Spätmittelalter. Eine personengeschichtliche Betrachtung*, Quelle und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken 80, 2000, s. 117-163.

HÄFELE, Rolf, *Die Studenten der Städte Nördlingen, Kitzingen, Mindelheim und Wunsiedel bis 1580. Studium, Berufe und soziale Herkunft*, Teil 1, 2, Trier 1988 (Trierer Historische Forschung 13).

HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ, Marie, *Správa a kancelář pražské university v první době jejího trvání*, Praha 1948 (Zvláštní otisk Sborníku příspěvků k dějinám hlavního města Prahy).

HAMMERSTEIN, Notker, *Bildung und Wissenschaft vom 15. bis zum 17. Jahrhundert*, München 2003 (Enzyklopädie Deutscher Geschichte 64).

HAMMERSTEIN, Notker, *Jubiläumsschrift und Alltagsarbeit. Tendenzen bildungsgeschichtlicher Literatur*, HZ 236, 1983, s. 601-633.

Handbuch der historischen Stätten, Bd. XI, Provinz Sachsen-Anhalt, hrsg. von Berent SCHWINEKÖPER, Stuttgart 1975; Bd. XII, Mecklenburg, Pommern, hrsg. von Helge bei der WEIDEN und Roderich SCHMIDT, Stuttgart 1996.

Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte I, Mittelalter (1110-1500), hrsg. von Helmut COING, München 1973.

HARMS, Klaus, *Das Domkapitel zu Schleswig von seinen Anfängen bis zum Jahre 1542*. Diss. Kiel, Preetz 1914.

HEBEISEIN, Christian – SCHMID, Thomas, *De Zusato, Coloniensis dioecesis. Über Herkunftsräume armer Universitätsbesucher im Alten Reich (1375 bis 1500)*, JbU 6, 2003, s. 28-50.

HEINIG, Paul-Joachim, *Gelehrte Juristen im Dienst der römisch-deutsche Könige*, in: Recht und Verfassung im Übergang vom Mittelalter zur Neuzeit, Teil 1, hrsg. von Hartmut Boockmann – Ludger Grenzmann u. a., Göttingen 1998, (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, phil.-hist. Klasse 3, Bd. 228), s. 167-184.

HESSE, Christian, *Qualifikation durch Studium? Die Bedeutung des Universitätsbesuchs in der lokalen Verwaltung spätmittelalterlicher Territorien im Alten Reich*, in: Sozialer Aufstieg. Funktionseliten im Spätmittelalter und in der frühen Neuzeit. Büdinger Forschungen zur Sozialgeschichte 2000 und 2001, hrsg. von Günther Schulz, München 2002 (Deutsche Führungsschichten in der Neuzeit 25), s. 243-268.

HESSE, Christian, *Repertorium Academicum Germanicum. Sozial- und Wirkungsgeschichte spätmittelalterlicher Gelehrter im Reich. Ein Forschungsprojekt zur Geschichte des Wissens*, in: Stadt und Prosopographie, hrsg. von Peter Csendes und Johannes Seidl, Linz 2002 (Forschungen zur Geschichte der Städte und Märkte Österreichs 6), s. 109-116.

HEUSINGER, Sabine von, *Johannes MULBERG, O.P. († 1414): ein Leben im Spannungsfeld von Dominikanerobservanz und Beginenstreit*, Berlin 2000 (Quellen und Forschungen zur Geschichte des Dominikanerordens, Neue Folge 9).

HEYDEN, Hellmuth: *Pommersche Geistliche vom Mittelalter bis zum 19. Jahrhundert*, Köln 1967 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Pommern V/11).

- A History of the University in Europe*, ed. by Walter RÜEGG, vol. I-III, Cambridge 1992, 1998, 2004.
- HLAVÁČEK, Ivan – HLAVÁČKOVÁ, Ludmila, *Studenti z českých zemí a Slovenska na vídeňské univerzitě*, AUC-HUCP 2/1, 1960, s. 97-132 a 3/2, 1962, s. 139-159.
- HLAVÁČEK, Ivan, *Das Urkunden- und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV.) 1376-1419. Ein Beitrag zur spätmittelalterlichen Diplomatie*, Stuttgart 1970 (Schriften der Monumenta Germaniae Historica 23).
- HLAVÁČKOVÁ, Ludmila – SVOBODNÝ, Petr, *Dějiny pražských lékařských fakult 1348-1990*, Praha 1993.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Biskup Jan IV. z Dražic*, Praha 1991 (Studie a texty 6).
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Několik zlomků soudních písemností z církevní praxe druhé poloviny 14. a počátku 15. století*, Tábořský archiv 12, 2003-2004 [2005], s. 25-52.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Úřad generálních vikářů pražského arcibiskupa v době předhusitské*, Praha 1971 (Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica, Monographia 41).
- HOJDA, Zdeněk, *Přínos a hranice prosopografické metody*, Folia Historica Bohemica 15, 1991, s. 613-619.
- HOLBACH, Rudolf, *Zu Ergebnissen und Perspektiven neuerer Forschung zu spätmittelalterlichen deutschen Domkapiteln*, Rheinische Vierteljahrsblätter 56, 1992, s. 148-180.
- HOLLMANN, Michael, *Das Mainzer Domkapitel im späten Mittelalter (1306-1476)*, Mainz 1990 (Quellen und Abhandlungen zur mittelhochdeutschen Kirchengeschichte 64).
- HOOGEWEG, Hermann, *Die Stifter und Klöster der Provinz Pommern*, Bd. I-II, Stettin 1924-1925.
- HOSÁK, Ladislav – ŠRÁMEK, Rudolf, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*, 2 sv., Praha 1970-1980.
- HÜLSEN-ESCH, Andrea von, *Frauen an der Universität? Überlegungen anlässlich einer Gegenüberstellung von mittelalterlichen Bildzeugnissen und Texten*, ZHF 24/3, 1997, s. 315-346.
- Chronik der Stadt Stettin*, hrsg. von Ilse GÜDDEN-LÜDDEKE, Leer 1993.
- IMMENHAUSER, Beat, *Wiener Juristen. Zur Sozialgeschichte der juristischen Besucherschaft der Universität Wien von 1402 bis 1519*, MÖGW 17, 1997, s. 61-102.
- IRRGANG, Stephanie, *Peregrinatio academia. Wanderungen und Karrieren von Gelehrten der Universitäten Rostock, Greifswald, Trier und Mainz im 15. Jahrhundert*, Stuttgart 2002 (Beiträge zur Geschichte der Universität Greifswald 4).
- IRRGANG, Stephanie, *Scholar vagus, goliardus, ioculator. Zur Rezeption des "fahrenden Scholaren" im Mittelalter*, JbU 6, 2003, s. 51-68.
- KACZMAREK, Krzysztof, *Studenci ze Szczecina na uniwersytetach w XIV-XVI wieku (do roku 1535)*, Materiały zachodniopomorskie 39, 1993 [1994], s. 169-197.
- KADLEC, Jaroslav, *Řeholní generální studia při Karlově univerzitě v době předhusitské*, AUC-HUCP 7/2, 1968, s. 63-108.
- KADLEC, Jaroslav, *Vojtěch Raňkův z Ježova*, Praha 1969 (Práce z dějin Univerzity Karlovy 6).
- KALUZA-BAUMRUKER, Margit, *Das Schweriner Domkapitel (1171-1400)*, Köln-Wien 1987 (Mitteldeutsche Forschungen 96).

KAVKA, František, *Die Hofgelehrten*, in: Kaiser Karl IV. Staatsmann und Mäzen, hrsg. von Ferdinand Seibt, München 1978, s. 249-252.

KAVKA, František, *Mistři-regenti na artistické fakultě pražské university v letech 1367-1420. Statistická studie*, in: Z českých dějin. Sborník prací in memoriam prof. dr. Václava Husy, usp. Zdeněk Fiala a Rostislav Nový, Praha 1966, s. 77-96.

KEJŘ, Jiří, *Dějiny pražské právnické univerzity*, Praha 1995.

KEJŘ, Jiří, *Husitský právník M. Jan z Jesenice*, Praha 1965.

KEJŘ, Jiří, *Husův proces*, Praha 2000.

KEJŘ, Jiří, *Kvodlibetní disputace na pražské universitě*, Praha 1971 (Sbírka pramenů a příruček k dějinám University Karlovy 6).

KEJŘ, Jiří, *Sporné otázky v bádání o Dekretu kutnohorském*, AUC-HUCP 3/1, 1962, s. 83-122.

KIBRE, Pearl, *Scholarly Privileges in the Middel Ages. The Rights, Privileges, and Immunities, of Scholars and Universities at Bologna, Padua, Paris, and Oxford*, London 1961.

KIBRE, Pearl, *The Nations in the Medieval Universities*, Cambridge (Massachusetts) 1948.

KINTZINGER, Martin, *A Profession but not a Career? Schoolmasters and the Artes in Late Medieval Europe*, in: *Universities and Schooling in Medieval Society*, ed. by William J. Courtenay and Jürgen Miethke, Leiden-Boston-Köln 2000 (Education and society in the Middle Ages and Renaissance 10), s. 167-181.

KINTZINGER, Martin, *Status medicorum. Mediziner in der städtischen Gesellschaft des 14. bis 16. Jahrhunderts*, in: *Städtisches Gesundheits- und Fürsorgewesen vor 1800*, hrsg. von Peter Johanek, Köln-Weimar-Wien 2000 (Städteforschung A/50), s. 63-91.

KINTZINGER, Martin, *Studens artium, rector parochiae und magister scholarum im Reich des 15. Jahrhunderts. Studium und Versorgungschancen der Artisten zwischen Kirche und Gesellschaft*, ZHF 26/1, 1999, s. 1-41.

KIST, Johannes, *Das Bamberger Domkapitel von 1399 bis 1556. Ein Beitrag zur Geschichte seiner Verfassung, seines Wirkens und seiner Mitglieder*, Weimar 1943 (Historisch-Diplomatische Forschung 7).

KLEINEIDAM, Erich, *Universitas Studii Erfordensis. Überblick über die Geschichte der Universität Erfurt*, Teil 1, Spätmittelalter 1392-1460, Leipzig 1985 (Erfurter theologische Studien 14).

KNOD, Gustav C., *Deutsche Studenten in Bologna (1289-1526). Biographisches Index zu den Acta nationis germanicae univesitatis Bononiensis*, Berlin 1899, přetisk Aalen 1970.

KOSTLÁN, Antonín, *Výzkumné centrum pro dějiny vědy*, ČČH 101/3, 2003, s. 741-745.

KOVÁCS, Enre, *Die Gründung der Universität Pécs und ihre Bedeutung für die ungarische Kultur*, in: *Les universités européennes du XIVe au XVIIIe siècle. Aspects et problèmes. Actes du colloque international à l'occasion du VIe centenaire de l'Université Jagellone de Cracovie, 6-8 mai 1964*, Genève 1967 (International Commission for the History of Universities: Etudes et travaux 1; Institut d'Histoire Genève: Etudes et documents 4), s. 36-47.

KRABBE, Otto, *Die Universität Rostock im 15. und 16. Jahrhundert*, 2 Theile in einem Band, Rostock 1854 (přetisk Aalen 1970).

- KUBOVÁ, Miloslava, *University založené Karlem IV. Obraz zakladatelské činnosti universitní císaře Karla IV.*, AUC-HUCP 11/1-2, 1971, s. 7-31.
- KUHN, Werner, *Die Studenten der Universität Tübingen zwischen 1477 und 1534, ihr Studium und ihre spätere Lebensstellung*, Göppingen 1971 (Göppinger akademische Beiträge 37/38).
- KUNŠTÁT, Miroslav, *Das Archiv der Karls-Universität Prag und das Institut für die Geschichte der Karls-Universität*, in: Archivpraxis und Historische Forschung. Mitteleuropäische Universitäts- und Hochschularchive. Geschichte, Bestände, Probleme und Forschungsmöglichkeiten, hrsg. von Kurt Mühlberger, Wien 1992 (Schriftenreihe des Universitätsarchivs Universität Wien 6), s. 23-32.
- LANG, Albert, *Heinrich Totting von Oyta*, Münster i. W. 1937 (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters 33, 4/5).
- LE GOFF, Jacques, *Intelektuálové ve středověku*, Praha 1999.
- Les universités de Languedoc au XIIIe siècle*, Toulouse 1970 (Cahiers de Fanjeaux 5).
- Lexikon des Mittelalters VIII*, Stuttgart-Weimar 1999 (Studienaufgabe).
- LINK, Achim, *Auf dem Weg zur Landesuniversität. Studien zur Herkunft spätmittelalterlicher Studenten am Beispiel Greifswald (1456-1524)*, Stuttgart 2000 (Beiträge zur Geschichte der Universität Greifswald 1).
- LORENZ, Sönke, *Studium generale Erfordense. Zur Erfurter Schulleben im 13. und 14. Jahrhundert*, Stuttgart 1989 (Monographien zur Geschichte des Mittelalters 34).
- LUNDT, Bea, *Zur Entstehung der Universität als Männerwelt*, in: Geschichte der Mädchen- und Frauenbildung, hrsg. von Elke Kleinau und Claudia Opitz, Bd. I, Frankfurt-New York 1996, s. 103-118.
- MACHILEK, Franz, *Zur Geschichte der älteren Universität Würzburg*, Würzburger Diözesan-Geschichtsblätter 34, 1972, s. 157-168.
- MÄNNL, Ingrid, *Die gelehrten Juristen im Dienst der Territorialherren im Norden und Nordosten des Reiches von 1250 bis 1440*, in: Gelehrte im Reich. Zur Sozial- und Wirkungsgeschichte akademischer Eliten des 14. bis 16. Jahrhunderts, hrsg. von Rainer Christoph SCHWINGES, Berlin 1996 (ZHF, Beiheft 18), s. 269-290.
- MÄNNL, Ingrid, *Die gelehrten Juristen in den deutschen Territorien im späten Mittelalter*, Diss. Gießen 1987 (strojopis).
- MARKOWSKI, Mieczysław, *Dzieje Wydziału Teologii Uniwersytetu Krakowskiego w latach 1397-1525*, Kraków 1996 (Studia do Dziejów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego 2).
- MARTÍNKOVÁ, Dana, *Výrazy označující pražskou univerzitu v bohemikálních latinských památkách 14. a 15. století*, Listy filologické 104, 1981, s. 208-211.
- MATTHAESIUS, Friedrich, *Der Auszug der deutschen Studenten aus Prag (1409)*, MVGDB 52, 1914, s. 451-499, zde s. 470-485 a MVGDB 53, 1915, s. 58 - 110.
- MAUR, Eduard, *Morová epidemie roku 1380 v Čechách*, Historická demografie 10, 1986, s. 37-71.
- MAUR, Eduard, *Příspěvek k prosopografii duchovních tábořské orientace v počátcích husitské revoluce*, Tábořský archiv 9, 1999, s. 49-89.
- MAY, Georg, *Konservatoren, Konservatoren der Universitäten und Konservatoren der Universität Erfurt im hohen und späten Mittelalter*, ZRG 111, KA 80, 1994, s. 99-248.

- MELANOVÁ, Miloslava – SVATOŠ, Michal, *Bibliografie k dějinám pražské univerzity do roku 1622*, Praha 1979.
- MEUTHEN, Erich, *Die Alte Universität*, Köln-Wien 1988 (Kölner Universitätsgeschichte 1).
- MIETHKE, Jürgen, *Die Mittelalterlichen Universitäten und das gesprochene Wort*, HZ 251, 1990, s. 1-44.
- MIETHKE, Jürgen, *Der Eid an der mittelalterlichen Universität, Formen seines Gebrauchs, Funktionen einer Institution*, in: *Glaube und Eid. Treueformeln, Glaubensbekenntnisse und Sozialdisziplinierung zwischen Mittelalter und Neuzeit*, hrsg. von Paolo Prodi, München 1993 (Schriften des Historischen Kollegs, Kolloquien 28), s. 49-67.
- MIETHKE, Jürgen, *Die Anfänge der Universitäten Prag und Heidelberg in ihrem gegenseitigen Verhältnis*, in: *Grenze erkennen - Begrenzungen überwinden. Festschrift für Reinhard Schneider zur Vollendung seines 65. Lebensjahrs*, hrsg. von Wolfgang Haubrichs, Kurt-Ulrich Jäschke und Michael Oberweis, Sigmaringen 1999, s. 299-315.
- MIETHKE, Jürgen, *Die Studenten*, in: *Unterwegssein im Spätmittelalter*, hrsg. von Peter Moraw, Berlin 1985 (ZHF, Beiheft 1), s. 49-70.
- MIETHKE, Jürgen, *Die Welt der Professoren und Studenten an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit*, in: *Historiographie am Oberrhein im späten Mittelalter und in der frühen Neuzeit*, hrsg. von Kurt Andermann, Sigmaringen 1988 (Oberrheinische Studien 7), s. 11-33.
- MIETHKE, Jürgen, *Karrierenchancen eines Theologiestudiums im späten Mittelalter*, in: *Gelehrte im Reich. Zur Sozial- und Wirkungsgeschichte akademischer Eliten des 14. bis 16. Jahrhunderts*, hrsg. von Rainer Christoph SCHWINGES, Berlin 1996 (ZHF, Beiheft 18), s. 181-209.
- MIETHKE, Jürgen, *Die Kirche und die Universität im 13. Jahrhundert*, in: *Schulen und Studium im sozialen Wandel des hohen und späten Mittelalters*, hrsg. von Johannes Fried, Sigmaringen 1986 (Vorträge und Forschungen 30), s. 285-320.
- MIETHKE, Jürgen, *Kirche und Universitäten. Zur wirtschaftlichen Fundierung der deutschen Hochschulen im Spätmittelalter*, in: *Litterae Medii Aevi. Festschrift für Johanne Autenrieth zu ihrem 65. Geburtstag*, hrsg. von Michael Borgolte und Herrad Spilling, Sigmaringen 1988, s. 265-276.
- MINDERMANN, Arend, *Adel in der Stadt des Spätmittelalters. Göttingen und Stade 1300 bis 1600*, Bielefeld 1996 (Veröffentlichungen des Instituts für Historische Landesforschung der Universität Göttingen 35).
- MOLNÁR, Amedeo, *Valdenští. Evropský rozměr jejich vzdoru*, Praha 1991 (2. vydání).
- MORAW, Peter., *Heidelberg: Universität, Hof und Stadt im ausgehenden Mittelalter*, in: *Studien zum städtischen Bildungswesen des späten Mittelalters und der frühen Neuzeit. Bericht über Kolloquien des Kommission zur Erforschung der Kultur des Spätmittelalters 1978 bis 1981*, hrsg. von Bernd Moeller, Hans Patze und Karl Stackmann, Göttingen 1983 (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, phil.-hist. Klasse 3, Bd. 137), s. 524-552.
- MORAW, Peter, *Die Universität Prag im Mittelalter. Grundzüge ihrer Geschichte im europäischen Zusammenhang*, in: *Die Universität zu Prag*, München 1986 (Schriften der Sudetendeutschen Akademie der Wissenschaften und Künste 7), s. 9-134.
- MORAW, Peter, *Über gelehrte Juristen im deutschen Spätmittelalter*, in: *Mediaevalia Augiensia. Forschungen zur Geschichte Mittelalters. Vorgelegt von Mitgliedern des Konstanzer Arbeitskreis für mittelalterliche Geschichte*, hrsg. von Jürgen Petersohn, Stuttgart 2001 (Vorträge und Forschungen 54, Veröffentlichungen des Konstanzer Arbeitskreis für Mittelalterliche Geschichte aus Anlaß seines fünfzigjährigen Bestehens 1951-2001, Bd. 3), s. 125-147.

MORAW, Peter, *Das älteste Prager Universitätsiegel in neuem Licht*, in: Vorträge und Abhandlungen aus geisteswissenschaftlichen Bereichen, Redaktion Eduard Hlawitschka, München 1999 (Schriften der Sudetendeutschen Akademie der Wissenschaften und Künste 20), s. 131-151.

MORAW, Peter, *Das spätmittelalterliche Universitätssystem in Europa - sozialgeschichtlich betrachtet*, in: Wissensliteratur im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit. Bedingungen, Typen, Publikum, Sprache, hrsg. von Horst Brunner und Norbert Richard Wolf, Wiesbaden 1993 (Wissensliteratur im Mittelalter 13), s. 9-25.

MORAW, Peter, *Deutsche und Europäische Gelehrte im lateinischen Mittelalter. Ein Entwurf*, in: Personen der Geschichte - Geschichte der Personen. Studien zur Kreuzzugs-, Sozial- und Bildungsgeschichte. Festschrift für Reiner Christoph Schwinges zum 60. Geburtstag, hrsg. von Christian Hesse, Beat Immenhauser, Oliver Landolt und Barbara Studer, Basel 2003, s. 239-254.

MORAW, Peter, *Die Hohe Schule in Krakau und das europäische Universitätssystem um 1400*, in: Studien zum 15. Jahrhundert. Festschrift für Erich Meuthen, hrsg. von Johannes Helmrath und Heribert Müller, Bd. I, München 1994, s. 520-539.

MORAW, Peter, *Die Juristenuniversität in Prag (1372-1419), verfassungs- und sozialgeschichtlich betrachtet*, in: Schule und Studium im sozialen Wandel des hohen und späten Mittelalters, hrsg. von Johannes Fried, Sigmaringen 1986 (Vorträge und Forschungen 30), s. 439-486.

MORAW, Peter, *Die Prager Universitäten des Mittelalters im europäischen Zusammenhang*, in: Vorträge und Abhandlungen aus geisteswissenschaftlichen Bereichen, Redaktion Eduard Hlawitschka, München 1999 (Schriften der Sudetendeutschen Akademie der Wissenschaften und Künste 20), s. 97-129.

MORAW, Peter, *Die Prager Universitäten des Mittelalters. Perspektiven von gestern und von heute*, in: Spannungen und Widersprüche. Gedenkschrift für František Graus, hrsg. Susanne von Burghartz u. a., Sigmaringen 1992, s. 109-123.

MORAW, Peter, *Gelehrte Juristen im Dienst der deutschen Könige des späten Mittelalters (1273-1493)*, in: Die Rolle der Juristen bei der Entstehung des modernen Staates, hrsg. von Roman SCHNUR, Berlin 1986, s. 77-147.

MORAW, Peter, *Improvisation und Ausgleich. Der deutsche Professor tritt ans Licht*, in: Gelehrte im Reich. Zur Sozial- und Wirkungsgeschichte akademischer Eliten des 14. bis 16. Jahrhunderts, hrsg. von Rainer Christoph SCHWINGES, Berlin 1996 (ZHF, Beiheft 18), s. 309-326.

MORAW, Peter, *Personenforschung und Deutsches Königtum*, in: Personenforschung im Spätmittelalter, ZHF 2/1, 1975, s. 7-18.

MORAW, Peter, *Prag. Die älteste Universität in Mitteleuropa*, in: Stätte des Geistes. Große Universitäten Europas von Antike bis zur Gegenwart, hrsg. von Alexander Demandt, Köln-Weimar-Wien 1999.

MORAW, Peter, *Pražská právnická univerzita 1372-1419 (studie k jejím institucionálním a sociálním dějinám)*, AUC-HUCP 32/1-2, 1992, s. 7-50.

MORAW, Peter, *Schlesien und die mittelalterlichen Universitäten in Prag*, Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau 34, 1993, s. 55-72.

MORAW, Peter, *Stiftspründen als Elemente des Bildungswesens im spätmittelalterlichen Reich*, in: Studien zum weltlichen Kollegiatstift in Deutschland, hrsg. von Irene Crusius, Göttingen 1995 (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 114, Studien zur Germania Sacra 18), s. 270-297.

MORNET, Elisabeth – VERGER, Jacques, *Heurs et malheurs de l'étudiant étranger*, in: L'étranger au Moyen Age. XXXe Congrès de la Société des Historiens Médiévistes de l'Enseignement Supérieur

Public, Göttingen, juin 1999 (Publications de la Sorbonne, Série Histoire Ancienne et Médiévale 61), Paris 2000, s. 217-232.

MORNET, Elisabeth, *Fiabilité et incertitudes de la prosopographie d'une élite sociale et intellectuelle: évêques et chanoines scandinaves à la fin du Moyen Age*, in: L'Etat moderne et les élites, XIIIe - XVIIIe siècles. Apport et limites de la méthode prosopographique. Actes du colloque international CNRS-Paris I, 16-19 octobre 1991, ed. par Jean-Philippe Genet et Günther Lottes, Paris 1996, s. 277-289.

MORNET, Elisabeth, *Les chanoines de Roskilde au service des pouvoirs du début du XIVe siècle au milieu du XVIe siècle*, in: I canonici al servizio dello Stato in Europa secoli XIII-XVI / Les chanoines au service de l'Etat en Europe du XIIIe au XVIe siècle, sous la direction de Helène Millet, avec la collaboration de Elisabeth Mornet, Ferrara, s. d. [1992], s. 185-206.

MORNET, Elisabeth, *Les recherches prosopographiques au Danemark: haut clergé et noblesse laïque XIVe-XVIIe siècle*, in: Prosopographie et genèse de l'état moderne. Actes de la table ronde organisée par le Centre National de la Recherche scientifique et l'École Normale Supérieure de jeunes filles, Paris 22-23 octobre 1984, éd. par Françoise Autrand, Paris 1986 (Collection de l'École Normal Supérieure de jeunes filles 30), s. 67-76.

MORNET, Elisabeth, *Pauperes scolares. Essai sur la condition matérielle des étudiants scandinaves dans les universités aux XIVe et XVe siècles*, Le Moyen Age 84 (4. sér. 33), 1978, s. 53-102.

MORNET, Elisabeth, *Préliminaires à une prosopographie du haut clergé scandinave: le chapitre cathédral de Roskilde 1367-1493*, in: Medieval Lives and the Historian. Studies in Medieval Prosopography, Proceedings of the First International Interdisciplinary Conference on Medieval Prosopography, University of Bielefeld, 3-5 December 1982, ed. by Neithard Bulst and Jean-Philippe Genet, Kalamazoo (Michigan) 1986, s. 139-162.

MOULIN, Léo, *La vie des étudiants au Moyen Age*, Paris 1991.

MÜLLER, Rainer A., *Geschichte der Universität. Von der mittelalterlichen Universitas zur deutschen Hochschulen*, München 1990.

NEŠKUDLA, Bořek, *Učitelé partikulárních škol v kraji hradeckém a chrudimském v předbělohorském období*, Dipl. práce, FF UK, Praha 1998 (strojopis).

Neues allgemeines Deutsches Adel-Lexion, hrsg. von Ernst Heinrich KNESCHE, Bd. IX, Leipzig 1870 (reprint Leipzig 1930).

NODL, Martin, *Morová epidemie na Rakovnicku v roce 1380. Modelová studie k životu farního kléru*, in: Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Prof. Dr. Zdeňky Hledíkové, CSC., edd. Ivan Hlaváček Jan Hrdina, Jan Kahuda a Eva Doležalová, Praha 1998, s. 301-310.

NODL, Martin, *Národnostní vývoj předhusitského Stříbra (Modelová prosopografická analýza)*, ČČH 94/3, 1996, s. 528-559.

NODL, Martin, *Populační vývoj Stříbra v letech 1380-1419 (Integrace - fenomén dějin středověkého města)*, Minulostí Západočeského kraje 35, 2000, s. 7-47.

NODL, Martin, *Středověká prosopografie jako metodická inovace*, in: VIII. sjezd českých historiků (Hradec Králové 10.-12. září 1999), ed. Jiří Pešek, Dolní Břežany 2000, s. 146-149.

NUDING, Matthias, *Krakau - Prag - Heidelberg. Die Gelehrtenkarriere des Matthäus von Krakau († 1410) im großen Schisma*, Diss. Heidelberg 2004.

NUDING, Matthias, *Die Universität, der Hof und die Stadt um die Wende zum 15. Jahrhundert: Fragen an die ältesten Heidelberger Rektoratsakten*, Zeitschrift für die Geschichte Oberrheins (dále jen ZGORh) 146 (N. F. 107), 1998, s. 197-248.

NUHLÍČEK, Josef, *Veřejní notáři v českých městech, zvláště v městech pražských*, Praha 1940 (zvláštní otisk Sborníku příspěvků k dějinám hlavního města Prahy).

NUORTEVA, Jussi, *Suomalaisten ulkomainen opinkäynti ennen Turun akatemian perustamista 1640*, Helsinki 1999 (Suomen historiallinen seura - Bibliotheca historica 27).

OTIS-COUR, Leah, *Rozkoš a láska. Dějiny partnerských vztahů ve středověku*, Praha 2002

OTT, Emil, *Das Eindringen des kanonischen Fechte, seine Lehre und wissenschaftliche Pflege in Böhmen und Mähren während des Mittelalters*, ZRG 34, KA 3, 1913, s. 1-107.

OŽÓG, Krzysztof, *Uczeni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły (1384-1434)*, Kraków 2004 (Polska akademia umiejętności, Rozprawy Wydziału Historyczno-filozoficznego, ogólnego zbioru tom 105).

Památky Univerzity Karlovy, ed. Josef PETRÁŇ, Praha 1999.

PAQUET, Jacques, *Les matricules universitaires*, Turnhout 1992 (Typologie des sources du Moyen Age occidental 65).

PEŠEK, Jiří – SVATOŠ, Michal, *Die soziale Zusammensetzung der Prager Studentenschaft im 14.-16. Jahrhundert*, Prace Historyczne 93, 1991, s. 19-28.

PEŠEK, Jiří – ŠAMAN, David, *Les étudiants de Bohême dans les universités et les académies d'Europe centrale et occidentale entre 1596 et 1620*, in: *Les universités européennes du XVIe au XVIIIe siècle. Histoire sociale des populations étudiantes*, Tome I, études rassemblées par Dominique Julia, Jacques Revel et Roger Chartier, Paris 1986 (Recherches d'histoire et de sciences sociales / Studies in History and the Social Sciences 17), s. 89-111.

PEŠEK, Jiří – ŠAMAN, David, *Příspěvek k počítačové analýze staršího pramenného materiálu*, Archivní časopis 28/2, 1978, s. 66-84.

PEŠEK, Jiří – ŠAMAN, David, *Studenti z Čech na zahraničních univerzitách v předbělohorském čtvrtstoletí*, Ústecký sborník historický 1983, s. 173-218.

PETERSOHN, Jürgen, *Zu Forschungsgeschichte und Methode*, in: *Personenforschung im Spätmittelalter*, ZHF 2/1, 1975, s. 1 - 16.

PETRÁŇ, Josef, *Karolinum. Historický klenot Univerzity Karlovy*, Praha 1995.

PETRÁŇ, Josef, *Nástin dějin filosofické fakulty Univerzity Karlovy*, Praha 1983.

PIETRZYK, Zdzisław, *Poczet rektorów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1400-2000*, Kraków 2000.

PIETSCH, Heike, *Die graduierten Juristen an der mittelalterlichen Universität zu Prag*, Magisterarbeit, Gießen 1990 (strojopis).

POLÍVKA, Miloslav, *K šíření husitství v Praze (Bratrstvo a kaple Božího těla na Novém Městě pražském v předhusitské době)*, Folia Historica Bohemica 5, 1983, s. 95-118.

POŘÍZKA, Aleš, *Římská rota a středověký systém papežských provizí*, Právněhistorické studie 35, 2000, s. 21-58.

PROFOUS, Antonín, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*, sv. I, A-H, Praha 1947.

Prosopographie als Sozialgeschichte? Methoden personengeschichtlicher Erforschung des Mittelalters, Hamburg 1978.

PYL, Theodor, *Geschichte der Greifswalder Kirchen und Kloster, sowie ihrer Denkmäler nebst einer Einleitung vom Ursprunge der Stadt Greifswald*, Theil 2, Geschichte der Greifswalder Geistlichkeit und Schule zur Reformation, Chronologische Übersicht der Geistlichen b. z. Gegenwart u. alphabetisches Personen-Verzeichnis, Greifswald 1886.

RÜCKBROD, Konrad, *Das bauliche Bild der Universität im Wandel der Zeit mit Hinblick auf Deutschland*, in: Universität und Gelehrtenstand 1400-1800 (Bündinger Vorträge 1966), Limburg/Lahn 1970 (Deutsche Führungsschichten in der Neuzeit 4), s. 1-14.

RÜCKBROD, Konrad, *Universität und Kollegium. Baugeschichte und Bautypen*, Darmstadt 1977.

RÖPCKE, Andreas, *Das Eutiner Kollegiatstift im Mittelalter 1309-1535*, Neumünster 1977 (Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins 71).

RASHDALL, Hastings, *The Universities of Europe in the Middle Ages*, A New Edition in three Volumes, ed. by F. M. Powicke and A. B. Emden, vol. I-III, Oxford 1936.

REXROTH, Frank, *Finis scientie nostre est regere. Normenkonflikte zwischen Juristen und Nichtjuristen an den spätmittelalterlichen Universitäten Köln und Basel*, ZHF 21/3, 1994, s. 315-344.

REXROTH, Frank, *Deutsche Universitätsstiftungen von Prag bis Köln. Die Intentiones des Stifters und die Wege und Chancen ihrer Verwirklichung im spätmittelalterlichen deutschen Territorialstaat*, Köln-Weimar-Wien 1992 (Beihefte zum Archiv für Kulturgeschichte 34).

REXROTH, Frank, "...damit die ganze Schule Ruf und Ruhm gewinne". *Vom umstrittenen Transfer des Pariser Universitätsmodells nach Deutschland*, in: Deutschland und der Westen Europas im Mittelalter, hrsg. von Joachim Ehlers, Stuttgart 2002 (Vorträge und Vorschungen 56), s. 507-532.

REXROTH, Frank, *Karriere bei Hof oder Karriere an der Universität?*, Zeitschrift für die Geschichte Oberrheins 141, 1993, s. 155-183.

REXROTH, Frank, *König Artus und die Professoren. Gründungsfiktionen an der mittelalterlichen englischen Universitäten*, JbU 1, 1998, s. 13-48.

REXROTH, Frank, *Ritual and the Creation of Social Knowledge: The Opening Celebrations of Medieval German Universities*, in: Universities and Schooling in Medieval Society, ed. by William J. Courtenay and Jürgen Miethke, Leiden-Boston-Köln 2000 (Education and society in the Middle Ages and Renaissance 10), s. 65-80.

RIBBE, Wolfgang, *Die Aufzeichnungen des Engelbert Wusterwitz. Überlieferung, Edition und Interpretation einer spätmittelalterlichen Quelle zur Geschichte der Mark Brandenburg*, Berlin 1973 (Einzerveröffentlichungen der Historischen Kommission zu Berlin 12).

ŘÍHOVÁ, Milada, *Dvorní lékař posledních Lucemburků*, Praha 1999.

ŘÍHOVÁ, Milada, *Středověký lékař*, in: Člověk českého středověku, edd. Martin Nodl – František Šmahel, Praha 2002, s. 309-336.

SÁINZ DE ZÚÑIGA, C. M. Ajo G. y, *Historia de las Universidades Hispánicas. Orígenes y desarrollo desde su aparición hasta nuestros días*, I, Medievo y renacimiento universitario, Madrid 1957.

SARNOWSKY, Jürgen, *Das virtuelle Hamburgische Urkundenbuch – ein digitales Editionsprojekt*, Hansische Geschichtsblätter 121, 2003, s. 161-170.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze království českého VI*, Praha 1934 (2. vydání).

SEIBT, Ferdinand, *Hussitenstudien*, München 1987.

SEIBT, Ferdinand, *Johannes Hus und der Abzug der deutschen Studenten aus Prag 1409*, Archiv für Kulturgeschichte 39, 1957, s. 63-80.

SEIBT, Ferdinand, *Johannes Hus und der Abzug der Studenten aus Prag 1409*, Archiv für Kulturgeschichte 39, 1957, s. 63-80.

SEIBT, Ferdinand, *Mittelalter und Gegenwart. Ausgewählte Aufsätze*, Sigmaringen 1987.

SEIBT, Ferdinand, *Von Prag bis Rostock. Zur Gründung der Universitäten in Mitteleuropa*, in: Festschrift für Walter Schlesinger, Bd. 1, hrsg. von Helmut Beumann, Köln-Wien 1973 (Mitteldeutsche Forschungen 74/1), s. 406-426.

SEIFERT, Arno, *Statuten- und Verfassungsgeschichte der Universität Ingolstadt*, Berlin 1971.

Semper apertus. Sechshundert Jahre Ruprecht-Karl-Universität Heidelberg 1386-1986, 6 Bände, hrsg. von Wilhelm DOERR, Heidelberg-Berlin 1985.

SCHÄFER, Karlheinrich, *Märkisches Bildungswesen vor der Reformation*, Berlin 1928.

SCHILDHAUER, Johannes, *Stralsunder Bürgertestamente*, in: Akteure und Gegner der Hanse. Zur Prosopographie der Hansezeit, hrsg. von Detlev Kattinger – Horst Wernicke – Ralf-Gunnar Werlich, Weimar 1998 (Hansische Studien 9; Abhandlungen zur Handrie- und Sozialgeschichte 30), s. 327-403.

SCHINDLER, Gerhard, *Das Breslauer Domkapitel von 1341-1417. Untersuchungen über die Verfassungsgeschichte und persönliche Zusammensetzung*, Diss. Breslau 1937.

SCHMIDT, Roderich, *Begründung und Bestätigung der Universität Prag durch Karl IV. und die kaiserliche Privilegierung von Generalstudien*, in: Kaiser Karl IV. 1316-1378. Forschungen über Kaiser und Reich, hrsg. von Hans Patze, Sonderabdruck der Aufsätze aus BdL 114, 1978, s. 695-719.

SCHMIDT, Roderich, *Fundatio et confirmatio universitatis. Von den Anfängen deutscher Universitäten*, Goldbach 1998 (Bibliotheca eruditorum 13).

SCHMIDT, Roderich, *Die Prager Universitäts-Nationen bis zum Kuttenger Dekret von 1409 und die Anfänge "nationaler" Gedanken im Königreich Böhmen*, in: Deutsche in den böhmischen Ländern I, hrsg. von Hans Rothe, Köln-Weimar-Wien 1992 (Studien zum Deutschtum im Osten 25/I).

SCHMUTZ, Jürg, *Juristen für das Reich. Die deutschen Rechtsstudenten an der Universität Bologna 1265-1425*, Teil 1, 2, Basel 2000 (Veröffentlichungen der Gesellschaft für Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte 2).

SCHNITZLER, Elisabeth, *Die Gründung der Universität Rostock 1419*, Köln-Wien 1974 (Mitteldeutsche Forschungen 73).

SCHNITZLER, Elisabeth, *Zur hansischen Universitätsgeschichte*, in: Hansische Studien. Heinrich Sproemberg zum 70. Geburtstag, red. durch Gerhard Heitz und Manfred Unger, Berlin 1961 (Forschungen zur mittelalterlichen Geschichte 8), s. 354-387.

SCHNITZLER, Elisabeth, *Zur Stadt- und Universitätsgeschichte Rostocks. Kleine Beiträge (1941-1961)*, bearb. von Sabine Pettker, Gerhard Schlegel und Hanno Lietz, Rostock 1998 (Veröffentlichungen der Universitätsbibliothek Rostock 126).

SCHUCHARD, Christiane, *Busso Rathenow aus Berlin, päpstlicher Diplomat und Kollektor in der Zeit des Großen Schismas (1378-1417)*, Der Bär von Berlin 37, 1988, s. 2-22.

SCHUCHARD, Christiane, *Die Deutschen an der päpstlichen Kurie im späten Mittelalter (1378-1447)*, Tübingen 1987 (Bibliothek des Deutschen historischen Instituts in Rom 65).

- SCHUCHARD, Christiane, *Die päpstliche Kollektoren im späten Mittelalter*, Tübingen 2000 (Bibliothek des Deutschen historischen Instituts in Rom 91).
- SCHUMANN, Sabine, *Die "nationes" an der Universitäten Prag, Leipzig und Wien. Ein Beitrag zur älteren Universitätsgeschichte*, Diss., Freie Universität Berlin 1974.
- SCHWARZ, Brigide, *Die Exemption des Bistums Meißen*, ZRG 119, KA 88, 2002, s. 294-361.
- SCHWARZ, Brigide, *Karrieren von Klerikern aus Hannover im nordwestdeutschen Raum in der 1. Hälfte des 15. Jahrhunderts*, Niedersächsisches Jahrbuch für Landesgeschichte 73, 2001, s. 235-270.
- SCHWENNICKE, Detlev, *Die Häuser Oldenburg, Mecklenburg, Schwarzburg, Waldeck, Lippe und Reuß*, Frankfurt am Main 2000, (Europäische Stammtafeln, N. F. III).
- SCHWINGES, Rainer Christoph, *Deutsche Universitätsbesucher im 14. und 15. Jahrhundert. Studien zur Sozialgeschichte des alten Reiches*, Stuttgart 1986 (Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte, Abteilung Universalgeschichte 123; Beiträge zur Sozial- und Verfassungsgeschichte des Alten Reiches 6).
- SCHWINGES, Rainer Ch., *Erfurts Universitätsbesucher im 15. Jahrhundert. Frequenz und räumliche Herkunft*, in: Erfurt. Geschichte und Gegenwart, hrsg. von Ulman Weiß, Weimar 1995, s. 207-222.
- SCHWINGES, Rainer Ch., *Europäische Studenten des späten Mittelalters*, in: Die Universität in Alteuropa, hrsg. von Alexander Patschovsky und Horst Rabe, Konstanz 1994 (Konstanzer Bibliothek 22), s. 129-146.
- SCHWINGES, Rainer Ch., *Französische Studenten im spätmittelalterlichen Reich*, in: Les échanges universitaires franco-allemands du Moyen Age au XXe s., Actes du Colloque de Göttingen Mission Historique Française en Allemagne 3-5 novembre 1988, textes réunis par Michel Parisse, Paris 1991, s. 37-54.
- SCHWINGES, Rainer Ch., *Genossenschaft und Herrschaft in der vormodernen Universität*, in: Entwicklung und Realisierung des Genossenschaftsdenkens vom Mittelalter bis zum Gegenwart, München 2000 (Schriftenreihe zur Genossenschaftsgeschichte 2), s. 78-94.
- SCHWINGES, Rainer Ch., *Migration und Austausch. Studentenwanderungen im Deutschen Reich des späten Mittelalter*, in: Migration in der Feudalgesellschaft, hrsg. von Gerhard Jaritz und Albert Müller, Frankfurt/Main-New York 1988 (Studien zur Historischen Sozialwissenschaft 8), s. 141-155.
- SCHWINGES, Rainer Christoph, *Mit Mückensenf und Hellschepoff. Fest und Freizeit in der Universität des Mittelalters (14. bis 16. Jahrhundert)*, JbU 6, 2003, s. 11-27.
- SCHWINGES, Rainer Ch., *On Recruitment in German Universities from the Fourteenth to Sixteenth Centuries*, in: Universities and Schooling in Medieval Society, ed. by William J. Courtenay and Jürgen Miethke, Leiden-Boston-Köln 2000 (Education and society in the Middle Ages and Renaissance 10), s. 32-48.
- SCHWINGES, Rainer Ch., *Pfaffen und Laien in der deutschem Universität des späten Mittelalters*, in: Pfaffen und Laien - ein mittelalterlicher Antagonismus? Freiburger Colloquium 1996, hrsg. von Eckart Conrad Lutz und Ernst Tremp, Freiburg/Schweiz 1999 (Scriinium Friburgense 10), s. 235-249.
- SCHWINGES, Rainer Ch., *Sozialgeschichtliche Aspekte spätmittelalterlicher Studentenbursen in Deutschland*, in: Schule und Studium im sozialen Wandel des hohen und späten Mittelalters, hrsg. von Johannes Fried, Sigmaringen 1986 (Vorträge und Forschungen 30), s. 527-564.
- SCHWINGES, Rainer Ch., *Stiefel, Wams und Studium oder: Wozu hat man einen geistlichen Onkel. Aus Notizen des Kölner Studenten Gerhard von Wieringen aus der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts*, in: Reich, Regionen und Europa in Mittelalter und Neuzeit. Festschrift für Peter

Moraw, hrsg. von Paul-Joachim Heinig, Sigrid Jahns, Hans-Joachim Schmidt, Rainer Christoph Schwinges und Sabine Wefers, Berlin 2000, s. 543-563.

SCHWINGES, Rainer Ch., *Zur Professionalisierung gelehrter Tätigkeit im deutschen Spätmittelalter*, in: *Recht und Verfassung im Übergang vom Mittelalter zur Neuzeit*, Teil 2, Bericht über Kolloquien der Kommission zur Erforschung des Spätmittelalters 1996-1997, hrsg. von Hartmut Boockmann – Ludger Grenzmann u. a., Göttingen 2001 (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, phil.-hist. Klasse 3, Bd. 239), s. 473-493.

SCHWINGES, Rainer Christoph, *Rektorwahlen. Ein Beitrag zur Verfassungs-, Sozial- und Universitätsgeschichte des alten Reiches im 15. Jahrhundert*, Sigmaringen 1992, (Vorträge und Forschungen, Sonderband 18).

SCHWINGES, Rainer Christoph, *Resultate und Stand der Universitätsgeschichte des Mittelalters vornehmlich im deutschen Sprachraum – einige gänzlich subjektive Bemerkungen*, in: *Mensch – Wissenschaft – Magie*, MÖGW 20, 2000, s. 97-119.

SICHART, Karl, *Oldenburger Studenten auf deutschen und außerdeutschen Hochschulen*, Oldenburger Jahrbuch für Altertumskunde und Landesgeschichte, Kunst und Kunstgewerbe 26, 1919-1920, s. 186-293.

SODER, Erik, *Dr. Johannes Ambundii, Haßfurter Oberpfarrer, Kirchenreformer und Erzbischof*, in: *750 Jahre Stadt Haßfurt 1235-1985. Beiträge zur Heimatgeschichte*, Haßfurt 1985, s. 177- 183.

SPĚVÁČEK, Jiří, *Václav IV. 1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986.

SPUNAR, Pavel, *Repertorium auctorum Bohemorum protractum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans I*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1985 (Studia Copernicana 25).

SPUNAR, Pavel, *Spisovatelé - Vzdělanci - Básníci*, in: *Člověk českého středověku*, edd. Martin Nodl – František Šmahel, Praha 2002, s. 285-308.

STAHL, Irene, *Der Studienfonds Konrad Abbenborchs des Älteren (1441). Eine exemplarische Studie über universitäre Bildung in der städtischen Oberschicht*, Jahrbuch der Gesellschaft für niedersächsische Kirchengeschichte 87, 1989, s. 35-49.

STEFFEN, Walter, *Die studentische Autonomie im mittelalterlichen Bologna. Eine Untersuchung über die Stellung der Studenten und ihrer Universitas gegenüber Professoren und Stadtregierung im 13./14. Jahrhundert*, Bern-Frankfurt am Main-Las Vegas 1981 (Geist und Werk der Zeiten 58).

STEINDL, Astrid, *Die Akademischen Nationen an der Universität Wien*, in: *Aspekte der Bildungs- und Universitätsgeschichte, 16.-19. Jahrhundert*, hrsg. von Kurt Mühlberger und Thomas Maisel, Wien 1993 (Schriftenreihe des Universitätsarchivs Universität Wien 7), s. 15-39.

STOČES, Jiří, *Hlavní směry současné historiografie středověkých univerzit. Přehled stredo-evropské historické produkce po roce 1989 s důrazem na předhusitské pažské univerzity*, ČČH 102/2, 2004, s. 342-371.

STOČES, Jiří, *Když školu řídili studenti. Boloňský univerzitní model a jeho ozvěny ve střední Evropě*, Dějiny a současnost 25/3, 2000, s. 36-40.

STOČES, Jiří, *Konzervátoři práv přehusitského pražského obecného učení*, AUC-HUCP 45/1-2, 2005, v tisku.

STOČES, Jiří, *Regionální a sociální původ příslušníků bavorského univerzitního národa na pražské právnické univerzitě v letech 1372 až 1419*, Dipl. práce, FF UK, Praha 1998 (strojopis).

STOČES, Jiří, *Rostocký doklad o činnosti konzervátora práv pražského obecného učení*, in: Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi, vyd. Eva Doležalová, Robert Novotný a Pavel Soukup, Praha 2004, s. 395-411.

STOČES, Jiří, *Univerzita v uplynulém miléniu. Pesimistická skica začínajícího medievisty*, in: Univerzita v novém miléniu, ed. Nikolaj Demjančuk, Plzeň 2004, s. 347-358.

STONE, Lawrence, *Prosopographie - englische Erfahrungen*, in: Quantifizierung in der Geschichtswissenschaft. Probleme und Möglichkeiten, hrsg. von Konrad Hugo Jarausch, Düsseldorf 1976, s. 64-97.

STOPKA, Krzysztof – BANACH, Andrzej Kazimierz – DYBIEC, Julian, *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 2000.

Stručné dějiny University Karlovy, red. František KAVKA, Praha 1964.

SUKKARIOVÁ, Magida, *Regionální a sociální stratifikace studentů českého univerzitního národa na pražské právnické univerzitě 1372 až 1419*, Dipl. práce, FF UK, Praha 1997 (strojopis).

SVATOŠ, Michal, *Akademická peregrinace a cesty za vzděláním*, in: Cesty a cestování v životě společnosti, usp. Lenka Bobková a Michaela Neudertová, Ústí nad Labem 1995 (Acta Universitatis Purkynianae, Phisologica et historica, Studia historica 2/1995), s. 241-250.

SVATOŠ, Michal, *Diplomatický rozbor listin k dějinám pražské univerzity. Studie k univerzitnímu diplomatáři II*, AUC-HUCP 29/2, 1989, s. 71-95.

SVATOŠ, Michal, *Hospodářské zázemí pražské univerzity v době Karla IV. (1347-1378)*, AUC-HUCP 18/2, 1978, 7-36.

SVATOŠ, Michal, *Husovi přátelé*, in: Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi. Sborník z mezinárodního symposia, konaného 22.-26. září 1993 v Bayreuthu, SRN, ed. Jan Blahoslav Lášek, Praha 1995, s. 63-67.

SVATOŠ, Michal, *Hussens Freunde*, in: Jan Hus. Zwischen Zeiten, Völkern, Konfessionen. Vorträge des internationalen Symposions in Bayreuth vom 22. bis 26. September 1993, München 1997, s. 67-72).

SVATOŠ, Michal, *Das Institut für die Geschichte der Karlsuniversität in Prag. Versuch einer Bilanz der letzten zwanzig Jahren*, Bohemia 33/2, 1992, s. 361-370.

SVATOŠ, Michal, *Kolej krále Václava pražské univerzity*, Památky a příroda 1977, č. 5, s. 257-262.

SVATOŠ, Michal, *Litevská kolej pražské univerzity 1397-1622*, in: Praha-Vilnius. Sborník prací k 400. výročí založení univerzity ve Vilnius, usp. Jan Petr a Luboš Řeháček, Praha 1981, s. 19-32.

SVATOŠ, Michal, *Město a univerzita*, in: Škola a město. Sborník příspěvků z konference "Škola a město" konané ve dnech 5.-6. října 1992, red. Jiří Pešek a Michal Svatoš, Praha 1993 (Documenta Pragensia 11), s. 40-46.

SVATOŠ, Michal, *Místo "dějin vzdělanosti" v poválečné české historiografii*, in: Studie a články. K dějinám vědy a vědeckých institucí, red. Hana Barvíková a David Pazdera, Praha 2002 (Práce z Archivu Akademie věd A/7), s. 13-22.

SVATOŠ, Michal, *Pražská a heidelberská univerzita ve středověku*, in: K počtě profesora Miroslava Hrocha, Praha 1998 (Acta Universitatis Carolina - Phil. et Hist. 3, 1996; Studia historica 44), s. 25-31.

SVATOŠ, Michal, *Pražská univerzita a její vzory*, AUC-HUCP 36-38/1-2, 1996-1998, s. 11-21.

SVATOŠ, Michal, *Pražská univerzitní autonomie za Karla IV.*, in: Scientia nobilitat. Sborník k počtě prof. PhDr. Františka Kavky, DrSc., usp. týž, Praha 1998 (Příspěvky k dějinám vzdělanosti v Českých zemích 1), s. 57-69.

SVATOŠ, Michal, *Pražská univerzitní kolej Všech svatých*, AUC-HUCP 31/1, 1991, s. 85-93.

SVATOŠ, Michal, *Pražské arcibiskupství a univerzita do husitství*, in: Pražské arcibiskupství 1344-1994. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi, vyd. Zdeňka Hledíková a Jaroslav V. Polc, Praha 1994, s. 85-96.

SVATOŠ, Michal, *Směry bádání o dějinách univerzit*, AUC-HUCP 24/1, 1984, s. 73-75.

SVATOŠ, Michal, *Sociální integrace absolventů pražské univerzity 1348-1419*, in: Husitství - Reformace - Renesance I. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela, usp. Jaroslav Pánek - Miloslav Polívka - Noemi Rejchrtová, Praha 1994, s. 157-166.

SVATOŠ, Michal, *Die soziale Stellung der Angehörigen der Universität Prag*, in: Gelehrt im Reich. Zur sozial- und wirkungsgeschichte akademischer Eliten des 14. bis 16. Jahrhunderts, hrsg. Von Rainer Christoph SCHWINGES, Berlin 1996 (ZHF, Beiheft 18) s. 75-83.

SVATOŠ, Michal, *Vzdělanec - Učenec - Profesor*, in: Člověk českého středověku, edd. Martin Nodl a František Šmahel, Praha 2002, s. 270-284.

SZCZUR, Stanisław, *Papież Urban i powstanie uniwersytetu w Krakowie w 1364 r.*, Kraków 1999.

SZELIŃSKA, Waclawa, *Ślązacy w Uniwersytecie Krakowskim w XV i XVI wieku w świetle ich ksiązek i księgozbiorów*, Katowice 1997.

ŠMAHEL, František, *Die Anfänge der Prager Universität*, Historica 3-4, 1996/97, s. 7-50.

ŠMAHEL, František, *Husitská revoluce*, sv. I-IV, Praha 1996 (2. vydání).

ŠMAHEL, František, *Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje*, Praha 2001.

ŠMAHEL, František, *Idea národa v husitských Čechách*, Praha 2000 (2. doplněné vydání).

ŠMAHEL, František., *Jeroným Pražský*, Praha 1966.

ŠMAHEL, František, *Die Karlsuniversität Prag und böhmische Humanistenkarrieren*, in: Gelehrte im Reich. Zur Sozial- und Wirkungsgeschichte akademischer Eliten des 14. bis 16. Jahrhunderts, hrsg. von Rainer Christoph SCHWINGES, Berlin 1996 (ZHF, Beiheft 18), s. 505-513.

ŠMAHEL, František, *The Kuttenger Decree and the Withdrawal of the German Schools from Prague in 1409: a Discussion*, History of Universities 4, 1984, s. 153-166.

ŠMAHEL, František, *Mistři a studenti pražské lékařské fakulty do roku 1419*, AUC-HUCP 20/2, 1980, s. 35-68.

ŠMAHEL, František, *Le mouvement des étudiants à Prague dans les années 1408-1412*, Historica 14, 1967, s. 33-75.

ŠMAHEL, František, *Paris und Prag um 1450. Johannes Versor und seine böhmischen Schüler*, Studia Zródloznawcze 25, 1980, s. 65-77.

ŠMAHEL, František, *Počátky pražského obecného učení. Kritická reflexe k jubileu jednoho národního monumentu*, ČČH 96/2, 1998.

ŠMAHEL, František, *Pražské univerzitní studentstvo v předrevolučním období 1399-1419*, Praha 1967 (Rozpravy ČSAV 77/3).

- ŠMAHEL, František., *Příspěvky k dějinám mistrovských kolejí pražské univerzity do r. 1409*, AUC-HUCP 33/1-2, 1993 (v tisku).
- ŠMAHEL, František, *Das Rätsel des ältesten Prager Universitäts Siegels*, Bohemia 43/1, 2002, s. 89-113.
- ŠMAHEL, František, *Regionální původ, profesionální uplatnění a sociální mobilita graduovaných studentů pražské univerzity v letech 1433-1622*, Zprávy Archivu Univerzity Karlovy 4, 1982, s. 3-28.
- ŠMAHEL, František, *Scholae, collegia et bursae Universitatis Pragensis*, in: *Vocabulaire des collèges universitaires (XIIIe -XVIe siècles)*. Actes du colloque Leuven 9-11 avril 1992, éd. par Olga Weijers, Turnhout 1993 (Études sur le vocabulaire intellectuel du Moyen Age 6), s. 115-130.
- ŠMAHEL, František, *L'Université de Prague de 1433 à 1622: recrutement géographique, carrières et mobilité sociale des étudiants gradués*, in: *Les universités européennes du XVIe au XVIIIe siècle. Histoire sociale des populations étudiantes*, Tome I, études rassemblées par Dominique Julia, Jacques Revel et Roger Chartier, Paris 1986 (Recherches d'histoire et de sciences sociales / Studies in History and the Social Sciences 17), s. 65-88.
- ŠMAHEL, František, *Verzeichnis der Quellen zum Prager Universalienstreit 1348-1500*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1980 (Mediaevalia Philosophica Polonorum 25).
- ŠMAHEL, František, *Záhada nejstarší pečeti pražské univerzity*, AUC-HUCP 41/1-2, 2001, s. 11-31.
- ŠMAHEL, František, *Záhady nejstarší pečeti Univerzity Karlovy*, Dějiny a současnost 23/3, 2001, s. 2-7).
- TADRA, Ferdinand, *Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu Lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV. (1310-1420). Příspěvek k diplomacie české*, Praha 1892.
- TADRA, Ferdinand, *Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských*, Praha 1897.
- TANAKA, Mineo, *La nation anglo-allemande de l'université de Paris à la fin du Moyen Age*, Paris 1990 (Mélange de la Bibliothèque de la Sorbonne 20).
- TEPP, Peter, *Untersuchungen zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte der Hanse- und Salzstadt Kolberg im Spätmittelalter. Strukturwandel und soziale Mobilität*. Diss. Hamburg 1980.
- TEWES, Götz-Rüdiger, *Die Bursen der Kölner Artistenfakultät*, Köln-Wien 1993 (Studein zur Geschichte der Universität zu Köln 13).
- TEWES, Götz-Rüdiger, *Stadt und Bursen: das Beispiel Köln*, in: *Stadt und Universität*, hrsg. von Heinz Duchhardt, Köln-Weimar-Wien 1993 (Städteforschung A/33), s. 1-11.
- The history of the University of Oxford*, ed. by Trevor H. ASTON, Vol. I-II, Oxford 1984-1992.
- THÖRNQVIST, Clara, *Svenska studenter i Prag under medeltiden*, Kyrkohistorisk Årsskrift 1929 [1930], s. 235-298.
- TOMEK, Václav Vladivoj, *Děje university pražské*, díl 1, Praha 1849, s. 19-29.
- TOMEK, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy*, sv. III a V, Praha 1893, 1905 (2. vydání).
- TOMEK, Václav Vladivoj, *O počtu studentů w učení Pražském we 14. století*, ČČM 20, 1846, s. 212-230.
- TOMEK, Wenzel Wladiwoj, *Geschichte der Prager Universität*, Prag 1849, s. 58.

- TŘÍŠKA, Josef, *Příspěvky k biobibliografiím středověkých pražských osobností*, Miscellanea odd. rukopisů a starých tisků 9, 1992, s. 5-42.
- TŘÍŠKA, Josef, *Příspěvky k středověké literární universitě III*, AUC-HUCP 10/1, 1969.
- TŘÍŠKA, Josef, *Středověká pražská univerzitní terminologie*, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 8, 1991, s. 5-39.
- TŘÍŠKA, Josef, *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348-1409*, Praha 1981.
- TSCHERNUTH, Ute, *Studentisches Leben in den Bursen*, in: *Das alte Universitätsviertel in Wien 1385-1985*, hrsg. von Günter Haman, Kurt Mühlberger und Franz Skacel, Wien 1985 (Schriftenreihe des Universitätsarchivs 2), s. 153-159.
- UHLÍŘ, Zdeněk, *Mistři a studenti Karlovy Univerzity ve středověku a jejich dílo v dobovém kontextu*, Praha 1998.
- ULRICH, A., *Niedersächsische Studenten auf fremden Universitäten*, Zeitschrift des historischen Vereins für Niedersachsen 1889, s. 199-280, zvl. s. 250-255.
- Universitäten und Hochschulen in Deutschland, Österreich und der Schweiz. Eine Universitätsgeschichte in Einzeldarstellungen*, hrsg. von Laetitia BOEHM und Rainer A. MÜLLER, Düsseldorf 1983.
- VÁCLAVŮ, Hana, *Počet graduovaných a negraduovaných studentů na pražské artistické fakultě v letech 1367-1398 a jejich rozdělení podle původu do univerzitních národů*, AUC-HUCP 17/1, 1977, s. 7-32.
- VANĚČEK, Václav, *Kapitoly o právních dějinách Karlovy University*, Praha 1934.
- VERGER, Jacques, *La mobilité étudiante au Moyen Age*, Histoire de l'éducation 50, 1991, s. 65-90.
- VERGER, Jacques, *Les étudiants slaves et hongrois dans les universités occidentales (XIIIe-XVe siècle)*, in: *L'église et le peuple chrétien dans les pays de l'Europe du centre-est et du nord (XIVe-XVe siècle)*. Acte du colloque organisé par l'École française de Rome avec la participation de l'Institut polaco di cultura cristiana (Rome) et du Centre européen de recherches sur les congrégations et ordres religieux (CERCOR), Rome 27-29 janvier 1986, Roma 1990 (Collection de l'École française de Rome 128), s. 83-106.
- VERGER, Jacques, *Les universités au Moyen Age*, Paris 1973 (vydání v edici Quadrige, Paris 1999).
- VERGER, Jacques, *Les universités françaises au Moyen Age*, Leyden-New York-Köln 1995 (Education and Society in the Middle Ages and Renaissance 7).
- VINCKE Johannes, *Der Klerus des Bistums Osnabrück im späten Mittelalter*, Münster 1928 (Vorreformationsgeschichtliche Forschungen 11).
- VONDERLAGE, Bernard, *Das Hamburgische Domkapitel in seiner persönlichen Zusammensetzung bis zur Einführung der Reformation*, Diss. Hamburg 1924.
- WAGNER, Wolfgang Eric, *Universitätsstift und Kollegium in Prag, Wien und Heidelberg. Eine vergleichende Untersuchung spätmittelalterlichen Stiftungen im Spannungsfeld von Herrschaft und Genossenschaft*, Berlin 1999 (Europa im Mittelalter 2).
- WALTER, Helmut G., *Die Anfänge des Rechtsstudiums und die kommunale Welt Italiens im Hochmittelalter*, in: *Schule und Studium im sozialen Wandel des hohen und späten Mittelalters*, hrsg. von Johannes Fried, Sigmaringen 1986 (Vorträge und Forschungen 30), s. 121-162.

WALTHER, Helmut G., *Der gelehrte Jurist als politischer Ratgeber. Die Kölner Universität und die Absetzung König Wenzels 1400*, in: *Die Kölner Universität im Mittelalter. Geistige Wurzeln und soziale Wirklichkeit*, hrsg. von Albert Zimmermann, Berlin-New York 1989 (Miscelanea mediaevalia 20), s. 467-487.

WALTHER, Helmut G., *Die Gründung der Universität Jena im Rahmen der deutschen Universitätslandschaft des 15. und 16. Jahrhunderts*, BdL 135, 1999, s. 101-121.

WALTHER, Helmut G., *Die Gründung der Universität Rostock 1419-1450 im Rahmen der spätmittelalterlichen Universitätslandschaft*, in: *Mecklenburg und seine Nachbarn*, hrsg. von Helge bei der Wieden und Tilmann Schmidt, Rostock 1997 (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Mecklenburg, Reihe B: Schriften zur mecklenburgischen Geschichte, Kultur und Landeskunde 10), s. 107-126.

WALTHER, Helmut G., *Die Legitimation der Herrschaftsordnung durch die Rechtslehrer der italienischen Universitäten des Mittelalters*, in: *Moral und Recht im Diskurs der Moderne*, hrsg. von Günter Dux und Frank Welz, Opladen 2001 (Theorie des sozialen und kulturellen Wandels 2).

WALTHER, Helmut G., *Die Macht der Gelehrsamkeit. Über die Meßbarkeit des Einflusses politischer Theorien gelehrter Juristen des Spätmittelalters*, in: *Political Thought and the Realities of Power in the Middle Ages - Politisches Denken und die Wirklichkeit der Macht im Mittelalter*, edd. by Joseph Canning and Otto Gerhard Oexle, Göttingen 1998 (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 147), s. 243-267.

WALTHER, Helmut G., *Learned Jurists and their Profit for Society - Some Aspects of the Development of Legal Studies at Italian and German Universities in the Late Middle Ages*, in: *Universities and Schooling in Medieval Society*, ed. by William J. Courtenay and Jürgen Miethke, Leiden-Boston-Köln 2000 (Education and society in the Middle Ages and Renaissance 10), s. 100-126.

WEBER, Wolfgang E. J., *Geschichte der europäischen Universität*, Stuttgart 2002 (Urban-Taschenbücher 476).

WEGELE, Franz Xaver von, *Geschichte der Universität Würzburg*, Bd. II, Würzburg 1882.

WEIJERS, Olga, *Le vocabulaire de l'enseignement et des examens de l'université de Cologne*, in: *Die Kölner Universität im Mittelalter. Geistige Wurzeln und soziale Wirklichkeit*, hrsg. von Albert Zimmermann, Berlin-New York 1989 (Miscelanea mediaevalia 20), s. 415-432.

WEIJERS, Olga, *Terminologie des universités au XIIIe siècle*, Roma 1987 (Lessico intellettuale Europeo 39).

WEISERT, Hermann, *Universitätsgeschichte*, BdL 126, 1990, s. 421-473.

WEISERT, Hermann, *Die Verfassung der Universität Heidelberg. Überblick 1386-1952*, Heidelberg 1974 (Abhandlungen der Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Jg. 1974, 2. Abhandlung).

WENDEHORST, Alfred, *Das Stift Neumünster in Würzburg*, Berlin 1989 (Germania sacra, N. F. 26, Die Bistümer der Kirchenprovinz Mainz, Das Bistum Würzburg 4).

WENTZ, Gottfried – SCHWINEKÖPER, Berent, *Das Domstift St. Moritz in Magdeburg*, Berlin 1972 (Germania Sacra, Alte Folge, Abt. I, Die Bistümer der Kirchenprovinz Magdeburg, Das Erzbistum Magdeburg, Bd. 1, Teil 1).

WENTZ, Gottfried – SCHWINEKÖPER, Berent, *Die Kollegiatstifter St. Sebastian, St. Nicolai, St. Peter und Paul und St. Gangolf in Magdeburg*, Berlin 1972 (Germania Sacra, Alte Folge, Abt. I, Die Bistümer der Kirchenprovinz Magdeburg, Das Erzbistum Magdeburg, Bd. 1, Teil 2).

- WIELAND, Christian, *Universitas als Sodalitas. Überlegungen zu einer Religionsgeschichte der mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Universität*, Saeculum 47, 1996, s. 120-135.
- WIGGER, J., *Stammtafeln des Großherzoglichen Hauses von Meklenburg*, Jahrbücher des Vereins für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde 50, 1885, 111-342.
- WILLOWEIT, Dietmar, *Das juristische Studium in Heidelberg und die Lizentiaten der Juristenfakultät von 1386 bis 1436*, in: Semper apertus, Band I: Mittelalter und Frühe Neuzeit 1386-1803, s. 85-135.
- WINTER, F., *Magdeburger Studenten des Rechts auf der Universität Prag von 1372 bis 1418*, Geschichtsblätter für Stadt und Land Magdeburg 5, 1870, s. 497-500.
- WINTER, Zikmund, *O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje*, Praha 1899.
- WŁODAREK, Andrzej, *Architektura średniowiecznych kolegiów i burs Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 2000.
- WRIEDT, Klaus, *Bürgertum und Studium in Norddeutschland während des Spätmittelalters*, in: Schule und Studium im sozialen Wandel des hohen und späten Mittelalters, hrsg. von Johannes Fried, Sigmaringen 1986 (Vorträge und Forschungen 30), s. 487-525.
- WRIEDT, Klaus, *Stadtrat - Bürgertum - Universität am Beispiel norddeutscher Häsestädte*, in: Studien zum städtischen Bildungswesen des späten Mittelalters und der frühen Neuzeit. Bericht über Kolloquien des Kommission zur Erforschung der Kultur des Spätmittelalters 1978 bis 1981, hrsg. von Bernd Moeller, Hans Patze und Karl Stackmann, Göttingen 1983 (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, phil.-hist. Klasse 3, Bd. 137), s. 499-523.
- WRIEDT, Klaus, *Studienförderung und Studienstiftungen in norddeutschen Städten (14.-18. Jahrhundert)*, in: Stadt und Universität, hrsg. von Heinz Duchhardt, Köln-Weimar-Wien 1993 (Städteforschung A/33), s. 33-49.
- WRIEDT, Klaus, *University Scholars in German Cities during the Late Middle Ages: Employment, Recruitment, and Support*, in: Universities and Schooling in Medieval Society, ed. by William J. Courtenay and Jürgen Miethke, Leiden-Boston-Köln 2000 (Education and society in the Middle Ages and Renaissance 10), s.49-64.
- WYROZUMSKI, Jerzy, *Z najstarszych dziejów Uniwersytetu Krakowskiego. Szkice*, Kraków 1996.
- ZATSCHKE, Heinz, *Studien zur Geschichte der Prager Universität bis 1409*, Zeitschrift für sudetendeutsche Geschichte 3, 1939, s. 81-128.
- ZELENÝ, Rostislav – KADLEC, Jaroslav, *Učitelé právnické fakulty a právnické univerzity pražské v době předhusitské (1349-1419)*, AUC-HUCP 18/1, 1978, s. 61-106.
- KALUZA, Zenon, *"Translatio studii". Kryzys Uniwersytetu Paryskiego w latach 1380-1400 i jego skutki*, Studia Mediewistyczne 15, 1974, s. 71-108.
- ZILYNSKÁ, Blanka, *Prameny a pomůcky ke studiu dějin vzdělanosti (Bilance a desiderata)*, in: Studie a články k dějinám vědy a vědeckých institucí, red. Hana Barvíková a David Pazdera, Praa 2002 (práce z Archivu Akademie věd A/7) s. 23-37.
- ZILYNSKÁ, Blanka: *Zpráva o grantovém projektu "Prosopografie studentů pražské univerzity 1802-1989" zpracovávaném v ÚDUK-AUK Praha*, in: Rozpravy Národního technického muzea 145, řada Dějiny věd a techniky 3, Praha 1997, s. 94-96.

Elektronické zdroje

<http://www.dhi-roma.it/publikation.htm>.

<http://isgv.seveftp.org/codex>.

<http://www.diplomatarium.dk>.

http://www1.uni-hamburg.de/hamburgisches_ub

<http://www.archive.geschichte.mpg.de/duderstadt/>.

<http://www.germania-sacra.mpg.de>.

<http://www.helvetiasacra.ch>.

<http://www.uni-giessen.de/%7Eg81052/rag>

<http://www.jstor.org>

Seznam zkratek

Abt.	-	Abteilung
APD	-	Acta pontificum Danica
ASPB	-	Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia
AUC-HUCP	-	Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis
Bd.	-	Band
BdL	-	Blätter für deutsche Landesgeschichte
bearb.	-	bearbeitet
CDBran	-	Riedel's Codex diplomaticus
ČČH	-	Český časopis historický
ČČM	-	Časopis českého musea
dopl. vyd.	-	doplněné vydání
ed.	-	editor, editorka, edidit, edited, edité
edd.	-	editoři, ediderunt
FRB	-	Fontes rerum Bohemicarum
Halbbd.	-	Halbband
hrsg.	-	herausgegeben
HZ	-	Historische Zeitschrift
JbU	-	Jahrbuch für Universitätsgeschichte
JGHS	-	Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik
lib.	-	liber
MÖGW	-	Mitteilungen der Österreichischen Gesellschaft für Wissenschaftsgeschichte
MU Wien	-	Die Matrikel der Universität Wien
MUB	-	Meklenburgisches Urkundenbuch
MUPr	-	Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis
MVB	-	Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia
MVGDB	-	Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen
N. F.	-	Neue Folge
opr.	-	opracowanie
RBMV	-	Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.
RG	-	Repertorium Germanicum
SA	-	Soudní akta konsistoře pražské
SHRU	-	Schleswig-Holsteinische Regesten und Urkunden
sv.	-	svazek
tom.	-	tomus

udg.	-	udgivet
usp.	-	uspořádal
VKČSN	-	Věstník Královské české společnosti nauk
vol.	-	volumen
vyd.	-	vydání
ZHF	-	Zeitschrift für historische Forschung
ZRG, KA	-	Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Kanonistische Abteilung
ŽS	-	J. TRÍŠKA, <i>Životopisný slovník</i>